ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה
צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד:

ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ:
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח

המשך תהלים בעמוד סד

אגרות קודש

ב״ה, כ״ב אייר, ה׳תשי״א
ברוקלין

שלום וברכה!

במענה על הפ״נ ששלח לי, הנה כשהייתי על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע הזכרתיו להמצטרך לו ובטח מעורר ר״ר עליו ועל זוגתו שיהי׳ בריא אולם ובמנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ובפרט שכפי שכותב הנה יש בידו מכתב כ״ק מו״ח אדמו״ר בברכתו הק׳ להסתדר בסדר חיים טובים.

במכתבו כותב כי סובל ממיחוש - ואינו כותב מה המיחוש - אבל עלול הוא בכל רגע להתקפת לב רצינית כו׳ ח״ו (לדעתי הנה אין הדבר כן ומגזם ביותר - אחרי בקשת סליחתו -) ואשר מחיצה של ברזל מפסקת והתפלה והצדקה שלו לא פעלו וכו׳.

בטח מבין גם הוא בעצמו שאין זה אלא דמיונות בלבד, כי אפילו אם היתה מחיצה של ברזל, הרי הובטחנו מרז״ל בפשיטות שאין אפילו מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, וכן מה שכותב שהתפלה והעיקר הצדקה שמחלק לא פעלו, הנה ראיתי בספר קטן ותנ״ך שמו וכתוב שם (מלאכי ג, י) אשר הקב״ה אומר, בחנוני נא בזאת - במצות צדקה, שבאם רק יתנו צדקה, אזי והריקותי לכם ברכה וגו׳ וכן הוא גם בנוגע לתפלה, כמבואר במקומות הרבה בדברי רז״ל.

ועיקר הדבר הוא כמבואר בספרי החסידות, אשר זהו אחת מעצת היצה״ר להפיל את האדם בענין של עצבות, ומה אם בעצבות שהיא ממילי דשמיא צריך להזהר ביותר ובפרט - עצבות הבאה ממקום אחר שאין דבר גרוע מזה.

יחזק בטחונו בתוקף במה שמאמינים כל בני ישראל אפילו הקל שבקלים אשר הקב״ה הוא לא רק בורא העולם אלא גם מנהיגו ולא רק באז ומקדם אלא מנהיגו בכל יום ובכל עת ושעה, ולא רק את העולם גדול אלא גם את כל עניניו של העולם קטן הוא האדם, והקב״ה שהוא תכלית הטוב, בטח סוכ״ס יראה גם לעיני בשר שיהי׳ הכל לטוב גם בטוב הנגלה, אלא שצריך לחיזוק ההתקשרות באלקים חיים ע״י קביעות עתים בתורת חיים ע״י עבודת התפלה שבזה הוא גומל חסד לנפש חי׳ וחיזוק בקיום המצות וכללותה מצות הצדקה כן צדקה לחיים.

אקוה אשר בעתיד הקרוב יודיעני מהטבת מצבו בגשמיות וכן מהטבת מצבו ברוחניות והיינו שבטלו כל המחשבות מן הפסק המחיצה כו׳ וכו׳ וישתדל ויתחזק בקיום ציווי הקב״ה עבדו את ה׳ בשמחה.

מצו״פ השיחה מל״ג בעומר שה״ל לא כבר, ויתעמק בה.

המחכה לבשו״ט.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיט, קכ ..... ג

ג) מאמר ד״ה ראשית עריסותיכם
ש״פ שלח, כ״ח סיון, מבה״ח תמוז, ה׳תשכ״ט ..... ה

ד) שיחת יום ה׳ פ׳ שלח, כ״ו סיון, ה׳תשכ״ט..... יד

ה) שיחת ש״פ שלח, כ״ח סיון, מבה״ח תמוז
ה׳תשכ״ט ..... יז

ו) לקוטי-שיחות פרשת שלח כרך יג .....ל

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לג

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שלח .....לו

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שלח ..... לז

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שלח .....סז

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שלח ..... סח

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שלח..... עז

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....פ

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת שלח..... פג

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שלח ..... קלט

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שלח .....קס

יז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק לו, דניאל פרק ג .....קסב

יח) משניות – מסכת כריתות/מעילה
ביאור קהתי..... קסד

יט) עין יעקב מסכת מגילה ..... קעב

כ) מסכת שבת עם ביאורים
מדף צג עד דף צט..... קעד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רב

כב) שולחן ערוך הלכות ברכת המזון
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רד

כג) לקוטי תורה בפרשת נסכים
אדמו״ר הזקן ..... רו

כד) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי .....ריג

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... ריד

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....ריז

כז) קונטרס העבודה
אדמו״ר מוהרש״ב .....ריז

כח) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ .....ריט

כט) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכב

ל) ספר הזכרונות פרק יח.....רכד

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ .....רכז

לב) חומש לקריאה בציבור ..... רכח

לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רלו

לד) ביאורים לפרקי אבות פרק ב ..... רלז

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת שלח..... רלח

לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רלט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת שלח, כ"ח סיון, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה[1].

וּבִיחֶזְקֵאל[2] כְּתִיב "וְרֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן, לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ". וּמְדַיֵּק בַּמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה (לִפְנֵי מֵאָה שָׁנָה), דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן "לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ" עַל־יְדֵי הַחַלָּה שֶׁתִּתֵּן אֶל הַכֹּהֵן, וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁיֶּשְׁנָן עוֹד כ"ג מַתְּנוֹת כְּהוּנָה[4], אִם־כֵּן מַהוּ הַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי נְתִינַת חַלָּה אֶל הַכֹּהֵן, יִהְיֶה "לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ".

ב) **וּמְבָאֵר** בַּמַּאֲמָר, שֶׁמִּצְוַת חַלָּה הִיא אַחַת מִשְּׁלֹשׁ הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לְנָשִׁים. וְטַעַם הַדָּבָר, דְּהִנֵּה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל[5] שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן (שֶׁהָיָה יְצִיר כַּפָּיו שֶׁל הַקָּבָ"ה[6], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה, וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים) "חַלָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם הָיָה", וּכְשֵׁם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל[8] גַּבֵּי חַלָּה, שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה מְקַשְּׁקֶשֶׁת עִסָּתָהּ (וְהַיְנוּ קִמְחָהּ) בְּמַיִם, מַגְבַּהַת אֶת חַלָּתָהּ, כֵּן הוּא בְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, דִּכְתִיב[9] "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה", וְאַחַר־כָּךְ "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה", וּמִיד לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל אָדָם הָרִאשׁוֹן עַל הַגְּשָׁמִים שֶׁיֵּרְדוּ. אַךְ יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמַּיִם הָיוּ עַל־

ביאור בדרך אפשר

1 אודות המצוה להפריש חלה מהעיסה, נאמר בפרשת השבוע, פרשת שלח:
2 **רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה**[1]. **וּבִיחֶזְקֵאל**[2] **כְּתִיב**
3 בענין זה **"וְרֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן, לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל**
4 **בֵּיתֶךָ"**. **וּמְדַיֵּק** אדמו"ר מהר"ש **בַּמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח
5 בפסוק **הַזֶּה** 'ראשית עריסותיכם'
6 **בִּשְׁנַת תרכ"ט**[3] **(לִפְנֵי מֵאָה**
7 **שָׁנָה** לאמירת מאמר זה על ידי הרבי
8 בשנת תשכ"ט), **דְּצָרִיךְ לְהָבִין**
9 **מַהוּ עִנְיַן "לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל**
10 **בֵּיתֶךָ" עַל־יְדֵי הַחַלָּה**
11 שמפרישים מהעיסה **שֶׁתִּתֵּן אֶל**
12 **הַכֹּהֵן, וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁיֶּשְׁנָן**
13 **עוֹד כ"ג מַתְּנוֹת כְּהוּנָה**[4],
14 מלבד הפרשת חלה, כפי שמפורט
15 בתורה בפרשת קורח אודות כ"ד
16 מתנות כהונה **אִם־כֵּן מַהוּ הַטַּעַם**
17 **שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי נְתִינַת חַלָּה**
18 **אֶל הַכֹּהֵן, יִהְיֶה "לְהָנִיחַ**
19 **בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ"** ובמה שונה
20 ומיוחדת הפרשת חלה מן העיסה מכל
21 שאר מתנות כהונה, שדווקא
22 באמצעותה באה הברכה לביתו של
23 הנותן את החלה לכהן?
24 ב) **וּמְבָאֵר** אדמו"ר מהר"ש
25 **בַּמַּאֲמָר** הנזכר, **שֶׁמִּצְוַת חַלָּה**
26 **הִיא אַחַת מִשְּׁלֹשׁ הַמִּצְוֹת**
27 **שֶׁנִּתְּנוּ לְנָשִׁים** השתיים האחרות הן
28 נידה והדלקת הנר. **וְטַעַם הַדָּבָר**
29 שמצוות חלה נמסרה במיוחד לנשים,
30 **דְּהִנֵּה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל**[5]
31 **שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן (שֶׁהָיָה יְצִיר**
32 **כַּפָּיו שֶׁל הַקָּבָ"ה**[6], ונוצר בידי
33 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **כְּמוֹ**
34 **שֶׁכָּתוּב**[7] בתורה בתיאור הבריאה
35 בששת ימי בראשית **וַיִּיצֶר ה'**
36 **אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן**
37 **הָאֲדָמָה, וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת**
38 **חַיִּים) "חַלָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם**
39 **הָיָה"**, ומוסיף ומבאר את משמעות
40 המשל של אדם הראשון ל'חלה'
41 **וּכְשֵׁם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל**[8]

ביאור בדרך אפשר

בתלמוד ירושלמי ובמדרש 42 **גַּבֵּי חַלָּה, שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה**
43 **מְקַשְּׁקֶשֶׁת** מערבבת ולשה **עִסָּתָהּ (וְהַיְנוּ קִמְחָהּ) בְּמַיִם, מַגְבַּהַת**
44 **אֶת חַלָּתָהּ**, כלומר, מיד עם עירוב הקמח במים הוא זמן הפרשת חלה, **כֵּן**
45 **הוּא בְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, דִּכְתִיב**[9] בתיאור הבריאה **"וְאֵד יַעֲלֶה מִן**
46 **הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה", וְאַחַר־כָּךְ**
47 לאחר שהאדמה נרטבה במים
48 **"וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם**
49 **עָפָר מִן הָאֲדָמָה"**, ומיד לאחר
50 שהמים והעפר התערבבו זה בזה, נברא
51 האדם, הוא ה'חלה' של העולם, מן
52 העפר **כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י "לְעִנְיַן**
53 **בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם, הֶעֱלָה** הקדוש־
54 ברוך־הוא **הַתְּהוֹם** שיש בו מים
55 **וְהִשְׁקָה עֲנָנִים לִשְׁרוֹת הֶעָפָר,**
56 **כְּגַבָּל זֶה** הלש עיסה **שֶׁנּוֹתֵן מַיִם**
57 בקמח **וְאַחַר־כָּךְ** כשהמים והקמח
58 מעורבים **לָשׁ אֶת הָעִסָּה, אַף**
59 **כָּאן וְהִשְׁקָה** הקדוש־ברוך־הוא את
60 האדמה במים **וְאַחַר־כָּךְ וַיִּיצֶר** את
61 האדם"[10] **[וּמוֹסִיף בַּמַּאֲמָר,**
62 **דִּלְכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין, הֲלֹא**
63 **כְּתִיב**[11] **"כִּי לֹא הִמְטִיר ה'**
64 **אֱלֹקִים עַל הָאָרֶץ, וְאָדָם אַיִן"**
65 **גּוֹ', וְנִמְצָא** מפסוק זה מובן **שֶׁלֹּא**
66 **הָיָה מָטָר קֹדֶם שֶׁהִתְפַּלֵּל אָדָם**
67 **הָרִאשׁוֹן עַל הַגְּשָׁמִים שֶׁיֵּרְדוּ**
68 ואם כן, מה פשר האמור לעיל שעוד
69 לפני בריאת אדם הראשון הקדוש־
70 ברוך־הוא נתן מים באדמה? **אַךְ יֵשׁ**
71 **לוֹמַר, שֶׁהַמַּיִם** שהתערבו בעפר
72 לפני בריאת אדם הראשון **הָיוּ עַל־**

---

1) פרשתנו טו, כ. 2) מד, ל. 3) סה"מ תרכ"ט ס"ע רמב ואילך. 4) ב"ק קי, ב. 5) ירושלמי שבת פ"ב ה"ו. תנחומא נח א. ב"ר רפי"ד. 6) ראה ב"ר פכ"ד, ה. קה"ר פ"ג, יא (ב). 7) בראשית ב, ז. 8) ירושלמי ותנחומא שם. 9) בראשית שם, ו. 10) פירש"י שם. 11) שם, ה ובפירש"י.

ביאור בדרך אפשר

יְדֵי־זֶה שֶׁהֶעֱלָה הקדוש־ברוך־הוא **הַתְּהוֹם** מי התהום שמתחת לאדמה **מִלְּמַטָּה** מהתהום **לְמַעְלָה** אל מעל פני האדמה]. **וְכֵיוָן שֶׁהָאִשָּׁה** חוה אשת אדם הראשון **קִלְקְלָה וְהִכְשִׁילָה אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה "חַלָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם"** כשגרמה לו לחטוא בחטא עץ הדעת, **לָכֵן נִתְּנָה מִצְוַת** הפרשת **'חַלָּה'** מן העיסה **לְנָשִׁים דַּוְקָא** ואף שגם אנשים חייבים במצווה זו, בפועל המצווה נמסרה לנשים שהן המפרישות את החלה.

וּלְאַחֲרֵי הַקְדָּמָה זוֹ, על הקשר של מצוות הפרשת חלה לאדם הראשון הנקרא 'חלתו של עולם' **מְבָאֵר** אדמו"ר מהר"ש **בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר עִנְיַן לִישַׁת הַקֶּמַח וְהַמַּיִם כוּ' בָּעֲבוֹדָה** בעבודת ה' **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם** כפי שהיא בעבודת ה' של כל אחד ואחד, וכפי שממשיך ומבאר להלן.

ג) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים בֵּאוּר כְּלָלוּת עִנְיַן התוכן הכללי של **מִצְוַת 'חַלָּה', שֶׁמְּרֻמָּז בַּשֵּׁם 'חַלָּה' [כַּיָּדוּעַ הַמְּבֹאָר בְּתוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד**[12] ממעזריטש **וּבְ'שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה'**[13] שבספר התניא לאדמו"ר הזקן **שֶׁהַשֵּׁם** של כל דבר ודבר בלשון הקודש **הוּא חַיּוּתוֹ שֶׁל הַדָּבָר הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה], שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** בשם 'חלה' **הָאוֹתִיּוֹת ח' (ל') וְה', וּבְאֹפֶן** האותיות ח' וה' נמצאות במילה 'חלה' בצורה כזו **שֶׁהָאוֹת ח' קוֹדֶמֶת לָאוֹת ה', כַּמְּבֹאָר בְּ'שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה'**[14] **שֶׁהָאוֹת הַקּוֹדֶמֶת** בכל מילה ובכל שם **הִיא** האות **הַגּוֹבֶרֶת וְהִיא הָעִקָּר, וְהַשְּׁאָר** שאר האותיות במילה **טְפֵלוֹת אֵלֶיהָ** אל האות הראשונה **וְנִכְלָלוֹת בְּאוֹרָהּ** של האות הראשונה **כוּ'** (וזה לשונו ב'שער היחוד והאמונה':

"... כגון דרך־משל בתיבות שבמאמר יהי רקיע וגו' שנבראו בהן ז' רקיעים וכל צבא השמים אשר בהם... שכללות הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבז' רקיעים נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות מתיבות אלו או חילופיהן ותמורותיהן שהן כפי בחינת חיות הנברא הפרטי ההוא כי כל שינוי צירוף הוא הרכבת ואריגת הכוחות והחיות בשינוי, שכל אות הקודמת בצירוף היא הגוברת והיא העיקר בבריאה זו והשאר טפילות אליה ונכללות באורה...").

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַקֶּשֶׁר וְשַׁיָּכוּת בפנימיות הדברים של **אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ** המרכיבות את המילה 'חלה' **זוֹ לְזוֹ, עַד שֶׁיִּהְיוּ נִכְלָלוֹת בְּתֵבָה אַחַת. דְּהִנֵּה, בְּנוֹגֵעַ לָאוֹת ה', אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת**[15] **מַאי טַעֲמָא תַּלְיָא כַּרְעֵיהּ** מהו הטעם שהרגל תלויה **(רֶגֶל הַפְּנִימִית שֶׁל** האות ה' **תְּלוּיָה בָּאֲוִיר וְאֵינָהּ דְּבוּקָה לְגַגָּהּ** לקו העליון של האות ה' שהוא ה'גג' של האות), **דְּאִי הֲדָר בִּתְשׁוּבָה מְעַיְילֵי לֵיהּ** שאם חוזר בתשובה מכניסים אותו **(בַּפֶּתַח** בריווח **הָעֶלְיוֹן** של האות ה' **בֵּין רֶגֶל שֶׁבְּתוֹכָהּ לְגַגָּהּ), מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹת ח' שֶׁאֵין לָהּ פֶּתַח מִלְּמַעְלָה אֶלָּא הִיא סְתוּמָה** סגורה **לְכָל שְׁלָשׁ הַצְּדָדִים** מלמעלה, מימין ומשמאל **וּפְתוּחָה רַק מִלְּמַטָּה, מוֹרָה** אות זו, האות ח' **עַל הַיְּרִידָה לְמַטָּה,** במשמעות לא רצוייה, **שֶׁהוּא עִנְיַן "רוּחַ הַבְּהֵמָה הַיּוֹרֶדֶת לְמַטָּה"**[16] ככתוב בקהלת "מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ ", **שֶׁיְּרִידָה זוֹ** במובן של ירידה רוחנית ממצב נעלה למצב נחות **הִיא עַל־יְדֵי הַפֶּתַח שֶׁמִּלְּמַטָּה,** והפתח שבתחתית האות ח' מסמל את זה **שֶׁעַל זֶה** על הפתח המוביל לירידה למטה **נֶאֱמַר**[17] הכתוב האמור בקין שחטא והרג את הבל **"לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ".**

וְכַמְּבֹאָר גַּם בְּעִנְיַן חָמֵץ וּמַצָּה, שֶׁהַחִלּוּק ההבדל **בֵּינֵיהֶם** בין 'חמץ' ל'מצה' **הוּא בְּאוֹתִיּוֹת ח' וְה', שֶׁתֵּבַת** המילה **חָמֵץ** בצק שמחמיץ ותופח **שֶׁמּוֹרָה עַל יֵשׁוּת** עצמית **וְהַגְבָּהָה** גאווה **(שֶׁלָּכֵן**

---

12) אור תורה ד, סע"ב ואילך. 13) פ"א. 14) פי"ב. 15) כט, ב (ובפירש"י). 16) ע"פ קהלת ג, כא. 17) בראשית ד, ז.

(שֶׁלָּכֵן חָמֵץ רוֹמֵז עַל הַיֵּצֶר־הָרַע[18]), יֵשׁ בָּהּ אוֹת ח׳, וְאִילוּ תֵּבַת מַצָּה שֶׁמּוֹרָה עַל הַבִּטּוּל, יֵשׁ בָּהּ אוֹת ה׳[19]. וְנִמְצָא, שֶׁהָאוֹתִיּוֹת ה׳ וְח׳ הֵן הָפְכִיּוֹת זוֹ מִזּוֹ, וְאִם־כֵּן אֵיךְ יִתְכַּלְּלוּ שְׁתֵּיהֶן בְּתֵבָה אַחַת. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁ׳הִיא הַנּוֹתֶנֶת׳, שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּ׳חַלָּה׳ הִיא לִפְעֹל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּאוֹת ח׳ (שֶׁהִיא הַתְּחָלַת וְעִקַּר הַתֵּבָה) שֶׁגַּם שָׁם יִהְיֶה עִנְיָן אוֹת ה׳. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּלֶחֶם חָמֵץ יִהְיֶה בְּחִינַת אוֹת ה׳, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ עִנְיָן ׳שְׁתֵּי הַלֶּחֶם׳ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ״חָמֵץ תֵּאָפֶינָה״[20], דְּאַף שֶׁבְּחַג הַפֶּסַח אָסוּר הֶחָמֵץ, מִכָּל־מָקוֹם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת עוֹשִׂים מֵהֶחָמֵץ מִצְוָה שֶׁמְּקַיְּמִים אוֹתָהּ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ כוּ׳.

וְעִנְיָן זֶה מְרֻמָּז גַּם בְּכָךְ שֶׁחִיּוּב מִצְוַת ׳חַלָּה׳ הוּא מִשָּׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה מְקַשְׁקֶשֶׁת עִסָּתָהּ בְּמַיִם, שֶׁהוּא עִנְיַן עֵרוּב הַמַּיִם בְּקֶמַח, וְהַיְנוּ שֶׁעִקַּר הָעִסָּה הוּא הַקֶּמַח וְלֹא הַמַּיִם (שֶׁלָּכֵן, הַלֶּחֶם שֶׁנַּעֲשָׂה מֵהָעִסָּה, מְבֻרְכִים עָלָיו ״הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ״, וְלֹא ״שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ״), אֶלָּא שֶׁמְּעָרְבִים בַּקֶּמַח גַּם מַיִם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַקֶּמַח שֶׁהוּא בְּאֹפֶן שֶׁל פֵּרוּרִים נִפְרָדִים, מוֹרֶה עַל הַפִּרוּד שֶׁמִּצַּד הַיֵּשׁוּת כוּ׳, וּמַיִם שֶׁיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ[21], מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַבִּטּוּל. וְעִנְיַן עֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח, שֶׁנּוֹתֵן מַיִם בַּקֶּמַח לְחַבְּרָם לַעֲשׂוֹתָם גּוּף אֶחָד וְעִסָּה אַחַת, הוּא - שֶׁגַּם בְּמִקּוֹם הַפִּרוּד וְהַיֵּשׁוּת (קֶמַח, שֶׁהוּא עִקַּר הָעִסָּה), פּוֹעֲלִים שֶׁיִּהְיֶה עִנְיַן הַבִּטּוּל, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ כְּלָלוּת עִנְיַן מִצְוַת ׳חַלָּה׳, שֶׁתְּחִלָּתָהּ וְעִקָּרָהּ הוּא אוֹת ח׳, וְהָעֲבוֹדָה הִיא לִפְעֹל בָּהּ עִנְיַן אוֹת ה׳.

ביאור בדרך אפשר

חָמֵץ רוֹמֵז עַל הַיֵּצֶר־הָרַע[18] שהוא המקור לישות והתנשאות עצמית), יֵשׁ בָּהּ במילה ׳חמץ׳ אוֹת ח׳, וְאִילוּ תֵּבַת המילה מַצָּה בצק דק שלא תפח שֶׁמּוֹרָה עַל הַבִּטּוּל והענווה, יֵשׁ בָּהּ אוֹת ה׳[19]. וְנִמְצָא, שֶׁהָאוֹתִיּוֹת ה׳ וְח׳ הֵן הָפְכִיּוֹת זוֹ מִזּוֹ, ה׳ מסמלת ביטול וענווה וח׳ מסמלת גאווה וישות וְאִם־כֵּן אֵיךְ יִתְכַּלְּלוּ שְׁתֵּיהֶן בְּתֵבָה אַחַת המילה ׳חלה׳? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁ׳הִיא הַנּוֹתֶנֶת׳, עובדה זו עצמה שבמילה ׳חלה׳ מופיעות גם האות ה׳ וגם האות ח׳ מלמדת שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּ׳חַלָּה׳ הִיא לִפְעֹל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּאוֹת ח׳ (שֶׁהִיא הַתְּחָלַת וְעִקַּר הַתֵּבָה כנזכר לעיל אודות המעלה והחשיבות המיוחדת של האות הראשונה בכל מילה) שֶׁגַּם שָׁם במה שהאות ח׳ מסמלת, כפי שיוסבר מיד יִהְיֶה עִנְיַן אוֹת ה׳. התוכן שהאות ה׳ מסמלת וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּלֶחֶם חָמֵץ המסמל גאווה וישות, יצר הרע יִהְיֶה בְּחִינַת אוֹת ה׳, ענווה וביטול שֶׁזֶּהוּ עניין זה של השפעת האות ה׳ בתוך העניינים של האות ח׳ הוא עַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן ׳שְׁתֵּי הַלֶּחֶם׳ הבאים כקרבן בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם בשתי הלחם הללו ״חָמֵץ תֵּאָפֶינָה״[20], דְּאַף שֶׁבְּחַג הַפֶּסַח אָסוּר הֶחָמֵץ וצריך להתרחק ממנו מאד, מִכָּל־מָקוֹם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת עוֹשִׂים מֵהֶחָמֵץ מִצְוָה שֶׁמְּקַיְּמִים אוֹתָהּ בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ כוּ׳ כך שאותו חמץ שבפסח היה איסור, מתעלה לדרגה נעלית כזו שהוא קרבן.

וְעִנְיָן זֶה שהתוכן הפנימי של מצוות חלה הוא להעלות ולרומם את הח׳ (חמץ) על ידי הה׳ (מצה) מְרֻמָּז גַּם בְּכָךְ שֶׁחִיּוּב מִצְוַת ׳חַלָּה׳ הוּא מִשָּׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה מְקַשְׁקֶשֶׁת עִסָּתָהּ בְּמַיִם, שֶׁהוּא עִנְיַן עֵרוּב הַמַּיִם בְּקֶמַח, וְהַיְנוּ שֶׁעִקַּר הָעִסָּה הוּא הַקֶּמַח וְלֹא הַמַּיִם (שֶׁלָּכֵן, כיוון שכאמור עיקר העיסה היא הקמח הַלֶּחֶם שֶׁנַּעֲשָׂה מֵהָעִסָּה, על אף שגם המים הם מרכיב בעיסה מְבֻרְכִים עָלָיו ״הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ״, וְלֹא מברכים עליו את הברכה שמברכים על המים שהיא ״שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ״), אֶלָּא שֶׁמְּעָרְבִים בַּקֶּמַח שהוא העיקר גַּם מַיִם שהם הטפל לגבי הקמח וכפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַקֶּמַח שֶׁהוּא בְּאֹפֶן שֶׁל הרבה פֵּרוּרִים נִפְרָדִים, מוֹרֶה עַל הַפִּרוּד שֶׁמִּצַּד הַיֵּשׁוּת כוּ׳, שהרי ככל שהאדם מתגאה וחש ישות עצמית הוא מחשיב את עצמו יותר והוא יותר נפרד מחברו וּמַיִם שֶׁיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ[21], מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַבִּטּוּל כאדם המבטל את הישות והגאווה שלו ומנמיך את עצמו. וְעִנְיַן עֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח, שֶׁנּוֹתֵן מַיִם בַּקֶּמַח לְחַבְּרָם לַעֲשׂוֹתָם גּוּף אֶחָד וְעִסָּה אַחַת, הוּא - שֶׁגַּם אפילו בְּמִקּוֹם הַפִּרוּד וְהַיֵּשׁוּת (קֶמַח, שֶׁהוּא עִקַּר הָעִסָּה), פּוֹעֲלִים שֶׁיִּהְיֶה עִנְיַן הַבִּטּוּל, ומובן שביטול מה שקודם לכן היה במצב של פירוד וישות הוא פעולה גדולה וחשובה ביותר שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ כְּלָלוּת עִנְיַן מִצְוַת ׳חַלָּה׳, שֶׁתְּחִלָּתָהּ וְעִקָּרָהּ הוּא אוֹת ח׳, המסמלת גאווה וישות וְהָעֲבוֹדָה הִיא לִפְעֹל בָּהּ בח׳ עצמה עִנְיַן אוֹת ה׳ המסמלת ענווה וביטול.

---

18) ראה ברכות יז, א וברש״י שם. ר״ה ג, ב. לקו״ת צו יג, ג. אוה״ת ויקרא ח״ב ע׳ תמא. 19) ראה זח״ג רנב, א. לקו״ת שם יד, ב. סידור (עם דא״ח) מה, א. לקו״ש ח״א ע׳ 129. ועוד. 20) אמור כג, יז. וראה תו״א קטז, ב. לקו״ת במדבר יז, ד. 21) תענית ז, א.

ד) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן כפי שהוא מתבטא **בַּעֲבוֹדַת** ה' של **הָאָדָם, הִנֵּה,** 'קֶמַח' קָאֵי מכוון **עַל הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[22] בפרקי אבות **"אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה"**, וכיוון שקיומה של התורה תלוי בקמח, מובן שיש קשר מיוחד בין קמח לתורה **ו"מַיִם"** מכוון **עַל הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23] באיכה **שִׁפְכִי כַּמַּיִם לִבֵּךְ נֹכַח** אל מול **פְּנֵי ה'. וְעֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח,** כלומר, להחדיר את ענין התפילה בלימוד התורה **הוּא עִנְיַן הַקְדָּמַת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** כהקדמה והכנה **לִפְנֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה. וְהֵינוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה יִהְיֶה כִּדְבָעֵי,** כפי שצריך להיות **שֶׁלֹּא יָבוֹא** האדם הלומד תורה **לִידֵי יֵשׁוּת** עצמית וגאוה כתוצאה מההצלחה וההישגים בלימוד **כוי', צָרִיךְ לִהְיוֹת** לפני הלימוד והעיסוק בתורה **הַקְדָּמַת הַבִּטּוּל שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה,** ומביא מקורות לכך שתוכן עניין התפילה הוא הביטול **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[24] במשנה **אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י** ש'כובד ראש' היינו **הַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת**[25], עניין הביטול **וְכִדְאִיתָא** וכמובא **בְּ'שֶׁלְחָן עָרוּךְ'**[26] **שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן** כהכנה והקדמה לתפילה **(לֹא רַק בְּרוֹמְמוּת הָאֵ־ל,** כדי להתעורר ברגשות וברצון להתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא ולדבוק בו **אֶלָּא** צריך להתבונן **גַּם) בְּשִׁפְלוּת הָאָדָם** כדי לבטל את הישות העצמית, ונמצא שתוכן עניין התפילה הוא הביטול.

וּלְאַחֲרֵי עֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח החדרת ביטול ושפלות בתוך הפירוד והישות **שֶׁהוּא עִנְיַן הַלִּישָׁה, אֲזַי** בשלב הבא **נַעֲשֵׂית הָאַפִּיָּה**[27], והעובדה שהאפייה היא באמצעות חום מלמדת **שֶׁהוּא** המשמעות הרוחנית של אפייה היא שהאדם מעורר בעצמו את **עִנְיַן הָאַהֲבָה** לקדוש־ברוך־הוא **כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ,** וכמו שכתוב ב'שיר השירים' על אהבת בני ישראל לקדוש־ברוך־הוא **רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת יָ"ה**[28], עניין האש, וכשם שהאש שואפת לעלות למעלה, כך האדם האוהב את ה' באהבה כרשפי אש, לבו בוער בצמאון להתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא ולדבוק בו, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[29] בפרשת בחוקותי **וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד,** ולפי פשוטו זה מפסוקי התוכחה, והכוונה היא שהקמח יהיה כל כך מעט ובצמצום שאם בימים כתיקונם כל אשה אופה בתנור משלה, בזמן הרעב עשר נשים אופות בתנור אחד, ולפי פנימיות הדברים שכל דברי התוכחה הן באמת ברכות, פירוש הדברים **שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְעוֹרְרוּת הָאַהֲבָה** של האדם לקדוש־ברוך־הוא **כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ** ולכן רומז עניין האפיה בחום האש **עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּ"אֶחָד"** בעניין אחדות ה' וביטול כל המציאות לאלוקות **כוי'** שלכן רומז 'תנור אחד' **וְעַד שֶׁמַּגִּיעַ לְ'אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים',** מאהבה כרשפי אש שהיא עניין הצימאון מגיעים, על ידי התעלות לרמה יותר גבוהה בעבודת ה', כתוצאה מתוספת התבוננות ב'אחד' ל'אהבה בתענוגים' שבניגוד ל'אהבה כרשפי אש' שהיא עניין הצימאון, 'אהבה בתענוגים' נמשלה למים, היינו מצב שבו האדם מתענג על ששאיפתו להתקרב לאלוקות הושגה **שֶׁעָלֶיהָ** על 'אהבה בתענוגים' **נֶאֱמַר**[30] **עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, כַּמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא**[31] שזו דרגה גבוהה בעבודת ה' שקשה לאדם להגיע אליה בכוח עצמו והיא באה כמתנה מלמעלה, וזה לשונו בתניא שם: "בבחינת אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עולם הבא... ואין כל אדם זוכה לזה כי זהו כעין קיבול שכר וכדכתיב עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו'...". **וְעַל־יְדֵי־זֶה** הודות לביטול והתעוררות אהבת ה' שבזמן התפילה **נַעֲשָׂה לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה - כִּדְבָעֵי, בִּבְחִינַת בִּטּוּל כוי'**[32] וללא יישות וגאווה, **וְעַד שֶׁמַּגִּיעַ לְדַרְגַּת הַיִּרְאָה שֶׁעָלֶיהָ אָמְרוּ** חכמינו ז"ל בגמרא **שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת אֶצְלָהּ "תַּרְעָא לְדַרְתָּא"**[33] שער לדירה, היינו יראת ה' בדרגה כל כך נעלית שהתורה היא כמו שער כניסה אליה

ד) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הִנֵּה, 'קֶמַח' קָאֵי עַל הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[22] "אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה", וּ"מַיִם" קָאֵי עַל הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[23] שִׁפְכִי כַּמַּיִם לִבֵּךְ נֹכַח פְּנֵי ה'. וְעֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח, הוּא עִנְיַן הַקְדָּמַת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה לִפְנֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה. וְהֵינוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה יִהְיֶה כִּדְבָעֵי, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי יֵשׁוּת כוי', צָרִיךְ לִהְיוֹת הַקְדָּמַת הַבִּטּוּל שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[24] אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י הַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת[25], וְכִדְאִיתָא בְּ'שֶׁלְחָן עָרוּךְ'[26] שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן (לֹא רַק בְּרוֹמְמוּת הָאֵ־ל, אֶלָּא גַּם) בְּשִׁפְלוּת הָאָדָם. וּלְאַחֲרֵי עֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח שֶׁהוּא עִנְיַן הַלִּישָׁה, אֲזַי נַעֲשֵׂית הָאַפִּיָּה[27], שֶׁהוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ, רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת יָ"ה[28], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְעוֹרְרוּת הָאַהֲבָה כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּ"אֶחָד" כוי' [וְעַד שֶׁמַּגִּיעַ לְ'אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים', שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר[30] עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, כַּמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[31]]. וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה - כִּדְבָעֵי, בִּבְחִינַת בִּטּוּל כוי'[32], וְעַד שֶׁמַּגִּיעַ לְדַרְגַּת הַיִּרְאָה שֶׁעָלֶיהָ אָמְרוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת אֶצְלָהּ "תַּרְעָא לְדַרְתָּא"[33] (נוֹסֵף עַל

22) אבות פ"ג מי"ז. 23) איכה ב, יט. וראה גם תו"א משפטים עח, ד. ועוד. 24) ברכות ל, ב (במשנה). 25) ראה לקו"ש חל"ד ע' 69 הערה 18. וש"נ. 26) או"ח סצ"ח ס"א 27) ראה גם לקו"ת בהר מ, ג ואילך. 28) שה"ש ח, ו. 29) בחוקותי כו, כו. 30) קרח יח, ז. 31) פי"ד. 32) ראה לקו"ת שם. בחוקותי מח, סע"ב ואילך. 33) שבת לא, ב. וראה תניא ספכ"ג.

ביאור בדרך אפשר

(ויראה זו שהאדם זוכה אחרי ועל ידי לימוד התורה היא **נוֹסָף עַל הַיִּרְאָה** בדרגה יותר נמוכה **שֶׁהִיא הַקְּדָמָה** והכנה **לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁעָלֶיהָ** על יראה זו **אָמְרוּ**[34] בגמרא שם **שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "מַפְתֵּחוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת" לְגַבֵּי "מַפְתֵּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת"**, ובלשון הגמרא: "אמר רבה בר רב הונא, כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות (אפשרות כניסה לחדרים הפנימיים) ומפתחות החיצוניות (הכניסה לפרוזדור המוביל לחדרים הפנימיים) לא מסרו לו, בהי עייל (באיזה פתח ייכנס כדי לפתוח את החדרים הפנימיים), מכריז רבי ינאי: חבל על דלית ליה דרתא (מי שאין לו דירה) ותרעא לדרתא עביד (ושער לדירה) עושה)", וכמבואר בחסידות זה גם פשר הסתירה לכאורה בין מאמרי חכמינו ז"ל "אם אין יראה אין חכמה" ו"אם אין חכמה אין יראה" שעל יראה בדרגה נמוכה, שהיא הקדמה ללימוד התורה נאמר "אם אין יראה אין חכמה" ואילו על יראה בדרגה גבוהה נאמר "אם אין חכמה אין יראה", כי ליראה זו התורה היא כמו הכנה והקדמה וכמו שער כניסה לדירה).

ה) **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר עִנְיַן הַלִּישָׁה** מלבד המבואר לעיל שהמשמעות הרוחנית הפנימית של 'לישה' היא עירוב הקמח (חמץ, פירוד גאווה) במים (ביטול, אהבה ויראה), היינו שלימוד התורה יהיה חדור בביטול ואהבה ויראה, **כְּפִי שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** עניין הלישה **גּוּפָא** עצמה, וכפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה, קֹדֶם עִנְיַן הַלִּישָׁה שֶׁהוּא עֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח, צָרִיךְ לִהְיוֹת** כדי שאכן יהיה לחם, נדרש שלב מוקדם יותר והוא **עִנְיַן הַטְּחִינָה, שֶׁטּוֹחֵן וּמְפוֹרֵר הַחִטָּה שֶׁתִּהְיֶה דַּק כְּקֶמַח, וּמְבֹאָר בָּזֶה**[35] בתורת החסידות **שֶׁהוּא** התוכן הפנימי של הטחינה הוא **עִנְיַן הַהַכְנָעָה** שהאדם מכניע ומבטל את עצמו **לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה"**[36], הכנעה ושפלות מוחלטת, כלשון הכתוב בתהילים. **וְעַל־פִּי־זֶה, הַהַכְנָעָה וְהַשִּׁפְלוּת שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה** כהכנה והקדמה לתפילה **הוּא עִנְיַן הַטְּחִינָה,** כמבואר לעיל, **וְנוֹסָף לָזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת** בעבודת התפילה **עִנְיַן הַבִּטּוּל שֶׁבְּעֵרוּב הַמַּיִם** עניין הביטול **בַּקֶּמַח** עניין הפירוד והגאווה, **שֶׁהוּא עִנְיַן הַלִּישָׁה שֶׁבָּאָה לְאַחֲרֵי הַטְּחִינָה, בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה גּוּפָא** עצמה וכפי שיבואר להלן בפרטיות יותר עניין ההכנעה והשפלות בתפילה.

ה) **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר עִנְיַן הַלִּישָׁה כְּפִי שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה גּוּפָא. דְּהִנֵּה, קֹדֶם עִנְיַן הַלִּישָׁה שֶׁהוּא עֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח, צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַטְּחִינָה, שֶׁטּוֹחֵן וּמְפוֹרֵר הַחִטָּה שֶׁתִּהְיֶה דַּק כְּקֶמַח, וּמְבֹאָר בָּזֶה**[35] **שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַכְנָעָה לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה"**[36]. **וְעַל־פִּי־זֶה, הַהַכְנָעָה וְהַשִּׁפְלוּת שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה הוּא עִנְיַן הַטְּחִינָה, וְנוֹסָף לָזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַבִּטּוּל שֶׁבְּעֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח, שֶׁהוּא עִנְיַן הַלִּישָׁה שֶׁבָּאָה לְאַחֲרֵי הַטְּחִינָה, בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה גּוּפָא.**

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ"[37], **דְּהַיְנוּ, בְּכָל עֲשֶׂרֶת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁזֶּהוּ גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה בְּצִבּוּר, כַּיָּדוּעַ פִּתְגַּם כ"ק מו"ח אַדְמו"ר בְּשֵׁם זְקֵנוֹ, שֶׁ'תְּפִלָּה בְּצִבּוּר' הַיְנוּ לֶאֱסֹף וְלִצְבֹּר אֶת כָּל עֲשֶׂרֶת כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ**[38]. **וְיֵשׁ בָּזֶה שְׁנֵי אוֹפַנִּים, א' כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע, וּב' כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע. דְּהִנֵּה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל**[39] **"לָמָּה קָדְמָה פָּרָשַׁת שְׁמַע לְוַהֲיָה אִם שָׁמוֹעַ, כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹת". וְהוּא עִנְיַן "רָצוֹא**

ביאור בדרך אפשר

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת כמו שנאמר בפרשת שמע אודות אהבת ה' **"בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ"**[37], **דְּהַיְנוּ, בְּכָל עֲשֶׂרֶת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ,** כמובא בקבלה וחסידות כי כשם שהכוחות האלוקיים הם בעשר ספירות (חכמה, בינה וכו'), כך כוחות הנפש הם בעשר בחינות מקבילות, כי כוחות הנפש 'נשתלשלו' מעשר הספירות העליונות, ועבודת ה' ראויה היא כאשר האדם עובד את ה' בכל כוחות נפשו, ולא רק בחלק מהכוחות, **שֶׁזֶּהוּ** עבודת ה' בכל עשרת כוחות הנפש הוא **גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה בְּצִבּוּר, כַּיָּדוּעַ פִּתְגַּם כ"ק מו"ח** כב' קדושת מורי וחמי **אַדְמו"ר** הרבי הריי"צ **בְּשֵׁם זְקֵנוֹ,** סבו, אבי אמו, רבי יוסף יצחק מאווריטש **שֶׁ'תְּפִלָּה בְּצִבּוּר' הַיְנוּ לֶאֱסֹף וְלִצְבֹּר אֶת כָּל עֲשֶׂרֶת כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ**[38] ולהתפלל בכולם יחד.

וְיֵשׁ בָּזֶה בעבודת התפילה בכל עשרת כוחות הנפש **שְׁנֵי אוֹפַנִּים, א'** אופן אחד **כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע, וּב'** אופן שני **כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע** כפי שממשיך ומפרט.

דְּהִנֵּה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל[39] במשנה **"לָמָּה קָדְמָה פָּרָשַׁת שְׁמַע** פרשה ראשונה של קריאת שמע, בה נאמר הכתוב 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד' שעניינו קבלת עול מלכות שמים **לְוַהֲיָה אִם שָׁמוֹעַ,** פרשה שנייה של קריאת שמע בה מדובר על קיום המצוות, **כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו** האדם **עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם** בכללות **תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹת"** כל פרטי המצוות.

---

34) שבת, שם. וראה גם סה"מ עזר"ת ע' סג ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב רפא, א ואילך. 35) לקו"ת בהר שם. 36) תהלים נא, יט. 37) ואתחנן ו, ה. 38) ראה לקו"ש ח"ב ע' 477 ואילך. וראה "התמים" חוברת ב ס"ע מה [עה, א] ואילך. 39) משנה ברכות יג, א.

ביאור בדרך אפשר

וְהוּא עִנְיַן "רָצוֹא וָשׁוֹב"[40], כתוב לגבי חיות הקודש של המרכבה העליונה שהן רצות "רצוא ושוב". ומוסבר על כך בתורת החסידות כי גם בעבודת ה' של כל יהודי צריך להיות שילוב בין ה'רצוא', התשוקה והשאיפה לדבוק בה' בתכלית הדביקות עד כדי כלות הנפש, ובין ה'שוב' של חיי הנשמה בגוף כדי שיוכל לעסוק בתורה ומצוות בפועל. ומוסבר על כך כי כמו שב'רצוא ושוב', ה'רצוא' בא תחילה, כי תחילה צריכה להיות תשוקה להתעלות ודביקות באלוקות, ואחר כך 'שוב', כדי לעסוק בתורה ומצוות בפועל, כך גם לגבי פרשה ראשונה ופרשה שנייה של קריאת שמע, **וְהַיְנוּ, שֶׁפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה,** שהתוכן שלה הוא **קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, הוּא עִנְיַן הַ'רָצוֹא'** התשוקה והצימאון להתקרב לאלוקות **שֶׁנַּעֲשָׂה מִצַּד גֹּדֶל הָאַהֲבָה לַה' בְּאֹפֶן דְּ"בְּכָל מְאֹדֶךָ"**[37] שהיא אהבת ה' ברמה גבוהה ביותר, למעלה מדרגת "בכל לבבך ובכל נפשך", ועד לאהבת ה' בלי גבול כמשמעות המילה 'מאד' (**שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דַּוְקָא** ואילו בפרשה שנייה נאמר "בכל לבבכם ובכל נפשכם" ולא נזכר "בכל מאודך"). **וּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה, קַבָּלַת עֹל מִצְוֹת, הוּא עִנְיַן הַ'שׁוֹב'** הירידה בחזרה לענייני קיום המצוות במעשה בפועל, **שֶׁזֶּהוּ** ה'שוב' והחזרה מהתשוקה להתעלות, אל הירידה למטה הוא **הֵפֶךְ תְּנוּעַת הָ'רָצוֹא' וַעֲלִיָּה לְמַעְלָה, כִּי־אִם** אלא ה'שוב' הוא **עִנְיַן הַמְשָׁכָה** וירידה **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה דַּוְקָא, בָּעֲבוֹדָה** והתעסקות של יהודי **בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ" וְגוֹ'**[41] היינו עיסוק בדברים גשמיים (**שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דַּוְקָא** הפרשה שהתוכן שלה הוא עניין ה'שוב').

וְהִנֵּה, אַף שֶׁגָּדְלָה מַעֲלַת הָאַהֲבָה של האדם לאלוקות **וְהָ'רָצוֹא'** התשוקה והצימאון להתקרב לאלוקות ולדבוק באלוקות, **כְּמַאֲמַר**[42] הזוהר **"לֵית פּוּלְחָנָא כְּפוּלְחָנָא דִּרְחִימוּתָא"**, אין עבודה (חשובה ונעלית) כמו עבודת האהבה, **וְעַד שֶׁהַתּוֹרָה מְעִידָה עַל עִנְיַן הָ'רָצוֹא' שֶׁהוּא דָּבָר גָּדוֹל**[43], כדברי הגמרא ש'מעשה מרכבה' הוא 'דבר גדול' **מִכָּל־מָקוֹם** למרות המעלה הגדולה והחשובה של עבודת האהבה **הֲרֵי** כלשון הכתוב בישעיה **"לֹא לְתֹהוּ בְּרָאָהּ** הקדוש־ברוך־הוא לא ברא את העולם שיהיה שומם **(אֶלָּא) לָשֶׁבֶת** שיהיה מקום מיושב בבני אדם **יְצָרָהּ"**[44], **הַיְנוּ, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה** המטרה של הבריאה **אֵינָהּ בְּעִנְיַן הָ'רָצוֹא'** התשוקה להתעלות מהעולם וגדרי המציאות, תנועה נפשית שעלולה להביא לכלות הנפש, **אֶלָּא בְּעִנְיַן הַ'שׁוֹב'** הירידה לעולם לעסוק בקיום תורה ומצוות מתוך מגע עם המציאות הגשמית **דַּוְקָא. וּמִצַּד עִנְיָן זֶה,** שדווקא בכך נשלמת כוונת הבריאה **יֵשׁ מַעֲלָה** ויתרון **בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה** בה מדובר על קיום המצוות בפועל **לְגַבֵּי פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה** בה מדובר על אהבת ה' בכל מאודך, **דְּאַף שֶׁבְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה לֹא נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ" (שֶׁהוּא** אהבת ה' ברמה גבוהה **עִנְיַן "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם"**[45], שאז, כדברי הגמרא, אין צורך להתעסק ב'ואספת דגנך' (וזה לשון הגמרא: "רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר ואספת דגנך..."), **כַּמְּבֹאָר בְּתוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד**[46] **כְּמוֹ בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה** שבה כן נאמר 'בכל מאודך', **מִכָּל־מָקוֹם** למרות המעלה והחשיבות הגדולה של 'בכל מאודך' **יֵשׁ עִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דַּוְקָא וְלֹא בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה, וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב**[47] **"לְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם", דְּעִנְיַן הָעֲבוֹדָה** שעל זה נאמר בכתוב 'לעבדו' **הוּא מִלְּשׁוֹן עִבּוּד** תיקון ועיבוד **עוֹרוֹת**[48] שמצד עצמם הם גסים ועבים, להיות ראויים לשימוש, **וְקָאֵי** והכוונה היא **עַל כְּלָלוּת עֲבוֹדַת תִּקּוּן** זיכוך ועידון **הָעוֹלָם** שמצד

---

40) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עד, סע"ב ואילך. אוה"ת ואתחנן ח"ו ע' ב'רלז ואילך. 41) עקב יא, יד. 42) ראה זח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג. 43) ראה סוכה כח, א. רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ד. וראה ד"ה בהעלותך את הנרות פ"ו (לעיל ע' 320 ואילך). 44) ע"פ ישעי' מה, יח. 45) ראה ברכות לה, ב ובחדא"ג מהרש"א שם. 46) אור תורה נג, ד. וראה גם לקו"ת שלח שם. ובכ"מ. 47) עקב יא, יג. 48) ראה תו"א בראשית ה, ב. משפטים עו, א.

ביאור בדרך אפשר

עצמו הוא גשמי וחומרי, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[49] בתורה על הבריאה **"אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת -** ואמרו חכמינו ז"ל ש'לעשות' פירושו **לְתַקֵּן"**[50], **שֶׁכָּל מַה שֶּׁנִּבְרָא בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית צָרִיךְ תִּקּוּן**[51] ושיפור כדי לעדן ולזכך אותו, **וְדַוְקָא עֲבוֹדָה זוֹ** של 'תיקון' העולם **הִיא תַּכְלִית הַכַּוָּנָה** המטרה **שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יָרְדָה הַנְּשָׁמָה** ממקורה ושורשה העליון **לְמַטָּה, שֶׁהֲרֵי עִנְיַן הָ'רָצוֹא'** השאיפה להתעלות ולהתקרב לאלוקות **הָיָה** קיים בנשמה של כל יהודי **גַּם (וְאַדְרַבָּה, בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר** מאשר הוא קיים כאשר הנשמה מלובשת בגוף גשמי) **קֹדֶם יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה** להתלבש בגוף גשמי, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[52] בספר מלכים שאליהו הנביא אמר **חַי הֲוָיָ' אֶלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו גוֹ'**, ועל פי חסידות הכוונה ל'עמידה' של הנשמה לפני ה' למעלה, קודם הירידה למטה להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה **שֶׁהוּא** 'עמידה' זו **עִנְיַן הָ'רָצוֹא'** והשאיפה לדבקות באלוקות **כוּ', וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה** המטרה **בִּירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא בִּשְׁבִיל עִנְיַן הַ'שׁוֹב' דַּוְקָא,** הירידה לעולם הזה **הַיְנוּ, שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בְּבֵרוּר** וזיכוך **הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ** כמבואר **בָּעוֹלָם** בחסידות שלכל אדם יש חלק בעולם שעליו בפרט מוטל לבררו ולתקנו, והתיקון והזיכוך של הגוף הגשמי והנפש הבהמית הוא **בְּאֹפֶן שֶׁל 'אִתְכַּפְיָא'** כפיית והכנעת הכוחות שאינם מצד הקדושה אלא שייכים לסטרא-אחרא, הצד האחר, **דַּוְקָא, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה** עבודת ה'אתכפייא', הנה כדברי הזוהר **"אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין"**[53] מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל העולמות. **וְהִנֵּה בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת-שְׁמַע** שבה מדובר על קיום המצוות בפועל ועל ה'שוב' כמבואר לעיל באריכות **נֶאֱמַר "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם" גו'**[54], לשון אזהרה שלא לעבור על ציווי ה' בתורה **וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל**[55] **"כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הִשָּׁמֶר" "פֶּן" וְ"אַל", אֵינוֹ אֶלָּא לֹא-תַעֲשֶׂה"** וכאילו נאמר על דבר זה בפירוש שלא לעשותו והוא איסור לאו, אחת ממצוות לא-תעשה, **וְהַיְנוּ, שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה** התוכן הכללי של עבודת ה' בה מדובר **בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת-שְׁמַע הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל וְהַיִּרְאָה דַּוְקָא** שזהו השורש לקיום מצוות לא-תעשה, מתוך יראה לעבור על רצון ה', **וְעַד שֶׁאֲפִילוּ עִנְיַן הָאַהֲבָה שֶׁבְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה** ככתוב בה 'ואהבת את ה' אלוקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם', גם **הוּא מִבְּחִינַת הַיִּרְאָה, הַיְנוּ, שֶׁהָאַהֲבָה גּוּפָא** עצמה **הִיא בִּתְנוּעָה שֶׁל כִּוּוּץ** נפש האדם, היפך ההתרחבות וההתפשטות שהן תכונות של מידת האהבה. **וְזֶהוּ** עבודת היראה בפרשה שנייה של קריאת שמע **עִנְיַן הַלִּישָׁה** שענינה הוא לשים מים (ביטול) בקמח (ישות ופירוד) **שֶׁלְּאַחֲרֵי הַטְּחִינָה** שענינה הוא הכנעה ושפלות, כמבואר לעיל באריכות, **הַיְנוּ, שֶׁנּוֹסָף עַל כְּלָלוּת עִנְיַן הַהַכְנָעָה וְהַשִּׁפְלוּת** והביטול לאלוקות **שֶׁלִּפְנֵי הַתְּפִלָּה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַטְּחִינָה,** כמבואר לעיל, **צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּתְּפִלָּה גּוּפָא** עצמה, לא רק בשלב ההכנה לתפילה, **עִנְיַן הַבִּטּוּל** של הישות העצמית **וְהַיִּרְאָה** מפני הקדוש-ברוך-הוא **שֶׁבְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת-שְׁמַע, שֶׁהוּא עִנְיַן הַלִּישָׁה, עֵרוּב הַמַּיִם** (הביטול) **בַּקֶּמַח** (פירוד וישות) כדי לבטלו, **שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה** עבודת הביטול הנוספת, בפרשה שניה של קריאת שמע, **מַמְשִׁיכִים וּפוֹעֲלִים אֶת עִנְיַן אַחְדוּת הֲוָיָ' (כְּלָלוּת עִנְיַן קְרִיאַת-שְׁמַע) בִּמְקוֹם הַפֵּרוּד,** כמו

ביאור בדרך אפשר

1 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[49] "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת —
2 לְתַקֵּן"[50], שֶׁכָּל מַה שֶּׁנִּבְרָא בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית
3 צָרִיךְ תִּקּוּן[51], וְדַוְקָא עֲבוֹדָה זוֹ הִיא תַּכְלִית
4 הַכַּוָּנָה שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יָרְדָה הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁהֲרֵי
5 עִנְיַן הָ'רָצוֹא' הָיָה גַּם (וְאַדְרַבָּה, בְּאֹפֶן נַעֲלֶה
6 יוֹתֵר) קֹדֶם יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[52]
7 חַי הֲוָיָ' אֶלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו גוֹ',
8 שֶׁהוּא עִנְיַן הָ'רָצוֹא' כוּ', וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה בִּירִידַת
9 הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא בִּשְׁבִיל עִנְיַן הַ'שׁוֹב' דַּוְקָא,
10 הַיְנוּ, שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בְּבֵרוּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ
11 הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם בְּאֹפֶן שֶׁל 'אִתְכַּפְיָא'
12 דַּוְקָא, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה "אֶסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא-
13 בְּרִיךְ-הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין"[53].
14 **וְהִנֵּה** בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת-שְׁמַע נֶאֱמַר
15 "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם" גו'[54], וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ
16 ז"ל[55] "כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הִשָּׁמֶר" "פֶּן" וְ"אַל",
17 אֵינוֹ אֶלָּא לֹא-תַעֲשֶׂה", וְהַיְנוּ, שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה
18 בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת-שְׁמַע הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל
19 וְהַיִּרְאָה דַּוְקָא, וְעַד שֶׁאֲפִילוּ עִנְיַן הָאַהֲבָה
20 שֶׁבְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה הוּא מִבְּחִינַת הַיִּרְאָה, הַיְנוּ,
21 שֶׁהָאַהֲבָה גּוּפָא הִיא בִּתְנוּעָה שֶׁל כִּוּוּץ. וְזֶהוּ
22 עִנְיַן הַלִּישָׁה שֶׁלְּאַחֲרֵי הַטְּחִינָה, הַיְנוּ, שֶׁנּוֹסָף עַל
23 כְּלָלוּת עִנְיַן הַהַכְנָעָה וְהַשִּׁפְלוּת שֶׁלִּפְנֵי הַתְּפִלָּה,
24 שֶׁהוּא עִנְיַן הַטְּחִינָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּתְּפִלָּה גּוּפָא
25 עִנְיַן הַבִּטּוּל וְהַיִּרְאָה שֶׁבְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת-
26 שְׁמַע, שֶׁהוּא עִנְיַן הַלִּישָׁה, עֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח,
27 שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה מַמְשִׁיכִים וּפוֹעֲלִים אֶת עִנְיַן אַחְדוּת
28 הֲוָיָ' (כְּלָלוּת עִנְיַן קְרִיאַת-שְׁמַע) בִּמְקוֹם הַפֵּרוּד,
40 עָלְמִין"[53]
41 וְהִנֵּה בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת-שְׁמַע

---

49) בראשית ב, ג. 50) פירש"י לב"ר פי"א, ו. 51) ב"ר שם. 52) מלכים-א יז, א (וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 13 בהערה. לקו"ש חכ"ה ע' 147 הערה 53). 53) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. 54) עקב יא, טז. 55) עירובין צו, א. מכות יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

נתינת המים בקמח **הֵינוּ,** שהביטול לאלוקות יהיה ניכר ויחדור גם **בָּעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם** מתוך מגע עם גשמיות העולם **בְּאֹפֶן דְּ"וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ" וְגוֹ',** בְּדִגְמַת **פְּעוּלַת הַמַּיִם בְּפִרוּרֵי הַקֶּמַח לְחַבְּרָם לַעֲשׂוֹתָם גּוּף אֶחָד וְעִסָּה אַחַת** וכך עבודתו של יהודי בעולם, מחדירה במציאות הגשמית ביטול לאלקות ומגלה אחדות ה' בעולם.

ו) וְזֶהוּ התוכן הפנימי של הכתוב **"רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה", וְ"רֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לְכֹהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ". דְּהִנֵּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג) שֶׁכְּלָלוּת עֲבוֹדַת "חַלָּה" הִיא **לַעֲשׂוֹת מֵאוֹת ח'** (המסמלת את החמץ והיישות) **אוֹת ה'** (המסמלת את הענווה והביטול), **שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַיְרִידָה** הרוחנית **עַל־יְדֵי הַפֶּתַח שֶׁלְּמַטָּה, בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁנִּקְרֵאת "בְּרַתָּא דְּמִתְחַטְּאָה לְקַמֵּי אֲבוּהָּ"** בת המתחטאת לפני אביה, **וְהֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁהַחֵטְא סָמוּךְ לָהּ,** לספירת המלכות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ",** החטא נמצא קרוב לפתח **שֶׁלְּכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן הַשְׁמִירָה כוּ'. וּשְׁמִירָה זוֹ** הדרך להיזהר מחטא **נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי עִנְיַן הַבִּטּוּל, כִּמְרֻמָּז בְּאֹפֶן כְּתִיבַת אוֹת ה' בְּסֵפֶר־תּוֹרָה, שֶׁתְּחִלָּה עוֹשִׂים שְׁנֵי קַוִּין מִיָּמִין** הקו העליון, 'גג' האות והקו הימני **כְּמוֹ אוֹת ד', וְאַחַר־כָּךְ מוֹסִיפִים רֶגֶל שְׂמָאלִית שֶׁהִיא** קו קצר **כְּמוֹ אוֹת יו"ד (נוֹסֶף עַל הַיּוּ"ד שֶׁמֵּאַחוֹרֵי הַד'** בקצה הימני של האות **שֶׁעַל־יָדָהּ** באמצעות תוספת האות י' מצד ימין, **עוֹשִׂים מֵר' ד'**[57] וזו גם הדרך לעשות מד' ה', על ידי תוספת קו הדומה לאות י'), **שֶׁמּוֹרָה** האות יו"ד שהיא נקודה קטנה **עַל עִנְיַן הַבִּטּוּל** והקטנות.

ביאור בדרך אפשר

וְנִמְצָא, שֶׁעִנְיַן הַ'חַלָּה' התוכן הפנימי של המצוה על פי הסוד **הוּא הַמְשָׁכַת הַיּוּ"ד** ענין הביטול **בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת,** שמצד עצמה היא צריכה שמירה, כמבואר לעיל, **שֶׁאָז** הודות לתוספת היו"ד **בְּחִינַת הַמַּלְכוּת הִיא בִּשְׁלֵמוּתָהּ.**

וְזֶהוּ שֶׁעִנְיַן הַ'חַלָּה' הוּא "לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ", כִּי "בֵּיתֶךָ" הוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרֵאת "בַּיִת", וְקָאֵי והכוונה היא להביא ולהמשיך את הברכה **עַל כְּלָלוּת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּבִי"ת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[58] על כללות הבריאה **"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", וְעַל־יְדֵי הַ'חַלָּה' שֶׁנִּקְרֵאת "רֵאשִׁית"**[59], כלשון הכתוב כאן 'ראשית עריסותיכם' **מַמְשִׁיכִים "בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ", שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַחָכְמָה בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת,** וזו תוספת והשפעה גדולה מאד למלכות כי החכמה היא הספירה הכי עליונה והמלכות היא הספירה הכי תחתונה ובדרך כלל יש ריחוק גדול ביניהן, והחידוש הוא שעל ידי 'חלה' יש במלכות, בחינת 'בית' הארה מהחכמה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[60] במשלי **"בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בַּיִת",** והכתוב רומז להמשכת החכמה ב'בית' היא המלכות **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** בכוח הארה וההשפעה של החכמה **יוּכַל לִהְיוֹת כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בִּבְרוּר הָעוֹלָם, תְּחִלָּה בְּאֹפֶן שֶׁל 'אִתְכַּפְיָא',** היינו שהרע עדיין קיים אבל מכניעים אותו **וְאַחַר־כָּךְ גַּם בְּאֹפֶן שֶׁל 'אִתְהַפְּכָא'** שהרע עצמו מתהפך לאור, **"זְדוֹנוֹת** עבירות שנעשו במזיד, הן עצמן **נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת"**[61], **עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, שֶׁאֲפִילוּ מֵחָמֵץ שֶׁאָסוּר בְּחַג הַפֶּסַח, נַעֲשֵׂית מִצְוַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בְּחַג**

1 הֵינוּ, בָּעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם בְּאֹפֶן דְּ"וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ"
2 וְגוֹ', בְּדִגְמַת פְּעוּלַת הַמַּיִם בְּפִרוּרֵי הַקֶּמַח
3 לְחַבְּרָם לַעֲשׂוֹתָם גּוּף אֶחָד וְעִסָּה אַחַת.

4 ו) **וְזֶהוּ** "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ
5 תְרוּמָה", וְ"רֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ
6 לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ". דְּהִנֵּה, נִתְבָּאֵר
7 לְעֵיל (סְעִיף ג) שֶׁכְּלָלוּת עֲבוֹדַת "חַלָּה" הִיא
8 לַעֲשׂוֹת מֵאוֹת ח' אוֹת ה', שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַיְרִידָה
9 עַל־יְדֵי הַפֶּתַח שֶׁלְּמַטָּה, בְּחִינַת הַמַּלְכוּת,
10 שֶׁנִּקְרֵאת "בְּרַתָּא דְּמִתְחַטְּאָה לְקַמֵּי אֲבוּהָּ"[56],
11 וְהֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁהַחֵטְא סָמוּךְ לָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
12 "לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ", שֶׁלְּכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן
13 הַשְׁמִירָה כוּ'. וּשְׁמִירָה זוֹ נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי עִנְיַן
14 הַבִּטּוּל, כִּמְרֻמָּז בְּאֹפֶן כְּתִיבַת אוֹת ה' בְּסֵפֶר־
15 תּוֹרָה, שֶׁתְּחִלָּה עוֹשִׂים שְׁנֵי קַוִּין מִיָּמִין כְּמוֹ אוֹת
16 ד', וְאַחַר־כָּךְ מוֹסִיפִים רֶגֶל שְׂמָאלִית שֶׁהִיא כְּמוֹ
17 אוֹת יו"ד (נוֹסֶף עַל הַיּוּ"ד שֶׁמֵּאַחוֹרֵי הַד' שֶׁעַל־
18 יָדָהּ עוֹשִׂים מֵר' ד'[57]), שֶׁמּוֹרָה עַל עִנְיַן הַבִּטּוּל.
19 וְנִמְצָא, שֶׁעִנְיַן הַ'חַלָּה' הוּא הַמְשָׁכַת הַיּוּ"ד
20 בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁאָז בְּחִינַת הַמַּלְכוּת הִיא
21 בִּשְׁלֵמוּתָהּ. וְזֶהוּ שֶׁעִנְיַן הַ'חַלָּה' הוּא "לְהָנִיחַ
22 בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ", כִּי "בֵּיתֶךָ" הוּא בְּחִינַת
23 הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרֵאת "בַּיִת", וְקָאֵי עַל כְּלָלוּת
24 הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּבִי"ת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] "בְּרֵאשִׁית
25 בָּרָא אֱלֹקִים", וְעַל־יְדֵי הַ'חַלָּה' שֶׁנִּקְרֵאת
26 "רֵאשִׁית"[59], מַמְשִׁיכִים "בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ", שֶׁהוּא
27 עִנְיַן הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַחָכְמָה בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת,
28 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[60] "בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בַּיִת", שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
29 יוּכַל לִהְיוֹת כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה בִּבְרוּר הָעוֹלָם,
30 תְּחִלָּה בְּאֹפֶן שֶׁל 'אִתְכַּפְיָא', וְאַחַר־כָּךְ גַּם בְּאֹפֶן
31 שֶׁל 'אִתְהַפְּכָא', "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת"[61], עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל,
32 שֶׁאֲפִילוּ מֵחָמֵץ שֶׁאָסוּר בְּחַג הַפֶּסַח, נַעֲשֵׂית מִצְוַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת,

---

56) זח"ג קפח, ב. וראה גם לקו"ת אמור לו, ג ואילך. 57) ראה סה"מ ה'שי"ת ע' 119 ואילך. 58) בראשית א, א. 59) ב"ר פ"א, ד. 60) משלי כד, ג. 61) יומא פו, ב.

ביאור בדרך אפשר

הַשָּׁבוּעוֹת כי לאחר בירור והתעלות העולם בימי ספירת העומר שמחג הפסח עד חג השבועות, החמץ עצמו, שבחג הפסח היה אסור, יכול להיות קרבן לה׳, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן־תּוֹרָה,** שאז ניתן הכוח לתקן ולהעלות את העולם על ידי לימוד התורה וקיום המצוות בעולם הזה, **וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה זֶה** התיקון והזיכוך של העולם **בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת** והעולם יגיע לשיא התיקון והעילוי שלו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[62] בנבואת ישעיה על מצב העולם לעתיד לבוא **"אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ",** וזה יהיה מצב העולם **לְאַחֲרֵי בֵּרוּר** הפרדת הטוב מהרע **וְהַעֲלָאַת כָּל נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן** המשמעות הפנימית של נבואת ישעיה שבני ישראל יצאו מהגלות כאשר **"כַּסְּפָם וּזְהָבָם אִתָּם"**[63], **שֶׁבָּזֶה נִכְלְלוֹת גַּם הַמַּתָּנוֹת שֶׁמִּקַּבְּלִים מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם**[64], שגם זה יתעלה לעתיד־לבוא ויגיע לתכלית התיקון והשלמות **כְּפִי שֶׁהָיָה גַּם בְּמַתַּן־תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[65] בתהילים, בפרק ס״ח המדבר אודות מתן־תורה, **"לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת", שֶׁאֲפִילוּ הַמַּלְאָךְ דְּהֵכֶף הַחַיִּים (שֶׁהוּא הַשָּׂר** הרוחני **שֶׁל שְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת) נָתַן לְמֹשֶׁה מַתָּנָה, שֶׁמָּסַר לוֹ סוֹד הַקְּטֹרֶת**[66]

(ובלשון הגמרא: "אף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר ויתן את הקטורת ויכפר על העם, ואומר ויעמוד בין המתים ובין החיים וגו׳ אי לאו דאמר ליה מי הווה ידע [אם לא שאמר לו האם היה יודע]"), **שֶׁמּוֹרֶה** עניין הקטורת **עַל בֵּרוּר הַ׳לְּעֻמַּת־זֶה׳,** היפך הקדושה (הנקרא ׳לעומת זה׳ על שם הפסוק בקהלת ״זה לעומת זה עשה אלוקים״) **שֶׁלָּכֵן סַמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת הֵם בְּמִסְפַּר י״א, שֶׁקָּשׁוּר עִם ׳לְעֻמַּת־זֶה׳,** כמבואר בקבלה וחסידות, **וּמִכָּל־מָקוֹם עוֹשִׂים מֵהֶם** מי״א הסממנים **קְטֹרֶת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר** ותיקון **הַ׳לְּעֻמַּת־זֶה׳**[67]. **וְהַשְּׁלֵמוּת שֶׁבָּזֶה** של תיקון ה׳לעומת זה׳ **תִּהְיֶה לְעָתִיד־לָבֹא, שֶׁאָז יִתְבָּרְרוּ כָּל נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה** שקיימים במציאות הגשמית, **וְכַמְבֹאָר בְּ׳שַׁעֲרֵי אוֹרָה׳**[68] לאדמו״ר האמצעי **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַגְּאֻלָּה הִיא "בְּעִתָּהּ"**[69] בזמן שנקבע לה מראש **[שֶׁהֲרֵי עַכְשָׁו, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר "כָּלוּ כָּל הַקִּצִּין"**[70], וכבר עברו כל הזמנים שנחשבו למתאימים ל׳קץ׳ הגלות **לֹא יְכוֹלָה הַגְּאֻלָּה לִהְיוֹת בְּאֹפֶן דְּ"אַחִישֶׁנָּה"**[69] כי הזמנים לגאולה במהירות כבר עברו] **אֲזַי** כשהגאולה היא בדרך של ׳בעיתה׳ **מִתְבָּרְרִים כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה וְלֹא נֶאֱבַד אֲפִילוּ נִצּוּץ אֶחָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[71] גם לגבי קיבוץ כל בני ישראל מהגלויות בבוא הגאולה, והכוונה גם לקיבוץ כל ניצוצות הקדושה שקיימים בעולם **וְאַתֶּם תִּלָּקְטוּ לְאַחַד אֶחָד גּוֹ׳, בְּבִיאַת גּוֹאֵל צֶדֶק בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

1 **הַשָּׁבוּעוֹת**
2 הפסח עד חג השבועות, החמץ עצמו, שבחג הפסח היה אסור, יכול להיות
3 קרבן לה׳, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן־תּוֹרָה,**
4 ולהעלות את העולם על ידי לימוד
5 התורה וקיום המצוות בעולם הזה,
6 **וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה זֶה**
7 והזיכוך של העולם **בְּתַכְלִית**
8 **הַשְּׁלֵמוּת** והעולם יגיע לשיא התיקון
9 והעילוי שלו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[62]
10 בנבואת ישעיה על מצב העולם לעתיד
11 לבוא **"אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר**
12 **מִן הָאָרֶץ",** וזה יהיה מצב העולם
13 **לְאַחֲרֵי בֵּרוּר** הפרדת הטוב מהרע
14 **וְהַעֲלָאַת כָּל נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה**
15 **שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן** המשמעות
16 הפנימית של נבואת ישעיה שבני
17 ישראל יצאו מהגלות כאשר **"כַּסְּפָם**
18 **וּזְהָבָם אִתָּם"**[63], **שֶׁבָּזֶה**
19 **נִכְלְלוֹת גַּם הַמַּתָּנוֹת**
20 **שֶׁמִּקַּבְּלִים מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם**[64],
21 שגם זה יתעלה לעתיד־לבוא ויגיע
22 לתכלית התיקון והשלמות **כְּפִי**
23 **שֶׁהָיָה גַּם בְּמַתַּן־תּוֹרָה, כְּמוֹ**
24 **שֶׁכָּתוּב**[65] בתהילים, בפרק ס״ח
25 המדבר אודות מתן־תורה, **"לָקַחְתָּ**
26 **מַתָּנוֹת", שֶׁאֲפִילוּ הַמַּלְאָךְ**
27 **דְּהֵכֶף הַחַיִּים (שֶׁהוּא הַשָּׂר**
28 הרוחני **שֶׁל שְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת**
29 **הַטְּמֵאוֹת) נָתַן לְמֹשֶׁה מַתָּנָה,**
30 **שֶׁמָּסַר לוֹ סוֹד הַקְּטֹרֶת**[66]
31 (ובלשון הגמרא: "אף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר ויתן את הקטורת
32 ויכפר על העם, ואומר ויעמוד בין המתים ובין החיים וגו׳ אי לאו דאמר ליה

1 שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן־תּוֹרָה, וּלְעָתִיד־לָבֹא
2 יִהְיֶה זֶה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[62] "אֶת
3 רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", לְאַחֲרֵי בֵּרוּר
4 וְהַעֲלָאַת כָּל נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ
5 עִנְיַן "כַּסְּפָם וּזְהָבָם אִתָּם"[63], שֶׁבָּזֶה נִכְלְלוֹת גַּם
6 הַמַּתָּנוֹת שֶׁמִּקַּבְּלִים מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם[64], כְּפִי שֶׁהָיָה
7 גַּם בְּמַתַּן־תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[65] "לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת",
8 שֶׁאֲפִילוּ הַמַּלְאָךְ דְּהֵכֶף הַחַיִּים (שֶׁהוּא הַשָּׂר שֶׁל
9 שְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת) נָתַן לְמֹשֶׁה מַתָּנָה, שֶׁמָּסַר
10 לוֹ סוֹד הַקְּטֹרֶת[66], שֶׁמּוֹרֶה עַל בֵּרוּר הַ׳לְּעֻמַּת־
11 זֶה׳, שֶׁלָּכֵן סַמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת הֵם בְּמִסְפַּר י״א,
12 שֶׁקָּשׁוּר עִם ׳לְעֻמַּת־זֶה׳, וּמִכָּל־מָקוֹם עוֹשִׂים
13 מֵהֶם קְטֹרֶת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהוּא עִנְיַן בֵּרוּר
14 הַ׳לְּעֻמַּת־זֶה׳[67]. וְהַשְּׁלֵמוּת שֶׁבָּזֶה תִּהְיֶה לְעָתִיד־
15 לָבֹא, שֶׁאָז יִתְבָּרְרוּ כָּל נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה,
16 וְכַמְבֹאָר בְּ׳שַׁעֲרֵי אוֹרָה׳[68] שֶׁכַּאֲשֶׁר הַגְּאֻלָּה הִיא
17 "בְּעִתָּהּ"[69] [שֶׁהֲרֵי עַכְשָׁו, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר "כָּלוּ כָּל
18 הַקִּצִּין"[70], לֹא יְכוֹלָה הַגְּאֻלָּה לִהְיוֹת בְּאֹפֶן
19 דְּ"אַחִישֶׁנָּה"[69]] אֲזַי מִתְבָּרְרִים כָּל נִיצוֹצֵי
20 הַקְּדוּשָׁה וְלֹא נֶאֱבַד אֲפִילוּ נִצּוּץ אֶחָד, וּכְמוֹ
21 שֶׁכָּתוּב[71] וְאַתֶּם תִּלָּקְטוּ לְאַחַד אֶחָד גּוֹ׳, בְּבִיאַת
22 גּוֹאֵל צֶדֶק בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

62) זכרי׳ יג, ב. 63) ישעי׳ ס, ט. 64) ראה רד״ק לישעי׳ שם. 65) תהלים סח, יט. הקאַפּיטל שהתחילו לומר בי״א ניסן השתא (ראה סה״מ י״א ניסן ח״א ע׳ 1 ואילך. וש״נ). 66) ראה שבת פט, א. 67) ראה תו״א תולדות כ, סע״ב ואילך. 68) שער הפורים ד״ה יביאו לבוש מלכות פצ״ד ואילך. 69) ישעי׳ ס, כב. סנהדרין צח, א. 70) סנהדרין צז, ב. 71) ישעי׳ כז, יב.

אפילו אדם קטן, בעל תפיסה והבנה מוגבלים, מסוגל **לראות** גם עולם גדול ביותר, וזאת, כיוון שהראייה אינה תלוייה בקליטה ובהבנה.

ממכתב כ״ג סיון תשכ״ה

בס"ד. שיחת* יום ה' פ' שלח, כ"ו סיון, ה'תשכ"ט

– לתלמידות המסיימות ד"בית רבקה" ולמדריכות דמחנה "אמונה" תחיינה –

א. ידוע פתגם רבינו הזקן[1], שהפרשה שקורין בשבוע זה בתורה, היא גם תורה – הוראה – שממנה יכולים ללמוד בנוגע לענינים ומאורעות הקשורים ומתרחשים בשבוע זה.

ואע"פ שהתורה ניתנה לפני אלפי שנה, ומאורעות השבוע משתנים משנה לשנה, ופרשת השבוע נשארת כמו שהיא – הרי כיון שהתורה ניתנה מהקב"ה, שיודע כל מה שיארע בכל הזמנים שלאח"ז, והורה לכל אחד מישראל – איש או אשה, בחור או בחורה, ילד או ילדה – בכל הדורות, כיצד להתנהג בכל יום בכל חודש ובכל שנה, לא יפלא שהי' יכול לקבוע באותה פרשה הוראות עבור כל המאורעות השונים שיתרחשו – בפעם הראשונה שניתנה התורה, ובכל שנה שלאח"ז, ועד לשנה שבה נמצאים אנו עתה.

ב. אחד המאורעות שבגללו התאספנו כאן, קשור עם העובדה שאתן "נבחרתן" ע"י הקב"ה,

– שהרי כל דבר הוא בהשגחה פרטית[2]; לא ע"י מקרה, אלא כך נקבע ע"י הקב"ה (לפי שזהו לטובה של הנבחר ושל אלו שיפגשו הנבחרים לאח"ז), ובאופן שגם נותן הוראות על זה. וכן הוא בנוגע לפגישה זו –

חלק מכן – אלו שסיימו דרגא מסויימת והישג מסויים בלימודן וחינוכן,

שהרי אין זה סיום מוחלט, כי, כל זמן חיי האדם ניתוסף אצלו בידיעות ובחינוך, אלא שיש תקופות וזמנים שבהם מסיימים מצב ושלב מסויים בהחינוך והלימוד, ולאח"ז עוברים לתקופה אחרת לגמרי, שבה צריכים ללמוד ולהתחנך באופן אחר, ובנדו"ד, להתחיל לחשוב גם אודות חינוך אחרים,

שזהו החלק השני מכן – אלו השייכות להדרכה והוראה בנוגע לילדים שיהיו תחת אחריותן בזמן חופשת־הקיץ שמגיעה עתה,

וכדי להדריך ולהנהיג אחרים כדבעי – הרי זה לאחרי שמשיגים שליטה עצמית, לשלוט, לחנך ולהדריך את עצמו כדבעי.

ג. אחד מהפרטים בפרשת השבוע שממנו יכולים ללמוד הוראה גם בענינים הקשורים עם פגישה זו (שלכן ושלנו), הוא, שבפרשה זו[3] מסופר לראשונה באריכות אודות מצות הפרשת חלה – להפריש וליתן לכהן החלק הראשון מהעיסה שממנה אופים אח"כ לחם לאכילה:

בפסוק נאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (לה') – הראשית וההתחלה של העיסה צריכים לעשותה "חלה", להפרישה ולתתה בשביל הקב"ה. ולאח"ז נתבארו פרטים בדבר – שהרי אין זה פסוק אחד, אלא פרשה שלימה שעוסקת בזה[4], שעי"ז[5] מודגשת יותר כללות התכונה והאופי של מצוה זו; מצוה שמתבארת בתורה באריכות ובפרטיות ובריבוי פרטים, אע"פ שכמה מצוות באו בתורה בקיצור או אפילו בקיצור נמרץ.

הנחיצות והכלליות של מצוה זו, רואים גם בזה שנזכרה והודגשה בסיום נבואותיו של יחזקאל[6], ששם

---

*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ח ע' 304 ואילך (במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל).

1) ראה קונטרס ביקור שיקאגא בתחלתו (נדפס בסה"ש תש"ב ע' 29) – נעתק ב"היום יום" ב חשון.

2) ראה שיחת יט כסלו תרצ"ד ס"ג ואילך (לקו"ד ח"א ע' 166).

3) שלח טו, יז־כא.

4) להעיר שמסכתא שלימה הוקדשה למצוה זו וגם נקראת "חלה".

5) ראה ב"ר פ"ס, ח: "יפה שיחתן כו'". לקו"ת ר"פ חוקת.

6) מד, ל.

מספר איך יתנהגו בנ״י בביאת משיח, ומונה מצוות מיוחדות שיקיימו אז (אע״פ שחלקם קיימו גם לפנ״ז) – שזה מורה על הנחיצות שבהן ועל ההשפעה שיש להן בחיים היהודיים – ומונה ביניהם גם מצות חלה (שהרי כשיבוא משיח אזי יחדש בארץ ישראל מצות חלה בכל התוקף[7]): ״ראשית עריסותיכם תתנו לכהן״.

ומובן יותר הגדלות והנחיצות של מצוה זו – ממ״ש מיד לאח״ז: ״להניח ברכה אל ביתך״, והיינו, שע״י קיום מצות חלה תומשך ברכה בכל הבית, לכל בני הבית והמשפחה שתקיים מצות חלה.

ואע״פ שע״פ הפשט קאי ״להניח ברכה אל ביתך״ גם על המצוות שנימנו שם לפנ״ז, שגם בזכותן תומשך הברכה בבית – הרי בתורה גם הסדר הוא חלק מלימוד התורה[8], ולכן, מזה גופא ש״להניח ברכה אל ביתך״ – שקאי על ריבוי מצוות – נאמר מיד לאחרי מצות חלה, מוכח, שאע״פ שענין זה שייך לכל המצוות שנימנו לפנ״ז, הרי זה קשור באופן הכי חזק ועיקרי עם מצות חלה[9].

ד. במה נחלקת מצות חלה משאר מצוות? – הרי זה מובן בפשטות מתוכנה של המצוה:

לפני שיהודי הולך לאכול – והרי עיקר ענין האכילה קשור עם לחם,

– שלכן, בלשון הקודש (שמבטאת את המשמעות האמיתית[10] של כל ענין) נקראת כל הסעודה בשם לחם[11], כיון שהלחם הוא העיקר; ובמובן רחב יותר כולל ענין האכילה והסעודה את כל צרכי האדם[12] –

מדגישה מצוה זו, שיהודי מכיר בכך שלפני שמתחיל להכין לסעודה לעצמו, הנה לכל לראש מפריש את החלק הראשון והמובחר (שהרי ״ראשית״ פירושו הראשון בזמן וגם הראשון בחשיבות[13]) עבור הקב״ה, ונותנו לכהן.

ה. ובזה יש הוראה כללית:

כאשר יהודי נמצא בעולם, ורואה מסביבו איך מתנהגים שאר העמים – עליו לדעת שהוא מובדל מהם,

– לא רק בשעה שמתפלל ולומד ומקיים מצוות, אלא אפילו בענינים שבהם משתווה לכאורה, במבט ראשון, לשאר העמים, כמו באכילה ושתי׳ ושאר צרכים[14] –

שהראשון בזמן, והראשון בחשיבות ויוקר[15] – מפריש ומרים (שזהו הפירוש ד״תרימו״ – להפריש ולהרים) ונותנו להקב״ה, דהיינו, עבור ענינים הקשורים עם הקב״ה – קדושה ותורה ומצוות.

ומזה מובן גם מדוע השכר על זה הוא – ״להניח ברכה אל ביתך״:

כאשר הקב״ה רואה שכל הנהגת הבית מיוסדת באופן שמתחילים עם ענין הקשור עם הקב״ה, עם קדושה ויהדות, תורה ומצוות, וזוהי ההתחלה לא רק בזמן אלא גם בחשיבות – שהטוב והיפה נותנים עבור יהדות וענינים הקשורים עם הקב״ה,

אזי נותן הקב״ה את השכר באותו אופן, מדה כנגד מדה – שהבית היהודי יהי׳ מקום שבו נמצא הקב״ה, וכיון שהקב״ה בא לשם, הרי מובן שביחד עם הקב״ה באים גם כל הברכות בכל המצטרך.

ומזה למדים גם במובן רחב יותר – שכשם שהוא בכללות מצות חלה, כן הוא בכללות חיי היום־יום: יהודי – איש או אשה – כשמתחיל את היום, הנה ״ראשית עריסותיכם״[16] – התחלת היום – צ״ל קשור

---

7) ראה שו״ע יו״ד סשכ״ב, ב.

8) וכדרז״ל בכ״מ ״למה נסמכה כו׳״. וגם במצות חלה דפרשתנו (ויק״ר פט״ו, ו). ולהעיר משל״ה חלק תושבע״פ כלל אין מוקדם כו׳.

9) ראה סד״ה ראשית עריסותיכם, תרכ״ט (סה״מ תרכ״ט ע׳ רג).

10) ראה בחיי לבראשית ב, יט. אור תורה (להה״מ) שם. שער היחוד והאמונה פ״א.

11) ראה מקץ (מג, לב): ״לחם כי תועבה גו׳״ – והתועבה היא רק הבשר.

12) ראה סנהדרין (לח, א) ״בע״ש כו׳ לסעודה כו׳״ (וראה גם תורת מנחם חנ״ו ע׳ 69. וש״נ).

13) רש״י תשא ל, כג.

14) ראה שו״ע או״ח סרל״א. תניא רפ״ז.

15) ראה שו״ע יו״ד סו״ס רמח.

16) עריסה – מטה (ערש) – מיד שיעור משנתו. וראה סה״מ קונטרסים ח״א קסה, א.

עם ״תרימו תרומה״ (לה׳): עליו להתחיל את היום – לפני כל הענינים והצרכים שלו ולפני שיוצא לעולם – באמירת ״מודה אני לפניך״, ליתן תודה גדולה להקב״ה, ולקבל אותו עליו בתור ״מלך חי וקיים״, מנהיג וקיסר שלו, שע״פ הוראותיו יתנהג במשך כל היום.

ו. ומזה מובן גם שאלו שמקבלים תחת אחריותם ילדי ישראל שצריכים להדריכם, הנה התחלת הדרכת והנהגת הילדים היא עי״ז שנוטעים בהם את הרעיון שראשית עריסותיכם תרימו תרומה לה׳, ולידע, שכל ילד הוא בבחינת תרומה, שצריך להפרישו ולהגביהו ולקרבו להקב״ה ולעניניו, עוד יותר מכמו שהי׳ לפנ״ז.

ועי״ז ישנה גם ההבטחה שבודאי יהי׳ הענין ד״להניח ברכה אל ביתך״ – שלאח״ז תהי׳ כל ההדרכה במשך כל הקיץ בהצלחה רבה, כיון שההתחלה היתה ביחד עם הקב״ה, שיחד עמו באים ברכה והצלחה בכל הפעולות, ובפרט בהדרכת ילדי ישראל.

וכמו״כ בקשר לסיום תקופה אחת בלימודים, והתחלת ההכנה לתקופה נעלית יותר בכללות הלימוד והחינוך – שסיום התקופה, שהיא גם התחלת התקופה שלאחרי׳, צ״ל באופן ד״ראשית עריסותיכם תרימו תרומה לה׳״, היינו, שההתחלה ניתנת ונעשית חדורה במחשבה אודות הקב״ה שהוא ה״מלך חי וקיים״.

ועי״ז נמשך גם הענין ד״להניח ברכה אל ביתך״ – שתהי׳ ברכה בתקופה השני׳ שבה נכנסים, ולאח״ז גם ״אל ביתך״ – בכל עניניו, שבכללות הו״ע הבית והסביבה, שיתברכו בברכותיו של הקב״ה, שהם ברכות בגשמיות וברוחניות גם יחד.

*

ז. השי״ת יברך ויצליח כל אחת מכן, בתוככי כללות בנות ישראל תחיינה, שיהי׳ קיץ בריא ומוצלח, הן בגשמיות והן ברוחניות, וכל אחת מכן תקיים את השליחות שהקב״ה הטיל עלי׳ מתוך בריאות ושמחה, ומתוך מסירות, שתביא את הברכה וההצלחה של הקב״ה בענין זה,

ובאופן שיוכלו להכיר מיד על כל אחת, שהיא זכתה להרוויח במלוא הצדק את התואר שמעניקה התורה לכל בת ישראל, שהיא נקראת בת שרה רבקה רחל ולאה, שכן, כשמסתכלים עלי׳ ועל הנהגתה, מכירים מיד שזוהי בת של אמותנו הקדושות, שרה רבקה רחל ולאה – כפי שרואים איך שמתלבשת[17], ובכללות הנהגתה, ובפרט איך שממלאת את שליחותו של הקב״ה.

ואז היא גם מתברכת בכל הברכות שנאמרו על האמהות – שהן בונות את בית ישראל[18], ובונות את העם היהודי,

ובקרוב יצאו[19] – בתוככי כלל ישראל – לקראת משיח צדקנו, בגאולה[20] האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו, שיוציאנו מהגלות, ויוליכנו לארצנו הקדושה ארץ ישראל, בקרוב ממש.

קיץ בריא ומוצלח, ונשמע מכן בשורות טובות.

---

17) ראה נזיר (כג, ב) ״מאן נשים שבאוהל שרה רבקה רחל ולאה״. ובפרש״י עה״ת וירא (יח, ט). והוא מב״מ (פז, א): ״באוהל – צנועה היא״.

18) ראה תדבא״ר פי״ח: ״אשתך גו׳ בירכתי ביתך (צנועה בבית) כו׳ בני׳ מהם בעלי מקרא כו׳ משנה כו׳ תלמוד כו׳ משא ומתן כו׳ חכמים כו׳ נבונים כו׳״.

19) ראה זח״א (קטו, ב ואילך) ״אשתך כגפן פורי׳ כל זמנא דאתתא בירכתי ביתא ולא נפקא לבר היא צנועה ואתחזי לאולדא בנין דכשרן כו׳ חמי מה אגרה בנין כשתילי זיתים מה זיתים לא נפלי טרפייהו כל יומי שתא וכלהו קשורין תדיר אוף הכי בנין כשתילי זיתים סביב לשלחנך מה כתיב בתרי׳ הנה כו׳ לאסגאה מלה אחרא דאוליפנא דא מנה דכל זמנא דשכינתא הוה צניעא באתרה כדקא חזי לה כביכול בנין כשתילי זיתים אלין ישראל כד שראן בארעא. סביב לשלחנך דאכלי ושתאן וקרבין קרבנין וחדאן קמי קב״ה ומתברכן עלאין ותתאין בגינייהו״.

20) להעיר מדרז״ל (במדב״ר פ״ג, ו) עה״פ (תהלים סח*, ז) ״מוציא אסירים בכושרות״ – שבזכות הנשים כשרות, הפנויות והנשואות עליהם נאמר גן נעול גו׳, אמר הקב״ה אני גואל (ממצרים) את בני.

---

*) להעיר שע״פ המנהג לומר בכל יום הקאַפּיטל תהלים המתאים לשנות חייו (ראה סה״מ י״א ניסן בתחלתו. וש״נ) – התחילו בי״א ניסן שנה זו (תשכ״ט) אמירת מזמור סח שבתהלים. המו״ל.

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, כ"ח סיון, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אנא עבדא".

א. בנוגע ליום הש"ק זה – שבת פרשת שלח, וגם שבת מברכים חודש תמוז – הרי כיון שהענין דפרשת שלח הוא בכל השנים, ואילו קביעותה בשבת מברכים תמוז היא רק ברוב השנים, יש להתחיל עם הענין דפרשת שלח.

ובפרט שע"פ החשבון של הארבעים יום משילוח המרגלים עד ביאתן, נמצא, שהענין ד"שלח לך" אירע בימים אלו[1].

ב. תוכנה של פרשת שלח הוא – שילוח המרגלים לתור את הארץ, שהכוונה בזה היתה כדי שבנ"י יוכלו להכנס לארץ ישראל במהירות האפשרית, והיינו, שנוסף לכך שאילו זכינו היו נכנסים לארץ מיד, וכמ"ש בפירוש רש"י לפנ"ז (בפ' בהעלותך[2]) "מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהי' הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד", הנה ע"י ההכנה דשילוח המרגלים היתה הכניסה לארץ במהירות גדולה יותר.

ועז"נ[3] "שלח לך", "לדעתך"[4] (לדעתו של משה), וכיון שמשה שלח אותם, הרי בודאי היתה תועלת בדבר – כדי שבנ"י יכנסו לארץ (לא רק באופן של קבלת עול, אלא) מרצונם הטוב, לאחרי שיבינו זאת בשכלם כו'[5].

וכללות החידוש והמעלה שבכניסה לארץ ישראל – שעי"ז נעשית השלימות בקיום המצוות:

בנוגע ללימוד התורה – הרי אמרו רז"ל[6] "לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן", דקאי על דור המדבר, דור דעה, שהם אלו שאכלו "מן" כפשוטו, כך, שעיקר ענין התורה שייך לכאורה לדור המדבר דוקא;

אבל בנוגע לקיום המצוות – הרי יש כו"כ מצוות שנצטוו לעשותם רק בארץ ישראל, וכמ"ש בפרשתנו: "כי תבואו אל ארץ מושבותיכם"[7], "בבואכם אל הארץ"[8], ואילו בהיותם במדבר לא נתחייבו בהם.

ומזה מובן, שגם בלימוד התורה ניתוסף שלימות ע"י הכניסה לארץ – שהרי "גדול תלמוד (היינו שהגדלות של התלמוד היא) שמביא לידי מעשה"[9], וכיון שהמעשה בפועל של כו"כ מצוות הי' רק בהכניסה לארץ, שאז "באו לידי מעשה" בגילוי, הרי גם הגדלות דתלמוד ("גדול תלמוד") – מצד זה ש"מביא לידי מעשה" – היתה אז בשלימות יותר[10].

ובנוגע למצוות גופא – יש מצוות שנתחייבו בהם רק לאחרי שבע שכבשו ושבע שחלקו[11], ועד שיש מצוות הקשורות עם בנין ביהמ"ק שהי' משך זמן לאח"ז; אבל יש מצוות שנתחייבו בהם מיד בכניסתן לארץ, וכמו מצות חלה שנאמרה בפרשתנו[8], כפירוש רש"י: "משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה".

---

1) ראה תענית כט, א. וראה גם לקו"ש חי"ט בתחלתו הערה 6.
2) יו"ד, לג.
3) ריש פרשתנו.
4) פרש"י עה"פ.
5) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 93 ואילך.
6) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.
7) טו, ב.
8) שם, יח.
9) קידושין מ, ב. וש"נ.
10) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 154 ואילך.
11) ראה שם לז, ב. פרש"י פרשתנו שם.

וזהו הקישור המיוחד של פרשת שלח עם מצות חלה[12] (נוסף לכך שזהו השם של הפרשה כולה, כולל גם מצות חלה) – שהרי מעלת הכניסה לארץ (תוכנה של פרשת שלח) היא מצד המצוות שנתחייבו בארץ, ומצות חלה חיובה מיד "משנכנסו בה".

ג. ענינה של מצות חלה הוא – "והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה"[13]:

לחם – שכולל כל עניני אכילת האדם (כמובא בפרש"י[14]) – הוא מזון האדם שמחבר את הנפש עם הגוף, שדוקא עי"ז נעשית השלימות של הגוף, וכן נעשית עי"ז גם השלימות של הנפש, כמובן מדברי הגמרא במסכת סנהדרין[15] אודות המשל מ"חיגר וסומא" בנוגע לנשמה וגוף, כך, שדוקא בצירוף שניהם נעשה דבר שלם.

ועל זה נאמר הציווי שלכל לראש צריך להרים תרומה לה', ורק לאח"ז יכול ליטול לעצמו, ועי"ז נמשכת ברכה[16], כמ"ש ביחזקאל[17] "ראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך" (כמדובר לעיל בארוכה[18]).

אך החיוב דחלה הוא – כדברי המשנה[19] – "כיון שהיא (האשה) נותנת את המים", שעי"ז מתחברים פירורי הקמח שהיו נפרדים זמ"ז ונעשים עיסה אחת [והיינו, שאע"פ שגם קמח מצד עצמו נחשב כמו לח בלח, כמבואר בשו"ע יו"ד[20], וקצת גם באו"ח בהלכות פסח[21], מ"מ, הרי זה רק בדברים מסויימים, וכ"ש שאי אפשר לומר שזהו ענין אחד, אלא זהו עדיין ענין של פירוד; ורק ע"י נתינת המים נעשה ענין אחד], שאז הרי זה נעשה ראוי למזון האדם, לחבר את הנפש עם הגוף.

ד. ויש לבאר הענין בזה – בהקדים:

בכל העולמות והנבראים – אפילו בנבראים שבעוה"ז, ועאכו"כ בעולמות העליונים ועד למעלה מסדר השתלשלות – יש ענין של אחדות, דכיון שנמצאו מ"ה' אחד"[22], צריך להיות ניכר בהם ענין האחדות, וכמובן בשכל, שבכל מלאכה צריך להיות ניכר מי הוא האומן שעשה אותה, ובנדו"ד, הנה לא זו בלבד שניכר בנבראים שמי שברא נברא זה ברא גם נברא זה, אלא עוד זאת, שבנבראים עצמם ניכר ענין של אחדות – שיש בכולם נקודה משותפת ומאוחדת.

וענין זה מתבטא גם בהלכה – ש"בתלת זימני הוי חזקה"[23]:

כאשר אירע דבר פעם אחת, יכול להיות שזהו מצד פרט מיוחד כו', ועדיין אין זו הוכחה איך יהי' המקרה השני; אבל כשאירע הדבר ג' פעמים, נעשית "חזקה" שגם המאורעות שלאח"ז יהיו באופן כזה.

וההסברה בזה – דלכאורה מהי ההוכחה ממה שאירע ג"פ בנוגע למאורעות שלאח"ז? – לפי שהענין שאירע שלש פעמים הוא מצד הנקודה המשותפת שיש בכולם, ומזה מובן שגם המאורעות שלאח"ז יהיו באופן כזה, מצד אותה נקודה משותפת.

ולדוגמא – בצד דלעו"ז: שור שנגח שלש פעמים יש לו דין של שור מועד (מוחזק לנגוח). ולכאורה, הרי אפשר לומר שכל מאורע של נגיחה הי' מצד פרט מסויים שהי' דוקא ביום זה, ברחוב זה או בבהמה זו? – אך הענין הוא, שכיון שהמקור של כל שלש הנגיחות הוא אותו שור, יש בכולם נקודה משותפת, ולכן הרי זו חזקה שכאשר שור זה יראה בהמה נוספת ברחוב אחר כו', אזי יחזור ויגח.

וכאן רואים שיש נקודה משותפת בכמה ענינים שבעולם, מצד ענין האחדות.

---

12) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז דאשתקד ס"ו (תורת מנחם חנ"ג ע' 137). וש"נ.
13) פרשתנו שם, יט־כ.
14) ראה פרש"י ויצא לא, נד. אמור כא, יז. וראה גם תורת מנחם חנ"ו ע' 344. וש"נ.
15) צא, ב.
16) ראה שבת לב, ב.
17) מד, ל.
18) שיחת יום ה' כ"ו סיון (לתלמידות המסיימות) ס"ג ואילך (תורת מנחם חנ"ו ע' 343 ואילך).
19) חלה פ"ג מ"א.
20) ראה ש"ך יו"ד סק"ט סק"ג. וש"נ.
21) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתמ"ז. וש"נ.
22) ואתחנן ו, ד.
23) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.

ה. וכיון ש"בראשית ברא גו'"[24], שבריאת העולם היא בשביל התורה[25], הרי מובן, שכשם שבעולם יש ענין האחדות, ישנו ענין האחדות גם בתורה, ויתירה מזה, כיון ש"תורה אור"[26], שמאירה כל דבר, הנה ענין האחדות שבתורה הוא בגלוי:

אע"פ שבתורה יש ריבוי ענינים, וכדרשת חז"ל[27] על הפסוק[28] "ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר", "ששים המה מלכות אלו ששים מסכתות, ושמונים פלגשים אלו הברייתות, ועלמות אין מספר אלו ההלכות שהן מימרות האמוראים", מ"מ, יש בתורה גם ענין האחדות, כדרשת חז"ל בגמרא[29] על הפסוק[30] "דברי חכמים כדרבונות גו' בעלי אסופות נתנו מרועה אחד", "בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין, שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, ת"ל כולם נתנו מרועה אחד כו'", והיינו, שלא זו בלבד ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[31], "אלקים" לשון רבים, אלא "מרועה אחד", ועד ש"הוי' עמו"[32], "שהלכה כמותו"[33], שזהו"ע האחדות, שזהו לפי שהתורה ניתנה מ"ה' אחד".

ועד שמצינו בתוספתא במסכת סנהדרין[34] (לדעה אחת) ש"כל התורה ענין אחד", שלכן, גם כשלומדים ענין אחד, יכולים לשאול מענין שני, וחשיב "שואל כענין", והיינו, שאע"פ שמדובר אודות סדרים שונים, ועד שיכול להיות שלומד סדר זרעים (סדר הראשון), ושואל מסדר טהרות (סדר האחרון), מ"מ, ישנו ענין של אחדות והתכללות בכל עניני התורה[35].

וזהו גם תוכן המאמר הנפלא שאמרו רז"ל במסכת סנהדרין[36]: "הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר", שהפירוש בזה (מלבד הפירוש הפשוט שהלימוד במקום זה יעזור לו כשילמד במקום אחר, שיוכל להבין בנקל יותר), שבלמדו "במקום זה" יש לו עוד ענינים בתורה ששייכים ל"מקום אחר", וכפירוש רש"י, שהתורה "מחזרת עליו, ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדרי" — "סדרי" לשון רבים, היינו, שבלמדו במקום זה יש לו את כל הסדרים של התורה.

וכפי שמציין הרגצ'ובי[37] לדברי הירושלמי במסכת ב"ב[38] מאן דלעי באורייתא אשתכח בי' כולא, היינו, שע"י היגיעה בתורה הנה לא זו בלבד שלאח"ז יהי' לו נקל יותר ללמוד שאר עניני התורה, אלא עוד זאת, שבלמדו ענין זה גופא יש לו את כל התורה.

ולכן רואים בלימוד התורה שיכולים למצוא ביאורים והסברים וסברות כו' גם מענין צדדי לגמרי, שזהו מצד ענין ההתכללות והאחדות שבתורה.

וזהו שמצינו אצל כמה גדולי ישראל[39], שאע"פ שחיפשו אמנם את החילוקים שבין ענין לענין, "מאי בינייהו", שהרי לכל ענין יש גדר שלו, שלכן אין למדין איסורא מממונא[40], וכיו"ב, הנה ביחד עם זה חיפשו גם לקשר את כל עניני התורה ולמצוא את הנקודה המשותפת שבהם, מצד ענין ההתכללות שבתורה, שלכן יכולים ללמוד מענין אחד על חבירו, וכאמור, שיכולים למצוא כללים וסברות, ולתרץ קושיות כו', אפילו מסדר זרעים על סדר טהרות.

---

24) ר"פ בראשית.
25) ראה פרש"י ורמב"ן עה"פ. ובכ"מ.
26) משלי ו, כג.
27) כ"ה בתו"א שמות מט, ב ואילך. לקו"ת שה"ש מ, ב ואילך. וראה שהש"ר עה"פ.
28) שה"ש ו, ח.
29) חגיגה ג, ריש ע"ב.
30) קהלת יב, יא.
31) עירובין יג, ב. וש"נ.
32) שמואל־א טז, יח.
33) סנהדרין צג, ב.
34) ספ"ז. וראה גם תורת מנחם חמ"ו ע' 216. וש"נ.
35) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשכ"ג בתחלתה (תורת מנחם חל"ז ע' 73). וש"נ.
36) צט, ריש ע"ב. וראה גם תורת מנחם ח"נ ע' 49. וש"נ.
37) צפע"נ סנהדרין שם.
38) פ"ח ה"ב.
39) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 96. וש"נ.
40) ראה ברכות יט, ב. וש"נ.

ו. אמנם, בענין האחדות שבתורה גופא יש חילוקים באופן גילוי האחדות – כמובן שאינו דומה השייכות של ענינים שהם בשני סדרים שונים לשייכותם של ענינים שהם בסדר אחד או במסכת אחת, שבהם רואים בגלוי יותר את שייכות הענינים זל"ז, שיכולים לתרץ קושיא מענין לענין וכיו"ב.

ולכן יש דעה נוספת בתוספתא הנ"ל, שאין לשאול שאלה על ענין זה מענין אחר, וכמארז"ל[41] "כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשיילי' במסכתא אחריתי", אבל אפשר לשאול במסכת זו, כיון שבמסכת זו ענין האחדות הוא בגלוי יותר.

וכללות הענין בזה – שאף שבתורה ישנו ענין האחדות, מ"מ, כיון שהתורה יורדת לעולם, "טורי דפרודא"[42], כמ"ש[43] "ומשם יפרד", ששם ישנו ענין של פירוד והתחלקות, הנה גם בתורה כפי שנמשכה למטה יש ענינים שבהם לא ניכר כ"כ ענין האחדות, ועי"ז יכולה התורה לפעול בעולם שבו לא ניכר כלל ענין האחדות.

ולאידך גיסא, כדי שהעולם יוכל לקבל את ענין האחדות שבתורה, הנה בתור הכנה לזה מוכרח להיות ענין האחדות גם בעולם מצד עצמו, ועי"ז יוכל העולם לקבל את ענין האחדות שבתורה.

ז. וכיון שענין האחדות שבתורה נמשך בעולם, הנה גם בחכמות אוה"ע מוצאים בכל דבר את הצד השוה שישנו בענינים נוספים שבעולם, והיינו, שלא זו בלבד שמענין אחד יכולים ללמוד על שאר הענינים, אלא עוד זאת, שרואים בבירור את הצד השוה שבהם.

וענין זה הטביע הקב"ה בעולם, שאפילו כאשר חכמי אוה"ע מתייגעים להתבונן בעניני העולם,

– כמבואר בתו"א[44] אודות ה"פילוסופים מהאומות הקדמונים שהיו .. עוזבים כל תענוגים ועוסקים בכל לבבם ותשוקת נפשם .. להבין ולהעמיק בענין החכמות .. מצד מזג טבעם .. שגובר בו מרה שחורה בתולדתו (ולכן) תשתוקק נפשו מאד אל החכמה כו'", ע"ד שמצינו אצל בנ"י, להבדיל, בנוגע ללימוד התורה, שיש מי "שיחשוק לבו ונפשו להגות בה יום ולילה כו'" (כמובא שם הדוגמא מרבי חנינא בן תרדיון) –

הנה למרות שיש בעולם ריבוי ענינים, לא מחפשים בעולם את הענינים המפרידים, אלא את הצד השוה שיש בכל עניני העולם, מצד ענין האחדות שיש בעולם מצד עצמו, כיון שנברא ע"י "ה' אחד", כנ"ל.

וענין זה מודגש בחוקי וכללי הטבע, ובלשון הכתוב[45]: "חוקות שמים וארץ .. שמתי", והיינו, שכאשר מתבוננים ב"חוקות שמים וארץ", חוקי וכללי הטבע, רואים שנקבעו ע"י הקב"ה ("שמתי"), ולכן ישנו ענין משותף בכו"כ ענינים, שבזה מתבטא ענין האחדות[46].

ח. ואע"פ שיש התחלקות בעולם – אין זה בסתירה לענין האחדות, ואדרבה: ההתחלקות היא בשביל האחדות.

וע"ד המבואר[47] בענין תהו ותיקון, שבתיקון יש כלים מרובים (ועד שכל ענין עבודת האדם היא להרבות בכלים), ובתהו יש כלים מועטים, ואעפ"כ, תהו הוא "טורא דפרודא", ושם ישנו הענין ד"וימלוך גו' וימת"[48], שענין אחד אינו נותן מקום לענין שני, ודוקא בתיקון – שבו יש ריבוי כלים – ישנו ענין האחדות, כי, ההתחלקות שבתיקון אינה התחלקות לשם התחלקות, אלא ההתחלקות היא בכדי שתוכל להיות התכללות[49].

---

41) שבת ג, ריש ע"ב.
42) ראה זח"א קנח, א ועוד. תניא ספכ"ב. ספל"ג. ובכ"מ.
43) בראשית ב, יו"ד.
44) תולדות יט, ג.
45) ירמי' לג, כה.
46) ראה גם תורת מנחם חמ"ה ע' 316 ואילך.
47) ראה סה"מ תרנ"ג ע' רלט ואילך. תרס"ג ח"ב ע' עא ואילך. ועוד.
48) וישלח לו, לב ואילך.
49) ברשימה נוספת: אילו היו האורות פשוטים – לא הי' שייך ענין של התכללות; ודוקא כאשר ישנו ענין הציור – אזי ישנו ענין ההתכללות. ולהעיר גם מהמבואר בתורת חיים פ' נח (ע, ב ואילך) ובארוכה בהמשך תער"ב (ח"ב ס"ע תרעה ואילך. ע' תקמ) שדוקא מצד אחדות הפשוטה בא ענין הריבוי כו'.

וכמובא גם הדוגמא לזה בעולם – שהאפשרות לחיבור מים ואש היא עי"ז שבמים גופא יש התחלקות לארבע יסודות ארמ"ע, כך, שגם במים גופא יש יסוד האש, ובאש גופא יש יסוד המים, ועי"ז יכולים המים להתחבר עם האש.

וע"ד שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר[50] בענין חיבור הנפש עם הגוף – אף שבעצם לא שייך שיהי' חיבור של רוחניות עם גשמיות (כלשון הרמ"א[51] בענין זה) – שכיון שבגוף עצמו ישנו חלק הגוף שבו וחלק הנשמה שבו, וכן בנשמה עצמה ישנו חלק הנשמה שבה וחלק הגוף שבה, הנה כאשר חלק הנשמה שבגוף מתחבר עם חלק הגוף שבנשמה, אזי יכול להיות חיבור הנשמה עם הגוף.

ט. ונוסף על הלימוד הכללי מהאמור לעיל, יש פרטים נוספים שלמדים מענין החלה, כפי שיתבאר לקמן.

* * *

י. ע"פ האמור לעיל (ס"ז) שגם ע"י חכמות אוה"ע (כל שבע החכמות[52], ובפרט חכמת הטבע) באים לענין האחדות[46] – נשאלת השאלה: מדוע נאמר בתניא[53] ש"בחכמות אומות העולם הוא מלביש ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלקית כו'" ("אא"כ עושה אותן קרדום לחתוך בהן .. או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו, וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסייעתן שעסקו בהן")?

ויובן ע"פ האמור לעיל (ס"ג) בנוגע למצות חלה, שהחיוב בזה הוא לאחרי נתינת המים להקמח, שמצד עצמו הוא באופן של פירוד, וע"י נתינת המים נעשית עיסה אחת, ענין אחד:

מים – יש בהם כמה ענינים, אבל מדברי הגמרא במסכת תענית[54] ש"נמשלה התורה למים .. (ש)יורדים ממקום גבוה למקום נמוך", מובן, שזהו הענין העיקרי במים (כי התורה לא היתה נמשלה למים מצד ענין צדדי שבהם), והרי הירידה ממקום גבוה למקום נמוך מורה על ענין הביטול[55].

ובנוגע לענינו:

חכמות אוה"ע מצד עצמם – אין בהם ענין המים, ענין הביטול.

ומצד העדר הביטול – יכולה להיות אצלם שיטה בנוגע לנקודות המשותפות שמוצאים בעניני העולם, חוקי הטבע, שאין זה ענין אמיתי; לפי דעתם הרי זה רק "סימן" להקל על האדם שלא יצטרך לזכור ריבוי ענינים נפרדים, עי"ז שמוצאים חוקים וכללים שהם בהשוואה בכל הנבראים.

יא. ומובן ששיטה זו היא היפך השקפת התורה – שהרי ע"פ התורה אין ענין שהוא בדרך מקרה, שהרי זה כפירה באמונה כו', וכמ"ש הרמב"ם בהלכות תעניות[56] שאם "יאמרו דבר זה ממנהג העולם .. נקרה נקרית הרי זו דרך אכזריות כו' הוא שכתוב בתורה[57] והלכתם עמי בקרי כו'".

ע"פ התורה ישנם חוקי הטבע, וראי' לדבר – שהרי יש התפעלות מענין של נס, ולכאורה, כיון שענין הנס אינו אלא שידוד מערכות הטבע, הרי לדעתם שאין חוקי הטבע, וכל דבר הוא ענין בפני עצמו, א"כ מהו הפלא שבענין הנס?!

וכן מוכח מההלכה שסומכים על הוראת הרופא – שקובע ע"פ עניני הטבע, מצד ה"חזקה" דשלש פעמים בנוגע לרפואה או קמיע שלו[58] – לדחות שבת ויוהכ"פ, אפילו לצורך קטן או לצורך חיי שעה[59], ולכאורה, אם חוקי הטבע אינם אמת, איך אפשר לסמוך על זה ולדחות ענין של תורה שהוא בודאי אמיתי?! – ועכצ"ל, שגם חוקי הטבע הם ענין אמיתי ע"פ תורה, ולכן יכולים לדחות ענין אמיתי אחד מפני ענין אמיתי נוסף.

---

50) ראה סה"מ תרפ"ו ע' נב. ה'ש"ת ע' 34. ועוד.
51) או"ח ס"ר ס"א.
52) ראה ראב"ע משלי ט, א.
53) ספ"ח.
54) ז, א. הובא בתניא פ"ד.
55) ראה גם תורת מנחם סה"מ ניסן ע' קיח ואילך.
56) פ"א ה"ג.
57) בחוקותי כו, כז.
58) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"א סכ"ה ואילך. וש"נ.
59) ראה שם סשכ"ט ס"ג. וש"נ.

ובאמת הנה לא רק ע"פ תורה, אלא גם ע"פ טבע הבריאה, מחפש אדם את ענין האחדות, שכן, איש ישראל בטבעו אינו רוצה להיות מנותק מענין האחדות, כידוע פתגם רבינו הזקן[60] שיהודי בטבעו אינו רוצה ואינו יכול להיות מנותק מאלקות, ובמילא, מצד טבעו, בכל מקום שיכול, רוצה למצוא את ענין האחדות; ומצד ענין הבחירה, נעשה כן גם אצל אוה"ע (ע"ד המבואר לגבי הענין דקומה זקופה[61]).

ולאמיתו של דבר יודעים גם הם שהאמת היא שישנם חוקי הטבע, והראי', שלאח"ז ממשיכים הם בעצמם להתייגע ולחפש את חוקי הטבע, ואילו היו סבורים שאין זה ענין אמיתי, לא היו עוסקים בזה.

יב. והסיבה לכך שיכולה ליפול מחשבה להיפך – הרי זה רק מצד החומריות של היצה"ר שרוצה להעלים על ענין האחדות:

לכאורה אינו מובן: לאחרי שהתייגעו ומצאו ענין של אחדות בעניני העולם מצד חוקי הטבע, הרי אדם חס על מעשה ידיו, וא"כ, למה ירצו להרוס זאת, ולומר שאין זה ענין אמיתי?!

אלא זהו מצד החומריות של היצה"ר, שעושה רע לא רק לנפש, אלא גם לגוף, ובלשון הכתוב[62]: "נופת תטופנה שפתי זרה גו' ואחריתה מרה כלענה", באופן שגם עבור הגוף הרי זה "מרה כלענה", כמבואר בדא"ח ובאריכות בספרי מוסר; ורק מצד החומריות של היצה"ר יכול לדמות לעצמו ("זיך איינרעדן") שחוקי הטבע אינם אמת כו'.

יג. והעצה לזה – מרומזת במצות חלה, שצריך להיות עירוב המים בקמח, שהקמח עצמו הוא באופן של פירורים נפרדים, וע"י המים נעשה ענין האחדות[63]:

מים – שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך – מורה על ענין הביטול, כנ"ל. וכאשר ישנו ענין הביטול, אזי מתבטלת החומריות, ואז רואים את האמת – ענין האחדות.

ולהעיר, שכשם שבחכמות העולם יש צורך בענין המים, ענין הביטול, כדי לראות את האמת שבזה, כן הוא גם בלימוד התורה, שכדי שהלימוד יהי' כדבעי, יש צורך בהקדמת ענין הביטול, ענין המים, שזהו"ע עבודת התפלה, כמ"ש[64] "שפכי כמים לבך", כולל גם הביטול שקודם התפלה, כמארז"ל[65] "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש" (כפי שיתבאר לקמן במאמר[66]).

ויש להוסיף, שענין הביטול נוגע לא רק בלימוד החכמה עצמה (למצוא את ענין האחדות כו'), אלא גם כללות הגישה ללימוד החכמה צריכה להיות מתוך ביטול, כפי שרואים בפשטות, שאם אדם יגש ללימוד החכמה מתוך רצון לנצח ולהוכיח את הצדק שבסברא שלו ("אויספירן זיין'ס"), לא יבוא לעולם לאמיתית השכל, כי אם ע"י הביטול דוקא.

אך כיצד באים לביטול זה? – הן אמת שזהו ענין הקשור עם מציאותו, שכדי שיוכל להבין את החכמה לאמיתתה, צריך להקשיב לזולת כו', אבל אעפ"כ, הרי זה עדיין תנועה של ביטול, הן עצם ההקשבה לדברי הזולת, ובפרט כשהזולת סותר את דבריו.

ובכן: בנוגע לבנ"י – הרי זה מצד היותם קשורים עם "ה' אחד", והם "גוי אחד בארץ"[67], שגם בענינים ארציים (כמו לימוד חכמות העולם) יש אצלם ענין ההתאחדות והביטול[68]; ועי"ז נמשך ענין זה גם אצל אוה"ע, להבדיל, מצד ענין הבחירה (כנ"ל סי"א).

יד. ולענין זה התחילו להגיע בשנים האחרונות[69] – כמבואר בזהר[70] על הפסוק[71] "בשנת שש מאות

60) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמז (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
61) ראה שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'שי"ת ס"י (תורת מנחם ח"א ע' 110). וש"נ.
62) משלי ה, ג-ד.
63) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשח"י ס"ו (תורת מנחם חכ"ג ע' 87).
64) איכה ב, יט.
65) ברכות רפ"ה (ל, ב).
66) פ"ד (תורת מנחם חנ"ו ע' 349).
67) שמואל-ב ז, כג. ועוד.
68) ראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.
69) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז דאשתקד ס"ג (תורת מנחם חנ"ג ריש ע' 135). וש"נ.
70) ח"א קיז, א.
71) נח ז, יא.

שנה לחיי נח גו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו", והיינו, שלא זו בלבד שבנוגע לחכמת התורה התחיל הגילוי של פנימיות התורה, ובאופן שאפילו ילדים קטנים לומדים זאת[72], אלא גם בנוגע לחכמות העולם – שהתחילו למצוא בכל ענין שאינו ענין בפני עצמו, אלא קשור עם ענין כללי, וכאמור, שמוצאים את הנקודה המשותפת שבכל עניני הטבע.

ועד שבאים להכרה שהנקודה שמאחדת את כל עניני העולם הו"ע האלקות, וכאמור לעיל (ס"ז) שע"י "חוקות שמים וארץ" רואים שישנו מי שקבעם ("שמתי"), שזהו אמיתית ענין הטבע – בגימטריא אלקים[73], והיינו שהכל הוא אלקות, ועד שלא זו בלבד שרואים ש"הטבע" בגימטריא "אלקים", היינו שבגילוי רואים את הטבע, ואילו אלקים הוא בהעלם בהטבע, אלא אדרבה: "אלקים בגימטריא הטבע"[74], היינו, שאלקים הוא בגילוי, והטבע הוא בהעלם.

וכאמור, שכל זה נעשה ע"י הקדמת ענין הביטול, שזהו"ע המים, כמרומז במצות חלה, שע"י עירוב המים נעשה ענין האחדות, ועי"ז רואים את ענין האחדות – לא רק האחדות שבתורה, אלא גם האחדות שבבריאה.

ועד שבאים לאמיתית ענין האחדות, בלי שום פירוד והתחלקות, שתהי' בביאת משיח צדקנו, כמ"ש[75] "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"[76].

* * *

טו. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ראשית עריסותיכם.

* * *

טז. בנוגע לפירוש רש"י – איתא בספרים ברי־סמכא[77], שכדי להבין תיבה אחת ("איין וואָרט") בפירוש רש"י לתכליתו, צריך לישב שבעה נקיים!...

וכיון שעיקר ענינו של פירוש רש"י הוא פירוש הפשט, כפי שכותב בעצמו "אני לא באתי אלא לפשוטו"[78], הרי מובן שפתגם הנ"ל אמור (גם) בנוגע לחלק הפשט שבפירוש רש"י.

אמנם, כל זה הוא בנוגע להבנת פירוש רש"י לתכליתו; אבל לא לתכליתו – יכולה להיות איזו הבנה בפירוש רש"י גם ע"י יגיעה פחותה מזו.

יז. ובכן, נתעכב עתה על פירוש רש"י בפסוק הראשון שלאחרי פרשת חלה[79], שבו מדובר אודות "מצוה אחת שהיא ככל המצוות"[80], כדלקמן.

וענין זה הוא בהמשך להאמור לעיל (ס"ה ואילך) אודות ענין האחדות שבתורה, שכן הוא גם במצוות, שבכל מצוה כלולים כל המצוות,

– כמבואר בחסידות[81] הטעם ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"[82], כיון שבמצוה שעוסק בה כלולים כל המצוות.

---

72) ראה שם קיח, א.

73) פרדס שי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכ"צ סי"ח. תניא שעהיוה"א רפ"ו.

74) של"ה שם קפט, א.

75) ישעי' יא, ט.

76) ראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.

77) הובא בספר פרדס הגדול לרש"י – ווארשא תר"ל – בהקדמת המביא לבית הדפוס, בשם ר' שמשון מאַסטראָפּאָלי. ובכ"מ. וראה גם נחל קדומים (להחיד"א) פ' וירא עה"פ יח, ה.

78) פרש"י בראשית ג, ח.

79) פרשתנו טו, כב.

80) פרש"י עה"פ.

81) ראה סה"מ תרנ"ה ע' לז. המשך תרס"ו ס"ע סח. ע' רסז. ע' תקכב. תער"ב ח"ב ע' א'פא. סה"מ עטר"ת ע' קנב. ע' תסג. ע' תרסט. תרפ"ה ע' קיא. תרפ"ז ע' נ. קונטרסים ח"ב תלה, ב. תש"ה ע' 79. ע' 107. ועוד.

82) סוכה כה, סע"א. וש"נ.

ולכן נאמר הלשון "פטור", ולא הלשון "דוחה", כי, הלשון "פטור" מורה שאינו צריך לעשות זאת, כיון שנפטר ע"י ענין אחר, וכמו שאמירת ברכה על דבר אחד פוטרת את הדבר השני, כיון שחלה גם עליו, משא"כ הלשון "דוחה" מורה שמעיקר הדין הי' צריך לעשות זאת, אלא שנדחה ע"י ענין אחר. —

אלא שיש מצוות שבהם מתגלה יותר ענין ההתכללות (ע"ד שנת"ל בנוגע לתורה), להיותם מצוות כלליות.

וכמו מצות חלה, "והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' ראשית עריסותיכם חלה תרימו גו'"[13] — דכיון שלחם כולל כל צרכי האדם (כנ"ל ס"ג), הרי מובן שהמצוה ד"ראשית עריסותיכם חלה תרימו גו'" היא מצוה כללית.

וכמו"כ בפסוק שלאח"ז[79], "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", דקאי על "מצוה אחת שהיא ככל המצוות .. ואיזו זו ע"ז"[80].

וזהו הטעם שהפסוק "וכי תשגו וגו'", שקאי בע"ז, נאמר מיד לאחרי מצות חלה — כיון שגם חלה היא מצוה כללית, כמו ע"ז.

יח. רש"י מעתיק את התיבות "וכי תשגו ולא תעשו", ומפרש: "ע"ז היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליהן פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן לידון בפר לעולה ושעיר לחטאת".

אח"כ מעתיק התיבות "וכי תשגו וגו'", ומפרש: "בע"ז הכתוב מדבר. או אינו אלא באחת מכל המצות, ת"ל את כל המצות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצות, מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים, ואיזו זו ע"ז".

ואח"כ מעתיק את התיבות "אשר דבר ה' אל משה", ומפרש: "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום, כדכתיב[83] אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי".

וצריך להבין[84]:

א) איך מתחיל רש"י (בד"ה הא') "ע"ז היתה בכלל כו'" — לפני שמפרש (בד"ה הב') ש"בע"ז הכתוב מדבר"?

ב) מדוע מעתיק רש"י בד"ה הא' גם את התיבות "ולא תעשו" — כמדובר כמ"פ שגם התיבות שרש"י מעתיק מהפסוק הם בדיוק, לא חסר, וגם לא יתיר, ולכאורה מספיק להעתיק רק את התיבות "וכי תשגו"?

ג) מדוע בד"ה הב', שרש"י מעתיק התיבות "וכי תשגו" — מוסיף תיבת "וגו'"?

אם מצד הכלל "כל פסוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן לי'"[85] — הי' רש"י צריך להוסיף תיבת "וגו'" בכל פעם. ועכצ"ל, שכלל זה אינו שייך לפירוש רש"י, כיון שכתב פירושו בתור "קונטרס" לתורה, כך, שאין כאן העתקת פסוק בפ"ע, ולכן אינו צריך להוסיף תיבת "וגו'".

ומזה מובן, שכאשר רש"י מוסיף תיבת "וגו'" — הרי זה בגלל שגם המשך הכתוב נוגע לפירושו, אבל, אין זה נוגע כ"כ שיצטרך לפרש זאת, אלא די בכך שמרמז זאת בהוספת תיבת "וגו'".

ובהתאם לכך יש לבאר גם הצורך בהוספת תיבת "וגו'" בפירוש רש"י זה.

ד) לאחרי שרש"י אומר ש"בע"ז הכתוב מדבר", מבהיר רש"י "או אינו אלא באחת מכל המצוות, ת"ל את כל המצות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצוות". ולכאורה, מנא לי' לרש"י ש"בע"ז הכתוב מדבר", "מצוה אחת שהיא ככל המצוות" — הרי אפשר לומר שהכתוב מדבר אודות "כל המצוות האלה" ממש, שהעובר על כל המצוות צריך להביא פר לעולה ושעיר לחטאת?

---

83) תהלים סב, יב.

84) כ"ק אדמו"ר שליט"א מנה הקושיות: קושיא הא', קושיא הב' וכו'. ואח"כ אמר שיש עוד דיוקים בפירוש רש"י זה, ואין כאן מקומם.

85) תענית כז, ב. וש"נ.

יש מפרשים[86] (ע"פ מ"ש בספרי) ש"מדכתיב מיד אחריו[87] והי' אם מעיני העדה נעשתה וגו', לשון יחיד, מצוה אחת משמע, ובתחלה כתב את כל המצוות, משמע מצוות רבות, וסתרי אהדדי, אלא ע"כ הכוונה לומר במצוה אחת שהיא שקולה כנגד כל המצוות".

אבל, כאמור כמ"פ, פירוש רש"י הוא פירוש שלם, מבלי לסמוך על הספרי – במכ"ש מזה שרש"י אינו סומך אפילו על מ"ש בחומש בפסוקים שלאח"ז, ואם זוהי כוונת רש"י, הי' צריך לומר זאת בפירוש, ולא לסמוך על כך שבשנים שלאח"ז יעמוד אחד המפרשים ויפרש את דבריו.

ה) ה"קלאָץ־קושיא" – בנוגע לפירוש רש"י על התיבות "אשר דבר ה' אל משה", "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום":

משמעות התיבות "אשר דבר ה' אל משה" – שדיבר רק אל משה. וכדמוכח גם ממ"ש בפסוק שלאח"ז[88]: "את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה", דקאי על "כל התורה כולה" (כפי שמפרש רש"י), והרי כל התורה אמרה הקב"ה רק למשה, כמ"ש בכל הפרשיות: "וידבר ה' אל משה לאמר". ואילו כל שאר בנ"י שמעו ממשה, ולא מהקב"ה בעצמו.

ולמה מפרש רש"י ש"אשר דבר ה' אל משה" היינו "אנכי ולא יהי' לך (ש)מפי הגבורה שמענום" – שכל ישראל שמעו אותם מפי הגבורה?!

וזוהי קושיא חמורה ביותר, עד כדי כך, שבגלל זה יש אומרים שאין לגרוס כלל פיסקא זו!

בנוגע לקושיא זו – מצינו במפרשים שני סוגי תירוצים:

יש מפרשים[89] ע"פ דברי הגמרא במסכת הוריות[90] "אמר קרא אשר דבר ה' אל משה, וכתיב אשר צוה ה' אליכם ביד משה, איזו היא מצוה שהיא בדיבורו של הקב"ה וצוה על ידי משה כו'", והיינו, שמ"ש "אשר דבר ה' אל משה", הרי זה באופן "ששמעו ישראל מפיו (של הקב"ה) כשדבר עם משה"[91], ורק מ"ש "אשר צוה ה' אליכם ביד משה", "משמע שצוה ע"י משה"[91].

אבל, אם זוהי כוונת רש"י, הי' לו לומר זאת בפירוש, ולא לסמוך על דברי הגמרא במסכת הוריות.

ויש מפרשים[86], שמ"ש "אשר דבר ה' אל משה" קאי אמנם על שאר המצוות ששמעו רק ממשה ולא מהקב"ה, ופירוש הכתוב הוא: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה, ר"ל לא תעשו המצוה האחת אשר שמעתם אתם בעצמיכם מפי הקב"ה, והיא שקולה כנגד כל שאר התרי"א מצוות אשר דבר ה' אל משה, כלומר, שדברם אל משה לבדו ואתם לא שמעתם אותה מפי הקב"ה", שהרי "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום", "וא"כ, אשר דבר ה' אל משה, דמשמע אל משה לבדו דיבר, הם שאר התרי"א מצוות, שהשתים ששמענו שקולות כנגד כולן".

אבל, פירוש זה הוא ע"ד הפלפול, ואילו בפשטות, כשרש"י מפרש "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום" על התיבות "אשר דבר ה' אל משה", כוונתו, שהפירוש ד"אשר דבר ה' אל משה" היינו "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום", ולא להיפך, ש"אשר דבר ה' אל משה" הם שאר תרי"א מצוות.

ו) רש"י מביא ראי' ש"אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום", ממ"ש "אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי", וכמבואר במפרשים[92], שמפסוק זה "משמע שמאותו דיבור שדיבר אלקים במעמד הר סיני .. שבו נכלל כל הדברות .. בדיבור אחד ("אחת דיבר אלקים"), לא שמענו מהם רק השתים ("שתים זו שמעתי"), שהם אנכי ולא יהי' לך, אבל השאר, מפי משה רבינו שמענום, ולא מפי הגבורה".

---

86) לבוש האורה.
87) פסוק כד.
88) פסוק כג.
89) ראה פי' הרא"ם. באר היטב וספר הזכרון.
90) ח, סע"א.
91) פרש"י הוריות שם.
92) פי' הרא"ם.

ואינו מובן:

(א) הרי רש"י בעצמו פירש בפ' יתרו[93] ש"אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי" קאי על "זכור ושמור (ש)בדבור אחד נאמרו", "וכן מחללי' מות יומת וביום השבת שני כבשים, וכן לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך, וכן ערות אשת אחיך יבמה יבוא עלי'"; ואיך מפרש כאן שקאי על "אנכי ולא יהי' לך"?

(ב) הרי כאן נוגע רק הענין ד"שתים זו שמעתי", ש"אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום", ולמה מביא רש"י גם "אחת דיבר אלקים"?

ז) בהמשך הפרשה, על הפסוק[94] "כי דבר ה' בזה גו'", מפרש רש"י "אזהרת ע"ז מפי הגבורה והשאר מפי משה", והיינו, שהטעם שאזהרת ע"ז נקראת "דבר ה'" היא לפי שנאמרה "מפי הגבורה". ומזה מוכח, שהאמירה "מפי הגבורה" מודגשת בכתוב בלשון "דבר ה'", ללא הזכרת משה. וא"כ, איך אפשר לפרש ש"אשר דבר ה' אל משה" (לפי הפירוש "ששמעו ישראל מפיו (של הקב"ה) כשדבר עם משה"[91]) קאי על "אנכי ולא יהי' לך (ש)מפי הגבורה שמענום"?

אך הענין הוא – שרש"י בא לבאר מה שמצינו בפרשה זו כמה לשונות: "אשר דבר ה' אל משה", "אשר צוה ה' אליכם ביד משה", ו"דבר ה'", וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

יט. בנוגע לאגרת התשובה – אוחזים בפרק ד':

לאחרי שמבאר ש"נשמת האדם שהיא מבחי' פנימיות החיות ("כמ"ש[95] ויפח גו'") היא חלק שם הוי' ב"ה, כי שם הוי' מורה על פנימיות החיות כו'" – ממשיך לבאר ש"כל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה .. וככה ממש עד"מ .. בנשמת האדם וכו'".

ומקדים – "כנודע ממאמר אליהו[96] אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין .. עשר ספירן .. עלמין סתימין וכו', אנת חכים ולא בחכמה ידיעא אנת מבין ולא בבינה ידיעא וכו'".

הביאור בהקדמת מאמר אליהו – שכדי לבאר ענין ניקוי הפגמים בד' אותיות שם הוי' שנעשה ע"י י"ג מדה"ר הנמשכות מרצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה מאותיות שם הוי', צריך להקדים שמלבד הע"ס שנקראים תיקונין (מלשון תכשיט, וזהו גם ענין התומ"צ, כמו תפילין, שנקראים טוטפות, מלשון תכשיט), יש גם בחי' "אנת כו'", שלזה מגיעים ע"י התשובה (ולכן מדגיש "מאמר אליהו"[97], לרמז על ענין התשובה, ענינו של אליהו – "והשיב לב אבות על בנים גו'"[98]); ולאידך, גם בבחי' "אנת" שלמעלה מע"ס דאצילות יש ע"ס הגנוזות, ועל ידם נמשך מבחי' "אנת" בהע"ס, ועי"ז נעשה גם מילוי הפגמים – נכלל בשיחה[99] שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש חי"ט ע' 416 ואילך, הערות 8-12.

* * *

---

93) כ, ח.

94) שם, לא.

95) בראשית ב, ז.

96) תקו"ז בהקדמה (יז, א-ב).

97) בענין זה נזכר גם – בדרך אגב – מ"ש באגה"ת ספ"ט: "וז"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר עבירה וכו' ישנה ב' פרקים כו'", דלכאורה אינו מובן (ראה גם תורת מנחם חנ"ה ע' 373. וש"נ): לשם מה צריך לציין שמאמר זה הוא בתנא דבי אליהו, ובפרט שבתנא דבי אליהו שלפנינו לא נמצא מאמר זה, כי אם בויק"ר, כפי שמציין הצ"צ (קיצורים והערות לתניא ע' לט): "ע' ויקרא רבה פכ"ה ע"ש", וא"כ, אף שבודאי ראה רבינו הזקן גירסא כזו בכת"י שלא הגיע לידינו, אינו מובן, מדוע ציין לגירסא בלתי נפוצה בתנא דבי אליהו ("אַ פאַרוואָרפענעם תנא דבי אליהו"). ועכצ"ל, שהיתה לרבינו הזקן כוונה מיוחדת בהציון ל"תנא דבי אליהו" דוקא (ראה גם לקו"ש חל"ט ע' 113 הערה 15).

98) מלאכי ג, כד. וזהו הטעם שאליהו הנביא יבוא קודם ביאת המשיח (ראה רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב), להכין את בנ"י לגאולה העתידה, כמ"ש (שם, כג) "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' גו'" – כי, פעולתו של אליהו להחזיר את בנ"י בתשובה היא ההכנה לגאולה, כפס"ד הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ה) "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה .. ומיד (וכפי שמוסיף רבינו הזקן (תניא אגה"ת פי"א): "תיכף ומיד") הן נגאלין".

99) מש"פ נצבים תש"ל.

כ. הביאור בפרש"י[100]:

רש"י מעתיק מהפסוק את התיבות "וכי תשגו ולא תעשו", שמהם מוכח שמדובר כאן אודות העלם דבר של ציבור:

לכאורה הי' הכתוב יכול לומר "וכי תעשו בשגגה"? — וכיון שנאמר "וכי תשגו ולא תעשו", היינו, שהכתוב מחלק זאת לב' ענינים: "תשגו" (שגגה) ו"תעשו" (מעשה), הרי מובן, שהשגגה אינה אצל אותו אדם שעושה את המעשה.

ובכן: המקרה היחידי שמצינו שהשגגה והמעשה אינם אצל אדם אחד — הרי זה מ"ש בפ' ויקרא[101]: "ואם כל עדת ישראל (אלו סנהדרין) ישגו ונעלם דבר (טעו להורות .. שהוא מותר) מעיני הקהל ועשו (ציבור על פיהם) אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה", היינו, שהשגגה היתה אצל ב"ד, והמעשה הי' ע"י הציבור.

ומזה מובן גם בנוגע למש"נ כאן "וכי תשגו ולא תעשו" — שמדובר אודות שגגת ב"ד ועשיית הציבור.

ועפ"ז נשאלת השאלה: מדוע נכפל בפרשתנו ענין שנאמר כבר בפ' ויקרא?

וענין זה בא רש"י להבהיר בפירושו: "ע"ז היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליהן פר" — כמ"ש בפ' ויקרא, ולכן יש צורך לבאר הטעם שנכפל הענין בפרשתנו.

ולהעיר, שמ"ש רש"י "ע"ז (דוקא) היתה בכלל כל המצות כו'", הרי זה בגלל שהאמת היא ש"בע"ז הכתוב מדבר" (כמ"ש רש"י בד"ה הב'), אבל כאן לא נוגע שמדובר אודות ע"ז דוקא, כי גם אם מדובר אודות ענין אחר, כמו שבת וכיו"ב, נשאלת אותה שאלה למה נכפל בפרשתנו ענין שכבר נאמר בפ' ויקרא.

ומבאר רש"י הטעם שענין זה נכפל בפרשתנו — "והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן, לידון בפר לעולה ושעיר לחטאת".

וכפי שמצינו בכ"מ שהתורה מוסיפה במקום אחד על מ"ש במקום אחר, ולדוגמא: בנוגע לקרבנות של חג השבועות — שבפ' פינחס ניתוסף על מש"נ בפ' אמור[102]. וכן בנוגע לקרבן שלמים, שבפסוק "וזאת תורת זבח השלמים וגו'" שפרשת צו[103] מוסיפה התורה לגבי מש"נ בפרשת ויקרא. ועד"ז בנדו"ד, שכאן מוסיפה התורה על מש"נ בפ' ויקרא בנוגע ל"כל המצות שהצבור מביאין עליהן פר" (לחטאת) — שבע"ז צריך להביא "פר לעולה ושעיר לחטאת".

כא. וממשיך רש"י (בד"ה הב'): "בע"ז הכתוב מדבר .. את כל המצוות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצוות".

והכרחו של רש"י שהכתוב מדבר אודות עבירה על "מצוה אחת שהיא ככל המצוות", ולא אודות עבירה על "כל המצוות" ממש — יש לומר בפשטות — כיון שקשה לומר שהציבור יעברו על כל המצוות!

ולהעיר: לכאורה הי' אפשר לומר, שכיון שיש מצוות ששייכים רק לכהנים או רק ללויים או רק לישראלים, הרי לא שייך שכל בנ"י יעברו על כל המצוות. אבל, כיון שמדובר אודות עבירה שנעשתה לאחרי שגגת ב"ד, הנה גם כאשר עשיית הציבור על פיהם היא אצל כל אחד לפי ענינו: כהן לפי ענינו וישראל לפי ענינו, שייך שפיר לומר על זה "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות" ממש, כיון שב"ד שגו להתיר לעבור על כל המצוות.

כב. הביאור בפיסקא "מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים, ואיזו זו ע"ז" — שג' הענינים "פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים"

---

100) בהבא לקמן נכללו כמה פרטים משיחת ש"פ חו"ב, י"ב תמוז (ושם, שמפני קוצר הזמן לא נתבארו כמה ענינים).

101) ד, יג (ובפרש"י).

102) ראה פרש"י אמור כג, יט.

103) ז, יא (וראה לקו"ש חי"ב ע' 21 ואילך).

הם כנגד ג' הסוגים שבמצוות: חוקים עדות ומשפטים, ומצות ע"ז מחוייבת מכל ג' בחינות אלו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ח ע' 54 ואילך.

כג. וממשיך רש"י לפרש מ"ש "אשר דבר ה' אל משה" – "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום":

לכאורה אינו מובן: מדוע נאמר כאן "אשר דבר ה' אל משה", ולא כהלשון הרגיל בתורה (הן לפנ"ז והן לאח"ז) "צוה ה' את משה", וכפי שזוכר הבן חמש למקרא שבפ' פקודי נאמר ריבוי (ח"י[104]) פעמים "כאשר צוה ה' את משה"?!

ועכצ"ל, שהכתוב מדבר אודות ציווי שהי' לא רק למשה לבדו, כיון שכל ישראל שמעוהו – שזהו הציווי "אנכי ולא יהי' לך (ש)מפי הגבורה שמענום".

ואעפ"כ נאמר "אשר דבר ה' אל משה" – כיון[105] שהדיבור הי' למשה, שהרי הקב"ה אמר "אנכי ה' אלקיך"[106], לשון יחיד, וכפי שפירש רש"י: "למה אמר לשון יחיד, אלקיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר[107] למה ה' יחרה אפך בעמך, לא להם צוית לא יהי' לכם אלהים אחרים, אלא לי לבדי".

אך עדיין אינו מובן: בנוגע לע"ז יש שתי מצוות – "אנכי" ו"לא יהי' לך", וא"כ, איך אפשר לומר ש"מצוה אחת שהיא ככל המצוות" קאי על ע"ז?

ולתרץ זאת מביא רש"י מ"ש "אחת דיבר אלקים", היינו שהקב"ה אמר "אנכי ולא יהי' לך" בדיבור אחד, ולכן הרי זה "מצוה אחת", ורק בנוגע לשמיעת בנ"י הי' זה באופן ד"שתים זו שמעתי".

* * *

כד. הביאור בדיוק הלשון "עבודה זרה" (דלכאורה שם זה אינו מדגיש את חומר העבירה, וכמו שישראל נקרא "זר" לגבי כהן), כי, הענין של ע"ז נשתלשל מהטעות שיש לכבד את שמשיו של הקב"ה שעל ידם מנהיג את העולם[108], ואף שלכאורה אין זה חסרון, וכמו במלכותא דארעא שלא פונים אל המלך עצמו בנוגע לכל דבר[109], הנה בנוגע לבנ"י, שנקראים בנים, הפני' להמשמשים לפניו ית' מורה שהוא כמו "זר" למלך עצמו[110],

– הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש הנ"ל ע' 58 ואילך.

כה. וענינו בעבודת האדם – שצריך להזהר שלא לעשות את הטפל לעיקר.

ולדוגמא: אע"פ שיש לו כשרונות טובים כו' – אין לו לחשוב שזוהי המציאות שלו, "כחי ועוצם ידי גו'"[111], אלא צריך לידע שהקב"ה נתן לו זאת, ולא עוד אלא שגם לאחרי נתינת הכשרונות, נתן לו

---

104) ראה ירושלמי ברכות פ"ד ה"ג.

105) ראה גם גו"א כאן.

106) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

107) תשא לב, יא.

108) וכפי שיודע הבן חמש למקרא שהשמש מאירה ומחממת ופועלת בענין הצמיחה כו' – גם אם עדיין לא למד מ"ש "וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים" (ברכה לג, יד ובפרש"י).

109) ובפשטות – לא בשביל כל דבר צריך לרוץ לווישינגטון אל הנשיא, אלא רק בשביל דבר גדול, ואילו בשביל דבר קטן, מספיק לפנות לממשלת המדינה, ובשביל דבר פעוט, פונים לממשלת העיר כו'.

110) ולהעיר גם מתורת הבעש"ט (נסמן בתורת מנחם חמ"א ס"ע 61 ואילך) בפירוש מאמר הספרי על הפסוק (ואתחנן ד, ז) "מי גו' כהוי' אלקינו בכל קראנו אליו", "אליו ולא למדותיו" – שהתפלה צ"ל לא לעצם המדה*, אלא לאלקות המלובש בה, וכמו שמבקשים מהמלך עצמו ליתן דבר־מה ע"י הסוכן הממונה על דבר זה (ולא כמו במלכותא דארעא שמבקשים מהשר, ולא מהמלך עצמו, כיון שגם השר הוא מציאות, אלא שהוא קטן מהמלך), שזהו כפי שהמלך הוא באופן של התלבשות בלבושים, ו"הרי אין הבדל והפרש כלל .. בין שהוא ערום** ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים כו'" (תניא ספמ"ב), אבל בודאי אין לבקש מאת הלבוש כו'.

111) עקב ח, יז.

---

*) ונאכו"כ לא לכוכבים ומזלות, אף שאמרו רז"ל (ב"ק צב, ב) "חמרא למרי' טיבותא לשקיי'".

**) ולהעיר שענין זה דורש ביאור בפ"ע – שהרי המלך "אין רואין אותו .. כשהוא ערום" (סנהדרין כב, א (במשנה)). ואכ"מ.

הקב"ה גם את האפשרות לפתח אותם – עי"ז שאביו מוליכו אל המלמד שיפתח את שכלו כו', והרי כל זה נעשה ע"י הקב"ה, שכן, נוסף לכך שהקב"ה נותן למלמד את הכח והאפשרות למלא תפקידו, ונותן לאב את פרנסתו שיוכל לשלם שכר לימוד וכו', הנה בנוגע אליו, פעולת האב והרב היא בשליחותו של הקב"ה, וע"ד המבואר באגה"ק[112] ש"על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום", ואילו ענין הבחירה הוא רק בנוגע אליהם, אם הם יעשו זאת כו'.

וזהירות זו צריכה להיות גם בנוגע ללימוד התורה – שהרי אע"פ ש"דברי תורה אינן מקבלין טומאה"[113], הנה בנוגע אליו יש מעמד ומצב ש"נעשית לו סם חיים", ולפעמים יכול להיות מעמד ומצב ש"נעשית לו" היפך ד"סם חיים"[114], כיון שחסר אצלו ענין הביטול.

וכאמור לעיל (סי"ג) שצריך לערב בקמח את ענין המים (שזהו"ע התפלה, "שפכי כמים לבך") – ענין הביטול, והיינו, שאע"פ שהעיקר הוא הקמח, ובלשון חז"ל[115]: "הכל צריכין למרי חטיא", וכמובן גם שברכת "המוציא לחם מן הארץ" היא בעיקר על הקמח, ולא על המים, שעליהם מברכים "שהכל נהי' בדברו", אבל אעפ"כ צ"ל גם ענין המים, שהו"ע הביטול, ודוקא עי"ז נעשית עיסה אחת, ולא פירורים נפרדים.

* * *

כו. בנוגע למ"ש בפירוש רש"י ש"אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום" – יש לבאר דיוק הלשון "מפי הגבורה", ולא כהלשון המורגל במאמרי חז"ל ופירוש רש"י, "המקום" או "הקב"ה":

בנוגע ל"לא יהי' לך אלקים אחרים גו'" – כיון שזהו ענין של שלילת מציאות אחרת כו', הרי זה קשור עם ענין של גבורה, שמורה על הנצחון נגד הזולת, שלא ליתן מקום למציאות אחרת כו'.

ובנוגע ל"אנכי", שאינו ענין של שלילה – הנה כיון ש"אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי", היינו, שאנכי ולא יהי' לך נאמרו בדיבור אחד, הרי מצד זה ש"לא יהי' לך" קשור עם ענין הגבורה, הנה בדרך ממילא קשור גם "אנכי" עם ענין הגבורה.

ולאמיתתו של דבר, הנה גם "אנכי" מצד עצמו קשור עם ענין של גבורה – כי, הטעם לציווי "אנכי" הוא "אשר הוצאתיך מארץ מצרים"[106], והרי בשביל הענין של יצי"מ הי' צורך בענין של גבורה, כיון ש"עד עכשיו לא הי' עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת"[116], וכדי שיצאו משם ששים ריבוא בנ"י, הוצרך להיות ענין הגבורה של הקב"ה – "ה' איש מלחמה"[117], "ה' גבור מלחמה"[118].

וענינו בעבודת האדם – שהנהגתו צריכה להיות (גם) באופן של גבורה, וכמ"ש באברהם "כי ידעתיו גו' לעשות צדקה ומשפט"[119], "בחי' משפט שעושה האדם בנפשו על מותרות חיי גופו כו'"[120], והיינו, שאברהם עשה חשבון בנפשו שכיון ש"אנכי עפר ואפר"[121], הרי אינו צריך לעצמו כלום, ולכן נתן הכל אל הזולת[122].

וע"י ההנהגה למטה באופן של חותם שוקע (שקשור עם ענין המשפט), ממשיכים מלמעלה חותם בולט[123], שזוהי המשכת י"ג מדה"ר שאינן חוזרות ריקן[124], ועי"ז נמשכים כל הענינים הרוחניים והענינים הגשמיים[125].

[לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים"].

---

112) סכ"ה (קלח, ב).
113) ברכות כב, א.
114) יומא עב, ב. תענית ז, א.
115) ברכות בסופה. וש"נ.
116) פרש"י יתרו יח, ט.
117) בשלח טו, ג.
118) תהלים כד, ח.
119) וירא יח, יט.
120) תו"א בשלח סג, ב.
121) שם, כז.
122) חסר קצת (המו"ל).
123) ראה תו"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד. לקו"ת עקב יז, ד. ובכ"מ.
124) ר"ה יז, ב. הובא בפרש"י עה"ת תשא לג, יט.
125) חסר הסיום (המו"ל).

לקוטי־שיחות פרשת שלח כרך יג

א. כבר דובר כמה פעמים[1], שתוכנה העיקרי של כל סדרה (כל הפרשיות שבה) מרומז בשם שהיא נק׳ ע״פ (מנהג ישראל אשר) תורה (הוא). וכן בסדרה דשבוע זה — שנקראת בשם ״שלח״, ומזה מובן שבשם זה מתבטאת הנקודה העיקרית של הענינים המדוברים בכל הפרשיות שבהסדרה.

וצריך להבין:

נקודת הענין ד״שלח (לך אנשים)״, הרי הוא רק סיפור קורות בנ״י בהיותם במדבר, ולא מצוה שנצטוינו לקיימה וכיו״ב, בפרשיות שבסדרה זו הבאות לאחרי סיפור המרגלים — יש בהן מצות לדורות, ומה גם הפרשה שבסיום הסדרה, שהיא מצות ציצית, היא מצוה כללית המביאה לזכירת כל תרי״ג מצות, כמ״ש[2] ״וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳״, ואיך יתכן שהענין ד״שלח (לך אנשים)״, שאינו אלא סיפור דברים[3], יהא ״חשוב״ יותר מהמצות שבסדרה, כולל מצות ציצית הכוללת את כל התרי״ג מצות, ועד שבשם זה (״שלח״) מתבטאת הנקודה העיקרית של כל הסדרה?

ואף שבפשטות נקראת הסדרה בשם ״שלח״ לפי שתיבה זו באה בתחלת הסדרה, וכל הסדרה נקראת ע״ש התחלתה — הרי אף אם התחלתה היא סיבת השם, מ״מ מכיון שזהו שם עפ״י תורה הרי השם מורה על תוכן כל הסדרה, כנ״ל.

ב. ויובן זה בהקדים ביאור במהות חטא המרגלים: בפשטות חטאו בזה שבאו וסיפרו[4] ״כי עז העם היושב בארץ והערים בצורות גדולות מאד וגם ילידי הענק ראינו שם״ — ולכאורה אינו מובן: הרי נשלחו לראות את ״הארץ מה היא ואת העם היושב עלי׳ החזק הוא וגו׳ ומה הערים גו׳ הבמחנים אם במבצרים״[5]; ובהתאם לזה השיבו ״כי עז העם וגו׳״, ולמה יחשב זה לחטא? והרי, אדרבה, בזה מילאו את תפקידם לתור את הארץ?

והביאור: משה רבנו שלחם להוודע באיזה דרך ואופן קל יותר לכבוש את א״י, ובאיזה מקום כדאי יותר להתחיל הכיבוש — בדרך הטבע [כי מכיון ש״לא עביד קוב״ה ניסא למגנא״[6] צריכים להשתדל בכל דבר — גם אם סוכ״ס יהי׳ זקוק לנס — לעשות התלוי בו בדרך הטבע ולמעט את מספר הנסים או את פרטי הנס[7] עד כמה שאפשר], אבל בטוח הי׳ משה שיעלו ויכבשו וכו׳, כי כן ציוה ה׳; אולם המרגלים, לאחרי שספרו ע״ד העם והערים והארץ והוסיפו והסיקו מסקנא ״לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו״[8], היינו שמחמת הקושיים שראו בכיבוש א״י בדרך הטבע הסיקו ש״לא נוכל לעלות״ לכובשה, אע״פ שכן ציווה הקב״ה.

ג. עפ״ז מובן שההוראה מסיפור המרגלים היא שייכת לכללות התורה ומצות: יסוד עיקרי בקיום כל המצות הוא — הידיעה, שמכיון שהמצות הם ציוויי הקב״ה, ברור הדבר שאפשר לקיימם[9], כי אין הקב״ה מבקש אלא לפי כוחן[10].

והרי גם בשר ודם אם רק בדעת ידבר, לא יצוה לעשות דבר באם ידע שאין ביכולת המצווה לקיימו. ובפרט אם הציווי בא מאדם שעשה את ״המצווה״ — כמו אומן העושה כלי — שבודאי עושה אותו באופן שיוכל למלאות התפקיד אשר בשבילו נעשה (אלא שהאדם עלול לטעות בחשבון) — ועאכו״כ מלך מלכי המלכים הקב״ה ועצם הטוב והצדק, שלא ידרוש מהמצווה (שעשה אותו וכו׳) דבר שאין בכחו (כח שנתן בו) לקיימו (והרי אצלו לא שייך ח״ו טעות בחשבון).

---

1) ראה שער היחוה״א פ״א. וראה לקו״ש ח״ה ע׳ 57 ואילך ובהנסמן שם.

2) טו, לט. וראה פרש״י שם. ולהעיר גם מברכות יב, ב.

3) ואף שגם הסיפורים שבתורה הם הוראות (דהרי תורה מלשון הוראה (זח״ג נג, ב. גו״א ר״פ בראשית בשם הרד״ק)) — מ״מ מזה שהוראות אלו נאמרו באופן של סיפור ולא באופן של מצוה, ואף לא כהוראה מפורשת — מוכח שאין בהם אותו התוקף אשר בהוראות גלויות, ועאכו״כ אותו התוקף שבציוויי התורה.

4) יג, כח.

5) שם, יח־יט.

6) ראה דרשות הר״ן ד״ח: ״ההקדמה הא׳ שחפץ השי״ת לקיים מנהגו של עולם בכל מה דאפשר ושהטבע יקר בעיניו לא ישנהו אלא לצורך הכרחי״. וראה שבת נג, ב. ועוד.

7) כי כל האפשרי למעט — ה״ז ״למגנא״.

8) יג, לא.

9) שמזה עוד הוראה: במ״ת גם המרגלים אמרו ״נעשה ונשמע״, ואעפ״כ נכשלו בענין זה אח״כ, שמזה הוראת משארז״ל (אבות פ״ב מ״ד) ״אל תאמין בעצמך״ (וראה לקו״ש ח״ה ע׳ 138 ואילך).

10) שמו״ר רפכ״ט. במדב״ר פי״ב, ג. תנחומא נשא יא. וראה ע״ז ג, א.

אלא שלאחרי ידיעה זו, הרי גם בנוגע לקיום המצות – "אין סומכין על הנס"[11] [ואדרבה: ענין עיקרי במצות הוא לקיימם בדרך הטבע. כי מכיון שעיקר ענינם הוא לעשות לו ית' דירה בתחתונים, במילא צריך להיות קיומם בדרכי הטבע דוקא, בכדי שטבע העולם עצמו (בחי' "תחתונים") ייעשה לדירה לו ית'[12]], ולכן צריך להיות "שלח גו' ויתורו גו'", בכדי לדעת באיזה אופן אפשר לקיים את המצוה דעלה נעלה בדרך הטבע.

ד. והנה מכיון שהוראה זו, שייכת ומוכרחת בכל המצות, לכן באה בענין וסיפור ההכנה לכניסה לא"י, לפי שהכניסה לא"י הו"ע כללי בכל המצות כולן.

והביאור בזה: תוכן ומעלת א"י מבואר בכתוב[13]: "ארץ אשר גו' עיני ה"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", היינו שבה ההשגחה העליונה היא באופן פנימי וגלוי (יותר מבשאר הארצות[14]), ז.א. שבאה"ק – גם בהגשמי שבארץ ועניני' "נרגש" אלקותו ית' בגילוי יותר.

עפ"ז מובן, שהמשכת קדושה גלוי' – היינו אלקות – בענין ודבר גשמי, הרי זה בדוגמת כניסת (הדבר והפעולה והאדם הפועל ל)א"י. ז.א. שקיום כל מצוה ומצוה הוא בדוגמת כניסה לא"י[15], כי קיום המצות הוא, כנ"ל, המשכת אלקות בענינים הגשמיים[16] שייעשו עי"ז דירה לו ית'.

ה. הוראה כללית נוספת (השייכת לכל המצות) ב"שלח גו' ויתורו את ארץ כנען":

קודם כל מצוה ומצוה על האדם להתבונן בתוכן המצוה שעומד לקיים[17], ולא רק בתוכנה הפרטי של מצוה זו הפרטית, אלא גם בתוכן וכוונה הכללי השוה בכל המצות – שהוא הולך לקיים רצונו ית', וכלשון כל ברכות המצות "אשר קדשנו במצותיו וצונו", שע"י קיומו את המצוה נעשה קדוש ומקיים הוא מה שציווה אותו הקב"ה ועי"ז מתאחד עמו [וזהו לשון קדשנו[18] ול' מצוה – מל' צוותא וחיבור[19]].

וברכה זו מברכים לפני קיום המצוה, "עובר לעשייתן"[20], להורות שלפני עשיית המצוה, על האדם להתבונן בתוכן וכוונה הכללי של כל המצות.

ועד"ז בלימוד התורה: צ"ל ברכו בתורה תחלה[21] "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", ז.א. שהקב"ה נתן לנו את התורה כמו שהיא תורתו – אצלו ית'[22]; וחותמים "נותן התורה" לשון הוה, כי "בכל יום יהיו בעיניך חדשים"[23] – בכ"ז על האדם להתבונן קודם לימוד התורה.

וזוהי הוראת "ויתורו את ארץ כנען" הנאמר בתור הכנה לכניסה לא"י: לפני קיום המצוה צריך האדם "לתור" ולהתבונן בענינה וכוונתה ותכליתה של התורה והמצוה שבא ללמוד ולקיים.

עפ"ז מובן איך שתוכנו של "שלח" – שמשה הוא המשלח[24] (ועד"ז – בחי' מרע"ה שבכל נפש

---

11) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב.

12) ועפ"ז יומתק למה לא רצה אדה"ז לקדש הלבנה כשעמדה הספינה מאלי' ע"פ נס (לקו"ד ח"ד ע' 1504).

13) עקב יא, יב.

14) ראה תענית י, רע"א ובחדא"ג מהרש"א שם ד"ה א"י. וראה לקו"ת מסעי פט, ב. דרושים לשמע"צ צב, ג. וראה תניא פל"ג. אגה"ק סי"ד. סכ"ה (קלט, ב). תו"א לך יג, א. סידור קמט, סע"א.

15) עפ"ז יומתק מה שלא נצטווינו לזכור בכל יום את הכניסה לא"י, אף שמצווים אנו לזכור יצי"מ בכ"י (בא יג, ג. פרש"י שם. ירושלמי ברכות פ"א ה"ו. טור או"ח סי' סו. שו"ע אדה"ז סי' סז ס"א. וראה ברכות יב, ב), וגם קרי"ס (ירושלמי וטור שם. שו"ע אדה"ז סי' סו סעיף יב) ומ"ת (שו"ע אדה"ז סימן ס סעיף ד) אף שבאו בהמשך אחד (וארא ו, ו־ח): והוצאתי גו' וגאלתי אתכם גו' ולקחתי אתכם לי לעם גו' והבאתי אתכם אל הארץ גו' (ובפרט שהכניסה לא"י היא התכלית דכהנ"ל)

- כי להיות שקיום כל מצוה הוא בדוגמת כניסה לא"י, אין צורך בזכירה מיוחדת, שהרי נזכרת היא בדרך ממילא כמה פעמים ביום ע"י קיום המצות שבכל יום [ע"ד מה דאי' בתניא (פמ"ז) ש"תקנו פ' יצי"מ בשעת ק"ש דוקא, אף שהיא מצוה בפ"ע ולא ממצות ק"ש כו' אלא מפני שהן דבר אחד ממש" – אלא שבק"ש בכדי שתהי' יצי"מ צ"ל ג"כ "שרוצה ומקבל וממשיך עליו אלקותו ית'" ולכן צ"ל זכירת יצי"מ, משא"כ בנדו"ד].

16) להעיר מפתגם אדמו"ר הצ"צ: מאַך דאָ ארץ ישראל (ראה לקו"ש ח"ב ע' 621) – נתבאר בלקו"ש ח"י ע' 3.

17) ראה תניא פמ"א (נו, ב). ועוד.

18) ראה תניא פמ"ו (סה, ב).

19) לקו"ת בחוקותי מה, ג.

20) פסחים ז, ב. וש"נ.

21) נדרים פא, א. וראה ב"ח לטאו"ח סמ"ז.

22) משלי ח, ל. וראה תניא קו"א ד"ה דוד זמירות.

23) פרש"י תבוא כו, טז. וראה גם פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. (ובפרש"י ואתחנן ו, ו (מספרי שם) "כחדשה" – כי אף שזהו חדש, ה"ז חידוש הישנות). ובנוגע ללימוד התורה בפרט ראה ברכות (כב, א): "מה להלן באימה וביראה וברטט ובזיע אף כאן באימה וביראה וברטט ובזיע". וראה ברכות סג, ב. לקו"ת סוכות פא, ג. ובלשון הצפע"נ (ראה בהנסמן בצפע"נ עה"ת בראשית ה, א) דבר נמשך, נצחי.

24) ובעת השילוח – המרגלים כשרים היו (במדב"ר פט"ז, ה. תנחומא שלח ד. פרש"י פרשתנו יג, ג.).

ונפש מבית ישראל[25]) היא הנקודה היסודית דכל פרשיות הסדרה, שכולן נקראות "שלח", ולא עוד אלא שנאמרה בתחלת הסדרה, קודם שנאמרו הציווים שבה – כי הוראות הנ"ל הנלמדות מסיפור שילוח המרגלים, באות כהקדמה ויסוד לכל המצות.

ו. אמנם עפ"י הנ"ל צריך להבין: מאחר שהענין ד"שלח גו' ויתורו את ארץ כנען" יש בו הוראות עיקריות ויסודיות, הרי לכאורה הו"ע הכרחי, ולמה תלה הקב"ה ענין זה בדעתו ורצונו של משה באמרו: "שלח לך – לדעתך, אני איני מצוה לך אם תרצה שלח"[26]?

ויובן עפ"י המבואר לעיל, שתכלית קיום התורה ומצות היא להמשיך אלקות בענינים הגשמי', ובאופן האמור במדרש[27] בנוגע לחידוש דמ"ת – "תחתונים יעלו לעליונים".

והנה החילוק שבין עליון דנדו"ד לתחתון – בין בורא כביכול לנברא – הוא, שבורא הוא בחי' משפיע ונברא הוא בחי' מקבל; הנברא מצ"ע אין לו כל מציאות, והוא "מקבל" כל מציאותו מהבורא. והיות שענין מתן התורה והמצות הוא שהתחתון יתעלה לבחי' העליון, כביכול, הרי מובן שתוכן עלי' זו היא שהתחתון יתעלה להיות בבחי' משפיע כמו העליון

(וכמרז"ל[28] "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", שהוא בחי' משפיע כביכול במעשה בראשית[29], וכן בתורה הרי אמרז"ל[30] שהקב"ה חייך ואומר "נצחוני בני נצחוני בני" [שהרי זהו אמיתית ענין שותף, שלפעמים "מנצח" שותף זה ולפעמים – השני]) וישראל מוסיפים[31] ומשפיעים[32] בתורה.

ועפי"ז מובן זה שההוראות הנ"ל שבענין "שלח גו' ויתורו גו'" לא נאמרו באופן של ציווי, אף שמוכרחות הנה – כי כאשר האדם מקיים ציווי של הקב"ה, הנה אף שעי"ז מתעלה כו', בכ"ז עדיין אינו מתעלה לשלימות בחי' משפיע – בחי' "עליונים", שהרי סו"ס אינו אלא מקיים ציווי (שזהו גם נתינת כח מ)הבורא, ז.א. שעדיין הוא (מקצתו) "מקבל" מהבורא. משא"כ כאשר הענין נעשה באופן של "לדעתך", שמקיימו מעצמו ובכח עצמו, הרי הוא מתעלה להיות בבחי' משפיע כביכול, שהרי הוא עושה כן מדעתו ומרצונו הוא.

ומזה מובן בעומק יותר טעם הקדמת סיפור שילוח המרגלים להציווים, כי לא רק ההוראות שבענין ד"שלח" הן הוראות כלליות הנוגעות לכל ענין התורה ומצות, אלא גם האופן שבו באו הוראות אלו, מלמד תכלית הכוונה דתו"מ – "תחתונים יעלו לעליונים".

(משיחת ש"פ שלח תשל"ב)

---

25) תניא רפמ"ב.

26) פרש"י ר"פ שלח מבמדב"ר פט"ז, ח. ותנחומא שלח ד־ה.

27) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

28) שבת י, א. קיט, ב. טור או"ח סי' רסח. שו"ע אדה"ז שם ס"א. וראה או"ת להה"מ בראשית ד"ה כל האומר ויכולו (ג, ג. בהוצאת קה"ת תשל"ג).

29) להעיר מב"ר פצ"ח, ג: מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם בורא עולמות. וראה מכתב כללי (ושיחת) י"א ניסן תשל"ב (נדפסו בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים (קה"ת תשל"ו) ע' שד"מ).

30) ב"מ נט, ב. וראה ר"ה (כה, א): "אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין".

31) וחיוב הוא "לאפשא לה" (זהר ח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד).

32) שלכן בכ"מ נקראו התורה כלה וישראל חתן (ראה לקו"ת תצא לז, סע"א. ברכה צג, ד ואילך).

בראשית מה, כב - לכלם נתן לאיש חליפת שמלות לבנימן נתן שלש מאות כסף וחמש חליפת שמלת

צח

יוסף בחי׳ יסוד - אור, וזהו "עוטה אור כשלמה" על דרך כתונת פסים דיוסף, ומיסוד נמשך שמלות, וזהו "לכולם נתן חליפות שמלות, ולבנימין ה׳ חליפות שמלת"

יוסף בחי׳[1] יסוד, וכתיב[2] עוטה אור כשלמה, אור הוא בחי׳ יסוד כמ״ש[3] אור זרוע לצדיק, וצדיק הוא בחי׳ יסוד כמ״ש[4] וצדיק יסוד עולם, ועיין בהקדמת[5] הזוהר הקדוש דף א׳ ע״א בענין אור דאתברי ואתגניז ואתכליל בברית כו׳.

והיינו עוטה אור כשלמה, שלמה הוא בחי׳[6] יסוד, והיינו ע״ד כתונת[7] פסים דיוסף בחי׳ יסוד.

ומיסוד נמשך שמלות, וכמ״ש ביוסף בחי׳ יסוד לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן כו׳ ה׳ חליפות שמלות.

מלבו״ש אותיות בשלום[8].

וכידוע בענין שלום[9] שביסוד, שעם ד׳ אותיותיו הוא גי׳[10] הוי׳ אדנ״י[11] בהכפל כל אות על חבירו ע״ה, היינו י׳ פעמים א׳, ה׳ פעמים ד׳, ו׳ פעמים נ׳, ה׳ פעמים י׳, והוא ביסוד המחבר הוי׳ אדנ״י וכו׳.

---

1) יוסף בחי׳ יסוד: ראה זהר חלק א׳ דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי׳ לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש״ס עמוד רנג, וז״ל: "יוסף - יסוד, הי׳ לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי׳ בזנות שהוא באבר היסוד ע״ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי׳ יסוד מספרו ו׳ פעמים הוי׳ כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדויות ה׳תש״נ ח״ד שיחות ש״פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז״ל: "שיוסף הוא בחי׳ יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי׳ אצילות (האבות) בבי״ע. - ראה ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ״א א ואילך. תתשכ״א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד׳ עמוד קז ואילך. ע״ש".

2) תהלים קד, ב. ראה אור התורה פרשת תצוה עמוד א׳תשנז. ועיין בענין עוטה אור כשלמה באור התורה פרשת קרח עמוד תשי. פרשת כי-תצא עמוד תתקסז. תהלים - יהל אור - עמוד שצו. שצח. לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ״ך ומאחז״ל עמוד קכו. ועוד.

3) תהלים צז, יא.

4) משלי י, כה. ראה ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי פרשת נח דף ה, א (ד״ה ר׳ חייא פתח וכו׳) וז״ל... הנה בחי׳ צדיק הוא בחי׳ יסוד שהוא גוף האור השפע הנשפע מלמעלה למטה, וזהו הנקרא צדיק להיותו ממשיך שפע זאת, כמו הצדקה שהוא ההשפעה, והמשפיע נק׳ צדיק שמשפיע צדקות... שנק׳ צדיק באמת ע״י בחי׳ השפעתו בתמידות כמו משה רעי׳ מהימנא להשפיע כל התורה לישראל, וכן בכל דור בחי׳ המשפיע לישראל נק׳ צדיק וע״ז נאמר וצדיק יסוד עולם ע״ש.

5) וז״ל: אור דאתברי (האור שנברא ביום ראשון "ויאמר אלקים יהי אור"), ואתגניז ואתכליל בברית (ונגנז ונכלל בברית)... ואפיק בה זרעא (ומוציא בה זרע), ודא אקרי עץ עושה פרי אשר זרעו בו (וזה נק׳ עץ עושה פרי וגו׳), וההוא זרע קיימא באות ברית ממש (וזה הזרע נמצא באות ברית ממש) ע״ש.

6) פירוש: יוסף ענינו להשפיע בחי׳ יסוד ("יסוד" פירושו "גילוי") - אור, ואופן ההשפעה הוא ע״י לבוש ושמלה, בכדי שהמקבל והתחתון יוכלו לקבל ההשפעה, וגם שהלבוש והשמלה (המעשה המצוות) יאיר. ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ב׳ סימן קכו. קעב. דיוסף הוא מקור התיקון "מלך הדר" בחי׳ "לבוש". (ולהעיר מ״ש תהלים שם "הוד והדר לבשת עוטה אור כשלמה" וד״ל).

7) בראשית לז, ג. "ועשה לו כתונת פסים". ראה לעיל סימן יד. דהכתונת פסים דיוסף הוא בחי׳ כתנות "אור" (בראשית רבה פ״כ, ב) ע״ש.

ראה אור התורה פרשת וישב עמוד ערב וז״ל: ועשה לו כתונת פסים וכתב באור תורה* דאפ״ל שרומז לחלוקא דרבנן. ונראה ע״ד בתורתו של ר״מ הי׳ כתוב כתנות אור, כי כתנות עור היינו לבושים דק״נ, אבל ר׳ מאיר מראה לו פנים ששרשו מח״ס כמ״ש בביאור ע״פ בעצם היום הזה נמול כו׳ ובאו״ת פ׳ בראשית ע״כ הי׳ בחי׳ אור. וע׳ בת״א סד״ה אעשה לו עזר, וכמ״כ ביוסף כתונת פסים ע״ד כתנות אור כו׳ כי בירור זה דהשבטים בחי׳ בירור דמ״ן** ע״ד בירור כתנות עור משא״כ יוסף בירור דמ״ד. גם בבי״ע פרסות המסתירים כמו כתנות עור, אבל יוסף באצי׳ והפרסא בין המאציל לאצי׳ אינה מסתרת כלל כו׳. ע״ש.

*) מגיד דבריו ליעקב – רמזי תורה עה״פ וישב יעקב.

**) ראה הביאור לעיל סימן יז. טז הערה 2.

8) ראה תניא סוף פרק י״ב, הקשר ד״שלום" ליוסף דוקא, ובלקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד קיד מ״ש (מלאכי ב, ה) "בריתי היתה אתו החיים והשלום", ע״ש. וראה הביאור בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן דזנות גורם מחלוקת וקטטות, ע״ש. ועיין גם לעיל סימן לג הערה 2.

9) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א סימן כט בביאור סיפור הגמ׳ (גיטין נב, א) דרבי מאיר בחי׳ אור (- יסוד) עשה שלום. ומ״ש בפנחס "בריתי שלום".

10) פירוש: שלום (בגי׳ 376) + ד׳ אותיותיו = 380, וכן אותיות שֵׁם הוי׳ × אותיות שֵׁם אדנ״י

ציור כזה:

י ה ו ה
×
א ד נ י

$$380 = 50 + 300 + 20 + 10$$

י׳ פעמים א׳ $(1 \times 10) = 10$

ה׳ פעמים ד׳ $(4 \times 5) = 20$

ו׳ פעמים נ׳ $(50 \times 6) = 300$

ה׳ פעמים י׳ $(10 \times 5) = 50$

ביחד $380 = 50 + 300 + 20 + 10$. (ראה עד״ז לעיל סימן עה. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן סד).

11) היינו דיש "אור" ויש הלבוש "שלמה", וכשמאיר האור דרך הלבוש (ע״ד כשמאיר אור הנשמה בהגוף), אז יש יחוד שֵׁם הוי׳ - אור, ושֵׁם אדנ״י - הלבוש. דשם אדנ״י הוא בחי׳ מלכות, והיחוד הוא ע״י מדת ה״יסוד" וד״ל. ראה הערה 21. 22.

וביוסף כתוב[12] ותתפשהו בבגדו, וכתיב ויעזוב בגדו אצלה כו׳, הרי שהי׳ ביוסף הנסיון בבגדו. וכנ״ל שיוסף בחי׳ יסוד דקדושה ע״ד הכתנת פסים דיוסף, ששמר בריתו.

ולכן בירבעם הבא מיוסף איתמר בסנהדרין[13] בפ׳ חלק תפש הקב״ה לירבעם בבגדו וא״ל חזור בך כו׳ שהתשובה יהי׳ באמצעות הבגד, והוא ע״ד[14] ריח בגדיו, בוגדיו שמבוגדין כשיעשו תשובה יהי׳ ריח טוב.

וכמו יוסף משיתא ויקום איש צרורות במדרש רבה[15] פרשת תולדות בפסוק ריח בגדיו ע״ש.

יוסף בחי׳ יסוד והיינו[16] משיתא. שית הוא יסוד ספירה[17] השישית, וכן יקום[18] גי׳ יוסף, והוא איש צרורות[19] שצורר ומחבר השישית, והוא איש צרורות

12) וישב לט, יב. והיינו באמצעות בגד הי׳ נסיון במדת היסוד.

13) דף קב ע״א. (מלכים-א יג, לג) אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה, מאי אחר, אמר ר׳ אבא אחר שתפסו הקב״ה לירבעם בבגדו, ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו מי בראש, בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא.

14) תולדות כז, כז. ראה הערה 15.

15) בראשית רבה פרשה סה, כב וז״ל: וירח את ריח בגדיו ויברכהו כגון יוסף משיתא ויקום איש צרורות, יוסף משיתא, בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית אמרו יכנס מהם ובהם תחלה, אמרין לי׳ עול ומה דאת מפיק דידך, נכנס והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו אלא עול זמן תנינות ומה דאת מפיק דידך ולא קיבל עליו, א״ר פנחס נתנו לו מכס ג׳ שנים ולא קיבל עליו, אמר לא דיי שהכעסתי לאלקי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שני׳, מה עשו לו נתנו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו, הי׳ מצווח ואומר ווי, אוי אוי שהכעסתי לבוראי.

ויקום איש צרורות היה בן אחותו של ר׳ יוסי בן יועזר איש צרידה, והוה רכיב סוסיא בשבתא אזל קומי שריתא למצטבלא. א״ל חמי סוסי דארכבי מרי, וחמי סוסך דארכבך מרך, א״ל אם כך למכעיסיו ק״ו לעושי רצונו, אמר לו ואם כך לעושי רצונו קל וחומר למכעיסיו, נכנס בו הדבר כארס של עכנא הלך וקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין סקילה שריפה הרג וחנק. מה עשה הביא קורה נעצה בארץ וקשר בה נימא וערך העצים והקיפן גדר של אבנים ועשה מדורה לפניה ונעץ את החרב באמצע והצית האור תחת העצים מתחת האבנים ונתלה בקורה ונחנק קדמתו האש נפסקה הנימה נפל לאש קדמתו חרב ונפל עליו גדר ונשרף. נתנמנם יוסי בן יועזר איש צרידה וראה מטתו פרחה באויר אמר בשעה קלה קדמני זה לגן עדן.

פירוש רש״י: ריח בגדיו, בוגדיו כגון יוסי משיתן שֵׁם מקום, ויקום איש צרורות, צרורות שֵׁם מקום. יכנס מהם ובהם, הראשון ישראלי יכנס. עול וכל דאת מפיק דידך, הכנס וכל מה שאתה מוציא יהא שלך. אין, דרכו של הדיוט להשתמש בכלי זה. בחמור של חרשים, ספסל של דף עבה המגררין בו את הנסרים.

יקום, איש צרורות הי׳ בן אחותו של יוסי בן יועזר איש צרידה והי׳ רכיב ביחד סוסיא בשבתא אזיל קמי שריתא למצטבלה, שריתא היא קורה שנאמר (מלכים-ב ו, ה) ויהי האחד מפיל הקורה ומתרגמינן והיה חד מתי בשרותא, קורה שהיו מוליכין אותה לתלות את דודו יוסי בן יועזר א״ל יקום ליוסי חמי סוסי דארכבי מארי וחמי סוסא דארכבך מארך קורה שאת עתיד לתלות, אמר לי׳ יוסי אם למכעיסיו משיב גמול טוב ק״ו לעושי רצונו, א״ל יקום ועשה אדם רצונו יותר ממך, והשיב לך גמול רע, א״ל יוסי אם כן לעושי רצונו שנפרע מהן ק״ו למכעיסיו כמותך, שמע ונבהל נכנס בו הדבר כארס של עכינא, הלך וקיים בעצמו ד׳ מיתות ב״ד סקילה שריפה הרג וחנק, מה עשה, הביא קורה ונעצה בארץ וקשר בה נימא וערך עצים והקיף עליהם גדר אבנים ועשה מדורה לפניו ונעץ את החרב באמצע והצית את האש תחת העצים מתחת האבנים ונתלה בקורה ונפסק הנימא ונפל לאש וקדמתו החרב ונהפך עליו הגדר ונשרף. נתנמנם, יוסי בן יועזר איש צרידה וראה מטתו פורחת באויר ואמר אוי לי שבשעה קלה קדמני זה לגן עדן.

פירוש מתנות כהונה: יוסף משיתא ויקום איש וכו׳ גרסינן, והם שמות בני אדם עבריינים מישראל ולבסוף קדשו שמו של הקב״ה כדמפרש ואזיל, ודרש בגדיו כמו בוגדיו. מהם ובהם כו׳, אחד מישראל יכנס בראשונה ויפשוט יד בכלי בית המקדש וא״ל לאותו יוסף משיתא שיכנס ומה שאתה מוציא יהא שלך. עול זמן כו׳, לך שם עוד פעם שניים. ולא קבל כו׳, לא הי׳ רוצה ליכנס עוד. נתנו לו מכס כו׳, בשביל שיכנס עוד פעם שנית. בחמור של חרשין, פירש״י ספסל של דף עבה שמגררין בו הנסרים וכן משמע בערוך.

והוה רכיב כו׳, הי׳ רוכב על סוס בשבת. הכי גרס רש״י ובילקוט אזל קמי׳ שריתא כו׳. ופירש״י היו מוליכין לפניו קורה שיהא נתלה עליו יוסי בן יועזר, אמר לי׳ יקום ליוסי ראה הסוס שהרכיבני עליו אדוני וראה גם סוסך שהרכיבך עליו אדונך ר״ל הקורה שיהא נתלה עליו, כלומר הלכתי בתאוות לבי ועלתה לי ואתה עמלת בתורה ובמצות כל ימיך וספך תהא נתלה וכן הוא בספר יוחסין דארכבי מרי גרסינן. אם כך, טובה ושלוה נותן הקב״ה למכעיסיו כ״ש שיהי׳ כן לעושי רצונו, א״ל [יקום לר׳ יוסי] וכי עשה אדם רצונו יותר ממה שעשית אתה וראה מה פרע לך, וא״ל אם כך רעה מגיע לעושי רצונו על עונותיהם מועטים כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא כ״ש שיגיע כך לעתיד לבא לעוברי רצונו. נכנס כו׳, דברי ר׳ יוסי נכנס בו ביקום כארס הזה של נחש שבוער בו ולבש חרטה ונבהל. נימא, חבל קטן ובערוך גרס גניא ועיין שם ובויקרא רבה פרשה כ״ב. והקיפן גדר כו׳, הקיף על העצים גדר של אבנים וכן פירש״י ז״ל ובשוחר טוב גורס בהדיא וערך עצים והקיף עליהם גדר של אבנים. ונתלה בקורה, באותו נימא שקשר, הכי גרסינן ונתלה בקורה ונחנק נפסקה הנימא נפל קדמתו חרב והכי מוכח בפירש״י ובערוך. מטתו, של יקום בם אחותו.

פירוש מהרז״ו: ריח בגדיו ויברכהו, שהרי אמר שבבגדיו לא הי׳ ריח טוב, (דאמר ר׳ יוחנן אין לך דבר קשה מן השטף הזה של עזים ואת אמרת וירח את ריח בגדיו ויברכהו), ע״כ דורש אל תקרא בגדיו אלא בוגדיו וכמ״ש (תהלים מה, ט) מור ואהלות קציעות כל בגדותיך, אגדת בראשית פמ״ב במ״ר פ״י סי׳ א׳ שאפילו בוגדיו כשבאים בצרה נותנים ריח טוב שעושים תשובה.

16) מפרש כאן במדרש הֹשֵׁם ״יוסף משיתא״, וכן הֹשֵׁם ״יקום איש צרורות״ דשניהם שייכים ליסוד בחי׳ יוסף.

17) דיש ששה מדות, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד. והוא הספירה השישית.

18) מרמז, דהן הֹשֵׁם ״יקום״ והן הֹשֵׁם ״איש צרורות״ מרמז לבחי׳ יסוד – יוסף.

19) במדת היסוד כלול כל המדות. ראה הערה 21.

שצורר ומחבר ז״א[20] ומלכות – הוי׳ אדנ״י, כמו[21] כי כל בשמים[22] ובארץ כו׳.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד שה

20) ראה שער היחוד והאמונה ריש פרק ז, וז״ל: ״תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך . . ושֵׁם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שֵׁם אדנות כי הוא אדון כל הארץ וכו׳״, ע״ש. וראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה׳תשי״ט עמוד ריג.

21) דברי הימים-א כט, יא. דכתוב ״לך ה׳ הגדולה (חסד) והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ״ ופירש הזהר (שם) ״דאחיד בשמיא ובארעא״. תיבת ״כל״ מרמז על מדת היסוד, ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן י׳ ״היסוד ממשיך מכל הגוף שלכן נקרא כל שכולל הכל״, דהוא מקשר ומאחד הספירות למעלה ממנו, חסד גבורה תפארת נצח הוד, עם ״ארץ״ בחי׳ מלכות. ועיין ילקוט לוי יצחק שם סימן קט. קי.

22) פירוש: בשמים – ז״א הוי׳, ובארץ – מלכות אדנ״י, ו״כל״ הוא מדות היסוד המחברם. לקמן סימן קכג הערה 52. קעג הערות 6. 7.

המשך ביאור למס׳ שבת ליום שני עמ׳ ב

1 **דְּתִימָא** – שמא תאמר, שרַבָּנָן **בִּכְלִי נַמִּי פָּטְרִי** – גם פוטרים, כיון
2 שסוברים שמלאכת גוזז שייכת רק בגזיזת צמר בהמה, **וְהָא דְּקָתָנֵי**
3 – ומה ששנה התנא את מחלוקתם באופן של ׳זוּ בָּזוּ׳, הוא כדי
4 **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שאפילו בנוטל בידו מחייב, **קָא מַשְׁמַע**
5 **לָן** – השמיענו רבי אלעזר שאין הדבר כן, אלא בכלי מודים חכמים
6 שחייב.
7 הגמרא מביאה דבר נוסף המגביל את מחלוקתם: **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,**
8 **הַמַּחֲלוֹקֶת** בין רבי אליעזר לחכמים היא דווקא כשנוטל צפרנים
9 **לְעַצְמוֹ,** שבזה מחייב רבי אליעזר, כיון שיכול לאמן את ידו לתקן
10 צפרני עצמו בלא כלי, **אֲבָל** הנוטל **לַחֲבֵירוֹ, לְדִבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר,** כיון
11 שאינו יכול לאמן את ידו ליטול יפה את צפרני חבירו בלא כלי.
12 מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – פשוט שמחלוקתם היא דווקא בנוטל
13 לעצמו, שהרי ׳הנוטל **צִפְרְנָיו׳ תְּנַן,** ומבואר בזה שמחלוקתם היא
14 דווקא באופן שנוטל את צפרני עצמו, ולמה הוצרך רבי אלעזר
15 להשמיענו זאת. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתִימָא** – שמא תאמר שרַבִּי
16 **אֱלִיעֶזֶר לַחֲבֵירוֹ נַמִּי** [–גם] **מְחַיֵּיב, וְהָא דְּקָתָנֵי** – ומה ששנה התנא
17 את מחלוקתם ב׳**צִפְרְנָיו**׳, כלומר, בנוטל צפרני עצמו, הוא כדי
18 **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּרַבָּנָן** שאף בזה הם פוטרים, **קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיענו
19 רבי אלעזר שאין הדבר כן, אלא לחבירו מודה רבי אליעזר
20 שפטור.
21 שנינו במשנה, **וְכֵן שֶׁעָרוֹ כו׳** וכן שפמו וכן זקנו. הגמרא דנה באיזה
22 שיעור חייבים על נטילת שער: **תְּנָא** – שנינו בברייתא, **הַנּוֹטֵל**
23 שערו **כְּמְלֹא פִּי הַזּוּג** [–מלא חודן של מספריים] בשבת, **חַיָּיב.**
24 מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא **מְלֹא פִּי הַזּוּג, אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁתַּיִם** –
25 שתי שערות. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בסוף אותה
26 ברייתא, ׳**וְלִקְרְחָה שְׁתַּיִם**׳, כלומר, לגבי איסור ׳קרחה׳ חייב כשנוטל
27 שתי שערות, ומכך שהברייתא מפרשת את שיעור גוזז ושיעור
28 קרחה בשתי לשונות ורק בקרחה נקטה ׳שתים׳, מוכח ששיעור ׳פי
29 הזוג׳ אינו שתי שערות. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** – אמור בברייתא
30 ׳**וְכֵן לְקִרְחָה שְׁתַּיִם**׳.
31 הגמרא מסייעת מברייתא לדברי רב יהודה ששיעור פי הזוג הוא
32 שתי שערות: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן אף בברייתא, **הַנּוֹטֵל מְלֹא פִּי**
33 **הַזּוּג כַּשַּׁבָּת, חַיָּיב. וְכַמָּה מְלֹא פִּי הַזּוּג, שְׁתַּיִם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,**
34 אפילו בשערה **אַחַת** חייב. **וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בִּמְלַקֵּט**
35 שערות **לְבֵנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוֹרוֹת שֶׁאֲפִילּוּ בְּאַחַת חַיָּיב,** משום גוזז, לפי
36 שאדם מקפיד אפילו על שערה אחת לבנה כדי שלא יראה כזקן,
37 ומלאכה חשובה היא אצלו. מוסיפה הברייתא: **וְדָבָר זֶה אַף בַּחוֹל**
38 **אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כב ה) ׳**לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה**׳, ודרך
39 הנשים להקפיד על כך, כדי להתנאות.
40 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את פרטי הדינים לגבי נטילת
41 צפרנים ותלישת עור האצבע סשביב הצפורן בשבת: **תַּנְיָא**
42 בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, צִפּוֹרֶן שֶׁפֵּרַשׁ רוּבָּהּ, וְצִיצִין**
43 [–כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב לציפורן]
44 **שֶׁפֵּרְשׁוּ רוּבָן, בַּיָּד מוּתָּר** ליטלן לכתחילה, **בִּכְלִי חַיָּיב חַטָּאת.** תמהה
45 הגמרא: **מִי אִיכָּא מִידִּי** – וכי יש דבר **דְּבִכְלִי חַיָּיב חַטָּאת וּבַיָּד מוּתָּר**
46 **לְכַתְּחִלָּה,** הרי כל מלאכה שבכלי חייבים עליה חטאת, אסרוה
47 חכמים אף ביד, גזירה שמא יעשנה בכלי ויעבור על איסור
48 דאורייתא. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת הברייתא,
49 אם **פֵּרְשׁוּ רוּבָן, בַּיָּד מוּתָּר** לכתחילה, **וּבִכְלִי פָּטוּר אֲבָל אָסוּר.** ואם
50 **לֹא פֵּרְשׁוּ רוּבָן, בַּיָּד פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וּבִכְלִי חַיָּיב חַטָּאת.** נמצא
51 שמה שהתירו ביד לכתחילה, הוא אכן רק באופן שאינו חייב
52 בכלי, דהיינו כשפירשו רובן.
53 הגמרא מביאה פסק הלכה בדין צפורן וציצין שפרשו: **אָמַר רַב**
54 **יְהוּדָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר** שמתיר ליטול ביד, צפורן
55 וציצין שפירשו רובן.
56 הגמרא מגבילה את ההיתר לגבי ציצין: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר**
57 **רַבִּי יוֹחָנָן, וְהוּא שֶׁפֵּרְשׁוּ** הציצין **כְּלַפֵּי מַעְלָה** לצד הצפורן **וּמְצַעֲרוֹת**
58 **אוֹתוֹ,** אבל אם פירשו כלפי מטה לצד הגוף, אסור ליטלן.
59 שנינו במשנה, **וְכֵן הַגּוֹדֶלֶת כו׳** שערה, וכן הכוחלת עיניה, וכן
60 הפוקסת [–מתקנת שערה], רבי אליעזר מחייב, וחכמים אוסרין
61 משום שבות. הגמרא מבררת את טעמו של רבי אליעזר שמחייב.
62 מבררת הגמרא: **גּוֹדֶלֶת, כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת, מִשּׁוּם מַאי מְחַיְּיבָא** –
63 משום איזה אב מלאכה היא חייבת. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אָבִין**
64 **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, גּוֹדֶלֶת** חייבת **מִשּׁוּם אוֹרֵג,** שהרי היא
65 קולעת את שערה. **כּוֹחֶלֶת** חייבת **מִשּׁוּם כּוֹתֵב,** שמוליכה מכחול
66 סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות. **פּוֹקֶסֶת** חייבת **מִשּׁוּם**
67 **טוֹוֶה,** שמתקנת את שערה בין אצבעותיה ומפרידה את השערות
68 כשהן נכרכות זו בזו.
69 הגמרא מקשה על ביאורו של רבי אבין, ומבארת באופן אחר את
70 טעמו של רבי אליעזר שמחייב: **אָמְרוּ רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, וְכִי**
71 **דֶּרֶךְ אָרִיגָה בְּכָךְ, וְכִי דֶּרֶךְ כְּתִיכָה בְּכָךְ, וְכִי דֶּרֶךְ טְוִיָּה בְּכָךְ. אֶלָּא אָמַר**
72 **רַבִּי אַבָּהוּ, לְדִידִי מִפְּרָשָׁא לִי** – לי נתפרש הדבר **מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי**
73 **בְּרַבִּי חֲנִינָא** באופן אחר,

טו, יח־יט – דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'

א. והי' באכלכם מלחם הארץ וגו'. שמא תאמרו במדבר הי' יורד לנו לחם מן השמים ובבואנו לארץ אנו צריכים לטרוח לחרוש ולזרוע עד שנאכל, יותר טוב הי' לנו ישיבת המדבר מביאת הארץ, לזה אמר בבואכם שמיד בבואכם יפסק המן ותאמרו הלואי היתה ישיבתכם עוד במדבר, לזה אמר והי' באכלכם, אם אתם עושים רצונו של מקום היא תוציא לכם לחם חם, כמו שאמרו (שבת ל:) עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות ואין כל חדש, זהו **באכלכם** כאילו אמר **בא אכלכם**, שאין אתם צריכין לטרוח אלא ה' יזמין לכם, זהו והי"ה הוי"ה הוא מביא ומזמין אכלכם.

שפתי כהן

טו, כא – מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם

ב. מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם. נראה כלפי שאמר בפסוק הראשון כתרומת גורן כן תרימו אותה, הנה כבר הורם בשעת מירוח תרומת גורן ועתה בשעת עריסה ירימו חלה, אמר עכשיו. אמנם לדורותיכם הבאים במהרה בימינו אמן תוציא ארץ ישראל גלוסקאות נגמרים (כבשבת ל:) ואז עדיין לא הורם תרומה על כן מראשית עריסותיכם שהיא הגלוסקא שהוציא הארץ תרימו תרומה וגם חלה.

חתם סופר

ג. בפרשת שלח כתוב (טו, יט) "והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'". ובפסוק (טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה". ובפסוק (כא) "מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם".

ויש לדייק למה בפסוק יט ובפסוק כא כתוב "לה'" ובפסוק כ' כתוב סתם "חלה תרימו תרומה" מבלי הדגשה שהוא לה'. עוד יש לדייק שבפסוק כא מוסיף "לדורותיכם" משא"כ בהשאר.

ויש לומר דבא לרמז הג' תקופות בחיוב תרומה וחלה, דברמב"ם הל' תרומה פרק א הלכה כו מבאר דחיוב תרומה וחלה יש ג' זמנים בחיובם: א) בירושה ראשונה בזמן יהושע דהי' ביאת כולכם וכמ"ש "כי תבואו" ונתחייבו מן התורה, ב) בזמן עזרא שהיתה ביאת מקצתן ונתחייבו רק מדרבנן, ג) לע"ל דעתידין לחזור בירושה שלישית דיהי' ביאת כולכם ויהי' חיוב מה"ת, ע"ש בדברי הכסף משנה על הרמב"ם, דלומדים תרומה מחלה דצריך ביאת כולכם לחייב מן התורה. (ועיין רמב"ם הל' ביכורים פרק ה).

ובזה מדויק הפסוקים, דפסוק יט הוא מרמז לביאת יהושע ואז "תרומה תרומה **לה**'" דהוא חיוב מן התורה, ומפני דהי' חורבן בסוף, ע"כ לא כתוב בפסוק זה לדורותיכם, ובפסוק כ מרמז לזמן עזרא דלא הי' ביאת כולכם והחיוב הוא רק מדרבנן, ע"כ כתוב רק "חלה תרימו תרומה" ולא כתוב "לה'" דהחיוב הוא רק מדרבנן, ובפסוק כא דמרמז להזמן דלעתיד לבוא ויהי' ביאת כולכם חיוב מן התורה ע"כ כתוב "תתנו **לה**'", דמדאורייתא חייב, ולכן מסיים בפסוק זה דווקא "לדורותכם", דלא יהי' עוד גלות, דבית השלישי יהי' בית נצחי, ויהי' נשאר החיוב דחלה ותרומה מן התורה לעולם ועד, "לדורותיכם".

בית יצחק

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' ב

הסתפק **רָבָא**, **זָרַק דַּף** עץ שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ברשות הרבים, **וְנָח עַל גַּבֵּי יְתֵידוֹת** הגבוהות עשרה טפחים ואין רחבות ארבעה טפחים, שהם מקום פטור, וכשנח הדף על היתדות נעשה מקום היתדות רשות היחיד, שעכשיו יש בראשם ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, **מַהוּ** הדין בזה, האם חייב הזורק משום מוציא מרשות הרבים לרשות היחיד או לא. מבררת הגמרא: **מַאי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ** – במה הסתפק רבא, אם הסתפק האם יש לחייב על הוצאה כשהַנָּחַת **הַחֵפֶץ, וַעֲשִׂיַּית הַמְּחִיצָה** המחשיבה את המקום שבו הונח החפץ לרשות היחיד **כַּהֲדֵי הָדָדֵי קָאָתוּ** – ביחד הם באים, ולא היה למקום שנח שם החפץ דין רשות היחיד רק בסוף ההנחה, או שאין חייב רק אם היה למקום ההנחה דין רשות היחיד מתחילת ההנחה עד סופה, **הַיְינוּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – הרי זהו הספק [השני] של רבי יוחנן, שהסתפק כשנשתנה דין הרשות בהנחת החפץ, אם די במה שהיה למקום דין רשות היחיד רק בתחילת ההנחה, או שאינו חייב עד שיהיה למקום ההנחה דין רשות היחיד מתחילת ההנחה עד סופה. אלא, **כִּי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרָבָא** – ספיקו של רבא הוא, **כְּגוֹן דְּזָרַק דַּף וְחֵפֶץ** מונח **עַל גַּבָּיו**, שכשנח הדף על היתדות נעשה מקום היתדות רשות היחיד, והסתפק רבא, שאם נפשוט בספיקו השני של רבי יוחנן שהוא פטור, שכדי לחייב צריך שיהיה מקום ההנחה רשות היחיד מתחילת ההנחה עד סופה, יש להסתפק באופן זה שהיה מונח חפץ על גבי הדף **מַאי** – מה יהיה הדין, האם **כֵּיוָן דְּכַהֲדֵי הָדָדֵי קָאָתוּ** – כיון שעשיית היתדות לרשות היחיד והנחת החפץ ביחד הם באים, **כְּהַנָּחַת חֵפֶץ וַעֲשִׂיַּית מְחִיצָה דָּמֵי** – דומה הדבר לעשיית מקום ההנחה לרשות היחיד יחד עם ההנחה, שהוא פטור כיון שלא היה מקום ההנחה רשות היחיד בתחילת ההנחה, **אוֹ דִּילְמָא** – או שמא יש לומר, דכֵּיוָן **דְּלֹא אֶפְשָׁר דְּלֹא מִידְּלָא פּוּרְתָּא וְהָדַר נָיֵיחַ** – שלא יתכן שלא יהיה החפץ מורם מעט מהדף בשעת ההנחה, ואחר כך יחזור וינוח עליו, **כַּעֲשִׂיַּית מְחִיצָה וְהַנָּחַת חֵפֶץ דָּמֵי** – הרי זה נחשב שנעשתה המחיצה קודם ההנחה, שקודם שנח החפץ כבר נעשה הדף לרשות היחיד, והנחת החפץ היתה כולה ברשות היחיד, וחייב על הנחת החפץ. אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה ספק נוסף של רבא בדיני הוצאה, וקודם הבאת הספק, מביאה הגמרא הלכה שאמר רבא שאין להסתפק בה: **אָמַר רָבָא, פְּשִׁיטָא לִי** – דין זה פשוט וברור הוא לי, **שְׁמַיִם** המונחים בכלי **עַל גַּבֵּי מַיִם, הַיְינוּ הַנָּחָתָן**, ואם נטל מקצת מים והוציאם נחשב שעשה עקירה, וחייב. וכן פשוט וברור לי **שאֶגּוּז הצף עַל גַּבֵּי מַיִם,**

◆ יום ראשון ט"ו סיון ◆

יג (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם:**

רש"י◄ **שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים •** (במדבר רבה) **לָמָה נִסְמְכָה**[א] **פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם? לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הָלְלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר. שְׁלַח־לְךָ •** (במדבר רבה. סוטה לו) **לְדַעְתְּךָ**[ב]**, אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לְךָ, אִם תִּרְצֶה — שְׁלַח. לְפִי שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ** (דברים א):

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

ב שְׁלַח לָךְ גֶּבְרִין וִיאַלְּלוּן יָת אַרְעָא דִכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּבְרָא חַד גַּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא דַאֲבָהָתוֹהִי תְּשַׁלְּחוּן כֹּל רַבָּא דִבְהוֹן:

"נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ", כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם): **"וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וְגוֹ'". וּמֹשֶׁה נִמְלַךְ בַּשְּׁכִינָה, אָמַר: אֲנִי אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁהִיא טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות ג): **"אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם וְגוֹ'", חַיֵּיהֶם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מָקוֹם לִטְעוֹת**[ג] **בְּדִבְרֵי הַמְרַגְּלִים לְמַעַן לֹא יִירָשׁוּהָ.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

הַתּוֹכֶן דְּפָרָשַׁת 'שְׁלַח' הוּא - "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּדֵי (א) שֶׁכִּבּוּשׁ הָאָרֶץ יִהְיֶה בְּנֶקֶל יוֹתֵר, מִכֵּיוָן שֶׁ"יָשִׁיבוּ אוֹתָנוּ דָּבָר, אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָהּ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבוֹא אֲלֵיהֶן (תְּחִלָּה לִכְבּוֹשׁ)", וְגַם (ב) שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתְוַסֵּף בְּגֹדֶל הַחֲבִיבוּת וְהַתְּשׁוּקָה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, מִכֵּיוָן שֶׁיִּרְאוּ בְּמוּחָשׁ אֶת הַפֵּירוֹת הַטּוֹבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, "**וְזֶה פִּרְיָהּ**", שֶׁלָּכֶן צִוָּה לָהֶם מֹשֶׁה "וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 147)

וּרְשָׁעִים הָלְלוּ רָאוּ (רש"י יג, ב) הַמְרַגְּלִים שֶׁמְּעוּ עַל גְּבוּרָתָם שֶׁל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ עוֹד לִפְנֵי שֶׁלּוּחָם. אַךְ כָּל זְמַן שֶׁהַדָּבָר הָיָה בְּגֶדֶר שְׁמִיעָה בִּלְבַד, לֹא הִתְרַשְּׁמוּ מִכָּךְ; וְאִלּוּ כְּשֶׁרָאוּ זֹאת בְּמוֹ עֵינֵיהֶם, הִגִּיעוּ לַמַּסְקָנָה שֶׁ"לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת". לָכֵן מְדַיֵּק רַשִּׁ"י שֶׁהַמְרַגְּלִים **רָאוּ** אֶת עָנְשָׁהּ שֶׁל מִרְיָם, וּרְאִיָּה זוֹ הָיְתָה צְרִיכָה לְהַעֲנִיק לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לֹא לְהִתְפַּעֵל מֵרְאִיַּת גְּבוּרַת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

שפתי חכמים

יג (ב) **א** הָכִי מַקְשֶׁה רַשִּׁ"י, לָמָה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם לְבָד, דְּהָיָה לוֹ לִסְמוֹךְ גַּם כֵּן לְפָרָשַׁת קֹרַח, וְהָיָה לוֹ לְהַקְדִּים מַחֲלוֹקֶת קֹרַח וְאַחַר כָּךְ מִרְיָם וְאַחַר כָּךְ מְרַגְּלִים, שֶׁהֲרֵי מַחֲלוֹקֶת שֶׁל קֹרַח בַּחֲצֵרוֹת הָיָה, אֲבָל עִנְיַן מְרַגְּלִים בְּפָארָן הָיָה. וּמִתָּרֵץ, לְפִי שֶׁלָּקְתָה כו', וּמִשּׁוּם הָכִי כָּתַב הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר כְּדֵי לִדְרוֹשׁ זֶה, וְאִם הָיָה כּוֹתֵב עַל הַסֵּדֶר אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְקַדִּים מְרַגְּלִים לְמִרְיָם לֹא הָיָה יָכוֹל לִדְרוֹשׁ זֶה, דִּלְמָא כְּסֵדֶר הֵם נִכְתָּבִים. הָרְאֵ"ם. (נַחֲלַת יַעֲקֹב) כְּבָר כָּתַבְתִּי כַּמָּה פְּעָמִים, שֶׁאֵין הָרַב כּוֹתֵב טַעַם עַל הַסְּמִיכָה אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בַּכָּתוּב אֵיזֶה יִתּוּר אוֹ שִׁנּוּי לָשׁוֹן וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה הַמּוֹרֶה שֶׁהַכָּתוּב מַקְפִּיד עַל הַסְּמִיכָה. אַף בְּכָאן, מַה שֶׁכָּתַב 'וַיִּשְׁלַח אוֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן' הוּא מְיוּתָּר, דְּהָא לְעֵיל מִזֶּה כְּתִיב 'וַיִּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן', וּפְשִׁיטָא דְּמִשָּׁם נִשְׁתַּלְּחוּ, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהַכָּתוּב הוֹדִיעַ לָנוּ מְקוֹם הַשְּׁלִיחוּת, לוֹמַר לְךָ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֵּחֲצֵרוֹת נָסְעוּ וּבָאוּ לְמִדְבַּר פָּארָן, וְהָיָה לָהֶם לָקַחַת מוּסָר, וַאֲפִילּוּ הָכִי חָטְאוּ, וְשֶׁלֹּא כְּפֵירוּשׁ הָרְאֵ"ם: **ב** דְּקָשֶׁה לְרַשִּׁ"י, הֲלֹא גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי הַשֵּׁם שֶׁעֲתִידִים לַחֲטוֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחוּת זֶה, אִם כֵּן לָמָּה צִוָּה לָהֶם הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שִׁישְׁלְחוּ מְרַגְּלִים לִפְנֵיהֶם שֶׁעַל יָדָם יָבֹא פּוּרְעָנִיּוֹת לָהֶם שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי יָמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וְעַל זֶה פֵּירֵשׁ אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לְךָ. וְהָרְאֵ"ם פֵּירֵשׁ, מִמִּלַּת 'שְׁלַח' קָדֵרֵישׁ וְלֹא מִמִּלַּת 'לְךָ', דְּכֵיוָן דִּכְתִיב 'וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ' וגו', וּבְוַדַּאי נִמְלַךְ מֹשֶׁה בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבָאתָה הַתְּשׁוּבָה 'שְׁלַח', וּבְהֶכְרֵחַ הוּא נְתִינַת רְשׁוּת וְלֹא צִיווּי, כֵּיוָן שֶׁהוּא תְּשׁוּבַת שְׁאֵלָה מוֹרֶה הוּא עַל נְתִינַת רְשׁוּת וְלֹא צִיווּי. וּמִלַּת 'לְךָ' צָרִיךְ לוֹמַר, אוֹ דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן כָּךְ הוּא, כְּמוֹ 'הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ', אוֹ לִדְרוּשׁ, כְּשֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַמְרַגְּלִים שֶׁעֲתִידִין לַחֲטוֹא קָרָא אוֹתָן לִשְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה 'שְׁלַח לְךָ' וגו', וּכְשֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַזְּקֵנִים שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם כְּשֵׁרִים קָרָא אוֹתָן לִשְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ'. רְאֵ"ם: **ג** וְכִדְרָאמְרִינַן, הַבָּא לִיטַּמֵּא פּוֹתְחִין לוֹ. (נַחֲלַת יַעֲקֹב) אֵין הַפֵּירוּשׁ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִטְעוּ בְּכַוָּונַת דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים, אֶלָּא שֶׁהַמְרַגְּלִים יִטְעוּ, וְהַיְינוּ 'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ', שֶׁטָּעוּ הַמְרַגְּלִים, וּכְמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ הָרַב שָׁם: תורה ג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך יח עמ' 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בַּמֶּה חָטְאוּ הַמְּרַגְּלִים

שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים
לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם, לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר (יג, ב. ובפרש"י)

הִקְשָׁה הָרַמְבַּ"ן "מָה עָשׂוּ הַמְּרַגְּלִים, כִּי מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא, וְאֶת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ" כו', וְעַל־כָּל־פָּנִים הָיוּ צְרִיכִין לְהַשִּׁיבוֹ עַל מַה שֶּׁצִּוָּה אוֹתָם. וּמַה פִּשְׁעָם וּמַה חַטָּאתָם כְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם" כו', וְכִי עַל־מְנָת שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁקֶר שָׁלַח אוֹתָם"?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִּׁ"י בִּדְבָרָיו אֵלּוּ תֵּרֵץ קְשָׁיָא זוֹ. דְּהִנֵּה גַּם מִרְיָם לֹא דִּבְּרָה שֶׁקֶר אוֹדוֹת מֹשֶׁה, וַאֲפִילּוּ "לֹא נִתְכַּוְּנָה לִגְנוּתוֹ" (רש"י בהעלותך יב, א), וְזֶה שֶׁלָּקְתָה הָיָה "עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ", הַיְינוּ, עֶצֶם הַדִּבּוּר אוֹדוֹת מֹשֶׁה. שֶׁגַּם אִם לֹא הֵבִינָה אֵיזֶה דָּבָר בְּהַנְהָגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא הָיָה עָלֶיהָ לְדַבֵּר עַל זֶה בָּרַבִּים, כִּי עֶצֶם הַהִתְעַסְּקוּת בְּדִבּוּר – "דִּבָּה" אוֹדוֹת מֹשֶׁה, יָכוֹל לְהָבִיא לִדְבּוּר בְּהֵפֶךְ שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה חַס־וְשָׁלוֹם, וְהָיָה עָלֶיהָ לְדַבֵּר עַל זֶה עִם מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ, בַּחֲשַׁאי.

וְזֶה הָיָה גַּם חֶטְאָם שֶׁל הַמְּרַגְּלִים, דְּאַף שֶׁהָיָה קָשֶׁה לָהֶם אֵיךְ יִכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ כְּשֶׁ"עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ", הָיוּ צְרִיכִים לְדַבֵּר עַל זֶה בְּקִצּוּר, אוֹ לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ. וְחֶטְאָם הָיָה שֶׁדִּבְּרוּ עַל זֶה בַּאֲרִיכוּת וּבְכָל הַפְּרָטִים – "עִסְקֵי דִּבָּה". שֶׁזֶּה הֵבִיא לִמְרִידַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַד שֶׁאָמְרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה" (יד, ד).

(ג) **וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה:**

ג **וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה מִמַּדְבְּרָא דְּפָארָן עַל מֵימְרָא דַּיְיָ כֻּלְּהוֹן גֻּבְרִין רֵישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן:**

רש"י ◄**עַל־פִּי ה'** • בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁלֹּא עִכֵּב עַל יָדוֹ. **כֻּלָּם אֲנָשִׁים** • כָּל "אֲנָשִׁים" שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּתָה, וְאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ.

(ד) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר:**

ד **וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן לְשִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר זַכּוּר:**

(ה) **לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי:**

ה **לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן שָׁפָט בַּר חוֹרִי:**

(ו) **לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:**

ו **לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה:**

(ז) **לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף:**

ז **לְשִׁבְטָא דִישָׂשכָר יִגְאָל בַּר יוֹסֵף:**

(ח) **לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן:**

ח **לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן:**

(ט) **לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא:**

ט **לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן פַּלְטִי בַּר רָפוּא:**

(י) **לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי:**

י **לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי:**

שפתי חכמים

(ג) **ד** פֵּירוּשׁ, וְלֹא בִּגְזֵירָתוֹ שֶׁל הַשֵּׁם, שֶׁזֶּה לֹא הָיָה רַק לִרְצוֹנָם. וְאֵין לְפָרֵשׁ דְּ'עַל פִּי ה'' אַ'אוֹתָם' קָאֵי, כְּלוֹמַר שֶׁהַשְּׁלִיחִים הָיוּ עַל פִּי ה' אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁלִיחוּת לֹא הָיָה עַל פִּי ה', שֶׁהֲרֵי בְּרֵירָתָן לֹא הוּזְכְּרָה כְּלָל עֲדַיִן, וְאִם כֵּן הֵיאָךְ יֹאמַר 'וַיִּשְׁלַח אוֹתָם' שֶׁהַכִּנּוּי מוֹרֶה עַל הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, וְאַדְּרַבָּה בַּהֲלִיכָתָן הָיָה לוֹ לוֹמַר 'עַל פִּי ה'', אֶלָּא 'אוֹתָם' קָאֵי אַסִּתָּם אֲנָשִׁים שֶׁהוּזְכְּרוּ שֶׁהָיָה בִּרְצוֹנָם: **ה** פֵּירוּשׁ, כָּל סְתָם 'אֲנָשִׁים' לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת הוּא, וּכְשֶׁיָּבֹאוּ בִּמְקוֹם תֹּאַר כְּמוֹ הָכָא, וּכְמוֹ 'וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ'. אֲבָל כְּשֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּמְקוֹם תֹּאַר, כְּמוֹ 'וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים', 'וְאֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פֶּתַח הַבַּיִת', 'שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים', כּוּלָּם לְשׁוֹן אֲנָשִׁים מַמָּשׁ הֵם וְלֹא חֲשׁוּבִים. רְאֵ"ם: תורה ד

(יא) לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶן־סוּסִי:

יא לִשְׁבְטָא דְיוֹסֵף לִשְׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר סוּסִי:

(יב) לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי:

יב לִשְׁבְטָא דְדָן עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי:

(יג) לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:

יג לִשְׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר בַּר מִיכָאֵל:

(יד) לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶן־וָפְסִי:

יד לִשְׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי:

(טו) לְמַטֵּה גָּד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי:

טו לִשְׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי:

(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

טז אִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא דִי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

רש"י◄ **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ וְגוֹ'** • הִתְפַּלֵּל עָלָיו: יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. (במ"ר)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך ב עמ' 320 – מתוך 'לקראת שבת')

תְּפִלַּת מֹשֶׁה עַל יְהוֹשֻׁעַ

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

הִתְפַּלֵּל עָלָיו יָ־ה יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים (יג, טז. ובפרש"י) צָרִיךְ לְהָבִין: הֲרֵי 'בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ', שֶׁאִם לֹא הָיוּ כְּשֵׁרִים לֹא הָיָה שׁוֹלְחָם, וּמַדּוּעַ הָצְרַךְ לְהַצִּיל אֶת יְהוֹשֻׁעַ מֵעֲצָתָם? וּמַאִידָךְ, אִם הָיָה צֹרֶךְ בִּתְפִלָּה, מַדּוּעַ הִתְפַּלֵּל רַק עַל יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא עַל שְׁאָר הַמְרַגְּלִים?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת (לקו"ת במדבר לו, ד) בְּטַעַם טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים, שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר נָבַע מִכָּךְ, שֶׁבִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר יָכְלוּ לִחְיוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְהִתְנַתְּקוּת מִכָּל עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה הַמַּטְרִידִים וּמְבַלְבְּלִים. וְלָכֵן לֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּהּ יָצְרְכוּ לֵירֵד מִדַּרְגָּתָם וּלְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְאָכֵן, יִתְּכֵן שֶׁמִּצַּד דַּרְגָּתָם הָיְתָה נְתִינַת מָקוֹם לְטַעֲנָה כָּזוֹ.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יְהוֹשֻׁעַ, כֵּיוָן שֶׁעָתִיד הוּא לְמַלְּאוֹת אֶת מְקוֹם מֹשֶׁה כְּרוֹעֶה יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי עֲבוּרוֹ אֵין לְטַעֲנָה זוֹ מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְהִתְחַשֵּׁב בַּצֹּרֶךְ הַכְּלָלִי שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹתָהּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּלְכָךְ, עַל אַף שֶׁכְּשֵׁרִים הָיוּ הַמְרַגְּלִים, הָצְרַךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ דָּיְקָא, שֶׁעֲבוּרוֹ אֵין טַעֲנָתָם טַעֲנָה.

(יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר:

יז וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סָקוּ דָא בִּדְרוֹמָא וְתִסְקוּן לְטוּרָא:

רש"י◄ **עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב** • הוּא הָיָה הַפְּסֹלֶת שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַתַּגָּרִים מַרְאִין אֶת הַפְּסֹלֶת תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ מַרְאִין אֶת הַשֶּׁבַח.

(יח) וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֲחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הִוא אִם־רָב:

יח וְתֶחֱזוּן יָת אַרְעָא מָא הִיא וְיָת עַמָּא דְיָתֵב עֲלַהּ הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלָּשׁ הַזְעֵר הוּא אִם סַגִּי:

שפתי חכמים

(טז) **ו** וְיִהְיֶה פֵּירוּשׁ 'וַיִּקְרָא' לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ 'וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'". וְיִהְיֶה לָמֶ"ד 'לְהוֹשֵׁעַ' בְּמָקוֹם 'עַל'. וְהוּכְרְחוּ לְדָרוֹשׁ כֵּן, דְּאִם לֹא כֵּן מַה טַּעַם לִקְרִיאַת הַשֵּׁם הָכָא: תורה יז

(יז) **ז** שֶׁהֲרֵי מִצְרַיִם בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַהוֹלֵךְ מִשָּׁם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוֹלֵךְ לִצְפוֹן הָעוֹלָם. אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר 'בַּנֶּגֶב' זֶה נֶגֶב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁם חֶבְרוֹן שֶׁהִקְצוּהוּ לְקִבְרֵי מֵתִים, וְהוּא הַפָּחוּת שֶׁבִּמְקוֹמוֹת הָאָרֶץ. רְאֵ"ם: תורה יח

רש"י◄ **אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא•** (במ"ר) **יֵשׁ אֶרֶץ**[ח] **מְגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים, וְיֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת חַלָּשִׁים**[ט], **יֵשׁ מְגַדֶּלֶת אוֹכְלוֹסִין, וְיֵשׁ מְמַעֶטֶת אוֹכְלוֹסִין. הֶחָזָק הוּא הֲרָפָה•** (במ"ר) **סִימָן מָסַר לָהֶם**[כ]**: אִם בִּפְרָזִים יוֹשְׁבִין – חֲזָקִים הֵם, שֶׁסּוֹמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְאִם בֶּעָרִים בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבִין – חַלָּשִׁים הֵם.**

(יט) **וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים:**

יט **וּמָא אַרְעָא דִּי הוּא יָתֵב בַּהּ הֲטָבָא הִיא אִם בִּישָׁא וּמָא קִרְוַיָּא דִּי הוּא יָתֵב בְּהֵן הַבְּפַצְחִין אִם בִּכְרַכִּין:**

רש"י◄ **הַבְּמַחֲנִים•** תַּרְגּוּמוֹ: הַבְּפַצְחִין. כְּרַכִּין פְּצוּחִין וּפְתוּחִין מֵאֵין חוֹמָה. **הֲטוֹבָה הִיא•** בְּמַעְיָנוֹת וּתְהוֹמוֹת טוֹבִים וּבְרִיאִים.

(כ) **וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הַיֵּשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:**

כ **וּמָא אַרְעָא הַעַתִּירָא הִיא אִם מִסְכֵּינָא הַאִית בַּהּ אִילָנִין אִם לָא וְתִתְקְפוּן וְתִסְבּוּן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא וְיוֹמֵי יוֹמֵי בִּכּוּרֵי עִנְּבִין:**

רש"י◄ **הַיֵּשׁ־בָּהּ עֵץ•** אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֵׁר שֶׁיָּגֵן עֲלֵיהֶם בִּזְכוּתוֹ. **בִּכּוּרֵי עֲנָבִים•** יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים[מ] מִתְבַּשְּׁלִין בְּבִכּוּר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

הַכָּתוּב מַדְגִּישׁ שֶׁ"הַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים" - כִּי הַפֵּירוֹת הַחֲשׁוּבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים בְּיוֹתֵר הֵם "עֲנָבִים", מִכֵּיוָן שֶׁרְאוּיִים לֹא רַק לַאֲכִילָה, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי דְּרִיכַת וּסְחִיטַת הָעֲנָבִים מִתְגַּלָּה פְּנִימִיּוּתָם - "**יַיִן**" (וְלָכֵן גַּם תְּכוּנַת הַיַּיִן הִיא לְגַלּוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוּת, "נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד"), מַשְׁקֶה חָשׁוּב וּמְשֻׁבָּח שֶׁמְּבָרְכִים עָלָיו בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת - "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן". וּבָזֶה גּוּפָא - "**בִּכּוּרֵי** עֲנָבִים", "שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִים בְּבִכּוּר", הַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ "בֹּסֶר", שֶׁאָז אֵינָם רְאוּיִים לַאֲכִילָה, וְגַם לֹא לְיַיִן, יַיִן חָדָשׁ כוּ', אֶלָּא לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ הֵיטֵב.

◆ יום שני ט"ז סיון ◆

(כא) **וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת:**

כא **וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יָת אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא דְּצִין עַד רְחוֹב לְמֶטֵי חֲמָת:**

רש"י◄ **מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת•** הָלְכוּ בִּגְבוּלֵיהָ בָּאֹרֶךְ וּבְרֹחַב כְּמִין גַּא"ם: הָלְכוּ רוּחַ גְּבוּל דְּרוֹמִית – מִמִּקְצוֹעַ מִזְרָח עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה: "עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב", דֶּרֶךְ גְּבוּל דְּרוֹמִית־

שפתי חכמים

(יח) ח דְּקָשֶׁה לְרַשִּׁ"י, לָמָּה הִקְדִּים מֹשֶׁה וְכָתַב 'אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא', הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים אַנְשֵׁי הָאָרֶץ שֶׁזֶּה הוּא הָעִיקָּר, לָכֵן פֵּירֵשׁ 'אֶת הָאָרֶץ' אֶת טֶבַע הָאָרֶץ, כִּי יֵשׁ אֶרֶץ וכו', וְזֶהוּ הָעִיקָּר: ט רְצוֹנוֹ לוֹמַר, לְכָךְ כְּתִיב 'הֶחָזָק הוּא הֲרָפָה': י לְכָךְ כְּתִיב 'הַמְעַט הוּא אִם רָב': כ דְּאִם לֹא כֵן, מְנָא יֵדְעוּ אִם גִּבּוֹרִים הֵם אוֹ לֹא. וּלְכָךְ כָּתַב בַּפָּסוּק 'הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים', שֶׁהוּא פֵּירוּשׁ עַל 'הֶחָזָק הוּא הֲרָפָה'. אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהוּא דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּלוֹמַר לִרְאוֹת אִם עָרִים בְּצוּרוֹת הֵם אוֹ פְּרָזִים הֵם, דְּאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב 'הַמַּחֲנִים אִם מִבְצָרִים', וְגַם הַתַּרְגּוּם מוֹכִיחַ כֵּן שֶׁתִּירְגֵּם עָלָיו 'הַבְּפַצְחִין'. וְהָרְאַ"ם כָּתַב, וּמַאֲמַר 'וּמָה הֶעָרִים' יַחֲזוֹר לְעִנְיָן רִאשׁוֹן 'הֶחָזָק הוּא הֲרָפָה', אַף שֶׁהִפְסִיק בֵּינְתַיִם, וְכָמוֹהוּ רַבִּים: תורה יט

(כ) ל שֶׁהֲרֵי כְּתִיב אַחֲרֵי כֵן 'וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ', וְאִם כֵּן יֵשׁ עֵצִים לָהֶם. וְהָרְאַ"ם פֵּירֵשׁ דְּמִסְתָּמָא אִם שְׁמֵנָה הִיא יֵשׁ בָּהּ עֵצִים, וַהֲרֵי כְּבָר אָמַר לָהֶם 'הַשְּׁמֵנָה הוּא אִם רָזָה'. אַף עַל פִּי שֶׁדָּרְשׁוּ אוֹתוֹ (בְּבָבָא בַּתְרָא דף ט"ו) עַל אִיּוֹב, אֲבָל רַשִּׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כָּתַב אָדָם כָּשֵׁר סְתָם, מִשּׁוּם שֶׁזֶּהוּ קָרוֹב לִפְשׁוּטוֹ: מ דְּקָשֶׁה לְרַשִּׁ"י, 'בִּיכּוּר עֲנָבִים' הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר, לָכֵן פֵּירֵשׁ יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִין בְּבִיכּוּר, וְעִנְיָנוֹ שֵׁם דָּבָר, יָמִים שֶׁל בִּיכּוּר, וְאֵין מַשְׁמָעוּתוֹ לְשׁוֹן רַבִּים: תורה כא

מִזְרָחִית עַד הַיָּם, שֶׁהַיָּם הוּא גְּבוּל מַעֲרָבִי, וּמִשָּׁם חָזְרוּ וְהָלְכוּ כָּל גְּבוּל מַעֲרָבִי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבֹא חֲמָת, שֶׁהוּא אֵצֶל הֹר הָהָר בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית־צְפוֹנִית, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּגְבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפָרָשַׁת "אֵלֶּה מַסְעֵי".

(כב) וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם:

כב וּסְלִיקוּ בִּדְרוֹמָא וַאֲתָא עַד חֶבְרוֹן וְתַמָּן אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי בְּנֵי גִּבָּרְיָא וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת קֳדָם טָנַס דְּמִצְרָיִם:

רש"י ◄ וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן • (סוטה לד) כָּלֵב לְבַדּוֹ הָלַךְ שָׁם וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא נִסַּת לַחֲבֵרָיו לִהְיוֹת בַּעֲצָתָם[נ]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים א): "וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ". וּכְתִיב (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת־חֶבְרוֹן". שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה • (סוטה לד) אֶפְשָׁר שֶׁבָּנָה חָם אֶת חֶבְרוֹן לִכְנַעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה אֶת צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה[ס] בְּכָל טוּב עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן, וּבָא לְהוֹדִיעֲךָ[ע] שִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: שֶׁאֵין לְךָ[פ] טָרָשִׁין בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן, לְפִיכָךְ הִקְצוּהָ לְקִבְרוֹת מֵתִים; וְאֵין לְךָ מְעֵלָה בְּכָל הָאֲרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג): "כְּגַן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְצֹעַן הִיא הַמְּעֵלָה שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁשָּׁם מוֹשַׁב הַמְּלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ל): "כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו", וְהָיְתָה חֶבְרוֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה שִׁבְעָה חֲלָקִים.

(כג) וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים:

כג וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְּאִתְכְּלָא וּקְצוֹ מִתַּמָּן עוֹבַרְתָּא וְאַתְכַּל עִנְּבִין חַד וּנְטָלוּהִי בַּאֲרִיחָא בְּתְרֵין וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תְּאֵנַיָּא:

רש"י ◄ זְמוֹרָה • שׁוֹרֶשׁ גֶּפֶן, וְאֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים[צ] תָּלוּי בָּהּ. וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם • מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בִּשְׁנַיִם[ק]? מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? — (סוטה לד) בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת. הָא כֵּיצַד? שְׁמוֹנָה נָטְלוּ אֶשְׁכּוֹל[ר], אֶחָד נָטַל תְּאֵנָה, וְאֶחָד רִמּוֹן, יְהוֹשֵׁעַ וְכָלֵב לֹא נָטְלוּ כְּלוּם, לְפִי שֶׁכָּל עַצְמָם לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּנוּ: כְּשֵׁם שֶׁפִּרְיָהּ מְשֻׁנֶּה, כָּךְ עַצְמָהּ מְשֻׁנֶּה. וְאִם חָפֵץ אַתָּה לֵידַע כַּמָּה מַשֹּׂאוֹי אֶחָד מֵהֶם, צֵא וּלְמַד מֵאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ בַּגִּלְגָּל (יהושע ד): "הָרִימוּ לָהֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת מִן הַיַּרְדֵּן עַל שִׁכְמוֹ וְהֵקִימוּהָ בַּגִּלְגָּל", וּשְׁקָלוּם רַבּוֹתֵינוּ מִשְׁקַל כָּל אַחַת אַרְבָּעִים סְאָה — וּגְמִירֵי: טוּנָא דְּמִידְלֵי אִנִּישׁ עַל כַּתְפֵּהּ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מַשֹּׂאוֹי, מִמַּשֹּׂאוֹי שֶׁמְּסַיְּעִין אוֹתוֹ לְהָרִים.

שפתי חכמים

(כב) נ דְּאִם לֹא כֵּן לָמָּה הָלַךְ לְשָׁם לְהִתְפַּלֵּל וְלֹא הִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם אַחֵר, אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ מִשּׁוּם קִבְרֵי אָבוֹת: ס וּפֵירֵשׁ רַשִּׁ"י (סוף כתובות) 'מְבוּנָּה' לְשׁוֹן פְּרִי, מִלְּשׁוֹן 'וְאַבָּנָה גַּם אָנֹכִי מִמֶּנָּה'. 'וְשָׁנִים' לְשׁוֹן שׁוֹנִים, כְּלוֹמַר פְּעָמִים, פֵּירוּשׁ, כִּי שֶׁבַע פְּעָמִים הָיְתָה חֶבְרוֹן טוֹבָה מִצֹּעַן מִצְרַיִם: ע מַקְשִׁים הָעוֹלָם, וַהֲלֹא אַף לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל קְרָא קָשֶׁה נַמִּי מַה בָּא לְהוֹדִיעֲךָ. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּדִבְרֵי רַשִּׁ"י הֵם כְּמוֹ וְהַשְּׁתָא אָתֵי שַׁפִּיר, דִּלְפִי פְּשׁוּטוֹ קָשֶׁה מַאי נָפְקָא מִינָּהּ שֶׁשֶּׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה כו', אֲבָל לְפִי הַמִּדְרָשׁ אָתֵי שַׁפִּיר שֶׁבָּא לְהוֹדִיעֲךָ וכו': פ 'טְרָשִׁין', סְלָעִים. פֵּירוּשׁ, אֶרֶץ יְבֵשָׁה וְאֵין עוֹשָׂה פֵּירוֹת בְּאֶרֶץ לַחָה: תורה כג

(כג) צ כְּאִלּוּ כְּתִיב 'וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה עִם אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד', לֹא זְמוֹרָה לְחוּד וְאֶשְׁכּוֹל לְחוּד, דְּאִם כֵּן לָמָּה כָּרְתוּ הַזְּמוֹרָה כְּלָל שֶׁאֵינוֹ פְּרִי: ק פֵּירוּשׁ, מִדִּכְתִיב 'וַיִּשָּׂאוּהוּ', דְּמַשְׁמַע שְׁנַיִם, דְּמִיעוּט רַבִּים שְׁנַיִם, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'בִּשְׁנַיִם' וכו'. וְהָא דְּלֹא פֵּירֵשׁ זֶה עַל הַקְּרָא, יֵשׁ לוֹמַר דְּהָיְיתִי אוֹמֵר דִּ'שְׁנַיִם' קָאֵי עַל זְמוֹרָה (וְאֶשְׁכּוֹל), שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין הַזְּמוֹרָה בְּמוֹט אֶחָד וְאֶשְׁכּוֹל בְּמוֹט אֶחָד, אֲבָל לְפִי מַה שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִּׁ"י זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים תָּלוּי בָּהּ, שְׁמַע מִינָּהּ דְּאֶשְׁכּוֹל וּזְמוֹרָה הַכֹּל אֶחָד הוּא, אִם כֵּן קָשֶׁה לָמָּה כְּתִיב 'שְׁנַיִם', וּמִתָּרֵץ בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת: ר רְצוֹנוֹ לוֹמַר, לְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה 'וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ', מִשְׁמַע מִכָּל הַפֵּירוֹת, וְלָמָּה לֹא נָטְלוּ רַק שְׁלִשָּׁה מִינִים דִּכְתִיב 'אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים וּמִן הַתְּאֵנִים וּמִן הָרִמּוֹנִים', אֶלָּא וַדַּאי שְׁמוֹנָה נָטְלוּ אֶשְׁכּוֹל וכו', וּמִפֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י וְאָזֵיל לָמָּה לֹא נָטְלוּ כֻּלָּם, וְהָלֹא מֹשֶׁה אָמַר וּלְקַחְתֶּם מִכָּל הַפֵּירוֹת, וּמִפֵּרֵשׁ לְפִי שֶׁכָּל עַצְמָן וכו', דְּאִם לֹא לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּנוּ לֹא הָיָה לָהֶם לִיקַּח אֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים שָׁלֵם כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לִיקַּח מִכָּל פְּרִי הָאָרֶץ, אוֹ לֹא הָיָה לָהֶם לִיקַּח אֶשְׁכּוֹל כְּלָל. וְתֵדַע דִּכְדֵי לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּנוּ, מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא וְאִם חָפֵץ אַתָּה לֵידַע וכו', וּמַה יָּכוֹל לִלְמוֹד מֵאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ בַּגִּלְגָּל, דִּלְמָא שֵׁאנִי הָכָא שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹשְׂאִין מֹשֶׁא לְפִי כֹּחָם וּגְבוּרָתָם, אֶלָּא וַדַּאי דְּהָכִי דַּיֵּיק, דְּאִם לֹא שֶׁנָּשְׂאוּ לְפִי כֹּחָם וּגְבוּרָתָם לָמָּה

(כד) לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּול עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכֹּול אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כד לְאַתְרָא הַהוּא קְרָא נַחְלָא דְּאַתְכָּלָא עַל עֵסֶק אַתְכָּלָא דִּקְצוֹ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כה) וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:

כה וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא יָת אַרְעָא מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין:

רש"י ◄ וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם • וַהֲלֹא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה הִיא, וּמַהֲלַךְ אָדָם בֵּינוֹנִי עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת לְיוֹם, הֲרֵי מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם מִן הַמִּזְרָח לְמַעֲרָב, וְהֵם הָלְכוּ אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ? אֶלָּא שֶׁגָּלוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיִּגְזֹר עֲלֵיהֶם יוֹם לַשָּׁנָה, קִצֵּר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ.

(כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ:

כו וַאֲזָלוּ וַאֲתוֹ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְּפָארָן לְרִקָּם וַאֲתֵיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָּמָא וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא וְאַחֲזַיאֲנוּן יָת אִבָּא דְּאַרְעָא:

רש"י ◄ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ • (סוטה לד) מַהוּ "וַיֵּלְכוּ"? לְהָקִישׁ הֲלִיכָתָן לְבִיאָתָן: מַה בִּיאָתָן בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר • אֶת מֹשֶׁה^ת וְאֶת אַהֲרֹן.

(כז) וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ:

כז וְאִשְׁתְּעִיאוּ לֵהּ וַאֲמָרוּ אֲתֵינָא לְאַרְעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ הִיא וְדֵין אִבָּהּ:

רש"י ◄ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא • (במדבר רבה) כָּל דְּבַר שֶׁקֶר שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ קְצָת אֱמֶת^א בִּתְחִלָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּם בְּסוֹפוֹ.

(כח) אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם:

כח לְחוֹד אֲרֵי תַקִּיף עַמָּא דְּיָתֵב בְּאַרְעָא וְקִרְוַיָּא כְּרִיכַן רַבְרְבַן לַחְדָא וְאַף בְּנֵי גִבָּרַיָּא חֲזֵינָא תַּמָּן:

רש"י ◄ בְּצֻרוֹת • לְשׁוֹן חֹזֶק. וְתַרְגּוּמוֹ: "כְּרִיכַן". לְשׁוֹן בִּירָנִיּוֹת עֲגֻלּוֹת, וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי: כָּרִיךְ עָגֹל.

(כט) עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן:

כט עֲמַלְקָאָה יָתֵב בַּאֲרַע דְּרוֹמָא וְחִתָּאָה וְיִבּוּסָאָה וֶאֱמוֹרָאָה יָתֵב בְּטוּרָא וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב עַל יַמָּא וְעַל כֵּיף יַרְדְּנָא:

רש"י ◄ עֲמָלֵק יוֹשֵׁב וְגוֹ' • לְפִי שֶׁנִּכְוּהוּ בַּעֲמָלֵק כְּבָר, הִזְכִּירוּהוּ מְרַגְּלִים^ב כְּדֵי לְיָרְאָם. עַל יַד הַיַּרְדֵּן • "יַד" כְּמַשְׁמָעוֹ, אֵצֶל הַיַּרְדֵּן - וְלֹא תוּכְלוּ לַעֲבוֹר.

שפתי חכמים

לא נָטְלוּ רַק שְׁלֹשָׁה מִינִים, אֶלָּא וַדַּאי כְּדֵי לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּנוּ. וְהָרְאֵ"ם הֵבִיא הַגְּמָרָא וְרַשִׁ"י דְּמַסֶּכֶת סוֹטָה שֶׁמְּפָרֵשׁ כָּל זֶה: תורה כד

(כו) **ש** (נַחֲלַת יַעֲקֹב) פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י בַּגְּמָרָא, 'וַיֵּלְכוּ' יְתֵירָה הוּא, כֵּיוָן דִּכְתִיב 'וַיָּשֻׁבוּ' לֹא הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֶלָּא 'וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה', עַד כָּאן. פֵּירוּשׁ לְפֵירוּשׁוֹ, כֵּיוָן דְּקוֹדֶם לָזֶה סִיפֵּר 'וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ', דְּהַיְינוּ סִיפּוּר חֲזָרָתָן, לָמָּה הִזְכִּיר אַחַר כָּךְ 'וַיֵּלְכוּ'. וְעַל זֶה תֵּירֵץ, לְהַקִּישׁ וכו': **ת** וְאִם תֹּאמַר, מְנָא לֵיהּ לְרַשִׁ"י, דִּלְמָא אַף לְיִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאִי אַף אַ"אל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' דִּלְעֵיל מִינַּיהּ קָאֵי, אִם כֵּן 'וְאֶת כָּל הָעֵדָה' דִּכְתִיב אַחַר כָּךְ לָמָּה לִי: תורה כז

(כז) **א** דְּאִם לֹא כֵּן, כֵּיוָן שֶׁכִּוְּנָתָם לֹא הָיָה אֶלָּא לְרָעָה, לָמָּה אָמְרוּ בְּרֹאשׁ דִּבְרֵיהֶם הֵיפֶךְ כַּוָּנָתָם, אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ כָּל דְּבַר שֶׁקֶר וכו': תורה כח

(כט) **ב** אַף עַל גַּב דְּבֶאֱמֶת הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, דִּכְתִיב 'וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק' וגו', אֶלָּא רַשִׁ"י דְּיֵיק כֵּיוָן דִּכְתִיב 'וַעֲלִיתֶם אֶת הָהָר', וְשָׁם יוֹשֵׁב הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי, וְאִם כֵּן כֵּיוָן שֶׁהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי יוֹשְׁבִים בָּהָר וַעֲמָלֵק יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק לֹא הָיָה לְהַזְכִּירוֹ תְּחִלָּה, אֶלָּא כְּדֵי לְיָרְאָם וכו': תורה ל

(ל) **וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ׃**

ל וְאַצִּית כָּלֵב יָת עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמַר מֵיסַק נֵיסַק וְנִירַת יָתַהּ אֲרֵי מֵיכַל נֵיכוּל לַהּ׃

רש"י ◄ **וַיַּהַס כָּלֵב.** הִשְׁתִּיקוּ אֶת כֻּלָּם. אֶל־מֹשֶׁה. (במדבר רבה) לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁיְּדַבֵּר בְּמֹשֶׁה, צָוַח וְאָמַר: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? הַשּׁוֹמֵעַ הָיָה סָבוּר שֶׁבָּא לְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיָה בְּלִבָּם עַל מֹשֶׁה בִּשְׁבִיל דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים, שָׁתְקוּ כֻּלָּם לִשְׁמֹעַ גְּנוּתוֹ. אָמַר: וַהֲלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהֵגִיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו. **עָלֹה נַעֲלֶה.** אֲפִלּוּ בַּשָּׁמַיִם, וְהוּא אוֹמֵר: "עֲשׂוּ סֻלָּמוֹת וַעֲלוּ שָׁם" — נַצְלִיחַ בְּכָל דְּבָרָיו. **וַיַּהַס.** לְשׁוֹן שְׁתִיקָה, וְכֵן (זכריה ב): "הַס כָּל בָּשָׂר" (עמוס ו): "הַס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר", כֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי־אָדָם: הָרוֹצֶה לְשַׁתֵּק אֲגַדַּת אֲנָשִׁים, אוֹמֵר שִׁי"ט (ס"א הַס).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמוד 85)

וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן (רש"י יג, ל) רַשִׁ"י מְשַׁנֶּה מִלְּשׁוֹן הַגְּמָרָא (סוטה לה, א) - "**וְהֶאֱכִילָנוּ** אֶת הַמָּן". וְטַעֲמוֹ וְנִמּוּקוֹ: עִקַּר כַּוָּנָתוֹ שֶׁל כָּלֵב הָיָה לְהוֹכִיחַ אֶת כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁבְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת נִפְלָאוֹת וְעַל־יָדוֹ "יָכוֹל נוּכַל לָהּ"; וְהָרְאָיָה לְכָךְ הִיא מֵהוֹרָדַת הַמָּן, לֹא מֵהַאֲכָלָתוֹ. זֹאת וְעוֹד: מֹשֶׁה הוֹרִיד אֶת הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא הֶאֱכִילָם אוֹתוֹ - הֵם אֲכָלוּהוּ בְּעַצְמָם.

(לא) **וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ׃**

לא וְגֻבְרַיָּא דִּי סְלִיקוּ עִמֵּהּ אָמְרוּ לָא נֵיכוּל לְמֵיסַק לְוָת עַמָּא אֲרֵי תַקִּיף הוּא מִנָּנָא׃

רש"י ◄ **חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ.** (במדבר רבה) כִּבְיָכוֹלוֹ, כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמְרוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך יג עמ' 39 – מתוך 'לקראת שבת')

חֵטְא הַמְרַגְּלִים בִּיחַס הַיְּהוּדִי לַטֶּבַע

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: (יג, לא)

בְּמַהוּת חֶטְאָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים בְּדַבְּרָם עַל הָאָרֶץ, עַל אַף שֶׁלִּכְאוֹרָה בְּדִיּוּק לְשֵׁם כָּךְ הֵם נִשְׁלְחוּ – יָדוּעַ הַבֵּאוּר, שֶׁעֲלֵיהֶם הָיָה מוּטָל לוֹמַר רַק אֶת הִתְרַשְּׁמוּתָם מִמַּצַּב הָאָרֶץ, אַךְ בְּהוֹסִיפָם אֶת הַמַּסְקָנָא "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", חָטְאוּ בִּכְפִירָה בִּיכֹלֶת ה' יִתְבָּרֵךְ.

אַךְ עֲדַיִן יֵשׁ לְהָבִין:

לִכְאוֹרָה, עֶצֶם שְׁלִיחוּתָם לָתוּר אַחַר הָאָרֶץ וְהַדָּרִים בָּהּ, הוֹכִיחָה לַמְרַגְּלִים כִּי אָכֵן מַחְשִׁיב ה' יִתְבָּרֵךְ אֶת טֶבַע הָעוֹלָם וְנוֹתֵן מָקוֹם לְמַצָּבוֹ – דְּבִלְעֲדֵי זֶה לָמָּה בִּכְלָל נִשְׁלְחוּ, בְּשָׁעָה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל ה' לְכָבְשָׁהּ לְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע.

וּלְפִי זֶה, צָדְקוּ לִכְאוֹרָה בְּאָמְרָם "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", כִּי עַל־פִּי הַטֶּבַע אָכֵן לֹא נִתָּן לַעֲלוֹת?!

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁבְּחֶטְאָם טְמוּנָה הוֹרָאַת נֵצַח הַנּוֹגַעַת לִכְלָלוּת קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת:

יְהוּדִי צָרִיךְ לְהַאֲמִין וְלָדַעַת, שֶׁאִם צִוָּה עָלָיו ה' יִתְבָּרֵךְ לְקַיֵּם מִצְוָה, הֲרֵי אֵין שׁוּם סָפֵק וּסְפֵק סְפֵיקָא שֶׁיֵּשׁ בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לְקַיְּמָהּ, כִּי "אֵינִי מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְפִי כֹּחָן". וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת כֵּלִים בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, וְלִטְרוֹחַ לְחַפֵּשׂ אֶת הָאֶפְשָׁרוּיוֹת הַנּוֹחוֹת עַל־פִּי הַנְהָגוֹת הָעוֹלָם וְכוּ', וּכְמַאֲמַר חֲז"ל "אֵין סוֹמְכִין עַל הַנֵּס" – אֵין זֶה חַס־וְשָׁלוֹם שֶׁשִּׁלִּיטָתוֹ שֶׁל ה' יִתְבָּרֵךְ מְגֻבֶּלֶת וְיֵשׁ מָקוֹם אֲמִתִּי לְהַנְהָגוֹת הַטֶּבַע, לְהַשְׁפִּיעַ אִם יְקַיֵּם הַמִּצְוָה אִם לָאו.

שפתי חכמים

(ל) **ג** וְאַף עַל גַּב דִּבְהַדְיָא כְּתִיב בִּקְרָא 'אֶת הָעָם', וְעוֹד קָשֶׁה, דְּהָא בִּקְרָא אֵינוֹ כְּתִיב שֶׁדִּבְּרוּ הָעָם כְּלוּם. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּקָאֵי אַמְּרַגְּלִים, כְּלוֹמַר שֶׁהִשְׁתִּיק הַמְרַגְּלִים כֻּלָּם, שֶׁשָּׁתְקוּ וְלֹא דִּבְּרוּ כְּלוּם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ הָעָם מַה שֶּׁיְּדַבֵּר כָּלֵב בְּמֹשֶׁה: **ד** מִדִּכְתִיב 'עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ' מַשְׁמַע שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב, וְלַמְּרַגְּלִים אָמַר אֲנִי עִמָּכֶם בְּעֵצָה, אֲבָל בְּלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר הָאֱמֶת, וְעַל יְדֵי כֵּן הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהַשְׁתִּיקָן. אֲבָל הָרְאֵ"ם פֵּירֵשׁ, מִשּׁוּם שֶׁקְּרָאוֹ 'בֶּן עַמְרָם' וְלֹא קְרָאוֹ בִּשְׁמוֹ הֵבִינוּ זֶה, וּקְרָאוֹ כֵּן כְּדֵי שִׁיְּטְעוּ וְיַחְשְׁבוּ שֶׁכַּוָּנָתוֹ לִגְנַאי: **ה** דְּאִם לֹא כֵּן הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ, 'עָלֹה' לָמָּה לִי, אֶלָּא 'עָלֹה נַעֲלֶה' מִכָּל מָקוֹם אֲפִילּוּ בַּשָּׁמַיִם: תורה לא

(לא) **ו** מִדִּכְתִיב 'כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ', הָיָה לוֹ לְמִכְתַּב 'כִּי חָזָק מִמֶּנּוּ', שֶׁהֲרֵי לְעֵיל גַּם כֵּן לֹא כָּתַב 'הוּא' רַק 'אָפֵס כִּי עַז הָעָם הַזֶּה', אֶלָּא כְּלַפֵּי וכו'. (גור אריה) דְּאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר 'מִמֶּנּוּ' מִיִּשְׂרָאֵל, דְּהָוָה מַשְׁמַע שֶׁגַּם יִשְׂרָאֵל חָזָק אֶלָּא שֶׁהוּא יוֹתֵר חָזָק כִּדְפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י עַל פָּסוּק 'וְעֲצוּמִים מִמֶּךָּ', אַתָּה עָצוּם וְהֵם עֲצוּמִים מִמְּךָ, וְכָאן לֹא יִתְּכֵן זֶה שֶׁהֲרֵי הַמְרַגְּלִים מְדַמִּים עַצְמָן כַּחֲגָבִים נֶגֶד הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ, אֶלָּא כְּלַפֵּי וכו': תורה לב

אֶלָּא שֶׁכֵּן רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לֹא יִשְׁבֹּר אֶת הַטֶּבַע, אֶלָּא – חֵלֶק מֵהַכַּוָּנָה הִיא – שֶׁיִּתְבַּצֵּעַ תּוֹךְ גְּדֵרֵי וְהַנְהָגוֹת הַטֶּבַע, עַל־מְנָת לְזַכְּכָם וְ"לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

וּבְזֶה חָטְאוּ הַמְרַגְּלִים, שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לָדַעַת שֶׁכָּל שְׁלִיחוּתָם הִיא אַךְ וְרַק לִבְדֹּק בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע, אֶת הָאֹפֶן הֵכִי קַל לְהָבִיא אֶת הַבִּטָּחַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַהֲבִיאָם אֶל הָאָרֶץ – הַבִּטָּחָה שֶׁבְּוַדַּאי תָּבוֹא לִידֵי פֹּעַל.

(לב) **וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת:**

לב **וְאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא דִּי אַלִּילוּ יָתַהּ לְוַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִּי עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ אַרְעָא מְקַטְּלַת יַתְבָהָא הִיא וְכָל עַמָּא דִּי חֲזֵינָא בְּגַוֵּהּ אֱנָשִׁין דְּמִשְׁחָן:**

רש"י ◄ **אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ** • בְּכָל מָקוֹם שֶׁעָבַרְנוּ, מְצָאנוּם קוֹבְרֵי מֵתִים. וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לְטוֹבָה, כְּדֵי לְטָרְדָם בְּאֶבְלָם וְלֹא יִתְּנוּ לֵב לְאֵלּוּ. **אַנְשֵׁי מִדּוֹת** • גְּדוֹלִים וּגְבֹהִים וְצָרִיךְ לָתֵת לָהֶם מִדָּה, כְּגוֹן גָּלְיָת (שמואל א יז): "גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת", וְכֵן (שמואל ב כא): "אִישׁ מָדוֹן", (ד"ה א יא): "אִישׁ־מִדָּה".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

זֶה שֶׁרָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מִשּׁוּם שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה מְאֹד, כַּמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים. דְּבִהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיוּ בְּמַדְרֵגָה רוּחָנִית נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ גו', וּבִלְשׁוֹן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי: אָדָם חוֹרֵשׁ אָדָם זוֹרֵעַ, תּוֹרָתוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁאֲפִילוּ הַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיָה גַּם כֵּן בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית. שֶׁהַלֶּחֶם הָיָה מָן מִן הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם הָיוּ מִבְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם, וְנוֹסָף לָזֶה הָיוּ עַנְנֵי הַכָּבוֹד, הַיְנוּ לֹא רַק עֲנָנִים הַמְגִינִים וְכוּ' אֶלָּא עֲנָנִים שֶׁהוֹסִיפוּ כָּבוֹד בְּיִשְׂרָאֵל, וַעֲנָנִים אֵלּוּ הָיוּ בִּתְמִידִיּוּת יוֹמָם וָלַיְלָה בְּלִי הֶפְסֵק. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד, דַּהֲרֵי כְּתִיב בָּהּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ, וְנִמְצָא שֶׁכָּל הַזְּמַן קִיְּמוּ מִצְוֹת ה', בַּחֲנִיָּתָם אוֹ בִּנְסִיעָתָם. וְעוֹד זֹאת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דְּכֵיוָן כְּתִיב בָּהּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ, כְּמַאן דְּקָבִיעַ לְהוּ דָּמִי. (וְיָדוּעַ גַּם פִּתְגַּם כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר לְגַבֵּי אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה אַף שֶׁהִנֵּה בָּא מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה לִפְעָמִים לְיוֹם אֶחָד, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּוקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ, דְּגַם אָז הָיְתָה הַהֶקֶמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת וּבְתַכְלִית הַקְּבִיעוּת, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר חָנוּ בְּקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ י"ט שָׁנָה). וְנִמְצָא שֶׁבִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הָיוּ בְּקִבִּיעוּת בְּמַצָּב שֶׁל עַל־פִּי ה'. וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת וַעֲמִידָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא עָלוּ מַחֲיַל אֶל חָיִל, שֶׁהֲרֵי זֶה צִיּוּוּי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ. וְלָכֵן רָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ שֶׁשָּׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ גו' וְרַק אַחַר־כָּךְ בָּאָה שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שַׁבָּת לַה'. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמִּדְבָּר, הָיוּ מִלְּכַתְּחִילָּה בְּמַצָּב שֶׁל שַׁבָּת מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וְכוּ'. וְלָכֵן טָעֲנוּ עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי: אָדָם חוֹרֵשׁ אָדָם זוֹרֵעַ, תּוֹרָתוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ. דְּזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁהַמִּדְבָּר הוּא מָקוֹם אֲשֶׁר לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם, אֶלָּא הוּא בְּחִינַת מְאֹד, "בְּכָל מְאֹדֶךָ" שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה. וְלָכֵן רָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר שָׁם, וְלַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָם בְּדַרְגָּה זוֹ וּבְאוֹפֶן דַּעֲלִיָּה מַחֲיַל אֶל חָיִל כַּנַ"ל, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲבוֹד בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים.

וְזֶהוּ טַעַם סְמִיכוּת פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים, דְּאַחֲרֵי הַקְדָּמַת הָעִנְיָן שֶׁנִּגְזַר עַל־יְדֵי הַמְרַגְּלִים, הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, בָּאִים אַחַר־כָּךְ לְ"כִי תָבוֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם". הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ לַעֲסוֹק שָׁם בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, וּבְזֶה גּוּפָא עִנְיַן פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים, שֶׁהַחִידּוּשׁ שֶׁבָּהּ לְגַבֵּי הַקָּרְבָּנוֹת הוּא עִנְיַן הַיְרִידָה וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, דְּבִהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיָה אָז עִיקַּר עִסְקָם בְּהַעֲלָאָה וּמְסִירַת נֶפֶשׁ כַּנַ"ל, וְלָכֵן נִצְטַוּוּ רַק בְּקָרְבָּנוֹת שֶׁעִנְיָנָם שְׂרִיפַת הַבָּשָׂר וְכוּ' וְהַעֲלָאָתוֹ לְמַעְלָה. וּכְשֶׁנִּכְנָסִים לָאָרֶץ שֶׁשָּׁם הָעֲבוֹדָה הִיא לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי הָעוֹלָם, נִצְטַוּוּ גַּם עַל הַנְּסָכִים.

(לג) **וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:**

לג **וְתַמָּן חֲזֵינָא יָת גִּבָּרַיָּא בְּנֵי עֲנָק מִן גִּבָּרַיָּא וַהֲוֵינָא בְּעֵינֵי נַפְשָׁנָא כְּקַמְּצִין וְכֵן הֲוֵינָא בְּעֵינֵיהוֹן:**

רש"י ◄ **הַנְּפִלִים** • עֲנָקִים מִבְּנֵי שֶׁמְּחַזְּאי וַעֲזָאֵל שֶׁנָּפְלוּ מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי דּוֹר אֱנוֹשׁ (יומא ס). **וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם** • שֶׁמַּעְנוּ אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: "נְמָלִים (רא"ם ובס"א: חֲגָבִים) יֵשׁ בַּכְּרָמִים כַּאֲנָשִׁים" (סוטה לה). **עֲנָק** • שֶׁמַּעֲנִיקִים[ח] חַמָּה בְּקוֹמָתָן.

יד (א) **וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא:**

א וַאֲרִימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא וִיהָבוּ יָת קָלְהוֹן וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא:

רש"י ◄ **כָּל־הָעֵדָה** • סַנְהֶדְרָאוֹת.

(ב) **וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מַתְנוּ:**

ב וְאִתְרַעֲמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא לְוֵי דְּמִיתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אוֹ בְּמַדְבְּרָא הָדֵין לְוֵי דְּמִיתְנָא:

רש"י ◄ **לוּ־מַתְנוּ** • הַלְוַאי וּמַתְנוּ.

(ג) **וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שוּב מִצְרָיְמָה:**

ג וּלְמָה יְיָ מָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמִנְפַּל בְּחַרְבָּא נְשָׁנָא וְטַפְּלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא הֲלָא טַב לָנָא דִּי נְתוּב לְמִצְרָיִם:

(ד) **וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה:**

ד וַאֲמָרוּ גְּבַר לְאָחוֹהִי נְמַנֵּי רֵישָׁא וּנְתוּב לְמִצְרָיִם:

רש"י ◄ **נִתְּנָה רֹאשׁ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "נְמַנֵּי רֵישָׁא". נָשִׂים עָלֵינוּ מֶלֶךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ: לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

(ה) **וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ה וּנְפַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן קֳדָם כָּל קְהַל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) **וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם:**

ו וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה מִן מְאַלְּלֵי יָת אַרְעָא בְּזָעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן:

(ז) **וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:**

ז וַאֲמָרוּ לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִּי עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ טָבָא אַרְעָא לַחֲדָא לַחֲדָא:

שפתי חכמים

(לג) **ז** כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב 'וַיִּרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם' וגו'. דְּאִם לֹא כֵּן 'נְפִילִים' 'נְפִילִים' לָמָּה לִי, אֶלָּא וַדַּאי 'נְפִילִים' הַשֵּׁנִי מִלְּשׁוֹן נְפִילָה מַמָּשׁ, כְּלוֹמַר, וְשָׁם רָאִינוּ מֵאוֹתָן שֶׁנָּפְלוּ מִן הַשָּׁמַיִם, הֵם שַׁמְחַזַּאי וַעֲזָאֵל: **ח** פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י בַּגְּמָרָא, כְּאִלּוּ צַוָּארָם נִכְנָס בַּחֲלוֹן שֶׁהַחַמָּה יוֹצְאָה מִשָּׁם. וּפֵירוּשׁ 'מַעֲנִיקִין חַמָּה', שֶׁהַנֶּקֶב שֶׁמִּמֶּנּוּ הַחַמָּה נִרְאֵית נַעֲשָׂה עֲנָק לְצַוָּארָם. וְהָא דְּלֹא פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל בְּפָסוּק 'וְגַם יְלִידֵי הָעֲנָק', יֵשׁ לוֹמַר דִּלְעֵיל יֵשׁ לוֹמַר דִּלְמָא אֲבִיהֶם הָרִאשׁוֹן הָיָה שְׁמוֹ 'עֲנָק', וְעַל שְׁמוֹ נִקְרְאוּ כֻּלָּם 'בְּנֵי עֲנָק', כְּמוֹ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים עַל כְּלַל הָאוּמּוֹת 'בְּנֵי נֹחַ', אֲבָל הָכָא כְּתִיב 'וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים', וְקָשֶׁה לָמָּה קוֹרְאָן נְפִילִים, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁהֵם בְּנֵי שַׁמְחַזַּאי וַעֲזָאֵל, וְאִם כֵּן קָשֶׁה לָמָּה קוֹרְאָן 'בְּנֵי עֲנָק', אֶלָּא וַדַּאי מִשּׁוּם שֶׁמַּעֲנִיקִין כּוֹ' (וְעַיֵּן בְּרַשִׁ"י דְּסוֹטָה דַּף ל"ד): תורה א

יד (ב) **ט** פֵּירוּשׁ, לֹא לְשׁוֹן 'אִלּוּ' כְּמוֹ 'לוּ יֶשׁ חָרֶב בְּיָדִי', 'לוּ חָכְמוּ'. וּמִפְּנֵי שֶׁפֵּירֵשׁ 'הַלְוַאי' כְּמוֹ 'מִי יִתֵּן' שֶׁהוּא דָּבוּק עִם וָא"ו שֶׁאַחֲרָיו, כְּמוֹ 'מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם', לָכֵן הוּצְרַךְ לְהוֹסִיף וָא"ו 'וּמַתְנוּ', שֶׁהוּא כְּמוֹ 'מִי יִתֵּן וּמַתְנוּ': תורה ג

◆ יום שלישי י"ז סיון ◆

(ח) אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהֹוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

ח אִם רַעֲוָא בָנָא קֳדָם יְיָ וְיָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא וְיִתְּנַהּ לָנָא אַרְעָא דִּי הִיא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ:

(ט) אַךְ בַּיהֹוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהֹוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם:

ט בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ לָא תִמְרְדוּן וְאַתּוּן לָא תִדְחֲלוּן מִן עַמָּא דְאַרְעָא אֲרֵי בִידָנָא מְסִירִין אִנּוּן עֲדָא תָקְפְּהוֹן מִנְּהוֹן וּמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָּנָא לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן:

רש"י◄ אַל־תִּמְרֹדוּ • וְשׁוּב – וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ. כִּי לַחְמֵנוּ הֵם • נֹאכְלֵם כְּלֶחֶם. סָר צִלָּם • מָגִנָּם וְחָזְקָם; כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ: אִיּוֹב שֶׁהָיָה מֵגִין עֲלֵיהֶם (סוטה לח). דָּבָר אַחֵר: צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 165 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַאִם הָעַכּוּ"ם הֵם "מְצִיאוּת" אוֹ "הֶעְדֵּר"

אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם

צִלָּם – מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ כוּ'. דָּבָר אַחֵר, צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם (יד, ט. ובפרש"י)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הל' אבות הטומאה פ"ב ה"י): "שְׁחִיטַת עַכּוּ"ם נְבֵלָה וּמְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא כוּ' מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים". וְהִשִּׂיג עָלָיו הָרַאֲבָ"ד: "עַכּוּ"ם הֵם כִּבְהֵמוֹת, וְאֵין מְטַמְּאִין וְאֵין מִטַּמְּאִין כוּ', וְהַחוֹשֵׁב אוֹתָם לִכְלוּם – אָסַף רוּחַ בְּחָפְנָיו".

וּבֵאֵר בָּזֶה הַגָּאוֹן הָרוֹגָצ'וֹבִי (צָפְנַת פַּעְנֵחַ עה"ת הפטרה לפ' בהר) דְּנֶחְלְקוּ הָרַמְבַּ"ם וְהָרַאֲבָ"ד בְּגֶדֶר עַכּוּ"ם. דְּהָרַאֲבָ"ד סְבִירָא לֵיהּ דְּהֵם "בְּחִינַת הֶעְדֵּר", וְלָכֵן אֵין שְׁחִיטָתָן כְּלוּם. וְהַבְּהֵמָה הֲרֵי הִיא כְּמֵתָה מֵאֵלֶיהָ, וּנְבֵלָה מִן הַתּוֹרָה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְהָרַמְבַּ"ם דִּסְבִירָא לֵיהּ שֶׁהָעַכּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר "מְצִיאוּת", פּוֹעֶלֶת שְׁחִיטָתָן עַל הַבְּהֵמָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּ"מֵתָה מֵאֵלֶיהָ", כִּי־אִם כִּשְׁחוּטָה [לְגַבֵּי טֻמְאָה]. וְזֶה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי־זֶה נְבֵלָה, הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

[וְעַיֵּן שָׁם שֶׁמְּבָאֵר עַל־פִּי־זֶה שִׁיטָתָם אִם שַׁיָּךְ "גֶּדֶר הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית" עַל עַכּוּ"ם].

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר דִּבְמַחְלֹקֶת זֹאת תָּלוּי הַחִלּוּק בַּפֵּרוּשׁ "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם":

דְּאִם עַכּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר הֶעְדֵּר, אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ דִּבְ"סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם" מְדֻבָּר עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם", דְּעַל "הֶעְדֵּר" אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָיָה עָלָיו מִקֹּדֶם "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם". וְעַל־כֵּן־צָרִיךְ־לוֹמַר דְּקָאֵי עַל "מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם".

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּרַשִׁ"י סְבִירָא־לֵיהּ שֶׁהָעַכּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר מְצִיאוּת, וְאִם כֵּן וַדַּאי יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁ"צִלָּם" קָאֵי עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם".

(י) וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהֹוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

י וַאֲמָרוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִרְגַּם יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ לִרְגּוֹם אֹתָם • אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וּכְבוֹד ה' • (במדבר רבה) הֶעָנָן יָרַד שָׁם.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֻנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ:

יא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי יְהוֹן מְרַגְּזִין קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְעַד אֵימָתַי לָא יְהֵימְנוּן בְּמֵימְרִי בְּכֹל אָתַיָּא דִּי עֲבָדִית בֵּינֵיהוֹן:

שפתי חכמים

(ט) י תִּקֵּן בָּזֶה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שְׁנֵי דְּבָרִים הֵם, אֶלָּא הָאֶחָד נִמְשָׁךְ מֵחֲבֵרוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁאִם 'אַל תִּמְרוֹדוּ' בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שׁוּב אֵין אַתֶּם צְרִיכִים לִירָא: כ כְּאִלּוּ אָמַר 'כְּלַחְמֵנוּ הֵם': ל מִפְּנֵי שֶׁהַמָּגֵן לָאָדָם עוֹשֶׂה לוֹ צֵל, לְכָךְ נִקְרָא הַמָּגֵן 'צֵל': תורה י

(י) מ לא אֶת משֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, כִּי הֵם לא דִּבְּרוּ כְּלוּם: נ לְקַבֵּל חִצִּים וּבַלִּיסְטְרָאוֹת. רְצוֹנוֹ לְתָרֵץ, הֲרֵי כְּבוֹד ה' שׁוֹכֵן עֲלֵיהֶם תָּמִיד עַל הַכַּפּוֹרֶת מִבֵּין הַכְּרוּבִים: תורה יא

רש"י◄ עַד־אָנָה • עַד הֵיכָן. יְנַאֲצֻנִי • יַרְגִּיזוּנִי. בְּכֹל הָאֹתוֹת • בִּשְׁבִיל כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם, הָיָה לָהֶם לְהַאֲמִין שֶׁהַיְכֹלֶת בְּיָדִי לְקַיֵּם הַבְטָחָתִי.

(יב) אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:

יב אֶמְחִנּוּן בְּמוֹתָא וַאֲשֵׁצִנּוּן וְאֶעְבֵּד יָתְךָ לְעַם רַב וְתַקִּיף מִנְּהוֹן:

רש"י◄ וְאוֹרִשֶׁנּוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין"ע, וְאִם תֹּאמַר: מָה אֶעֱשֶׂה לִשְׁבוּעַת אָבוֹת?. וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל • שֶׁאַתָּה מִזַּרְעָם (במדבר רבה).

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ:

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְיִשְׁמְעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אַסֵּקְתָּא בְּחֵילָךְ יָת עַמָּא הָדֵין מִבֵּינֵיהוֹן:

רש"י◄ וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם • וְשָׁמְעוּ אֶתצ אֲשֶׁר תַּהַרְגֵם. כִּי־הֶעֱלִיתָ • "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם,

וּכְשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁאַתָּה הוֹרְגָם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחָטְאוּ לְךָ, אֶלָּא יֹאמְרוּ: שֶׁכְּנֶגְדָּם יָכֹלְתָּ לְהַלָּחֵם, אֲבָל כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יָכֹלְתָּ לְהִלָּחֵם, וְזוֹ הִיא.

(יד) וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה:

יד וְיֵמְרוּן לְיָתֵב אַרְעָא הָדָא דִּשְׁמְעוּ אֲרֵי אַתְּ יְיָ דִּשְׁכִנְתָּךְ שַׁרְיַת בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין דִּי בְעֵינֵיהוֹן חֲזַן שְׁכִינַת יְקָרָא דַיְיָ וַעֲנָנָךְ מַטֵּל עִלָּוֵהוֹן וּבְעַמּוּדָא דַעֲנָנָא אַתְּ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא וּבְעַמּוּדָא דְּאֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא:

רש"י◄ וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת • כְּמוֹ: "עַל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וּמַה יֹּאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מַה שֶּׁאָמוּר בְּסוֹף הָעִנְיָן: "מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְיָ", בִּשְׁבִיל שֶׁשָּׁמְעוּ כִּי

אַתָּה ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם, וְעַיִן בְּעַיִן אַתָּה נִרְאָה לָהֶם, וְהַכֹּל בְּדֶרֶךְ חִבָּה, וְלֹא הִכִּירוּ בְּךָ שֶׁנִּתְקָה אַהֲבָתְךָ מֵהֶם עַד הֵנָּה.

(טו) וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר:

טו וּתְקַטַּל יָת עַמָּא הָדֵין כְּגַבְרָא חַד וְיֵמְרוּן עַמְמַיָּא דִּי שְׁמָעוּ יָת שְׁמַע גְּבֻרָתָךְ לְמֵימַר:

רש"י◄ וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד • פִּתְאֹם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ: יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ וְגוֹ'.

שפתי חכמים

(יא) ם 'עַד אָנָה' עַד הֵיכָן, לֹא עַד אֵיזֶה מָקוֹם כְּפֵירוּשׁ 'אָנָה' בְּכָל מָקוֹם: תורה יב

(יב) ע הַיְינוּ הַכְּרָתָה מִן הָעוֹלָם, וְלֹא לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, וְכֵן פֵּירֵשׁ לְמֹשֶׁה מִזֶּה: פ דְּאִם לֹא כֵּן מָה עִנְיָן זֶה לְכָאן, וְכִי תְּנַאי עָשָׂה עִמּוֹ שֶׁאִם יַנִּיחֶנּוּ לַהֲמִיתָם יַעֲשֶׂנּוּ לְגוֹי גָּדוֹל. וְיֵשׁ מַקְשִׁים, גַּבֵּי עֵגֶל בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא כְּתִיב נַמִּי 'וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל' וּפֵירֵשׁ שָׁם אִם כִּסֵּא שֶׁל שֶׁלֹשׁ רַגְלַיִם וכו'. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָכָא קָשֶׁה לְרַשִׁ"י לָמָּה כְּתִיב 'עָצוּם מִמֶּנּוּ', אֶלָּא כְּדֵי לְסַלֵּק טַעֲנַת שֶׁל כִּסֵּא שֶׁל שֶׁלֹשׁ רַגְלַיִם, כְּלוֹמַר שֶׁלְּזַרְעֲךָ יִהְיֶה כִּסֵּא שֶׁל אַרְבַּע רַגְלַיִם, כֵּיוָן שֶׁאַתָּה מִזֶּרַע הָאָבוֹת יִהְיֶה לָהֶם שֶׁלֹשׁ רַגְלַיִם, וּזְכוּתְךָ יִהְיֶה רֶגֶל רְבִיעִית. אִי נַמִּי, 'מִמֶּנּוּ' שֶׁב אֶל אַבְרָהָם שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַיִּחוּס, וְאָז יִהְיֶה לְזַרְעֲךָ אַרְבַּע רַגְלַיִם, אֲבָל לְעֵיל לֹא כְּתִיב 'מִמֶּנּוּ', דְּמַשְׁמַע דִּתְחִלַּת יִחוּס יַתְחִיל מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כְּלוֹמַר שֶׁיִּקָּרְאוּ בְּנֵי מֹשֶׁה וְלֹא בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, לָזֶה אָמַר אִם כִּסֵּא שֶׁל שֶׁלֹשׁ רַגְלַיִם וכו'. וְדוֹק הֵיטֵב כִּי בָּזֶה יְתוֹרְצוּ כַּמָּה קוּשְׁיוֹת: תורה יג

(יג) צ לֹא 'וְשָׁמְעוּ' אֶת אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָם, כַּמּוּבָן מִפְּשׁוּטוֹ שֶׁל קְרָא, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַהֲרִיגָה. וּמִלַּת 'כִּי' פֹּה הוּא בִּמְקוֹם 'אֲשֶׁר', כְּאִלּוּ אָמַר 'וְשָׁמְעוּ הַמִּצְרִים אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ אֶת הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ', וְרָאוּ הַחִבָּה הַגְּדוֹלָה שֶׁאִי אֶפְשָׁרִית לְהִתְבַּטֵּל, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחָטְאוּ, רַק מִבִּלְתִּי יְכוֹלֶת וכו': תורה יד

(טז) מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר׃

רש"י◄ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת וְגוֹ' • לְפִי שֶׁיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים, (ברכות לב) וְאֵינוֹ דּוֹמֶה פַּרְעֹה לִשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים; זֹאת יֹאמְרוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. מִבִּלְתִּי יְכוֹלֶת • מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא הָיָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לַהֲבִיאָם — שְׁחָטָם. יְכֹלֶת • שֵׁם דָּבָר הוּא.

טז מִדְּלֵית יוּכְלָא קֳדָם יְיָ לְאָעָלָא יָת עַמָּא הָדֵין לְאַרְעָא דִי קַיֵּם לְהוֹן וְקַטְלִנּוּן בְּמַדְבְּרָא׃

(יז) וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵּאמֹר׃

רש"י◄ יִגְדַּל־נָא כֹחַ ה' • לַעֲשׂוֹתוֹ דִּבּוּרְךָ. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵּאמֹר • וּמַהוּ הַדִּבּוּר.

יז וּכְעַן סַגִּי כְעַן חֵילָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי מַלֵּילְתָּא לְמֵימַר׃

(יח) יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃

רש"י◄ ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם • לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים. כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם, מְצָאוֹ מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְכוֹתֵב: "ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם", אָמַר לוֹ: לַצַּדִּיקִים? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אַף לָרְשָׁעִים! אָמַר לוֹ: רְשָׁעִים יֹאבְדוּ! אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חַיֶּיךָ, שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לַדָּבָר. כְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל וּבַמְרַגְּלִים, הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּ"אֶרֶךְ אַפַּיִם". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי לַצַּדִּיקִים! אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי אַף לָרְשָׁעִים!. וְנַקֵּה ש• לַשֹּׁבִים. לֹא יְנַקֶּה • לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים.

יח יְיָ מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגִּי לְמֶעְבַּד טַבְוָן שָׁבֵק לַעֲוָן וְלִמְרוּד וּלְחוֹבִין סַלַח לִדְתֵיבִין לְאוֹרַיְתֵהּ וּדְלָא תֵיבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מְרָדִין עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל דַּר רְבִיעָי׃

(יט) סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃

יט שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי עַמָּא הָדֵין כִּסְגִיאוּת טַבְוָתָךְ וּכְמָא דִי שְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעַן׃

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃

רש"י◄ כִּדְבָרֶךָ • בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁאָמַרְתָּ "פֶּן יֹאמְרוּ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה'".

כ וַאֲמַר יְיָ שְׁבָקִית כְּפִתְגָמָךְ׃

(כא) וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ׃

רש"י◄ וְאוּלָם • כְּמוֹ "אֲבָל זֹאת אֶעֱשֶׂה לָהֶם". חַי־אָנִי • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה: כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כָּךְ אֲקַיֵּם לָהֶם "כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים וְגוֹ'", אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס. חַי־אָנִי כִּי כָל הָאֲנָשִׁים אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת לֵאמֹר: מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' לַהֲבִיאָם, שֶׁלֹּא אֲמִיתֵם פִּתְאֹם כְּאִישׁ אֶחָד אֶלָּא בְּאִחוּר אַרְבָּעִים שָׁנָה; מְעַט מְעַט.

כא וּבְרַם קַיֵּם אָנָא וּמַלְיָא יְקָרָא דַיְיָ יָת כָּל אַרְעָא׃

שפתי חכמים

(טז) ק וְלֹא פֹּעַל לִנְקֹבָה, אֲבָל חָסֵר לָמֶ"ד, כְּאִלּוּ אָמַר 'יְכוֹלֶת לַה': תורה יז

(יז) ר שֶׁלֹּא בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ חֲדָשׁוֹת, רַק לְקַיֵּים מַאֲמָרוֹ, וְזֶהוּ 'כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ': תורה יח

(יח) ש וְאִם תֹּאמַר, וְהֲרֵי פָּסוּק זֶה גַּם כֵּן כְּתִיב בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא, וְגַם שָׁם פֵּירְשׁוּ רַשִּׁ"י. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהָא דְּפֵירֵשׁ כָּאן לְבַד עַל 'וְנַקֵּה', רַק כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּקְשֶׁה לְרַשִּׁ"י מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ לְעֵיל 'אֶרֶךְ אַפַּיִם' לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים, וַהֲרֵי כְּתִיב 'וְנַקֵּה', פֵּירוּשׁ לַצַּדִּיקִים, 'וְלֹא יְנַקֶּה', פֵּירוּשׁ לָרְשָׁעִים, לָכֵן פֵּירֵשׁ רַשִּׁ"י 'וְנַקֵּה' לְשָׁבִים 'וְלֹא יְנַקֶּה' לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים: תורה יט

(כ) ת לא בִּשְׁבִיל דְּבָרְךָ שֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל בַּעֲדָם וְאָמַרְתָּ 'סְלַח נָא' וגו', דְּאִם לֹא כֵּן מַאי 'כִּדְבָרֶךָ', בְּ'סָלַחְתִּי' סַגִּי: תורה כא

(כא) א בְּיֵשׁ סְפָרִים גּוֹרְסִין, 'חַי אָנִי' לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי וּכְבוֹדִי

(כב) כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֲשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

כב אֲרֵי כָּל גֻּבְרַיָּא דַּחֲזוֹ יָת יְקָרִי וְיָת אַתְוָתַי דִּי עֲבַדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא וְנַסְיָאוּ קֳדָמַי דְּנַן עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא קַבִּילוּ בְּמֵימְרִי:

רש"י◄ וַיְנַסּוּ • כְּמַשְׁמָעוֹ. זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים • שְׁנַיִם בַּיָּם וּשְׁנַיִם בַּמָּן וּשְׁנַיִם[ב] בַּשְּׁלָו וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 105)

שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמָּן, וּשְׁנַיִם בַּשְּׁלָיו, וְכוּ' (רש"י יד, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מַעְתִּיק בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל גַּם תֵּבַת "זֶה". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָרַשְׁבַּ"ם מְפָרֵשׁ "עֶשֶׂר פְּעָמִים" "הַרְבֵּה פְּעָמִים" (כְּמוֹ "עֲשָׂרֶת מוֹנִים", "וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים", וְעוֹד). וּכְדֵי לִשְׁלֹל פֵּרוּשׁ זֶה מַעְתִּיק תֵּבַת "זֶה", הַמּוֹרֶה עַל דִּיּוּק.

(כג) אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ:

כג אִם יֶחֱזוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהַתְהוֹן וְכָל דְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמַי לָא יֶחֱזֻנַּהּ:

רש"י◄ אִם־יִרְאוּ • לֹא[ג] יִרְאוּ. לֹא יִרְאוּהָ • לֹא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ.

(כד) וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה:

כד וְעַבְדִּי כָּלֵב חֻלַּף דַּהֲוָה רוּחַ אוֹחֲרִי עִמֵּהּ וְאַשְׁלֵם בָּתַר דַּחֲלִתִּי וְאַעְלְנֵהּ לְאַרְעָא דִּי עַל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יְתַרְכְּנַהּ:

רש"י◄ רוּחַ אַחֶרֶת • (במדבר רבה) שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב[ד]. לַמְרַגְּלִים אָמַר: "אֲנִי עִמָּכֶם בְּעֵצָה", וּבְלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר הָאֱמֶת, וְעַל־יְדֵי־כֵן הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהַשְׁתִּיקָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּהַס כָּלֵב", שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁיֹּאמַר כְּמוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יד): "וָאָשֵׁב אוֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם־לְבָבִי"[ה] וְלֹא "כַּאֲשֶׁר

שפתי חכמים

יִמָּלֵא כָּל הָאָרֶץ, כָּךְ אֲקַיֵּים לָהֶם כִּי כָל הָאֲנָשִׁים' וגו', וְאֵין גּוֹרְסִין אַחַר כָּךְ 'אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמַּגֵּפָה' וכו', כִּי הֵם פֵּירְשׁוּ 'וְיִמָּלֵא כְּבוֹד ה'' וגו', וְכַאֲשֶׁר יִמָּלֵא כְּבוֹדִי אֶת כָּל הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַבֵּינוּ אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא, וּלְפִי פֵּירוּשׁ זֶה אֵין צָרִיךְ לְסָרֵס הַמִּקְרָא. אֲבָל לְפִי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים שֶׁלְּפָנֵינוּ 'אִם יִרְאוּ חֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסוֹרָס, חַי אֲנִי כִּי כָל הָאֲנָשִׁים וכו', כִּי הֵם מְפָרְשִׁים 'וְיִמָּלֵא כְּבוֹד ה'' וגו' שֶׁהוּא לְשׁוֹן עָתִיד כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַבֵּינוּ אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא בְּלָשׁוֹן שֵׁנִי, לָכֵן צְרִיכִין לְסָרֵס הַמִּקְרָא וּלְפָרֵשׁ 'וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא כָּל הָאָרֶץ' שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת, שֶׁהוּא לְשׁוֹן עָתִיד. וּלְפִי פֵּירוּשׁ זֶה צָרִיךְ לִמְחוֹק לְמַעְלָה 'וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא כָּל הָאָרֶץ', וְכֵן צָרִיךְ לִגְרוֹס כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי כָּךְ אֲקַיֵּים לָהֶם וכו', וְדוֹ"ק וְתִמְצָא. וְהָרְאֵ"ם כָּתַב, חֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסוֹרָס, שֶׁ'וְיִמָּלֵא כְּבוֹד ה'' צָרִיךְ לִהְיוֹת אַחַר סִיּוּם כָּל הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה, שֶׁהֵם דְּבֵקִים עִם הַשְּׁבוּעָה שֶׁבָּא אַחַר כָּךְ, וְאָמַר, וְלָמָּה אֲנִי מַאֲרִיךְ לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּמָּלֵא כְּבוֹד ה' וְלֹא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּגּוֹיִם לַחֲשׁוֹב עָלַי מִבִּלְתִּי יְכוֹלֶת, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְהוּא הוּא שֶׁפֵּירֵשׁ לְפִי הַסְּפָרִים שֶׁלְּפָנֵינוּ: תורה כב

(כב) **ב** וְזֶה לְשׁוֹן הַגְּמָרָא בְּפֶרֶק אֵלּוּ נֶעֱרָכִין: תַּנְיָא, עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שְׁנַיִם בַּיָּם, שְׁנַיִם בַּמָּן, שְׁנַיִם בַּשְּׁלָו, שְׁנַיִם בַּמַּיִם, וְאֶחָד בָּעֵגֶל וְאֶחָד בְּמִדְבַּר פָּארָן. וּפֵירְשׁוּ: שְׁנַיִם בַּיָּם – אֶחָד בַּיְרִידָה, דִּכְתִיב 'הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם', אֶחָד בָּעֲלִיָּה דִּכְתִיב 'וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף', מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַמְרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאָמְרוּ, כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה כֵּן הַמִּצְרִיִּים עוֹלִים מִצַּד אַחֵר וכו'. שְׁנַיִם בַּמַּיִם – בְּמָרָה, דִּכְתִיב 'וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וגו' וַיָּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה', וּבְרִפִידִים, דִּכְתִיב 'וַיַּחֲנוּ בְּרִפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתּוֹת הָעָם, וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה'. שְׁנַיִם בַּמָּן – דִּכְתִיב 'אַל תֵּצְאוּ' וְיָצְאוּ, וְ'אַל תּוֹתִירוּ' וַיּוֹתִירוּ. שְׁנַיִם בַּשְּׁלָו – רִאשׁוֹן 'בִּשְׁבָתֵנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר', שֵׁנִי 'וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ'. בָּעֵגֶל – כְּדִכְתִיב. בְּמִדְבַּר פָּארָן – פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י הַיְינוּ מְרַגְּלִים: תורה כג

(כג) **ג** (גור אריה) דְּוַדַּאי לֹא יִרְאוּ, כִּי אֵין סָפֵק לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: תורה כד

(כד) **ד** מִשּׁוּם דְּקָשֶׁה, וְכִי לְכָלֵב לְבָד הָיָה רוּחַ אַחֶרֶת, וְהָא אַף לִיהוֹשֻׁעַ הָיָה רוּחַ אַחֶרֶת מִשֶּׁל מְרַגְּלִים, וְעַל זֶה פֵּירֵשׁ שְׁתֵּי רוּחוֹת וכו': **ה** לְכָךְ צָרִיךְ רַשִׁ"י לְהָבִיא מִנְּבִיאִים, שֶׁלֹּא תִּקָּשֶׁה מְנָא לֵיהּ שֶׁהָיָה אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב, דִּלְמָא רוּחַ אַחֶרֶת הָיָה לוֹ בַּפֶּה וּבַלֵּב,

עִם־פִּי". וַיְמַלֵּא אַחֲרָי • וַיְמַלֵּא אֶת לִבּוֹ אַחֲרַי, וְזֶה מִקְרָא קָצָר. אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה • חֶבְרוֹן תִּנָּתֵן לוֹ. יוֹרִשֶׁנָּה • כְּתַרְגּוּמוֹ: "יְתַרְכִּנַּהּ", יוֹרִישוּ אֶת הָעֲנָקִים וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ. וְאֵין לְתַרְגֻּמוֹ "יַרְתִּינָהּ", אֶלָּא בִּמְקוֹם יִירָשֶׁנָּה.

(כה) וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ

כה וַעֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב בְּמֵישְׁרָא מְחַר אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְּסוּף:

רש"י◄ וְהָעֲמָלֵקִי וְגוֹ' • אִם תֵּלְכוּ שָׁם יַהַרְגוּ אֶתְכֶם, מֵאַחַר[ח] שֶׁאֵינִי עִמָּכֶם. מָחָר פְּנוּ • לַאֲחוֹרֵיכֶם וּסְעוּ לָכֶם וְגוֹ'.

◆ יום רביעי י"ח סיון ◆

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כו וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר:

(כז) עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי:

כז עַד אֵימָתַי לִכְנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי יָת תֵּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי שְׁמִיעַ קֳדָמָי:

רש"י◄ לָעֵדָה הָרָעָה וְגוֹ' • אֵלּוּ הַמְרַגְּלִים[ט]. (מגילה כ"ג ב) מִכָּאן לְ"עֵדָה"[י] שֶׁהִיא עֲשָׂרָה. אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים • אֶת יִשְׂרָאֵל[כ] עָלַי. אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּנִים • הַמְרַגְּלִים מַלִּינִים אוֹתָם עָלַי, שָׁמַעְתִּי.

(כח) אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם:

כח אֱמַר לְהוֹן קַיֵּם אָנָא אֲמַר יְיָ אִם לָא כְּמָא דִי מַלֶּלְתּוּן קֳדָמָי כֵּן אֶעְבֵּד לְכוֹן:

רש"י◄ חַי־אָנִי • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. אִם־לֹא וְגוֹ' כֵּן אֶעֱשֶׂה[ל] • כִּבְיָכוֹל אֵינִי חַי. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם • שֶׁבִּקַּשְׁתֶּם מִמֶּנִּי: "אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ".

(כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי:

כט בְּמִדְבְּרָא הָדֵין יִפְּלוּן פִּגְרֵיכוֹן וְכָל מִנְיָנֵיכוֹן לְכָל חֶשְׁבַּנְכוֹן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא דִי אִתְרַעֲמְתּוּן עָלַי:

שפתי חכמים

שֶׁהָיָה אוֹמֵר אֵינִי עִמָּכֶם בָּעֵצָה. לָכֵן פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ 'וָאָשֵׁב אוֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם לְבָבִי', וְלֹא כַּאֲשֶׁר עִם פִּי: **ו** שֶׁחָסַר מִלּוֹת 'אֶת לִבּוֹ', דְּאִם לֹא כֵּן מַאי 'וַיְמַלֵּא אַחֲרַי' סְתָם דְּקָאָמַר, וְהַלָּא בְּפִיו הָיָה עִם מְרַגְּלִים וְלֹא בַּלֵּב: **ז** פֵּירוּשׁ 'וַהֲבִיאוֹתִיו' שֶׁנֶּאֱמַר בַּקְּרָא הוּא כְּמוֹ 'וּנְתַתִּיו', וּפֵירוּשׁ 'אֶל הָאָרֶץ' אֶל חֶבְרוֹן, וּפֵירוּשׁ 'אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה' בְּבוֹאוֹ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ, וְלֹא שֶׁיְּבִיאֶנּוּ לָאָרֶץ לְאַפּוּקֵי שֶׁלֹּא יָמוּת בַּמִּדְבָּר כַּמּוּבָן מִן הַקְּרָא: תורה כה

(כה) **ח** הוֹדִיעָנוּ טַעַם סְמִיכוּת 'מָחָר פְּנוּ' עִם 'וְהָעֲמָלֵקִי' הַקּוֹדֵם לוֹ. וְהוֹסִיף לוֹמַר 'לַאֲחוֹרֵיכֶם', שֶׁבְּזוּלַת זֶה הָיָה נִרְאֶה שֶׁשְּׁנֵי דְּרָכִים הָיוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶחָד דֶּרֶךְ הָעֵמֶק וְאֶחָד בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם סוּף, וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם סוּף הוּא לַאֲחוֹרֵיהֶם, וּכְבָר הָלְכוּ אוֹתוֹ וּבָאוּ אֶל הַיִּשּׁוּב, וּפֵירוּשׁ 'לַאֲחוֹרֵיכֶם' שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אֵינוֹ חָפֵץ לַהֲבִיאָם אֶל הָאָרֶץ, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ חָפֵץ שֶׁבַּמִּדְבָּר יָמוּתוּ: תורה כו

(כז) **ט** אָבָל לֹא כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי 'מַלִּינִים עָלַי אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' כְּתִיב, דְּמַשְׁמַע הַגּוֹרְמִים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּלִּינוּ: **י** שֶׁהֲרֵי הַמְרַגְּלִים הָיוּ שְׁנִים עָשָׂר, הוֹצֵא מֵהֶן יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב שֶׁלֹּא הָיוּ בָּעֵצָה עִמָּהֶם נִשְׁאֲרוּ עֲשָׂרָה, וּקְרָאָם 'עֵדָה': **כ** הוֹסִיף מִלַּת 'יִשְׂרָאֵל' בֵּין 'מַלִּינִים' וְ'עָלַי', כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּפָרֵשׁ מִלַּת 'מַלִּינִים' עַל הַמְרַגְּלִים, וְזֶה אֵין אֱמֶת, שֶׁהַמְרַגְּלִים הוֹצִיאוּ דִּבָּה עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ הַמַּלִּינִים: תורה כח

(כח) **ל** כְּאִלּוּ אָמַר, 'אִם לֹא אֶעֱשֶׂה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם שֶׁיִּפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם וגו' אֵינִי חַי', וְלֹא נִכְתַּב 'אֵינִי חַי' שֶׁכְּבוֹד אֱלֹהִים הִסְתִּר', וְסָמַךְ עַל הַמֵּבִין מִמַּה שֶׁאָמַר בָּרִאשׁוֹנָה 'חַי אָנִי'. דְּאִם לֹא כֵּן, 'חַי אָנִי נְאֻם ה' כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם' מִיבָּעֵי לֵיהּ: תורה כט

רש"י◄ **וְכָל־פְּקֻדֶּיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם•** (ב"ב קכ"א ב) כָּל הַנִּמְנֶה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאַתֶּם נִמְנִין בּוֹ, כְּגוֹן לָצֵאת וְלָבֹא לַצָּבָא וְלָתֵת שְׁקָלִים, כָּל הַמְּנוּיִים לְכָל אוֹתָן מִסְפָּרוֹת יָמוּתוּ, וְאֵלּוּ הֵן "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְגוֹ'", לְהוֹצִיא שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁאֵין פְּקוּדֵיהֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים.

(ל) אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן:

ל אִם אַתּוּן תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְאַשְׁרָאָה יָתְכוֹן בַּהּ אֶלָּהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן:

(לא) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ:

לא וְטַפְּלְכוֹן דִּי אֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהֵי וְאָעֵל יָתְהוֹן וְיִדְּעוּן יָת אַרְעָא דִּי קַצְתּוּן בַּהּ:

(לב) וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה:

לב וּפִגְרֵיכוֹן דִּי לְכוֹן יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא הָדֵין:

רש"י◄ **וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם•** כְּתַרְגּוּמוֹ (דִּי לְכוֹן) לְפִי שֶׁדִּבֵּר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ[מ], וּבִקֵּשׁ לוֹמַר: "וְאַתֶּם תָּמוּתוּ", נוֹפֵל לָשׁוֹן זֶה כָּאן לוֹמַר "אַתֶּם".

(לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר:

לג וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן מְאַחֲרִין בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן עַד דִּיסוּפוּן פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא:

רש"י◄ **אַרְבָּעִים שָׁנָה•** לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פָּחוֹת מִבֶּן שִׁשִּׁים[נ], לְכָךְ נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים מַגִּיעִים לִכְלַל שִׁשִּׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בַּכְּלָל[ס], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁקָּדְמָה לְשִׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל עָלְתָה גְּזֵרָה זוֹ בַּמַּחֲשָׁבָה, אֶלָּא שֶׁהִמְתִּין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וּבְיוֹם פָּקְדִי" — בַּמְרַגְּלִים, "וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם". וְאַף כָּאן נֶאֱמַר "תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם" וְלֹא עֲוֹנְכֶם — שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עֵגֶל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחָשַׁב לָהֶם בְּמִנְיַן חַיֵּיהֶם מִקְצָת שָׁנָה כְּכֻלָּהּ[ע], וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁנַת שִׁשִּׁים מֵתוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים. **וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם•** כְּתַרְגּוּמוֹ: "וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן".

(לד) בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי:

לד בְּמִנְיַן יוֹמַיָּא דִּי אַלֶּלְתּוּן יָת אַרְעָא אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא תְּקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין וְתִדְּעוּן יָת דְּאִתְרַעֲמְתּוּן עָלַי:

רש"י◄ **אֶת־תְּנוּאָתִי•** שֶׁהֲנִיאוֹתָם אֶת לְבַבְכֶם[פ] מֵאַחֲרַי. 'תְּנוּאָה' — לְשׁוֹן הֲסָרָה, כְּמוֹ (במדבר ל): "כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ".

שפתי חכמים

(לב) **מ** פֵּירוּשׁ, דִּבֵּר עַל הַבָּנִים בְּסִיפּוּר זֶה לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ, וְאֵלּוּ יָמוּתוּ, צָרִיךְ לוֹמַר 'וְאַתֶּם' לְהַבְדִּילָם זֶה מִזֶּה: תורה לג

(לג) **נ** שֶׁהֲרֵי לֹא נִגְזְרָה גְּזֵירָה אֶלָּא עַל אוֹתָן שֶׁהָיוּ בְּנֵי עֶשְׂרִים, וְעָמְדוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, נִמְצָא שֶׁהָיוּ בְּנֵי שִׁשִּׁים שָׁנָה, שֶׁאִם נִקְנְסָה עֲלֵיהֶם מִיתָה, בְּנֵי כָּרֵת לֹא הָיוּ: **ס** כְּלוֹמַר, וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִן הַמִּנְיָן הָיְתָה בִּכְלָל כוּ': **ע** כְּלוֹמַר, מִקְצָת אֲנָשִׁים שֶׁנִּמְנוּ לְאַחַר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁלְּאַחַר הַמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן נַעֲשׂוּ בְּנֵי עֶשְׂרִים, אֲבָל אִם בַּתְּחִלָּה הָיוּ בְּנֵי תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּבְשִׁלּוּחַ מְרַגְּלִים הָיוּ בְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה, אוֹתָם הָיוּ בְּבָאֵי הָאָרֶץ, וְזֶה שֶׁאָמַר 'וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁנַת שִׁשִּׁים מֵתוּ אוֹתָן שֶׁל שְׁנַת עֶשְׂרִים'. בְּשֵׁם מַהֲרִי"ץ: תורה לד

(לד) **פ** קָרָא הֲסָרַת לֵבָב מֵהַשֵּׁם הֲסָרַת הַשֵּׁם מֵהֶם, מִפְּנֵי שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּסְרוּ לְבָבָם מֵהַשֵּׁם הוּסַר הַשֵּׁם מֵהֶם: תורה לה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים הָיְתָה שֶׁיִּהְיוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, אַף שֶׁהָיוּ ל"ט שָׁנָה בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים הָיְתָה בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, וּבְשָׁנָה זוֹ גּוּפָא לֹא בַּחוֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, חוֹדֶשׁ נִיסָן, אֶלָּא בֶּחֳדָשִׁים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא מִשּׁוּם שֶׁמִּסְפָּר אַרְבָּעִים רוֹמֵז לִסְפִירַת הַבִּינָה, בֶּן אַרְבָּעִים לְבִינָה, כִּי הַגִּילוּי בַּמִּדְבָּר הָיָה מִבְּחִינַת הַבִּינָה, וְהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ עִנְיָנָהּ הַיְרִידָה לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, "אֶרֶץ" הִיא מַלְכוּת, וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הַקְדָּמַת הַמִּדְבָּר אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּל עִנְיְנֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים מִסְּפִירַת הַבִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כְּ"אִמָּהּ בִּתָּהּ". אָמְנָם לְאַחֲרֵי־זֶה הֲרֵי נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר דַּוְקָא לְגַבֵּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת, הַיְנוּ שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים אֶל הָעִילוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא, שֶׁאָז יִהְיֶה וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם.

(לה) אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא ׀ זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ:

לה **אֲנָא יְיָ גְּזָרִית בְּמֵימְרִי אִם לָא דָּא אֶעְבֵּד לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִישְׁתָא הָדָא דְּאִזְדַּמְּנוּן עֲלָי בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יְסוּפוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן:**

(לו) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ:

לו **וְגֻבְרַיָּא דִּי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לְאַפָּקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא:**

רש"י◄ **וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו** • וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה בְּהוֹצָאַת דִּבָּה, אוֹתָם אֲנָשִׁים – וַיָּמֻתוּ. כָּל הוֹצָאַת דִּבָּה, לְשׁוֹן חִנּוּךְ דְּבָרִים שֶׁמַּלְקִיחִים לְשׁוֹנָם לְאָדָם לְדַבֵּר בּוֹ, כְּמוֹ (שיר השירים ו): "דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים", וְיֶשְׁנָהּ לְטוֹבָה וְיֶשְׁנָהּ לְרָעָה, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן: מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה, שֶׁיֵּשׁ דִּבָּה שֶׁהִיא טוֹבָה. **דִּבָּה** • פרליר"ש בְּלַעַ"ז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עוֹנֶשׁ הַמְרַגְּלִים לַמְרוֹת כַּפָּרַת כָּל הָעָם

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה (יד, לו. ובפרש"י)

כְּבָר קֹדֶם לָכֵן (יג, כו ואילך) הוּבָא בַּאֲרִיכוּת סִפּוּר הַמְרַגְּלִים וְטַעֲנוֹתֵיהֶם וְכוּ', וְאִם כֵּן הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּשׁוּטָה, לִכְאוֹרָה, הִיא שֶׁשָּׁבוּ וְטָעֲנוּ עַל מֹשֶׁה שֵׁנִית. אַךְ רַשִׁ"י כָּתַב דְּאֵין הַפְּשָׁט כָּךְ, אֶלָּא הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לַתְּלוּנָה הָרִאשׁוֹנָה "כְּשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ" (ויעוי' בִּמְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י הַהֶכְרֵחַ לְפֵרוּשׁ זֶה). וּלְפִי זֶה צָרִיךְ בִּיאוּר, לְמַאי כָּפַל הַכָּתוּב אֶת תְּלוּנַת הַמְרַגְּלִים שֵׁנִית?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּזֶה בָּא הַכָּתוּב לְיַשֵּׁב שְׁאֵלָה. דְּהִנֵּה, כְּבָר הֵסִיר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בְּתַחֲנוּנָיו אֶת גְּזֵרַת ה' יִתְבָּרֵךְ מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּפָעַל שֶׁלֹּא יָמוּת הָעָם תֵּכֶף, כִּי־אִם בְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּמַדּוּעַ אִם כֵּן, לֹא הוֹעִילוּ תַּחֲנוּנָיו לְהָסִיר הַגְּזֵרָה גַּם מֵעַל הַמְרַגְּלִים עַצְמָם?!

וּלְכָךְ, קֹדֶם שֶׁיְּסַפֵּר הַכָּתוּב (בפסוק לז) אֲשֶׁר "וַיָּמוּתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ", שָׁנָה וְכָתַב אֶת תְּלוּנַת הַמְרַגְּלִים, לוֹמַר שֶׁחוֹמֶר בַּמְּרַגְּלִים עַצְמָם שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לַחְלֹק עַל מֹשֶׁה עַצְמוֹ, כַּמְדֻיָּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וַיַּלִּינוּ עָלָיו", וּלְכָךְ לֹא הוֹעִילָה לָהֶם תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, דְּ"אֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר".

(לז) וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

לז **וּמִיתוּ גֻּבְרַיָּא דְּאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא בְּמוֹתָנָא קֳדָם יְיָ:**

רש"י◄ **בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'** • בְּאוֹתָהּ מִיתָה הַהֲגוּנָה לָהֶם, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: הֵם חָטְאוּ בַּלָּשׁוֹן וְנִשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם עַד טַבּוּרָם וְתוֹלָעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם וּבָאִין לְתוֹךְ טַבּוּרָם, לְכָךְ נֶאֱמַר "בַּמַּגֵּפָה" וְלֹא "בְּמַגֵּפָה". וְזֶהוּ "לִפְנֵי ה'", בְּאוֹתָהּ הָרְאוּיָה לָהֶם עַל־פִּי מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא מוֹדֵד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

(לח) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ:

לח **וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה אִתְקַיְּמוּ מִן גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן דַּאֲזָלוּ לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא:**

רש"י ◄ **וְיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב חָיוּ.** מַה תַּלְמוּד־לוֹמַרׁ "חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם"? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ (ב"ב קיז) חֶלְקָם שֶׁל מְרַגְּלִים בָּאָרֶץ וְקָמוּ תַּחְתֵּיהֶם לְחַיִּים.

(לט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד:

לט וּמַלִּיל מֹשֶׁה יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְאַבְּלוּ עַמָּא לַחֲדָא:

(מ) וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ:

מ וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וּסְלִיקוּ לְרֵישׁ טוּרָא לְמֵימַר הָא אֲנַחְנָא סָלְקִין לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ אֲרֵי חָבְנָא:

רש"י ◄ **אֶל־רֹאשׁ־הָהָר.** הוּא הַדֶּרֶךְ הָעוֹלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם.** לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. **אֲשֶׁר־אָמַר ה'.** לְתִתָּהּ לָנוּ, שָׁם נַעֲלֶה. **כִּי חָטָאנוּ.** עַל אֲשֶׁר אָמַרְנוּ: "הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה".

(מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהִוא לֹא תִצְלָח:

מא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְמָא דְּנַן אַתּוּן עָבְרִין עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְהִיא לָא תַצְלַח:

רש"י ◄ **וְהִיא לֹא תִצְלָח.** זוֹ שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂין, לֹא תִצְלָח.

(מב) אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:

מב לָא תִסְּקוּן אֲרֵי לֵית שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתְּבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:

(מג) כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם:

מג אֲרֵי עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה תַּמָּן קֳדָמֵיכוֹן וְתִפְּלוּן בְּחַרְבָּא אֲרֵי עַל כֵּן תַּבְתּוּן מִבָּתַר פָּלְחָנָא דַיְיָ וְלָא יְהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן:

רש"י ◄ **כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם.** כְּלוֹמַר: כִּי זֹאת תָּבֹא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שַׁבְתֶּם וְגוֹ'.

(מד) וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה:

מד וְאַרְשָׁעוּ לְמִסַּק לְרֵישׁ טוּרָא וַאֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ וּמֹשֶׁה לָא עֲדוֹ מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא:

רש"י ◄ **וַיַּעְפִּלוּ.** לְשׁוֹן חֹזֶק, וְכֵן (חבקוק ב): "הִנֵּה עֻפְּלָה". אינגרי"ש בְּלַעַ"ז. לְשׁוֹן עַזּוּת; וְכֵן (מיכה ד): "עֹפֶל בַּת־צִיּוֹן" (ישעיה לב): "עֹפֶל וָבַחַן". וּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מְפָרְשׁוֹ: לְשׁוֹן אֹפֶל; הָלְכוּ חֲשֵׁכִים שֶׁלֹּא בְּרְשׁוּת.

(מה) וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה:

מה וּנְחַת עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה דְּיָתֵב בְּטוּרָא הַהוּא וּמְחֵנוּן וּטְרָדֵנוּן עַד חָרְמָה:

רש"י ◄ **וַיַּכְּתוּם.** כְּמוֹ (דברים ט): "וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן" — מַכָּה אַחַר מַכָּה. **עַד־הַחָרְמָה.** שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָאׁ עַל שֵׁם הַמְּאֹרָע.

שפתי חכמים

(לח) **צ** רְצוֹנוֹ לוֹמַר, וְהָא כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא 'וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ' וגו': תורה לט

(מא) **ק** וּמִלַּת 'וְהִיא' שָׁבָה אֶל הַפְּעוּלָה, וּפְעוּלָה לְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּאִלּוּ אָמַר 'זֹאת הַפְּעוּלָה אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹשִׂים לֹא תִצְלַח': תורה מב

(מג) **ר** שֶׁפֵּירוּשׁ 'עַל כֵּן' הוּא כְּמוֹ 'הוֹאִיל', שֶׁפֵּירוּשׁוֹ 'עַל אֲשֶׁר', וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין טַעַם לוֹמַר 'הוֹאִיל וְשַׁבְתֶּם', לָכֵן הוֹסִיף עַל מִלַּת 'כִּי עַל כֵּן' פֹּעַל שֶׁתִּפּוֹל עָלֶיהָ הַסִּבָּה, הוֹאִיל וַעֲשִׂיתֶם כָּךְ, כְּלוֹמַר שֶׁשַּׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ: תורה מד

(מה) **ש** פֵּירוּשׁ, בְּדֶרֶךְ נְבוּאָה. אוֹ מֹשֶׁה

טו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם׃

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לַאֲרַע מוֹתְבָנֵיכוֹן דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן׃

רש"י◄ **כִּי תָבֹאוּ** • בִּשֵּׂר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

סְמִיכוּת פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים, כִּי הַתִּיקוּן עַל מַעֲשֵׂה הַמְרַגְּלִים הוּא הֵיפֶךְ מַה שֶּׁעָשׂוּ, וּלְהַכְּנֵס לָאָרֶץ דַּוְקָא, כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, וְשָׁם גּוּפָא לַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדַת הַנְּסָכִים שֶׁעִנְיָנָם הַמְשָׁכָה לְמַטָּה וּבֵירוּר הַתַּחְתּוֹן.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַקֶּשֶׁר דְּפָרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים אֵינוֹ רַק מִשּׁוּם שֶׁהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְהָעֲבוֹדָה דְּנְסָכִים הִיא תִּיקוּן עַל חֵטְא הַמְרַגְּלִים, אֶלָּא יְתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁזֶּהוּ הֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר (כִּרְצוֹן הַמְרַגְּלִים). דְּזֶה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב הַנַּעֲלֶה הַנַּ"ל, הֲרֵי זֶה גּוּפָא הוּא הֲכָנָה אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְהָעֲבוֹדָה עִם הָעוֹלָם, דְּדַוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דִּ"בְכָל מְאֹדֶךָ", "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם" שֶׁבַּמִּדְבָּר, עַל־יְדֵי־זֶה יְכוֹלָה לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ הָעֲבוֹדָה עִם הָעוֹלָם כְּשֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ בִּשְׁלֵימוּת.

(ג) וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן׃

ג וְתַעְבְּדוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא אוֹ בִנְדָבְתָּא אוֹ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן לְמֶעְבַּד לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ מִן תּוֹרֵי אוֹ מִן עָנָא׃

רש"י◄ **וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה** • אֵין זֶה צִוּוּי, אֶלָּא: כְּשֶׁתָּבוֹאוּ שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם[ת] לַעֲשׂוֹת אִשֶּׁה לַה'. **רֵיחַ נִיחֹחַ** • שֶׁיִּהְיֶה נַחַת רוּחַ[א] לְפָנַי. **לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה** • אוֹ שֶׁתַּעֲשׂוּ הָאִשֶּׁה בִּשְׁבִיל חוֹבַת מוֹעֲדֵיכֶם[ב], שֶׁחִיַּבְתִּי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בַּמּוֹעֵד.

(ד) וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עֲשָׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן׃

ד וִיקָרֵב דִּמְקָרֵב קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ מִנְחָתָא סֹלֶתָא עַשְׂרוֹנָא דְּפִילָא בְּרַבְעוּת הִינָא מִשְׁחָא׃

רש"י◄ **וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב** • תַּקְרִיבוּ נְסָכִים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה[ג]. הַמִּנְחָה כָּלִיל וְהַשֶּׁמֶן נִבְלָל בְּתוֹכָהּ[ד] וְהַיַּיִן לַסְּפָלִים[ה], כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (סוכה מח).

שפתי חכמים

רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם כָּתַב כָּכָה כְּשֶׁכָּתַב הַתּוֹרָה בְּסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁאָז נִקְרָא כְּבָר שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא 'חָרְמָה': תורה א

טו (ג) **ת** פֵּירוּשׁ, דְּאִם זֶה צִיּוּוּי הוּא, אֵין נוֹפֵל עָלָיו לוֹמַר 'לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה', דִּנְדָבָה אֵינוֹ צִיּוּוּי, וּלְכָךְ פֵּירֵשׁ 'וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם' וכו': **א** לֹא שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מְקַבֵּל נַחַת רוּחַ מֵהַקָּרְבָּן, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב 'אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ' וגו', כְּדִלְעֵיל פָּרָשַׁת תְּצַוֶּה. וְהָא דְּפֵירֵשׁ 'רֵיחַ נִיחֹחַ' קוֹדֶם 'אוֹ בְּמוֹעֲדֵיכֶם', מִפְּנֵי שֶׁפֵּירֵשׁ 'וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה' שֶׁאֵינוֹ צִיּוּוּי רַק כְּשֶׁתַּעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשֶּׁה בַּעֲבוּר 'רֵיחַ נִיחֹחַ', אַגַּב זֶה פֵּירֵשׁ גַּם כֵּן 'רֵיחַ נִיחֹחַ' קוֹדֶם 'בְּמוֹעֲדֵיכֶם': **ב** הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ 'אוֹ שֶׁתַּעֲשׂוּ' וכו', שֶׁלֹּא תִּפְרֵשׁ 'לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ לְפַלֵּא נִדְבָה אוֹ לְפַלֵּא בְּמוֹעֲדֵיכֶם', וְזֶה אֵינוֹ, כִּי קָרְבַּן הַמּוֹעֲדוֹת חוֹבָה הֵם וְאֵינָן תְּלוּיִן בְּיַד הַמַּפְלֵא: תורה ד

(ד) **ג** רְצוֹנוֹ לוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַרְתִּי לְעֵיל 'וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה' וגו', וְזֶה אֵינוֹ חוֹבָה כְּדִפְרִישׁוּת לְעֵיל, מִכָּל מָקוֹם אִם תַּקְרִיבוּ נֶדֶר אוֹ נִדְבָה אוֹ חוֹבַת מוֹעֲדֵיכֶם, חוֹבָה עֲלֵיכֶם שֶׁתַּקְרִיבוּ עֲלֵיהֶם נְסָכִים וּמִנְחָה: **ד** פֵּירוּשׁ, שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה כִּשְׁאָר מְנָחוֹת הַכְּתוּבוֹת בְּוַיִּקְרָא, אֶלָּא כֻּלָּהּ כָּלִיל, וְהַשֶּׁמֶן נִבְלָל בְּתוֹכָהּ וְאֵינוֹ בָּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ: **ה** פֵּירוּשׁ, שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׁם עַל הַמִּזְבֵּחַ וּמְנוּקָבִים, וְהַכֹּהֵן הָיָה מְעָרֶה הַיַּיִן וְהַמַּיִם בְּפִי הַסְּפָלִים, וְהַנְּסָכִים מְקַלְּחִים וְיוֹרְדִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וּבַמִּזְבֵּחַ הָיָה נָקָב שֶׁבּוֹ הַמַּיִם וְהַיַּיִן יוֹרְדִין לְשִׁיתִין שֶׁל מִזְבֵּחַ שֶׁהָיוּ חֲלוּלִין וַעֲמֻקִּין מְאֹד: תורה ה

(ה) וְיַ֣יִן לַנֶּ֗סֶךְ רְבִיעִ֤ית הַהִין֙ תַּעֲשֶׂ֣ה עַל־הָעֹלָ֔ה אוֹ֖ לַזָּבַ֑ח לַכֶּ֥בֶשׂ הָאֶֽחָד׃

ה וְחַמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא תַּעְבֵּד עַל עֲלָתָא אוֹ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאִמְּרָא חַד׃

רש"י◄ לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד• עַל כָּל הָאָמוּר לְמַעְלָה הוּא מוּסָב: עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשֶּׁמֶן וְעַל הַיַּיִן.

(ו) אֹ֣ו לָאַ֗יִל תַּעֲשֶׂ֤ה מִנְחָה֙ סֹ֔לֶת שְׁנֵ֥י עֶשְׂרֹנִ֖ים בְּלוּלָ֑ה בַּשֶּׁ֥מֶן שְׁלִשִׁ֖ית הַהִֽין׃

ו אוֹ לְדִכְרָא תַּעְבֵּד מִנְחָתָא סֹלֶת תְּרֵין עֲשָׂרוֹנִין דְּפִילָא בְּמִשַׁח תַּלְתּוּת הִינָא׃

רש"י◄ אוֹ לָאַיִל• וְאִם אַיִל הוּא. (מנחות צא) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: "אוֹ" לְרַבּוֹת אֶת הַפַּלְגָּס לְנִסְכֵּי אַיִל (חולין כג)◆.

(ז) וְיַ֣יִן לַנֶּ֗סֶךְ שְׁלִשִׁ֤ית הַהִין֙ תַּקְרִ֣יב רֵיחַ־נִיחֹ֔חַ לַיהוָֽה׃

ז וְחַמְרָא לְנִסְכָּא תַּלְתּוּת הִינָא תְּקָרֵב לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

◆ יום חמישי י"ט סיון ◆

(ח) וְכִֽי־תַעֲשֶׂ֣ה בֶן־בָּקָ֗ר עֹלָ֤ה אוֹ־זֶבַח֙ לְפַלֵּא־נֶ֔דֶר אוֹ־שְׁלָמִ֖ים לַיהוָֽה׃

ח וַאֲרֵי תַּעְבֵּד בַּר תּוֹרֵי עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְפָרְשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ׃

(ט) וְהִקְרִ֣יב עַל־בֶּן־הַבָּקָ֗ר מִנְחָה֙ סֹ֔לֶת שְׁלֹשָׁ֥ה עֶשְׂרֹנִ֖ים בָּלוּ֑ל בַּשֶּׁ֥מֶן חֲצִ֖י הַהִֽין׃

ט וּיקָרֵב עַל בַּר תּוֹרֵי מִנְחָתָא סֹלֶת תְּלָתָא עֲשָׂרוֹנִין דְּפִילָא בְּמִשַׁח פַּלְגוּת הִינָא׃

(י) וְיַ֣יִן תַּקְרִ֗יב לַנֶּ֤סֶךְ חֲצִי֙ הַהִ֔ין אִשֶּׁ֥ה רֵיחַ־נִיחֹ֖חַ לַיהוָֽה׃

י וְחַמְרָא תְּקָרֵב לְנִסְכָּא פַּלְגוּת הִינָא קֳרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ אִשֶּׁה רֵיחַ• אֵינוֹ מוּסָב אֶלָּא עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן, אֲבָל הַיַּיִן אֵינוֹ אִשֶּׁה, שֶׁאֵינוֹ נִתָּן עַל הָאֵשׁ.

(יא) כָּ֣כָה יֵעָשֶׂ֗ה לַשּׁוֹר֙ הָאֶחָ֔ד אוֹ֥ לָאַ֖יִל הָאֶחָ֑ד אוֹ־לַשֶּׂ֥ה בַכְּבָשִׂ֖ים אוֹ בָֽעִזִּֽים׃

יא כְּדֵין יִתְעֲבֵד לְתוֹרָא חַד אוֹ לְדִכְרָא חַד אוֹ לְאִמַּר בְּאִמְּרַיָּא אוֹ בְעִזַּיָּא׃

רש"י◄ אוֹ לַשֶּׂה וְגוֹ'• בֵּין שֶׁהוּא בַּכְּבָשִׂים, בֵּין שֶׁהוּא בָּעִזִּים. כֶּבֶשׂ וָשֶׂה קְרוּיִם בְּתוֹךְ שְׁנָתָם. אַיִל• בֶּן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד.

(יב) כַּמִּסְפָּ֣ר אֲשֶׁר֩ תַּעֲשׂ֨וּ כָּכָ֜ה תַּעֲשׂ֗וּ לְאֶחָ֤ד כְּמִסְפָּֽרָם׃

יב כְּמִנְיָן די תַּעְבְּדוּן כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְחַד כְּמִנְיַנְהוֹן׃

שפתי חכמים

(ו) ו פֵּירוּשׁ, אָז תַּעֲשֶׂה מִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בַּמָּקוֹם שֶׁהָיָה לַכֶּבֶשׂ עִשָּׂרוֹן אֶחָד, וְיַיִן וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין בַּמָּקוֹם שֶׁהָיָה לַכֶּבֶשׂ רְבִיעִית הַהִין, שֶׁתַּעֲשֶׂה לָאַיִל יוֹתֵר מִלַּכֶּבֶשׂ. וּפֵּירוּשׁ שֶׁל 'אוֹ' הוּא 'אִם', וְלֹא 'אוֹ' כְּמִשְׁמָעוֹ וְלוֹמַר שֶׁיְּהֵא כֶּבֶשׂ וְאַיִל שָׁוִים: ז רְצוֹנוֹ לוֹמַר, עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשִׁים נִקְרָא 'כֶּבֶשׂ', וּמִשָּׁם וְאֵילָךְ נִקְרָא 'אַיִל', אִם כֵּן מִשְּׁנֵים עָשָׂר חֳדָשִׁים וְעַד שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֳדָשִׁים וְיוֹם אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אַיִל הוּא אוֹ כֶּבֶשׂ לְעִנְיַן הַנְּסָכִים, כְּלוֹמַר אִם צָרִיךְ נְסָכִים שֶׁל כֶּבֶשׂ אוֹ נְסָכִים שֶׁל אַיִל, וְהוּא נִקְרָא 'פַּלְגָּס', לְכָךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מֵ'אוֹ' לְרַבּוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְנִסְכֵּי אַיִל. וּ'פַּלְגָּס' הוּא כְּמוֹ שְׁתֵּי מִלּוֹת, פֶּלֶג גַּס, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא חָלוּק מִהְיוֹת גָּדוֹל הַנִּקְרָא אַיִל. (נַחֲלַת יַעֲקֹב) כָּל הַפָּרָשָׁה מְבוֹאֶרֶת בְּפֶרֶק שְׁתֵּי מִדּוֹת דַף צ"א, וְכִמְדוּמֶה לִי שֶׁהָרְאַ"ם לֹא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ: תורה ז

רש״י ◄ **כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ•** כְּמִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לְקָרְבָּן, כָּכָה תַּעֲשׂוּ נְסָכִים לְכָל אֶחָד מֵהֶם. **כְּמִסְפָּרָם•** כְּמִסְפָּרָם שֶׁל בְּהֵמוֹת – מִסְפָּרָם שֶׁל נְסָכִים.

(יג) כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כֶּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃

יג כָּל יַצִּיבָא יַעְבֵּד כְּדֵין יָת אִלֵּין לְקָרְבָּא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה׃

יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא אוֹ דִי בֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּד קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי תַעְבְּדוּן כֵּן יַעְבֵּד׃

(טו) הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה׃

טו קְהָלָא קְיָמָא חַד לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן כְּגִיּוֹרָא יְהֵי קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◄ **כָּכֶם כַּגֵּר•** כְּמוֹתְכֶם, כֵּן גֵּר. וְכֵן דֶּרֶךְ לָשׁוֹן עִבְרִית (בראשית יג): ״כְּגַן־ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם״. (מ״א. כב): ״כָּמוֹנִי כָמוֹךָ, כְּעַמִּי כְּעַמֶּךָ״.

(טז) תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם׃ פ

טז אוֹרַיְתָא חֲדָא וְדִינָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן׃

◆ יום שישי כ׳ סיון ◆

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(יח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה׃

יח מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן בְּמֵעֲלְכוֹן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן לְתַמָּן׃

רש״י ◄ **בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ•** מְשֻׁנָּה ״בִּיאָה״ זוֹ מִכָּל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר: ״כִּי־תָבֹאוּ״, לְפִיכָךְ כֻּלָּן לְמֵדוֹת זוֹ מִזּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה, אַף כֻּלָּן כֵּן. אֲבָל זוֹ נֶאֱמַר בָּהּ: ״בְּבֹאֲכֶם״, מְשֻׁנְּכְנְסוּ בָהּ וְאָכְלוּ מִלַּחְמָהּ, נִתְחַיְּבוּ בְּחַלָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לך ענמ׳ 149)

שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר כִּי תָבֹא, כִּי תָבֹאוּ (רש״י טו, יח) בְּסִפְרֵי נֶאֱמַר ״שֶׁבְּכָל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא אוֹמֵר **וְהָיָה** כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ כו׳״. וּמַשְׁמַע, לְכֹאוֹרָה, שֶׁגַּם ״וְהָיָה״ אֵין פֵּרוּשׁוֹ ׳מִיָּד׳. וְהוּא שֶׁלֹּא כִּבְסִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה: ״אֵין וְהָיָה אֶלָּא מִיָּד״. וּלְהָעִיר, שֶׁרַשִּׁ״י הִשְׁמִיט תֵּבַת ״וְהָיָה״.

(יט) וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה׃

יט וִיהֵי בְּמֵיכַלְכוֹן מִלַּחְמָא דְּאַרְעָא תַּפְרִשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ׃

שפתי חכמים

(יב) **ח** מִפְּנֵי שֶׁהַקְּרָא הַזֶּה סָתוּם, כְּתַב ׳כַּמִּסְפָּר׳ וְלֹא פֵּירֵשׁ בְּאֵיזֶה מִסְפָּר, שֶׁל בְּהֵמוֹת אוֹ שֶׁל נְסָכִים. וְעוֹד, שֶׁכָּפַל וְכָתַב שְׁתֵּי פְּעָמִים ׳תַּעֲשׂוּ׳. לָכֵן פֵּירֵשׁ ׳כַּמִּסְפָּר׳ קָאֵי אַבְּהֵמוֹת, וְ׳תַּעֲשׂוּ׳ רִאשׁוֹן קָאֵי עַל הַהַקְרָבָה, וְ׳תַּעֲשׂוּ׳ שֵׁנִי קָאֵי עַל הַנְּסָכִים, וּפֵירוּשׁ ׳לְאֶחָד׳ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּפֵירוּשׁ ׳כְּמִסְפָּרָם׳ הַשֵּׁנִי עַל שִׁוּוּי מִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת לַנְּסָכִים: תורה יג

(כ) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ:

כ רֵישׁ אַצְוַתְכוֹן חַלְתָּא תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא כְּמָא דִי מַפְרְשִׁין מִן אִדְרָא כֵּן תַּפְרְשׁוּן יָתַהּ:

רש״י◄ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם • כְּשֶׁתָּלוּשׁוּ כְּדֵי עֲרִיסוֹתֵיכֶם שֶׁאַתֶּם רְגִילִין לָלוּשׁ בַּמִּדְבָּר, וְכַמָּה הִיא? (שמות טז): ״רַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר״, ״עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת״ (וְשִׁעוּרוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה) תָּרִימוּ מֵרֵאשִׁיתָהּ, כְּלוֹמַר, קֹדֶם שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנָּה, רֵאשִׁית תִּלָּקַח חַלָּה אַחַת תְּרוּמָה לְשֵׁם ה׳. חַלָּה • טורטי״ל בְּלַעַ״ז. כִּתְרוּמַת גֹּרֶן • שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר[ט], וְלֹא כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר׳. אֲבָל חֲכָמִים נָתְנוּ שִׁעוּר לְבַעַל הַבַּיִת — אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְלַנַּחְתּוֹם — אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה.

(כא) מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס

כא מֵרֵישׁ אַצְוַתְכוֹן תִּתְּנוּן קֳדָם יְיָ אַפְרָשׁוּתָא לְדָרֵיכוֹן:

רש״י◄ מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם • (ספרי) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם״ — שׁוֹמֵעַ אֲנִי רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּעִסּוֹת[כ], תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״מֵרֵאשִׁית״ — מִקְצָתָהּ וְלֹא כֻּלָּהּ. תִּתְּנוּ לַה׳ תְּרוּמָה • (ספרי) לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ שִׁעוּר לְחַלָּה, נֶאֱמַר ״תִּתְּנוּ״, שֶׁיְּהֵא בָּהּ כְּדֵי נְתִינָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חי״ח עמ׳ 183 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לה׳ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ

מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה (טו, כא)

לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת חַלָּה לְפָרָשַׁת ע״ז, לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע״ז (ויקרא רבה פט״ו, ו) אָמְרוּ חֲז״ל (שבת לא, א) ״אֱמוּנַת זֶה סֵדֶר זְרָעִים״, וּפֵרַשׁ בְּתוֹס׳ (ד״ה אמונת) ״שֶׁמַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים וְזוֹרֵעַ״.

וְהַחִדּוּשׁ בָּזֶה הוּא, דַּהֲרֵי הַמַּשְׁקִיעַ בַּעֲבוֹדַת הַשָּׂדֶה, עָלוּל לַחְשֹׁב, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וּרְוָחָיו שֶׁמְּקַבֵּל מֵעֲבוֹדָה זוֹ, הֵם תּוֹצָאָה מִגֹּדֶל יְגִיעָתוֹ וְהַשְׁקָעָתוֹ בְּשָׂדֵהוּ, וְ״כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה״ ח״ו.

אַךְ יִשְׂרָאֵל הַזּוֹרֵעַ אֶת שָׂדֵהוּ יוֹדֵעַ, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וְאֵיכוּתָהּ אֵינָם בָּאִים מִ״כֹּחוֹ״ שֶׁל הָאָדָם ח״ו, כִּי־אִם הַקָּבָּ״ה הוּא הַ״נּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל״, וּ״בִּרְכַּת ה׳ הִיא תַּעֲשִׁיר״. וְלָכֵן זְרִיעָתוֹ אֵינָהּ מִפְּנֵי שֶׁבְּכֹחַ הַשָּׂדֶה לְהָבִיא לוֹ פַּרְנָסָתוֹ, כִּי־אִם שֶׁ״מַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים״, שֶׁיָּבִיא לוֹ אֶת פַּרְנָסָתוֹ ע״י הַזְּרִיעָה.

וְזֶהוּ תֹּכֶן מִצְוַת חַלָּה, שֶׁהָאָדָם מַבִּין וּמַכִּיר שֶׁלֹּא מִיגִיעָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ עָשָׂה אֶת הַחַיִל הַזֶּה, כִּי־אִם הַקָּבָּ״ה לְבַדּוֹ הֵבִיא לוֹ אֶת הַבְּרָכָה, וְאִם כֵּן הֲרֵי אֵין הַתְּבוּאָה וְהָעִסָּה שַׁיָּכִים לוֹ, אֶלָּא לְהַקָּבָּ״ה. וְלָכֵן הוּא נוֹתֵן אֶת ״רֵאשִׁית עֲרִסוֹתֵיכֶם״ – ״תְּרוּמָה לַה׳״, כִּי בֶּאֱמֶת שַׁיָּכֶת הָעִסָּה לְהַקָּבָּ״ה.

וְזֶהוּ ״כָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע״ז״, כִּי בְּקִיּוּם מִצְוַת חַלָּה מַרְאֶה הָאָדָם שֶׁאֵין כֹּחַ וּשְׁלִיטָה לְשׁוּם דָּבָר מִבַּלְעָדֵי ה׳, וַאֲפִי׳ פַּרְנָסָתוֹ אֵינָהּ מַגִּיעָה מֵעַצְמָהּ ע״פ דַּרְכֵּי הַטֶּבַע כִּי־אִם מֵהַקָּבָּ״ה לְבַדּוֹ.

שפתי חכמים

(כ) **ט** פֵּירוּשׁ, כִּי חִטָּה אַחַת פּוֹטֶרֶת הַכְּרִי, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר סְתָם ׳רֵאשִׁית דְּגָנְךָ׳: **י** תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר יֵשׁ בּוֹ שִׁיעוּר, סְאָה אַחַת מַעֲשֶׂר סְאִין: תורה כא

(כא) **כ** כְּלוֹמַר, אִם הָיוּ לוֹ עֶשֶׂר עִיסּוֹת צָרִיךְ לִיתֵּן הָרִאשׁוֹנָה כּוּלָּהּ חַלָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר וכו׳. וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן לָמָּה לִי ׳רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם׳, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִם לֹא נֶאֱמַר רַק ׳מֵרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם׳ הָוָה אָמִינָא דְּאִם הָיוּ לוֹ עֶשֶׂר עִיסּוֹת צָרִיךְ לִיתֵּן מִקְצָת מִן הָרִאשׁוֹנָה אֲבָל הָאֲחֵרִים פְּטוּרִים, לְכָךְ כְּתִיב ׳רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם׳, שֶׁצָּרִיךְ לִיתֵּן מִכָּל עִיסָּה מִקְצָת. הִקְשָׁה הָרְאֵ״ם, מַאי שְׁנָא הָכָא דְּדָרְשִׁינַן ׳מֵרֵאשִׁית׳ מִקְצָתָהּ וְלֹא כֻּלָּהּ, וּמַאי שְׁנָא דְּגַבֵּי בִּכּוּרִים דְּדָרְשִׁינַן ׳מֵרֵאשִׁית׳ וְלֹא כָּל רֵאשִׁית, שֶׁאֵין כָּל הַפֵּירוֹת חַיָּבִין בְּבִכּוּרִים אֶלָּא שִׁבְעָה מִינִים בִּלְבָד כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ הָרַמְבַּ״ם, וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י בְּפָרָשַׁת כִּי תָבֹא, וְלָמָּה לֹא דָּרְשִׁינַן נַמִּי כְּמוֹ הָכָא שֶׁאֵין כָּל הַפֵּירוֹת שֶׁבְּאִילָּן שֶׁבִּכּוּרוֹ חַיָּבִים בְּבִכּוּרִים אֶלָּא אֶשְׁכּוֹל אֶחָד אוֹ גַּרְגִּיר אֶחָד, וְהִנִּיחַ בְּקוּשְׁיָא לְפֵירוּשׁ הָרַמְבַּ״ם, וְכֵן לְפֵירוּשׁ רַשִׁ״י דִּלְקַמָּן. וְנִרְאֶה לִי, דְּגַבֵּי חַלָּה יֵשׁ עוֹד מִיעוּט, דִּכְתִיב ׳וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ׳ וגו׳, דְּקָשֶׁה ׳הָאָרֶץ׳ לָמָּה לִי, הָא כְּתִיב לְעֵיל מִינֵּיהּ ׳(וְהָיָה) בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ׳ וגו׳, אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ לְמִדְרַשׁ אָתָא דְּאֵינוֹ חַיָּיב בְּחַלָּה אֶלָּא מִשֶּׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְּהַיְינוּ חֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן, וְאִם כֵּן אַיְּיתֵר ׳מֵרֵאשִׁית׳ לְמִדְרַשׁ שֶׁאֵין כָּל הָעִסָּה חַיָּיבֶת אֶלָּא מִקְצָתָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָתָם דְּאֵין שָׁם יִתּוּר וְדוֹ״ק. נִרְאֶה לִי: תורה כב

(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:

כב וַאֲרֵי תִשְׁתְּלוּן וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא הָאִלֵּין דִּי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה:

רש״י◄ **וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ•** (ספרי) עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיְתָה בִּכְלַל ״כָּל הַמִּצְוֹת״ שֶׁהַצִּבּוּר מְבִיאִין עֲלֵיהֶם פַּר, וְהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָהּ כָּאן מִכְּלָלָן, לִדּוֹן בְּפַר לְעוֹלָה[ל] וְשָׂעִיר לְחַטָּאת. **וְכִי תִשְׁגּוּ וְגוֹ׳•** (שם) בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הַכָּתוּב מְדַבֵּר; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹות? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה״ – מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כְּכָל הַמִּצְוֹת[מ]: מַה הָעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹות, (כריתות ז) **פּוֹרֵק עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים**[נ], אַף מִצְוָה זוֹ פּוֹרֵק בָּהּ עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, וְאֵיזוֹ? זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה׳ אֶל־מֹשֶׁה•** (הוריות ח) ״אָנֹכִי״ וְ״לֹא יִהְיֶה לְךָ״ – מִפִּי הַגְּבוּרָה[ס] שְׁמַעְנוּם (תהלים סב): ״אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם־זוּ שָׁמָעְתִּי״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ׳ 57)

פּוֹרֵק עֹל, וּמֵפֵר בְּרִית, וּמְגַלֶּה פָּנִים (רש״י טו, כב)

פּוֹרֵק עֹל – כְּנֶגֶד חֻקִּים, שֶׁהֵם גְּזֵרוֹת הַמֶּלֶךְ, וּמַטְרָתָם קַבָּלַת עֹל. **מֵפֵר בְּרִית** – כְּנֶגֶד עֵדוּת, שֶׁהֵם עֵדוּת וְזִכָּרוֹן לְחַסְדֵי הַמָּקוֹם וְכַדּוֹמֶה, וְהֵם בְּגֶדֶר שְׁמִירַת 'בְּרִית' (בְּרִית הִיא אוֹת וְזִכָּרוֹן בֵּין כּוֹרְתֵי הַבְּרִית). **מְגַלֶּה פָּנִים** – כְּנֶגֶד מִשְׁפָּטִים, שֶׁהֵם מִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת, הַיְינוּ הַנְהָגוֹת יְשָׁרוֹת. הָאָדָם מַמְצִיא אוֹפַנִּים וּטְעָמִים חֲדָשִׁים שֶׁעַל־יָדָם הוּא 'מְעַקֵּם' וּמְעַוֵּת אֶת שֶׁכֶל הַתּוֹרָה.

(כג) אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

כג יָת כָּל דִּי פַקִּיד יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי פַקִּיד יְיָ וּלְהַלָּא לְדָרֵיכוֹן:

רש״י◄ **אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ׳•** (ספרי) מַגִּיד, שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל מַה שֶׁנִּתְנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְ״מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וָהָלְאָה״.

(כד) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת:

כד וִיהֵי אִם מֵעֵינֵי כְּנִשְׁתָּא אִתְעֲבֵדַת לְשָׁלוּ וְיַעְבְּדוּן כָּל כְּנִשְׁתָּא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד לַעֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתֵהּ וְנִסְכֵּהּ כִּדְחָזֵי וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא:

רש״י◄ **אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה•** (הוריות ה׳ ב׳) אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה עֲבֵרָה זוֹ עַל־יְדֵי שׁוֹגֵג, כְּגוֹן שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ עַל אַחַת מִן הָעֲבוֹדוֹת[ע] שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּכָךְ. **לְחַטָּת•** (הוריות יג, זבחים צ׳) חָסֵר א׳, שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת, שֶׁכָּל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַבָּאוֹת עִם עוֹלָה, הַחַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה): ״וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה״, וְזוֹ עוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחַטָּאת.

שפתי חכמים

(כב) **ל** וְלֹא פַּר לְחַטָּאת כִּבְשִׁגְגַת כָּל הַמִּצְוֹת. לְמָדְנוּ שֶׁאֵין שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה בִּכְלַל שְׁאָר שְׁגָגוֹת, כְּלוֹמַר אִי לַאו פָּרָשָׁה זוֹ הָיָה עוֹלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה הָיָה בִּכְלַל שְׁאָר שְׁגָגוֹת שֶׁבַּמִּצְוֹת, אֲבָל מִפָּרָשָׁה זוֹ לָמְדְנוּ שֶׁאֵינָהּ בִּכְלָל: **מ** דִּכְתִיב 'נֶעֱשְׂתָה', מִשֶּׁמַע עֲבֵירָה אַחַת: **נ** דּוֹרֵשׁ בַּאֲגָדוֹת שֶׁל דִּפֵּי, כְּגוֹן לֹא הָיָה לוֹ לְמֹשֶׁה לִכְתּוֹב אֶלָּא 'וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע': **ס** מִדִּכְתִיב 'אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה', וּכְתִיב 'אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה', דְּמַשְׁמַע שֶׁצִּוָּה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, וּכְתִיב 'אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳', דְּמַשְׁמַע שֶׁהוּא הַדִּבּוּר שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוֹמַר שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מִפִּיו כְּשֶׁדִּבֵּר לְמֹשֶׁה. אֵיזֶה מִצְוָה שֶׁהָיְתָה בַּדִּבּוּר שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהָיְתָה גַּם עַל יְדֵי מֹשֶׁה בְּכָל מָקוֹם, כְּגוֹן 'לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר', שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ אֶלָּא מִפִּי מֹשֶׁה, הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ, דְּ'אָנֹכִי' וְ'לֹא יִהְיֶה לְךָ' מִפִּי כוֹ: תורה כג (כד) **ע** מִדִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא 'וְנֶעְלַם דָּבָר', מִשְּׁמַע 'דָּבָר' וְלֹא כָּל הַגּוּף, שֶׁיָּדְעוּ שֶׁאָסוּר לַעֲבוֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים רַק שֶׁלֹּא יָדְעוּ שֶׁאָסוּר עֲבוֹדָה זוֹ. אוֹ יְלַפְּינוּ 'דָּבָר' 'דָּבָר' מִ'כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ' וגו׳, שֶׁמַּשְׁמָעוֹ וְלֹא כָּל הַגּוּף: תורה כה

(כה) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם:

כה וִיכַפַּר כַּהֲנָא עַל כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן אֲרֵי שְׁלוּתָא הִיא וְאַנּוּן אַיְתִיאוּ יָת קָרְבַּנְהוֹן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְחוֹבַתְהוֹן קֳדָם יְיָ עַל שָׁלוּתְהוֹן:

רש"י◄ הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה'• (ספרי. יבמות ט) זֶה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה, הוּא פַּר הָעוֹלָה[פ], שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשֶּׁה לַה'". וְחַטָּאתָם• זֶה הַשָּׂעִיר.

(כו) וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס

כו וְיִשְׁתְּבֵק לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אֲרֵי לְכָל עַמָּא בְּשָׁלוּתָא:

◆ שבת קודש כ"א סיון ◆

(כז) וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת:

כז וְאִם אֱנַשׁ חַד יֵחוֹב בְּשָׁלוּ וִיקָרֵב עִזָּא בַּת שַׁתַּהּ לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה[צ]• בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ• שְׁאָר עֲבֵרוֹת - יָחִיד מֵבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה[ק], וּבְזוֹ קָבַע לָהּ שְׂעִירָה.

(כח) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ:

כח וִיכַפַּר כַּהֲנָא עַל אֱנַשׁ דְּאִשְׁתְּלִי בְּמֵחֲבֵהּ בְּשָׁלוּ קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

(כט) הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה:

כט יַצִּיבָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן לְדַיַּעְבֵּד בְּשָׁלוּ:

(ל) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

ל וֶאֱנַשׁ דְּיַעְבֵּד בְּרִישׁ גְּלִי מִן יַצִּיבָא וּמִן גִּיּוֹרָא קֳדָם יְיָ הוּא מַרְגֵּז וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מִגּוֹ עַמַּהּ:

רש"י◄ בְּיָד רָמָה• בְּמֵזִיד. מְגַדֵּף• מְחָרֵף, כְּמוֹ: (יחזקאל ה) "וְהָיְתָה חֶרְפָּה וּגְדוּפָה", (ישעיה לו) "אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־אַשּׁוּר". וְעוֹד[ר] דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן לַמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכָרֵת (סנהדרין צ. כריתות ד)◆

שפתי חכמים

(כה) פ שֶׁלֹּא תִּפְרֹשׁ הַקְּרָא 'הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם' זֶה עוֹלָה וְחַטָּאת, וְהָא דִּכְתִיב 'וְחַטָּאתָם' הוּא פַּר הַחַטָּאת הָאָמוּר בְּוַיִּקְרָא, וּבָא הָכָא הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁחוּץ מִפַּר הָעוֹלָה וְהַשָּׂעִיר לְחַטָּאת הָאֲמוּרִים בְּפָרָשָׁה זוֹ מְבִיאִים עוֹד אֶת פַּר הַחַטָּאת הַנֶּאֱמָר בְּוַיִּקְרָא, לָכֵן פֵּרֵשׁ זֶה פַּר הָעוֹלָה שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'אִשֶּׁה לַה'', לְאַפּוּקֵי חַטָּאת אֵינוֹ אִשֶּׁה לַה' רַק עוֹלָה הוּא אִשֶּׁה לַה': תורה כו

(כז) צ דְּוַי"ו 'וְאִם נֶפֶשׁ' מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, שֶׁבַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא מְדַבֵּר: ק פֵּירוּשׁ, גַּם זֶה רְאָיָה שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ מַיְירֵי בִּשְׁגָגַת עֲבוֹדָה זָרָה, דְּהָא קָרְבַּן שִׁגְגַת יָחִיד בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא הוּא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וּבְפָרָשָׁה זוֹ דַּוְקָא שְׂעִירָה: תורה כח

(ל) ר הָכִי פֵּירוּשוֹ: 'וְעוֹד', כְּלוֹמַר תֵּדַע דִּלְשׁוֹן קְלָלָה הוּא, שֶׁהֲרֵי דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מִכָּאן כָּרֵת לַמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם כְּשֶׁאֵין עֵדִים וְהַתְרָאָה וְהוּא בְּמֵזִיד, וְאִם לֹא הָיָה לָשׁוֹן זֶה לְשׁוֹן קְלָלָה מַה יּוּכְלוּ לִדְרוֹשׁ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן לַמְבָרֵךְ הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכָרֵת, אֶלָּא וַדַּאי כְּדִפְרִישִׁית: תורה לא

(לא) כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת ׀ תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ׃ פ

לא אֲרֵי עַל מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַר וְיָת פִּקּוּדוֹהִי אַשְׁגִּי אִשְׁתֵּצָאָה תִּשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא חוֹבַהּ בַּהּ׃

רש"י ◄דְּבַר־ה׳► (סנהדרין צט) אַזְהָרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּי הַגְּבוּרָה״ש, וְהַשְּׁאָר — מִפִּי מֹשֶׁה. עֲוֹנָהּ בָּהּ• בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ״ת, שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה.

(לב) וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃

לב וַהֲווֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא וְאַשְׁכָּחוּ גַּבְרָא כַּד מְגַבֵּב אָעִין בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃

רש"י ◄וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ► (ספרי) בִּגְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר הַכָּתוּב״א, שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ אֶלָּא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁנִיָּה בָּא זֶה וְחִלְּלָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ – מתוך 'לקראת שבת'

הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: (טו, לב)

מַעֲשֵׂה הַמְּקוֹשֵׁשׁ הָיָה כוּ' מִיַּד אַחַר מַעֲשֵׂה מְרַגְּלִים, דְּאָמַר בַּמִּדְרָשׁ דִּלְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוֵּן, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ מִמַּעֲשֵׂה מְרַגְּלִים, שׁוּב אֵין מְחַיְּבִין בְּמִצְוֹת. עָמַד וְחִלֵּל שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג וְיִרְאוּ אֲחֵרִים (תוד"ה אפילו, בבא בתרא קיט, ב)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַהוּ הַטַּעַם לְזֶה שֶׁחָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִשּׁוּם שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ, אֵינָם מְחַיְּבִים בְּמִצְוֹת, דְּמִדּוּעַ יִפָּטְרוּ מֵחִיּוּב הַמִּצְוֹת בִּשְׁבִיל זֶה?

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּסה"ק (ראה לקו"ת ריש פרשתנו, ועוד) שֶׁהַטַּעַם לְזֶה שֶׁרָצוּ הַמְרַגְּלִים לִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר הוּא כִּי עִקַּר עִסְקָם בַּמִּדְבָּר הָיָה בִּלְמוּד הַתּוֹרָה וּכְמַחְזָ"ל (מכילתא בשלח טז, ז) לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לִדְרוֹשׁ אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן, דְּעִקַּר לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִקַּר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּמַעֲשֶׂה - מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת", שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְגוֹ'.

וְעַל־פִּי־זֶה חָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"נִּגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ", הֲרֵי זֶה סִימָן שֶׁ"אֵין מְחַיְּבִים בְּמִצְוֹת", שֶׁהִיא עֲבוֹדַת "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" כַּנַ"ל.

וְעַל זֶה בָּא סִפּוּר הַמְּקוֹשֵׁשׁ לְהוֹרוֹת, דְּאַף שֶׁ"לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוֵּן", וּמַחְשַׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ הָיוּ שְׁלֵמִים עִם הַקָּבָ"ה וְתוֹרָתוֹ, מִכָּל־מָקוֹם מִכֵּיוָן שֶׁלְּפֹעַל חִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּמַעֲשֶׂה, נִתְחַיֵּב סְקִילָה. וְהוּא הַדָּבָר בְּנוֹגֵעַ לְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּ"מִּדְבָּר", דְּאַף שֶׁרֹב עִסּוּקָם הָיָה בַּתּוֹרָה וּבַהֲבָנַת הַשֵּׂכֶל, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הֵם "מְחַיְּבִים בְּמִצְוֹת", וְעִקַּר עִנְיַן הַמִּצְוָה - צִוָּתָא וְחִבּוּר עִם הַקָּבָ"ה הוּא עַל־יְדֵי **מַעֲשֶׂה** הַמִּצְוָה.

(לג) וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה׃

לג וְקָרִיבוּ יָתֵהּ דְּאַשְׁכָּחוּ יָתֵהּ כַּד מְגַבֵּב אָעִין לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא׃

שפתי חכמים

(לא) **ש** פֵּירוּשׁ, כִּי לְשׁוֹן 'דְּבַר ה' בָּזָה' לֹא קָמִיְּרֵי אֶלָּא בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁהוּא דִּבּוּר אֶחָד מֵעֲשֶׂרֶת דִּבְּרוֹת שֶׁשָּׁמְעוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל מִפִּי הַגְּבוּרָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן שְׁאָר מִצְוֹת שֶׁלֹּא שָׁמְעוּם רַק מִפִּי מֹשֶׁה, אַף שֶׁגַּם הֵם דְּבַר ה'. וְאַף עַל פִּי שֶׁרַשִּׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה פֵּירֵשׁ שֶׁהַמְגַדֵּף בִּמְבָרֵךְ הַשֵּׁם קָמִיְּרֵי וְלֹא בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, מֵאֲמַר 'כִּי דְבַר ה' בָּזָה' בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים מִיְּרֵי, וּכְאִלּוּ אָמַר 'אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה וגו', וְכִי דְבַר ה' בָּזָה וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפֵר, הִכָּרֵת תִּכָּרֵת' וגו': **ת** וּכְאִלּוּ אָמַר 'כְּשֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ'. וְהוּכְרַח לְפָרֵשׁ כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ 'עֲוֹנָהּ בָּהּ' כָּרֵת, דּוּמְיָא דַ'עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא' הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת צַו, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר כָּתַב בָּהּ הַכִּרֵת בְּפֵירוּשׁ: תורה לב

(לב) **א** פֵּירוּשׁ, דְּאִם לֹא כֵּן 'בַּמִּדְבָּר' לָמָּה לִי, אֶלָּא לְלַמֵּד מִיַּד שֶׁבָּאוּ לַמִּדְבָּר חִלֵּל זֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא קוֹדֶם לָכֵן. וְהָא דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק כָּל כִּתְבֵי (דף קיח) אִלְמָלֵי שָׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה לֹא שָׁלְטָה בָּהֶם אוּמָּה וְלָשׁוֹן, יֵשׁ לוֹמַר דְּמִדְּרָשׁוֹת חֲלוּקִים הֵם. וְהָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב 'כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ' שַׁבָּת וְדִינִים בְּמָרָה אִפְקוּד, שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁלֹּא הָיָה שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, וּכְמוֹ שֶׁהִקְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת, יֵשׁ לוֹמַר דְּרַשִּׁ"י נִזְהַר מִקּוּשְׁיָא זוֹ בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, שֶׁפֵּירֵשׁ: 'שָׁם שָׂם לוֹ', בְּמָרָה נָתַן לָהֶם מִקְצַת פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בָּהֶם, שַׁבָּת וּפְרָה אֲדוּמָּה וְדִינִים, מַשְׁמַע שֶׁהוֹדִיעָם הַחֻקִּים הָהֵם וְלִמֵּד אוֹתָם, כִּי עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְצַוּוֹת אֶתְכֶם בְּכָךְ, כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ הָרַמְבַּ"ן שָׁם בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, וְאִם כֵּן לֹא נִצְטַוּוּ עֲדַיִין בִּשְׁמִירַת מְלָאכֶת שַׁבָּת כִּי אִם לִלְמוֹד מִצְוַת הַשַּׁבָּת: תורה לג

רש"י◄ **הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ•** (ספרי. סנהדרין מ"א) שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וְלֹא הִנִּיחַ מִלְּקוֹשֵׁשׁ[ב], אַף שֶׁמְּצָאוּהוּ וְהִתְרוּ בּוֹ.

(לד) **וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ ס**

לד **וְאַפְּרוּ יָתֵהּ בְּבֵית מַטְרָא אֲרֵי לָא אִתְפְּרַשׁ לְהוֹן מָה דְּיַעְבְּדוּן לֵהּ׃**

רש"י◄ **כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ•** (ספרי. סנהדרין עח) לֹא הָיוּ יוֹדְעִים בְּאֵיזוֹ מִיתָה יָמוּת, אֲבָל יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁהַמְּחַלֵּל[ג] שַׁבָּת בְּמִיתָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

לֹא מָצִינוּ בְּעוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה עִנְיָן שֶׁל מַאֲסָר [וּמַה שֶׁכָּתוּב "וַיַּנִּיחוּהוּ בְּמִשְׁמָר", הֲרֵי זֶה רַק עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר דִּינוֹ, וְלֹא בְּתוֹר עוֹנֶשׁ] - כִּי גַּם עוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה הֵם עִנְיָן שֶׁל חֶסֶד (כְּשֵׁם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת חֶסֶד), בִּשְׁבִיל הַתִּיקּוּן כוּ', וְכֵיוָן שֶׁבְּמַאֲסָר לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הֲלִיכָה, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַמְּכָנָן, לָכֵן לֹא נִמְצָא בַּתּוֹרָה עוֹנֶשׁ שֶׁל מַאֲסָר.

(לה) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃**

לה **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל גַּבְרָא מְרַגַּם יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל כְּנִשְׁתָּא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃**

רש"י◄ **רָגוֹם•** עָשֹׂה פשנ"ט בְּלַעַ"ז, וְכֵן: "הָלוֹךְ" אלנ"ט, וְכֵן: "זָכוֹר"[ד] וְ"שָׁמוֹר".

(לו) **וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ**

לו **וְאַפִּיקוּ יָתֵהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּרְגָמוּ יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא וּמִית כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃**

רש"י◄ **וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ•** מִכָּאן, שֶׁבֵּית הַסְּקִילָה חוּץ וְרָחוֹק מִבֵּית־דִּין (סנהדרין מב).

(לז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃**

לז **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר׃**

(לח) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃**

לח **מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן וְיַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּרוּסְפְּדִין עַל כַּנְפֵי כְסוּתְהוֹן לְדָרֵיהוֹן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוּסְפְּדָא דְכַנְפָא חוּטָא דִתְכֵלְתָּא׃**

רש"י◄ **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת•** עַל שֵׁם הַפְּתִילִים הַתְּלוּיִים בָּה, כְּמוֹ (יחזקאל ח): "וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי". דָּבָר אַחֵר: צִיצִת — עַל שֵׁם "וּרְאִיתֶם[ה] אֹתוֹ", כְּמוֹ (שיר ב): "מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים". **תְּכֵלֶת•** (מנחות מד) צֶבַע יָרֹק שֶׁלּוֹ חִלָּזוֹן.

שפתי חכמים

(לג) **ב** דְּ"הַמּוֹצְאִים אוֹתוֹ שֶׁקְּשֵׁשׁ עֵצִים" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "מְקוֹשֵׁשׁ", לְאַחַר שֶׁרְאוּהוּ וּמְצָאוּהוּ הָיָה מְקוֹשֵׁשׁ, וּמַה טַּעַם תָּלוּי בְּכָךְ, אֶלָּא שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וְעַדַיִן הָיָה מְקוֹשֵׁשׁ, כָּךְ לְשׁוֹן רַשִׁ"י בְּסַנְהֶדְרִין (דף מא). וְהָרְאַ"ם פֵּירֵשׁ דְּאִם לֹא כֵן "הַמּוֹצְאִים אוֹתוֹ מְקוֹשֵׁשׁ" לָמָּה לִי, הָא פְּשִׁיטָא הוּא דְּהָא כְּתִיב "וַיַּקְרִיבוּ אוֹתוֹ הַמּוֹצְאִים", אֶלָּא "וַיַּקְרִיבוּ אוֹתוֹ הַמּוֹצְאִים אוֹתוֹ" וְעוֹדוֹ "מְקוֹשֵׁשׁ", וְלֹא הִנִּיחַ מִלְּקוֹשֵׁשׁ: תורה לד

(לד) **ג** מִדִּכְתִיב "כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ" מִשְּׁמַע שֶׁהָיוּ יוֹדְעִין שֶׁחַיָּיב מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר "מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת", אֲבָל לֹא פֵּירֵשׁ בְּאֵיזֶה מִיתָה. אֲבָל בַּמְקַלֵּל בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר הוּא אוֹמֵר "לִפְרוֹשׁ לָהֶם", מִשְּׁמַע שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים אִם חַיָּיב מִיתָה אִם לַאו. וְאִם תֹּאמַר, הָא סְתָם מִיתָה שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא חֶנֶק כִּדְפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר, וְגַבֵּי שַׁבָּת גַּם כֵּן כְּתִיב סְתָם מִיתָה דִּכְתִיב "מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת". יֵשׁ לוֹמַר, מִשּׁוּם הָכִי מְסַפְּקָא לְהוּ, לְפִי שֶׁהַמְּחַלֵּל שַׁבָּת כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים בִּסְקִילָה, לְכָךְ מְסַפְּקָא לְהוּ: תורה לה

(לה) **ד** פֵּירוּשׁ, הוּא לְשׁוֹן הוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג תָּמִיד אֶלָּא בְּאוֹתוֹ עֵת שֶׁמְּחַלֵּל הַשַּׁבָּת, כֵּיוָן דְּקָאֵי עַל כָּל מְקוֹשֵׁשׁ שֶׁיִּהְיֶה, אוֹ הַמְּחַלֵּל שַׁבָּת, שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן הוֹרָה, כִּי תָּמִיד מוּטָל עֲלֵיהֶם לִרְגּוֹם אֶת הָאִישׁ שֶׁעוֹבֵר עֲבֵירָה הַזֹּאת: תורה לו

(לח) **ה** דִּלְטַעַם רִאשׁוֹן קָשֶׁה, הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר "וְעָשׂוּ לָהֶם פְּתִילִים" עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר "פְּתִיל תְּכֵלֶת", לָכֵן אָמַר דָּבָר אַחֵר. וּלְפִי דָּבָר אַחֵר קָשֶׁה, הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר "מְצִיצָן", מַאי "צִיצִית", לָכֵן פֵּירֵשׁ גַּם טַעַם רִאשׁוֹן דִּכְתִיב "וַיַּקְּחֵנִי בְּצִיצִית רֹאשִׁי": **ו** וְהוּא דָּג הָעוֹלֶה מִן הַיָּם אַחַת לְשִׁבְעִים שָׁנָה, וּמַרְאִיתוֹ דּוֹמֶה לְיָם, וְצוֹבְעִין בּוֹ פְּתִיל שֶׁל צֶמֶר

(לט) וְהָיָ֣ה לָכֶ֗ם לְצִיצִת֒ וּרְאִיתֶ֣ם אֹת֗וֹ וּזְכַרְתֶּ֙ם֙ אֶת־כָּל־מִצְוֹ֣ת יְהֹוָ֔ה וַעֲשִׂיתֶ֖ם אֹתָ֑ם וְלֹ֣א־תָת֔וּרוּ אַחֲרֵ֤י לְבַבְכֶם֙ וְאַחֲרֵ֣י עֵינֵיכֶ֔ם אֲשֶׁר־אַתֶּ֥ם זֹנִ֖ים אַחֲרֵיהֶֽם׃

לט וִיהוֹן לְכוֹן לִכְרוּסְפְּדִין וְתֶחֱזוּן יָתֵהּ וְתִדְכְּרוּן יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תִטְעוּן בָּתַר הִרְהוּר לִבְּכוֹן וּבָתַר חֵיזוּ עֵינֵיכוֹן דִּי אַתּוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן׃

רש"י◄ **וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה׳•** שֶׁמִּנְיַן גִּימַטְרִיָּא שֶׁל "צִיצִית"ז — שֵׁשׁ מֵאוֹת, וּשְׁמוֹנָה חוּטִים וַחֲמִשָּׁה[ח] קְשָׁרִים הֲרֵי תרי"ג. **וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם•** כְּמוֹ "מִתּוּר הָאָרֶץ". הַלֵּב וְהָעֵינַיִם הֵם מְרַגְּלִים לַגּוּף, וּמְסַרְסְרִים לוֹ אֶת הָעֲבֵרוֹת: הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד, וְהַגּוּף עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבֵרוֹת.

(מ) לְמַ֣עַן תִּזְכְּר֔וּ וַעֲשִׂיתֶ֖ם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָ֑י וִהְיִיתֶ֥ם קְדֹשִׁ֖ים לֵאלֹהֵיכֶֽם׃

מ בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוֹדָי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהֲכוֹן׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 98)

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי (טו, מ) הַמְפָרְשִׁים הִקְשׁוּ, מַה מּוֹסִיף פָּסוּק זֶה עַל הַפָּסוּק הַקּוֹדֵם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר רַק שֶׁמִּצְוַת צִיצִית מְבִיאָה **לְאַחַר מִכֵּן** לִרְאִיָּה, הַמְּבִיאָה לִידֵי זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת וַעֲשִׂיָּתָן. וְאִלּוּ הַפָּסוּק שֶׁלָּנוּ, שֶׁבּוֹ לֹא נֶאֱמַר רְאִיָּה, מְחַדֵּשׁ שֶׁמִּצְוָה זוֹ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, וּכְפִי שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י בַּפָּסוּק הַבָּא.

(מא) אֲנִ֞י יְהֹוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֗ם אֲשֶׁ֨ר הוֹצֵ֤אתִי אֶתְכֶם֙ מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם לִהְי֥וֹת לָכֶ֖ם לֵאלֹהִ֑ים אֲנִ֖י יְהֹוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃

מא אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֵהֲוֵי לְכוֹן לֵאלָהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ פ פ פ

רש"י◄ **אֲנִי ה׳•** (ספרי) נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. **אֱלֹהֵיכֶם•** נֶאֱמָן[ט] לְהִפָּרַע. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם•** (ספרי) עַל־מְנָת־כֵּן פָּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתְּקַבְּלוּ[י] עֲלֵיכֶם גְּזֵרוֹתַי. **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם•** (ספרי) עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמַר הַמָּקוֹם? לֹא שֶׁנַּעֲשֶׂה וְנִטֹּל שָׂכָר? אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹטְלִים שָׂכָר!" — (שבת פ"ח) עַל כָּרְחֲכֶם אֲנִי מַלְכְּכֶם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כ): "אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וְגוֹ' אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם". דָּבָר אַחֵר: לָמָּה נֶאֱמַר יְצִיאַת[כ] מִצְרַיִם? אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְשֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, אֲנִי הוּא עָתִיד לְהַבְחִין וּלְהִפָּרַע מִן הַתּוֹלֶה קָלָא אִילָן[ל] בְּבִגְדּוֹ, וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת הוּא (ב"מ ס"א). וּמִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן הֶעְתַּקְתִּי: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ לְפָרָשַׁת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? (חולין ה) לוֹמַר, שֶׁהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת כְּאִילוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה[מ] כְּכָל הַמִּצְווֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעֶזְרָא: (נחמיה ט): "וְעַל הַר־סִינַי יָרַדְתָּ [וַתִּתֵּן לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת]. וְאֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ

שפתי חכמים

שֶׁנּוֹתְנִים בְּצִיצִית: תורה לט

(לט) **ז** הָרְאֵ"ם כָּתַב, וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי פֵּירוּשׁוֹ, שֶׁהוּא אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא, וְכֵיוָן שֶׁהוּא נִקְרָא מָלֵא כְּאִלּוּ הוּא מָלֵא יוּ"ד, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ: **ח** פֵּירוּשׁ, לֹא שֶׁכַּוָּנַת הַתּוֹרָה לְזֶה הַטַּעַם, דְּהָא יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת שִׁשָּׁה עָשָׂר חוּטִין, וְכֵן הַקְּשָׁרִים, דְּמִן הַתּוֹרָה אֵין צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה רַק קֶשֶׁר אֶחָד לְבָד, וְעוֹד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר, רַק שֶׁכַּוָּנַת הַתַּקָּנָה שֶׁתִּקְנוּ חֲמִשָּׁה קְשָׁרִים וְלֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר הָיְתָה לְמַלֹּאוֹת הַחֶשְׁבּוֹן, שֶׁיִּתָּכֵן בִּזְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת יוֹתֵר בִּרְאִיַּית הַצִּיצִית וְהַקְּשָׁרִים, מִשּׁוּם הָכִי פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י הַקְּרָא כְּאַחַר הַתַּקָּנָה וְלֹא כְּפִי קוֹדֶם הַתַּקָּנָה: תורה מ

(מא) **ט** פֵּירוּשׁ, 'אֱלֹהִים' בְּגִימַטְרִיָּא 'זֶה דַּיָּין', כְּלוֹמַר שֶׁהוּא מִדַּת הַדִּין: **י** לֹא לִהְיוֹת לֵאלֹהִים, דְּבֵין כֵּן וּבֵין כָּךְ אֱלֹהִים הוּא, אֲבָל קַבָּלַת הַגְּזֵירוֹת כְּהוֹרָאוֹת כִּינּוּי 'אֱלֹהֵיכֶם' תָּלוּי בִּתְנַאי, שֶׁלּוּלֵא שֶׁפְּדָאָם מִבֵּית עֲבָדִים לֹא נִתְחַיְּיבוּ לְקַבֵּל הַגְּזֵירוֹת כְּמוֹ שְׁאָר אוּמּוֹת: **כ** כִּי לְפִי טַעַם רִאשׁוֹן קָשֶׁה, וְהָא כְּתִיב נַמִּי 'לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים' שֶׁמַּשְׁמַע שֶׁעַל כָּרְחֲכֶם אֲנִי אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם, לָכֵן אָמַר דָּבָר אַחֵר וכו'. וּלְפִי דָּבָר אַחֵר קָשֶׁה, לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר רַק 'אֲנִי ה'', דְּהָא גַּבֵּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת לֹא כְּתִיב כִּי אִם 'וַה' הִכָּה' וגו', 'אֱלֹהִים' דִּכְתִיב בִּקְרָא לָמָּה לִי, לָכֵן צָרִיךְ גַּם לְטַעַם הָרִאשׁוֹן עַל כָּרְחֲכֶם וכו': **ל** פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י, צֶבַע הַדּוֹמֶה לִתְכֵלֶת, וְרַחֲמָנָא אָמַר 'פְּתִיל תְּכֵלֶת', וּתְכֵלֶת הוּא צָבוּעַ בְּדַם חִלָּזוֹן, וְאִצְטְרִיךְ קְרָא לַעֲבוֹר עָלָיו מִשְּׁעַת תְּלִיָּיה כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת (בְּבָא מְצִיעָא דַף סא): **מ** וְהַטַּעַם, כִּדְפֵירֵשׁ רַשִׁ"י בְּחוּלִּין דַּף ה' דְּהָעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים כּוֹפֵר בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת כּוֹפֵר בְּמַעֲשָׂיו וּמֵעִיד שֶׁקֶר שֶׁלֹּא שָׁבַת

לָהֶם". וְאַף פָּרָשַׁת צִיצִית, לְכָךְ נִסְמְכָה לְאֵלּוּ, לְפִי שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי":

רש"י◄ **(לח) עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם • כְּנֶגֶד** (שמות יט) "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים". עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת, וְלֹא בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ, וְלֹא בַּעֲלַת חָמֵשׁ (זבחים י"ח ב) - (ר"ל שאין עושין ה' ציצית לחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות המרוחקות ועיין בטור או"ח סי' י') **כְּנֶגֶד** אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם (שמות ו): "וְהוֹצֵאתִי", "וְהִצַּלְתִּי", "וְגָאַלְתִּי", "וְלָקַחְתִּי". **פְּתִיל תְּכֵלֶת •** (ספרי) עַל שֵׁם שִׁכּוּל בְּכוֹרוֹת. תַּרְגּוּם שֶׁל שִׁכּוּל: "תִּכְלָא", וּמַכָּתָם הָיְתָה בַּלַּיְלָה, וְכֵן צֶבַע הַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לָרָקִיעַ הַמַּשְׁחִיר לְעֵת עֶרֶב. וּשְׁמוֹנָה חוּטִים שֶׁבָּהּ — כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁשָּׁהוּ יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁאָמְרוּם שִׁירָה עַל הַיָּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש יט עמ' שדמ)

וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (טו, לט)

מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו בָּאֹפֶן הָאָסוּר, הֵפֶךְ הַתַּכְלִית שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִבְרְאוּ הָעֵינַיִם – הֲרֵי הוּא 'סוּמָא' לְפִי שָׁעָה, וְעוֹד גָּרוּעַ מִכָּךְ. וַהֲרֵי אָמְרוּ רַז"ל: "סוּמָא חָשׁוּב כְּמֵת".

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן. חסלת פרשת שלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלג - רלה

שפתי חכמים

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְכֵן כָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת בְּסַנְהֶדְרִין (דף ע"ח): **נ** פֵּירוּשׁ, שֶׁיִּתֵּן צִיצִית עַל כָּל חָמֵשׁ כְּנָפוֹת, אֲבָל בְּאַרְבַּע כְּנָפוֹת חַיָּיב לְהַטִּיל צִיצִית אַף שֶׁהִיא בַּעֲלַת חָמֵשׁ כְּנָפוֹת, דְּבִכְלַל מָאתַיִם מָנָה, וְזֶה אַלִּיבָּא דְּכוּלֵּי עָלְמָא דִּסְבִירָא לְהוּ הָכִי. וְלֹא כְּהָרְאֵ"ם שֶׁפֵּירֵשׁ שֶׁפָּטוּר לְגַמְרֵי בַּעֲלַת חָמֵשׁ. וְרַשִׁ"י הֵבִיא דִּבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן וְלֵיהּ לֹא סְבִירָא לֵיהּ כְּרַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, וְקַל לְהָבִין. נִרְאֶה לִי. (נַחֲלַת יַעֲקֹב) הָכִי פֵּירוּשׁוֹ, בַּתְּחִלָּה רָשַׁם הָרַב 'עַל כַּנְפֵי' הָאָמוּר פֹּה, וְנָתַן טַעַם לָמָּה דַּוְקָא עַל הַכָּנָף, וְאַחַר כָּךְ רָשַׁם 'עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת' הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת כִּי תֵצֵא וּפֵירֵשׁ בּוֹ וְלֹא בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ וכו', עַיֵּין שָׁם: **ס** וְאִם תֹּאמַר, וְהָא בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהוּא סוֹבֵר שֶׁהַלַּיְלָה הוֹלֵךְ אַחַר הַיּוֹם שֶׁעָבַר, כְּמוֹ קָרְבָּנוֹת שֶׁכָּתוּב 'בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל [וּמִמָּחֳרָת] וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד (בֹּקֶר) [יוֹם הַשְּׁלִישִׁי] בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף', וְלָמָּה צָרִיךְ לִשְׂרוֹף בַּבֹּקֶר, שֶׁהֲרֵי אַף מִיַּד בַּלַּיְלָה הוּא מִתְחַיֵּיב לִשְׂרוֹף שֶׁהֲרֵי כְּתִיב 'בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל', אֶלָּא וַדַּאי שֶׁגַּם בַּלַּיְלָה הוּא מוּתָּר לֶאֱכוֹל, שֶׁהַלַּיְלָה הוֹלֵךְ אַחַר יוֹם שֶׁעָבַר. וְהַתְּחָלַת יְצִיאָה נֶחְשֶׁבֶת מִיַּד שֶׁשָּׁחֲטוּ הַפֶּסַח וְצָלוּ וְאָכְלוּ אוֹתוֹ, וּמֵהַתְּחָלַת הַיְצִיאָה יִהְיֶה שְׁמוֹנָה יָמִים, וּמֵהַתְּחָלָה הָאֲמִיתִית שֶׁהָיָה בְּיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁהָיָה יְצִיאָה הָאֲמִיתִית יִהְיֶה שִׁבְעָה, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חוּץ מִזּוֹ הַלַּיְלָה אָמְרוּ שִׁירָה. וְרַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן נִמְנֵי סְבִירָא לֵיהּ הָכִי. וּדְלָא כְּהָרְאֵ"ם שֶׁפֵּירֵשׁ כִּי אֵלֶּה הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים פֹּה הֵם דִּבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, אֲבָל רַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה לֹא סְבִירָא לֵיהּ הָכִי. וְעַיֵּין (נַחֲלַת יַעֲקֹב) כִּי שָׁם סוֹתֵר דִּבְרֵי הָרְאֵ"ם וְאָמַר שֶׁאֵלֶּה הֵם דִּבְרֵי הָרַב וְלֹא דִּבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, רַק מַה שֶׁכָּתַב 'לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ' כו' הֵם דִּבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן וְלֹא יוֹתֵר: חסלת פרשת שלח

המשך ביאור למס' שבת ליום ראשון עמ' ב

האוכלים אלא **אַף** עַל הוצאת **הַכְּלִי, מפני שֶׁהַכְּלִי טְפֵלָה לוֹ** – לאוכל, כלומר מאחר שלא הוציא את הכלי אלא עבור האוכל, הרי הוא בטל אליו. וכן המוציא **אֶת** האדם **הַחַי**, שאין חיוב על הוצאתו כיון שהוא נושא את עצמו, כשהוא מוטל **בַּמִּטָּה**, שחייבים על הוצאתה כשהיא בפני עצמה, **פָּטוּר** לא רק על הוצאת האדם אלא **אַף** עַל **הַמִּטָּה**, כיון **שֶׁהַמִּטָּה טְפֵלָה לוֹ** – לאדם המוטל בה, שהרי מוציאה רק עבורו ובטלה אליו.

המשנה מוסיפה לבאר דין המוציא אדם מת במיטה, וכן דין המוציא את שאר הטומאות: אמנם המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים **אֶת הַמֵּת בַּמִּטָּה, חַיָּיב** משום הוצאת המת, כיון שאינו נושא את עצמו. **וְכֵן** המוציא **כַּזַּיִת מִן** האדם **הַמֵּת, וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה** של בהמה או חיה או עוף שמתו, **וְכָעֲדָשָׁה** – כשיעור עדשה [מין קטנית] **מִן הַשֶּׁרֶץ** המת, **חַיָּיב,** שבשיעורים אלו הם מטמאים, ולכן הוצאתם בשיעורים אלו הוצאה חשובה היא, שהרי בכך מציל את עצמו מן הטומאה. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר** על הוצאת כל אלו, ואף במוציא מת שלם, כיון שאינו צריך את גוף המלאכה, אלא מוציאם רק כדי שלא יטמאו, וסבר שמלאכה שאינה נצרכת לגופה פטור על עשייתה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת דין המוציא אוכלים כשיעור בכלי: **תָּנוּ רַבָּנַן** – שנו חכמים בברייתא, **הַמּוֹצִיא אוֹכָלִין כַּשִּׁיעוּר** שחייב על הוצאתם [כגרוגרת], גם **אִם** הוציאם **בַּכֶּלִי, חַיָּיב** רק **עַל הָאוֹכָלִין וּפָטוּר עַל הַכֶּלִי**, כיון שהכלי טפל לאוכל, **וְאִם** הָיָה גם הכֶּלִי **צָרִיךְ** [–נצרך] לוֹ להשתמש בו תשמיש אחר במקום שמוציאו שם, **חַיָּיב אַף עַל הַכֶּלִי**, כיון שאינו טפל לאוכל שהוציא.

מקשה הגמרא: הרי מכך שחייבה הברייתא בסיפא שתי חטאות, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח **שֶׁהָאוֹכֵל שְׁנֵי זֵיתֵי חֵלֶב** בשוגג **בְּהֶעְלֵם אֶחָד** – בפעם אחת שהאיסור נעלם מידייעתו, כלומר, שלא נודע לו בין אכילה לאכילה האיסור לאוכלם, או שלא נודע לו שמה שאכל הוא חלב, **חַיָּיב שְׁתַּיִם** – שתי חטאות, ואם כן מדוע נסתפקו בזה חכמים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בברייתא במה מדובר, **כְּגוֹן**

המשך מעמוד ג

דְּבָרֶךָ: ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה
דְּבָרֶךָ: יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ:
יט גֵּר אָנֹכִי בָּאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ:
כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת:
כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ: כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ
שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ: כד גַּם־
עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי: ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר
נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי:
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי: לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב: לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב: לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי: לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע: לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי: לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ:
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים: מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי:
ו מא וְיָבֹאנִי חַסְדֶּךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ:
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ: מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
יִחָלְתִּי: מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי:
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ:
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי: מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ:
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי: נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי: נא זֵדִים הֵלִיצָנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנָחֵם: נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי

מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ: נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי: נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ: נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי: ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ:
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ:
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ:
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ: סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ: סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי: ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ: סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי: סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכֶסֶף:
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ: עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי: עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ: עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי: עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ
וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ: כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט: פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ: פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי: פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי

פִּקֻּדֶיךָ: פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ:
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: צה לִי קִוּו רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד: מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי: ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ
נָצָרְתִּי: קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי:
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי | כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר: נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי:
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב: ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי: קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם: קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי: קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הַבִּינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ:
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ: קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן |
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי:
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי:
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ: צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד:
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי:
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ:
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה: ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם: ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי:
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ:
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ:
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי:
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ:
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:

קסב שָׁשׁ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי:
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד:
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ:
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי:
קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק:
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי:
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי:
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי:
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' ב

בשתי אמות, ונמצא שיש עודף של אמה בכל צד, ואמה זו היתה כדי לְכַסּוֹת את האַמָּה שֶׁל האֲדָנִים שלא היתה מכוסה על ידי יריעות המשכן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אותה אמה היתה כדי לְכַסּוֹת את האַמָּה שֶׁל קְרָשִׁים שמעל האדנים שלא היתה מכוסה על ידי יריעות המשכן, אבל את האדנים, אף יריעות העזים לא כיסו.

וכשתחשב את אופן הנחת היריעות לאורך המשכן, שֶׁדֵּי פּוּתְיֵיהוּ לְאוֹרְכֵיהּ דְּמִשְׁכָּן – השלך את רוחב היריעות לאורך המשכן, כַּמָּה חָוְיָא – כמה היה רוחבן של כל היריעות יחד, אַרְבָּעִים וְאַרְבַּע אמות, דַּל תְּלָתִין לְאֵינָּרָא – תפחית שלשים אמות לגג, שהיו על אורך חלל המשכן שהיה שלשים אמה, פַּשָּׁא לְהוּ אַרְבַּע סָרֵי – נשארו ארבע עשרה אמות, דַּל תַּרְתֵּי לְכַפְלָא – תפחית שתי אמות ליריעה שהיתה תלויה לצד מזרח, דִּכְתִיב – שנאמר (שם כו ט) 'וְכָפַלְתָּ אֶת הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל' – שיתלה את חצי היריעה הששית על פני פתח המשכן שהיא בצד מזרח, וחצי היריעה הוא שתי אמות שכן רוחב יריעה הוא ארבע אמות, פַּשָּׁא לְהוּ תַּרְתֵּי סָרֵי – נשארו שתים עשרה אמות לכיסוי הקרשים שבמערב. ומקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה – לרבי יהודה הסובר שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע, נמצא שכשפרסו את היריעות על המשכן לא היו הקרשים ממעטים מאורך היריעות והיו נופלים ומכסים את כל אורך הקרש שהוא עשר אמות, ועוד נותרו מהם שתי אמות שהיו עודפות על קרשי המשכן ונגררו על הארץ [ציור יג], ולדבריו מובן דהַיְינוּ דִּכְתִיב – שזהו שכתוב (שם כו יב) 'חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן', שאותה חצי יריעה שביריעות האהל היתירה על יריעות המשכן, תהיה עודפת על אחורי קרשי המשכן ותגרר על הארץ, אֶלָּא לְרַבִּי נְחֶמְיָה הסובר שגם למעלה היה עובי הקרשים אמה, והיה רוחב הקרשים ממעט מהיריעה אמה, אם כן נשארו רק אחד עשרה אמות שהיו מכסים את המשכן מבחוץ, ורק אמה אחת היתה נגררת על הארץ [ציור יד], ולדבריו יקשה, מַאי 'תִּסְרַח' – מה כוונת הכתוב שחצי היריעה דהיינו שתי אמות תסרח על אחורי המשכן, הרי לדבריו לא היתה היריעה עודפת על קרשי המשכן אלא אמה אחת. מתרצת הגמרא: לרבי נחמיה 'חצי היריעה תסרח' היינו תִּסְרַח מֵהַכְּרוֹתֶיהָ, כלומר שחצי היריעה דהיינו שתי אמות יהיו עודפות על היריעה התחתונה, האמה אחת מכסה את אמת האדנים והאמה השניה נגררת על הארץ.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְמָה מִשְׁכָּן דּוֹמֶה, לְאִשָּׁה שֶׁמְּהַלֶּכֶת בַּשּׁוּק וְשִׁפּוּלֶיהָ – ושולי בגדיה מְהַלְּכִין אַחֲרֶיהָ, כך היתה היריעה נגררת בארץ.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת כיצד הותאמו הקרשים עם האדנים: תָּנוּ רַבָּנַן, חָרוּצִים הָיוּ קְרָשִׁים, שבאמה התחתונה של הקרשים עשו באמצעם חריץ בגובה אמה ורוחב חצי אמה, ונשארו שתי ידות של חצי אמה בכל צד [ציור טו], וחרצו גם סביב אותם ידות בעובי של דופני האדן, שכשיתקעו את הידות באדנים יהיו הקרשים צמודים זה לזה ולא יבלטו האדנים [ציור טז], וַחֲלוּלִים הָיוּ הָאֲדָנִים – והיה נקב חלול באדנים [ציור יז], ובאותו חלל היו תוקעים את ידות הקרשים [ציור יח].

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ו סיון מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום רביעי - י"ח סיון** מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שני - ט"ז סיון מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום חמישי - י"ט סיון** מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שלישי - י"ז סיון מפרק פג עד סוף פרק פז	**יום שישי - כ' סיון** מפרק צז עד סוף פרק קג
שבת קודש - כ"א סיון פרק כ מפרק קד עד סוף פרק קה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, פרק ה והנה על... עד עמ' פ, פרק ג]:

שער היחוד והאמונה

פרק ה והנה על זה אמרו רז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במד"הד ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת רחמים דהיינו התגלות אלהות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה. והנה על זה אמרו בזהר דלעילא בסטרא דקדושה עילאה אית ימינא ואית שמאלא דהיינו חסד וגבורה פי' דשתיהן הן מדות אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת משה רבינו עליו השלום בנבואתו לא היתה בעולם האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי

פֶּרֶק ה. בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים נראים ל"מציאות יש", הרי זה בסיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של הקב"ה, הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן, למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו תמיד ובלי הפסק מ"אין" ל"יש", הרי כיוון שהחיות והכוח האלקי אינם בהתגלות לנבראים, חש הנברא את עצמו כאילו הוא דבר לעצמו, ואין נראית בנברא האמת שהוא רק התפשטות מהזיו של מקורו בלבד, כמו ההתפשטות של האור והזיו מהשמש.

וְהִנֵּה, עַל זֶה – על מה שדובר, שכל התהוותם של הנבראים, שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות יש", באה על־ידי מדת הצמצום, **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[1]: "**כִּתְחִלָּה עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה** – העליונה, **לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין,** – שהיא מדת הגבורה והצמצום, **רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם** – במדת הדין והצמצום בלבד, **שִׁתֵּף בּוֹ** – בעולם, **מִדַּת רַחֲמִים",** לכאורה אין הדברים מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות חסד עם הנבראים, מדוע, איפוא, המחשבה הראשונה היתה לברוא את העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מובן הדבר: היות וכל מציאותם של הנבראים שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות" באה דוקא על־ידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות האלקית, ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות; והכוונה העליונה היא הרי שתהיה "מציאות" של נבראים, כי רק אז שייך בהם ענין העבודה שעל־ידה הוא יכול להטיב אתם במתן שכר עבור העבודה – הרי, שדוקא על־ידי מדת הדין והצמצום, הנבראים הם במצב של ביצוע תכלית הבריאה. לכן, עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא את העולם במדת הדין, אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה קיום לעולם – כי אז היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם, והעבודה לגלות את החיות האלקית בעולם היתה קשה ביותר – לכן "שיתף" בעולם מדת הרחמים, שתהיה התגלות קדושה ואלקות בעולם. **דְּהַיְנוּ** – "שיתוף מדת הרחמים" משמעה: **הִתְגַּלּוּת אֱלָהוּת** – בעולם, **עַל־יְדֵי צַדִּיקִים** – ועל־ידי **וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבַּתּוֹרָה** – על־ידי זה נראה ומתגלה בעולם אלקות ולמעלה מן הטבע. בפרק הקודם אמר רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד וההתפשטות של חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה, לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות לנבראים – הן שתיהן למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא מסביר, שמדות אלו הן למעלה לא רק משכל הנבראים, אלא גם למעלה משכל והשגת הנשמות שמעולם האצילות; שגם נשמת משה רבנו, שהיתה נשמה מעולם האצילות, גם שכלו לא היה יכול להשיג מדות עליונות אלו שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. **וְהִנֵּה עַל זֶה** – על המדובר כאן, שמדות חסד וגבורה הן למעלה מהשכל, **אָמְרוּ בַּזֹּהַר**[2], **דִּלְעֵילָא, בְּסִטְרָא דִּקְדֻשָּׁה עִלָּאָה,** – שלמעלה, בצד ה"קדושה עליונה", כלומר, בעולם האצילות שהוא למעלה מעולמות בריאה – יצירה – עשיה, **אִית יְמִינָא וְאִית שְׂמָאלָא,** יש "ימין" ויש "שמאל", **דְּהַיְנוּ חֶסֶד וּגְבוּרָה, פֵּרוּשׁ,** – שכן, מה היא הרבותא שלמעלה ישנם חסד וגבורה? אלא הכוונה היא, שגם גבורה (צמצום) היא "לעילא" (למעלה) ולמעלה מהשגת הנבראים, כי היא מדה אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" – בצד הקדושה – לא שייך פירוד חס־ושלום, אלא הכל הוא בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה), למרות שהם שני דברים מנוגדים לגמרי, הם – באופן של "שני הפכיים בנושא אחד", מפני ששניהם מאוחדים בתכלית עם אין־סוף ברוך־הוא, **דִּשְׁתֵּיהֶן** – גם חסד וגם גבורה, **הֵן מִדּוֹת אֱלָהוּת לְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים וְהַשָּׂגָתָם, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת** – הוא יתברך והכלים שלו (ומדותיו) הם דבר אחד בעולם האצילות, גם מדת החסד וגם מדת הגבורה מאוחדות שתיהן בתכלית אתו יתברך. **וְאַף הַשָּׂגַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בִּנְבוּאָתוֹ,** – שהשיג במראה הנבואה שלו, **לֹא הָיְתָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת,** – עצמו, שכן עולם האצילות הוא למעלה גם משכלו והשגתו של משה רבנו, **אֶלָּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה** – על־ידי התלבשות מדריגת ה"אצילות" בעולם הבריאה; **וְאַף גַּם זֹאת,** – גם לאחר ש"אצילות" מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדריגה של "אצילות" השיג? – **לֹא בִּשְׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ - חֶסֶד וּגְבוּרָה**[3] – היתה השגת משה רבנו, **אֶלָּא עַל־יְדֵי**

---

1. ראה פירוש רש"י בראשית א, א; בראשית רבה פי"ב, טו. 2. חלק א נג, א. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: עפמשנ"ת באגה"ק (סי"ט) מובן שאין הכוונה – שלא למעלה מזה (שהרי השיגו בחו"ב) – אלא שהשגת חו"ג (מקור הבריאה וצמצומה) דבזה עסקינן

הִתְלַבְּשׁוּתָן – המוקדמת, **בַּמִּדּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶן בְּמַדְרֵגָה, שֶׁהֵן מִדּוֹת נֵצַח־הוֹד־יְסוֹד** – מדת הנצח היא "ענף" בלבד ממדת החסד, ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה – כפי שהן באות במדת ה"יסוד" המשפיעה למדריגות שלמטה ממנה, **[כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה]**. – שבמדריגה זו היתה השגתו של משה רבנו עליו־השלום. **רַק שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָם שֶׁל צַדִּיקִים בְּגַן־עֵדֶן, הוּא הַשָּׁנֹת הִתְפַּשְּׁטוּת הַחִיּוּת וְאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִשְּׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ - חֶסֶד וּגְבוּרָה** – שבתור שכר יכולים הם לקבל ההתפשטות משתי מדות אלו, **וְהוּא** – התפשטות החיות משתי המדות חסד וגבורה, היא **מְזוֹן נִשְׁמוֹת שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. כִּי מֵהִתְפַּשְּׁטוּת שְׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ נִמְתָּח רָקִיעַ** – אור מקיף, **עַל הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבְּגַן־עֵדֶן,** – אור מקיף זה מעניק כוח לאותן נשמות שתוכלנה "לקבל" ההתפשטות משתי מדות אלו, **וְרָקִיעַ זֶה נִקְרָא "דָּוָא דְּאוֹרַיְתָא",** – סוד התורה, הענין בתורה שבבחינת רז וסוד, **וּבוֹ** – ברקיע, **סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה,** – ואותיות התורה הן הרי גם כן למעלה משכל והבנת התורה, **הַנְּתוּנָה** – התורה ניתנה **מִשְּׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[4]: **"מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ",** – דת, תורה, באה מ"ימין", מ"חסד", והיא גם ענין של "אש", "גבורה", **וּמֵרָקִיעַ זֶה** – ומאור מקיף זה, **נוֹטֵף טַל לִמְזוֹן הַנִּשְׁמוֹת,** – כלומר, מה"רקיע" נמשך אור פנימי לנשמות, שהוא ענין ה"מזון" – אור פנימי שמשיגים אותו, **דְּהַיְנוּ** – כלומר: **יְדִיעַת סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, כִּי הָרָקִיעַ הַזֶּה הוּא סוֹד הַדַּעַת,** – והטל שנוטף ממנו, הוא ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה, **וְהַתּוֹרָה הִיא מְזוֹן הַנִּשְׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן, וְהַמִּצְוֹת הֵן לְבוּשִׁים, כַּמְּבֹאָר כָּל זֶה [בְּזֹהַר** – פרשת **וַיַּקְהֵל** – **דַּף ר"ט וְר"י, וּבְ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מ"ד פֶּרֶק ג]:** – הרי מוסבר כאן, ששתי המדות חסד וגבורה שמאצילות, הן למעלה משכל והשגה לא רק של הנבראים, אלא גם של נשמות שמעולם האצילות, ורק בדרך של קבלת שכר יכולות הנשמות בגן־עדן לקבל ההתפשטות משתי המדות חסד וגבורה.

שער היחוד והאמונה

התלבשותן במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן שכרם של צדיקים בגן עדן הוא השגת התפשטות החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא מזון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"הז כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על הנשמות שבגן עדן ורקיע זה נקרא רזא דאורייתא ובו סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוטף טל למזון הנשמות דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא מזון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר כל זה [בזהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ח שער מ"ד פרק ג']:

יום שני ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פ, פרק ו והנה שם... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

פֶּרֶק ו. בפרק ד' הסביר רבנו הזקן, ששתי המדות העליונות – מדת החסד והתפשטות של החיות האלקית לברוא ולהחיות את הנבראים, ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") – יש לשתיהן שורש אחד; ואשר מכיוון שהן "עצם" אחד, לא יכול הצמצום והגבורה להיות הסתרה אמיתית, שכן "אין עצם מסתיר על עצם". ברם, כל זה אמור לגביהן כפי שהן בשרשן, ואילו כפי שהן בהתגלות בספירה ומדה, אפשר לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות והפכיות אחת מהשניה – מדה אחת היא חסד וגילוי, והשניה – גבורה, צמצום והעלם, ובפרקנו יסביר, שגם כפי ששתי מדות אלו הן בהתגלות, הן בהתכללות אחת עם השניה. שהרי, תכלית וכוונת ההעלם היא כדי שיוכלו להיות עולם ונבראים גשמיים – שכן, אם החיות האלקית היתה בהתגלות, היו הנבראים בטלים במציאות ולא היתה שום מציאות כלל של נבראים – הרי שתכלית הצמצום וההעלם של גבורה היא באמת ענין של חסד, כך ששתיהן חסד וגבורה, הן בהתכללות. ולמה הדבר כך? – מפני ששתיהן מאוחדות עם האין־סוף, הרי הן ממילא "עצם" אחד גם כשהן שתי מדות חסד וגבורה. **וְהִנֵּה, שֵׁם "אֱלֹהִים" הוּא שֵׁם מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם,** – כל שם מהשמות הקדושים הוא מדה מיוחדת, כמו שם א־ל הוא מדת החסד, ככתוב[1]: "חסד א־ל כל היום", וכך שאר השמות במדות אחרות. השם של מדת הגבורה והצמצום הוא שם אלקים, כלומר, כשאור אין־סוף ברוך־הוא מתלבש במדת הגבורה לפעול פעולת הצמצום והעלם – נקראת מדה בשם אלקים. **וְלָכֵן הוּא** – שם אלקים, **גַּם־כֵּן בְּגִימַטְרִיָּא "הַטֶּבַע",** – במלה "הטבע" אנו מציינים סדר קבוע של הנהגה בעולם, החוזר על עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו

שער היחוד והאמונה

פרק ו והנה שם אלהים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה

– היתה ע"י התלבשותם בנה"י דוקא". 4. ברכה לג, ב. 1. תהלים נב, ג.

ואין הוא מעורר שום השתאות, לא נראה כל חידוש לגבי הסדר של אתמול, וממילא לא חושבים אודות הכוח והחיות האלקי הגלום בדברים שנקבעו בסדר ואופן תמידי. **לְפִי שֶׁמַּסְתִּיר** – שם אלקים את **הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה הַמְּהַוֶּה וּמְחַיֶּה הָעוֹלָם,** – על־ידי שהאור שלמעלה מהווה תמיד מחדש את הנבראים, נוצר הרי באמת, כאמור, הענין הפלאי של בריאת "יש מאין", פלא שהוא גדול יותר מאשר קריעת ים־סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור שלמעלה המהווה ומחיה את העולם, **וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם עוֹמֵד** – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמידי, **וּמִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.** – גם אותם דברים, בהם נראית איזו התחדשות, הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך הטבע. – המלה "טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה כמה פירושים, ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון חכמינו ז"ל[2]: "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים". כמו כן "טבע" מלשון "טובעו בים סוף", כמו דבר שטבוע במים, מכסים עליו המים והוא אינו נראה כלל – כך "טבועה" כביכול החיות האלקית בנבראים, שאין היא נראית כלל. **וְשֵׁם "אֱלֹהִים" זֶה,** – לא כפי ששם אלקים הוא בשרשו העליון, אלא כפי ששם אלקים משפיע באמצעות מדת הגבורה, שהעולם ייראה כאילו הוא מתנהג בדרך הטבע, **הוּא מָגֵן וְנִרְתָּק לְשֵׁם הַוָי"ה,** – כאמור לעיל בפירוש הפסוק "שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו השמש כאשר מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם הוי', כמו ה"מגן" וה"נרתק" המסתירים על אור השמש, כדי שיהיה באפשרות הנבראים לקבל את האור, **לְהַעֲלִים הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם הַוָי"ה וּמְהַוֶּה מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שענינו של "הוי'" (מלשון מהווה) שהוא בורא הכל מ"אין" ל"יש", ועל אור זה מסתיר שם אלקים, וזאת כדי **שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה לַנִּבְרָאִים וְיִבָּטְלוּ בִּמְצִיאוּת.** – אילו האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש", היה מתגלה לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא על־ידי ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים, וממילא – **וַהֲרֵי בְּחִינַת גְּבוּרָה זוֹ וְצִמְצוּם הַזֶּה**[3] – ההסתרה המסתירה על החיות האלקית, **הוּא** – לא רק צמצום והעלם, אלא **גַּם־כֵּן בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבָּנֶה בּוֹ,** – זהו "כי אמרתי עולם חסד יבנה"[4], שבנין ובריאת העולם הוא על־ידי בחינה של חסד; וכיוון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא היתה יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל להיות המציאות של עולם, **וְזוֹ הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה הַכְּלוּלָה בַּחֶסֶד**[5]. – אופן כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, זוהי גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד[6].

שער היחוד והאמונה

המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלהים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות והרי בחי' גבורה זו וצמצום הזה הוא גם כן בחי' חסד שהעולם יבנה בו וזו היא בחי' גבורה הכלולה בחסד

---

2. גיטין מ, ב. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדווקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא אחרא להחיותן – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. **4.** תהלים פט, ג. **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל!!), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבו' צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדרי' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאין תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד) כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים 1) דגבו' זו הוא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי' מציאות]. 2) דגבו' זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוכית השחורה שוללת דורכזיכטיקייט דשאר זכוכית וביחד עם זה היא ג"כ לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". **6.** כגון (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוכית שחורה עיניו כהות".

יום שלישי י"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 160, והנה מהתכללות המדות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינך לית יחודא בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי' חסד כמו שם הוי"ה משום שמדותיו של הקדוש ברוך הוא מתיחדות עמו ביחוד גמור והוא ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד פי' שגם הארץ החומרית שנראית יש גמור לעין כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו [וז"ש אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף

1 **וְהִנֵּה, מֵהִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת זוֹ בָּזוֹ** – מן העובדה שלמרות שהן
2 מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן
3 הן כלולות אחת מהשניה, **נִרְאֶה לָעַיִן** – רואים במוחש, **דְּאִיהוּ**
4 **וּגְרַמּוֹהִי חַד,** – שהוא יתברך וה"כלים" שלו הם דבר אחד, **שֶׁהֵן**
5 – גרמוהי, כלומר כליו,
6 **מִדּוֹתָיו, כִּי מֵאַחַר שֶׁהֵן**
7 – מדותיו, **בְּיִחוּד גָּמוּר**
8 **עִמּוֹ, לָכֵן הֵן מִתְיַחֲדוֹת**
9 **זוֹ בָּזוֹ וּכְלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ,**
10 **כְּמַאֲמַר אֵלִיָּהוּ:** –
11 ב"פתח אליהו" שבהקדמת
12 תיקוני זהר: "**וְאַנְתְּ הוּא**
13 **דְּקָשִׁיר לוֹן וּמְיַחֵד לוֹן**
14 **וְכוּ'**, – אתה הקב"ה
15 מקשר את הספירות
16 והמדות ומאחד אותן, **וּבַר**
17 **מִינָךְ לֵית יִחוּדָא בְּעֵילָאֵי**
18 **כוּ'".** – ומבלעדיך אין
19 שום יחוד בעליונים
20 (במדות שלמעלה). להלן
21 יסביר רבנו הזקן, שכיוון
22 ששם אלקים, מדת
23 הגבורה והצמצום, הוא
24 דבר אחד עם שם הוי', עם
25 מדת החסד והגילוי, הרי
26 מובן ממילא שההעלם
27 וההסתר שמשם אלקים,
28 באמת אין הוא הסתר
29 כלל, שהרי אין עצם
30 מסתיר על עצם – ודבר זה
31 מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי מקורם. **וְזֶהוּ**
32 **שֶׁכָּתוּב**[11]**: "וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים",** – על
33 פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על דעתך שיש אלקים
34 נשרה – שרוי – מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "והשבות
35 אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם "בארץ מתחת" ובאופן של
36 "אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן, אין הפירוש שהוי' הוא הא-ל
37 האדיר "בשמים ממעל" ו"על הארץ מתחת" ובלעדו אין א-ל
38 אחר, אלא הפירוש הוא שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל
39 אליו יתברך, ועל כך צריך להיות "והשבות אל לבבך" –
40 להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי' הוא האלקים", **פֵּרוּשׁ שֶׁשְּׁנֵי**
41 **שְׁמוֹת אֵלּוּ** – הוי' ואלקים, **הֵם אֶחָד מַמָּשׁ,** – למרות שהוי'
42 הוא חסד והתגלות, ואלקים – צמצום והעלם, ובכל זאת הם
43 דבר אחד ממש, **שֶׁגַּם שֵׁם "אֱלֹהִים" הַמְצַמְצֵם וּמַעֲלִים הָאוֹר,**
44 – של החיות האלקית המהווה את העולם והנבראים, **הוּא**
45 **בְּחִינַת חֶסֶד כְּמוֹ שֵׁם הַוְיָ"ה, מִשּׁוּם שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-**
46 **בָּרוּךְ-הוּא מִתְיַחֲדוֹת עִמּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר, וְהוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד,**
47 **שֶׁמִּדּוֹתָיו הֵן שְׁמוֹתָיו.** – ועל כך אומרים "הוא ושמו אחד",
48 **וְאִם כֵּן** – כשתדע ותבין ששם אלקים הוא דבר אחד עם שם
49 הוי', **מִמֵּילָא תֵּדַע**
50 **שֶׁ"בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל**
51 **הָאָרֶץ מִתָּחַת - אֵין**
52 **עוֹד",** – מבלעדו יתברך.
53 **פֵּרוּשׁ** – של "אין עוד":
54 **שֶׁגַּם הָאָרֶץ הַחֻמְרִית**
55 **שֶׁנִּרְאֵית יֵשׁ גָּמוּר לְעַיִן**
56 **כֹּל, הִיא אַיִן וָאֶפֶס**
57 **מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ-**
58 **בָּרוּךְ-הוּא, כִּי שֵׁם**
59 **"אֱלֹהִים" אֵינוֹ מַעֲלִים**
60 **וּמְצַמְצֵם אֶלָּא**
61 **לַתַּחְתּוֹנִים,** – שהעובדה
62 שבגלל ההעלם של שם
63 אלקים נראים הנבראים
64 ל"יש", הרי זה לגבי
65 הנבראים ה"תחתונים"
66 בלבד, כאמור לעיל, **וְלֹא**
67 **לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא,**
68 **מֵאַחַר שֶׁהוּא וּשְׁמוֹ**
69 **"אֱלֹהִים" - אֶחָד,** – הרי
70 שאין שם אלקים יכול
71 להסתיר לגבי הקדוש-
72 ברוך-הוא. **וְלָכֵן גַּם**
73 **הָאָרֶץ וּמִתַּחַת לָאָרֶץ הֵן**
74 **אַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי**
75 **הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, וְאֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם כְּלָל, אֲפִלּוּ** – לא,
76 **בְּשֵׁם "עוֹד" שֶׁהוּא לָשׁוֹן טָפֵל,** – "עוד" – דבר נוסף, שהוא
77 טפל לדבר העיקרי הראשון, **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם-**
78 **לִבְרָכָה**[12]**: "יְהוּדָה וְעוֹד לִקְרָא",** – בתמידה. בשעה שישנה
79 ראיה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים להביא ראיה
80 מהנהוג בארץ יהודה, גם לא ראיה באופן טפל – הרי ש"עוד"
81 הוא מלשון טפל, **וּכְגוּף שֶׁהוּא טָפֵל לַנְּשָׁמָה וְחִיּוּת שֶׁבְּתוֹכוֹ**
82 – אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן הנשמה שבקרבו,
83 טפל לנשמה שבו. [**וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[13]**: "אֲהַלְלָה ה' בְּחַיָּי, אֲזַמְּרָה**
84 **לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי",** – בגופי, הרי שהגוף נקרא "עוד", וביחס לגוף
85 נאמר "אזמרה לאלקי", שכן – **שֶׁהַחַיִּים** – הנשמה, **נִמְשָׁכִים**
86 **מִשֵּׁם הַוְיָ"ה, וְה"עוֹד" שֶׁהוּא הַגּוּף הַטָּפֵל - מִשֵּׁם "אֱלֹהִים"],**
87 – לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי
88 "עודי" – השם אלקים – "אזמרה לאלקי בעודי". – כלומר, ביטול

---

7. ואתחנן ד, לט. **8.** קידושין ו, א. **9.** תהלים קמו, ב.

הגוף לגבי הנשמה הוא באופן של "עוד", טפל לנשמה, אך אין הוא בטל במציאות לגבי הנשמה – מדוע? **לְפִי** – מפני, **שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵינָהּ מְהַוָּה הַגּוּף מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – היא רק מוסיפה לגוף את ענין החיים בלבד, לכן נקרא הגוף על־כל־פנים טפל לגבי הנשמה, שהיא החיות שלו, העיקר שלו. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמְּהַוֶּה אֶת הַכֹּל מֵאַיִן לְיֵשׁ - הַכֹּל בָּטֵל בַּמְּצִיאוּת אֶצְלוֹ,** – כיוון שהקב"ה יוצר את המציאות כולה מ"אין" ל"יש" שהמציאות אינה אף בבחינת "טפל", **כְּמוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ.** – כך כל נברא בטל במציאות אליו יתברך.

שער היחוד והאמונה

הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור השמש בשמש.

יום רביעי י"ח סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים:

וְלָכֵן הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְהִיר "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְגוֹ'", – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה מן ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך ולחשוב אחרת, **שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ הֵם דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ,** – נפרד מהקב"ה שברא אותם ומחיה אותם, **וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כְּהִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף,** – להחיות את הגוף – כך ממלא הקב"ה את העולם כדי להחיותו, **וּמַשְׁפִּיעַ** – הקב"ה, **כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ בָּאָרֶץ,** – זהו החיות שבגלוי בארץ, **וְכֹחַ הַתְּנוּעָה בַּגַּלְגַּלִּים, וּמְנִיעָם וּמַנְהִיגָם כִּרְצוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה מֵנִיעָה אֶת הַגּוּף וּמַנְהִיגַתּוּ כִּרְצוֹנָהּ.** – למרות שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה, אך כיוון שהנשמה מחיה את הגוף, לכן היא מנהיגה את הגוף בהתאם לרצונה; ובכן עלולים, איפוא, לטעות ולחשוב, שגם הקב"ה רק מחיה ומנהיג את העולם, ואילו העולם כשלעצמו הוא דבר נפרד, כמו שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה. לכן בא הפסוק ומזהיר שלא יטעו טעות זו, שכן אין זה דומה כלל לנשמה וגוף. **אַךְ בֶּאֱמֶת אֵין הַמָּשָׁל** – מנשמה וגוף, **דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל** – של אלקות ועולם, **כְּלָל, כִּי הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף הֵם בֶּאֱמֶת נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה בְּשָׁרְשָׁם,** – לנשמה ולגוף שרשים נפרדים, **כִּי אֵין הִתְהַוּוּת שֹׁרֶשׁ הַגּוּף וְעַצְמוּתוֹ מִנִּשְׁמָתוֹ**[14], **אֶלָּא מִטִּפּוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ,** – מכך נוצר הגוף; **וְגַם אַחֲרֵי כֵן** – אחרי התהוות הגוף, **אֵין גִּדּוּלוֹ** – של הגוף, **מִנִּשְׁמָתוֹ לְבַדָּהּ, אֶלָּא עַל־יְדֵי אֲכִילַת וּשְׁתִיַּת אִמּוֹ כָּל תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים,** – חדשי העיבור, **וְאַחַר־כָּךְ** – אחרי הלידה, תלוי גידול הגוף **עַל־יְדֵי אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ בְּעַצְמוֹ,** – הרי שהגוף הוא באמת דבר נפרד מהנשמה, והנשמה רק מחיה את הגוף. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עַצְמוּתָם וּמָהוּתָם נִתְהַוָּה מֵאַיִן וָאֶפֶס הַמּוּחְלָט** – מבחינת ה"אין" האלקי אין בעצם שום מקום ל"יש" ולנבראים, **רַק בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ,** – הם נבראו מ"אין" ל"יש"; **וְגַם עֲדַיִן** – אחרי התהוותם **נִצָּב** – בהם, **דְּבַר ה' לְעוֹלָם, וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם תָּמִיד בְּכָל רֶגַע, וּמְהַוֶּה אוֹתָם**

שער היחוד והאמונה

ולכן הוצרך הכתוב להזהיר וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' שלא תעלה על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ ומלואה הם דבר נפרד בפני עצמו והקדוש ברוך הוא ממלא כל העולם כהתלבשות הנשמה בגוף ומשפיע כח הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים ומניעם ומנהיגם כרצונו כמו שהנשמה מניעה את הגוף ומנהיגתו כרצונה. אך באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדי' זה מזה בשרשם כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו מנשמתו אלא מטפות אביו ואמו וגם אחרי כן אין גידולו מנשמתו לבדה אלא על ידי אכילת ושתיית אמו כל תשעה חדשים ואחר כך על ידי אכילתו ושתייתו בעצמו מה שאין כן השמים והארץ שכל עצמותם ומהותם נתהוה מאין ואפס המוחלט רק בדבר ה' ורוח פיו ית' וגם עדיין נצב דבר ה' לעולם ושופע בהם תמיד בכל רגע ומהוה

---

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' **שבנברא**, כי רוח כו' – מהוי', והסתר הנברא – מאלקים, והם אחד ממש ואין אלק' מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף משם הוי' והגוף משם אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התירוץ – **דנפרדים** (לא רק במציאותם, אלא גם) **בשרשם** כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאותו) – היינו דרגת שם אלק' **שבגוף** – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' **שבנשמה שלו**) **אלא** כו' ואין דרגות **פרטיות אלו** דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק **טפל** לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י **חלק זה**".

תָּמִיד – מחדש, **מֵאַיִן לְיֵשׁ, כְּהִתְהַוּוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ בְּתוֹךְ גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – כמוסבר לעיל, שאור השמש כפי שהוא בשמש עצמה, אינו מציאות כלל. רק כשהאור מתפשט בחלל העולם, שם הוא "מציאות". ואילו בשמש עצמה הוא בטל לגמרי לשמש, למקורו – כך גם לגבי הנבראים, שלאמיתו של דבר הם נמצאים תמיד במקורם, בכוח האלקי, המהווה אותם. **וְאִם כֵּן, הֵם** – הנבראים, **בְּטֵלִים בֶּאֱמֶת בְּמְצִיאוּת לְגַבֵּי דְּבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, הַמְיַחֲדִים בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן,** – איך "דבר ה'" ו"רוח פיו" מאוחדים עם הקב"ה – והנבראים בטלים כליל במציאות ל"דבר ה' ורוח פיו" ולהקב"ה עצמו, **כְּבִטּוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ.** – אך, למה אם כך אין זה נרגש בנבראים, והם מרגישים עצמם ל"יש" ול"מציאות"? – **רַק שֶׁהֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו, בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הַחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ בָּהֶם, שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִים הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם כְּאִלּוּ הֵם דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ.** – דבר הבא מהצמצום המסתיר, שהנברא לא ירגיש אף לא את המקור הנמצא בו תמיד ומהווה אותו תמיד מ"אין" ל"יש"; וכיוון שאין הוא מרגיש את המקור, לכן הוא יכול להרגיש עצמו ל"יש" ו"מציאות", כאילו הוא דבר לעצמו. **אַךְ אֵין הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר אֶלָּא לְתַחְתּוֹנִים, אֲבָל** – ואילו, **לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כֻּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי,** – הכל לגבי הקב"ה לא נחשב לכלום ממש, **כְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ, וְאֵין מִדַּת הַגְּבוּרָה מַסְתֶּרֶת חֵס־וְשָׁלוֹם לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי אֵינֶנָּה דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא "ה' הוּא הָאֱלֹהִים":** – ההסתר שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא דבר אחד עם שם הוי', מדת החסד והתגלות, וממילא אין בכך משום הסתר לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

שער היחוד והאמונה

אותם תמיד מאין ליש כהתהוות האור מהשמש בתוך גוף כדור השמש עצמו דרך משל ואם כן הם בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח פיו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' כמו שיתבאר לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן גבורותיו במדת הגבורה והצמצום להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין הצמצום וההסתר אלא לתחתונים אבל לגבי הקדוש ברוך הוא כולא קמיה כלא ממש חשיבי כאור השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלום לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה' הוא האלהים:

יום חמישי י"ט סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 162, פרק ז ובזה יובן... עד עמ' פב, עליו כלל.

פֶּרֶק ז. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמשמעות ציווי התורה את ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – איננה למנוע את הטעות של א־ל נוסף, אלא שמבלעדי הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים במציאות ומיוחדים בו יתברך; אלא שהצמצום וההסתר מסתירים על החיות האלקית, המהווה את הנברא תמיד מ"אין" ל"יש", שלא תיראה ולא תהיה גלויה בנברא – ולכן מרגיש הנברא את עצמו ל"מציאות"; ברם, ההסתר הוא רק לגבי הנברא בלבד, ואילו לגבי הקב"ה, אין בהסתר משום הסתר, שכן הוי' ואלקים הם "כולא חד", הם שניהם דבר אחד, וההסתר שמצד שם אלקים אינו מכסה על שם הוי'. בפרק זה, פרק ז', יסביר רבנו הזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן מה שכתוב בזהר הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – האופן הנעלה יותר של יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" – האופן הנמוך יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד" הוא רק יחודו של הקב"ה שהוא א־ל אחד, – איך מתאים לומר שיש אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר כאן, שמשמעות היחוד היא יחודו של הקב"ה במובן זה, שכל הנבראים בטלים ומיוחדים בו יתברך – כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן, הכוח האלקי המהווה את הנבראים שיהיו מציאות יש, שהוא הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות, בשעה שכוח זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל באדם, כשאותיות דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמוח ובמדות שבלב, המביאות לאחר מכן לדבר את הדיבור (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל ח"א פ"כ – כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד עדיין בהתכללות במדות שלמעלה) הרי במדות שלמעלה שהן למעלה מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום וזמן, שהרי המדות שלמעלה הן "אין־סוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום והזמן, הרי הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם הקב"ה הנעלה יותר, שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור השמש בטל במציאות בהיותו במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח האלקי המהווה את הנבראים (הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות) בא אחרי צמצומים במדריגה של להיות מקור לנבראים, לגבי מדריגה זו של הכוח האלקי, אי אפשר כבר לומר שהנבראים בטלים במציאות והם אין ואפס, שכן, כיוון שהוא נעשה מקור בפועל לנבראים, הרי שהנבראים תופסים מקום במדריגה זו. במדריגה זו, למרות שגם שם נמשך "אין־סוף" והיא מתאחדת עם הכוח האלקי (מדריגת הדיבור שלמעלה), בכל זאת, היחוד המורגש במדריגה זו, הוא רק "יחודא תתאה", האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה, ואמנם מציאות זו בטלה לאלקות, אבל לא במדה כזו שמציאותה תתבטל לגמרי.

שער היחוד והאמונה

פרק ז ובזה יובן מ"ש בזהר הקדוש דפסוק שמע ישראל הוא יחודא עילאה וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתוון כי הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם זה הן המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו ואינו בטל במציאות ממש כי בהסתלקות מדה זו ושם זה ח"ו היה העולם חוזר למקורו בדבר ה' ורוח פיו ית' ובטל שם במציאות ממש ולא היה שם עולם עליו כלל

1 **וּבְזֶה** – במה שדובר לעיל, יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ,
2 **דְּפָסוּק "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"** – עד "ה' אחד", **הוּא "יְחוּדָא עִלָּאָה",**
3 – האופן הנעלה יותר באחדות ה', **וּ"בָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ**
4 **לְעוֹלָם וָעֶד" - הוּא "יְחוּדָא תַּתָּאָה",** – האופן הנמוך יותר
5 באחדות ה'. איזו שייכות
6 יש ל"ברוך שם כבוד
7 מלכותו לעולם ועד"
8 לענין היחוד? – **כִּי "וָעֶד"**
9 **הוּא "אֶחָד" בְּחִלּוּפֵי**
10 **אָתְוָן**[1]. – כי[2] המלה "ועד"
11 היא "אחד" בחילופי
12 אותיות. האות "א"
13 מ"אחד" מוחלפת באות
14 "ו" של "ועד" – בהתאם
15 לשייכות שיש לאותיות
16 "אהו" (אותיות המשך –
17 הערת כ"ק אדמו"ר
18 שליט"א) ביניהן; והאות
19 "ח" מ"אחד" מוחלפת
20 באות "ע" של "ועד" –
21 שכן שתיהן הן מהאותיות
22 "אהח"ע", שה"מוצא"
23 שלהן אחד; והאות "ד"
24 רבתי מ"אחד" נעשית
25 ה"ד" מ"ועד". **כִּי הִנֵּה,**
26 **סִבַּת וְטַעַם הַצִּמְצוּם**
27 **וְהַהֶסְתֵּר הַזֶּה, שֶׁהִסְתִּיר**
28 **וְהֶעְלִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־**
29 **הוּא אֶת הַחַיּוּת שֶׁל**
30 **הָעוֹלָם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹלָם נִרְאֶה דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
31 – כלומר, מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"יש" וכדבר בפני
32 עצמו? מה היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת,
33 שהוא בטל במציאות למקורו? – הסיבה לכך וטעמו של דבר
34 הוא, **הִנֵּה הוּא יָדוּעַ לַכֹּל, כִּי תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא**
35 **בִּשְׁבִיל הִתְגַּלּוּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – שיהיה גלוי שהקב"ה
36 הוא המלך, **דְּ"אֵין מֶלֶךְ** – לא שייך ענין המלוכה, **בְּלֹא עַם",**
37 – שעליהם ימלוך המלך, **פֵּרוּשׁ "עַם"** מִלְּשׁוֹן **"עוֹמְמוּת",**
38 – כמו "גחלים עוממות", גחלים כבויים בהם לא נראית האש;
39 כך גם ביחס למלך, שהכוונה ב"עם" היא, אלה שלא נראה
40 בהם הקשר עם המלך, **שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְזָרִים וּרְחוֹקִים**
41 **מִמַּעֲלַת הַמֶּלֶךְ,** – ודוקא עליהם בא ענין המלוכה, מצד
42 התבטלותם אל המלך. **כִּי אִלּוּ אֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ** – למלך, **בָּנִים**
43 **רַבִּים מְאֹד - לֹא שַׁיָּךְ שֵׁם "מְלוּכָה" עֲלֵיהֶם,** – שכן, בנים
44 הם חלק מהמלך עצמו – "ברא כרעא דאבוה" – ולכן לא שייך
45 עליהם ענין המלוכה,
46 אלא דוקא על רחוקים
47 וזרים; **וְכֵן** – לא שייך
48 ענין המלוכה, **אֲפִלּוּ עַל**
49 **שָׂרִים לְבַדָּם,** – למרות
50 שאין השרים חלק
51 מהמלך עצמו, הם זרים,
52 אך כיוון שיש להם יחס,
53 כשרים, למעלתו של
54 המלך, גם עליהם לא
55 שייך ענין המלוכה. **רַק**
56 **"בְּרֹב עָם"** - **דַּוְקָא** -
57 **"הַדְרַת מֶלֶךְ".** – שכן,
58 על רוב עם דוקא שייך
59 ענין המלוכה; בדוגמה זו
60 הדבר למעלה, שתכלית
61 התגלות המלוכה
62 שלמעלה היא על
63 הנבראים התחתונים
64 דוקא, אלה הנראים
65 כדבר נפרד בפני עצמו
66 מאלקות, ולא נראה איך
67 הם בטלים לאלקות –
68 עליהם בא ענין המלוכה,
69 שהם יהיו נכנעים ובטלים
70 להקב"ה. **וְשֵׁם הַמּוֹרֶה עַל מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא שֵׁם**
71 **אֲדֹנוּת, כִּי** – ענין המלוכה הוא מה **שהוּא אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ.**
72 **וְנִמְצָא, כִּי מִדָּה זוֹ** – מדת המלכות, **וְשֵׁם זֶה** – השם של
73 אדנות המורה על מלוכה, **הֵן הַמְּהַוִּין וּמְקַיְּמִין הָעוֹלָם,**
74 **לִהְיוֹת עוֹלָם כְּמוֹת שֶׁהוּא עַכְשָׁו, יֵשׁ גָּמוּר וְדָבָר נִפְרָד**
75 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵינוֹ בָּטֵל בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ, כִּי בְּהִסְתַּלְּקוּת**
76 **מִדָּה זוֹ וְשֵׁם זֶה חַס־וְשָׁלוֹם** – מהעולם, **הָיָה הָעוֹלָם חוֹזֵר**
77 **לִמְקוֹרוֹ בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, וּבָטֵל שָׁם בַּמְּצִיאוּת**
78 **מַמָּשׁ, וְלֹא הָיָה שֵׁם** – ההגדרה של **"עוֹלָם"** – חל, **עָלָיו**
79 **כְּלָל.** – שכן, "עולם" הוא ענין של מציאות והגבלה, ושם,
80 במקורו, לא היה "מציאות" ולא היו לו ההגבלות של עולם.

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקובץ ליובאוויטש נדפס מכתבי ע"ד חילוף זה" - ב"קובץ ליובאוויטש" ("תשובות וביאורים" (ברוקלין, תשל"ד) סי"ד (ע' 62)) נדפס מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". **2.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"ש בזח"ב קלה, א".

יום שישי כ' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטרין.

שער היחוד והאמונה

והנה גדר ובחי' שם עולם נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום הוא מזרח ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי' זמן עבר הוה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם במדת מלכותו ית' לבדה שייך לומר שהוא ית' מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא ממדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שמדת מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום והזמן בטילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן שהוא היה הוה ויהיה ברגע א' כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כולו מלמעלה עד למטה ולד' סטרין.

1 **וְהִנֵּה, גֶּדֶר וּבְחִינַת שֵׁם "עוֹלָם" נוֹפֵל עַל** – דבר שהוא **בְּחִינַת**
2 **מָקוֹם וּבְחִינַת זְמַן דַּוְקָא. בְּחִינַת מָקוֹם - הוּא: מִזְרָח וּמַעֲרָב,**
3 **צָפוֹן, דָּרוֹם, מַעֲלָה וּמַטָּה.** – אלה הם שש הקצוות המגדירות
4 ענין המקום, **בְּחִינַת זְמַן** -
5 הנבראים המוגבלים
6 ומחולקים בהגדרות של
7 מקום וזמן, נופל השם
8 "עולם". **וְהִנֵּה, כָּל**
9 **בְּחִינוֹת אֵלּוּ** – של מקום
10 וזמן, **אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת**
11 **בַּמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת**
12 **הָעֶלְיוֹנוֹת,** – בעולם
13 ה"אצילות". כי המדות הן
14 "אין־סוף", כמוזכר לעיל,
15 שמדת החסד היא חסד
16 בבחינה של "אין־סוף",
17 וכך שאר המדות – הרי
18 שלא שייך בהן כלל
19 ההגבלות של מקום או
20 זמן, כיוון שהן "אין־סוף"
21 ולמעלה מכל הגבלה, **כִּי**
22 **אִם בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ**
23 **יִתְבָּרֵךְ לְבַדָּהּ שַׁיָּךְ לוֹמַר**
24 **שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מֶלֶךְ**
25 **לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ**
26 **וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,**
27 – שהקב"ה הוא מלך על
28 הנבראים העליונים ביותר ועל הנבראים התחתונים ביותר – הרי
29 שנאמר כאן גדר מסויים של מקום, התחלקות של מקום מעלה
30 ומטה וד' רוחות, **וְכֵן** – שייך לומר שהוא מלך לְד' **סִטְרִין,** – על
31 ארבעה צדדים של העולם. כלומר, ההתחלקות של מקום מעלה
32 ומטה וד' רוחות, **וְכֵן** – שייך ענין המלכות שלמעלה, **בְּבְחִינַת**
33 **זְמַן** - "ה' מֶלֶךְ, – בהווה, ה' מָלָךְ, – בעבר, ה' יִמְלֹךְ"[3]. –
34 בעתיד, הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין הזמן. **וְנִמְצָא,**
35 **שֶׁחִיּוּת הַמָּקוֹם וְכֵן חִיּוּת הַזְּמַן, וְהִתְהַוּוּתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ,**
36 **וְקִיּוּמָם כָּל זְמַן קִיּוּמָם, הוּא מִמִּדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְשֵׁם**
37 **אֲדֹנוּת בָּרוּךְ־הוּא.** – שהרי רק למדת המלכות ושם אדנות יש
38 קשר למקום וזמן, כאמור. **וּלְפִי שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ**
39 **מְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד כְּמוֹ**
40 **שֶׁיִּתְבָּאֵר,** להלן, **הִלְכָּךְ** – לכן, **גַּם בְּחִינַת הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן** –
41 המתהווים ממדת המלכות, **בְּטֵלִים בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ לְגַבֵּי**
42 **מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּבִטּוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ.** –
43 מדובר כאן במעמד כאשר מקור העולמות (זמן ומקום) "עומד"
44 בבחינת המלכות כפי שהיא מיוחדת במהותו ועצמותו יתברך
45 בתכלית היחוד, לפני שהיא באה, על־ידי צמצומים, להתלבש
46 בעולמות שלמטה להוותם ולהחיותם; שכן, למרות שגם כמו
47 שמלכות היא במדריגה זו יש כבר בהם מקור למקום וזמן, אך
48 "שם" בחינות המקום והזמן בטלות במציאות לגמרי לגבי
49 הקב"ה. זהו ענינו של
50 "יחודא עילאה", האופן
51 העליון יותר של יחוד, כפי
52 שהנבראים מיוחדים עם
53 הקב"ה באופן שהם בטלים
54 במציאות ממש, שכן, מצד
55 מקורם (מדת המלכות
56 ושם אדנות, הפועלים את
57 מציאותם של הנבראים)
58 אין עדיין מקום כלל
59 ל"מציאות" שלהם. **וְזֶהוּ**
60 **שִׁלּוּב שֵׁם אַדְנוּת בְּשֵׁם**
61 **הַוָיָ"ה,** – בשמות ישנו
62 ענין השילוב, כמו
63 שאותיות שם אחד
64 משתלבות באותיות שם
65 אחר – והשם שהאות שלו
66 באה בתחילה, שם זה הוא
67 בהתגברות (כלומר, השם
68 השני משולב בו),
69 שההתגלות היא כמו מצד
70 שם זה; אם הראשון
71 משמות השילוב הוא משם
72 של חסד (והשם של גבורה משולב בו) ההתגלות היא ענין של
73 חסד, וכך הלאה. האופן והמדריגה של מלכות ושם אדנ"י, מקור
74 הנבראים, כפי שהם עדיין מיוחדים עם מהותו ועצמותו יתברך
75 שלמעלה מלהיות מקור לנבראים, – נקרא שם אדנ"י "בשילוב"
76 בשם הוי' – שמצד ה"התגברות" של שם הוי' בטלים הנבראים
77 במציאות, גם כפי שמלכות ושם אדנות הוא מקורם. **כִּי שֵׁם**
78 **הַוָיָ"ה מוֹרֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַזְּמַן, שֶׁהוּא הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה**
79 – ביחד, **בְּרֶגַע אֶחָד** – שלש בחינות אלו, עבר, הוה ועתיד ביחד
80 "עומדות" בשם הוי', כלומר שם הוי' מורה על למעלה מן הזמן.
81 **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּרֵעֵיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת פִּינְחָס], וְכֵן** – כך גם,
82 **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מָקוֹם, כִּי הוּא מְהַוֶּה תָּמִיד אֶת כָּל בְּחִינַת**
83 **הַמָּקוֹם כֻּלּוֹ מִלְּמַעְלָה עַד לְמַטָּה וּלְד' סִטְרִין.** – ולארבע
84 רוחות. הרי ששם הוי' הוא למעלה מזמן ומקום; ואילו, שם
85 אדנ"י, מלכות, יש לו שייכות, כאמור, לענין הזמן והמקום. אך,
86 מצד זה ששם אדנ"י משולב בשם הוי', בטלה בחינת הזמן
87 והמקום במציאות ממש. – זהו כאמור ענין "יחודא עילאה".
88 להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה".

---

3. נוסח התפילה.

יום שבת קודש כ"א סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה אף על פי... עד עמ' 164, לתחתונים.

שער היחוד והאמונה

והנה אף על פי

שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו שמתייחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הוי"ה באדנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד' סטרין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשוה ממש כי כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור אין סוף ברוך הוא המתלבש בו על ידי מדת מלכותו המיוחדת בו ית' רק שמדת מלכותו היא מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו לתחתונים.

1 **וְהִנֵּה, אַף־עַל־פִּי** – למרות, **שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם**
2 **וְהַזְּמַן** - **אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא נִמְצָא גַּם לְמַטָּה בְּמָקוֹם וּזְמַן,**
3 – גם כשהזמן והמקום הם למטה באופן של מציאות יש – גם
4 שם נמצא בהם הקב"ה שהוא למעלה מזמן ומקום, דְּהַיְינוּ
5 **שֶׁמִּתְיַחֵד בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ**
6 **שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ וְנִתְהַוֶּה**
7 **הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן,** – מדת
8 המלכות כפי שהיא באה
9 למטה, אחרי צמצומים,
10 להיות ה"חיות" של זמן
11 ומקום למטה; אך גם
12 דרגה זו של מלכות,
13 מיוחדת עם הקב"ה. כך גם
14 בבחינת מקום וזמן, נמצא
15 הקב"ה שלמעלה ממקום
16 וזמן, אלא כאן מכסה על
17 כך מדת המלכות, באופן
18 שהנבראים יורגשו וייראו
19 כ"מציאות" עם הגבלות
20 והתחלקות של זמן ומקום.
21 **וְזֶהוּ יִחוּדָא תַּתָּאָה** –
22 האופן התחתון יותר של
23 יחוד. שהנבראים אינם
24 בטלים במציאות ממש.
25 שכן, מקורם, מדת
26 המלכות, נותן מקום להיראותם כ"מציאות", וזהו [**שִׁלּוּב** – שם
27 **הָוָי"ה בְּ** – שם **אֲדֹנוּת בָּרוּךְ־הוּא**], – שם הוי' משולב בתוך
28 שם אדנות, כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא
29 בהתגלות ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. **דְּהַיְינוּ** – כלומר,
30 **שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "אֵין־סוֹף" בָּרוּךְ־**
31 **הוּא - מָלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ מַמָּשׁ בִּזְמַן וּמָקוֹם, כִּי בַּשָּׁמַיִם**
32 **מִמַּעַל וּבָאָרֶץ וּלְד' סִטְרִין** - ארבע רוחות, **הַכֹּל מָלֵא**
33 **מֵאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ, כִּי כָּךְ הוּא בָּאָרֶץ**
34 **מִתַּחַת כְּמוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל מַמָּשׁ, כִּי הַכֹּל הוּא בְּחִינַת**
35 **מָקוֹם, הַבָּטֵל בַּמְּצִיאוּת**
36 **בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־**
37 **הוּא, הַמִּתְלַבֵּשׁ בּוֹ** –
38 בבחינת מקום, **עַל־יְדֵי**
39 **מִדַּת מַלְכוּתוֹ הַמְיֻחֶדֶת**
40 **בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – ולגבי אור
41 אין־סוף ברוך־הוא
42 שלמעלה לגמרי מזמן
43 ומקום, אין שום הבדל בין
44 שמים וארץ – הוא נמצא
45 בכל מקום בשווה. אלא,
46 כיוון שכך, הרי מצד אור
47 אין־סוף ברוך הוא היתה
48 צריכה בחינת המקום
49 והזמן להיבטל לגמרי? רַק
50 – אין הם בטלים
51 במציאות, מפני **שֶׁמִּדַּת**
52 **מַלְכוּתוֹ הִיא מִדַּת**
53 **הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר,**
54 **לְהַסְתִּיר אוֹר־אֵין־סוֹף**
55 **בָּרוּךְ־הוּא,** – שהנבראים
56 לא ירגישו בו, וזאת כדי **שֶׁלֹּא יִבָּטְלוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם**
57 **מִמְּצִיאוּתָם לְגַמְרֵי, וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם בְּחִינַת זְמַן וּמָקוֹם**
58 **בַּמְּצִיאוּת אֲפִלּוּ לַתַּחְתּוֹנִים.** – רק כיוון שבחינת מלכות
59 מסתירה על האור אין־סוף ברוך הוא, יכול להיות ענין הזמן
60 והמקום לנבראים.

המשך מעמוד קעג

1 לרשות הרבים דרך רשות היחיד: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, הזורק חפץ
2 **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הָרַבִּים וּרְשׁוּת הַיָּחִיד בָּאֶמְצַע, רַבִּי מְחַיֵּיב**
3 חטאת, כיון שעבר דרך רשות היחיד ונחשב כמו שנח בה, **וַחֲכָמִים**
4 **פּוֹטְרִין** כיון שלא נח ברשות היחיד.
5 **רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, **לֹא חַיֵּיב רַבִּי אֶלָּא** אם
6 עבר החפץ **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** שהיא מְקוֹרָה – שיש לה תקרה, כגון בית,
7 **דְּאָמְרִינַן בֵּיתָא כְּמָאן דְּמָלְיָא דְּמֵי** – שאנו אומרים רואים את הבית
8 כאילו הוא מלא, כיון שהוא חשוך ומלא הבל, ולכן נחשב כאילו
9 נח בו החפץ, **אֲבָל** רשות היחיד במקום **שֶׁאֵינוֹ** מְקוֹרָה, כגון חצר, **לֹא**
10 חייב רבי.
11 הגמרא דנה כמה חטאות מחייב רבי: **אָמַר רַב חִנָּא אָמַר רַב יְהוּדָה**
12 **אָמַר שְׁמוּאֵל, מְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי** את הזורק חפץ מרשות הרבים
13 לרשות הרבים דרך רשות היחיד **שְׁתַּיִם** – שתי חטאות, **אַחַת**
14 **מִשּׁוּם הוֹצָאָה** מרשות היחיד לרשות הרבים, שלבסוף יצא החפץ
15 מרשות היחיד והגיע לרשות הרבים, **וְאַחַת מִשּׁוּם הַכְנָסָה** מרשות
16 הרבים לרשות היחיד, שבתחילה נכנס החפץ מרשות הרבים
17 לרשות היחיד.
18 **יָתִיב רַב חִנָּא וְקָא קַשְׁיָא לֵיהּ** – ישב רב חנא והוקשה לו במימרא
19 זו שלימדו רבו,

יום ראשון

יום ששי — טו סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה בחי׳ . . . לי״ח.

בִּתְחִלָּה הָיָה רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל אוֹמֵר דְּרוּשִׁים קְצָרִים בִּמְאֹד, מַרְעִישֵׁי הַלֵּב וּמַלְהִיבִים מְאֹד, וְנִקְרְאוּ בְּשֵׁם ״דְּרָכִים״. אַחַר־כָּךְ נִקְרְאוּ ״אִגְּרוֹת״, וְהֵם אֲרֻכִּים יוֹתֵר. אַחַר־כָּךְ הִשְׁתַּלְשֵׁל שֶׁנִּקְרְאוּ ״תּוֹרוֹת״, וְהֵם שָׁרְשֵׁי הַדְּרוּשִׁים שֶׁבְּ״תּוֹרָה אוֹר״ וְ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״. אַחַר־כָּךְ אֲרֻכִּים מְעַט יוֹתֵר וְנִקְרְאוּ ״כְּתָבִים״, וְהֵם בְּבֵאוּר בְּהַשָּׂגָה רְחָבָה לְפִי עֶרֶךְ.

יום שני

שבת — טז סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש״י.
תהלים: עט־פב.
תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג]

כְּבָר הֶחְלִיטוּ הָרִאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים זִי״עַ [זִכּוּתָם יָגֵן עָלֵינוּ], אֲשֶׁר רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ הִיא כִּרְפוּאַת הַגּוּף.

לְכָל לְרֹאשׁ צָרִיךְ לְסַמֵּן מְקוֹם הַחֹלִי: אִם הוּא מִצַּד שֶׁחֹמֶר גּוּפוֹ עָב גַּס וּמַשְׁחָת, אוֹ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא בְּכֹחוֹת נַפְשׁוֹ, שֶׁיֵּשׁ לָהּ נְטִיּוֹת לְעִנְיָנִים רָעִים כְּמוֹ גַּאֲוָה, שֶׁקֶר וְכַדּוֹמֶה, אוֹ שֶׁמְּקוֹר הַחֹלִי הוּא בְּהָרְגִּילוּת, שֶׁמִּפְּנֵי רֹעַ הַחִנּוּךְ אוֹ רֹעַ הַסְּבִיבָה בָּא לִרְגִּילוּת רָעוֹת.

עַד אֲשֶׁר לֹא יִתְבָּרְרוּ פְּרָטֵי מְקוֹם הַחֹלִי וְסִבַּת אֲחִיזַת הַמַּחֲלָה, אִי אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל בִּרְפוּאָתוֹ, כִּי אִם לְסַדֵּר אֹפֶן הַנְהָגָה יְשָׁרָה בְּכָל הַדְּבָרִים בַּמֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה וּבַמֶּה שֶׁיִּמְנַע אֶת עַצְמוֹ מֵהֶם: בְּ״וַעֲשֵׂה טוֹב״ – בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה, קִנְיַן מִדּוֹת טוֹבוֹת – וּבְ״סוּר מֵרַע״. אָמְנָם מַה שֶּׁנָּחוּץ בְּיוֹתֵר הוּא, שֶׁיְּעוֹרֵר הַחוֹלֶה בְּעַצְמוֹ שְׁנֵי עִנְיָנִים: א) לֵידַע שֶׁהוּא חוֹלֶה וְיִכְסוֹף וְיִשְׁתּוֹקֵק לְהִתְרַפֵּאת מֵחָלְיוֹ, ב) הַיְדִיעָה שֶׁיָּכוֹל לְהִתְרַפֵּאת, וְהַתִּקְוָה וּבִטָּחוֹן גָּמוּר כִּי בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ יִתְרַפֵּא מֵחָלְיוֹ.

יום שלישי

יום ראשון — יז סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק ו. והנה . . . ־160־ בחסד.

ניט הנאה האָבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מֵעוֹלָם הַזֶּה בִּמְלֹא הַמּוּבָן, הוּא רַק הֲכָנָה טוֹבָה לַעֲבוֹדָה. עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא לַעֲשׂוֹת הַגַּשְׁמִי כְּלִי לֶאֱלִקוּת.

יום רביעי

יום שני — יח סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה מהתכללות . . . ־פא־ בשמש.

בַּזְמַן הַזֶּה, בְּעִקְבְּתָא דִּמְשִׁיחָא מַמָּשׁ, הַחוֹבָה עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ בְּטוֹבַת זוּלָתוֹ, בֵּין זָקֵן בֵּין צָעִיר, לְעוֹרְרוֹ לִתְשׁוּבָה, לְמַעַן שֶׁלֹּא יֵצֵא חַס־וְשָׁלוֹם מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּזְכּוּ בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ לִגְאֻלָּה שְׁלֵמָה.

יום חמישי

יום שלישי — יט סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.

בְּחֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן תרי״ג קָבַע הַ״צֶּמַח צֶדֶק״, מִלְּבַד הַשִּׁעוּרִים הָאֲחֵרִים, שִׁעוּר לִמּוּד עִם אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] בְּכָל יוֹם שְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה – בַּחֹרֶף מַתְחִיל מִשָּׁעָה הָעֲשִׂירִית לַיְלָה, וּבַקַּיִץ מִשָּׁעָה הָרְבִיעִית לִפְנוֹת בֹּקֶר. – שְׁתֵּי שָׁנִים הָיָה הַלִּמּוּד: קַבָּלָה עִם בֵּאוּרֵי חֲסִידוּת. אַחַר זְמַן זֶה – עַד אֱלוּל תרט״ז, שֶׁאָז נִפְסַק הַשִּׁעוּר, לָמְדוּ סִפְרֵי מֶחְקָר: הָרַסַ״ג [=רַבִּי סְעַדְיָה גְּאוֹן], מוֹרֶה נְבוּכִים, עִקָּרִים, כּוּזָרִי וְעוֹד, עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום שישי

יום רביעי — כ סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: פרק ז. ובזה . . . ־פב־ עליו כלל.

מפתגמי אאזמו״ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי׳ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.

מִפִּתְגָּמֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ]: מִבְנֶה הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת שֶׁל חָסִיד הוּא לְפִי עֶרֶךְ הַ״יְחִידוּת׳ הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ אֵצֶל הָרַבִּי שֶׁלּוֹ. הַיְחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה הִיא לְפִי עֶרֶךְ מַהוּת עַצְמוֹ שֶׁל הֶחָסִיד. לְפִי אֹפֶן מַהוּת עַצְמוֹ – כָּזֶה סֵדֶר עֲבוֹדָה נוֹתֵן לוֹ הָרַבִּי.

שבת קודש

יום חמישי — כא סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: והנה גדר . . . ־פב־ סטרין

רבינו בספר של בינונים פ״ג אומר, כי ג׳ מוחין חב״ד וז׳ מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואָס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאָן זיין ח״ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א״ס ב״ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

רַבֵּנוּ בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק ג׳ אוֹמֵר, כִּי ג׳ מוֹחִין חַבַּ״ד וְז׳ מִדּוֹת הֵם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, דְּכָל זֶה הוּא בְּנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁהֵם הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּגוּף הָאָדָם, אָמְנָם עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ עַל אֱלֹקוּת, שֶׁיְּהוּדִי אֵינוֹ רוֹצֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרֵד חַס־וְשָׁלוֹם מֵאֱלֹקוּת, זֶהוּ מֵעַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַסְּפִירוֹת, דְּרֵאשִׁיתָם הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה.

המשך ביאור למס׳ שבת ליום רביעי עמ׳ ב

מָטוּ הֲדָדֵי בַּחֵפֶת – היו ידיהם פוגעות זה בזה כשהיו מותחים את חוט הערב בשפת היריעה.

מקשה הגמרא: **וְדִילְמָא** – ושמא היו יושבים סמוכים זה לזה ולא היו ידיהם פוגעות זה בזה לפי **שֶׁשַּׁלְחוּפֵי הֲווּ מְשַׁלְחְפִי** – שהיו יושבים זה לפנים וזה לאחור ולא בשורה אחת. ועוד מקשה הגמרא: **וְתוּ** – ועוד, **מִי שְׁאִילִי מֵהֲדָדֵי** – האם היו עושי כלי המשכן שואלים כלי מלאכתם זה מזה, **וְהָתְנֵי** – והרי שנה **לוּדָא** בברייתא, כתוב לגבי מלאכת המשכן (שמות לו ד) **'אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים'**, מלמד שכל אחד **מִמְּלַאכְתּוֹ הוּא עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִמְּלֶאכֶת חֲבֵירוֹ**, שלכולם היו מוכנים כלי אומנותם ולא הוצרכו לשאול זה מזה. ועוד מקשה הגמרא: **וְתוּ** – ועוד, אף אם נלמד מאורגי היריעות, אין לנו ללמוד אלא שהזורק חפץ ארבע אמות ברשות הרבים חייב, אבל עדיין קשה, **הַמַּעֲבִיר** חפץ בידו **אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מְנָלָן דְּמִחַיַּיב.**

משיבה הגמרא: **אֶלָּא כָּל** האופנים שמעביר חפץ **אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גְּמָרָא גְּמִירִי לָהּ** – מסורת הם בידינו הלכה למשה מסיני שהם תולדות של הוצאה.

הגמרא מבארת איזו מלאכה עשה המקושש עצים במדבר: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מְקוֹשֵׁשׁ מַעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הֲוָה** – המקושש העביר עצים ארבע אמות ברשות הרבים, שהיא תולדה של הוצאה. **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא שנינו, **תּוֹלֵשׁ הֲוָה** – המקושש תלש עצים ממקום חיבורם, וחיובו היה משום קוצר. **רַב אֲחָא בְּרַבִּי יַעֲקֹב אָמַר, מְעַמֵּר הֲוָה** – המקושש אסף עצים שהיו תלושים ומפוזרים, והתחייב משום מעמר.

שואלת הגמרא: **לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ** איזו מלאכה עשה המקושש.

משיבה הגמרא: הנפקא מינה היא **לְכִדְרַב** – לענין מה שדיבר בו רב. **דְּאָמַר רַב, מָצָאתִי מְגִלַּת סְתָרִים בֵּי רַבִּי חִיָּיא** – מצאתי מגילה טמונה בבית מדרשו של רבי חייא **וְכָתוּב בֵּיהּ, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲבוֹת מְלָאכוֹת** האסורות בשבת, **אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת (וְאִם עֲשָׂאָן כּוּלָּם בְּהֶעְלֵם אֶחָת), וְאֵינוֹ חַיָּיב** על כולם **אֶלָּא אַחַת.**

הגמרא מבררת מה כוונת רב ולפי הביאור בדבריו יבואר שיש נפקא מינה איזו מלאכה עשה המקושש. הגמרא סוברת כעת שעל כרחך איסי בן יהודה דיבר באופן שעשה את כל המלאכות בשוגג בהעלם אחד, שאם עשה במזיד וחייב מיתה לא היה צריך להשמיענו שאינו חייב אלא אחת, שאי אפשר להמיתו יותר מפעם אחת. ולכן מקשה הגמרא: **אַחַת וְתוּ לֹא** – האם יתכן לומר שאינו חייב אלא חטאת אחת ולא יותר, **וְהָתְנַן** – והרי שנינו במשנה (לעיל עג.), **אֲבוֹת מְלָאכוֹת** האסורות בשבת, **אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת. וַהֲוִינַן בָּהּ** – ונשאנו ונתנו בדברי משנה זו, **מִנְיָינָא לָמָּה לִי** – מדוע צריך התנא לפרש את מנין המלאכות, הרי בהמשך פירט את כולם, ואנו נמנה לבד כמה מלאכות הם. **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, התנא בא להשמיענו במנין זה, **שֶׁאִם עֲשָׂאָן** לכל המלאכות **כּוּלָּם בְּהֶעְלֵם אֶחָד**, דהיינו שלא נודע לו בינתיים שחטא, **חַיָּיב** חטאת **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת**, ואין די בחטאת אחת משום חילול שבת, ושלא כדעת איסי בן יהודה שאינו חייב על כולם אלא חטאת אחת.

לכן אומרת הגמרא: **אֵימָא** – אמור שכך אמר איסי בן יהודה, אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, **וְאֵינוֹ חַיָּיב עַל אַחַת מֵהֶם**, כלומר יש מלאכה אחת מהן שאין חייבים עליה מיתה, ולא פירש איסי בן יהודה איזו מלאכה היא, ולפי דבריו אי אפשר לחייב על שום מלאכה משום שיש להסתפק שמא זו היא המלאכה שאין חייבים עליה, ולענין זה יש נפקא מינה איזו מלאכה עשה המקושש, שהרי המקושש היה חייב מיתה, וודאי אין להסתפק ולומר שמא זו היא המלאכה שאין חייבים עליה, ואף לדברי איסי בן יהודה אפשר להמית מי שעושה את המלאכה שעשה המקושש, **רַב יְהוּדָה** שאמר בשם שמואל שהמקושש העביר ארבע אמות ברשות הרבים, **פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּהַמַּעֲבִיר חַיָּיב** – פשוט לו שהמוציא מרשות לרשות חייב, שהוא סבור שהמקושש העביר עצים ונתחייב מיתה על מלאכה זו, **וּמַתְנִיתָא** – והתנא של הברייתא שאמר שהמקושש תלש עצים ממקום חיבורם, **פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּתוֹלֵשׁ חַיָּיב** – פשוט לו שהתולש חייב, שמצינו שהמקושש נתחייב על מלאכה זו, **וְרַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב** שאמר שהמקושש אסף עצים תלושים, **פְּשִׁיטָא לֵיהּ דִּמְעַמֵּר חַיָּיב** – פשוט לו שהמעמר חייב, **מַר סָבַר הָא מִיהַת לֹא מְסַפְּקָא וּמַר סָבַר הָא מִיהַת לֹא מְסַפְּקָא** – לאחד היה פשוט שמלאכה זו אינה בכלל הספק לפי שסבר שעל מלאכה זו נהרג המקושש ולאחר היה פשוט שמלאכה אחרת אינה בכלל הספק לפי שסבר שעל אותה מלאכה נהרג המקושש.

הגמרא מביאה ברייתא בענין המקושש: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הַמְקוֹשֵׁשׁ זֶה צְלָפְחָד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר** בפרשת המקושש (במדבר טו לב) **'וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ' וגו', וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** לגבי בנות צלפחד (שם כז ג) **'אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר'**, ויש ללמוד זה מזה בגזירה שוה מהמילה 'במדבר' הכתובה בשניהם, **מַה לְּהַלָּן** 'במדבר' שנאמר בפרשת בנות צלפחד מדובר **בִּצְלָפְחָד, אַף כָּאן** 'במדבר' שנאמר בפרשת המקושש מדובר **בִּצְלָפְחָד, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, עֲקִיבָא, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין אם האמת כדבריך, שהמקושש הוא צלפחד, ובין אם אין האמת כדבריך, **אַתָּה עָתִיד לִיתֵּן אֶת הַדִּין** על שאמרת דבר זה, **אִם כִּדְבָרֶיךָ**, אתה עתיד ליתן את הדין על **שֶׁהַתּוֹרָה כִּיסַּתּוֹ** ולא גילתה מי הוא המקושש **וְאַתָּה מְגַלֶּה אוֹתוֹ, וְאִם לָאו** כדבריך, עתיד אתה ליתן את הדין על **שֶׁאַתָּה מוֹצִיא לַעַז עַל אוֹתוֹ צַדִּיק** שחילל שבת.

האם יש חזקת ג' שנים בבעלי חיים?

יום ראשון ט"ו סיון ה'תש"פ

הלכות טוען ונטען פרק י, הלכה א: בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּרָה, אֶלָּא מְהַלֶּכֶת בְּכָל מָקוֹם וְרוֹעָה - אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁתְּפָשָׂהּ... שֶׁאֵין הֱיוֹתָהּ תַּחַת יָדוֹ רְאָיָה - שֶׁהֲרֵי הִיא הָלְכָה מֵעַצְמָהּ, וְנִכְנְסָה לִרְשׁוּתוֹ.

להלן (ה"ד) כתב הרמב"ם שגם "העבדים שיכולין להלך אינן בחזקת זה שהן תחת ידו... ויחזור העבד לבעליו", אך אם היה "העבד אצלו שלש שנים רצופות מיום ליום... הואיל ולא מיחה בו בכל אלו השנים, הרי זה נאמן ומעמידין אותו בידו".

וכתב ה'מגיד משנה': לדעת הרמב"ם, דין זה שאם החזיק שלש שנים "הרי זה נאמן ומעמידין אותו בידו", לא נאמר בבעלי חיים, אלא אף אם החזיק בהם שלוש שנים, אינם בחזקתו.

וכן כתב ב'יד רמה' (ב"ב פ"ג סי' עה), וביאר:

בעבד שהדרך לקנותו על ידי שטר – אדם שומר על שטרו שלוש שנים, ולאחר שעברו שלוש שנים אינו נזהר בו. וכיון שלא מיחה בו בשנים אלו, נאמן המחזיק ומעמידים אותו בידו, אבל בהמה וחיה שאין כותבים עליהם שטר ולא שייך בהם הטעם שאדם נזהר על שטרו – לא מועילה בהם חזקת שלוש שנים.

אך לדעת הרשב"ם (ב"ב לו, א ד"ה ומשני) גם בעלי חיים יש להם חזקת שלש שנים, וכיון שהמערער לא מיחה במשך שלוש שנים, נאמן המחזיק לומר 'אתה נתת לי, אתה מכרת לי'.

וכתב הש"ך (חו"מ סי' קלה סק"ג): גם לדעת הרמב"ם אין לחלק בין עבדים לבעלי חיים, כי גם בבעלי חיים יש חזקת שלוש שנים. וכך גם משמעות הגמרא (ב"ב שם) המשווה את העבדים ל"צאן וכל דבר המהלך בדרכים" (לשון הרשב"ם שם) ועל זה אמר רבא "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה לאחר ג' שנים".

והוסיף הש"ך (שם סי' עב סקק"ה):

הלכה זו שבעלי חיים אין להם חזקה כי "אין היותה תחת ידו ראיה", אמורה רק כשיש עדים שראו אותם ברשות התובע, אבל אם אין עדים, נאמן המחזיק לומר שקיבל או קנה אותם, במיגו שהיה יכול לומר לא היו הדברים מעולם.

בין ישראל לעמים

יום שני ט"ז סיון ה'תש"פ

הלכות טוען ונטען פרק יד, הלכה ה: יִשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הַגּוֹי - חֲרֵי הוּא כְּגוֹי, וְאֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה.

לדעת הרמב"ם, כשם שישראל הבא לגבות קרקע מנכרי אינו צריך להישבע כי חזקת הנכרי אינה חזקה, כך אם הנכרי מכר את הקרקע ליהודי אחר, הבעלים הראשון גובה את הקרקע ואינו צריך להישבע כדי לאמת את דבריו. אך לדעת הראב"ד כאשר גובה מיהודי שקנה מהנכרי, חייב שבועה שאכן לא מכר.

ומבאר ה'מגיד משנה' שמחלוקתם כאן היא לשיטתם (לעיל פ"א ה"ז) לגבי "אמר לי אבא שיש לי אצלך מנה", היינו שהתובע עצמו אינו בטוח באמיתות התביעה אלא שתובע בשם אחר שטוען בוודאי: לדעת הרמב"ם זו טענת שמא ואין נשבעים עליה, ולדעת הראב"ד נחשבת טענת ברי ונשבעים. ובזה נחלקו גם כאן: לדעת הרמב"ם טענת הלוקח מהנכרי אינה טענת ודאי, שהרי הוא עצמו אינו יודע אם הנכרי קנה את הקרקע ולכן אין נשבע על טענתו, אך לדעת הראב"ד זו טענת ודאי ונשבעים עליה.

ולכאורה עדיין קשה: הרי כאשר גובים מהנכרי עצמו אין מתחשבים בטענתו שקנה את השדה מהיהודי ואינו צריך להישבע על כך, ואיך יתכן שטענת היהודי על פי דבריו תועיל יותר מאשר טוען בעצמו? (ואין זה דומה לדברי הראב"ד לגבי 'אמר לי אבא', שם גם האב עצמו היה נאמן בטענתו).

ומבאר ה'לחם משנה':

'שבועת היסת' היא תקנה מדרבנן ותיקנו אותה לטובת ישראל ולא לטובת נכרי, ולכן למרות שמצד הנאמנות אין מעלה לטענת היהודי הטוען בשם הנכרי יותר מטענת הנכרי עצמו, מכל־מקום תיקנו שבועה רק ליהודי ולא לנכרי.

ויש אומרים:

אמנם לטענת הלוקח אין משמעות, שהרי הוא עצמו מסתמך רק על דברי הנכרי שאין לו נאמנות, אך לדעת הראב"ד יש להשביעו אפילו ללא טענה כי יש כאן קצת ראיה ו'רגלים לדבר' שהשדה נמכרה, כי לולי זאת לא היה הבעלים הראשון שותק במשך כל השנים שישבו בשדהו, ודי בכך כדי לחייב שבועה. ואילו לדעת הרמב"ם אין בכוח 'רגלים לדבר' לחייב שבועה אלא על פי טענה ודאית, ולכן כאן פטור משבועה (חתם סופר ופני שלמה ב"ב לה, ב).

מתי אסור לשקר?

יום שלישי י"ז סיון ה'תש"פ

הלכות טוען ונטען פרק טז, הלכה ט: אָסוּר לְאָדָם לִטְעוֹן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לְעַוֵּת הַדִּין אוֹ כְּדֵי לְעַכְּבוֹ. כֵּיצַד? הָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה - לֹא יִטְעָנֶנּוּ מָאתַיִם, כְּדֵי שֶׁיּוֹרֶה בְּמָנֶה וְיִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה...

בהלכה זו מבואר שאסור לטעון טענת שקר אפילו כאשר אין מטרתה להוציא ממון שלא כדין, אלא כדי להשיג ממון המגיע לו בדין.

מאידך מצינו שאין איסור לומר שקר כדי להתחמק

מתשלום שאינו חייב בו על פי דין תורה, כגון מי שהתחייב ממון לגוי והגוי עצמו אינו מודע לכך, אינו חייב לשלם לו. ולכן הלווה מגוי ומת המלווה ויורשיו אינם יודעים בוודאות על החוב - מותר לו להכחיש ולומר שאינו חייב. ולכאורה, אמנם האיסור של "לא תעשוק את רעך" לא אמור בגוי, אך מנין ההיתר לשקר?

את המענה לכך ניתן ללמוד מלשון הרמב"ם "אסור לאדם לטעון טענת שקר כדי לעוות הדין או כדי לעכבו". כלומר: האיסור הוא בשקר הגורם לעיוות הדין, היינו פסק מוטעה, אע"פ שלא תיגרם מכך הוצאת ממון שלא כדין.

וכגון בדוגמא שמביא הרמב"ם שהמלוה תובע יותר מסכום ההלוואה כדי לגרום ללווה להודות במקצת ולכפור בשאר התביעה ועל ידי כך יתחייב שבועה, ואז יוכל לדרוש לכלול בה תביעות נוספות (אמיתיות) שאמנם אין בכוונת התובע להוציא ממון שלא מגיע לו, אך מכל־מקום הוא גורם לבית הדין לחייב שבועה שלא כדין (ראה חוט המשולש טו).

ויש שהוסיפו כי מכך שהרמב"ם לא מנה את איסור 'מדבר שקר תרחק' במנין המצוות יש ללמוד שלדעתו עיקר האיסור הוא בבית דין, ולכן הדבר נכלל באזהרה לדיינים 'בצדק תשפוט עמיתך' (ביאור הרי"פ לרס"ג ח"א קנו־א).

אך יש שפסקו שבכל שקר עוברים על איסור מן התורה (ראה חפץ חיים בפתיחה עשה יג), ונראה מדבריהם שבשקר שלא בבית־דין יש איסור מדברי הנביאים (ראה שערי תשובה קעח ואילך). אמנם לכל הדעות זו מידה מגונה ויש בכך לפחות איסור מדרבנן, וכמבואר בגמרא (יבמות סה, ב) שהתירו לשקר בענינים מסוימים מפני דרכי שלום, ומכאן ששקר שלא לצורך אסור.

(אור שמח)

נאמנות האדם לומר 'זה בני' — יום רביעי י"ח סיון ה'תש"פ

הלכות נחלות פרק ד, הלכה א: הָאוֹמֵר: 'זֶה בְּנִי', אוֹ 'זֶה אָחִי'... אוֹ שֶׁאָר הַיּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בַּאֲנָשִׁים שֶׁאֵינָן מֻחְזָקִין שֶׁהֵן קְרוֹבָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִרָשֶׁנּוּ.

לדעת הרשב"ם (בבא בתרא קלד, ב ד"ה ליורשו), נאמנות האדם לומר 'זה בני' (והוא יורשו) על מי שלא הוחזק כבנו היא מתורת 'מיגו', שהרי יכול לתת לו את נכסיו במתנה, ולפי זה נכסים שנפלו לו לאחר מכן ובשעת אמירתו 'זה בני' לא היה יכול להקנותם כי הרי זה 'דבר שלא בא לעולם' ואין לו 'מיגו' - אינו נאמן.

ואף שנאמן אדם לומר 'זה בני בכור', כדרשת חז"ל על הפסוק "את הבכור... יכיר לתת לו פי שנים - יכירנו לאחרים", ונאמן לקובעו כבכור שייטול פי שניים בירושה גם בנכסים שיפלו אחר כך (ב"ב קכז, ב) — הרי זה רק כשידוע שהוא בנו וראוי ליורשו, וחידשה תורה שאם לא יודעים אם הוא הבכור, נאמן 'להכירו' כבכור, אבל אם לא ידוע כלל שהוא בנו, אינו נאמן להעיד עליו מתורת 'יכיר' אלא מתורת 'מיגו'. ולכן, רק בנכסים שהם עתה ברשותו ושייך בהם 'מיגו' - נאמן.

אבל לשיטת הרמב"ם גם באנשים שאינם מוחזקים כקרוביו, נאמן לומר שקרוביו הם ויורשים אותו. וביאר ה'לחם משנה' שהנאמנות היא מתורת 'יכיר' (ולא מתורת 'מיגו'), וגם על מי שלא הוחזק כבנו נאמן לומר שבנו הוא, כי אם בחלק הבכורה נאמן כל־שכן בחלק הפשיטות (מאירי ב"ב קלד, ב). ולכן נאמן גם בנכסים שלא היו באותה שעה ברשותו שהרי הרמב"ם לא חילק בין הנכסים.

אך הוסיף והקשה: אם כן, מדוע נאמן להעיד על שאר קרוביו, והרי הנאמנות של 'יכיר' נאמרה רק לגבי בנו ולא לשאר הקרובים, ואם הנאמנות היא בתורת 'מיגו' היה הרמב"ם צריך לומר שנאמן להוריש (בשאר הקרובים) רק נכסים שהיו ברשותו, ואילו בנכסים שנפלו לו אחר כך ולא שייך בהם 'מיגו' - אינו נאמן?

ועוד יש לעיין בהלכה זו שנאמן לומר 'זה בני' האם נאמן לומר שהוא בנו גם אם מוחזק שאינו בנו?

וכתב על כך הסמ"ע (חו"מ סי' רעז סקכ"ד): אם הוחזק על ידי אדם זה שרגיל היה לומר עליו שאינו בנו, אינו יכול לחזור בו ולומר עתה שהוא בנו (וכן הביא ה'מגיד משנה' (לעיל פ"ב הי"ד) בשם הרמב"ן והרשב"א שאם אמר על אחד שהוא בכורו אינו נאמן לומר על אחר שהוא בכורו "דכיון שהכיר, שוב אינו חוזר ומכיר"). ואם הוחזק על ידי עדים שהעידו שנולד מאשה אחרת - אינו נאמן להכחיש את העדים.

ירושת הגוי — יום חמישי י"ט סיון ה'תש"פ

הלכות נחלות פרק ו, הלכה ט: הַגּוֹי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל שְׁאָר יֹרְשׁוֹתֵיהֶן, מַנִּיחִין אוֹתָן לְפִי מִנְהָגָן.

ומה 'נפקא מינה' אם יש או אין בגוי דין ירושה?

מבארים הראשונים (מאירי, ריטב"א קידושין יז, א): אם יש לו דין ירושה אסור לישראל לקחתם כי גזל הגוי אסור (הל' גזלה פ"א ה"ב) אבל אם הגוי אינו יורש, הנכסים הם הפקר ואין בהם משום גזל.

והוסיף ה'מנחת שלמה' (סי' פו):

גם לדעה הסוברת שגזל הגוי מותר (בבא מציעא קיא, ב), תהא 'נפקא מינה' לפי דברי ה'יראים' (הביאם ה'מגן אברהם' או"ח סי' תרלז סק"ג) שמצוות סוכה או ד' מינים (שנאמר בהם 'לכם' וצריכים להיות 'משלכם') אינו יוצא בהם ידי חובה אם הם גזולים מהגוי, אף אם גזל הגוי מותר כיון שאין זה 'משלכם'. ואם כן, הגוזל מהגוי שירש את אביו לא יוכל להשתמש בהם למצוה כי אין זה 'משלכם'.

והנה, לדעת המאירי (שם) גם שאר קרובי הגוי יורשים אותו במקום שאין בן. וכן נקט ה'חתם סופר' (יו"ד סי' קכז) ש"נכרי מוריש ליורשיו, לאו דוקא לבניו יוצאי חלציו אלא

כל יורשיו". אך הרמב"ם כתב במפורש שהגוי יורש רק את אביו "אבל שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם". וכפי שפירש ה'מגיד משנה' "שלא מצינו שיהיה סדר נחלות אלא לישראל בלבד".

ובספר 'דברי חן' (סי' פ) מבאר את דברי הרמב"ם ומקורו:

נאמר בגמרא (יבמות סב, א) שבני נח אינם בני נחלה, ואיך זה מתאים להלכה ש"הגוי יורש את אביו דבר תורה"? אלא שאכן דין ירושה בגוי הוא רק בבן היורש את אביו, כפי שנלמד מהכתוב (קידושין שם), ואילו שאר קרובים 'אינם בני נחלה', כי הסדר הכתוב בפרשת נחלות לא נאמר בגוי.

ומה שכתב הרמב"ם "שאר ירושותיהן מניחין אותן לפי מנהגם", היינו כאשר אין לגוי בן שיירש ושאר הקרובים אינם 'בני נחלה' מן התורה, וממילא רשאים הם "לתקן משפטים וחוקים" שלא כסדר הנחלה שבישראל, שהרי בני נח נצטוו על ה'דינים' ואסור לגזול מהיורש לפי חוקיהם.

מציאת אחד השותפים - מי זוכה בה? יום שישי כ' סיון ה'תש"פ

הלכות נחלות פרק ט, הלכה ז: אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבַּיִת... וְאָמַר: 'מְעוֹת אֵלּוּ שֶׁחִלְוִיתִי אוֹ שֶׁקָּנִיתִי בָּהֶן עֲבָדִים, אֵלּוּ שֶׁלִּי לְבַדִּי הֵן... אוֹ 'מְצִיאָה מָצָאתִי'... עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁנִּפְלָה לוֹ יְרֻשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ מָצָא מְצִיאָה.

והקשה הש"ך (חו"מ סי' סב סקי"ב):

משמע מכאן שאם אחד האחים או אחד השותפים מצא מציאה – הרי היא שלו. וכן דעת כמה ראשונים. ולפי זה יש לתמוה מדוע פסק הרמ"א (שם סי' קעו סי"ב) שאם אחד השותפים גנב או גזל או מצא מציאה, עליו להתחלק עם שאר השותפים?

וה'תומים' (שם סק"י) ביאר:

כאשר אחד מן השותפים מגביה את המציאה ללא כוונה מיוחדת, מחשבתו בסתם לזכות בה על דעת השותפות, והמגביה מציאה לחברו קנה חברו, אך אם בעת הגבהת המציאה אמר בפירוש שמתכוין לזכות בה רק לעצמו, הרי היא שלו שהרי לא התכוון לזכות לשותפו, והמדובר בהלכה זו הוא כשאכן אמר מציאה מצאתי והתכוונתי לזכות בה רק לעצמי.

והעיר על זה ה'קצות החושן' (שם סק"ג):

יש להסתפק האם אכן יכול שותף לזכות לעצמו לבד מבלי שותפו, כי לדעת כמה ראשונים (ראב"ד הל' שלוחין ושותפין פ"ד ה"ב. רשב"א ב"ב ט, א) יכולים שותפים להקנות זה לזה גם בדבר שלא בא לעולם (אף שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם) וכדוגמת דין עבדים המשתעבדים לעשות מלאכה שעדיין לא באה לעולם כיון שגופם קיים בעולם (והרי זה כאומר 'יקדשו ידי לעושיהם'), ואף השותפים שגופם קיים בעולם, כל אחד מהם מקנה את עצמו לשותפו. ואם כן, כאשר אחד השותפים מגביה מציאה, אינו יכול לומר זכיתי רק לעצמי כיון שידו היא יד השותפים והקנה את ידו גם לשותפו לכל מלאכה.

ברכה על עשיית דין שבת קודש כ"א סיון ה'תש"פ

הלכות סנהדרין פרק א, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ".

כתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' יח):

אין לברך על מצות־עשה לשפוט בצדק ('בצדק תשפוט עמיתך' - להלן פכ"א ה"א) כי אין מברכים על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה שהרי אפשר שלא יתרצה בה השני ותתבטל המצוה, וגם מצוה זו המסורה לבית דין אין לברך עליה, שמא לא יקבלו בעלי הדין את דעתם ותיעקר המצוה.

ו'חתם סופר' (שו"ת או"ח סי נד) נשאל על כך: אמרו בירושלמי (ברכות פ"ו ה"א ע"פ פירוש מהר"א מפולדא) שלדעת אמוראים, דיין הנכנס לדון מברך על מצות־עשה 'בצדק תשפוט עמיתך', וזה שלא כדברי הרשב"א!

וביאר:

מה שכתב הרשב"א שאין לברך על עשיית דין שמא לא יתקבל על ידי בעלי הדין, צריך עיון לכאורה: הרי בית־דין יורדים לנכסי החייב ומוציאים ממנו על כרחו (הל' מלוה ולוה פכ"ב ה"א), אלא יש לומר בהקדים מה שכתב הראב"ד (הובא ב'אבודרהם', תפילות של חול שער ג) שאין מברכים על מצוה שיש בה נזק וקלקול מפני שנראה כמברך על הקלקול, ולכן אין לברך על עשיית דין בכפיה כי יש בו נגזל ועלוב. אמנם, על תחילת הדין היה צריך לברך, אלא שכל דבר שאין עשייתו גמר המצוה אין מברכים עליו (מנחות מב, ב. ולכן אין מברכים על עשיית סוכה - רמב"ם הל' ברכות פי"א ה"ח).

וזו כוונת הרשב"א שאין לברך על עשיית דין שמא הוא לא יתקבל על ידי בעלי הדין ונמצא שהיתה רק התחלת המצוה, כי גמר המצוה יהיה רק לאחר שייכפו עליהם את הדין, ועל מצוה הנעשית בכפיה אין לברך כי הדבר נחשב כקלקול.

ולדעת הירושלמי מברכים על עשיית דין, כי הירושלמי לשיטתו שמברכים על תחילת מצוה, אף ללא קיום גמר המצוה (וכך כתבו: "העושה סוכה לעצמו אומר, ברוך אשר קדשנו במצוותיו וציונו לעשות סוכה". ברכות פ"ט ה"ג).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ט"ו־כ"א סיון ה'תש"פ

יום ראשון ט"ו סיון ה'תש"פ

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

1 **א. בְּהֵמָה[2] אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּרָה, אֶלָּא מְהַלֶּכֶת**
2 **בְּכָל מָקוֹם וְרוֹעָה - אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁתְּפָסָהּ[3],**
3 **מֵאַחַר שֶׁהִיא יְדוּעָה לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הֵבִיא הַתּוֹבֵעַ**
4 **עֵדִים שֶׁהַבְּהֵמָה הַזֹּאת יְדוּעָה לוֹ[4], וְזֶה הַתּוֹפֵס טוֹעֵן:**
5 **אַתָּה נְתַתָּהּ לִי, אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁאֵין**
6 **הֶיוֹתָהּ תַּחַת יָדוֹ רְאָיָה, שֶׁהֲרֵי הִיא[5] הָלְכָה מֵעַצְמָהּ**
7 **וְנִכְנְסָה בִּרְשׁוּתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - תַּחֲזֹר**
8 **הַבְּהֵמָה לִבְעָלֶיהָ, וְיִשְׁבַּע[6] הֶסֵּת עַל טַעֲנָה זוֹ.**

2) בבא בתרא לו. 3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. 4) ידוע הדבר שהיא שלו. 5) שאין לשלול שכך היה. 6) בעל הבהמה.

9 **ב. הָיְתָה הַבְּהֵמָה שְׁמוּרָה[7] אוֹ מְסוּרָה לְרוֹעֶה[8], אַף**
10 **עַל פִּי שֶׁהֵבִיא זֶה[9] עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הִיא**
11 **בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם טָעַן: אַתָּה מְכַרְתָּהּ**
12 **אוֹ נְתַתָּהּ לִי - יִשְׁבַּע הַתּוֹפֵס הֶסֵּת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ**
13 **וְיִפָּטֵר[10].**

7) דרכו של בעליה לשמור עליה. 8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. 9) שהיא ידועה לו. 10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעיזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העיזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העיזים במיגו שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותירצו שעיזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

14 **ג. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁתָּפַס בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ שֶׁהָיְתָה שְׁמוּרָה**
15 **אוֹ בְּיַד רוֹעֶה, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין: הִיא יָצְאַת מֵעַצְמָהּ**
16 **וּבָאָה אֶצְלְךָ, אוֹ פִּקָּדוֹן הִיא בְּיָדְךָ, אוֹ שְׁאוּלָה הִיא**
17 **לְךָ, וְהַתּוֹפֵס אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֵינָהּ שֶׁלִּי, אֲבָל אַתָּה**
18 **חַיָּב לִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ אַתָּה מִשְׁכַּנְתָּהּ בְּיָדִי עַל כָּךְ וְכָךְ,**
19 **אוֹ הִזַּקְתָּ אוֹתִי נֶזֶק שֶׁאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּךְ וְכָךְ - יָכוֹל**
20 **לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמֶיהָ, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה**
21 **הִיא בְּיָדִי[11]. וְיִשְׁבַּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[12] וְיִטֹּל.**

11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו ובהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. 12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היסת ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

22 **ד. וְכֵן הָעֲבָדִים[13] שֶׁיְּכוֹלִין לְהַלֵּךְ - אֵינָן בְּחֶזְקַת זֶה**
23 **שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁזֶּה**
24 **יָדוּעַ שֶׁהוּא עַבְדּוֹ, וְהַלָּה טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי,**
25 **אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וַיַּחֲזֹר הָעֶבֶד**
26 **לִבְעָלָיו, וְיִשָּׁבַע הַטּוֹעֵן[14] שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. הֵבִיא**
27 **זֶה הַנִּטְעָן שֶׁתָּפַס הָעֶבֶד עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הָעֶבֶד אֶצְלוֹ**
28 **שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וְהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ**
29 **כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים מְשַׁמְּשִׁין אֶת רַבָּן, הוֹאִיל וְלֹא מִחָה**
30 **בּוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַשָּׁנִים - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[15], וּמַעֲמִידִין**
31 **אוֹתוֹ בְּיָדוֹ אַחַר שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ נְתָנוֹ**
32 **לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל עֶבֶד קָטָן[16], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל**
33 **רַגְלָיו מִפְּנֵי קַטְנוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין,**
34 **וְכָל מִי שֶׁיִּהְיֶה בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ,**
35 **וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.**

13) שם כח. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". 14) שבועת היסת. 15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. 16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמא הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

36 **ה. הַטּוֹעֵן[17] אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: בֶּגֶד אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד**
37 **זֶה שֶׁבְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ שָׁאוּל אוֹ גָזוּל, אוֹ**
38 **הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ שָׁכוּר לְךָ, וְהַנִּטְעָן אָמַר: לֹא כִּי,**
39 **אֶלָּא זֶה מָמוֹנִי יְרֵשָׁתִי, וְהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ**
40 **שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ אוֹ הָעֶבֶד אוֹ הַבְּהֵמָה יְדוּעָה**

שֶׁהִיא הָיְתָה לָזֶה, חָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי, וְזֶה שֶׁאָמַרְתִּי יֵרֵשָׁתִי - לֹא שֶׁיֵּרַשְׁתִּיו מֵאֲבוֹתַי, אֶלָּא שֶׁהוּא שֶׁלִּי כְּאִלּוּ יֵרַשְׁתִּיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. שֶׁכְּבָר בֵּאֲרָנוּ[18], שֶׁיֵּשׁ לַטּוֹעֵן לַחֲזֹר לִטְעֹן דָּבָר הַנִּשְׁמָע[19].

17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחוזר וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחוזר וטוען. 18) למעלה פרק ז הלכה ח. 19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחשה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. סְפִינָה[20] וְכַיּוֹצֵא בָהּ שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם נֶחֱלָקִין עָלֶיהָ, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי[21], וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְאָמַר[22] אֶחָד: תִּפְסוּהָ עַד שֶׁאָבִיא עֵדִים[23] - אֵין תּוֹפְסִין אוֹתָהּ[24]. וְאִם תְּפָסוּהָ בֵּית דִּין, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא עֵדִים, וְאָמַר: הַנִּיחוּהָ בֵּינֵינוּ, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יִטֹּל, כְּשֶׁהָיָה דִּינָהּ מִקֹּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן[25]; וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בֵּית דִּין מִיָּדָן עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֵדִים אוֹ עַד שֶׁיּוֹדוּ זֶה לָזֶה אוֹ יַחְלְקוּ בִּרְצוֹנָם וּבִשְׁבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[26].

20) שם לד: 21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאלים - גבר"]. 22) להדיינים. 23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. 24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). 25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאים מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאלים גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוהו לפניהם. 26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כָּל הַקַּרְקָעוֹת[2] הַיְדוּעוֹת לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה תַּחַת יַד אֲחֵרִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָצֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעָם מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּחַצְרוֹתֵיהֶן: דָּר בָּהּ, וּמַשְׁכִּירָהּ לַאֲחֵרִים, וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר, וְאַחַר זְמַן בָּא שִׁמְעוֹן וְטָעַן עָלָיו וְאָמַר לוֹ: חָצֵר זוֹ שֶׁתַּחַת יָדְךָ שֶׁלִּי הִיא, וּשְׁכוּרָה הִיא בְּיָדְךָ אוֹ שְׁאוּלָה, וְהֶשִׁיבוֹ רְאוּבֵן: שֶׁלְּךָ הָיְתָה, וְאַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי אוֹ נְתַתָּהּ לִי בְּמַתָּנָה, אִם אֵין עֵדִים לְשִׁמְעוֹן שֶׁהָיְתָה יְדוּעָה לוֹ - נִשְׁבָּע רְאוּבֵן הֶסֵּת[3] וְיַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ[4]. אֲבָל אִם הֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁחָצֵר זוֹ שֶׁלּוֹ הָיְתָה - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שִׁמְעוֹן, וְאוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: הָבֵא רְאָיָה שֶׁמְּכָרָהּ לְךָ אוֹ נְתָנָהּ לְךָ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה, וּמַחֲזִירִין אוֹתָהּ לְשִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁהִיא הָיְתָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים לְשִׁמְעוֹן.

2) מימרא של רב נחמן (בבא־מציעא קב:) "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא־בתרא (כח.): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. 3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסת נשבעים גם על הקרקעות. 4) החצר תישאר בידו. כן כתב הרי"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[5] שֶׁמַּצְרִיכִין רְאוּבֵן לְהָבִיא רְאָיָה אוֹ יִסְתַּלֵּק? בְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ זְמַן מְרֻבֶּה; אֲבָל אִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכַל פֵּרוֹת קַרְקַע שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת, וְנֶהֱנָה בְּכֻלָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּהֱנִין כָּל אָדָם בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[6], וְהוּא[7] שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיֵּדְעוּ בָּזֶה שֶׁהֶחֱזִיק וְלֹא מִחוּ בּוֹ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד רְאוּבֵן, וְיִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת[8] שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ שִׁמְעוֹן אוֹ נְתָנָהּ לוֹ וְיִפָּטֵר. מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְשִׁמְעוֹן: אִם אֱמֶת אַתָּה טוֹעֵן שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, לָמָּה הָיָה זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה בְּקַרְקָעֲךָ, וְאֵין לְךָ עָלָיו לֹא שְׁטַר שְׁכִירוּת וְלֹא שְׁטַר מַשְׁכּוֹנָה, וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ[9]. טָעַן וְאָמַר[10]: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלַי הַדָּבָר[11], שֶׁהֲרֵי הָיִיתִי בִּמְדִינָה רְחוֹקָה - אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לְיָדְךָ הַדָּבָר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים; וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְךָ הָיָה לְךָ לִמְחוֹת בִּפְנֵי עֵדִים[12], וְתוֹדִיעַ אוֹתָם: שֶׁפְּלוֹנִי גָּזַל אוֹתִי וּלְמָחָר אֶתְבָּעֶנּוּ בַּדִּין; הוֹאִיל וְלֹא מִחִיתָ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה מִלְחָמָה וְשִׁבּוּשׁ דְּרָכִים בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ רְאוּבֵן וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ שִׁמְעוֹן[13], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ רְאוּבֵן עֶשֶׂר שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ וְחוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן,

מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקַרְקָעִי[14].

5) משנה וגמרא שם. 6) וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה ואבד שטרו. 7) וזה נאמר (בתנאי). 8) כתב במגיד־משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). 9) נימוק זה אמרו בגמרא שם. 10) משנה וגמרא שם לח. 11) לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. 12) שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. 13) ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. 14) שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הֵבִיא[15] רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פָּחוֹת[16] - אוֹמְרִים לְשִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מִחִיתָ כְּשֶׁבָּאתָ? אֵבַדְתָּ זְכוּתְךָ[17]. טָעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: טָרוּד הָיִיתִי בַּשּׁוּק[18], וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה[19] בְּתוֹךְ חֲצֵרִי[20] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה[21] אָדָם טָרוּד בַּשּׁוּק. וְאִם עָמַד יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מִחָה - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַדִּין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּכְּפָרִים, שֶׁהָעָם טְרוּדִין בַּשְּׁוָקִים שֶׁלָּהֶן.

15) שם ל. 16) שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. 17) ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. 18) למכור סחורתו או לקנות סחורה. 19) ראובן. 20) כך פירש הרי"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. 21) מתקבל על הדעת שיהיה. [וכתב הרי"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

ד. וּמִפְּנֵי מָה[22] אֵין אוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁמָּכַר לְךָ אוֹ נָתַן לְךָ בְּמַתָּנָה, לָמָּה לֹא נִזְהַרְתָּ בַּשְּׁטָר שֶׁלְּךָ? מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָרוֹ וְהוֹלֵךְ כָּל יָמָיו, וַחֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָר אֶלָּא עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכֵיוָן שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין אָדָם מְמַחֶה בּוֹ - שׁוּב אֵינוֹ נִזְהָר.

22) רבא, שם כט.

ה. הֲרֵי שֶׁמִּחָה[23] שִׁמְעוֹן בִּמְדִינָה רְחוֹקָה[24], מִפְּנֵי מָה לֹא יִטְעַן רְאוּבֵן וְיֹאמַר: לֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁמִּחָה בִּי כְּדֵי שֶׁאֶזְהַר בַּשְּׁטָר? מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ[25]: חַבֵּרְךָ יֵשׁ לוֹ חָבֵר[26], וַחֲבֵרוֹ יֵשׁ לוֹ חָבֵר, וַחֲזָקָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ הַדָּבָר; וְכֵיוָן שֶׁיָּדַעְתָּ שֶׁמִּחָה בְּךָ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אִם בֶּאֱמֶת[27] הָיָה לְךָ שְׁטָר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בּוֹ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ.

23) שם לח: 24) שראובן לא היה בה כלל. 25) שמעון יכול לטעון. 26) וכל אחד מספר לחברו. 27) אם אמת הדבר.

ו. לְפִיכָךְ[28], אִם מִחָה שִׁמְעוֹן בִּפְנֵי עֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹצִיאוּ דָבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מְחָאָה[29]. אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים מֵעַצְמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא מִפִּינוּ - הֲרֵי גַּם זוֹ מְחָאָה; שֶׁהַדָּבָר שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה עָלָיו אוֹמְרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[30]. וְכֵן אִם צִוָּה לְעֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹדִיעוּהוּ[31], אוֹ שֶׁאָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: אֵין אָנוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ[32] - גַּם זוֹ מְחָאָה הִיא; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לַאֲחֵרִים, וְדָבָר זֶה יַגִּיעַ אֵלָיו.

28) משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על־ידי חבריו. 29) שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. 30) אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם, מה־שאין־כן כשציווה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציוו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. 31) כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. 32) בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

ז. כֵּיצַד הַמְּחָאָה? אוֹמֵר[33] בִּפְנֵי שְׁנַיִם: פְּלוֹנִי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי אוֹ בְּשָׂדִי גַּזְלָן הוּא, וְלֶעָתִיד אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׁכוּרָה הִיא בְּיָדוֹ אוֹ מַשְׁכּוֹנָה, וְאִם יִטְעַן עָלַי שֶׁמָּכַרְתִּי אוֹ נָתַתִּי, אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ מְחָאָה[34]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחָה בִּמְדִינָה זוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זֶה. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶן: פְּלוֹנִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי גַּזְלָן הוּא - אֵין זוֹ מְחָאָה; שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: כְּשֶׁשָּׁמַעְתִּי אָמַרְתִּי שְׁמָא חֵרֶף אוֹתִי בִּלְבַד, וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַרְתִּי בִּשְׁטָרִי.

33) מימרא של רב זביד, שם לח: 34) מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם סי' קמו). וב'תוספות' שם

ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה. וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. [ב'בית יוסף' שם כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זביד, שאמר: "ולמחר נקיטנא ליה בדינא" ופירשו, שלאו דווקא אמר, אלא זה כמובן מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות שדהו שלא כדין (בגזלנותא) אלא אמר: "פלוני שהוא משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור בדיוק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר, ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו שזו מחאה.

1 **ח. מֶחָאָה[35] בִּפְנֵי שְׁנַיִם - מֶחָאָה[36]; וְכוֹתְבִין[37], אַף**
2 **עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם כְּתֹבוּ[38]. וְכֵיוָן שֶׁמִּחָה[39] בְּשָׁנָה**
3 **רִאשׁוֹנָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִמְחוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.**
4 **אֲבָל צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מֶחָאָה לְמֶחָאָה שָׁלֹשׁ**
5 **שָׁנִים גְּמוּרוֹת. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּסוֹף כָּל שָׁלֹשׁ**
6 **שָׁנִים[40]. וְאִם מִחָה, וְעָמַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת, וְאַחַר**
7 **כָּךְ מִחָה - אֵינָהּ מֶחָאָה.**

35) שם לט - מ. 36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. 37) העדים כותבים, שפלוני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה, שתהיה בידו הוכחה. 38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה, ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה. ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את המחאה, ונזכרים כשרואים את כתב ידם, ובית־דין מקבלים עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים. ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו למסור לו. ואף־על־פי שכלל בידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. 39) כרב, שם לט: 40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ח).

8 **ט. הֵבִיא[41] רְאוּבֵן[42] עֵדִים, שֶׁזֶּה שִׁמְעוֹן בַּעַל הַשָּׂדֶה**
9 **קִבֵּץ פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ וּנְתָנָם לוֹ - תַּעֲמֹד הַשָּׂדֶה בְּיַד**
10 **רְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ טָעַן שֶׁשִּׁמְעוֹן מְכָרָהּ לוֹ אוֹ נָתַן לוֹ**
11 **הַיּוֹם[43]; שֶׁאִלּוּ לֹא מָכַר אוֹ נָתַן, לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת**
12 **רְאוּבֵן בְּשָׂדֶה זוֹ וְנוֹתֵן לוֹ פֵּרוֹתֶיהָ[44].**

41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד־משנה גורס "רבינא"). 42) המחזיק. 43) ולא החזיק שלש שנים. 44) שם.

13 **י. טָעַן[45] שִׁמְעוֹן וְאָמַר: אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר[46], וּלְפֵרוֹת**
14 **הוֹרַדְתִּיו[47], וְשֶׁלּוֹ הָיוּ הַפֵּרוֹת, אֲבָל הַגּוּף[48] לֹא**
15 **מָכַרְתִּי - נֶאֱמָן, וְחוֹזֵר לְשִׁמְעוֹן; אֶלָּא אִם כֵּן אֲכָלָהּ**
16 **רְאוּבֵן בְּפָנָיו שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מִחָה בּוֹ, כְּמוֹ**
17 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[49].**

45) כרב זביד, שם. 46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת את הפירות. 47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות. 48) השדה עצמה. 49) למעלה ה"א וה"ב.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק בקרקע ואחד בפירות.

18 **א. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[2] שֶׁאָמַרְנוּ - מִיּוֹם לְיוֹם. אֲפִלּוּ הָיוּ**
19 **חֲסֵרִים יוֹם אֶחָד - לֹא הֶחֱזִיק, וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה.**
20 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[3] בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פֵּרוֹת**
21 **תָּמִיד[4], כְּגוֹן הַבָּתִּים[5] וְהַחֲצֵרוֹת, וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׁיחִין**
22 **וְהַמְּעָרוֹת, וְהַחֲנֻיּוֹת וְהַפֻּנְדְּקוֹת[6] וְהַמֶּרְחַצָּאוֹת,**
23 **וְהַשּׁוֹבָכוֹת[7] וּבָתֵּי הַבַּדִּין[8], וּשְׂדֵה בֵּית הַשַּׁלְחִין**
24 **שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָהּ תָּמִיד וְזוֹרְעִין בָּהּ וְנוֹטְעִין, וְהַגַּנּוֹת**
25 **וְהַפַּרְדֵּסִין[9], וְכֵן עֲבָדִים הַמְּהַלְּכִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].**
26 **אֲבָל שְׂדֵה הַבַּעַל, שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֵּי גְּשָׁמִים בִּלְבַד[11],**
27 **וּשְׂדֵה אִילָן[12] - אֵינָהּ מִיּוֹם לְיוֹם; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאָכָלוּ**
28 **שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת[13] מִמִּין אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים.**
29 **כֵּיצַד? הָיְתָה שְׂדֵה תְּמָרִים וְגֶדֶר[14] שָׁלֹשׁ גְּדֵרוֹת, אוֹ**
30 **שְׂדֵה עֲנָבִים וּבָצַר שָׁלֹשׁ בְּצִירוֹת, אוֹ שְׂדֵה זֵיתִים**
31 **וּמָסַק שָׁלֹשׁ מְסִיקוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים[15],**
32 **וְהֶחֱזִיק. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הָאִילָנוֹת רְצוּפִין וְלֹא הָיָה**
33 **בֵּינֵיהֶן הַרְחָקָה כָּרָאוּי[16], שֶׁהֲרֵי סוֹפָן לִיבַשׁ[17], הוֹאִיל**
34 **וְאוֹכְלָן שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת - הֶחֱזִיק[18].**

2) משנה, שם כח. 3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר". 4) ולא תקופות מסוימות בלבד. 5) שמכניסים שכר דירה. 6) אכסניות, מלונות. 7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח לבעליהן בכל תקופות השנה. 8) שסוחטים בהם זיתים להוציא שמנם. 9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל השנה. 10) למעלה פ"י ה"ד. 11) והבעלים אינם טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת העבודה ובשעת איסוף היבול. 12) שפירות אילנותיה נקטפים בפרק אחד. 13) שלושה יבולים. פירות האילן נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת

הכרם". 14) קטיף תמרים נקרא גדירה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. 15) ואף־על־פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקים שלושה יבולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יבולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יבולים ויותר (ראה רשב"ם שם). והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. 16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאין ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. 17) ויעקור אותם. 18) כרבא, שם.

1 **ב. הֵבִיא עֵדִים[19] שֶׁהָיָה דָר בְּחָצֵר זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ**
2 **שֶׁהִשְׁכִּירָהּ[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה. טָעַן בַּעַל**
3 **הֶחָצֵר[21] וְאָמַר: שֶׁמָּא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה[22],**
4 **אוֹ שֶׁמָּא אֵלּוּ שֶׁהִשְׁכִּירָהּ לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם**
5 **וּבַלַּיְלָה - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לַמַּחֲזִיק: אוֹ תָּבִיא**
6 **עֵדִים שֶׁשָּׁנִים אֵלּוּ גְּמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אוֹ הִסְתַּלֵּק.**
7 **אֲפִלּוּ בָּאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הִשְׁכִּיר וְאָנוּ דַּרְנוּ בָּהּ**
8 **בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר: יָבִיאוּ עֵדִים**
9 **שֶׁדָּרוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - צְרִיכִין אֵלּוּ הַשּׂוֹכְרִין**
10 **לְהָבִיא רְאָיָה[23] שֶׁדָּרוּ בָּהּ תָּמִיד; שֶׁזֶּה הַדָּבָר תָּלוּי**
11 **בָּהֶן, וְאֵין תָּלוּי בְּטַעֲנַת הַמַּחֲזִיק כְּדֵי שֶׁיָּעִידוּ לוֹ[24].**

19) שם כט. 20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. 21) כמר זוטרא, שם. 22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי סהדי לאסהודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית־דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). 23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאינם מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל־שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילה - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא שילמו: "שזה הדבר וכו'". 24) בלחם־משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף־על־פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ה, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכר, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [ישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

12 **ג. הָיָה[25] זֶה הַמַּחֲזִיק אוֹ הָעֵדִים שֶׁדָּרוּ בָּהּ מִן**
13 **הָרוֹכְלִין הַמְחַזְּרִין בָּעֲיָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֲנִין**
14 **אוֹתוֹ[26] לְכַתְּחִלָּה, וּכְשֶׁיָּבִיא עֵדֵי חֲזָקָה, אוֹמֵר לוֹ[27]:**
15 **הָבֵא עֵדִים שֶׁהָיִיתָ מַחֲזִיק בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. בַּמֶּה**
16 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצֵרוֹת וּבָתִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵן**
17 **עֲשׂוּיוֹת לָדוּר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה; אֲבָל הַחֲנֻיּוֹת[28]**
18 **שֶׁל תַּגָּרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין דָּרִין בָּהֶן אֶלָּא בַּיּוֹם**
19 **- כֵּיוָן שֶׁדָּר בָּהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.**

25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזרין בעיירות". 26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף־על־פי שאמר שאין בית־דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו. 27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. 28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בחנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחנויות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמספיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

20 **ד. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[29] שֶׁאָמַרְנוּ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְצוּפוֹת זוֹ**
21 **אַחַר זוֹ. הֲרֵי שֶׁהֶחֱזִיק בְּשָׂדֶה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ[30]**
22 **שָׁנָה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ שָׁנָה, אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה**
23 **שָׁנִים[31] - לֹא הֶחֱזִיק. הָיָה דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם**
24 **לְהוֹבִיר[32], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתָן זוֹרְעִין שָׁנָה אַחַר שָׁנָה**
25 **וּמִקְצָתָן זוֹרְעִין שָׁנָה וּמוֹבִירִין שָׁנָה - הֲרֵי זֶה**
26 **הֶחֱזִיק; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לֹא הוֹבַרְתִּי אוֹתָהּ אֶלָּא**
27 **כְּדֵי שֶׁתַּעֲשֶׂה הַרְבֵּה בִּשְׁנַת הַזְּרִיעָה[33].**

29) שם. 30) לא זרעה. 31) אפילו אם זרעה שלש שנים. 32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. 33) שדה

שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יבול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוברה מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד־משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' שם).

ה. שְׁנֵי שֻׁתָּפִין[34] שֶׁהֶחֱזִיקוּ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד אֲכָלָהּ רִאשׁוֹנָה וּשְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי אֲכָלָהּ שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - לֹא עָלְתָה חֲזָקָה לְאֶחָד מֵהֶם; שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָאִיתִי וְלֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, מִפְּנֵי זֶה לֹא מִחִיתִי[35]. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ אֵלּוּ הַשֻּׁתָּפִין שְׁטָר בֵּינֵיהֶן שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים עָלְתָה לָהֶן חֲזָקָה[36]; שֶׁהַשְּׁטָר יֵשׁ לוֹ קוֹל[37], וְהוֹאִיל וְלֹא מִחָה - אִבֵּד זְכוּתוֹ. וְהוּא הַדִּין לְעֶבֶד שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ שְׁנַיִם, וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אִם כָּתְבוּ שְׁטָר בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי הֶחֱזִיקוּ.

34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. 35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומובן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. 36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראיה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). 37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

ו. אֲכָלָהּ[38] שָׁנָה זֶה הַמַּחֲזִיק וּמְכָרָהּ, וַאֲכָלָהּ הַלּוֹקֵחַ שָׁנָה וּמָכַר[39] לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי, וַאֲכָלָהּ שָׁנָה: אִם מָכְרוּ זֶה לָזֶה בִּשְׁטָר - שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין, וַהֲרֵי זוֹ חֲזָקָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִחָה[40]; וְאִם מָכְרוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁטָר - אֵינָהּ חֲזָקָה; שֶׁהַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: כֵּיוָן שֶׁלֹּא עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הֶצְרַכְתִּי לִמְחוֹת[41].

38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. 39) הלוקח. 40) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו. 41) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני.

ז. אֲכָלָהּ הָאָב[42] שָׁנָה, וְהַבֵּן[43] שְׁתַּיִם; הָאָב שְׁתַּיִם, וְהַבֵּן שָׁנָה; הָאָב שָׁנָה, וְהַבֵּן שָׁנָה, וְהַלּוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[44]. וְהוּא שֶׁלָּקַח בִּשְׁטָר[45].

42) ברייתא שם מב. 43) שירש את אביו. 44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פי"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד־משנה). 45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

ח. אֲכָלָהּ בִּפְנֵי הָאָב[46], שֶׁהָיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה, שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שְׁתַּיִם; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שְׁתַּיִם, וּבִפְנֵי הַבֵּן שָׁנָה; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שָׁנָה, וּבִפְנֵי לוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[47]. וְהוּא[48] שֶׁמָּכַר[49] הַבֵּן זוֹ הַשָּׂדֶה בִּכְלַל שְׁדוֹתָיו[50], שֶׁהֲרֵי לֹא הִכִּיר הַמַּחֲזִיק שֶׁנִּמְכְּרָה[51] וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַר בִּשְׁטָרוֹ; אֲבָל אִם מָכַר הַבֵּן שָׂדֶה זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵין לְךָ מֶחָאָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[52].

46) שם. 47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פי"ד ה"ז), ואף־על־פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף־על־פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה). 48) בתנאי. 49) שם. 50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. 51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. 52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד־משנה. ראה כסף־משנה).

ט. נָרָהּ[53] שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אֲפִלּוּ כַּמָּה שָׁנִים, הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנָה בָּהּ - אֵינָהּ חֲזָקָה[54]. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ[55]

שְׁבִילֵי הַמַּיִם[56] וּפִתַּח וְשִׁדֵּד[57] בִּלְבַד, הוֹאִיל וְלֹא אָכַל פֵּרוֹת - אֵינָהּ חֲזָקָה.

53) חרשה. 54) שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. 55) מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. 56) להשקות את השדה. 57) פרר את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משדדה).

י. זְרָעָהּ[58] וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם, אֶלָּא זָרַע כּוֹר וְאָסַף כּוֹר - לֹא הֶחֱזִיק, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה.

58) שם.

יא. אֲכָלָהּ[59] שַׁחַת[60] - לֹא הֶחֱזִיק[61]. וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם דַּרְכָּן לִזְרֹעַ לְשַׁחַת מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִין[62] - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

59) מימרא של רב יוסף, שם. 60) קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. 61) סבור היה בעל השדה, שזה מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קניתיה, ולפיכך לא מיחה. 62) במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזא, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

יב. אֲכָלָהּ[63] עָרְלָה[64] שְׁבִיעִית[65] וְכִלְאַיִם[66], אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנָה בַּעֲבֵרָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[67].

63) ברייתא שם. 64) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פריו. 65) פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. 66) תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. 67) שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "הוה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד־משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעיניו לומר, שהפירות הוסיפו מאתים והזמורות לא.

יג. הָיָה הַמָּקוֹם[68] שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ סֶלַע אוֹ חַלָּמִישׁ[69], שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה - צָרִיךְ לֵהָנוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁטַח בּוֹ הַפֵּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נֶהֱנָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ שָׁנִים בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ - לֹא הֶחֱזִיק.

68) שם כט: 69) בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [יונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג: "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טינרין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנר].

יד. הָיָה מַעֲמִיד[70] בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסֻיָּם[71] מֵחֲצַר חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תַּרְנְגוֹלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם תַּנּוּר וְכִירַיִם וְרֵחַיִם, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זִבְלוֹ, בֵּין שֶׁהֶעֱמִיד שָׁם מְחִיצָה[72] בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד, אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן עַל בַּעַל הֶחָצֵר וְאָמַר: אַתָּה נָתַתָּ לִי מָקוֹם זֶה אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[73].

70) משנה וגמרא, שם נז. 71) ולא השתמש בכל החצר. 72) קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. 73) במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתינה מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתינה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתינה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].

טו. שָׂדֶה[74] שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת גָּדֵר, וּבָא זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וְזָרַע חוּץ לַגָּדֵר וְנֶהֱנָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה. שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: כֵּיוָן שֶׁרָאִינוּ שֶׁזּוֹרֵעַ בְּמָקוֹם מֻפְקָר, אָמַרְנוּ: כָּל מַה שֶׁזָּרַע - חַיַּת הַשָּׂדֶה תֹּאכְלֶנּוּ, וּלְפִיכָךְ לֹא מִחִיתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרֵעַ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אֶלָּא רֶגֶל חַיָּה וְיַד כָּל אָדָם מְצוּיִין בּוֹ.

74) מימרא של רב יהודה, שם לו.

טז. אֲכָלָהּ כֻּלָּהּ[75] חוּץ מִבֵּית רֹבַע[76] - הֶחֱזִיק בְּכֻלָּהּ

9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29

חוץ מֵאוֹתוֹ בֵּית רֹבַע שֶׁלֹּא נֶהֱנָה בּוֹ[77]. אֲפִלּוּ הָיָה חַלָּמִישׁ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[78], הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כָּרָאוּי לוֹ[79] - אֵין לָזֶה בּוֹ חֲזָקָה.

75) מימרא של רבא, שם כט: 76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. 77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). 78) ואינו ראוי לזריעה. 79) כגון לשטיחת פירות וכדומה (ראה למעלה הי"ג).

יז. הֶחֱזִיק[80] אֶחָד בָּאִילָנוֹת וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן, וְאֶחָד הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע וּזְרָעָהּ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהַכֹּל שֶׁלִּי וַאֲנִי לְקַחְתִּיו - זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּאִילָנוֹת וַאֲכָלָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ הָאִילָנוֹת וְקַרְקַע שֶׁצְּרִיכִין לוֹ, וְהוּא כִּמְלוֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[81] חוּצָה[82] לְכָל אִילָן וְאִילָן, וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לוֹ שְׁאָר הַקַּרְקַע.

80) שם לז. 81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא־הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). 82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "וחצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לז: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

יח. וְכֵן[83] הָאוֹכֵל כָּל פֵּרוֹת אִילָן[84] שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטָעַן עַל בַּעַל הָאִילָן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי אִילָן זֶה וְקַרְקָעוֹ[85] - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קַרְקַע כָּעֲבִי הָאִילָן[86] עַד הַתְּהוֹם[87].

83) שם לז: ולח. 84) אפילו אילן אחד. 85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. 86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשיתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. 87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

יט. שְׂדֵה אִילָן[88] שֶׁהָיוּ בוֹ שְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת בְּתוֹךְ בֵּית שָׁלֹשׁ סְאִין[89], וְאָכַל עֲשָׂרָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[90], וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - הֶחְזַק בַּכֹּל. וְהוּא[91] שֶׁהָיוּ עֲשָׂרָה שֶׁאָכַל מְפֻזָּרוֹת בְּכָל בֵּית הַשָּׁלֹשׁ סְאִין[92], וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת וְלֹא אֲכָלָן - לֹא הֶחְזַק אֶלָּא בַּמָּה שֶׁאָכַל[93].

88) שם לו: ולז. 89) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע). 90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. 91) וזה נאמר (בתנאי). 92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. 93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

כ. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[94] בְּשֶׁאָכַל הוּא מִקְצָת הַפֵּרוֹת וּבָזְזוּ הָעָם שְׁאָר הַפֵּרוֹת[95]; אֲבָל אִם מַנִּיחַ פֵּרוֹתֵיהֶן עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְאָכַל אִילָן מִכָּאן וְאִילָן מִכָּאן מִכָּל הַשָּׂדֶה - הֶחֱזִיק בְּכָל הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָסַף כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[96].

94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? 95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. 96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזו בזויי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה

בהלכה זו, אף־על־פי שנטה מפירושם. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

יום שני ט"ז סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. וְאֵלּוּ[2] שֶׁאֵין מַעֲמִידִין הַקַּרְקַע בְּיָדָן אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלוּם שָׁלֹשׁ שָׁנִים: הָאֻמָּנִין[3] וְהָאֲרִיסִין[4] וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין וְהַשֻּׁתָּפִין, וְהָאִישׁ בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְהָאִשָּׁה בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ, וּבֵן בְּנִכְסֵי אָבִיו, וְהָאָב בְּנִכְסֵי הַבֵּן[5]. שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה, לְפִיכָךְ אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחוּ בָּהֶן הַבְּעָלִים. אֶלָּא תַּחֲזֹר הַקַּרְקַע לַבְּעָלִים שֶׁהֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁזֹּאת הַקַּרְקַע יְדוּעָה לָהֶן, וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת[6] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

2) משנה בבא בתרא מב. 3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו]. 4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. 5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. 6) שלא מכר. 7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וְכֵן[8] רָאשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ זְמַן[9] וְהַגִּזְלָן וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי זְרוֹעַ[10]. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם טַעֲנָה[11] כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָן, אֶלָּא תַּחֲזֹר לַבְּעָלִים. וְכֵן הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵיהֶן[12] - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה.

8) שם לו. 9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. 10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסינו ואין לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. 11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים ממנק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. 12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. כֵּיצַד אֵין מַעֲמִידִין אֶת הַקַּרְקַע בְּיָדָן? רְאוּבֵן שֶׁאָכַל שְׂדֵה שִׁמְעוֹן שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהוּא טָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ, וְהֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְכֵן הֵבִיא עֵדִים שֶׁרְאוּבֵן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹסוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא מִחָה - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה לְשִׁמְעוֹן, וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָרָן[13]. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן הָיָה שֵׁתֶף אוֹ אָרִיס, אֶלָּא רְאוּבֵן הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: הֵן הוּא שֶׁתָּפִי וּמָכַר לִי, הוֹאִיל וְאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה, וְיָכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיָה שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[14] כִּשְׁאָר כָּל אָדָם.

13) לכל אלה שנמנו למעלה. 14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. הָאֻמָּנִין כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בוֹנִין בָּהּ אוֹ מְתַקְּנִין אוֹתָהּ שָׁנִים רַבּוֹת. יָרְדוּ מֵאֻמָּנוּתָן[15], אִם אָכְלוּ אוֹתָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרְדוּ מֵאֻמָּנוּתָן - יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה[16].

15) ברייתא שם מז. 16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. הָאֲרִיסִין[17] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָרִיס לְאָבִיו[18] שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה אוֹ לְאַנְשֵׁי מִשְׁפַּחְתּוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא אָרִיס שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת[19], אֵין מְמַחִין הַבְּעָלִים בְּיָדוֹ[20]. אֲבָל אִם זֶה הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה אָרִיס תְּחִלָּה[21], הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; וְאוֹמְרִין לַבְּעָלִים: הֵיאַךְ אָכַל שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ.

17) שם מו: 18) אריס קבוע במשך שנים רבות. 19) משפחות. 20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתרץ רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. 21) פעם ראשונה במשפחתו.

ו. אָרִיס[22] שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין תַּחַת יָדוֹ[23] - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה; שֶׁאֵין מוֹרִידִין אֲרִיסִים אֲחֵרִים[24] לְנִכְסֵי אָדָם וְהוּא שׁוֹתֵק. אֲבָל אִם חִלֵּק לַאֲרִיסִין אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ בָּהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה; שֶׁמָּא מְמַנֶּה עַל הָאֲרִיסִין עָשׂוּ אוֹתוֹ[25]. וְאָרִיס[26] שֶׁיָּרַד מֵאֲרִיסוּתוֹ[27] וַאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרַד - הֶחֱזִיק[28].

22) מימרא של רב נחמן שם. 23) בגמרא שם: "תחתיו", כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול בשדה. 24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה. 25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. 26) ברייתא שם מז. 27) הפסיק מלהתעסק באריסות. 28) אפילו כשקיבל באריסות לפני שירד מאריסותו.

ז. הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין כֵּיצַד? בֵּין שֶׁהָיָה אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל שָׂדֶה זוֹ בֵּין עַל שְׂאָר נְכָסִים, בֵּין שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין[29] בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָם אֲבִי יְתוֹמִים[30], וְגָדְלוּ הַיְתוֹמִים וְהִנִּיחוּ אוֹתָן[31], בֵּין שֶׁמִּנָּה אָדָם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל הוֹצָאָתוֹ וְהַכְנָסָתוֹ, הוֹאִיל וְהֵן מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּרְשׁוּת - אֵין לָהֶן חֲזָקָה[32]. עָבְרוּ הָאַפּוֹטְרוֹפִּין מִמִּנּוּיָן, וְאָכְלוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[33].

29) על נכסי יתומים. 30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין (מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפוטרופוס שמונה על ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). 31) השאירו את הנכסים בידי האפוטרופוס. 32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו: "אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפוטרופוס) אפילו הגדיל ... עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן, שאפוטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין אפוטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:) (ראה רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר עוד, ראה הערותינו שם). 33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי אומנים וארסים, ומהם למד רבינו לאפוטרופוס.

ח. הַשַּׁתָּפִין[34] כֵּיצַד? אִם הָיָה שֻׁתָּף בְּשָׂדֶה זוֹ, וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[35], אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֶת כֻּלָּהּ הָאֶחָד מֵהֶן כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם[36]. וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, וַאֲכָלָהּ הָאֶחָד כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה[37]; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לְשֻׁתָּפוֹ: אִם בֶּאֱמֶת שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, הֵיאַךְ אֲכַלְתִּי אֶת כֻּלָּהּ וְאַתָּה שׁוֹתֵק וְלֹא מִחִיתָ כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים? וְכֵן הָאִישׁ[38] שֶׁאָכַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ שֶׁאֵין לוֹ פֵּרוֹת בִּנְכָסֶיהָ[39], וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה[40], וְאַחַר כָּךְ אָכַל וּבָנָה וְהָרַס[41] וְעָשָׂה כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה; וְכֵן הָאִשָּׁה[42] שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ וְנִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן כְּחֶפְצָהּ כַּמָּה שָׁנִים, אַף עַל פִּי[43] שֶׁיִּחֵד לָהּ שָׂדֶה בְּמִזּוֹנוֹתֶיהָ וְאָכְלָה שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[44]. וְכֵן הַבֵּן[45] שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנֶחְשָׁב בִּכְלַל בְּנֵי בֵּיתוֹ, אִם אָכַל נִכְסֵי אָבִיו שְׁנֵי חֲזָקָה, וְכֵן הָאָב שֶׁאָכַל נִכְסֵי בֵּן זֶה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[46].

34) בבא בתרא מב: 35) שדה קטנה, שאם יחלקוה לא יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם דין חלוקה, ראה שם). 36) השותף יכול לטעון הסכמתי שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך אני אוכל תקופה דומה, משום שהיבול קטן ולא רצוי לחלקו לשני חלקים. 37) בגמרא שם עמדו על הסתירה שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותירץ רבינא, כאן כשיש בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשונו של רבינו שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה; ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה. [בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל, שלרבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה, וקובעת רק העובדא אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם]. 38) משנה שם מב. וגמרא מט. 39) כשלא התנה כך אינו צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את השדה. 40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל, כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי. (פרטי דין וויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). 41) לטובת הנכסים, אבל אם הזיק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות, כרב שם (נ:): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והזיק אינה צריכה למחות, שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר, ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא רבו של רבא)]. 42) משנה שם מב. 43) גמרא שם נא. 44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר מזה שקצב לה. 45) משנה שם מב. 46) שאין דרכם להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם כאפוטרופוסים זה לזה.

ט. וּבֵן[47] שֶׁפֵּרַשׁ[48] מֵאָבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲפִלּוּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין[49] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם[50].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה... כו' הרי הן כשאר בני אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שבן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואיך מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה". וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהובא בתניא "כברא דאשתדל בתר אבוי ואימי' דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמתי' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב"פירש" או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל־מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל"אשה ובעלה" היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן יז)

47) שם מז. 48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). 49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". 50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

י. רָאשֵׁי גָלֻיּוֹת[51] שֶׁהָיוּ בִּימֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁהָיָה בָּהֶן כֹּחַ לִרְדּוֹת אֶת הָעָם - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה. וְכֵן אַחֵר שֶׁהֶחֱזִיק בְּנִכְסֵיהֶן, אֲפִלּוּ אָכַל כַּמָּה שָׁנִים - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. לְפִי שֶׁאֵינָן מְמַחִין, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן תַּקִּיפָה, כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצוּ מְסַלְּקִין זֶה מִמֶּנָּה. אֲבָל נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת[52] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ. וְאִם הֵן הֶחֱזִיקוּ בְּנִכְסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מָכַר - נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶם.

51) נתבאר בהלכה ב. 52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסת בתביעות של קרקעות.

יא. הַגַּזְלָן כֵּיצַד[53]? מִי שֶׁהֶחְזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ, אוֹ מִי שֶׁהֶחְזִיקוּ אֲבוֹתָיו[54] שֶׁהֵן הוֹרְגִין נְפָשׁוֹת עַל עִסְקֵי מָמוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים - לֹא הֶחֱזִיק, וְתַחֲזֹר שָׂדֶה לַבְּעָלִים.

53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם הוחזק פעם כגזלן על אותה שדה והוציאוה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). 54) אף על פי שהוא עצמו לא הוחזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרווייהו (והלכה כשניהם).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קניתי מפלוני שקנה ממך.

א. כָּל[2] אֵלּוּ[3] שֶׁאֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, אִם הֵבִיאוּ עֵדִים שֶׁמָּכְרוּ לָהֶם הַבְּעָלִים שָׂדֶה זוֹ אוֹ נְתָנוּהָ לָהֶן בְּמַתָּנָה - רְאָיָתָן רְאָיָה[4], חוּץ מִן הַגַּזְלָן[5] וְהַבַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[6]. בְּאֵי זֶה נְכָסִים אָמְרוּ?[7] בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[8], אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ[9], וּבְשָׂדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, וּבְשָׂדֶה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשׁוּם מִשְׁלוֹ; אֲבָל בְּנִכְסֵי מְלוֹג[10] - יֵשׁ לוֹ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[11].

2) בבא־בתרא מז: 3) שנמנו בפרק הקודם. 4) ומעמידים השדה בידם, אף־על־פי שלא אכלו שלש שנים. 5) יבואר בהלכה הבאה. 6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. 7) שאין ראיית הבעל ראיה. 8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. 9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן

כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי־כלי רבינו למצוא ביאור מספיק (ראה לחם־משנה שם). ונראה שרבינו מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את הכתובה העיקרית - מאתיים לבתולה, ומנה לאלמנה וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה (כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו, ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתיהן הן נכסי צאן ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו. 10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם). 11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם נשואים, ולפיכך לא ירגז הבעל כל־כך על סירובה למכור.

1 **ב. כֵּיצַד הַגַּזְלָן[12] אֵין לוֹ רְאָיָה? כֵּיוָן שֶׁהֶחְזַק גַּזְלָן**
2 **עַל שָׂדֶה זוֹ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוּדָה הַבַּעַל**
3 **בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁמָּכַר לוֹ שָׂדֶה זוֹ וְלָקַח דָּמִים[14],**
4 **וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מָכַרְנוּ לְךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי הַיִּרְאָה**
5 **הוֹדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ**
6 **כְּלוּם[15]. וְאִם הֵעִידוּ הָעֵדִים שֶׁבִּפְנֵיהֶם מָנָה לוֹ כָּךְ**
7 **וְכָךְ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיַּד הַגַּזְלָן[16], וּמַחֲזִירִין לוֹ**
8 **הַבְּעָלִים אֶת הַדָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[17].**

12) שם מז: 13) מבואר בפרק הקודם הי"א. 14) כלומר, הודה שלקח דמים. 15) אין המוכר מחזיר לו הכסף שהודה בו. 16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. 17) פ"ט הט"ו. רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [אולם תמוה הדבר, שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי שלא יהרגנו), אבל בהוחזק בגזלנות על שדה זו - גם אחריות אינה מועילה (לחם־משנה). וראה מה שחילק רבינו בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור (תליוהו וזבין)].

9 **ג. בֶּן הָאֵמָן[18] וּבֶן הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁאָכְלוּ**
10 **שָׂדֶה זוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה: אִם טָעֲנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מָכְרוּ לָהֶן**
11 **אוֹ נָתְנוּ לָהֶן - יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה; וְאִם טָעֲנוּ שֶׁהִיא**
12 **יְרֻשָּׁה לָהֶן מֵאֲבִיהֶם שֶׁאֲכָלוּהָ שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין לָהֶן**
13 **חֲזָקָה[19]. וְאִם הֵבִיאוּ עֵדִים, שֶׁהוּדוּ הַבְּעָלִים לַאֲבִיהֶן**
14 **שֶׁמְּכָרוּהָ לָהֶן אוֹ נְתָנוּהָ - מַעֲמִידִין אֶת הַשָּׂדֶה**
15 **בְּיָדָן[20].**

18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. 19) בגמרא שם אמרו: "אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה של אביהם, אפילו אלה - בן אומן וריס ואפוטרופוס – גם־כן אין להם חזקה)". 20) רבינו גורס בגמרא (שם) "דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו־תם: "כגון דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים לאבינו, ונאמן ב'מיגו' שיכול היה לטעון: אני קניתיה ממך, והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

16 **ד. בֶּן הַגַּזְלָן[21], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוּדוּ**
17 **הַבְּעָלִים לְאָבִיו שֶׁמָּכַר - אֵינָהּ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22].**
18 **אֲבָל[23] בֶּן בֶּן הַגַּזְלָן, אֲפִלּוּ בָּא בְּטַעֲנַת אָבִיו - יֵשׁ לוֹ**
19 **חֲזָקָה[24]; בָּא בְּטַעֲנַת אֲבִי אָבִיו[25] - אֵין לוֹ חֲזָקָה.**

21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתיה ממך - נאמן, כמו בן אריס. 22) בהלכה הקודמת. 23) שם. 24) שהרי אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. 25) ירושה היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

20 **ה. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[26], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ כַּמָּה שָׁנִים[27] - אֵין**
21 **אֲכִילָתוֹ רְאָיָה[28]; וְאִם לֹא הֵבִיא שְׁטָר - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה**
22 **לַבְּעָלִים[29] בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ שְׁבוּעַת**
23 **הֶסֵּת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל[30] הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד**
24 **כּוֹכָבִים[31] - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים[32] שֶׁאֵין אֲכִילָתוֹ**
25 **רְאָיָה[33].**

26) שם לה: 27) וטוען: קניתי השדה מבעליה. 28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מפחד למחות. [ויש לעיין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. 29) אבל שטר מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי. וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב בדין גוי שהביא שטר]. 30) שם. 31) וטוען: קניתיה מן הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. 32) לכל האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין משביעים אותו היסת? ביאר במגיד־משנה: הישראל הקונה אינו טוען טענת 'ברי' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין נשבעים על טענת 'שמא'. 33) אפילו אכלה הישראל שלש

שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלוקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: ממך קניתיה (ראה הלכה הבאה).

ו. טָעַן[34] זֶה הַיִּשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָמַר: בְּפָנַי לְקָחָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמָּכַר לִי מִזֶּה הַיִּשְׂרָאֵל הַמְעַרְעֵר עָלַי - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת עַל כָּךְ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: אֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִמְּךָ וַהֲרֵי אֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, יָכוֹל לוֹמַר: מִפְּלוֹנִי לְקַחְתִּיהָ שֶׁבְּפָנַי לְקָחָהּ מִמְּךָ.

34) כרבא, שם לו.

ז. אֵין מַחֲזִיקִין[35] בְּנִכְסֵי קָטָן וַאֲפִלּוּ הִגְדִּיל[36]. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ בְּפָנָיו כְּשֶׁהוּא קָטָן שָׁנָה אַחַת, וּשְׁתַּיִם אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, וְטָעַן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי, אַתָּה נָתַתָּ לִי - אֵין זֶה כְּלוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[37].

35) בבא־מציעא לט. 36) שם "אמר רבא, שמע־מינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה באו לידי, ומכאן דייק רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתים מהמוריש ואכלתים שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי הקטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי־זה קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם־משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית־דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמע־מינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם.
37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה, שאם טען המחזיק שקנאה מאביו והחזיק בה זמן מסויים כשהבן היה קטן ואחר־כך החזיק בה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, משום שירד לה בקטנותו, אבל כשטען קניתי מהבן את השדה והחזקתי בה שלש שנים - הרי זו חזקה, אף־על־פי שירד לה בקטנותו בחיי אביו, שמכיון שמכר את השדה - הוכיח שידע שהוא של אביו (ראה 'פרישה' שם אות כג, וסמ"ע שו"ע שם ס"ק כט).

ח. מִי שֶׁהֶחֱזִיק[38] בְּנִכְסֵי קָטָן שָׁנִים רַבּוֹת[39], וְטָעַן וְאָמַר: מַשְׁכּוֹנָה הֵן בְּיָדִי, וְיֵשׁ לִי חוֹבָה עֲלֵיהֶן כָּךְ וְכָךְ, הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: לְקוּחִים הֵן בְּיָדִי[40] - נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מֻחְזֶקֶת שֶׁהָיָה לְאָבִיו שֶׁל זֶה[41]; וַהֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשִּׁבְחָהּ[42] מַה שֶּׁטָּעַן, וְתַחֲזֹר לַיְתוֹמִים. אֲבָל אִם יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שֶׁל יְתוֹמִים[43] - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי קָטָן[44]; וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל לַיְתוֹמִים, עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ[45] וְיַעֲשֶׂה עִמָּהֶן דִּין[46].

38) בבא־בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום.
39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על־פי פירושו של הר"י מיגש שם). 40) מאביו. 41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולווה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל־דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. 42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). 43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. 44) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. 45) יגיעו לגיל שלש־עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאותיו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית־דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמרו: אין בית־דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש־עשרה.
46) יזמינם לבית־דין ויתבע את כל חובו.

ט. אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן[47] - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמָן לוֹמַר: חוֹב יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגוֹבֶה אוֹתוֹ מִן הַפֵּרוֹת[48]. וְגוֹבֵהוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[49], מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שֶׁלִּי הֵן.

47) וטוען: משכון הם בידי. 48) אפילו אם יצא קול (ראה ראב"ד ומגיד־משנה). 49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד־משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסת, וכבר נתבארה דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

י. בּוֹרֵחַ[50] שֶׁבָּרַח מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[51], כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ - אֵין מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו. אֲפִלּוּ אָכַל הַמַּחֲזִיק כַּמָּה שָׁנִים וְטָעַן שֶׁלָּקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשָּׂדֶה: לָמָּה לֹא מִחִיתָ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת מָמוֹן - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם[52], וְאִם לֹא מִחָה - מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו.

50) שם לח: אמר רבא: "הלכתא - אין מחזיקין בנכסי בורח". 51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על־ידי מחאתו יוודע למלך מקום מחבואו. 52) כשחייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

יא. מַחֲזִיקִין[53] בִּנְכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ מִקְצָת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מְכַרְתָּהּ לִי אַתְּ וּבַעֲלִיךְ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: מִמְּךְ לְקַחְתִּיהָ אַחַר מוֹת בַּעֲלִיךְ, שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מִחָת בּוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ כַּמָּה שָׁנִים, וְלֹא אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה[54].

53) שם נ: 54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצתן בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פי"ב ה"ז) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה כגון).

יב. כָּל חֲזָקָה[55] שֶׁאֵין עִמָּהּ טַעֲנָה - אֵינָהּ חֲזָקָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָכַל פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים, וּבָא הַמְעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאַיִן לְךָ שָׂדֶה זוֹ? שֶׁלִּי הוּא! הֶשִׁיבוֹ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא אָמַר לִי אָדָם כְּלוּם יָרַדְתִּי לְתוֹכָהּ - אֵין זוֹ חֲזָקָה, שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן שֶׁלְּקָחָהּ וְלֹא שֶׁנִּתְּנָהּ לוֹ וְלֹא שֶׁיָּרְשָׁהּ[56]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָעַן[57], אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ. הֵבִיא עֵדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְאֵין פּוֹתְחִין[58] לְזֶה הַמַּחֲזִיק תְּחִלָּה, וְאֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא שְׁטָר הָיָה לְךָ וְאָבַד, עַד שֶׁיִּטְעַן מֵעַצְמוֹ[59]; וְאִם לֹא טָעַן - יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מֵחֲמַת שֶׁיֵּשׁ שְׁטָר בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בָּטֵל[60] - בָּטְלָה הַחֲזָקָה[61], וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה עִם כָּל הַפֵּרוֹת לַבְּעָלִים.

55) משנה וגמרא שם מא. 56) ראה לקמן הי"ד. 57) קניתיה ממך או נתונה לי. 58) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית־דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שיודיע שקנה או קיבל במתנה. 59) משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על־ידי עדים ולא יצא מבית־דין]. 60) מאיזו סיבה שהיא. 61) תוספתא בבא־בתרא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הַבָּא[62] מֵחֲמַת יֵרֵשָׁה - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בְּשָׂדֶה זוֹ אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד[63], וְכֵיוָן שֶׁאֲכָלָהּ הוּא שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵחֲמַת אָבִיו - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר בָּהּ אָבִיו כְּלָל - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת לַמְעַרְעֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קַרְקַע זוֹ לַאֲבוֹתָיו. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁנִּרְאָה בָּהּ אָבִיו[64] - אֵינָהּ כְּלוּם[65], שֶׁמָּא בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קְנָאָהּ; אֶלָּא צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד.

62) משנה, שם מא. 63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראיה בעי (צריך)". 64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. 65) כרבא, שם.

יד. הֲרֵי שֶׁאָכַל[66] שָׁדֶה זוֹ שָׁנִים רַבּוֹת, וּבָא הַמְעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מַה לְּךָ וּלְשָׂדֶה זוֹ? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהָיְתָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָהּ לִי וְהוּא לְקָחָהּ מִמְּךָ[67], וְאָמַר לוֹ הַמְעַרְעֵר: פְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לְךָ גַּזְלָן הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְשֶׁלֹּא לְקָחָהּ מִמֶּנּוּ - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת[68] לַמְעַרְעֵר[69], אַף עַל פִּי

שֶׁאֵין לָזֶה הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ[70]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הֲבִיא זֶה הַמַּחֲזִיק עֵדִים, שֶׁפְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לוֹ דָּר בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: בְּפָנַי לָקַח מִמְּךָ וְאַחַר כָּךְ מְכָרָהּ לִי - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ[71]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ טַעֲנָה[72] עִם חֶזְקָתוֹ, וְאִלּוּ רָצָה טָעַן וְאָמַר: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה[73].

66) שם ל. 67) המוכר אמר לי כך. 68) שאכל המחזיק. 69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל־דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם־כן מה היא זכותך נגדי? לֵךְ ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). 70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. 71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. 72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. 73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף־על־פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד־משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית־דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאודי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

א. מִי שֶׁעִרְעֵר[2] עַל שָׂדֶה זוֹ[3], וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְהֵבִיא זֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁטָר שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכְלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[4] - אוֹמְרִים לוֹ בַּתְּחִלָּה: קַיֵּם שְׁטָרְךָ[5]. אִם נִתְקַיֵּם - הֲרֵי טוֹב, וְיִדּוֹן בַּשְּׁטָר[6]; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמוֹ[7] - סוֹמְכִין עַל עֵדֵי חֲזָקָה[8], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת[9] שֶׁלְּקָחָהּ.

2) בבא־בתרא קסט: - קע: 3) שנמצאה בידו של אחר. 4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע.): "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי (זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד־משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג), ואף רבי לא אמר אלא לברר". ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. 5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתימות עדיו נתקיימו בבית־דין. 6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. 7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. 8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות – וכל־שכן כשהתברר שהשטר מזוייף - אין בית־דין נזקקים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן־משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר־כך: אבד השטר - אינו נאמן). 9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסת (ראה למעלה פי"א ה"ב).

ב. עֵדֵי הַחֲזָקָה[10] שֶׁהֵעִיד אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שֶׁאָכְלָהּ חִטִּים שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד שֶׁאָכְלָהּ שְׂעוֹרִים - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁאֵין הָעֵד מְדַקְדֵּק בָּזֶה[11]. הֵעִיד הָאֶחָד[12] שֶׁאָכְלָהּ זֶה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי מֵעִיד שֶׁאָכְלָהּ שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - אֵין עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת[13]; שֶׁבַּשָּׁנָה שֶׁמֵּעִיד בָּהּ זֶה לֹא הֵעִיד בָּהּ זֶה[14]. וְתַחֲזֹר הַקַּרְקַע וְהַפֵּרוֹת[15].

10) מימרא של רב יהודה, שם נו: 11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חיטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. 12) שם. 13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פי"ב ה"ד). 14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשתא (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאינם מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשונו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [וה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על־פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. 15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם־משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה

עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה"טור" עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם־משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצע"ג (ראה לחם־משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

1 **ג. מִי שֶׁיָּרַד[16] לִשְׂדֵה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ וְאָכַל**
2 **פֵּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שֶׁהוּא קָרוֹב מִמֶּנּוּ וְרָאוּי**
3 **לִירָשָׁהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֵדִים בֵּין שֶׁהוֹדָה לוֹ זֶה שֶׁיָּרַד**
4 **תְּחִלָּה - חַיָּב לְהַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[17].**

16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. 17) כאביי ורבא, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר־כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואביי ורבא חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלימות, "שהוא יורש" ואף־על־פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית־דין.

5 **ד. שְׁנַיִם[18] שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי,**
6 **וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאָיָה, אוֹ שֶׁהֵבִיא**
7 **כָּל אֶחָד מֵהֶם עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁל אֲבוֹתָיו, אוֹ**
8 **שֶׁהֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה,**
9 **וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בָּהֶן אֵלּוּ הֵן הַשְּׁנַיִם עַצְמָן שֶׁהֵעִידוּ**
10 **בָּהֶן אֵלּוּ[19] - מַנִּיחִין אוֹתָהּ בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד**
11 **בָּהּ[20], וְיִהְיֶה הָאַחַר מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלָיו הָרְאָיָה. וְאִם**
12 **בָּא שְׁלִישִׁי וְתָקַף עֲלֵיהֶן[21] וְיָרַד לְתוֹכָהּ - מְסַלְּקִין**
13 **אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[22].**

18) שם לד: 19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. 20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". 21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. 22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גזלן של רבים - אין בית־דין מוציאים מידו.

14 **ה. הֵבִיא הָאֶחָד[23] עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו וְשֶׁאֲכָלָהּ**
15 **שְׁנֵי חֲזָקָה וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ, וְהֵבִיא הָאַחֵר עֵדִים**
16 **שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ - נִמְצֵאת**
17 **עֵדוּת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מֻכְחֶשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ**
18 **בְּיַד זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שֶׁל**
19 **אֲבוֹתָיו, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ[24]. חָזַר הַשֵּׁנִי[25] וְהֵבִיא**
20 **אַף הוּא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי נִמְצֵאת גַּם**
21 **עֵדוּת זוֹ מֻכְחֶשֶׁת - חוֹזְרִין בֵּית דִּין וּמְסַלְּקִין מִמֶּנָּה**
22 **אַף הָרִאשׁוֹן[26], וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיַד שְׁנֵיהֶם[27], וְכָל**
23 **הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ.**

23) שם לא. 24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית־דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). 25) גם זה שם. 26) ואין חוששים שמא ילגלגו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. 27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית־דין, ובית־הדין הוריד לה את זה שהביא ראייה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית־הדין הוציאוה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר־כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל־שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

24 **ו. זֶה אוֹמֵר[28] שֶׁל אֲבוֹתַי[29], וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי,**
25 **זֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְזֶה הֵבִיא עֵדִים**
26 **שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - תַּחֲזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא**
27 **שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְיַחֲזִיר הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן**
28 **כְּלוּם[30], וְאֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּהּ**
29 **טַעֲנָה עַל הַבְּעָלִים - אֵינָהּ כְּלוּם[31]. חָזַר[32] זֶה הַמַּחֲזִיק**
30 **וְאָמַר: כֵּן שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ הָיְתָה, וְאַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי, וְזֶה**
31 **שֶׁטָּעַנְתִּי תְּחִלָּה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתַי - כְּלוֹמַר, שֶׁאֲנִי**
32 **סוֹמֵךְ עָלֶיהָ וַהֲרֵי הִיא שֶׁלִּי כְּשֶׁל אֲבוֹתַי, אוֹ שֶׁאָמַר:**
33 **שֶׁל אֲבוֹתַי שֶׁלְּקָחוּהָ מֵאֲבוֹתֶיךָ[33] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה**
34 **נְכוֹנָה, שֶׁהֲרֵי נָתַן אֲמַתְּלָא[34] לִדְבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים[35],**
35 **וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאִם טָעַן בַּתְּחִלָּה וְאָמַר: שֶׁל**
36 **אֲבוֹתַי וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זוֹ**
37 **הָאַחֶרֶת[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

28) שם לא. ולג: 29) והוכחשה טענת השני. 30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על־ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. 31) כמבואר למעלה פי"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אביי ורבא (שם לג:) ואמרו, שאין מקבלים 'מיגו' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגו' במקום עדים. ב'תוספות' (לא.) ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית־דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותירצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד־משנה מתרץ, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראיה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פי"ד הי"ג), וכאן אין לו ראיה כזו. ותירוץ שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. 32) שם. 33) והביא ראיה שאכלוה יום אחד. 34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון

לשקר. 35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על־ידי עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. 36) משום שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

1 **ז. רְאוּבֵן[37] שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ שָׂדֶה, וּבָא שִׁמְעוֹן וְעִרְעֵר**
2 **עָלָיו, וְאָמַר רְאוּבֵן: שָׂדֶה זוֹ מִלְּוִי קְנִיתִיהָ וְאָכַלְתִּי**
3 **אוֹתָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: וַהֲלוֹא שְׁטָר זֶה**
4 **מְקַיָּם בְּיָדִי שֶׁאֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִלְּוִי מֵהַיּוֹם אַרְבַּע שָׁנִים,**
5 **חָזַר רְאוּבֵן וְאָמַר: וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁשָּׁלֹשׁ שָׁנִים**
6 **בִּלְבַד יֵשׁ לִי מִשֶּׁקְּנִיתִיהָ? שְׁנִים רַבּוֹת יֵשׁ לִי**
7 **מִשֶּׁלְּקַחְתִּיהָ, וַאֲנִי קְדַמְתִּיךָ - הֲרֵי טַעֲנַת רְאוּבֵן**
8 **טַעֲנָה; שֶׁאָדָם קוֹרֵא לְשָׁנִים רַבּוֹת שְׁנֵי חֲזָקָה[38].**
9 **לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיא רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים,**
10 **שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה קֹדֶם שֶׁלְּקָחָהּ שִׁמְעוֹן -**
11 **מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ פָּחוֹת מִשֶּׁבַע**
12 **שָׁנִים[39] - תַּחֲזֹר לְשִׁמְעוֹן; שֶׁאֵין לְךָ מֶחָאָה גְּדוֹלָה**
13 **מִזּוֹ[40], שֶׁהֲרֵי מְכָרָהּ קֹדֶם שֶׁהֶחֱזִיק רְאוּבֵן.**

37) שם ל: 38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים, משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה, היינו שלש שנים, והודאת בעל־דין כמאה עדים (וכן כתבו ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה הוכחשה על־ידי עדי השטר של שמעון המערער. 39) ואם־כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של ראובן. 40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פי"א ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני המערער, ב'מיגו' שיכול לטעון קניתיה ממך ואכלתיה בפניך שלש שנים ולא מחית? ותירץ, שאין כאן 'מיגו', משום שבשעה שטען: מלוי קניתיה, לא ידע עדיין שביד המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פי"ד הי"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד־משנה כאן). [ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חייא (שם מא:) וצ"ע].

14 **ח. זֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי וְהֵבִיא עֵדִים, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל**
15 **אֲבוֹתַי וְאֵין לוֹ עֵדִים - תַּחֲזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים[41].**
16 **וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל פֵּרוֹת שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁאֲכָלָן, אַף עַל**
17 **פִּי שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר**
18 **שֶׁמֶּחֱצַת אֲבוֹתָיו אָכַל, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהָיָה שֶׁל**
19 **אֲבוֹתָיו שֶׁל זֶה הַטּוֹעֵן[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

41) בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל־שכן היא מהדין שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. 42) ומשום זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגו' שלא אכלתי.

20 **ט. הֵבִיא[43] הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ, וְזֶה**
21 **שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ וַהֲרֵי שְׁטָרִי, וְהוֹצִיא**
22 **שְׁטָר מְקַיָּם[44], טָעַן הַמְעַרְעֵר שֶׁהוּא מְזֻיָּף, וְהוֹדָה**
23 **בַּעַל הַשְּׁטָר וְאָמַר: כֵּן הוּא[45], אֲבָל הָיָה לִי שְׁטָר**
24 **כָּשֵׁר וְאָבַד, וְלָקַחְתִּי זֶה שֶׁבְּיָדִי כְּדֵי לְאַיֵּם עָלָיו**
25 **שֶׁיּוֹדֶה שֶׁמָּכַר לִי בֶּאֱמֶת, הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה הָיָה**
26 **אוֹמֵר[46] בִּשְׁטָרוֹ, שֶׁהֲרֵי מְקַיָּם הוּא - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[47],**
27 **וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִתַּחַת יָדוֹ[48], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת.**

43) שם לב: מעשה שהיה. 44) שם כתוב סתם: "והא שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. 45) והזיוף עלה יפה, וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. 46) צ"ל: עומד (כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר. 47) ב'מיגו'. 48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה: רבה אומר - נאמן ב'מיגו', ורב יוסף אומר - אינו נאמן. וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגו' במקום עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזוייף והודאת בעל־דין כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגו' אלא במקום ששתי הטענות יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא, מבארים שה'מיגו' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה, בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פי"ד מהל' מלוה ולווה ה"ו).

28 **י. הֵבִיא[49] הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[50], וְזֶה**
29 **שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ וַאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה,**
30 **וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכְלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, טָעַן הַמְעַרְעֵר**
31 **וְאָמַר: הֵיאַךְ תִּטְעַן שֶׁלָּקַחְתָּ מִמֶּנִּי הַיּוֹם שָׁלֹשׁ שָׁנִים,**
32 **וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא הָיִיתִי בִּמְדִינָה זוֹ[51] - מַצְרִיכִין זֶה**
33 **שֶׁבְּתוֹכָהּ לְהָבִיא רְאָיָה, שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי שֶׁמַּעַרְעֵר הָיָה**
34 **עִמּוֹ בַּמְּדִינָה בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁטּוֹעֵן שֶׁמָּכַר לוֹ בּוֹ, אֲפִלּוּ**
35 **יוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר שֶׁיִּמְכֹּר. וְאִם לֹא הֵבִיא**
36 **- מְסַלְּקִין אוֹתוֹ.**

49) שם כט: מעשה שהיה. 50) הרי"ף בהלכותיו מפרש שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. 51) בגמרא: בשכוני גואי הואי", ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה,

למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על־ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפי"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי־אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה'טור' חו"מ סי' קמו].

1 **יא. מִי שֶׁהָלַךְ[52] לִמְדִינַת הַיָּם וְאָבְדָה דֶּרֶךְ שָׂדֵהוּ[53],**
2 **בֵּין שֶׁהָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אוֹתָהּ לְאַרְבָּעָה**
3 **אֲנָשִׁים[54], בֵּין שֶׁהָיוּ הָאַרְבַּע שָׂדוֹת קְנוּיוֹת מֵאֶחָד[55] -**
4 **הֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן דּוֹחֵהוּ וְאוֹמֵר: שֶׁמָּא דֶּרֶךְ שֶׁלְּךָ**
5 **עַל חֲבֵרִי הוּא. לְפִיכָךְ יִקְנֶה לוֹ דֶּרֶךְ בְּמֵאָה מָנֶה[56] אוֹ**
6 **יִפְרַח בָּאֲוִיר. וְכֵן אִם הָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת לְאִישׁ אֶחָד**
7 **שֶׁקָּנָה אוֹתָן מֵאַרְבָּעָה[57] - אֵין לוֹ עָלָיו דֶּרֶךְ; שֶׁהֲרֵי**
8 **אוֹמֵר לוֹ: עַתָּה אִם אַחֲזִיר לְכָל אֶחָד שְׁטָרוֹ - אֵין**
9 **אַתָּה יָכוֹל לַעֲבֹר עַל אֶחָד מֵהֶן, וַאֲנִי קָנִיתִי מִכָּל אֶחָד**
10 **מֵהֶן כָּל זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ[58]. אֲבָל אִם הָיָה בַּעַל אַרְבַּע**
11 **שָׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אִישׁ אֶחָד, וְהוּא בַּעַל הַמָּצֵר שֶׁלָּהּ**
12 **מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - הֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִכָּל מָקוֹם**
13 **דַּרְכִּי עָלֶיךָ; וְיֵלֵךְ לוֹ בַּקְּצָרָה בְּאֵי זוֹ שָׂדֶה שֶׁיִּרְצֶה**
14 **בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הֶחֱזִיק בְּדֶרֶךְ**
15 **וְאוֹמֵר: זוֹ הִיא דַרְכִּי[59] - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[60]**
16 **אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[61].**

52) משנה וגמרא כתובות קט: 53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. 54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. 55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. 56) בכל מחיר שידרשו ממנו. 57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. 58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותך. 59) אני מכיר אותה. 60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. 61) במגיד־משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף־משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

יום שלישי י"ז סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

17 **א. רְאוּבֵן[2] שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְהָיָה לֵוִי מַעֲדֵי**
18 **הַשְּׁטָר, וּבָא לֵוִי לְעָרְעֵר עַל הַשָּׂדֶה וְלִטְעֹן שֶׁרְאוּבֵן**
19 **גָּזַל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין**
20 **עַל רְאָיוֹת שֶׁיָּבִיא עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה, וַהֲרֵי אִבֵּד כָּל**
21 **זְכוּתוֹ[3]; שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תָּעִיד עַל הַמֶּכֶר וְתָבוֹא**
22 **וּתְעָרְעֵר. וְכֵן[4] אִם הֵעִיד לֵוִי בִּשְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ:**
23 **הַשָּׂדֶה פְּלוֹנִי שֶׁל רְאוּבֵן מִצַּד מִזְרָח אוֹ מַעֲרָב,**
24 **הוֹאִיל וְעָשָׂה הַשָּׂדֶה סִימָן לְאַחֵר וְהֵעִיד בַּשְּׁטָר -**
25 **אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְעָרְעֵר; שֶׁאוֹמְרִים**
26 **לוֹ: הֵיאַךְ תָּעִיד בִּשְׁטָר זֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ הַשָּׂדֶה הַזֹּאת**
27 **מִצַּד פְּלוֹנִי וְתַחֲזֹר וּתְעָרְעֵר עָלֶיהָ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראובן שמכר לשמעון שדה והיה לוי מעדי השטר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו ששדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על־פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראיה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל־פי־זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתינת הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראיה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין כו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין כו'" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות כי קנוהו על־ידי עבודתם במסירות נפש

במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן יח)

2) משנה כתובות קט. 3) במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגזלן הוא אלם וקשה להוציא מידו). "וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. 4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן לאחר", היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושם של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בנכונותו ומביאים ראייה לפירוש רש"י מן הירושלמי]. ובזה - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושם של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

1 **ב. טָעַן[5] הָעֵד וְאָמַר: תֵּלֵם אֶחָד הוּא שֶׁעָשִׂיתִי סִימָן**
2 **וְלֹא כָּל הַשָּׂדֶה, וְאוֹתוֹ הַתֵּלֵם הַסָּמוּךְ לַמֶּצֶר בִּלְבַד**
3 **הוּא שֶׁל רְאוּבֵן - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת[6], וְיֵשׁ לוֹ[7]**
4 **לְעַרְעֵר עַל כָּל הַשָּׂדֶה חוּץ מֵאוֹתוֹ הַתֵּלֵם[8]. וְאֵין כָּל**
5 **הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא בְּאֶחָד מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר שֶׁבָּא**
6 **לְעַרְעֵר; אֲבָל הַדַּיָּן[9] שֶׁקִּיֵּם הַשְּׁטָר[10] - יֵשׁ לוֹ לְעַרְעֵר,**
7 **מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי מֶה הָיָה כָּתוּב**
8 **בַּשְּׁטָר. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַדַּיָּנִין לְקַיֵּם הַשְּׁטָר אַף עַל פִּי**
9 **שֶׁלֹּא קְרָאוּהוּ[11], אֲבָל הָעֵדִים אֵין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר**
10 **אֶלָּא אִם כֵּן קְרָאוּהוּ כֻּלּוֹ וִידַקְדְּקוּ בּוֹ[12].**

5) שם עמוד ב. 6) המתקבלת על הדעת. 7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. 8) ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). 9) כאביי שם. 10) שאישר את חתימת העדים. 11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזוייפות. 12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

11 **ג. בָּא שִׁמְעוֹן[13] וְנִמְלַךְ בְּלֵוִי וְאָמַר לוֹ: הֲרֵינִי קוֹנֶה**
12 **שָׂדֶה פְּלוֹנִית מֵרְאוּבֵן, וּבַעֲצָתְךָ אֶקְנֶה אוֹתָהּ; אָמַר**
13 **לוֹ לֵוִי: לֵךְ וּקְנֵה אוֹתָהּ, טוֹבָה הִיא - יֵשׁ לוֹ לְלֵוִי**
14 **לְעַרְעֵר עָלֶיהָ, וְלֹא אִבֵּד זְכוּתוֹ[14]; שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה**
15 **מַעֲשֶׂה[15], וְיֵשׁ לוֹ לוֹמַר: רְצוֹנִי הָיָה שֶׁתֵּצֵא מִתַּחַת יַד**
16 **רְאוּבֵן, שֶׁהוּא אַלָּם, כְּדֵי שֶׁאֶתְבָּעֶנָּה בַּדִּין וְאֶקַּח שָׂדִי.**

13) בבא בתרא ל: 14) רבא שם. 15) בגמרא שם מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמון. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראייה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזלן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו).

17 **ד. רְאוּבֵן[16] שֶׁעֵרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: אֵינִי**
18 **יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח, אֶלָּא שָׂדֶה זוֹ מִלֵּוִי לְקַחְתִּיהָ[17],**
19 **וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ רְאוּבֵן:**
20 **וַהֲלוֹא עֵדִים יֵשׁ לִי שֶׁבָּעֶרֶב בָּאתָ אֵלַי וְאָמַרְתָּ לִי:**
21 **מְכֹר לִי שָׂדֶה זוֹ - אֵין זוֹ רְאָיָה; וְיֵשׁ לוֹ לְשִׁמְעוֹן**
22 **לוֹמַר: רָצִיתִי לִקְנוֹת מִמְּךָ[18], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּעַרְעֵר וְלֹא**
23 **תַּטְרִיחֵנִי בַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָיָה שֶׁלְּךָ**
24 **אוֹ אֵינָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא טָעַן שִׁמְעוֹן**
25 **טַעֲנָה זוֹ - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ[19].**

16) שם. 17) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). 18) בדמים מועטים. 19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

26 **ה. רְאוּבֵן שֶׁעֵרְעֵר[20] וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁשָּׂדֶה זוֹ שֶׁלּוֹ,**
27 **וְשִׁמְעוֹן שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי וַאֲכַלְתִּיהָ**
28 **שְׁנֵי חֲזָקָה, וּרְאוּבֵן אָמַר: בִּגְזֵל אֲכַלְתָּ, בֵּין שֶׁלֹּא הָיוּ**
29 **עֵדִים שֶׁאָכַל כְּלָל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁאֲכָלָהּ**
30 **שָׁלֹשׁ שָׁנִים[21] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר הַפֵּרוֹת שֶׁאָכָל;**
31 **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: שֶׁלִּי אֲכַלְתִּי, וְאֵין עָלָיו עֵדִים**
32 **שֶׁמְּחַיְּבִין אוֹתוֹ בַּפֵּרוֹת, שֶׁהֲרֵי מְעַצְּמוֹ הוֹדָה[22]; וְזֶה**
33 **הָעֵד שֶׁהֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים - לְיַפּוֹת כֹּחוֹ שֶׁל**
34 **אוֹכֵל הוּא בָּא[23], וְאִלּוּ הָיָה עִמּוֹ אַחֵר - הָיְתָה הַשָּׂדֶה**
35 **עוֹמֶדֶת בְּיָדוֹ[24]. לְפִיכָךְ: יִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר**
36 **וְתַחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וְיִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ**
37 **כְּלוּם בַּפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[25] וְיִפָּטֵר.**

20) שם לג: 21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בידינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. 22) ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה; "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). ובטור חושן משפט סימן קמה מנמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קניתיה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן

הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם אין עד כלל אינו חייב להחזיר]. 23) שאם נקבל עדותו יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות הבאה לזכותו - תחייבו. 24) ולא שייך כאן הכלל: שכל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה, שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. 25) אפשר שקנה הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל אין משביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי יש להעמיד הקרקע בידו.

1 **ו. הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים[26] מְעִידִים עַל שִׁמְעוֹן שֶׁאָכַלְהּ**
2 **פָּחוֹת מִשְּׁנֵי חֲזָקָה - יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכָל. וַאֲפִלּוּ**
3 **הָיָה עֵד אֶחָד - חַיָּב לְהַחֲזִיר עַל פִּיו; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ**
4 **מַכְחִישׁ הָעֵד[27], אֶלָּא אוֹמֵר: אֲמֶת הֵעִיד וְאָכַלְתִּי שְׁתֵּי**
5 **שָׁנִים[28] וְשֶׁלִּי אָכַלְתִּי, נִמְצָא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[29] וְאֵינוֹ**
6 **יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[30].**

26) שם. 27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר. 28) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק שאכל שני חזקה). 29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה הלכה ה). 30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל זה (שבועות לב:) במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה (בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא, ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

7 **ז. כָּל הַמְחֻיָּב לְהַחֲזִיר הַפֵּרוֹת, אִם לֹא הָיוּ יְדוּעִין**
8 **וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְשַׁעֵר אוֹתָן כְּשַׁעַר הַבָּתִּים**
9 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהוּא יָדוּעַ, אֶלָּא הָיוּ פֵּרוֹת אֵילָן אוֹ**
10 **פֵּרוֹת שָׂדֶה שֶׁאֵינָן יְדוּעִין, הוֹאִיל וְאֵין כָּאן טַעֲנָה**
11 **וַדָּאִית - יְשַׁלֵּם מַה שֶּׁיּוֹדֶה בּוֹ שֶׁאָכָלוֹ. וּמַחֲרִימִין[31]**
12 **עַל מִי שֶׁאָכַל יוֹתֵר וְלֹא יְשַׁלֵּם.**

31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה, משום שאין נשבעים היסת על טענת שמא. ולזה התכוון רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

13 **ח. כָּל הַמַּחֲזִיר[32] קַרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הִשְׁכִּירָהּ**
14 **לַאֲחֵרִים כְּשֶׁהָיָה מַחֲזִיק בָּהּ, וְהָיוּ הַשּׂוֹכְרִין קַיָּמִין -**
15 **מוֹצִיאִין מֵהֶן הַשָּׂכָר פַּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְבַעַל**
16 **הַקַּרְקַע[33], וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהִשְׁכִּיר לָהֶם מָקוֹם**
17 **שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.**

32) בבא בתרא כט. 33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית לבעליו הראשונים יחוייבו לשלם להם דמי שכירות פעם שנייה.

18 **ט. אָסוּר לְאָדָם[34] לִטְעֹן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לְעַוֵּת הַדִּין**
19 **אוֹ כְּדֵי לְעַכְּבוֹ. כֵּיצַד? הָיָה נוֹשֶׁה[35] בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה -**
20 **לֹא יִטְעָנֶנּוּ מָאתַיִם כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה בְּמָנֶה וְיִתְחַיֵּב**
21 **שְׁבוּעָה[36]. הָיָה נוֹשֶׁה מָנֶה[37] וּטְעָנוֹ מָאתַיִם[38] - לֹא**
22 **יֹאמַר: אֶכְפֹּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדֶה לוֹ בְּמָנֶה בֵּינִי**
23 **לְבֵינוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה[39].**

34) שבועות לא. 35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע"; "נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. 36) ואגלגל עליו טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם. 37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. 38) טענת שקר. 39) ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתיקנו חכמים שבועת היסת לכופר הכול ויוכל לגלגל, מעדיף אדם להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו בברייתא שם.

24 **י. הָיוּ שְׁלֹשָׁה[40] נוֹשִׁין מָנֶה בְּאֶחָד, וְכָפַר בָּהֶן - לֹא**
25 **יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ וּשְׁנַיִם מְעִידִים, וּכְשֶׁיּוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ**
26 **יַחֲלֹקוּ[41]. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הִזְהִיר הַכָּתוּב**
27 **וְאָמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק.**

40) שם. 41) את הכסף המגיע להם מן הדין.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת נְחָלוֹת

28 **מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת.**
29 **וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין סדר נחלות.

30 **א. סֵדֶר נְחָלוֹת[2] כָּךְ הוּא: מִי שֶׁמֵּת[3] - יִרְשׁוּהוּ בָּנָיו[4],**
31 **וְהֵם קוֹדְמִין לַכֹּל. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת.**

2) משנה בבא־בתרא קטו. 3) בין איש בין אשה. 4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.) מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות". ובן נלמד בקל־וחומר מבת.

32 **ב. בְּכָל מָקוֹם[5] אֵין לַנְּקֵבָה עִם הַזָּכָר יְרֻשָּׁה[6]. אִם אֵין**
33 **לוֹ בָּנִים - יִירָשֶׁנּוּ אָבִיו[7]. וְאֵין הָאֵם יוֹרֶשֶׁת אֶת**
34 **בְּנֶיהָ[8]. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[9].**

5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם יבוארו לקמן. 6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום, כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר. 7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח, יב): "שאר אביך הוא". 8) רבא (שם קט:) מבאר: אף־על־פי שכתוב (שם יג): "שאר אמך היא", אין האם יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו

ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". 9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש־ברוך־הוא. [אמנם, בגמרא שם (קטו.) דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

1 **ג. וְכָל הַקּוֹדֵם[10] בְּנַחֲלָה - יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ[11] קוֹדְמִין[12].**
2 **לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה: אִם הִנִּיחַ בֵּן**
3 **- יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לוֹ בֵּן[13] בָּעוֹלָם - מְעַיְּנִין**
4 **בְּזַרְעוֹ שֶׁל בֵּן: אִם נִמְצָא לִבְנוֹ זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין**
5 **נְקֵבוֹת, אֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם - הִיא**
6 **תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל[14]; לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע בֵּן[15] - חוֹזְרִין**
7 **אֵצֶל הַבַּת. הָיְתָה לוֹ בַּת - תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל; לֹא**
8 **נִמְצֵאת לוֹ בַּת בָּעוֹלָם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הַבַּת: אִם**
9 **נִמְצָא לָהּ זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, עַד סוֹף**
10 **הָעוֹלָם - הוּא יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לָהּ זֶרַע בַּת -**
11 **חוֹזֶרֶת הַיֹּרֶשֶׁת לְאָבִיו[16]. לֹא הָיָה אָבִיו קַיָּם - מְעַיְּנִין**
12 **עַל זֶרַע הָאָב, שֶׁהֵן אֲחֵי הַמֵּת: נִמְצָא לוֹ אָח אוֹ זֶרַע**
13 **אָח - יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל[17]; וְאִם לָאו - חוֹזְרִין אֵצֶל**
14 **אֲחוֹת. נִמְצֵאת לוֹ אָחוֹת אוֹ זַרְעָהּ - יוֹרֵשׁ הַכֹּל; וְאִם**
15 **לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע אַחִים וְלֹא זֶרַע אָחוֹת, הוֹאִיל וְאֵין**
16 **לָאָב זֶרַע - תַּחְזֹר הַיֹּרֶשֶׁה לַאֲבִי הָאָב[18]. לֹא הָיָה אֲבִי**
17 **הָאָב קַיָּם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע שֶׁל אֲבִי הָאָב, שֶׁהֵן אַחֵי**
18 **אָבִיו שֶׁל מֵת. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת, וְזַרְעָן שֶׁל**
19 **זְכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַדִּין בְּזַרְעוֹ שֶׁל**
20 **מֵת עַצְמוֹ[19]. לֹא נִמְצְאוּ אַחִים לְאָבִיו, לֹא הֵם וְלֹא**
21 **זַרְעָן - תַּחְזֹר הַיֹּרֶשָׁה לַאֲבִי אֲבִי הָאָב. וְעַל הַדֶּרֶךְ**
22 **הַזֹּאת נַחֲלָה מִמִּשְׁמֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת[20] עַד רְאוּבֵן[21].**
23 **נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[22]: הַבֵּן קוֹדֵם לַבַּת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל**
24 **בֵּן קוֹדְמִין לַבַּת. וְהַבַּת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל**
25 **יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אָבִיהָ. וַאֲבִי הַמֵּת קוֹדֵם**
26 **לַאֲחֵי הַמֵּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ. וְהָאָח קוֹדֵם**
27 **לָאָחוֹת, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל אָח קוֹדְמִין לָאָחוֹת.**
28 **וְאָחוֹת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ קוֹדְמִין**
29 **לַאֲבִי אָבִיהָ. אֲבִי הָאָב קוֹדֵם לַאֲחֵי הָאָב שֶׁל מֵת.**
30 **וַאֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו, וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ שֶׁל**
31 **אֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו. וַאֲחוֹת אָבִיו קוֹדֶמֶת**
32 **לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו שֶׁל מֵת, וְכֵן כָּל יוֹצְאֵי יְרֵכָהּ שֶׁל**
33 **אֲחוֹת אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ**
34 **הוֹלֵךְ וְעוֹלֶה עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת. לְפִיכָךְ אֵין לְךָ אָדָם**
35 **מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין.**

10) משנה, שם קטו. 11) כל הדורות המשתלבים מאבהותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי יריכו (בספר שמות א, ה אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. 12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי יריכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. 13) היה לו בן, ומת בחיי אביו. 14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. 15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. 16) משנה, שם קטו. 17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. 18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששנינו "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז:) יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. 19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. 20) לשון הגמרא (שם קטו:). והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. 21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביי, שמקובל בידינו, שלעולם לא יושמד שבט שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביי, מהכתוב (מלאכי ג, ו): "ואתם בני יעקב לא כליתם"]. 22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

36 **ד. מִי שֶׁמֵּת[23] וְהִנִּיחַ בַּת וּבַת הַבֵּן, וַאֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת**
37 **הַבֵּן עַד סוֹף כַּמָּה דּוֹרוֹת - הִיא קוֹדֶמֶת, וְתִירַשׁ הַכֹּל,**
38 **וְאֵין לַבַּת כְּלוּם[24]. וְהוּא הַדִּין לְבַת הָאָח עִם הָאָחוֹת,**
39 **וּלְבַת בֶּן אַחִי אָבִיו עִם אַחוֹת אָבִיו[25]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
40 **בָּהֶן.**

23) משנה, שם קטו. 24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. 25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

41 **ה. מִי שֶׁהָיוּ[26] לוֹ שְׁנֵי בָנִים, וּמֵתוּ הַשְּׁנֵי בָּנִים בְּחַיָּיו,**
42 **וְהִנִּיחַ הַבֵּן הָאֶחָד שְׁלֹשָׁה בָּנִים, וְהִנִּיחַ הַבֵּן הַשֵּׁנִי בַּת**
43 **אַחַת, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַזָּקֵן - נִמְצְאוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי בָּנָיו**
44 **יוֹרְשִׁין חֲצִי הַנַּחֲלָה, וּבַת בְּנוֹ יוֹרֶשֶׁת הַחֲצִי; שֶׁכָּל**
45 **אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן[27] יוֹרֵשׁ חֵלֶק אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ**
46 **חוֹלְקִין בְּנֵי הָאַחִים וּבְנֵי אַחֵי הָאָב עַד רֹאשׁ**
47 **הַדּוֹרוֹת[28].**

26) משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: 27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלשתם באים מכח אחד. 28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן.

"בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שליש = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

1 **ו. מִשְׁפַּחַת הָאֵם[29] אֵינָהּ קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יֵרֵשָׁה**
2 **אֶלָּא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב[30]. לְפִיכָךְ: הָאַחִים מִן הָאֵם -**
3 **אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה, וְאַחִין מִן הָאָב - יוֹרְשִׁין זֶה**
4 **אֶת זֶה. וְאֶחָד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בִּלְבַד אוֹ[31] אָחִיו**
5 **מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ[32].**

29) שם קט: 30) ואף־על־פי־כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז.) מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מטות (מטות=שבטים) זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. ובן נלמד מקל־וחומר מבת. 31) בין . . . ובין. 32) חולקים בשוה.

6 **ז. כָּל הַקְּרוֹבִין[33] בַּעֲבֵרָה[34] יוֹרְשִׁין כַּכְּשֵׁרִים. כֵּיצַד?**
7 **כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מַמְזֵר אוֹ אָח מַמְזֵר - הֲרֵי אֵלּוּ**
8 **כְּשֶׁאֵר בָּנִים וְכְשֶׁאָר אַחִים לְנַחֲלָה[35]. אֲבָל[36] בְּנוֹ מִן**
9 **הַשִּׁפְחָה[37] אוֹ מִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ בֵּן לְדָבָר מִן**
10 **הַדְּבָרִים, וְאֵינוֹ יוֹרֵשׁ כְּלָל[38].**

33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. 34) נולדו מבעילה אסורה. 35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירשו בגמרא: "ליורשו". 36) במשנה, שם. 37) שפחה כנענית. 38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. ובן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחרי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנך), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בנך.

11 **ח. הָאִשָּׁה[39] אֵינָהּ יוֹרֶשֶׁת בַּעְלָהּ כְּלָל[40], וְהַבַּעַל יוֹרֵשׁ**
12 **אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[41], וְהוּא קוֹדֵם**
13 **לַכֹּל[42] בִּירֻשָּׁתָהּ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו[43],**
14 **כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן**
15 **הֶדְיוֹט[44], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה[45], וְאַף עַל פִּי**
16 **שֶׁהַבַּעַל חֵרֵשׁ[46] - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ[47].**

39) משנה, שם קח. 40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). 41) כרבי אליעזר (בכורות נב:), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובכסף־משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדוה (ב"ב קיא:) מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב)]. 42) אפילו לבניה. 43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. 44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית־דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). 45) יתבאר לקמן ה"י. 46) ומן התורה אין קידושיו מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על־ידי רמיזה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט). 47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על־ידי אחרים.

17 **ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[48], שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ**
18 **אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס בִּרְשׁוּתוֹ[49], וְשֶׁאֵין הַפִּקֵּחַ יוֹרֵשׁ**
19 **אֶת הַחֵרֶשֶׁת שֶׁנִּשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא חֵרֶשֶׁת[50], אֲפִלּוּ**
20 **נִתְפַּקְּחָה[51]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ**
21 **שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתָהּ וְהֶחֱזִקוּ[52], בֵּין נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ**
22 **בִּנְדוּנְיָתָהּ[53] בֵּין נְכָסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וּמִי**
23 **שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה סִפֵּק גֵּרוּשִׁין וָמֵתָה - אֵין הַבַּעַל יוֹרְשָׁהּ[54].**

48) שם ה"א וה"ב. 49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. 50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. 51) אחר הנישואין. 52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן הי"א). 53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהל' אישות ה"א וה"ב). 54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד־משנה).

24 **י. בַּעַל שֶׁנָּשָׂא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מֵאוּן[55] - אֵינוֹ**
25 **יוֹרְשָׁהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן שׁוּם אִישׁוּת. וְכֵן שׁוֹטֶה**
26 **שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת אוֹ פִּקֵּחַ שֶׁנָּשָׂא שׁוֹטָה - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ,**
27 **שֶׁהֲרֵי לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים לָהֶן נִשּׂוּאִין[56].**

55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתים־עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקו אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף־על־פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. 56) לחרש וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

28 **יא. בַּעַל[57] שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיהָ אוֹ**
29 **אָחִיהָ אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבַּעַל**
30 **יוֹרֵשׁ אוֹתָן[58]; אֶלָּא יוֹרֵשׁ אוֹתָן זַרְעָהּ, אִם הָיָה לָהּ**
31 **זֶרַע, אוֹ תַּחֲזֹר הַיֶּרֶשָׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שֶׁאֵין**
32 **הַבַּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִכָּאן, אֶלָּא**
33 **לִנְכָסִים שֶׁכְּבָר בָּאוּ לִיֶּרֶשָׁה קֹדֶם שֶׁתָּמוּת.**

57) בבא־בתרא קכה: 58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה ה"ב).

יב. וְכֵן[59] אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בַּקֶּבֶר, כְּשֶׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב[60]. כֵּיצַד? בַּעַל שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירֻשָּׁתָהּ, כָּךְ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יִקְדְּמוּ לִשְׁאָר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֶלָּא יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם מֵתָה אַחַר בַּעְלָהּ.

59) שם קיד: 60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה ליורשיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף־על־פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

יג. וְכֵן[61] אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר כְּדֵי לְהַנְחִיל לְאֶחָיו מֵאָבִיו. כֵּיצַד? מִי שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִמּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה הַבֵּן קַיָּם הָיָה קוֹדֵם, אַף יוֹרְשֵׁי שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לְיוֹרְשֶׁיהָ שֶׁל אִשָּׁה זוֹ, וְנִמְצְאוּ אֶחָיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל זֶה[62]; אֶלָּא זֶרַע בְּנָהּ הוּא שֶׁיִּירָשֶׁנָּה, אִם הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תַּחֲזֹר יְרֻשָּׁתָהּ לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲבָל[63] אִם מֵתָה הָאֵם תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מֵת הַבֵּן, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְלֹא כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו[64], הוֹאִיל וְחָיָה אַחַר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת - הֲרֵי זֶה נוֹחֵל אֶת אִמּוֹ וּמַנְחִיל הַנַּחֲלָה לְיוֹרְשָׁיו מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו[65].

61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מ'גזירה שוה'. 62) והוא־הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). 63) משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד . . . נוחל ומנחיל". 64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). 65) במגיד־משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלו לו חדשיו (ראה מגיד־משנה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכָסֵי אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם. כֵּיצַד?[2] הִנִּיחַ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן[3], וְכָל אֶחָד מֵהָאַרְבָּעָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתּוּת. הִנִּיחַ תִּשְׁעָה בָּנִים - הֲרֵי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית[4], וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׂירִית. וְכֵן עַל הַחֲלֻקָּה הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

2) ברייתא בבא־בתרא קכב: 3) מחלקים את הנכסים לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. 4) היינו, שתי עשיריות.

ב. בְּכוֹר[5] שֶׁנּוֹלַד אַחַר מִיתַת אָבִיו[6] - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו וְגוֹ', כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר[7]. וְאִם יָצְאַת פַּדַּחְתּוֹ[8] בְּחַיֵּי אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא כָּל רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר הָעוֹלָם אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם[9].

5) שם קמב: 6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו ילדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. 7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכירו, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). 8) המצח. 9) מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו:, ופסק כרבי יוחנן.

ג. בְּכוֹר[10] שֶׁנִּקְרַע[11] וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, וּפְשׁוּט[12] שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מְמַעֵט[13] בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּן מִשְׁעַת לֵדָה.

10) מימרא של רב אמי, שם קכו: 11) טומטום, שעור הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. 12) שם קמד. 13) יבואר בהלכה הבאה.

ד. כֵּיצַד אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן בְּכוֹר וּשְׁנֵי פְּשׁוּטִים וְזֶה הַטֻּמְטוּם[14] שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רְבִיעַ הַמָּמוֹן בְּחֵלֶק הַבְּכוֹרָה[15], וּכְאִלּוּ אֵין עִמּוֹ אֶלָּא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים בִּלְבַד, וַחֲצִי וּרְבִיעַ הַנִּשְׁאָר[16] חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרָע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשָׁוֶה[17].

14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. 15) כאילו היו רק שלשה אחים. 16) היינו, שלשה רבעים. 17) כל אחד נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

ה. קָטָן[18] בֶּן יוֹם אֶחָד - מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה, אֲבָל לֹא הָעֻבָּר[19]. וּבֵן שֶׁנּוֹלַד[20] אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה.

18) שם קמב: 19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף־על־פי

שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. 20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל־שכן הוא מנולד לאחר מיתת אביו.

ו. בֵּן שֶׁנִּסְתַּפֵּק[21] לָנוּ אִם הוּא בְּכוֹר אוֹ פָּשׁוּט, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם אַחֵר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְכֵיצַד עוֹשִׂין?[22] אִם הֵכִּרוּ[23] וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה[24] זֶה לָזֶה[25] וְנוֹטְלִין חֵלֶק בְּכוֹרָה עִם אֲחֵיהֶם; וְאִם לֹא הֵכִּרוּ, כְּגוֹן שֶׁיָּלְדוּ בְּמַחֲבוֹאָה[26] אַחַת - אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה[27], וְאֵין כָּאן חֵלֶק בְּכוֹרָה[28].

21) ברייתא, שם קכז. 22) שם, אמרו בשם רב ינאי. 23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. 24) יפוי כח לגבות חלק הבכורה. 25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. 26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. 27) יפוי הכוח לא יועיל כלום. 28) משום שהתורה כתבה "יכיר", ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם כפשוטים.

ז. מִי שֶׁהָיוּ[29] לוֹ שְׁנֵי בָנִים, בְּכוֹר וּפָשׁוּט, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם בְּחַיָּיו וְהִנִּיחוּ בָנִים, הַבְּכוֹר הִנִּיחַ בַּת[30] וְהַפָּשׁוּט הִנִּיחַ בֵּן - הֲרֵי בֶּן הַפָּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן שְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיו[31], וּבַת הַבְּכוֹר יוֹרֶשֶׁת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שֶׁהוּא חֵלֶק אָבִיהָ. וְכֵן הַדִּין[32] בִּבְנֵי הָאַחִין[33] וּבְנֵי אַחֵי הָאָב וּבְכָל הַיּוֹרְשִׁין, אִם הָיָה אָבִי אֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁים בְּכוֹר - נוֹטֵל חֵלֶק בְּכוֹרָה שֶׁלּוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ מֵחֲמָתוֹ.

29) משנה, שם קטז: 30) וכל־שכן אם הניח בן. 31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה (בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן . . . וחלקו עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה). 32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים לדיני ירושה ראשונה. 33) כגון שמת יעקב בלי בנים ואחר־כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו כנכסי עצמו. וקשה להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

ח. אֵין הַבְּכוֹר[34] נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכְסֵי הָאֵם. כֵּיצַד? בְּכוֹר וּפָשׁוּט שֶׁיָּרְשׁוּ אִמָּן - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[35], בֵּין שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְנַחֲלָה[36] בֵּין שֶׁהָיָה פֶּטֶר רֶחֶם[37].

34) שם קיא: 35) אביי שם דרש: "אשר ימצא לו" (פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו) - ולא לה. 36) הבן הראשון של האב. 37) בן ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל יוצא דופן (שלא יצא דרך הרחם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתך קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

ט. בְּכוֹר לְנַחֲלָה[38] הוּא הַנּוֹלָד לָאָב רִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הָאֵם. אֲפִלּוּ יָלְדָה כַּמָּה בָנִים, הוֹאִיל וְזֶה רִאשׁוֹן לְאָבִיו - יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם.

38) בכורות מו. וכמה פעמים בבבא־בתרא פ"ח.

י. הַבָּא[39] אַחַר נְפָלִים[40], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּשֶׁהוּא חַי - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה[41]. וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה[42] שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית אֹנוֹ, הוּא שֶׁלֹּא נוֹלַד לוֹ קֹדֶם לָזֶה וָלָד שֶׁיָּצָא חַי לַאֲוִיר הָעוֹלָם. לְפִיכָךְ, בֶּן תִּשְׁעָה[43] שֶׁהוֹצִיא רֹב רֹאשׁוֹ חַי - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ בְּכוֹר[44].

39) משנה, בכורות שם. 40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה ילדה בן חי. 41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, משום שאינו יכול להתקיים. 42) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. 43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא לחיות. 44) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים . . . ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע, שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

יא. יוֹצֵא דֹּפֶן[45] וְהַבָּא אַחֲרָיו - שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹרִים. הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁלֹּא נוֹלַד[46], וְנֶאֱמַר: וָיָלֶד לוֹ בָנִים; וְהַשֵּׁנִי - שֶׁהֲרֵי קְדָמוֹ אַחֵר.

45) משנה, שם מז: 46) הוצאת הילד ממעיה באופן מלאכותי - אינה קרויה לידה.

יב. הָיוּ לוֹ בָנִים[47] כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיֵּר - אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה[48]. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וְאֵינוֹ קָרוּי בְּנוֹ[49] - הַבָּא לוֹ אַחֲרָיו מִן הַיִּשְׂרְאֵלִית בְּכוֹר לְנַחֲלָה[50] וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

47) שם מז. 48) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגייר - אינם "ראשית אונו". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק כרבי יוחנן. 49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. 50) כן משמע מפשוטה של המשנה, שם מו. (ראה מגיד־משנה). וב'בית יוסף' חו"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב., שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.

יג. הָיָה הַבְּכוֹר[51] מַמְזֵר - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר - זוֹ שֶׁשְּׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ[52]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[53].

51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר". ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל־מקום - לרבות ממזר". 52) נישואי עבירה. דרשה של רב פפא, שם כג. 53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם־משנה מרבה לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחייבי לאוין (באשה שאסורה על המקדש בלא־תעשה שאין בה כרת) מפני שכתבה תורה: "כי תהיינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנואה", ולשון "תהיינה" משמע שיש בה הוויה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחייבי לאוין אלא מחייבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [ב'בית יוסף' שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב משפחתי מלא].

1 **יד. שְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין[54] עַל הַבְּכוֹר[55]: חַיָּה[56], וְאִמּוֹ,**
2 **וְאָבִיו. חַיָּה - מִיָּד[57]; שֶׁאִם אָמְרָה: זֶה יָצָא רִאשׁוֹן[58]**
3 **- נֶאֱמֶנֶת. אִמּוֹ - כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַלֵּדָה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר:**
4 **זֶהוּ הַבְּכוֹר[59]. אָבִיו - לְעוֹלָם[60]. אֲפִלּוּ אָמַר הָאָב עַל**
5 **מִי שֶׁלֹּא הֶחֱזַק בְּנוֹ כְּלָל: הוּא בְּנִי וּבְכוֹרִי הוּא -**
6 **נֶאֱמָן[61]. וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמֻּחְזָק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹרוֹ:**
7 **אֵינוֹ בְּכוֹר - נֶאֱמָן[62].**

54) קידושין עד. 55) להעיד שזהו בכור. 56) מיילדת. 57) סמוך ללידה. 58) ביולדת תאומים. 59) משום שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו (רש"י). 60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירנו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני בכור. 61) שנינו (ב"ב קלד.) "האומר זה בני נאמן", ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא ('בית יוסף' שם). 62) כרבי יהודה, שם קכז: [ב'טור' חו"מ סי' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה. דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהוחזק בקול, שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו אם הוחזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

8 **טו. הָאָב[63] שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[64] - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ[65] כְּדֶרֶךְ**
9 **שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[66]. אִם רָמַז אוֹ כָּתַב שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ**
10 **- הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.**

63) גיטין עא. 64) ניטל ממנו כוח הדיבור. 65) אם שכלו אינו לקוי. 66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן, או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

11 **טז. הֵעִידוּ[67] שְׁנַיִם שֶׁהֵן שָׁמְעוּ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר**
12 **דְּבָרִים כָּךְ וְכָךְ[68], שֶׁהֲרֵי אוֹתָן הַדְּבָרִים[69] יוֹדֵעַ מִכְּלָלָן**
13 **שֶׁזֶּה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי**
14 **שֶׁלֹּא אָמַר הָאָב בְּפֵרוּשׁ: זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי.**

67) ב"ב קכו: 68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה הוא הבכור. 69) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שמכלל אותם הדברים יוודע שזה בנו בכורו.

15 **יז. שָׁמְעוּ[70] מִן הָאָב שֶׁאָמַר: זֶה בְּנִי בְּכוֹר - אֵינוֹ**
16 **נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּעֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הוּא,**
17 **וְלָזֶה נִתְכַּוֵּן הָאָב[71]. עַד שֶׁיֹּאמַר[72]: בְּנִי בְּכוֹרִי.**

70) שם. 71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאמו. 72) נמשך לפיסקא: "אינו נוטל פי שנים".

יום רביעי י"ח סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במוחזק ולא בראוי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם חלוקה.

18 **א. אֵין הַבְּכוֹר[2] נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בִּנְכָסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא**
19 **לְאַחַר מִיתַת אָבִיו[3], אֶלָּא בִּנְכָסִים הַמֻּחְזָקִין לְאָבִיו**
20 **שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ[4].**
21 **כֵּיצַד? אֶחָד מִמּוֹרִישֵׁי אָבִיו[5] שֶׁמֵּת לְאַחַר מִיתַת אָבִיו**
22 **- הַבְּכוֹר וְהַפָּשׁוּט יוֹרְשִׁין כְּאֶחָד. וְכֵן אִם הָיְתָה**
23 **לְאָבִיו מִלְוָה[6] אוֹ הָיְתָה לוֹ סְפִינָה בַּיָּם - יוֹרְשִׁין**
24 **כְּאֶחָד[7].**

2) משנה בכורות נא: 3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו. 4) משמע שהם נמצאים ברשותו. 5) מאלה שאביו הוא יורש שלהם. 6) בבא בתרא קכה: "אמר רב פפא הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במִלווה". 7) הראב"ד מציין מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז:), שם המדובר באדם שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי שוויי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז) תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהמעריך עשיר, ואם הוא עני - נותן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן, ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או ספינתו בים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום". ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת בים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה פי שניים.

25 **ב. הִנִּיחַ[8] לָהֶם פָּרָה מֻשְׁכֶּרֶת אוֹ מֻחְכֶּרֶת[9], אוֹ שֶׁהָיְתָה**
26 **רוֹעָה בָּאֲפָר[10], וְיָלְדָה[11] - הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ[12] וּבְוֻלְדָהּ**
27 **פִּי שְׁנַיִם[13].**

8) ברייתא בבא בתרא קכג: 9) מושכרת היינו שבעל הפרה מקבל סכום קבוע, ומוחכרת - נוטל אחוז מסויים מההכנסות. 10) מקום מיוחד למרעה. 11) אחר מיתת אביו. 12) כשהשמינה. 13) משום ששבח זה בא מאליו. המדובר כשהשוכר נותן מזונותיה, ואין היתומים נושאים בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד.) נחלקו רבי ורבנן

בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רעח סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשיטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שברייתא זו רבי אמרה, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כיחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי, כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדין דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמִלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמִלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

1 **ג. שָׁחַט[14] אֶחָד מִמַּכִּירֵי אָבִיו[15] בְּהֵמָה, וְאַחַר כָּךְ מֵת**
2 **אָבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּמַּתָּנוֹת שֶׁל אוֹתָהּ בְּהֵמָה[16].**

14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. 15) שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכוהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזרוע והלחיים והקיבה. 16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

3 **ד. אֵין הַבְּכוֹר[17] נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ**
4 **נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֶלָּא מַעֲלֶה אוֹתוֹ הַשֶּׁבַח**
5 **בִּדְמִים[18] וְנוֹתֵן הַיָּתֵר[19] לַפָּשׁוּט[20]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ**
6 **הַנְּכָסִים, כְּגוֹן[21] כַּרְמֶל[22] שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׁבָלִים, וְכַפְּנִיּוֹת[23]**
7 **שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים[24]; אֲבָל שָׁבְחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן וְלֹא**
8 **נִשְׁתַּנּוּ, כְּגוֹן אִילָן קָטָן שֶׁגָּדַל וְעָבָה, וְאֶרֶץ שֶׁהֶעֱלָתָה**
9 **שִׂרְטוֹן[25] - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מֵחֲמַת**
10 **הוֹצָאָה הִשְׁבִּיחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל[26].**

17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. 18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנטל הבכור. 19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. 20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא קמא צה: 21) רב פפא בבא בתרא קכד. 22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיבולת שהגרגרים גדלים בה. 23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. 24) ונשתנה שם הפרי. 25) כשהנהר מציף את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. 26) גמרא שם.

11 **ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלְוָה[27], אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁהוּא בִּשְׁטָר[28], אַף עַל גַּב שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב**
13 **אֲבִיהֶם[29]. הָיְתָה לָאָב מִלְוָה[30] בְּיַד הַבְּכוֹר - הֲרֵי זֶה**
14 **סָפֵק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוֹאִיל וְיֶשְׁנָהּ[31] תַּחַת**
15 **יָדוֹ, אוֹ לֹא יִטֹּל, הוֹאִיל וּמֵחֲמַת אָבִיו יִירָשֶׁנָּה וַעֲדַיִן**
16 **לֹא בָּאָה לְיָדוֹ שֶׁל אָבִיו. לְפִיכָךְ יִטֹּל מִמְּנָה חֲצִי חֵלֶק**
17 **בְּכוֹרָה[32].**

27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במִלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". 28) שגבייתו בטוחה. 29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמִלווה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב.) נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:) שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמִלווה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל ייראה ובל יימצא. וכן בגיטין לז: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז.) "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שממשכנים קרקע, בתנאי, שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקו מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מִלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת

בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע כקנוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רעח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קנוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון. ורבינו כאן לא העיר כלום בדיני משכון לעניין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. 30) בבא בתרא שם קכו. 31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. 32) שם אמרו: "במלוה שעימו פלגי". פירוש, במלווה שקיבל הבכור מהאב יחלוקו, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלווה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

1 **ו. בְּכוֹר[33] שֶׁמָּכַר חֵלֶק בְּכוֹרָה קֹדֶם חֲלֻקָּה[34] - מִמְּכָרוֹ**
2 **קַיָּם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַבְּכוֹר חֵלֶק בְּכוֹרָה קֹדֶם חֲלֻקָּה.**
3 **לְפִיכָךְ, אִם חָלַק עִם אֶחָיו קֹדֶם בְּמִקְצָת נְכָסִים, בֵּין**
4 **בְּקַרְקַע בֵּין בְּמַטַּלְטְלִין, וְנָטַל חֵלֶק כְּפָשׁוּט[35] - וְתֵר**
5 **בְּכָל הַנְּכָסִים[36], אֵינוֹ נוֹטֵל בִּשְׁאָרָן אֶלָּא כְּפָשׁוּט[37].**
6 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא מִחָה; אֲבָל אִם מִחָה[38]**
7 **בְּאָחִיו וְאָמַר בִּפְנֵי שְׁנַיִם: עֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חוֹלֵק**
8 **עִם אַחַי בְּשֶׁוֶה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁמָּחַלְתִּי בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה -**
9 **הֲרֵי זֶה מֻחְאָה, וְלֹא וְתֵר בִּשְׁאָר נְכָסִים. וַאֲפִלּוּ מִחָה**
10 **בַּעֲנָבִים[39] כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִים, וּבְצָרוּם וַחֲלָקוּם בְּשֶׁוֶה -**
11 **לֹא וְתֵר בִּשְׁאָר נְכָסִים[40]. אֲבָל אִם דְּרָכוּם, וְחָלַק**
12 **עִמָּהֶן בְּשֶׁוֶה בַּיַּיִן, וְלֹא מִחָה בָּהֶן מִשֶּׁנַּעֲשָׂה יַיִן - וְתֵר**
13 **בִּשְׁאָר הַנְּכָסִים[41]. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁמִּחָה**
14 **בַּעֲנָבִים וְחָלַק עִמָּהֶם בְּשֶׁוֶה בְּזֵיתִים, שֶׁהֲרֵי וְתֵר בַּכֹּל.**
15 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

33) שם. 34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אומר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אומר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב:) ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הרי"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה]. 35) ולא עירער, כמו שיבואר בסמוך. 36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל חלק כפשוט - וויתר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. 37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכרו. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. 38) שם. 39) שם. 40) משום שבענבים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. 41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבה; בענבים ובצרום זיתים ומסקם, אבל דרכום לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין וויתור וקיבל רבינו פירושו. [הראב"ד כותב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשביחו יתומים (ראה שם)].

16 **ז. מִי שֶׁיִּבֵּם[42] אֵשֶׁת אָחִיו - הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אָחִיו**
17 **הַמֻּחְזָקִים; וְכָל הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִכָּאן - הֲרֵי**
18 **הוּא בָּהֶן כְּכָל הָאַחִים[43]. שֶׁהֲרֵי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ[44]**
19 **הַכָּתוּב[45], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַבְּכוֹר[46] אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל**
20 **שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וּכְשֵׁם**
21 **שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל מִמְּנוּ בָּרְאוּי כְּבַמֻּחְזָק, כָּךְ אֵינוֹ נוֹטֵל**
22 **בַּשֻּׁבָּח[47] שֶׁשֻּׁבְּחוּ נְכָסִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו[48] מִשְּׁעַת**
23 **מִיתָה עַד שְׁעַת חֲלֻקָּתוֹ עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי אָבִיו[49].**
24 **וַאֲפִלּוּ הִשְׁבִּיחוּ נְכָסִים אַחַר שֶׁיִּבֵּם[50] וְקֹדֶם שֶׁיַּחְלְקוּ**
25 **- הֲרֵי הוּא בַּשֻּׁבָּח כְּאֶחָד מִן הָאַחִין[51]. אַף עַל פִּי**
26 **שֶׁנּוֹטֵל מִן הַנְּכָסִים אֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים, חֻלְּקוּ וְחֵלֶק**
27 **אָחִיו שֶׁיִּבֵּם אִשְׁתּוֹ, הוֹאִיל וּמֵת הָאָב בְּחַיֵּי כֻּלָּן.**

42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמנתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "ייבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת] ואין לשאר אחיו בהם כלום. 43) שם כד: 44) את המייבם. 45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. 46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול ליבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). 47) משנה בכורות נב. 48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). 49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האח. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האח המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם

האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כך. ונראה שדייק זאת מסיומה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחיי כולם"]. 50) וזכה בנכסיו. 51) מחלוקת אביי ורבא שם ופסק כרבא שהלכה כמותו נגד אביי בכל מקום, חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האח כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

1 **ח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁכֵנִים[52], שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁנֵי**
2 **חֲלָקִים שֶׁלּוֹ כְּאֶחָד בְּמֶצֶר[53] אֶחָד[54]. אֲבָל הַיָּבָם[55]**
3 **שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי אָבִיו - נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק**
4 **אָחִיו בְּגוֹרָל[56]; וְאִם עָלָה גּוֹרָלוֹ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת -**
5 **נוֹטֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.**

52) פרק י"ב הלכה ב. 53) בגבול. 54) ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שוויין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. 55) בבא בתרא יב: 56) ובזה אין דינו כבכור, כדרשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורישים, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.

6 **ט. שׁוֹמֶרֶת יָבָם[57] שֶׁמֵּתָה, אֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ אֶחָד מִן**
7 **הָאַחִים מַאֲמָר[58] - מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ יוֹרְשִׁין בְּנִכְסֵי**
8 **מְלוֹג[59] וַחֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[60], וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין**
9 **כְּתֻבָּתָהּ[61] עִם חֲצִי נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל. וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל**
10 **חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ, הוֹאִיל וְהֵן יִירְשׁוּ כְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ**
11 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[62].**

57) אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא ויישאנה. 58) מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בביאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). 59) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. 60) הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם פיחתו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. 61) מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. 62) בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאין קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שיורשים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

12 **א. הָאוֹמֵר[2]: זֶה בְּנִי, אוֹ זֶה אָחִי[3], אוֹ זֶה אַחִי אָבִי[4],**
13 **אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּדָה בַּאֲנָשִׁים**
14 **שֶׁאֵינָן מֵחֲזָקִין שֶׁהֵן קְרוֹבָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן,**
15 **וְיִירָשֶׁנּוּ[5]. בֵּין שֶׁאָמַר כְּשֶׁהוּא בָּרִיא בֵּין שֶׁאָמַר**
16 **כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע[6]. אֲפִלּוּ נִשְׁתַּתֵּק וְכָתַב בִּכְתַב יָדוֹ**
17 **שֶׁזֶּה יוֹרְשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין[7].**

2) משנה בבא־בתרא קלד. 3) מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. 4) כשאין לו בנים ולא אחים. 5) שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "יכיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה ליורשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאין לו אפשרות ליתן במתנה, שאם לא כן, מה בין חולה לבריא. וב'טור' חושן־משפט סי' רעט, כתב בפירוש "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "יכיר", לדעת האומרים שכוולל גם בן פשוט. [בלחם־משנה כאן שאל למה נאמן בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאיר בצ"ע. וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם ס"ק בן). 6) שוכב חולה ונוטה למות. 7) נתבאר למעלה פ"ב הט"ו.

18 **ב. הָיִינוּ מֵחֲזָקִין בָּזֶה שֶׁהוּא אָחִיו אוֹ בֶּן דּוֹדוֹ,**
19 **וְאָמַר: אֵינוֹ אָחִי וְאֵינוֹ בֶּן דּוֹדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן. אֲבָל**
20 **נֶאֱמָן הוּא עַל מִי שֶׁהֶחְזַק שֶׁהוּא בְּנוֹ לוֹמַר: אֵינוֹ**
21 **בְּנִי[8], וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ. וְיֵרָאֶה לִי: שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ לַבֵּן בָּנִים,**
22 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עָלָיו לוֹמַר אֵינוֹ בְּנִי לְעַנְיַן**
23 **יִחוּס[9], וְאֵין מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ מַמְזֵר עַל פִּיו[10], נֶאֱמָן**
24 **הוּא לְעִנְיַן יֵרָשָׁה, וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ.**

8) כרבי יהודה, שם קכז: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי

קרובים אחרים. 9) לפסול אותו לישא בת ישראל. 10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית־דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובני בניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשונו בפט"ו מהלכות איסורי ביאה הט"ו.

1 **ג. הָאוֹמֵר[11]: זֶה בְּנִי, וְחָזַר וְאָמַר: עַבְדִּי הוּא - אֵינוֹ**
2 **נֶאֱמָן[12]. אָמַר: עַבְדִּי, וְחָזַר וְאָמַר: בְּנִי, אַף עַל פִּי**
3 **שֶׁהוּא מְשַׁמְּשׁוֹ כְּעֶבֶד - נֶאֱמָן; שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר עַבְדִּי -**
4 **כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא לִי כְּעֶבֶד. וְאִם הָיוּ קוֹרִין לוֹ: עֶבֶד בֶּן**
5 **מֵאָה זוּז, וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין אוֹמְרִין אוֹתָן**
6 **בִּיחוּד אֶלָּא לַעֲבָדִים - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן[13].**

11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכז: 12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. 13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

7 **ד. הָיָה[14] עוֹבֵר עַל בֵּית הַמֶּכֶס[15], וְאָמַר: בְּנִי הוּא זֶה,**
8 **וְחָזַר אַחַר כָּךְ וְאָמַר: עַבְדִּי - נֶאֱמָן; שֶׁלֹּא אָמַר בְּנִי**
9 **אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס. אָמַר בְּבֵית הַמּוֹכֵס: עַבְדִּי**
10 **הוּא, וְחָזַר וְאָמַר: בְּנִי הוּא - אֵינוֹ נֶאֱמָן[16].**

14) שם. 15) הגובה מכס מעבדים. 16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

11 **ה. הָעֲבָדִים[17] וְהַשְּׁפָחוֹת - אֵין קוֹרִין לָהֶן: אַבָּא**
12 **פְּלוֹנִי[18] וְאִמָּא פְּלוֹנִית; שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר תַּקָּלָה,**
13 **וְנִמְצָא זֶה הַבֵּן[19] נִפְגָּם[20]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הָעֲבָדִים**
14 **וְהַשְּׁפָחוֹת חֲשׁוּבִין בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ לָהֶן קוֹל, וְכָל הַקָּהָל**
15 **מַכִּירִין אוֹתָן וְאֶת בְּנֵי וְעַבְדֵי אֲדוֹנֵיהֶן, כְּגוֹן עַבְדֵי**
16 **הַנָּשִׂיא - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּר לִקְרוֹת לָהֶן אַבָּא וְאִמָּא[21].**

17) ברייתא, ברכות טז: 18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". 19) שקרא לעבד "אבא". 20) ביחוסו, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד. 21) בהמשך הברייתא שם: "ושל רבן גמליאל היו קורים" וכו'. ופירשו בגמרא: "משום דחשיבי".

17 **ו. מִי שֶׁהָיְתָה[22] לוֹ שִׁפְחָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן וְהָיָה**
18 **נוֹהֵג בּוֹ מִנְהַג בָּנִים[23], אוֹ שֶׁאָמַר: בְּנִי הוּא**
19 **וּמְשֻׁחְרֶרֶת הִיא אִמּוֹ, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא אוֹ אָדָם**
20 **כָּשֵׁר שֶׁהוּא בָּדוּק בִּדְקָדּוּקֵי מִצְוֹת - הֲרֵי זֶה יִירָשֶׁנּוּ[24].**
21 **וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיָּבִיא**
22 **רְאָיָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה אִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה, שֶׁהֲרֵי**
23 **הֵחְזִקָּה שִׁפְחָה בְּפָנֵינוּ. וְאִם מִשְּׁאָר הֲדִיוֹטוֹת הוּא,**
24 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה מִן הַמַּפְקִירִין עַצְמָן לְכָךְ**
25 **- הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת עֶבֶד לְכָל דָּבָר, וְאֶחָיו מֵאָבִיו[25]**
26 **מוֹכְרִין אוֹתוֹ[26]. וְאִם אֵין לְאָבִיו בֵּן חוּץ מִמֶּנּוּ - אֵשֶׁת**
27 **אָבִיו מִתְיַבֶּמֶת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיֵּרָאֶה לִי שֶׁהוּא**
28 **הוֹלֵךְ עַל עִקְּרֵי הַקַּבָּלָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא חִלֵּק בֵּין**
29 **כְּשֵׁרִים לִשְׁאָר הָעָם, אֶלָּא לְעִנְיַן שֶׁלֹּא יִמְּכְרוּהוּ אֶחָיו**
30 **בִּלְבַד. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלּוּ לְיוֹרְשׁוֹ לֹא נַחֲלֹק**
31 **בְּיִשְׂרָאֵל[27]. וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל דָּבָר זֶה[28].**

22) שנינו ביבמות כב. "מי. . . ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. וברי"ף שם מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים, אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחררה לפני שבא עליה. וגאון אחר מפקפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין איסורים הולכים לחומרא, שמא הבן או הבת כשרים, ושמא הם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם וודאים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב בפירוש: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף־על־פי שהיא שפחתו - הרי זה הוולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד־משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוניו יתן לו אשה", וממשיך "וילדה לו"). ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה ששנינו "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין הי"ט, שלא אמרו "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה (ראה שם הי"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שסתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושה בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבואר בסמוך. 23) כדרך שבן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. 24) במגיד־משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגו', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד־חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד־חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגו' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם־משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). 25) שהם יורשי אביו. 26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. 27) בין תלמיד־חכם להדיוט. 28) השווה הלכות גירושין שם הי"ט.

32 **ז. כָּל הַיּוֹרְשִׁין[29] יוֹרְשִׁין בַּחֲזָקָה. כֵּיצַד? עֲדִים**
33 **שֶׁהֵעִידוּ: שֶׁזֶּה מֵחֲזִק לָנוּ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אוֹ**

אָחִיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עֲדֵי יִחוּס[30] וְלֹא יָדְעוּ אֲמִתַּת הַיִּחֻסִין - הֲרֵי אֵלּוּ יוֹרְשִׁין בְּעֵדוּת זוֹ[31].

29) קידושין פ. 30) אינני יודע לפרש דבר זה במעידים שזה בנו או אחיו. ונראה שפיסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. 31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוני הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה (׳בית חדש׳ חו"מ סי׳ רפד על־פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בבבא־בתרא לג.).

ח. יַעֲקֹב[32] שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הֶחֱזִיק לוֹ בֵּן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם, תָּפַס רְאוּבֵן לֵוִי מִן הַשּׁוּק וְאָמַר: גַּם זֶה אָחִינוּ הוּא, וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[33] - הֲרֵי שִׁמְעוֹן נוֹטֵל חֲצִי הַמָּמוֹן[34], וּרְאוּבֵן שְׁלִישׁ[35], שֶׁהֲרֵי הוֹדָה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אַחִין, וְלֵוִי נוֹטֵל שְׁתוּת[36]. מֵת לֵוִי[37] - יַחֲזֹר הַשְּׁתוּת לִרְאוּבֵן[38]. נָפְלוּ לְלֵוִי נְכָסִים אֲחֵרִים - יְחַלְּקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֵּוִי זֶה אֲחִיהֶן[39]. הִשְׁבִּיחַ[40] הַשְּׁתוּת מֵאֵלָּיו[41], וְאַחַר כָּךְ מֵת לֵוִי: אִם שֶׁבַח מַגִּיעַ לַכְּתֻפִּים הוּא, כְּגוֹן עֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הַשֶּׁבַח הַזֶּה כְּנָכְסִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מֵאֲחֵרִים, וִיחַלְּקוּ בָּהֶן[42]; וְאִם עֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הֵן שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ[43]. אָמַר שִׁמְעוֹן: אֵין לֵוִי זֶה אָחִי, וְנָטַל לֵוִי בְּחֵלֶק רְאוּבֵן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת לֵוִי - לֹא יִירַשׁ שִׁמְעוֹן מִמֶּנּוּ כְּלוּם[44], אֶלָּא רְאוּבֵן לְבַדּוֹ יִירַשׁ הַשְּׁתוּת עִם שְׁאָר נְכָסִים אֲחֵרִים שֶׁהִנִּיחַ לֵוִי. וְהוּא הַדִּין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שֶׁיּוֹדוּ מִקְצָתָן בְּיוֹרְשִׁין אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יוֹדוּ מִקְצָתָן.

32) משנה, שם קלד. 33) אינו מכחיש בהחלט. 34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראיה שאתה אחי - ותיטול. 35) כפי המגיע לו לפי טענתו. 36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שליש מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שליש הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתויות. בדין זה, אין הבדל בין אמר שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. 37) בלי בנים. 38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אינו אח - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. 39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. 40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. 41) מבלי השקעות הוצאות על־ידי לוי. 42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". 43) דינם כגוף הקרקע (על־פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף־על־פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום.

44) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר־כך, שהרי הוא טען: אין זה אחי (גמרא שם קלה.).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר דין כלל ביורשים אחד וודאי ואחד ספק, ודין ספק ובני יבם שבאו לחלוק בירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

א. זֶה הַכְּלָל[2] בְּיוֹרְשִׁין[3]: כָּל שְׁנֵי יוֹרְשִׁין שֶׁאֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ וַדַּאי וְהַשֵּׁנִי סָפֵק - אֵין לַסָּפֵק כְּלוּם[4]. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם סָפֵק, שֶׁמָּא זֶהוּ הַיּוֹרֵשׁ אוֹ שֶׁמָּא זֶה הַיּוֹרֵשׁ - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֵּן וְטֻמְטוּם[5] אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[6] - הֲרֵי הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל[7]; שֶׁהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק[8]. הִנִּיחַ בָּנוֹת וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - יוֹרְשׁוֹת בְּשָׁוֶה[9], וַהֲרֵי הוּא כְּאַחַת מִן הַבָּנוֹת.

2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו לקמן. 3) ואין ללמוד ממנו לענינים אחרים. 4) ולא אמרו בזה: ממון המוטל בספק - חולקים. 5) אברי המין נמצאים בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. 6) שיש לו אברי הזכרות והנקבות (ביוונית "אנדרי" - גבר, "גיני" - נקבה). 7) נתבאר למעלה פ"א ה"ב שאין הבת יורשת כלום כשיש בן. 8) בברייתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה". ובגמרא (שם פב:) למדו מן המשנה, שלדעת חכמים: אנדרוגינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם. [ב׳תוספות׳ שם פג. כתבו, שגם לדברי רבי יוסי ספק הוא, שספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או כנקבה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי, כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה שלזה התכוון במגיד־משנה באמרו: שדעת רבינו היא דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחם־משנה). 9) ב׳טור׳ חו"מ סי׳ רפ כתב, שאם הניח טומטום ובת - נוטל הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר: חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול, וספק היא בת וכבר נטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם שכתב ה׳בית יוסף׳ שם, מנמק רק למה טומטום נוטל בכלל חלק בירושה, ולא ירדתי לסוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות במחציתם השנית, כמו שהסביר ה׳טור׳].

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[10] דִּין הַבָּנוֹת עִם הַבָּנִים בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן וּבְפַרְנָסָתָן. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמְּזוֹנוֹת[11] מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה[12]. בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין - אֵין לַבָּנוֹת אֶלָּא מְזוֹנוֹתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִירְשׁוּ הַכֹּל, וְיִתְפַּרְנְסוּ הַבָּנוֹת[13] בְּעִשּׁוּר נְכָסִים[14] כְּדֵי שֶׁיְּנַשְּׂאוּ בוֹ לְבַעְלֵיהֶן; וּבִזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מוּעָטִין[15] - אֵין לַבָּנִים

29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

1 כְּלוּם, אֶלָּא הַכֹּל לִמְזוֹן הַבָּנוֹת. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת[16]
2 וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת וְטֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס: בִּזְמַן
3 שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין, וְדוֹחִין הַטֻּמְטוּם
4 אֵצֶל הַבָּנוֹת, וְנִזּוֹן כְּמוֹתָן[17]; וּבִזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מוּעָטִין
5 - הַבָּנוֹת דּוֹחוֹת אֶת הַטֻּמְטוּם אֵצֶל הַבָּנִים, וְאוֹמְרוֹת
6 לוֹ: זָכָר אַתָּה, וְאֵין לְךָ עִמָּנוּ מְזוֹנוֹת.

10) פי"ט מן הי"ז עד סוף הפרק. 11) מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. 12) התנאים שנקבעו לזכיות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. 13) יוענק להן מנכסי הירושה. 14) אחד מעשרה. 15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. 16) משנה בבא־בתרא קמ: 17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אביי, שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל'טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

7 ג. מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה[18] אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[19]
8 וְנִשֵּׂאת[20], וְיָלְדָה בֵּן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה
9 לָרִאשׁוֹן[21] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן[22] - אֵין זֶה הַבֵּן
10 יוֹרֵשׁ אֶת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְאִם מֵת
11 הַבֵּן[23] - שְׁנֵיהֶן יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, וְחוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, מִפְּנֵי
12 שֶׁשְּׁנֵיהֶם סָפֵק, שֶׁמָּא זֶה אָבִיו אוֹ זֶה אָבִיו.

18) משנה, יבמות ק: 19) הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה או נתגרשה - לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. 20) באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. 21) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. 22) כגון שנבעלה לבעלה השני שבעה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים - הוא בן קיימא, והנולד לשמונה - נפל. 23) הספק בלי בנים והניח נכסים.

13 ד. יְבָמָה[24] שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִתְיַבְּמָה[25]
14 בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְיָלְדָה בֵּן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן
15 תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן, זֶה הַסָּפֵק
16 אוֹמֵר: שֶׁמָּא בֶּן הַמֵּת אֲנִי וְאִירַשׁ אֶת נִכְסֵי אָבִי כֻּלָּן,
17 וְאֵין אַתָּה רָאוּי לְיַבֵּם אוֹתָהּ, שֶׁאֵין אִמִּי בַּת יִבּוּם;
18 וְהַיָּבָם אוֹמֵר: שֶׁמָּא בְּנִי אַתָּה, וְאִמְּךָ רְאוּיָה לְיַבֵּם,
19 וְאֵין לְךָ בְּנִכְסֵי אָחִי כְּלוּם; הוֹאִיל וְגַם זֶה הַיָּבָם סָפֵק
20 שֶׁמָּא יָבָם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבָם - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[26]. וְכֵן
21 דִּין זֶה הַסָּפֵק עִם בְּנֵי הַיָּבָם בְּנִכְסֵי הַמֵּת[27] שֶׁנִּתְיַבְּמָה
22 אִשְׁתּוֹ: חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[28], הַסָּפֵק נוֹטֵל מֶחֱצָה וּבְנֵי
23 הַיָּבָם מֶחֱצָה. מֵת הַיָּבָם אַחַר שֶׁחָלַק עִם זֶה הַסָּפֵק[29],
24 וּבָאוּ בְּנֵי הַיָּבָם הָרְאוּיִים לִירַשׁ אֲבִיהֶם, אַף עַל פִּי
25 שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הַסָּפֵק לוֹמַר: אִם אֲחִיכֶם אֲנִי, תְּנוּ לִי חֵלֶק
26 בִּירֻשָּׁה זוֹ; וְאִם אֵינִי אֲחִיכֶם, הַחֲזִירוּ לִי הַחֲצִי
27 שֶׁלָּקַח אֲבִיכֶם - אֵין לְזֶה הַסָּפֵק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן עִמָּהֶן
28 כְּלוּם[30], וְאֵין מוֹצִיא מִיָּדָן.

24) שם לז: 25) באיסור. 26) כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. 27) המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה. 28) בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירוש, אע"פ שהספק עצמו - הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש - הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש - אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). וב'בית שמואל' אבן־העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשיו הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב'טור' אבן־העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. 29) גמרא שם. 30) כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירוש: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה - הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

29 ה. סָפֵק וְהַיָּבָם[31] שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק בְּנִכְסֵי הָאָב[32] - הֲרֵי
30 הַיָּבָם יוֹרֵשׁ וַדַּאי, וְזֶה הַסָּפֵק: אִם הוּא בֶּן הַמֵּת -
31 יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַמָּמוֹן וּלְזֶה הַיָּבָם חֵצִי, וְאִם הוּא בֶּן
32 הַיָּבָם - אֵין לוֹ כְּלוּם, לְפִיכָךְ הַיָּבָם יוֹרֵשׁ וְיִדָּחֶה
33 הַסָּפֵק[33]. הִנִּיחַ הַיָּבָם שְׁנֵי בָּנִים וַדָּאִין[34], וְאַחַר כָּךְ
34 מֵת הַיָּבָם[35], הֲרֵי הַסָּפֵק אוֹמֵר: אֲנִי בֶּן הַמֵּת[36], וְיֵשׁ
35 לִי מֶחֱצָה[37] וְלִשְׁנֵיכֶם מֶחֱצָה; וְהַשְּׁנַיִם אוֹמְרִים: אַתָּה
36 אָחִינוּ, וּבֶן הַיָּבָם אַתָּה, וְאֵין לְךָ אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּנִכְסֵי
37 הַזָּקֵן; הַחֲצִי שֶׁמּוֹדֶה לָהֶם בּוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁלִישׁ
38 שֶׁמּוֹדִין הֵן לוֹ - נוֹטֵל, וְהַשְּׁתוּת הַנִּשְׁאָר - חוֹלְקִים
39 אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[38], הוּא נוֹטֵל חֶצְיוֹ וּשְׁנֵיהֶם חֶצְיוֹ. מֵת
40 הַסָּפֵק[39], הֲרֵי הַיָּבָם אוֹמֵר: שֶׁמָּא בְּנִי הוּא וַאֲנִי
41 אִירָשֶׁנּוּ, וַאֲבִי הַיָּבָם אוֹמֵר: שֶׁמָּא בֶּן בְּנִי הַמֵּת הוּא
42 וַאֲנִי אִירָשֶׁנּוּ[40] - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה[41]. (מֵת הַיָּבָם[42],
43 הַסָּפֵק אוֹמֵר: בְּנוֹ אֲנִי וְאִירָשֶׁנּוּ, וַאֲבִי הַיָּבָם אוֹמֵר:
44 שֶׁמָּא בֶּן בְּנִי הָאַחֵר אַתָּה, וְזֶה אַחִי אָבִיךָ הוּא וַאֲנִי
45 אִירָשֶׁנּוּ - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה).

31) שם לח. 32) אביו של היבם. 33) ואפילו אם מת היבם אחר־כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון - תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם - תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם - אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד־משנה). 34) שם. 35) צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. 36) אחי אביכם. 37) בנכסי הזקן. 38) מובן שהוא־הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. 39) והיבם ואביו קיימים. 40) נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. 41) משום ששניהם טוענים טענת ספק. 42) ולא הניח בנים. בספרים שהיו

בידי בעל מגיד־משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

ו. מִי שֶׁנָּפַל[43] הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִשְׁתּוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם הָאִשָּׁה מֵתָה תְּחִלָּה[44], וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשֵׁין כָּל נְכָסֶיהָ, אוֹ הַבַּעַל מֵת תְּחִלָּה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה[45] יוֹרְשִׁין כָּל נְכָסֶיהָ - כֵּיצַד דִּינָם? מַעֲמִידִין נִכְסֵי מְלוֹג בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; וְהַכְּתֻבָּה, עִקָּר[46] וְהַתּוֹסֶפֶת[47] - בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל[48]; וְחוֹלְקִין בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[49], יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה נוֹטְלִין חֶצְיָן וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חֶצְיָן. אֲבָל אִם נָפַל[50] הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִמּוֹ[51] - מַעֲמִידִין נִכְסֵי הָאֵם בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאֵם[52], שֶׁהֵם יוֹרְשִׁין וַדָּאִין[53]; אֲבָל יוֹרְשֵׁי הַבֵּן - סָפֵק הֵם, שֶׁאִם מֵת הַבֵּן תְּחִלָּה - אֵין לְאֶחָיו מֵאָבִיו בְּנִכְסֵי אִמָּן כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

43) משנה בבא־בתרא קנח. 44) וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. 45) משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית־הלל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. 46) מאתים דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרושה. 47) שהוסיף לה בעלה מרצונו. 48) משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשיו נכנסים במקומו (רש"י שם). 49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית־הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. 50) משנה וגמרא, שם. 51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר־כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האם, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשיו, כמבואר למעלה פ"א הי"ג. 52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. 53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מבכל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האם שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אביי, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". [וכל־שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא־קמא במשנתנו שאמר: יחלוקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלוקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא־שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא־שנא אין לה]. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל נתאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולבן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתואל יורשה, ואין לבני לאה כל זכות ירושה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [אפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - ויחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אביי שם, שאין חולק עליו. וצע"ג].

ז. נָפַל הַבַּיִת[54] עָלָיו וְעַל בֵּן בִּתּוֹ: אִם הָאָב מֵת תְּחִלָּה - בֵּן בִּתּוֹ יִירָשֶׁנּוּ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הַבֵּן; וְאִם בֵּן בִּתּוֹ מֵת תְּחִלָּה - אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55], וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי הָאָב. לְפִיכָךְ יַחְלְקוּ[56] יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֵּן הַבַּת. וְכֵן אִם [נִשְׁבָּה] הָאָב[57] וּמֵת בֵּן בִּתּוֹ בַּמְּדִינָה[58], אוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה הַבֵּן[59] וּמֵת אֲבִי אִמּוֹ בַּמְּדִינָה - יַחְלְקוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב עִם יוֹרְשֵׁי בֵּן הַבַּת.

54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם. 55) למעלה פ"א הי"ג. 56) הרשב"א בתשובה, מובא במגיד־משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי האם, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאים חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוץ מספיק. (ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתיו בסוגריים, תתבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אביי, ומשום כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לבבא־בתרא מקדים דברי אביי לדין נפל הבית עליו ועל אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם נכסי האשה, ומה שאמר: "הוחזקה נחלה באותו השבט", הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והוחזק בהם. וסברא זו (בלי שינוי הגירסא) נאמרה גם ב'תוספות' שם ד"ה הואיל. ובדין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של אביי, ופירש "בחזקת יורשי האם" שברשות האם היו תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה שאמר "הם וודאים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת האם, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט" כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימיו - ואפילו בימי המשנה - היה מיזוג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אביי, ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה לאותה משפחה, ושבט לאו דוקא, ובא רק לרמז על מה שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסוב נחלה וגו' ממטה אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד. ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בכסף־משנה כאן)

מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי אביה. וכבר תמהו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר. ראה 'אבן האזל' שהאריך בזה]. 57) ומת בשביה. 58) ואין ידוע מי מת קודם. 59) ומת בשביה.

1 **ח. נָפַל עָלָיו[60] הַבַּיִת וְעַל אָבִיו אוֹ שְׁאָר מוֹרִישִׁין[61],**
2 **וְעָלָיו[62] כְּתֻבַּת אִשָּׁה וּבַעֲלֵי חוֹב, יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִין:**
3 **מֵת הַבֵּן תְּחִלָּה, וְלֹא הִנִּיחַ כְּלוּם, וְאָבַד הַחוֹב[63],**
4 **וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת אוֹמְרִים: הָאָב מֵת תְּחִלָּה, וְזָכָה הַבֵּן**
5 **בִּירֻשָּׁתוֹ, וְיֵשׁ לָנוּ לִגְבּוֹת מֵחֶלְקוֹ - הֲרֵי הַנְּכָסִים**
6 **בְּחֶזְקַת הַיּוֹרְשִׁין[64], וְעַל הָאִשָּׁה וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת לְהָבִיא**
7 **רְאָיָה[65], אוֹ יֵלְכוּ לָהֶם בְּלֹא כְּלוּם.**

60) משנה, שם קנז. 61) של הבן. 62) על הבן מוטל לשלם. 63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. 64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. 65) שהאב מת תחילה.

8 **ט. דִּין אֵלּוּ[66] שֶׁמֵּתוּ תַּחַת הַמַּפֹּלֶת, אוֹ שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם,**
9 **אוֹ שֶׁנָּפְלוּ לָאֵשׁ, אוֹ שֶׁמֵּתוּ בְּיוֹם אֶחָד וְזֶה בְּמְדִינָה**
10 **זוֹ וְהָאַחֵר בְּמְדִינָה אַחֶרֶת - דִּין אֶחָד הוּא; שֶׁבְּכָל**
11 **אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן אֵין יוֹדְעִין מִי הוּא שֶׁמֵּת תְּחִלָּה.**

66) דברים פשוטים ומובנים, וביאור מיותר.

יום חמישי י"ט סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש.

12 **א. אֵין אָדָם[2] יָכוֹל לְהוֹרִישׁ לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְיָרְשׁוֹ,**
13 **וְלֹא לַעֲקֹר[3] מִן הַיּוֹרֵשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מָמוֹן**
14 **הוּא[4]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת נְחָלוֹת: וְהָיְתָה לִבְנֵי**
15 **יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט - לוֹמַר: שֶׁחֻקָּה זוֹ לֹא**
16 **נִשְׁתַּנְּתָה[5] וְאֵין הַתְּנָאי מוֹעִיל בָּהּ. בֵּין שֶׁצִּוָּה וְהוּא**
17 **בָּרִיא בֵּין שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע[6], בֵּין עַל פֶּה בֵּין בִּכְתָב**
18 **- אֵינוֹ מוֹעִיל.**

2) משנה בבא בתרא קל. 3) משנה שם קכו: 4) וכלל בידינו שבענייני ממון מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). 5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. 6) חולה אנוש.

19 **ב. לְפִיכָךְ[7], הָאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנִי בְּכוֹרִי לֹא יִטֹּל**
20 **פִּי שְׁנַיִם, אִישׁ פְּלוֹנִי[8] בְּנִי לֹא יִירַשׁ עִם אֶחָיו - לֹא**
21 **אָמַר כְּלוּם[9]. אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
22 **בַּת[10], בִּתִּי תִּירָשֵׁנִי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן - לֹא אָמַר**
23 **כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[11]. אֲבָל הָיוּ לוֹ יוֹרְשִׁין**
24 **רַבִּים, כְּגוֹן בָּנִים רַבִּים אוֹ אַחִים אוֹ בָּנוֹת, וְאָמַר**
25 **כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע: פְּלוֹנִי אָחִי יִירָשֵׁנִי מִכְּלַל אַחַי[12],**
26 **אוֹ בִּתִּי פְּלוֹנִית תִּירָשֵׁנִי מִכְּלַל בְּנוֹתַי[13] - דְּבָרָיו**
27 **קַיָּמִין[14], בֵּין שֶׁאָמַר עַל פֶּה בֵּין שֶׁכָּתַב בִּכְתָב. אֲבָל**
28 **אִם אָמַר: פְּלוֹנִי בְּנִי יִירָשֵׁנִי לְבַדּוֹ[15]: אִם אָמַר עַל**
29 **פֶּה - דְּבָרָיו קַיָּמִין; אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לִבְנוֹ -**
30 **לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[16], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17].**

7) בבא בתרא שם. 8) שם קל. שאין לו כל זכות ליורשו. 9) דיבורו אינו מועיל וכאילו לא אמר כלום. 10) ומכל שכן כשיש לו בן. 11) כל הדומה לזה, כשאומר על מי שאינו יורשו כלל - שיירשנו. 12) הוא היחידי מבין אחיי יירש אותי. 13) ואין לו בנים. 14) כרבי יוחנן בן ברוקה במשנתנו: "אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים", ונפסקה שם הלכה כמותו. וטעמו פירש רבא בגמרא שם: אמר קרא (דברים כא, טז): "והיה ביום הנחילו את בניו" - התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. 15) רבינו מחלק בין בן לבין יורשים אחרים. 16) שם קלא: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לבנו הגדול - לא עשהו אלא אפוטרופוס וכו' ואפילו בנו קטן". כלומר, התכוון שבניו יכבדוהו, אבל לא להעבירם מנחלתם. 17) בפרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב והלכה ג. לשון שמואל שם: "הכותב כל נכסיו וכו'" ואפשר להבין שהמדובר בלשון מתנה ורבינו כתב "פלוני בני יירשני", שאם נתן בתורת מתנה דבריו קיימים. וההבדל הזה בבן בין הבנים בין אומר בעל פה ובין כתב, אמרו הרי"ף כאן, ומדגיש שזאת היא "הילכתא בלי טעמא (הלכה שלא נמסר נימוקה)" ומסתמך על הגמרא שם קמד.

31 **ג. אָמַר: פְּלוֹנִי בְּנִי יִירַשׁ חֲצִי נְכָסַי, וּשְׁאָר בָּנַי הַחֲצִי**
32 **- דְּבָרָיו קַיָּמִין[18]. אֲבָל אִם אָמַר: הַבְּכוֹר יִירַשׁ**
33 **כַּפְּשׁוּט, אוֹ שֶׁאָמַר: לֹא יִירַשׁ פִּי שְׁנַיִם עִם אֶחָיו -**
34 **לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן**
35 **הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר[19], כִּי אֶת הַבְּכֹר**
36 **בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר.**

18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסיי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבבא שלאחריה. 19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסיי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור ביניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד)].

37 **ד. וְאִם הָיָה בָּרִיא[20] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ,**
38 **לֹא לַבְּכוֹר וְלֹא לְאֶחָד מִשְּׁאָר הַיּוֹרְשִׁין.**

20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד היורשים מספק (רי"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עיין שם)].

1 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[21]? כְּשֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן יְרֻשָּׁה;**
2 **אֲבָל אִם נָתַן מַתָּנָה - דְּבָרָיו קַיָּמִין. לְפִיכָךְ, הַמְחַלֵּק**
3 **נְכָסָיו[22] עַל פִּיו לְבָנָיו[23] כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע[24], רִבָּה**
4 **לְאֶחָד וּמִעֵט לְאֶחָד, וְהִשְׁוָה לָהֶן הַבְּכוֹר - דְּבָרָיו**
5 **קַיָּמִין[25]. וְאִם אָמַר מִשּׁוּם יְרֻשָּׁה - לֹא אָמַר כְּלוּם[26].**

21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא. 22) משנה שם קכו: 23) בלשון מתנה. 24) ואינה צריכה קניין, משום שדברי שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי". 25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א. 26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו. הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי לשנות. ויש מי שאומר, שדברי הכול היא ומה שאמרה "לא אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום, מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י מיגאש.

6 **ו. כָּתַב[27] בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף מִשּׁוּם**
7 **מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּיר לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה בַּתְּחִלָּה**
8 **וּבַסּוֹף - דְּבָרָיו קַיָּמִין. כֵּיצַד? תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִית**
9 **לִפְלוֹנִי בְּנִי וְיִירָשֶׁנָּה, אוֹ שֶׁאָמַר: יִירָשֶׁנָּה וְתִנָּתֵן לוֹ**
10 **וְיִירָשֶׁנָּה, אוֹ יִירָשֶׁנָּה וְתִנָּתֵן לוֹ, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם לְשׁוֹן**
11 **מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּיר לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה בַּתְּחִלָּה**
12 **וּבַסּוֹף - דְּבָרָיו קַיָּמִין. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁלֹשׁ שָׂדוֹת[28]**
13 **לִשְׁלֹשָׁה יוֹרְשִׁין, וְאָמַר: יִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית,**
14 **וְתִנָּתֵן לִפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית, וְיִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה**
15 **פְּלוֹנִית - קָנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן**
16 **יְרֻשָּׁה אֵינוֹ זֶה שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן מַתָּנָה[29]. וְהוּא שֶׁלֹּא**
17 **יִשְׁהֶה בֵּין אֲמִירָה לַאֲמִירָה כְּדֵי דִּבּוּר[30]; אֲבָל אִם**
18 **שָׁהָה - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה מְעֹרָב בִּשְׁלָשְׁתָּן.**

27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט. 28) גמרא שם. 29) גם בשלוש שדות אין הבדל בין בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש בבא בתרא שם לדברי ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו נגד רבי יוחנן בדין זה. 30) כדי שאילת שלום תלמיד לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

19 **ז. כֵּיצַד[31]? אִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה בָּאֶמְצַע - יֹאמַר:**
20 **פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שָׂדֶה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שֶׁנִּתַּתִּים**
21 **לָהֶן בְּמַתָּנָה וְיִירָשׁוּם[32]. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה**
22 **בַּתְּחִלָּה - יֹאמַר: תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית[33]**
23 **לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיִירָשׁוּם. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמַּתָּנָה**
24 **בַּסּוֹף - יֹאמַר: יִירַשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית**
25 **וּפְלוֹנִית שֶׁנִּתַּתִּים לָהֶן בְּמַתָּנָה.**

31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו. 32) לשונו של ריש לקיש שם. 33) דוגמא זו היא בשתי שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

26 **ח. יְרֻשַּׁת הַבַּעַל[34], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם[35],**
27 **עָשׂוּ חִזּוּק לְדִבְרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה, וְאֵין הַתְּנַאי[36]**
28 **מוֹעִיל בָּהּ[37], אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא**
29 **אֲרוּסָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[38].**

34) כתובות פג: 35) מדברי חכמים. 36) אם התנה שלא יירשנה. 37) והוא יורש אותה. 38) פרק כ"ג הלכה ב והלכה ו. למעלה פרק א נתבאר כל זה באריכות.

30 **ט. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים יוֹרֵשׁ[39] אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה. אֲבָל**
31 **שְׁאָר יְרֻשּׁוֹתֵיהֶן - מַנִּיחִין אוֹתוֹ לְפִי מִנְהָגָם.**

39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של חזקיה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג): "וחישב עם קונהו" - ולא עם יורשי קונהו, פירוש, אם מת אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום ליורש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של אביו. ורבי יוחנן (שם יח.) למד זה מהכתוב (דברים ב, ט) "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא מן הכלל.

32 **י. וְהַגֵּר[40] אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶלָּא**
33 **מִדִּבְרֵיהֶם[41]. תִּקְּנוּ לוֹ שֶׁיִּירַשׁ כְּשֶׁהָיָה, שֶׁמָּא יַחֲזֹר**
34 **לְמִרְדּוֹ[42]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁתְּנַאי מוֹעִיל בִּירֻשָּׁה זוֹ[43],**
35 **הוֹאִיל וְאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְחֻיָּב לַעֲמֹד בְּתַקָּנַת**
36 **חֲכָמִים[44]. וְאֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר,**
37 **וְלֹא גֵּר יוֹרֵשׁ אֶת גֵּר[45], לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי**
38 **סוֹפְרִים[46].**

40) שם. 41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. 42) כדי שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא יירש? ותירצו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיירש]. 43) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש. 44) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר מועיל התנאי מטעם האמור. 45) האב ובנו או שני אחים

שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. 46) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיותו איננו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיותו גם כן לא יירש את אביו הגר.

1 **יא. כָּל הַנּוֹתֵן[47] נְכָסָיו לַאֲחֵרִים וְהִנִּיחַ הַיּוֹרְשִׁין, אַף**
2 **עַל פִּי שֶׁאֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה - אֵין רוּחַ**
3 **חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[48], וְזָכוּ הָאֲחֵרִים בְּכָל מַה שֶּׁנָּתַן**
4 **לָהֶן[49]. מִדַּת חֲסִידוּת הִיא, שֶׁלֹּא יָעִיד אָדָם[50] חָסִיד**
5 **בְּצַוָּאָה שֶׁמַּעֲבִירִין בּוֹ הַיֵּרֵשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אֲפִלּוּ מִבֵּן**
6 **שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה לְאָחִיו חָכָם וְנוֹהֵג כַּשּׁוּרָה.**

47) משנה בבא בתרא קלג: 48) "אין לחכמים נחת רוח ממעשיו וכו' שכועסים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק כחכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. 49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. 50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

7 **יב. יִשְׂרָאֵל[51] שֶׁהֵמִיר[52] - יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבָיו**
8 **הַיִּשְׂרְאֵלִים כְּשֶׁהָיָה[53]. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְאַבֵּד אֶת**
9 **מָמוֹנוֹ וּלְקָנְסוֹ שֶׁלֹּא יִירַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַזֵּק אֶת**
10 **יְדֵיהֶם[54] - הָרְשׁוּת בְּיָדָן. וְאִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים בְּיִשְׂרָאֵל**
11 **- תִּנָּתֵן יֵרֻשַּׁת אֲבִיהֶן הַמּוּמָר לָהֶן. וְכֵן הַמִּנְהָג תָּמִיד**
12 **בַּמַּעֲרָב[55].**

51) שם. 52) החליף דתו, השתמד. 53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). 54) ידי הממירים. 55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

13 **יג. צִוּוּ חֲכָמִים[56], שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם[57] בֵּין הַבָּנִים**
14 **בְּחַיָּיו אֲפִלּוּ בְּדָבָר מוּעָט, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי תַּחֲרוּת**
15 **וְקִנְאָה, כַּאֲחֵי יוֹסֵף עִם יוֹסֵף[58].**

56) שבת י: 57) לא יעדיף. 58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראייה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורח או לנכסי רטושים או נטושין.

16 **א. אֵין הַיּוֹרְשִׁין[2] נוֹחֲלִין עַד שֶׁיָּבִיאוּ רְאָיָה בְּרוּרָה**
17 **שֶׁמֵּת מוֹרִישָׁן. אֲבָל אִם שָׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁבָּאוּ**
18 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְשִׁיחִין לְפִי תֻּמָּן, אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁמַּשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּיהֶם וְנוֹטֵל כְּתֻבָּתָהּ[3] - אֵין**
20 **הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם[4].**

2) משנה, יבמות קטז: 3) כבית־שמאי, שהודו להם בית־הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתינשאי לאחר, תטלי מה שכתוב ליכי", והרי נישאה לאחר. 4) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על־פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששנינו (יבמות קכב.) "והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

21 **ב. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאָמְרָה: מֵת בַּעְלִי, אַף עַל פִּי**
22 **שֶׁהִיא נֶאֱמֶנֶת וְתִנָּשֵׂא וְתִטֹּל כְּתֻבָּתָהּ[5] - אֵין הַיּוֹרְשִׁין**
23 **נִכְנָסִין לַנַּחֲלָה עַל פִּיהָ[6]. אָמְרָה: מֵת בַּעְלִי, וְנִתְיַבְּמָה**
24 **- הֲרֵי יְבָמָהּ נִכְנָס לַנַּחֲלָה עַל פִּיהָ[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: יָקוּם**
25 **עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת, וְהֲרֵי קָם.**

5) נתבאר בהלכה הקודמת. 6) שם קיז. 7) שנינו שם (מ:): הכונס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובברייתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

26 **ג. מִי שֶׁטָּבַע בְּמַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף[8], וּבָאוּ עֵדִים**
27 **שֶׁטָּבַע בִּפְנֵיהֶם וְאָבַד זִכְרוֹ[9], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
28 **מַשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ לְכַתְּחִלָּה[10] - הֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין**
29 **עַל פִּיהֶם[11]. וְכֵן אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁרָאוּהוּ שֶׁנָּפַל לְגֹב**
30 **אֲרָיוֹת וּנְמֵרִים, אוֹ שֶׁרָאוּהוּ צָלוּב וְהָעוֹף אוֹכֵל בּוֹ,**
31 **אוֹ שֶׁנִּדְקַר בַּמִּלְחָמָה וָמֵת, אוֹ שֶׁנֶּהֱרַג וְלֹא הִכִּירוּ**
32 **פָּנָיו אֲבָל הָיוּ לוֹ סִימָנִים מֻבְהָקִין בְּגוּפוֹ וְהִכִּירוּ**
33 **אוֹתָם[12] - בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אִם אָבַד**
34 **זִכְרוֹ אַחַר כָּךְ - יוֹרְדִין לַנַּחֲלָה בְּעֵדוּת זוֹ, אַף עַל פִּי**
35 **שֶׁאֵין מַשִּׁיאִין אֶת אִשְׁתּוֹ. שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ**
36 **בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא מִפְּנֵי אִסּוּר כָּרֵת[13]; אֲבָל לְעִנְיַן**
37 **מָמוֹן, אִם הֵעִידוּ הָעֵדִים בִּדְבָרִים שֶׁחֲזָקָתָן לְמִיתָה,**
38 **וְהֵעִידוּ שֶׁרָאוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים וְאָבַד זִכְרוֹ, וְאַחַר כָּךְ**
39 **נִשְׁמַע שֶׁמֵּת[14] - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶן. וְכָזֶה**
40 **מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם בְּכָל בָּתֵּי דִינִין, וְלֹא שָׁמַעְנוּ מִי**
41 **שֶׁחָלַק בְּדָבָר זֶה.**

8) ברייתא, שם קכא. "נפל למים . . . וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה". ואביי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראייתו של העד אינה מגיעה. 9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. 10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית־דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפי"ג מהלכות גירושין הי"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). 11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. 12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב. וקכא.) שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם,

נימוקי דינים אלה). 13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית־דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית־דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאין עדים או התראה. 14) בבבא ראשונה, חסר הסיום: "ואחר־כך נשמע שמת". וב'בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'בדק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאין אני קורא בה: כשתינשאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד־משנה).

1 **ד. שָׁבוּי[15] שֶׁנִּשְׁבָּה, וְשָׁמְעוּ שֶׁמֵּת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו**
2 **לַנַּחֲלָה[16] וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ**
3 **מִיָּדָן. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת סַכָּנָה[17]. אֲבָל הַיּוֹצֵא**
4 **לְדַעַת[18] שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לִנְכָסָיו**
5 **וַחֲלָקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָן[19], עַד שֶׁיָּבִיאוּ רְאָיָה שֶׁמֵּת**
6 **מוֹרִישָׁן.**

15) בבא־מציעא לח: ולט. 16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). 17) סכנת הריגה. 18) מרצונו. 19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבה או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לעניני רכושו (על־פי ביאורו של המגיד־משנה).

7 **ה. שָׁבוּי[20] שֶׁנִּשְׁבָּה וּבוֹרֵחַ מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת -**
8 **חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהִתְעַסֵּק בְּנִכְסֵיהֶן[21]. כֵּיצַד עוֹשִׂין?**
9 **כָּל הַמְּמַלְּטָלִין יִהְיוּ מֻפְקָדִין בְּיַד נֶאֱמָן עַל פִּי בֵּית**
10 **דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַקַּרְקָעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין**
11 **לִירֵשָׁה כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַקַּרְקָעוֹת[22] וּלְהִתְעַסֵּק בָּהֶן עַד**
12 **שֶׁיִּוָּדַע שֶׁמֵּתוּ אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ. וְלִכְשֶׁיָּבוֹא הַשָּׁבוּי**
13 **וְהַבּוֹרֵחַ - שָׁמִין אֵלּוּ הַקְּרוֹבִים שֶׁהוֹרִידוּ מַה שֶּׁעָשׂוּ**
14 **וּמַה שֶּׁאָכְלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאַרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ**
15 **הַמְּדִינָה. וְלָמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[23]**
16 **לְעוֹלָם, בֵּין בְּמְמַלְּטָלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ**
17 **הַבְּעָלִים אוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁמֵּתוּ? לְפִי שֶׁאֵין בֵּית**
18 **דִּין חַיָּבִין לְהַעֲמִיד אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לִגְדוֹלִים שֶׁהֵן בְּנֵי**
19 **דַּעַת[24].**

20) שם לט. 21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. 22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשיו זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. 23) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים ליתומים. 24) בגמרא שם: "אפוטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר, מבואר ברש"י שם: שלא יימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חינם, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, יימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית־דין נותנים בהם אימון (על־פי ביאורו של המגיד־משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפוטרופסות בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמא יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינוייו של אפוטרופוס].

20 **ו. נִשְׁבָּה[25] הַשָּׁבוּי וּבָרַח הַמְּסַכֵּן, וְהִנִּיחַ קָמָה[26]**
21 **לִקְצֹר[27] וַעֲנָבִים לִבְצֹר, תְּמָרִים לִגְדֹּר וְזֵיתִים לִמְסֹּךְ -**
22 **בֵּית דִּין יוֹרְדִים לִנְכָסָיו וּמַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[28],**
23 **וְקוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק, וּמוֹכֵר הַפֵּרוֹת, וּמַנִּיחִין**
24 **דְּמֵיהֶן עִם שְׁאָר הַמְּטַלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ**
25 **מוֹרִידִין הַקָּרוֹב לִנְכָסָיו; שֶׁאִם יֵרֵד תְּחִלָּה, שֶׁמָּא**
26 **יִתְלֹשׁ אֵלּוּ הַפֵּרוֹת שֶׁהֵן כִּתְלוּשִׁין וְיֹאכַל אוֹתָן[29].**
27 **וְהוּא הַדִּין בַּחֲצֵרוֹת וּפֵנְדְּקָיוֹת[30] וַחֲנֻיּוֹת, הָעֲשׂוּיוֹת**
28 **לְשָׂכָר וְאֵינָן צְרִיכִין עֲבוֹדָה וְלֹא טֹרַח, וְאֵין אָדָם**
29 **נוֹתֵן אוֹתָן בַּאֲרִיסוּת[31] - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ;**
30 **שֶׁהֲרֵי גּוֹבֶה הַשָּׂכָר וְאוֹכֵל. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין? בֵּית**
31 **דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גַּבַּאי, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר מֻנָּח בְּבֵית דִּין**
32 **עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּת, אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיִטֹּל שְׂכָרוֹ.**

25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). 26) תבואה מחוברת לקרקע. 27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה – לתמרים, ואורה - לתאנים. 28) משום שאין בזה טורח לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. 29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. 30) בתי מלון. 31) על־מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב – מתקלקלת). ומזה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר (מגיד־משנה. ראה ה"ז).

33 **ז. וְאֵין מוֹרִידִין[32] הַקָּרוֹב לְעוֹלָם אֶלָּא לְשָׂדוֹת וּלְגַנּוֹת**
34 **וּכְרָמִים וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּאָרִיס[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא**
35 **יִפְסְדוּ וְנִמְצְאוּ בּוּרִים וּנְשַׁמִּים.**

32) מתבאר מהאמור למעלה. 33) מלשונו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא

נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

ח. מִי שֶׁיָּצָא[34] לְדַעַת וְהִנִּיחַ נְכָסָיו, וְאֵין יָדוּעַ לְהֵיכָן הָלַךְ וְלֹא מָה אֵרַע לוֹ - אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכָסָיו; וְאִם יָרַד - אֵין[35] מְסַלְּקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צְרִיכִין לְהִטַּפֵּל בּוֹ וּלְהַעֲמִיד לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, לֹא לְקַרְקַע וְלֹא לְמִטַּלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ יָצָא וְהִנִּיחַ נְכָסָיו[36]. וְכֵיצַד יִהְיֶה דִּין נִכְסֵי זֶה? מִטַּלְטְלִין - יַעַמְדוּ בְּיַד זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא זֶה וְיִתְבַּע, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת וְיִתְבְּעוּ הַיּוֹרְשִׁין.

34) שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. 35) ב'בית יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות־סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). 36) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית־דין מצווים לשמור עליהם.

ט. וְהַקַּרְקָעוֹת: מִי שֶׁהִנִּיחוֹ שָׁכֵן[37] - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ שָׂכָר[38]. וְשָׂדֶה אוֹ כֶּרֶם שֶׁהָיָה בָּהֶן אָרִיס - יִשָּׁאֲרוּ כְּמוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא. וְשָׂדֶה אוֹ כֶּרֶם שֶׁהִנִּיחָם בּוּרִים[39] - יִשָּׁאֲרוּ בּוּרִים[40]; שֶׁהֲרֵי הוּא בִּרְצוֹנוֹ אִבֵּד מָמוֹנוֹ, וַאֲבֵדָה לְדַעַת אֵין אָנוּ מְצַוִּין לְהַחֲזִירָהּ.

37) צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. 38) אין בית־דין גובה ממנו שכר דירה. 39) בלתי מועבדים. 40) ואף־על־פי שהקרקע ייפסד.

י. שָׁמְעוּ בּוֹ[41] שֶׁמֵּת - הֲרֵי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין כָּל הַמִּטַּלְטְלִין וּמַנִּיחִין אוֹתָן אֵצֶל נֶאֱמָן עַל פִּיהֶן[42], וּמוֹרִידִין הַקָּרוֹב לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּאָרִיס[43] עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁמֵּת אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא.

41) בזה שיצא לדעתו. 42) דעת רבינו, שדין שמעו שמת ביוצא לדעת - כדין לא שמעו שמת בשבוי (מגיד־משנה). 43) כמבואר למעלה בהלכה ה בדין שבוי. והרמב"ן והרשב"א - הובאו במגיד־משנה כאן - חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאין מורידים קרוב כלל כל זמן שאין ראייה ברורה שמת. ונימוקם, שבברייתא אמרו סתם: היורד לנכסי רטושין מוציאין אותן מידו, ולא חילקו בין שמעו שמת ובין לא שמעו, אולם כשהקרובים רוצים להוריד לא קרוב בתורת אריסות - נותנים בית־דין הסכמתם לזה, משום שחוששים לשמועה כזו, אבל אין כוח השמועה יפה להוריד קרובים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסי קטן.

א. כְּשֶׁמּוֹרִידִין[2] קָרוֹב לְנִכְסֵי הַשָּׁבוּי אוֹ בּוֹרֵחַ אוֹ לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת - לֹא יוֹרִידוּ קָטָן[3], שֶׁמָּא יַפְסִיד הַנְּכָסִים. וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכְסֵי קָטָן, שֶׁמָּא יִטְעַן וְיֹאמַר: זֶה חֶלְקִי הַמַּגִּיעַ לִי בִּירֻשָּׁתִי. וַאֲפִלּוּ קָרוֹב מֵחֲמַת קָרוֹב אֵין מוֹרִידִין. כֵּיצַד? הָיוּ שְׁנֵי אַחִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְנִשְׁבָּה הַקָּטָן[4] אוֹ בָּרַח - אֵין מוֹרִידִין הַגָּדוֹל לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּטָן אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת, וְשֶׁמָּא יַחֲזִיק זֶה הָאָח, וּלְאַחַר שָׁנִים יֹאמַר: זֶה חֶלְקִי שֶׁהִגִּיעַ לִי בִּירֻשָּׁתִי[5], וּמֵחֲמַת יֵרֻשָּׁה בָּאתִי. וַאֲפִלּוּ בֶּן אָחִיו שֶׁל זֶה הַקָּטָן הַנִּשְׁבָּה - אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ לִנְכָסָיו[6], שֶׁמָּא יֹאמַר: שֶׁמֵּחֲמַת אָבִי יֵרֻשָּׁתִי חֶלֶק זֶה.

2) בבא־מציעא לט. 3) מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". 4) רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמא יטעון" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחם־משנה). 5) והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. 6) בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך־עיון מניין לו זה?" ובלחם־משנה האריך בזה, והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף־על־פי־כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתים. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו – אף־על־פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). [פירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם־משנה].

ב. לְעוֹלָם אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכְסֵי קָטָן, אֲפִלּוּ קָרוֹב מֵחֲמַת אַחֵי הָאֵם[7] שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִירֵשׁ. הַרְחָקָה יְתֵרָה הִיא זוֹ. וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בֵּינֵיהֶן[8] שְׁטַר חֲלֻקָּה[9] בֵּין בַּבָּתִים[10] בֵּין בַּשָּׂדוֹת - לֹא יֵרֵד. וַאֲפִלּוּ אָמַר: כְּתָבוּ עָלַי שְׁטַר אֲרִיסוּת[11] - לֹא יֵרֵד; שֶׁמָּא יֹאבְדוּ הַשְּׁטָרוֹת וְיַאֲרְכוּ הַיָּמִים וְיִטְעַן וְיֹאמַר שֶׁזֶּה חֵלֶק יֵרֻשָּׁה בָּא לוֹ (מֵחֲמָתוֹ אוֹ) מֵחֲמַת מוֹרִישָׁיו. מַעֲשֶׂה[12] בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁהָיוּ לָהּ שָׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁבֵּית הַזְּקֵנָה הִיא וּבַת אַחַת, וּמֵתָה בַּת שְׁנֵיָּה וְהִנִּיחָה בֵּן קָטָן[13]; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹרִידִין זוֹ הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לַנְּכָסִים - שֶׁמָּא מֵתָה הַזְּקֵנָה[14], וְנִמְצְאוּ שְׁלִישׁ נְכָסִים[15] אֵלּוּ לַקָּטָן, וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לִנְכְסֵי קָטָן; וְכֵן אֵין מוֹרִידִין לְזֶה הַקָּטָן בַּנְּכָסִים - שֶׁמָּא עֲדַיִן הַזְּקֵנָה בַּחַיִּים, וְאֵין מוֹרִידִין קָטָן לִנְכְסֵי שָׁבוּי. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין? מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲמִיד אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַחֲצִי שֶׁל קָטָן[16], מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל כָּל נִכְסֵי הַזְּקֵנָה[17]. אַחַר

זְמַן שָׁמְעוּ שֶׁמֵּתָה הַזְּקֵנָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: תֵּרֵד הַבַּת הַנִּשְׂאָרָה לִשְׁלִישׁ הַנְּכָסִים, שֶׁהוּא חֵלֶק יֶרֶשָׁתָהּ; וְיֵרֵד הַקָּטָן לִשְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֶלְקוֹ מִנִּכְסֵי הַזְּקֵנָה[18]; וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁל בַּת הַשְּׁבוּיָה[19] - מַעֲמִידִין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[20] מִפְּנֵי חֵלֶק הַקָּטָן, שֶׁמָּא מֵתָה גַּם הַבַּת הַשְּׁבוּיָה, וְיֵשׁ לְזֶה הַקָּטָן חֲצִי הַשְּׁלִישׁ שֶׁלָּהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף־על־פי־כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - לרבות כזו שבדרך כלל אין בית־דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב'טור' חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם־משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם שי"ף שיישב סתירה זו בפשטות]. 8) גמרא שם. 9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. 10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה־שאין־כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הבדל בין בתים לשדות. 11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. 12) שם. 13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסבתא). 14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבויה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינויי שביה. 15) בכל הנכסים. 16) שמא מתו שתי השבויות, והקטן יורש חצי הנכסים, והבת שלא נשבית - חצי. 17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אביי, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי (כלמעלה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפוטרופוס למחציתו של הקטן. 18) כיורשה של אמו. 19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. 20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אביי ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הרי"ף בהלכותיו (בבבא־מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרינן מעיינינן איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הרי"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

יום שישי כ' סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשביח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניח בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

א. הָאַחִין[2] שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ יֵרֵשַׁת אֲבִיהֶן, אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּיַחַד בַּמֶּה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן - הֲרֵי הֵן כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר. וְכֵן בִּשְׂאָר הַיּוֹרְשִׁין - הֲרֵי הֵן שֻׁתָּפִין בְּנִכְסֵי מוֹרִישָׁן. וְכֹל שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּמָמוֹן זֶה[3] - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[4].

~ נקודות משיחות קודש ~

בנוסח התפילה, נאמר "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו" והם שלושה עניינים שבכל אחד מישראל - חלק, גורל וירושה. והם שלושה עניינים בעבודת האדם לקונו.

א. "ירושה" הם העניינים שיש לכל אחד ואחד מישראל בירושה מהאבות והאמהות, ובלשון התניא (פי"ח) "אהבה מסותרת שהיא ירושה לנו מאבותינו", ואין זה מגיע מצד יגיעת האדם אלא מירושה, שמבלי להתחשב במעמדו ומצבו - הוא "יורש הכל".

ב. "חלק" היא עבודת האדם בכח עצמו, היינו העבודה בכוחות הפנימיים שלו - שכל ומדות.

ג. "גורל" היא העבודה על־ידי הכוחות המקיפים - בחינת 'יחידה' שבנפש.

ההוראה מהלכה זו, שכל יהודי ויהודי "יורש הכל" בכל שלושת האופנים, וצריך שתהיה הירושה חדורה אצלו בכל כוחות הנפש - הגלויים והמקיפים.

בהמשך לזה ישנה גם הוראה פרטית מהלכה זו:
"האחין שעדיין לא חלקו ירושת אביהן... וכל שנשא ונתן כל אחד מהן בממון זה, השכר לאמצע".
העבודה בכלל היא, שהירושה שמקבל כל אחד מישראל תתגלה ותומשך בעבודה בפועל - "המעשה הוא העיקר", על־דרך ניהול משא ומתן בממון שבא בירושה. ובזה יש שני אופנים, האחד לפני שמחלקים את הירושה, שאז כולם עדיין שותפים, ולכן השכר לאמצע. והשני, שכל אחד ואחד נושא ונותן לעצמו ומקבל את חלקו.
ובעבודה, הסדר הרגיל הוא שכל אחד ואחד עובד את עבודתו לעצמו ומקבל את שכרו, אבל ישנם עניינים שחייבים להעשות ביחד, כגון תפילה בציבור עד"מ.
ולמעלה משני עניינים אלו, ישנו עניין הירושה שהיורש עומד במקום המוריש, ואז עבודתו אינה בבחינת בן שיורש, אלא שהוא המוריש ממש. ועבודה זו שייכת בכל ג' הקווין:
בתורה - שלימוד התורה שלו הוא בתכלית הביטול "תען לשוני אמרתך" שהוא כעונה אחר האומר דבר ה' ממש, מה שנאמר למשה מסיני.
בתפילה - "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך", ש"יגיד" הוא לשון המשכה, שהפה הוא רק כלי שיומשך ויתגלה על־ידו דיבורו ית'.
ובגמ"ח - שמרגיש בצדקה ובגמ"ח שנותן, שאינו אלא שליח של הקב"ה, וכל הצדקה שנותן היא משלו ית' שהוא "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים".

(ע"פ 'יין מלכות' ספר משפטים סימן יט)

2) משנה בבא בתרא קמד. 3) של הירושה. 4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד.) שנשא ונתן בממון של ירושה משותפת, ובאו היורשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירוש, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתינו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגו של רב ספרא - השכר לאמצע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשביח מחל ליורשים האחרים את טירחתו.

1 **ב. הָיוּ הַיּוֹרְשִׁין[5] גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים, וְהִשְׁבִּיחוּ**
2 **הַגְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים[6] - הִשְׁבִּיחוּ לָאֶמְצַע. אָמְרוּ[7] :**
3 **רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לָנוּ אַבָּא, וַהֲרֵי אָנוּ עוֹשִׁין וְאוֹכְלִין[8]**
4 **- הַשֶּׁבַח שֶׁל מַשְׁבִּיחַ[9]. וְהוּא[10] שֶׁיִּהְיֶה הַשֶּׁבַח מֵחֲמַת**
5 **הוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא הַמַּשְׁבִּיחַ; אֲבָל שָׁבְחוּ נְכָסִים מֵחֲמַת**
6 **עַצְמָן[11] - הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע.**

5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. 6) והקטנים אינם יכולים להשביח. 7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. 8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים - מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשונו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספתא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמי]. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמר בפני בית דין, שמא יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. 9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). 10) בתנאי. 11) כגון שעלה הנהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

7 **ג. וְכֵן[12] אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֵת הִיא הַיּוֹרֶשֶׁת בִּכְלַל**
8 **אַחְיוֹתֶיהָ[13] אוֹ בִּכְלַל בְּנוֹת דּוֹדֶיהָ[14], וְהִשְׁבִּיחָה**
9 **הַנְּכָסִים - הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע. וְאִם אָמְרָה: רְאוּ מַה**
10 **שֶׁהִנִּיחַ לִי בַּעְלִי, וַהֲרֵינִי עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת, הִשְׁבִּיחַ**
11 **הַנְּכָסִים מֵחֲמַת הוֹצָאָה - הֲרֵי הַשֶּׁבַח שֶׁלָּהּ.**

12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. 13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחיותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. 14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

12 **ד. מִי שֶׁיָּרַשׁ[15] אֶת אָבִיו, וְהִשְׁבִּיחַ הַנְּכָסִים וְנָטַע**
13 **וּבָנָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת:**
14 **אִם קְטַנִּים הֵן - הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע[16]; וְאִם הָיוּ גְּדוֹלִים,**
15 **הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחִין - שָׁמִין לוֹ כְּאָרִיס[17].**
16 **וְכֵן אָח שֶׁיָּרַד לִנְכְסֵי קָטָן וְהִשְׁבִּיחַ - אֵין שָׁמִין לוֹ**
17 **כְּאָרִיס, אֶלָּא הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע, שֶׁהֲרֵי לֹא בִּרְשׁוּת יָרַד.**

15) בבא מציעא לט: ו־מ. 16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבוי (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. 17) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי או בורח מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבוי, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותו כיורד ברשות בית דין. וכל

זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבוי קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דהיינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול"].

1 **ה. אֶחָד מִן הָאַחִין[18] שֶׁלָּקַח מָעוֹת וְעָשָׂה בָּהֶן**
2 **סְחוֹרָה, אִם הָיָה תַּלְמִיד חָכָם גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ**
3 **תּוֹרָתוֹ שָׁעָה אַחַת - הֲרֵי הַשָּׂכָר שֶׁלּוֹ[19]; שֶׁאֵין זֶה**
4 **מַנִּיחַ תּוֹרָתוֹ וּמִתְעַסֵּק לְצָרְכָּהּ אֶחָיו[20].**

18) מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד. ראה למעלה הלכה א בהערות). 19) משמע שכל השכר שלו. והרמב"ן הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעכשיו אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). 20) לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה שלצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעיסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירוש: "שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק)", ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

5 **ו. אֶחָד מִן הָאַחִין[21] שֶׁמִּנָּהוּ הַמֶּלֶךְ גַּבַּאי[22] אוֹ סוֹפֵר**
6 **שֶׁמַּכְנִיס וּמוֹצִיא בְּמָמוֹן הַמֶּלֶךְ[23], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה**
7 **מֵעֲבוֹדַת הַמְּלָכִים: אִם מֵחֲמַת אֲבִיהֶן מִנָּהוּ, כְּגוֹן**
8 **שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן יָדוּעַ בְּדָבָר זֶה, וְאָמַר[24]: נַעֲמִיד תַּחְתָּיו**
9 **בְּנוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַיְתוֹמִים - הַפְּרָס שֶׁיִּטֹּל**
10 **וְכָל הַשָּׂכָר שֶׁיִּשְׂתַּכֵּר בָּעֲבוֹדָה לְכָל הָאַחִין. וַאֲפִלּוּ**
11 **הָיָה חָכָם בְּיוֹתֵר וְרָאוּי לְמַנּוֹתוֹ[25]. וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ**
12 **מִנּוּהוּ - הֲרֵי זֶה לְעַצְמוֹ[26].**

21) ברייתא שם קמד: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחין השותפין". 22) גובה מסים. 23) ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. 24) המלך או שריו. 25) בזכות עצמו. 26) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירשו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירוש זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

13 **ז. אֶחָד מִן הָאַחִין[27] שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ**
14 **הַבַּיִת[28], וְקָנָה עֲבָדִים בִּשְׁמוֹ לְבַדּוֹ[29], הִלְוָה לַאֲחֵרִים**
15 **וְהָיָה שְׁטַר הַחוֹב בִּשְׁמוֹ לְבַדּוֹ, וְאָמַר: מָעוֹת אֵלּוּ**
16 **שֶׁהִלְוֵיתִי אוֹ שֶׁקָּנִיתִי בָּהֶן עֲבָדִים אֵלּוּ שֶׁלִּי לְבַדִּי הֵן,**
17 **שֶׁנָּפְלוּ לִי מִבֵּית אַבִּי אִמִּי[30], אוֹ מְצִיאָה מָצָאתִי, אוֹ**
18 **מַתָּנָה נִתְּנָה לִי - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[31] שֶׁנָּפְלָה לוֹ**
19 **יְרֻשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ מָצָא מְצִיאָה, אוֹ זָכָה בְּמַתָּנָה[32].**
20 **וְכֵן[33] הָאִשָּׁה[34] שֶׁהָיְתָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת,**
21 **וְהָיוּ אוֹנוֹת, שֶׁהֵן שִׁטְרֵי מִמְכַּר עֲבָדִים וְשִׁטְרֵי חוֹבוֹת,**
22 **יוֹצְאוֹת עַל שְׁמָהּ, וְאָמְרָה: שֶׁלִּי הֵן, שֶׁנָּפְלוּ לִי מִבֵּית**
23 **אֲבוֹתַי - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁנָּפְלוּ לָהּ לִירֻשָּׁה[35].**
24 **וְכֵן אַלְמָנָה שֶׁהָיְתָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בִּנְכְסֵי יְתוֹמִים,**
25 **וְהָיוּ אוֹנוֹת וּשְׁטָרוֹת יוֹצְאוֹת עַל שְׁמָהּ, וְאָמְרָה:**
26 **מִירֻשָּׁה נָפְלוּ לִי, אוֹ מְצִיאָה מָצָאתִי, אוֹ מַתָּנָה נִתְּנָה**
27 **לִי - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה[36]. וְאִם יֵשׁ לָהּ נְדוּנְיָא[37],**
28 **וְאָמְרָה: מִנְּדוּנְיָתִי לָקַחְתִּי - נֶאֱמֶנֶת. אֲבָל אִם אֵין לָהּ**
29 **נְדוּנְיָא וְלֹא הֵבִיאָה רְאָיָה[38] - הֲרֵי הַכֹּל בְּחֶזְקַת**
30 **הַיּוֹרְשִׁין.**

27) מחלוקת רב ושמואל שם נב. 28) היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. 29) בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. 30) והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. 31) כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששנינו כמותו בברייתא (שם:). 32) רב אמר סתם: "עליו להביא ראייה" ופירש רבה (שם:) כוונתו, שעליו להביא ראייה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. 33) ברייתא שם. 34) נשואה. 35) לא התכוון לומר שעליה להביא ראייה שאותם השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראייה שנפלה לה ירושה בסכום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאינה נושאת ונותנת בתוך הבית]. 36) ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידיה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראייה. 37) נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידיה אחר מות בעלה. 38) שם.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאַחִים וּבְאַלְמָנָה שֶׁאֵין חֲלוּקִין בְּעִסָּתָן[39]; אֲבָל אִם הָיוּ חֲלוּקִין בְּעִסָּתָן[40] - שֶׁמָּא מֵעִסָּתוֹ קְמִץ[41], וְעַל הָאַחִין לְהָבִיא רְאָיָה[42] שֶׁהֵן מִשֶּׁל אֶמְצַע[43]. וְכֵן אִם מֵת זֶה[44] הַנּוֹתֵן וְהַנּוֹשֵׁא בְּתוֹךְ הַבַּיִת - עַל הָאַחִין לְהָבִיא רְאָיָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ חֲלוּקִין בְּעִסָּתָן.

39) אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. 40) כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. 41) צמצם הוצאות משק הבית שלו וחסך סכום זה. 42) מימרא של רב חסדא שם. 43) מנכסים המשותפים. 44) שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחין להביא ראייה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראייה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראייה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם), בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן רבינו כאן) כמותו, וביאר: "נקטינן מרבותי ז"ל כל היכא דאמרה גמרא: תיובתא דפלוני - תיובתא, בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא, כי הך דשמואל, לא בטלו דבריו דאמרינן לא הוה בריר להון דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא דלא אישתכח פירוקא בהאי שעתא" [=כשמסיימים בגמרא "תיובתא דפלוני תיובתא" הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמסיימים "קשיא" הכוונה - לא מצאנו לפי שעה תירוץ לקושייא זו.

ט. אֶחָד מִן הָאַחִין[45] שֶׁשְּׁטַר חוֹב[46] יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ[47] - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁאָבִיו נְתָנוֹ לוֹ בִּכְתִיבָה[48] וּמְסִירָה[49], אוֹ שֶׁצִּוָּה לוֹ בּוֹ כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע.

45) ברייתא שם קעג. 46) של אביהם שהלווה כסף לפלוני. 47) וטוען - אבא נתנו לי במתנה. 48) שכתב לו שטר מתנה על שטר חוב זה. 49) ומסר לו את השטר. בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו כחכמים.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[50]? בְּאַחִין, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שׁוֹמְטִין[51] זֶה מִזֶּה; אֲבָל אַחֵר שֶׁטָּעַן שֶׁנָּתַן לוֹ אוֹ שֶׁקָּנָהוּ מִבְּעָלָיו - גּוֹבֶה בּוֹ[52], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה.

50) בגמרא בבא בתרא שם נחלקו אביי ורבא באדם אחר (לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אביי אומר - צריך להביא ראייה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא. 51) מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). 52) בהלכות מכירה (שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל הלווה יכול לטעון: אינך בעל הדברים שלי, הבא ראייה שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא שיטת רבו הר"י מיגאש.

יא. אֶחָד מִן הָאַחִין[53] שֶׁנָּטַל מָאתַיִם זוּז לִלְמֹד תּוֹרָה אוֹ לִלְמֹד אֻמָּנוּת - יְכוֹלִין הָאַחִין לוֹמַר לוֹ: אִם אֵין אַתָּה אֶצְלֵנוּ, אֵין לְךָ מְזוֹנוֹת אֶלָּא לְפִי בְּרֻכַּת הַבַּיִת[54]; שֶׁאֵין הוֹצָאַת מְזוֹנוֹת הָאֶחָד לְבַדּוֹ כְּהוֹצָאַת מְזוֹנוֹתָיו בֵּין רַבִּים.

53) ברייתא וגמרא שם קמד: 54) לפי חשבון הוצאות המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד (על פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור המתחיל ברכת).

יב. מִי שֶׁמֵּת[55] וְהִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - אֵין הַגְּדוֹלִים מִתְפַּרְנְסִים[56] פַּרְנָסַת הַקְּטַנִּים, וְלֹא הַקְּטַנִּים נִזּוֹנִים מְזוֹנוֹת הַגְּדוֹלִים[57], אֶלָּא חוֹלְקִים בְּשָׁוֶה[58]. נָשְׂאוּ[59] גְּדוֹלִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן - יִשְׂאוּ הַקְּטַנִּים כֵּן מִכְּלַל הַנְּכָסִים, וְאַחַר כָּךְ יַחֲלֹקוּ. נָשְׂאוּ הַגְּדוֹלִים בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן, וְאָמְרוּ הַקְּטַנִּים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן: הֲרֵי אָנוּ נוֹשְׂאִין[60] כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּשְׂאתֶם אַתֶּם[61] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, אֶלָּא מַה שֶּׁנָּתַן[62] לָהֶם אֲבִיהֶם - נָתַן.

55) משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם. 56) הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. 57) דרכם של קטנים לאכול יותר מגדולים. 58) וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. 59) נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה. 60) מנכסי הירושה המשותפים. 61) בחיי האב. 62) שהרי זה מתנה מחיים.

יג. הִשִּׂיא הָאָב[63] אֶת בְּנוֹ וְעָשָׂה לוֹ מִשְׁתֶּה, וְהָיְתָה הַהוֹצָאָה מִשֶּׁל אָב, וְנִשְׁתַּלְּחָה שׁוֹשְׁבִינוּת[64] לְזֶה הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב[65], כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת[66] לְאַחַר מִיתַת הָאָב - חוֹזֶרֶת לָאֶמְצַע[67]. אֲבָל הוֹצִיא הַבֵּן בְּמִשְׁתֶּה מִשֶּׁלּוֹ[68] - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת אֶלָּא מֵחֵלֶק הַבֵּן שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ בִּלְבַד[69].

63) משנה וברייתא שם קמד: 64) "מנהג פשוט ברוב המדינות, שבזמן שיישא אדם אשה משלחין לו ריעיו ומיודעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותם הריעים והמיודעים ששלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן - הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות מחוייב להחזירה לשולח כשיישא אשה (ראה שם פרטי דין שושבינות). 65) ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין.

66) כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות. 67) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו ובחובותיו. 68) ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות. 69) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

יד. הָאָב שֶׁשָּׁלַח[70] שׁוֹשְׁבִינוּת בְּשֵׁם אֶחָד מִבָּנָיו, כְּשֶׁתַּחֲזֹר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת[71] לְאוֹתוֹ הַבֵּן - הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ[72]. אֲבָל אִם שִׁלְּחָהּ הָאָב בְּשֵׁם בָּנָיו סְתָם, כְּשֶׁתַּחֲזֹר - תַּחֲזֹר לָאֶמְצַע[73]. וְאֵין זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ[74] עַד שֶׁיִּשְׁמְחוּ עִמּוֹ הַבָּנִים כֻּלָּן; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן שׁוֹשְׁבִינִין, שֶׁבְּשֵׁם כֻּלָּן נִשְׁתַּלְּחָה. לְפִיכָךְ, אִם שָׂמַח בְּמִקְצָתָן[75] - מַחֲזִיר חֵלֶק זֶה שֶׁשָּׂמַח עִמּוֹ בִּלְבַד, וַהֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע.

70) שם. 71) אחר מיתת האב. 72) שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. 73) כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו בשווה. 74) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. [אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה שנשאו]. 75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת נישואיהם.

טו. גְּדוֹל הָאַחִין[76] שֶׁהָיָה לוֹבֵשׁ וּמִתְכַּסֶּה מַלְבּוּשִׁין נָאִים, אִם יֵשׁ לָאַחִים הֲנָאָה מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין - הֲרֵי זֶה לוֹבֵשׁ מִתְּפִיסַת הַבַּיִת[77].

76) מימרא של רבא, שם קלט. 77) מכספי הירושה המשותפים.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר דין אחים שחלקו ובא להם אח ממדינת הים, ודין המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי אפוטרופוס ליתומים קטנים.

א. שְׁנֵי אַחִים[2] שֶׁחָלְקוּ, וּבָא לָהֶן אָח מִמְּדִינַת הַיָּם[3], וְכֵן שְׁלִשָׁה אַחִין שֶׁחָלְקוּ, וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[4], אֲפִלּוּ נָטַל זֶה קַרְקַע וְזֶה כְּסָפִים[5] - בָּטְלָה מַחֲלֹקֶת[6], וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַשְּׁאָר בְּשָׁוֶה[7].

2) מחלוקת רב ושמואל בבבא־בתרא קו: 3) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. 4) שאביהם עשה שדה זו אפותיקי לבעל־חוב. שאם לא כן, אין בעל־חוב יכול לגבות כל חובו מאחד מן היורשים בלבד, אלא נוטל מכל אחד כפי חלקו בירושה (׳טור׳ חו״מ סי׳ קעה. ובסמ״ע שם סק״ה מבאר שני מקרים אחרים, שמזכים את בעל החוב לגבות כל חובו מיורש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות שכנים פ״א ה״ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום אחר, יכול בעל החוב לומר אינני רוצה בשתי שדות מרוחקות זו מזו. ראה סמ״ע סי׳ קז ס״ק כא). 5) בבא־קמא ט. 6) כרב, משום שבמסקנא (ב״ב שם) אמרו: והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאילו לא חלקו כלל. 7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטילים גורל ביניהם. [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא־קמא שם בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון: אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה, מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום שהסוגיא שם עוסקת בביאור דברי רבי אסי, ואפשר שזה נאמר רק לפי שיטתו בבבא־בתרא (שם) שלא בטלה מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו, אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

ב. מִי שֶׁצִּוָּה[8] בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ שֶׁיִּתְּנוּ לִפְלוֹנִי דֶּקֶל אוֹ שָׂדֶה מִנְּכָסָיו, וְחָלְקוּ הָאַחִין וְלֹא נָתְנוּ לִפְלוֹנִי כְּלוּם - הֲרֵי הַמַּחְלֹקֶת בְּטֵלָה. וְכֵיצַד עוֹשִׂין? נוֹתְנִין מַה שֶּׁצִּוָּה מוֹרִישָׁן, וְאַחַר כָּךְ חוֹזְרִין וְחוֹלְקִין כַּתְּחִלָּה.

8) כתובות קט:

ג. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ[9] - שָׁמִין לָהֶן מַה שֶּׁעֲלֵיהֶן[10]; אֲבָל מַה שֶּׁעַל בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן, שֶׁקָּנוּ לָהֶן מִתְּפִיסַת הַבַּיִת[11] - אֵין שָׁמִין. וְכֵן מַה שֶּׁעַל נְשׁוֹתֵיהֶן, שֶׁכְּבָר זָכוּ בָּהֶן לְעַצְמָן[12]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבִגְדֵי חֹל; אֲבָל בְּבִגְדֵי שַׁבָּת וּמוֹעֵד - שָׁמִין מַה שֶּׁעֲלֵיהֶן[13].

9) מימרא של עולא, בבא־קמא יא: 10) הבגדים שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. 11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות ולבוא לבית־דין לצורך השומה. 12) בתוקף המחילה. 13) רי״ף בבא־קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין פ״א ה״ד).

ד. מִי שֶׁהִנִּיחַ[14] יְתוֹמִים, מִקְצָתָן גְּדוֹלִים וּמִקְצָתָן קְטַנִּים[15], וְרָצוּ לַחֲלֹק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ הַגְּדוֹלִים חֶלְקָן - מַעֲמִידִין בֵּית דִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַקְּטַנִּים, וּבוֹרֵר לָהֶן הַחֵלֶק הַיָּפֶה. וְאִם הִגְדִּילוּ - אֵינָן יְכוֹלִין לִמְחוֹת[16], שֶׁהֲרֵי עַל פִּי בֵּית דִּין חָלְקוּ לָהֶם[17]. וְאִם טָעוּ בֵּית דִּין בַּשּׁוּמָא וּפִחֲתוּ שְׁתוּת[18] - יְכוֹלִין לִמְחוֹת[19], וְחוֹלְקִין חֲלֻקָּה אַחֶרֶת אַחַר שֶׁהִגְדִּילוּ.

14) קידושין מב. 15) בגמרא כתוב סתם: ״יתומים שבאו לחלוק״. ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם כולם גדולים הרי אין בית־דין נזקקים להם כלל, ואם כולם קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי אפוטרופוס. 16) כרב נחמן, שם. 17) מלשונו זה, מדייק המגיד־משנה שאפוטרופוס אינו רשאי לחלוק על דעת עצמו, אלא על־פי בית־דין. 18) הקטנים קיבלו פחות

אחד משישה מהמגיע להם. 19) שנינו בכתובות צט: שום היתומים שפיחתו שתות או הותירו שתות - מכרן בטל (ראה פי"ג מהל' מכירה ה"י).

ה. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ יוֹרְשִׁין גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - צָרִיךְ לְמַנּוֹת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[20] שֶׁיִּהְיֶה מִתְעַסֵּק בְּחֵלֶק הַקָּטָן[21] עַד שֶׁיַּגְדִּיל. וְאִם לֹא מִנָּה - חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ; שֶׁבֵּית דִּין הוּא אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִים.

20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות אפוטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב. 21) הראב"ד בהשגותיו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו, שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישביחו לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם הגדולים מסכימים להאריך את השותפות עד שיגדלו הקטנים, ונראה לבית־דין שהגדולים ישביחו את הנכסים - מניחים את חלק הקטנים בידיהם, כדי שייהנו מן השבח, כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד־משנה). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ט הי"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה.

ו. צִוָּה הַמּוֹרִישׁ[22] וְאָמַר: יִנָּתֵן חֵלֶק הַקָּטָן לַקָּטָן, וּמַה שֶׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה בָּהּ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם מִנָּה הַמּוֹרִישׁ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל הַקְּטַנִּים קָטָן אוֹ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמַנִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לֹא אִשָּׁה וְלֹא עֶבֶד וְלֹא קָטָן וְלֹא עַם הָאָרֶץ[23], שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת חָשׁוּד עַל הָעֲבֵרוֹת. אֶלָּא בּוֹדְקִין[24] עַל אָדָם נֶאֱמָן וְאִישׁ חַיִל, וְיוֹדֵעַ לְהַפִּיחַ בִּזְכוּת הַיְתוֹמִים[25] וְטוֹעֵן טַעֲנָתָם, וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ בְּעִסְקֵי הָעוֹלָם כְּדֵי לִשְׁמֹר נְכָסִים וּלְהַרְוִיחַ בָּהֶן, וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל הַקְּטַנִּים. בֵּין שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק בֵּין שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַקָּטָן[26]. אֶלָּא שֶׁאִם הָיָה קָרוֹב - לֹא יֵרֵד לַקַּרְקָעוֹת.

22) ברייתא שם: "אין עושין אפיטרופין נשים ועבדים וקטנים, ואם מינן אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל־שכן שיכול למסור הנכסים לידי היורש הקטן עצמו. תמוה קצת, למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפוטרופוס המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו. 23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי עם־הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על אלה. ומה ששנינו שאין ממנים עם־הארץ אפוטרופוס, הכוונה לסוג ב. ובמגיד־משנה כתב שגם דעת רבינו כן. כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד על העבירות", הוא ביאור לאיזה סוג של עם־הארץ אמרו שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פיסקא זו גם כנימוק: למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש יתומים בכלל (ראה סמ"ע סי' רצ סק"ו). 24) מחזרים אחר אדם מחונן במידות הנמנות למטה. 25) אביי, כתובות קט: 26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

ז. בֵּית דִּין[27] שֶׁהֶעֱמִידוּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְשָׁמְעוּ עָלָיו שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמוֹצִיא הוֹצָאוֹת יָתֵר מִדָּבָר שֶׁהָיָה אָמוּד בּוֹ - יֵשׁ לָהֶן לָחוּשׁ לוֹ שֶׁמָּא מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים הוּא אוֹכֵל, וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ[28] וּמַעֲמִידִין אַחֵר. אֲבָל אִם מִנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ, שֶׁמָּא מְצִיאָה מָצָא. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא מַפְסִיד נְכְסֵי יְתוֹמִים - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ. וּכְבָר הִסְכִּימוּ הַגְּאוֹנִים[29] שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[30], הוֹאִיל וּמַפְסִיד. וְהוּא הַדִּין לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים, וְהָיְתָה שְׁמוּעָתוֹ טוֹבָה, וְהָיָה יָשָׁר וְרוֹדֵף מִצְוֹת, וְחָזַר לִהְיוֹת זוֹלֵל וְסוֹבֵא וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַחֻשָּׁד, אוֹ שֶׁפָּרַץ בְּנִדְרִים וּבַאֲבַק גָּזֵל - בֵּית דִּין חַיָּבִים לְסַלֵּק אוֹתוֹ[31] וּלְהַשְׁבִּיעוֹ, וּלְמַנּוֹת לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס כָּשֵׁר. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ כְּפִי מַה שֶׁיֵּרָאֶה לַדַּיָּן, שֶׁכָּל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין הוּא אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִים.

27) גיטין נב: 28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן, שאפוטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית־דין מסלקים אפוטרופוס שהם עצמם מינוהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים, וכשאמר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינוהו בית־דין, משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות, ובית־דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף־על־פי שאין עדות ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד־משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. 29) רי"ף שם. 30) שלא לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים, אף־על־פי שנפסקה הלכה (שם נב.) כאבא שאול, שאין משביעים אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פי"א ה"ה). 31) אנו אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה ממנהו. וכתב במגיד־משנה, שאם מינה האב אדם בלתי הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפוטרופוס כזה.

ח. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, אֲפִלּוּ הָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה יוֹתֵר מִדַּי וּמַפְסִיד, וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רָעָה - אֵין בֵּית דִּין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מָמוֹנוֹ, וְאֵין מַעֲמִידִין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[32]. אֶלָּא אִם כֵּן צִוָּה אָבִיו אוֹ מוֹרִישׁוֹ, שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יִהְיֶה כָּשֵׁר וּמַצְלִיחַ, אוֹ שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לוֹ עַד זְמַן

מְרֻבֶּה. וְהַשּׁוֹטֶה וְהַחֵרֵשׁ - הֲרֵי הֵן כִּקְטַנִּים, וּמַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[33].

32) בבא־מציעא לט. אמרו: "אפוטרופא לדיקנני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפוטרופוס למגודלי זקן)". 33) בכתובות מח. אמרו: "מי שנשתטה, בית־דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד־משנה המקור ביבמות קיג. אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בתיקו. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד שם הוא כותב שמעמידים אפוטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפוטרופוס. וצ"ע.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמיץ, ודין אפוטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

א. מָעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים[2] שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן - אֵינָן צְרִיכִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין בָּהֶן? בּוֹדְקִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת[3], וְיִהְיוּ עִדִּית[4], וְיִהְיֶה אִישׁ נֶאֱמָן וְשׁוֹמֵעַ דִּינֵי תּוֹרָה וּמְעוֹלָם לֹא קִבֵּל עָלָיו נִדּוּי, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמָּעוֹת בְּבֵית דִּין קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[5], וְנִמְצְאוּ הַיְתוֹמִים נֶהֱנִין מִשְׁכַּר הַמָּעוֹת. וְכֵן אִם אֵין לוֹ קַרְקַע - יִנָּתֵן לָהֶן מַשְׁכּוֹן זָהָב שָׁאִין בּוֹ סִימָן[7], וְנוֹטְלִין בֵּית דִּין הַמַּשְׁכּוֹן, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמָּעוֹת קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד. וְלָמָּה לֹא יִקְחוּ מַשְׁכּוֹן כֵּלִים שֶׁל זָהָב אוֹ חֲלִי[8] שֶׁל זָהָב? שֶׁמָּא שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, וְיִתְּנוּ סִימָן וְיִטְלוּהוּ אַחַר מוֹתוֹ[9], אִם יֵדַע הַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה[10] אָמוּד[11]. וְכַמָּה יִפְסְקוּ בַּשָּׂכָר? כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין, אוֹ שְׁלִישׁ הַשָּׂכָר אוֹ חֶצְיוֹ. אֲפִלּוּ רְבִיעַ הַשָּׂכָר לַיְתוֹמִים, אִם רָאוּ שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה לָהֶם - עוֹשִׂין. לֹא מָצְאוּ אָדָם שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ הַמָּעוֹת רָחוֹק לְהֶפְסֵד וְקָרוֹב לְשָׂכָר - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹצִיאִין מֵהֶן מְזוֹנוֹת מְעַט[12], עַד שֶׁיִּקְנוּ לָהֶן בַּמָּעוֹת קַרְקַע[13], וְיִמְסְרוּ אוֹתוֹ בְּיַד אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁיַּעֲמִידוּ לָהֶן.

2) בבא־מציעא ע. 3) קרקעות. 4) שדות משובחות. 5) בית־דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה צריך לתת המעות בבית־דין? משום שעיסקא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל בית־דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת היתומים, שהפקר בית־דין — הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י שם). ועיסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים. 6) לא כלים שלמים. 7) יתבאר בסמוך. 8) מין תכשיט. 9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאין עדים שזה הפקיד כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה מגיד־משנה), ונאמן לטעון לקוחים הם בידי, אבל בית־דין אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק (ראה פ"ו מהל' שאלה ופקדון ה"ד). [בהגהות מיימוניות כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר, שלשיטתו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו]. וב'תוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמא יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. 10) מקבל הכסף. 11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים כאלה (ראה דברי רבינו שם). 12) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. 13) קרקע מביא הכנסות, והקרן בטוח.

ב. כָּל הַמִּטַּלְטְלִין[14] שֶׁל יְתוֹמִים - שָׁמִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין. וְאִם הָיָה הַשּׁוּק[15] קָרוֹב לַמְּדִינָה[16] - מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק וּמוֹכְרִין אוֹתָן. וְיִצְטָרְפוּ דְּמֵיהֶן עִם הַמָּעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים.

14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: 15) מקום שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית־הדין. 16) לעיר, שם.

ג. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ[17] שֵׁכָר שֶׁל יְתוֹמִים, אִם יַנִּיחוֹ כָּאן עַד שֶׁיִּמָּכֵר - שֶׁמָּא יַחְמִיץ, וְאִם יוֹלִיכוֹ לַשּׁוּק - שֶׁמָּא יֵאָרְעוּ אֹנֶס בַּדֶּרֶךְ, הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשֶׁלּוֹ[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

17) שם. 18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו. במגיד־משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על־מנת להרוויח יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים בסכנה כדי להרוויח.

ד. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין[19] בֵּית דִּין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, מוֹסְרִין לוֹ כָּל נִכְסֵי הַקָּטָן, הַקַּרְקַע וְהַמִּטַּלְטְלִין שֶׁלֹּא נִמְכְּרוּ. וְהוּא מוֹצִיא וּמַכְנִיס, וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר וְשׁוֹבֵר, וְנוֹטֵעַ וְזוֹרֵעַ, וְעוֹשֶׂה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה שֶׁזֶּה טוֹב לַיְתוֹמִים. וּמַאֲכִילָן וּמַשְׁקָן וְנוֹתֵן לָהֶן כָּל הַהוֹצָאָה כְּפִי הַמָּמוֹן וּכְפִי הָרָאוּי לָהֶן. וְלֹא יַרְוִיחַ לָהֶן יוֹתֵר מִדַּי[20], וְלֹא יְצַמְּצֵם עֲלֵיהֶם יָתֵר מִדַּי.

19) גיטין נב. 20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב חומרי כלשהם להוציא למזונות.

ה. כְּשֶׁגִּדְּלוּ הַיְתוֹמִים - נוֹתֵן לָהֶם מָמוֹן מוּרִישָׁן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶן חֶשְׁבּוֹנוֹת[21] מַה שֶּׁהִכְנִיס וְהוֹצִיא, אֶלָּא אוֹמֵר לָהֶן: זֶה הַנִּשְׁאָר[22]. וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[23] שֶׁלֹּא גְּזָלָן כְּלוּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁמִּנּוּהוּ בֵּית דִּין; אֲבָל אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים וְכֵן שְׁאָר הַמּוּרִישִׁין - אֵינוֹ נִשְׁבָּע[24] עַל טַעֲנַת סָפֵק[25]. יֵשׁ לָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[26] לִלְבֹּשׁ

וּלְהִתְכַּסּוֹת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מְכֻבָּד וְיִהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לַיְתוֹמִים הֲנָאָה בְּנִכְסֵיהֶן בִּהְיוֹת דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין.

21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, וכן כתב הרי"ף בהלכותיו וביאר בשם גאון, שהכלל המקובל בידינו "הלכה כרבי מחבירו" לא נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג, הוא אביו של רבי). 22) בברייתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד־משנה כאן) שלא אמרו "אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה - כשמוסרים לו בית־דין את הנכסים - מסדרים רשימה מדוייקת של כל הנמסר לידו, וכותבים שתי רשימות דומות, אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן. 23) כשהוא אוחז בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר־תורה. 24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה כמותו בגמרא (שם:). וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופסות, אבל כשמינהו בית־דין יש לו הנאה מזה שבית־דין רואים בו אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב הרמב"ן (מובא במגיד־משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר בשכר וחייב בגניבה ואבידה, וכשמינהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש מלקבל אפוטרופסות (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב'טור' חו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד־משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). 25) אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'ברי' שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). 26) שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפוטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יֵשׁ לָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[27] לִמְכֹּר בְּהֵמָה וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, שָׂדוֹת וּכְרָמִים, לְהַאֲכִיל לַיְתוֹמִים. אֲבָל אֵין מוֹכְרִין וּמַנִּיחִין הַמָּעוֹת[28], וְאֵין מוֹכְרִין שָׂדוֹת לִקַּח עֲבָדִים, וְלֹא עֲבָדִים לִקַּח שָׂדוֹת[29], שֶׁמָּא לֹא יַצְלִיחַ[30]. אֲבָל מוֹכְרִין שָׂדֶה לִקַּח שְׁוָרִים לַעֲבוֹדַת שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת[31], שֶׁהַשְּׁוָרִים הֵן עִקַּר כָּל נִכְסֵי שָׂדוֹת[32].

27) ברייתא, שם. 28) שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). 29) כרבן שמעון בן גמליאל בברייתא, שם. 30) בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמא) לא משפיין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמא יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. 31) שם, מעשה באפוטרופוס בשכינותו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. 32) בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשווריו "שדי", משום שבלעדם - השדה נטולת ערך.

ז. אֵין הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[33] רַשָּׁאִין לִמְכֹּר בְּרָחוֹק[34] וְלִגְאֹל[35] בְּקָרוֹב[36], לִמְכֹּר בְּרָעָה וְלִגְאֹל בְּיָפָה, שֶׁמָּא לֹא יַצְלִיחַ זֶה שֶׁקָּנוּ. וְאֵין רַשָּׁאִין לָדוּן וְלָחוּב[37] עַל מְנָת לִזְכּוֹת לַיְתוֹמִים[38], שֶׁמָּא לֹא יִזְכּוּ וְנִמְצָא הַחוֹב קַיָּם[39].

33) ברייתא, שם. 34) שדות המרוחקות מן העיר. 35) לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן הלוים". 36) אף־על־פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. 37) אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). 38) אף־על־פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. 39) פסק של בית־הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על־פי פירושו של המגיד־משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפוטרופסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב'טור' (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אֵין הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[40] רַשָּׁאִין לְהוֹצִיא עֲבָדִים[41] לַחֵרוּת[42], אֲפִלּוּ לִקַּח מִן הָעֶבֶד דָּמִים[43] שֶׁיֵּצֵא לַחֵרוּת. אֲבָל מוֹכְרִין אוֹתָן[44] לַאֲחֵרִים[45] וְלוֹקְחִין מֵהֶן הַדָּמִים עַל מְנָת[46] שֶׁיּוֹצִיאוּהוּ לַחֵרוּת, וְאוֹתָן הָאֲחֵרִים הֵן שֶׁמְּשַׁחְרְרִין אוֹתָם.

40) ברייתא, שם. 41) כנעניים. 42) משום שאין גופם קנוי לאפוטרופוס (רש"י שם). 43) שנתנו לו אחרים על־מנת שאין לרבו רשות בהם, ובמתנה שכזו לא אמרו "מה שקנה עבד קנה רבו". דין זה שנוי שם במחלוקת רבי וחכמים, ופסק רבינו כחכמים, לפי הכלל שבידינו: הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו. 44) כדי להאכיל את היתומים, כלמעלה ה"ו. 45) לאותם האנשים שרוצים לתת הכסף לעבדים שיפדו את עצמם. 46) אין לפרש "על מנת" זה כתנאי; והכוונה היא: כדי שיתקיים רצונם.

ט. הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[47] תּוֹרְמִין וּמְעַשְּׂרִין נִכְסֵי יְתוֹמִים כְּדֵי לְהַאֲכִילָן[48], שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הַיְתוֹמִים דָּבָר הָאָסוּר. אֲבָל לֹא יְעַשְּׂרוּ וְלֹא יִתְרְמוּ כְּדֵי לְהַנִּיחַ פֵּרוֹת מְתֻקָּנִין[49], אֶלָּא יִמְכְּרוּ אוֹתָן טֶבֶל, וְהָרוֹצֶה לְתַקֵּן - יְתַקֵּן[50].

47) ברייתא, שם נב. 48) אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". 49) מותרים באכילה. 50) הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "והרוצה לתקן יתקן" שאין לאפוטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשרו ויתרמו. והוא מפרש שיניח אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[51] עוֹשִׂין לַקְּטַנִּים לוּלָב וְסֻכָּה וְצִיצִית וְשׁוֹפָר, סֵפֶר תּוֹרָה וּתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת וּמְגִלָּה. כְּלָלוֹ שֶׁל

דָּבָר: כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קִצְבָּה[52], בֵּין שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - עוֹשִׂין לָהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין בְּמִצְוָה מִכָּל אֵלּוּ הַמִּצְוֹת אֶלָּא כְּדֵי לְחַנְּכָן. אֲבָל אֵין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה, וַאֲפִלּוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוֹת אֵלּוּ אֵין לָהֶן קִצְבָּה[53].

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אבל אין פוסקין עליהם צדקה ואפילו לפדיון שבויים מפני שמצוות אלו אין להן קצבה".

ונתבאר הטעם ברש"י מסכת גיטין "דהא בכל שעתא קיימי עניים, נמצאו נכסיהם כלים"

וצריך להבין:

א. הלא טעם זה (שאין להן קצבה) שייך בכל אחד ולא רק ביתומים, ומדוע לפטור דווקא את היתומים ממצות צדקה.

ב. הלא מצות צדקה יש לה שיעור מעשר או חומש, ומדוע כתב שהיא מצוה ש"אין לה שיעור".

ג. בהלכה שאח"כ כתב שחרש ושוטה פוסקין עליהם צדקה, ובמה הם שונים מיתומים ואין חוששין שיכלה ממונם.

והביאור בזה: יסוד ההלכה הנ"ל הוא כמו שכתב הרמב"ם "כדי לחנכן במצוות", הגם שאינן חייבים בכל אלו המצוות, ומובן שחיוב החינוך הוא רק במקום שאין חשש שדבר זה לא יוכל להתקבל בשכלו ובהבנתו עד כדי תמיהה וכד'. והנה, במצות הצדקה בכלל ובפדיון שבויים בפרט, הקטן אינו מבין מדוע שלא יתן יותר ממעשר וחומש לשם מצות פדיון שבויים, והלא יש בידו מספיק כסף בכדי להוציאו לפדותו, וא"כ כל העניין של "כדי לחנכן במצוות" אינו קיים בעניין זה. ומה שכתב שהיא "מצוה שאין לה שיעור", היינו שבעיני הקטן אין לה שיעור, אבל באמת יש לה שיעור, ולכן פוסקין צדקה על חרש ושוטה כי החיוב עליהם הוא כמו על כל אדם ולא מצד חינוך, ולכן אין שייך כאן החשש האמור.

(ע"פ 'יין מלכות' ספר משפטים סימן כ)

51) כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם. 52) הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. 53) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכיחים היו מקרים של פדיון שבויים.

יא. וּמִי שֶׁנִּשְׁתַּטָּה[54] אוֹ שֶׁנִּתְחָרֵשׁ[55] - בֵּית דִּין פּוֹסְקִין עָלָיו צְדָקָה[56], אִם הָיָה רָאוּי.

54) כתובות מח. 55) רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). 56) גובים מנכסיו לצדקה. בגמרא שם: "אמר מר עוקבא, מי שנשתטה בית־דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מברייתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות – בית־דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותירצו שם מה שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל־שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יהבינן (נותנים לה)". ולפי גירסא זו נחלקו בברייתא. ותמה הר"ן שם על רבינו, שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה מנוגד לפירושם של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל־שכן תכשיט, ומאן דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה, ופסק כמותו.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, צָרִיךְ לְחַשֵּׁב בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ לְדַקְדֵּק וּלְהִזָּהֵר הַרְבֵּה מֵאֲבִיהֶן שֶׁל אֵלּוּ הַיְתוֹמִים, שֶׁהוּא רוֹכֵב עֲרָבוֹת[57]; שֶׁנֶּאֱמַר: סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת וְגוֹ', אֲבִי יְתוֹמִים וְגוֹ'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"..לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים שהוא רוכב ערבות, שנאמר סולו לרוכב בערבות וגו' אבי יתומים כו'".

וצריך להבין:

א. מהפסוק הנ"ל אמנם יש ראיה שה"רוכב בערבות" הוא "אבי יתומים", אבל בפסוק גופא צריך ביאור, מה הקשר בין "רוכב בערבות" ל"אבי יתומים".

ב. מדוע לא הביא הרמב"ם ראיה מפסוקים אחרים בחומש ובנ"ך שלפני הפסוק בתהילים, ובהם נקרא הקב"ה בשמות אחרים שהם מז' שמות שאינן נמחקים, ומדוע הביא דווקא את הפסוק "רוכב בערבות כו'". וכידוע בכללי הרמב"ם (יד מלאכי ס"ד) שדרכו של הרמב"ם להביא ראיות מפסוקים שלא הוזכרו בגמרא, אם נראית לו הראיה האחרת בפשטות יותר.

והביאור בזה: בגמרא מסכת חגיגה נתבאר העניין המיוחד שבכל אחד משבעת הרקיעים, ובנוגע לרקיע ששמו "ערבות" אומרת הגמרא "ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה... וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים".

ועל־פי־זה מובן מדוע בחר הרמב"ם בפסוק זה, כי תוכנו מתאים לעניין ש"צריך לחשב ולדקדק ביותר ולהזהר מאביהן של אלו היתומים כו'", ובזה מדגיש את גודל הזהירות הנדרשת מהאפוטרופוס בענייניהם של היתומים, מפני הרקיע ששמו "ערבות" ובו צדק ומשפט, וכן "טל שעתיד להחיות בו את המתים" ובכללם הוריהם של יתומים אלו.

ויש להוסיף ולבאר הטעם שציטט הרמב"ם גם את תחילת

הפסוק "סולו", הגם שאינו נוגע כל־כך לראיה מ"רוכב ערבות אבי יתומים". ברשימות הצ"צ לתהילים על הפסוק הנ"ל כתב ש"סולו" הוא מלשון מסילה "לעשות לו מסילה כביכול לירד ולהתגלות למטה, על־דרך מה שנאמר "ואמר סולו סולו פנו דרך כו'" כי זהו תפקידו של האפוטרופוס לעשות מסילות בלבבם של היתומים בחינוך להנהגה על־פי תורה, שתעשה אצלם דרך סלולה למשך כל ימי חייהם.

(ע"פ 'יין מלכות' ספר משפטים סימן כא)

57) יושב בשמים.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

1 נִגְמַר סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. הִלְכוֹתָיו
2 חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת -
3 שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן -
4 שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה - עֶשְׂרִים
5 וְשִׁבְעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן - שִׁשָּׁה עָשָׂר
6 פְּרָקִים. הִלְכוֹת נְחָלוֹת - אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.

יום ש"ק כ"א סיון ה'תש"פ

פְּתַח פִּיךָ שְׁפָט צֶדֶק, וְדִין עָנִי וְאֶבְיוֹן

סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר
וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים

7 הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין
8 וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. ב. הִלְכוֹת עֵדוּת. ג. הִלְכוֹת
9 מַמְרִים. ד. הִלְכוֹת אֵבֶל. ה. הִלְכוֹת מְלָכִים
10 וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם.

11 הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין
12 וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

13 יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה,
14 וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א)
15 לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים. ב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ
16 דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט. ג) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים אִם נֶחְלְקוּ
17 הַשּׁוֹפְטִים. ד) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אִם רַבּוּ הַמְחַיְּבִין בְּאִישׁ
18 אֶחָד, עַד שֶׁיִּהְיוּ יָתֵר שְׁנַיִם. ה) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה
19 מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. ו) לַהֲרֹג בִּסְקִילָה. ז)
20 לַהֲרֹג בִּשְׂרֵפָה. ח) לַהֲרֹג בְּסַיִף. ט) לַהֲרֹג בְּחֶנֶק. י)
21 לִתְלוֹת. יא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹם הֲרִיגָתוֹ. יב) שֶׁלֹּא
22 תָּלִין נִבְלָתוֹ. יג) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף. יד) לְהַלְקוֹת
23 רָשָׁע. טו) שֶׁלֹּא יוֹסִיף בְּהַכָּאַת הַלּוֹקֶה. טז) שֶׁלֹּא
24 לְעַנֵּשׁ אָנוּס. יז) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג דָּם נָקִי בְּאֹמֶד הַדַּעַת.
25 יח) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ. יט)
26 שֶׁלֹּא לְרַחֵם אֶת הַדַּל בַּדִּין. כ) שֶׁלֹּא לְהַדֵּר גָּדוֹל
27 בַּדִּין. כא) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בַּעֲלֵי עֲבֵרוֹת, אַף
28 עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא. כב) שֶׁלֹּא לְעַוֵּת מִשְׁפָּט. כג)
29 שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּר וְיָתוֹם. כד) לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק.
30 כה) שֶׁלֹּא לִירֹא בַּדִּין מֵאִישׁ זְרוֹעַ. כו) שֶׁלֹּא לִקַּח
31 שֹׁחַד. כז) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּנִים. כח) שֶׁלֹּא לִשָּׂא
32 שֵׁמַע שָׁוְא. כט) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא. ל) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל
33 אָדָם מִשְּׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים.
34 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מתבארת בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה ופלך. הרכב חברי סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה. באיזו עיר מעמידים סנהדרי קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של שלושה דיינים בלבד.

35 א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים
36 בְּכָל מְדִינָה[2] וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ[3] וָפֶלֶךְ. שֶׁנֶּאֱמַר:
37 שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ[4]. שׁוֹפְטִים -
38 אֵלּוּ הַדַּיָּנִים הַקְּבוּעִין בְּבֵית דִּין, וּבַעֲלֵי דִינִין בָּאִים
39 לִפְנֵיהֶם. שׁוֹטְרִים - אֵלּוּ בַּעֲלֵי מַקֵּל[5] וּרְצוּעָה, וְהֵם
40 עוֹמְדִים לִפְנֵי הַדַּיָּנִין, הַמְסַבְּבִין בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת
41 וְעַל הַחֲנֻיּוֹת, לְתַקֵּן הַשְּׁעָרִים[6] וְהַמִּדּוֹת[7] וּלְהַכּוֹת כָּל
42 מְעַוֵּת[8]. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם עַל פִּי הַדַּיָּנִים[9]. וְכֹל שֶׁיִּרְאוּ
43 בּוֹ עִוּוּת[10] דָּבָר - מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְדָנִין אוֹתוֹ
44 כְּפִי רִשְׁעוֹ[11].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים כו'".

מדבריו משמע שמינוי שופטים ושוטרים היא מצוה אחת, ופסק שלא כדמשמע בגמרא סנהדרין (טז, ב.) שהן שתי מצוות ("מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל כו' שוטרים כו' ת"ל כו'") ולדעת ר"א ב'ספרי' הלימוד משופטים ושוטרים הוא שאם אין שופט - אין שוטר כו' אבל לא שהן מצוה אחת.

(ע"פ לקו"ש חלק י"ט ע' 489 בהערה שם)

~ נקודות משיחות קודש ~

"השופטים אלו הדיינים הקבועים בבית־דין".

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית־דין לחזק הדבר.. כו'"

עניינם של השוטרים שהם "...העומדים לפני הדיינין המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים כו' וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית־דין ודנין אותו כפי רשעו", היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים לשופטים על כל עיוות שרואים".

על־פי־זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצוות מינוי

שוטרים בפני עצמה, אלא עם מצוות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים, היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות, ועשיית הדין נחלקת לשתים: פסק הדין על־ידי הדיינים, וביצועו על־ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על־דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה.) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב.) נאמר "והפילו השופט והכהו וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים כשאינם יכולים להוציא את הדין לפועל, ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצווה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על־ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציאו לפועל גם בלי השוטרים כשאין צריך לסיועם.

ידועים דברי הש"ך (ריש פרשת שופטים) ש"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" מדבר גם על "שערי הגוף" העיניים והאוזניים, ושיהיה מושל על כל אחד מאברים אלה.

ובפשטות, עניין השופטים באדם מתקיים על־ידי לימוד הלכות התורה לדעת את המעשה אשר יעשון, ומינוי השוטרים מתקיים על־ידי קיום ההלכות בפועל. ולפי מה שנתבאר לעיל שתפקיד השופט הוא להוציא לפועל את משפטו, מובן גם עניינם של השופטים והשוטרים שבאדם, כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים" ואם התלמוד (השופט) אינו מביא לידי מעשה (השוטר) חסר גם בתלמוד עצמו. אבל השוטר הוא כאשר יצרו של אדם מתגבר עליו וצריך לבטשו ולהרגיז עליו את היצר הטוב ולהכותו בדברים.

ועל־פי־זה יובן הלשון "ואשיבה שופטיך כבראשונה" כי אז יתבטל כל הרע, ולא יהיה עוד צורך בשוטר אלא רק בשופט.

(נ"פ לקו"ש חלק ל"ד נ' 103 והנ' 37)

2) עיר. 3) עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט) "פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממונה על כולם, וראה לקמן הערה בסוף הלכה ב (לחם משנה). 4) סנהדרין טז, ב. "בכל שעריך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נו, ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד. 5) "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב) וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו המכים ברצועה כעניין שנאמר (דברי הימים־ב יט, יא) "ושוטרים הלויים לפניכם". 6) המחירים, שלא ימכרו ביוקר. 7) שמודדים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובבבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אגרדמין (=שוטרים) בין למידות בין לשערים", והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים בית דין להעמיד שוטרים... מחזרים על החנויות ומצדקים את המאזנים ואת המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר". 8) מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. 9) וכן אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממונה על גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממונה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר המצוות עשה קעו "ויעמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש". 10) ובכתב יד תימן: ערוות דבר. 11) ב"ספרי" במדבר אות קיג אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש".

ב. אֵין אָנוּ חַיָּבִין לְהַעֲמִיד בָּתֵּי דִינִים בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וָעִיר אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינָן חַיָּבִין לְהַעֲמִיד בֵּית דִּין בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ[12]. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ[13].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית־דין בכל פלך ופלך".

ותמהו 'נושאי־הכלים' לרמב"ם שלכאורה הוא נגד גמרא מפורשת (מכות ז, א.) "והיו אלה לכם גו' למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ, א"כ מה תלמוד־לומר בשעריך? בשעריך אתה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר", ואיך פסק שבחו"ל אין מושיבין בכל פלך ופלך.

יש הגורסים ברמב"ם "אבל בחו"ל אינן חייבין להעמיד בית־דין אלא בכל פלך ופלך אבל לא בכל עיר ועיר", ויש מפרשים שכוונת הרמב"ם היא שרק בכל פלך ופלך אין חייבים להעמיד, אבל בכל עיר ועיר חייבים.

אבל הרמב"ן (שחי בסמיכות לזמן הרמב"ם) בפירושו על התורה כתב שבחוץ־לארץ אינם חייבים להעמיד להם ב"ד, ורק "כאשר יצעק המעוות, יעמדו עליו הראויין לשפוט ובמשפטיהם ישפטוהו או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפטוהו.... **וכן כתב הרב משה**". וברור שהיה תחת ידו כתב־יד שלדעת הרמב"ם אין חייבים להושיב דיינים בחו"ל. על־פי חידושו של הרמב"ם, תתורץ תמיהה גדולה בסיפור חג הפורים. בקשר לחטאם של ישראל "שנהנו מסעודתו של אותו רשע" אומרת הגמרא (מגילה יב, א.) "הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים" (כמו שישראל עשו עצמם ולא כיוונו באמת, כך הקב"ה העמיד עליהם את המן רק להפחידם). ונשאלת השאלה, הרי מרדכי הזהירם "לא תלכו לאכול בסעודתו של

אחשוורוש", ומכיון שמרדכי היה אחד מראשי הסנהדרין, נמצא שעברו על הוראת בית־דין, ו"כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא־תעשה", ואיך אפשר לומר ש"לא עשו אלא לפנים".

אלא שעל־פי דעת הרמב"ם הקושיא מעיקרא ליתא, כי בשושן הבירה לא היה בית־דין וא"כ לא עברו על הוראת הדיינים.

(ע"פ 'יין מלכות' ספר שופטים סימן ג)

12) אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א): סנהדרין נוהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". 13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא ששם הנוסח: "ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט - תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח.

1 **ג. כַּמָּה בָּתֵּי דִינִין קְבוּעִין יִהְיוּ בְּיִשְׂרָאֵל? וְכַמָּה**
2 **יִהְיֶה מִנְיָנָן[14]? קוֹבְעִין בַּתְּחִלָּה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל**
3 **בַּמִּקְדָּשׁ[15], וְהוּא הַנִּקְרָא סַנְהֶדְרֵי[16] גְּדוֹלָה. וּמִנְיָנָם**
4 **שִׁבְעִים וְאֶחָד. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ**
5 **מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל; וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְיַצְּבוּ**
6 **שָׁם עִמָּךְ - הֲרֵי שִׁבְעִים וְאֶחָד[17]. הַגָּדוֹל בְּחָכְמָה**
7 **שֶׁבְּכֻלָּן - מוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ רֹאשׁ עֲלֵיהֶן[18], וְהוּא רֹאשׁ**
8 **הַיְשִׁיבָה. וְהוּא שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ הַחֲכָמִים נָשִׂיא בְּכָל**
9 **מָקוֹם[19], וְהוּא הָעוֹמֵד תַּחַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. וּמוֹשִׁיבִין**
10 **הַגָּדוֹל שֶׁבַּשִּׁבְעִים מִשְׁנֶה[20] לָרֹאשׁ, וְיוֹשֵׁב מִימִינוֹ.**
11 **וְהוּא הַנִּקְרָא אַב בֵּית דִּין[21]. וּשְׁאָר הַשִּׁבְעִים יוֹשְׁבִין**
12 **לְפָנָיו כְּפִי שְׁנֵיהֶם וּכְפִי מַעֲלָתָם[22]. כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ**
13 **בְּחָכְמָה - יִהְיֶה קָרוֹב לַנָּשִׂיא מִשְּׁמֹאלוֹ יוֹתֵר**
14 **מֵחֲבֵרוֹ[23]. וְהֵם יוֹשְׁבִין בִּכְמוֹ חֲצִי גֹּרֶן בְּעִגּוּל, כְּדֵי**
15 **שֶׁיִּהְיֶה הַנָּשִׂיא עִם אַב בֵּית דִּין רוֹאִין כֻּלָּן[24]. וְעוֹד**
16 **מַעֲמִידִין שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים**
17 **וּשְׁלֹשָׁה[25]: אֶחָד עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה[26], וְאֶחָד עַל פֶּתַח**
18 **הַר הַבַּיִת[27]. וּמַעֲמִידִין בְּכָל עִיר וָעִיר מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ**
19 **בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים[28] אוֹ יוֹתֵר, סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[29].**
20 **וְיוֹשֶׁבֶת בְּשַׁעַר הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִצִּיגוּ בַשַּׁעַר**
21 **מִשְׁפָּט[30]. וְכַמָּה יִהְיֶה מִנְיָנָם? עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דַּיָּנִים.**
22 **וְהַגָּדוֹל בְּחָכְמָה שֶׁבְּכֻלָּן רֹאשׁ עֲלֵיהֶן. וְהַשְּׁאָר יוֹשְׁבִין**
23 **בְּעִגּוּל כְּמוֹ חֲצִי גֹּרֶן[31], כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הָרֹאשׁ רוֹאֶה אֶת**
24 **כֻּלָּן.**

~ נקודות משיחות קודש ~

והוא שקורין אותו נשיא בכל מקום".

'נשיא' הוא על שם שמלמד תורה, וכן הוא במשיח שנאמרו בו שני העניינים "מלך עליהם" ו"נשיא להם" כי בו יתקיימו שניהם. עניינו כמלך המשיח הוא לפעול חידוש אמיתי בעולם, להפוך את כל העמים "לעבדו שכם אחד" והוא חידוש בהנהגת העולם, אבל בנוסף יהיה 'נשיא' כיון ש"ילמד תורה את כל העם", ועניין זה אינו חידוש ביחס לעניינו כמלך, שהרי אחרי הכל לא יכול להיות שינוי בתורה - התורה הזאת לא תהיה מוחלפת".

(ע"פ לקו"ש חלק ל"ה ע' 209)

14) מניין חבריהם שבכל בית דין. 15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. 16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהללוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימיא ישבחון יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. 17) משנה בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. 18) כמו שאמרו (בבא בתרא קכ, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". 19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. 20) סגן. 21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. 22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס וינציאה שי"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. 23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין שישב מימינו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב־בית־דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימינו ומשמאלו" (רדב"ז). 24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). 25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. 26) חצר בית המקדש, ונזכרת במקרא יחזקאל מד, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. 27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). 28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. 29) שם. 30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שעריך (סמ"ג מצוות עשה צז). וב"ספרי" תצא אות רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". 31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג.

25 **ד. עִיר שֶׁאֵין בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים - מַעֲמִידִין בָּהּ**

שְׁלֹשָׁה דַּיָּנִים[32]. שֶׁאֵין בֵּית דִּין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בָּהֶן רֹב וּמְעוּט, אִם הָיְתָה בֵּינֵיהֶן מַחֲלֹקֶת בְּדִין מִן הַדִּינִין[33].

32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יהא בעיר ותהא ראוייה לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה וודאי שאין משאירים אותה בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף משנה). 33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו (סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה. וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג "אף על פי שבית דין של שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח".

ה. כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ שְׁנֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים, אֶחָד רָאוּי לְלַמֵּד וּלְהוֹרוֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְאֶחָד יוֹדֵעַ לִשְׁמֹעַ[34] וְיוֹדֵעַ לִשְׁאֹל וּלְהָשִׁיב[35] - אֵין מוֹשִׁיבִין בָּהּ סַנְהֶדְרִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל[36].

34) להבין היטב דברי חבירו לאשורם. 35) לישא וליתן, להתווכח בדברי חבירו, שמתוך כך הוא מעמידם על אמיתתם. 36) סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שניים אחד לדבר ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין מושיבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן איך יתמנו בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר.

ו. סַנְהֶדְרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנַיִם אֵלּוּ, אֶחָד רָאוּי לִשְׁמֹעַ וְאֶחָד רָאוּי לְדַבֵּר - הֲרֵי זוֹ סַנְהֶדְרִין[37]. הָיוּ בָּהּ שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי זוֹ בֵּינוֹנִית. הָיוּ בָּהּ אַרְבָּעָה יוֹדְעִים לְדַבֵּר - הֲרֵי זוֹ סַנְהֶדְרֵי חָכְמָה[38].

37) וכשרה בדוחק. 38) כדברי הירושלמי שקלים פרק ה, הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א. ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בביתר היו שלושה, וביבנה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע".

ז. כָּל סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה מוֹשִׁיבִין לִפְנֵיהֶן שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, בְּכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אִישׁ. שׁוּרָה רִאשׁוֹנָה קְרוֹבָה לַסַּנְהֶדְרִין, וְשׁוּרָה שְׁנִיָּה לְמַטָּה הֵימֶנָּה, וּשְׁלִישִׁית לְמַטָּה הֵימֶנָּה. וְכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה יוֹשְׁבִין בָּהּ לְפִי מַעֲלָתָן בְּחָכְמָה[39].

39) וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה סנהדרין לז, א.

ח. אִם נֶחְלְקוּ הַסַּנְהֶדְרִין[40], וְהֵצְרְכוּ לִסְמֹךְ אֶחָד[41] לְהוֹסִיף עַל מִנְיָנָן - סוֹמְכִין מִן הָרִאשׁוֹנָה גָּדוֹל שֶׁבָּהּ; וְהָרִאשׁוֹן שֶׁבְּשׁוּרָה שְׁנִיָּה בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף שׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לְמַלֹּאת חֶסְרוֹנָהּ, וְהָרִאשׁוֹן שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף שׁוּרָה שְׁנִיָּה[42]; וּבוֹרְרִין לָהֶן אֶחָד מִשְּׁאָר הַקָּהָל, וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בְּסוֹף שׁוּרָה שְׁלִישִׁית[43]. וְכֵן אִם צָרְכוּ לִסְמֹךְ שֵׁנִי אוֹ שְׁלִישִׁי[44] - עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה הֵם עוֹשִׂים[45].

40) ויהיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א), וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י). 41) ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים. 42) שאומרים לו: מוטב שתהיה "זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" (סנהדרין שם). 43) שם. נמצאו שלוש שורות אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהיינה שורות התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י שם). 44) כגון שחלה אחד מהשורות או מת. 45) שאינו יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה, שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב הלכה ח.

ט. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַנְהֶדְרִין, יִהְיוּ שָׁם שְׁנֵי סוֹפְרֵי דַּיָּנִים עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶם, אֶחָד מִן הַיָּמִין וְאֶחָד מִן הַשְּׂמֹאל. אֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְחַיְּבִין[46], וְאֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּים[47].

46) פלוני חייב ומטעם זה. 47) פלוני זיכה ומטעם זה (שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכים והמחייבים, שאם יטעה האחד יוכיח כתבו של חבירו. וראה לקמן פרק י"ב הלכה ג.

י. וְלָמָּה אֵין סַנְהֶדְרִין אֶלָּא בְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים? כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֵהֶן סַנְהֶדְרִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, וְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[48], וַעֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת[49], וּשְׁנֵי סוֹפְרִים, וּשְׁנֵי חַזָּנִים[50], וּשְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין[51], וּשְׁנֵי עֵדִים, וּשְׁנֵי זוֹמְמִין[52], וּשְׁנֵי זוֹמְמֵי זוֹמְמִין[53], וּשְׁנֵי גַּבָּאֵי צְדָקָה, וְעוֹד אֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה לְחַלֵּק צְדָקָה[54], וְרוֹפֵא אֻמָּן[55], וְלַבְלָר[56], וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת. הֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים[57].

48) ראה לעיל הלכה ח ובביאורנו שם. 49) בטלים מכל מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם יז, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח. 50) שמשים להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם). שאם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם). 51) שאם לא כן את מי הם דנים (רש"י שם). 52) שיתייראו העדים להעיד שקר שלא יזומו על ידי עדים אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח הלכה א-ב דיני הזמה והגדרתה. 53) עדים אחרים להזים את הזוממים הקודמים, שמא יתחייב בעל דין על פי עדים

וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתייראו אלו הזוממים מהם, אם נבוא להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י). זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים (רש"י לסנהדרין עח, א). 54) שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). 55) שיודע חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במובן הטכני (כסף משנה). 56) כותב ספרים. 57) סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות דעות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא לחוד ואומן לחוד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם, כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, סמכותו של דיין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

1 **א. אֵין מַעֲמִידִין בְּסַנְהֶדְרִין, בֵּין בִּגְדוֹלָה[2] בֵּין**
2 **בִּקְטַנָּה[3], אֶלָּא אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים[4], מֻפְלָגִין[5]**
3 **בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, בַּעֲלֵי דֵעָה מְרֻבָּה, יוֹדְעִים קְצָת**
4 **מִשְּׁאָר חָכְמוֹת, כְּגוֹן רְפוּאוֹת[6] וְחֶשְׁבּוֹן וּתְקוּפוֹת[7]**
5 **וּמַזָּלוֹת וְאִצְטַגְנִינוּת[8] וְדַרְכֵי הַמְּעוֹנְנִים[9] וְהַקּוֹסְמִים[10]**
6 **וְהַמְכַשְּׁפִים[11] וְהַבְּלֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ[12], כְּדֵי**
7 **שֶׁיִּהְיוּ יוֹדְעִים לָדוּן אוֹתָם[13]. וְאֵין מַעֲמִידִין**
8 **בְּסַנְהֶדְרִין אֶלָּא כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים הַמְיֻחָסִים**
9 **הָרְאוּיִים לְהִשִּׂיא לְכְהֻנָּה[14]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם**
10 **עִמָּךְ - בְּדוֹמִין לְךָ בְּחָכְמָה וּבְיִרְאָה וּבְיַחַס[15].**

2) של שבעים ואחד. 3) של עשרים ושלשה, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. 4) מבינים דבר מתוך דבר. חכם - דומה לשולחני עשיר, כשמביאים לו דינרים לראות - רואה, וכשאין מביאים לו - יושב ותוהה; נבון - דומה לשולחני תגר, כשאין מביאים לו - הוא מחזר ומביא משלו ('ספרי' דברים אות יג), וראה עירובין ק, ב. 5) ובכת"י התימנים: מופלאים. 6) הדברים המרפאים בטבע שניתנה שבת לידחות בשבילם, אבל לא הדברים המרפאים בסגולה. וכן אם השקה אחד את חבירו סם מן הסמים ומת, אם ראוי אותו סם להמית וחייב או לא (רדב"ז). וכן לענין להאכיל לחולה ביום הכיפורים, שחכמת הרפואה קובעת בזה הרבה, ובעניני דם נדה להבחין בין דם נדה לדם מכה שהוא טהור (ראה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"כ). וכן המכה את חבירו באבן ומת, צריכין לאמוד אם יש באבן כדי להמית, כמבואר בסנהדרין עח, א ('אוצר נחמד' לכוזרי מאמר ב אות סד). 7) בכת"י התימנים: וחשבון תקופות. וכן מצינו בשבת עה, א "חישוב תקופות ומזלות". חשבון תקופות - מהלך השמש והירח המקיפים את העולם, לדעת על פיו קביעת מולד החודש ועיבור שנים. מזלות - משורש נזל־הלך, והן קבוצות כוכבים שחילקום חכמים לשנים־עשר חלקים, ושמותם: טלה, שור, תאומים וכו' כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו. וגם במהלכם מחשב בית־דין לקבוע על פיו תאריך מולד הירח, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"א, ה"ו; פ"ט, ה"ג; פי"א, ה"ד־ח; פי"ז, ה"ד. 8) בכת"י התימנים: ואסטגנינות. חכמת אסטרולוגיה, חזון בכוכבים, ויש מגידים עתידות לאדם ע"פ ראות מזלו בכוכבים, ראה שבת קנו, א. 9) נותני עיתים, שאומרים יום פלוני טוב, יום פלוני רע (הל' ע"ז פי"א, ה"ח). 10) עושים מעשים משונים עד שאומרים דברים העתידים להיות (שם ה"ו).11) עושים מעשה כשפים, כגון שדה מליאה קישואים, והוא מלקטה כולה בכשפיו (שם הט"ו ובבאורנו). 12) כגון אוב וידעוני. וכל מעשי כשפים כולם דברי שקר והבל הם, כמבואר שם הט"ז, וכן הנביא אומר (ירמיה י, ט) "מוסר הבלים עץ הוא", ושם טז, יט "הבל ואין בם מועיל". 13) סנהדרין יז, א: ובעלי כשפים - מפרש רש"י: "להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי בית־דין ולגלות על המכשפים המסיתים ומדיחים בכשפיהם". וראה שם סח, א "לא תלמד לעשות - לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות". וראה מנחות סה, א ב'תוספות' דיבור־המתחיל: בעלי כשפים, "פירש רב האי גאון, כדי לידע את הדין". 14) את בנותיהם לכהנים (משנה בסנהדרין לב, א וברש"י). 15) שם לו, ב. וראוי להעיר, שבמסקנה שם, הוכיחו זה מהפסוק (שמות יח, כב) "ונשאו אתך" - אתך, בדומים לך. כי מהפסוק הקודם אין להוכיח, שמא משום כבוד השכינה שתשרה עליהם, ככתוב (במדבר יא, יז) "ואצלתי מן הרוח... ושמתי עליהם", הקפיד הכתוב שיהיו מיוחסים כמשה.

11 **ב. וּמִצְוָה לִהְיוֹת בְּסַנְהֶדְרִין גְּדוֹלָה כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים,**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. וְאִם לֹא מָצְאוּ,**
13 **אֲפִלּוּ הָיוּ כֻּלָּם יִשְׂרְאֵלִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[16].**

16) 'ספרי' שופטים אות קנג: "ואל השופט — אע"פ שאין בו כהנים ולויים - כשר". אל השופט - משמע כל שופט שהוא, ואפילו ישראל (רבינו הלל בפירושו שם).

14 **ג. אֵין מַעֲמִידִין בְּכָל הַסַּנְהֶדְרִין לֹא זָקֵן מֻפְלָג[17]**
15 **בַּשָּׁנִים וְלֹא סָרִיס, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אַכְזְרִיּוּת[18]. וְלֹא**
16 **מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, כְּדֵי שֶׁיִּהֵא רַחֲמָן.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין מעמידין... ולא זקן מופלג בשנים מי שיש בהן אכזריות".

ראה "דרך מצותיך" פט,ב. הלכה זו היא המשך להלכה א', בה נאמרו התנאים למי שראוי להיות דיין, ללמדך שגם אם היו הדיינים בעלי כל המעלות "אנשים חכמים ונבונים מופלאין בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה וכו'" אין להושיב אותם בסנהדרין, כיון שיש בהם טבע של אכזריות ועלולים להטות את הדין לחוב.

(ע"פ לקו"ש חלק ח' עמוד 163 הערה 25)

17) רב ביותר. 18) סנהדרין לו, ב ומפרש רש"י: הזקן שכח כבר צער גידול בנים, ואינו רחמני. וכן סריס, שמתוך

שנאמר במסית: "ולא תחמול... עליו" משמע שבאחדים צריך שיהיו הדיינים ראויים לחמול (קרית ספר), וראה לקמן פי"א, ה"ה.

1 **ד. וְאֵין מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּסַנְהֶדְרִין, שֶׁאָסוּר**
2 **לַחֲלֹק עָלָיו[19] וְלַמְּרוֹת אֶת דְּבָרוֹ. אֲבָל מוֹשִׁיבִין כֹּהֵן**
3 **גָּדוֹל, אִם הָיָה רָאוּי בְּחָכְמָה[20].**

19) שנאמר (שמות כג, ב) "ולא תענה על רב" - קרא בו: לא תענה על רַב (רב חסר יו"ד כתוב), שאינך רשאי לסתור דברי המופלא שבדיינים, ואם יאמר המלך דברי חובה לנידון, שוב לא יוכלו הסנהדרין לראות לו זכות (סנהדרין יח, ב וברש"י). 20) ממשמעות הסוגיא שם, וכן שנינו שם עמ' א "כהן גדול דן ודנין אותו". וראה הל' קידוש החודש פ"ד הי"א שאין מושיבין כהן גדול לעיבור השנה, מפני הצינה. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב "מכאן לסנהדרין גדולה של כל ישראל: ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש (ירמיה נב, כד)... הרי שבעים..." - מכאן שגם הכהן הגדול נמנה במנין הסנהדרין (אור שמח).

4 **ה. מַלְכֵי בֵית דָּוִד[21], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָם**
5 **בְּסַנְהֶדְרִין - יוֹשְׁבִין[22] וְדָנִים הֵם אֶת הָעָם[23]. וְדָנִים**
6 **אוֹתָם, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן דִּין[24]. אֲבָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[25] -**
7 **אֵין דָּנִין וְאֵין דָּנִין אוֹתָם; לְפִי שֶׁאֵין נִכְנָעִים לְדִבְרֵי**
8 **תּוֹרָה, שֶׁמָּא תָּבוֹא מֵהֶן תַּקָּלָה[26].**

21) מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. 22) לבדם, שלא בחברת הסנהדרין. 23) סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא, יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". 24) שאם לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא: "קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים" (שם). 25) מימי ירבעם ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו עשרה שבטים (מלכים-א יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא מלך אלא על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא). 26) כמסופר בסנהדרין שם: מעשה בעבדו של ינאי המלך (ממלכי ישראל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד בפני הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח, עמוד! אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה, ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנים אותו. והדבר ברור, שאם אין דנים אותו, גם הוא אינו דן את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה הל' מלכים פ"ג ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גס בהם, ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת".

9 **ו. כְּשֵׁם שֶׁבֵּית דִּין מְנַקִּין בְּצֶדֶק[27], כָּךְ צְרִיכִין לִהְיוֹת**
10 **מְנַקִּין מִכָּל מוּמֵי הַגּוּף[28]. וְצָרִיךְ לְהִשְׁתַּדֵּל וְלִבְדֹּק**
11 **וּלְחַפֵּשׂ, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן בַּעֲלֵי שֵׂיבָה[29], בַּעֲלֵי קוֹמָה,**
12 **בַּעֲלֵי מַרְאֶה[30], נְבוֹנֵי לַחַשׁ[31], וְשֶׁיֵּדְעוּ בְּרֹב**
13 **הַלְּשׁוֹנוֹת[32], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי**
14 **הַתַּרְגְּמָן[33].**

27) ששופטים בצדק, ללא הטיית דין כל שהיא, ככתוב (ויקרא יט, טו) "לא תעשו עול במשפט... בצדק תשפוט עמיתך". 28) סנהדרין לו, ב שנאמר: "כולך יפה רעיתי ומום אין בך", שאפילו הוא סומא באחת מעיניו - פסול הוא לסנהדרין, כמבואר בסמוך ה"ט. ובירושלמי שם פ"ח, ה"ה "כשם שזקני בית־דין שלמים בצדק, כך הם צריכים להיות שלמים באבריהם". 29) אבל לא זקנים מופלגים, כמבואר לעיל ה"ג. 30) שתהא אימתם מוטלת על הבריות (סנהדרין יז, א וברש"י). 31) המבינים בחכמת הטענה והדיבור, שהדיבור צריך להיות בחשאי ובנחת (רד"ק לישעיה ג, ג). ובחגיגה יד, א דרשו: לחש - זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש (=מפני השטן). ורש"י שם מגדיר: "כגון אב בית־דין ולבו דואג בקרבו". 32) שדבר זר הוא למצוא מי שיודע כל שבעים לשון (כסף־משנה), וזהו שדקדק רבי יוחנן (בסנהדרין יז, א) ואמר: "ושידעו בשבעים לשון", ולא אמר: שבעים (לחם־משנה). 33) כשבאים עדי לועזים, לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, והרי זה עד מפי עד (רש"י שם). ובמנחות סה, א מפרש רש"י: "שלא יחליף (התורגמן) טענותיו ויחייבוהו".

15 **ז. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין**
16 **בָּהֶן בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בְּכָל אֶחָד מֵהֶן**
17 **שִׁבְעָה דְּבָרִים. וְאֵלּוּ הֵן: חָכְמָה, וַעֲנָוָה, וְיִרְאָה[34],**
18 **וְשִׂנְאַת מָמוֹן, וְאַהֲבַת הָאֱמֶת, וְאַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת לָהֶן,**
19 **וּבַעֲלֵי שֵׁם טוֹב[35]. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים מְפֹרָשִׁין הֵן**
20 **בַּתּוֹרָה. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים -**
21 **הֲרֵי בַּעֲלֵי חָכְמָה אָמוּר. וִידֵעִים לְשִׁבְטֵיכֶם[36] - אֵלּוּ**
22 **שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה מֵהֶם[37]. וּבַמֶּה יִהְיוּ אֲהוּבִים**
23 **לַבְּרִיּוֹת? בִּזְמַן שֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי עַיִן טוֹבָה, וְנֶפֶשׁ**
24 **שְׁפָלָה[38], וְחֶבְרָתָן טוֹבָה, וְדִבּוּרָן וּמַשָּׂאָן בְּנַחַת עִם**
25 **הַבְּרִיּוֹת[39]. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: אַנְשֵׁי חַיִל - אֵלּוּ שֶׁהֵן**
26 **גִּבּוֹרִים בִּמְצוֹת[40], וּמְדַקְדְּקִים עַל עַצְמָם, וְכוֹבְשִׁין אֶת**
27 **יִצְרָן[41], עַד שֶׁלֹּא יְהֵא לָהֶן שׁוּם גְּנַאי[42] וְלֹא שֵׁם רַע,**
28 **וְיִהְא פִּרְקָן נָאֶה[43]. וּבִכְלַל אַנְשֵׁי חַיִל, שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן לֵב**
29 **אַמִּיץ לְהַצִּיל עָשׁוּק מִיַּד עוֹשְׁקוֹ[44]. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר:**
30 **וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן. וּמַה מֹּשֶׁה רַבֵּנוּ עָנָו, אַף כָּל דַּיָּן**
31 **צָרִיךְ לִהְיוֹת עָנָו[45]. יִרְאֵי אֱלֹהִים - כְּמַשְׁמָעוֹ. שׂוֹנְאֵי**
32 **בָּצַע - אַף מָמוֹן שֶׁלָּהֶם אֵינָן נִבְהָלִין[46] עָלָיו, וְלֹא**
33 **רוֹדְפִין לְקַבֵּץ הַמָּמוֹן. שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא נִבְהָל לַהוֹן -**
34 **חֶסֶר יְבֹאֶנּוּ[47]. אַנְשֵׁי אֱמֶת - שֶׁיִּהְיוּ רוֹדְפִין אַחַר**
35 **הַצֶּדֶק מֵחֲמַת עַצְמָן בְּדַעְתָּן[48]. אוֹהֲבִין אֶת הָאֱמֶת,**
36 **וְשׂוֹנְאִין אֶת הֶחָמָס, וּבוֹרְחִין מִכָּל מִינֵי הָעָוֶל.**

34) יראת שמים ויראת חטא. 35) וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פרשה א: "צריכים הדיינים שיהיו בהם שבע מדות" וכו'. 36) מפרש רבינו: ידיעה = אהבה, ככתוב (בראשית יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה" וגו', ומפרש רש"י: לשון חיבה, "שהמחבב את האדם מקרבו ויודעו ומכירו". 37) סנהדרין פח, ב. 38) ירושלמי שם פ"א, ה"ד. 39) שעי"ז הם מתאהבים עליהם, כמבואר ביומא פו, א.

40) מדרש תנחומא פרשת שופטים אות ג "אנשי חיל - בתורה, ובמעשים טובים ובגבורה". 41) ירושלמי שם, "לב טוב יצר טוב". 42) תנחומא שם, "שלא יהא בשופט דבר של פסולת". 43) בגרותם יפה, שלא יצא עליהם שם רע אפילו בילדותם, כמפורש בתענית טז, ב. 44) פסיקתא רבתא פל"ד: "אמר איוב... כיון שהייתי דן את הדין, אני עומד הייתי על הגזלן ומשבר את שניו להוציא מתוכן את הגזל". זהו שאמר איוב (כט, יז) "ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף". 45) סנהדרין פח, ב. וכן בירושלמי פ"א, ה"ד. 46) חרדים. וכן אמרו במכילתא לפסוק זה: "שונאי בצע - ששונאים ממון עצמם בדין, וכל־שכן ממון אחרים". ובבבא־בתרא נח, ב אמרו: כל דיין שנתבע לדין ומוציאים ממנו ממון בדין - אינו דיין. ומפרש הרשב"ם: "שיעוות הדין בשביל שוחד". 47) מלשון הכתוב במשלי כח, כב. 48) מרצונם הם, ולא יחכו עד שיעוררום אחרים על כך, וכן פירש הרמב"ן לשמות יח, כא "כי יראו עושק וחמס, אין דעתם סובלת אותו". וכתב הרדב"ז, שלא נאמרו מידות אלו אלא לכתחילה, אבל אם לא נמצאו שלשה דיינים כאלה, יבקשו שנים. ואם לא נמצאו, יבקשו אחד. ואם לא נמצא, יבקשו שלשה שיצטרפו בהם המידות האלה בכל שלשתם, ולעולם יבחרו הרע במיעוטו. וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פ"א "ולמה לא נכתבו שבע (=מדות) כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע... ואם לא נמצאו משלש מביא מאחת", שכך נאמר (שמות יח, כה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

1 **ח. אָמְרוּ חֲכָמִים[49]: שֶׁמִּבֵּית דִּין הַגָּדוֹל הָיוּ שׁוֹלְחִים**
2 **בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבוֹדְקִין. כָּל מִי שֶׁיִּמְצָאוּהוּ חָכָם,**
3 **וִירֵא חֵטְא, וְעָנָו, וְשָׁפוּי[50], וּפֹרְקוֹ נָאֶה, וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת**
4 **נוֹחָה הֵימֶנּוּ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ דַּיָּן בְּעִירוֹ. וּמִשָּׁם מַעֲלִין**
5 **אוֹתוֹ לְפֶתַח הַר הַבַּיִת, וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְפֶתַח**
6 **הָעֲזָרָה, וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל[51].**

49) סנהדרין פח, ב וירושלמי שם פ"א, ה"ד. 50) שפל. ובגמרא שם אמרו "שייף נכנס - שייף יוצא". שייף - שוחה. ובכת"י התימנים הנוסח: ועניו ושפל. 51) שם, וראה לעיל פ"א ה"ג.

7 **ט. בֵּית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן גֵּר - הֲרֵי**
8 **זֶה פָּסוּל[52], עַד שֶׁתְּהֶיה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל[53]. הָיָה אֶחָד**
9 **מַמְזֵר[54], אֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן מַמְזֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין**
10 **לָדוּן[55]. וְכֵן אִם הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶם סוּמָא בְּאֶחָד**
11 **מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר[56]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּסַנְהֶדְרִין[57]. אֲבָל**
12 **הַסּוּמָא בִּשְׁתֵּי עֵינָיו - פָּסוּל לַכֹּל[58].**

52) שנאמר (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים אל יהיו אלא מקרב אחיך (יבמות מה, ב). ואע"פ שבסנהדרין לו, ב הכשירו גר לדון בדיני ממונות, סובר רבינו שאינו כשר אלא לדון גר חבירו, כסתימת הסוגיא ביבמות קב, א, וכמבואר בדבריו לקמן פי"א הי"א, וכן שיטת הרי"ף בסנהדרין סוף פ"ד. 53) יבמות קב, א. וכמו שאמרו שם מה, ב: כיון שאמו מישראל, אנו קוראים בו: מקרב אחיך. וכתבו ה'תוספות' (שם קב, א) דיבור־המתחיל לענין חליצה, שאם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר לדון, ועדיף מגר שרק אמו מישראל היא. 54) שנולד מאיסור ערוה האמורה בתורה ויקרא יח, וכמבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"א. 55) סנהדרין לו, ב, שהרי הוא בא מטיפה כשרה, ומקרב אחיך הוא. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז, אמרו: "אפילו ממזרים". וכתב הכסף־משנה, שהוא־הדין לשלשה גרים שאמותיהם מישראל, שהם כשרים לדון, שהרי הם נקראים "מקרב אחיך", ועדיפים מממזר, שאינו כשר לבוא בקהל, ואילו גר כשר לבוא. 56) לדון דיני ממונות (סנהדרין לד, ב), שהרי שנינו במשנה שם לב, א "דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה". והדבר ברור, שאין אנשים רואים בלילה כמו שהסומא באחת מעיניו רואה ביום, ולפיכך דין הוא, שידון ביום אפילו לכתחילה (רי"ף שם). 57) הדנה דיני נפשות, אין הסומא כשר לדון, שהרי בעל מום הוא, ובית־דין של עשרים ושלשה צריך להיות מנוקה מכל מום, כמבואר לעיל ה"ו. והוא־הדין לממזר וגר שפסולים להיות בסנהדרין, שאינם מיוחסים, ואפילו גר שאמו מישראל, שאפילו בחליצה פסול גר כזה לדון עד שיהיה ישראל מכל צדדיו, כמבואר בהל' יבום פ"ד ה"ה, כל־שכן בסנהדרין הדנה דיני נפשות, ואין מעמידים בה אלא מיוחסים, כמבואר לעיל ה"א, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פי"א הי"א (כסף־משנה). 58) אפילו לדיני ממונות ובבית־דין של שלשה, שהרי הוא פסול להעיד, כמבואר לקמן הל' עדות פ"ט הי"ב, וכל שאינו כשר להעיד - פסול לדון, שהרי שנינו (נדה מט, ב) "כל הכשר לדון - כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון", וכדברי רש"י שם ד"ה: לאתויי סומא, "אבל בשתי עיניו - אפילו לעדות פסול". וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ד, וראה ביאור הגר"א לחו"מ סימן ז ס"ק י.

13 **י. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[59] - מֻתָּר**
14 **לְאֶחָד לָדוּן מִן הַתּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט**
15 **עֲמִיתֶךָ[60]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[61], עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה[62];**
16 **וּשְׁנַיִם שֶׁדָּנוּ - אֵין דִּינֵיהֶן דִּין[63].**

59) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 60) הרי שאפילו היחיד שופט את חבירו (סנהדרין ג, א). 61) החכמים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל, א), ובירושלמי פ"ה ה"א "שעשו התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרומו, חמשה דברים חייבים בחלה, חמש־עשרה נשים פוטרות צרותיהן" וכו'. 62) סנהדרין שם, "משום יושבי קרנות", תגרים שאינם בקיאים בטיב דינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל כשהם שלשה, אי אפשר שלא יהיה אחד מהם יודע סברות הדין, ששמע מחכמים ומדיינים (רש"י שם). 63) כרבי אבהו (שם ו, א) ואע"פ ששמואל סובר (שם ה, ב) "דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף"? כבר אמרו בירושלמי שם פ"א ה"א "רבי יוחנן וריש לקיש, שניהם אומרים - אין דיניהם דין", וידוע שהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל (כסף־משנה). וכל זה כשהשנים דנים את הנתבע בעל כרחו, אבל אם קיבלם עליו כשלשה, דיניהם דין, ואפילו אחד שדן בהסכמת הנתבע - דינו דין, כמבואר

בסנהדרין ו, א ובירושלמי שם, וכדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ג, ופ"ז ה"ב.

יא. אֶחָד שֶׁהָיָה מֻמְחֶה לְרַבִּים[64], אוֹ שֶׁנִּטַּל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין[65] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לָדוּן יְחִידִי[66], אֲבָל אֵינוֹ חָשׁוּב בֵּית דִּין[67]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר, מִצְוַת חֲכָמִים הוּא שֶׁמּוֹשִׁיב עִמּוֹ אֲחֵרִים; שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ[68]: אַל תְּהִי דָן יְחִידִי, שֶׁאֵין דָּן יְחִידִי אֶלָּא אֶחָד[69].

64) מומחה - שלמד תורה בכתב ושבעל־פה ויודע לסבור ולהשוות דבר לדבר. לרבים - שמפורסם ברבים שהוא כן, שבאמת בקי הוא בתורה שבכתב ושבע"פ, וכמו שאמרו (סנהדרין ה, א): כגון אני שלמדתי וסברתי (=יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי, רש"י) דן דיני ממונות ביחיד (ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"ג, מ"א). 65) שבארץ ישראל - לדון, כמבואר לקמן פ"ד, הי"ד. 66) אפילו כשהנתבע לא קיבלו עליו לדון, הרי זה כופהו לידון בפניו, כמבואר שם, הואיל והוא מומחה, ואע"פ שאינו מפורסם ברבים. אבל אם אינו מומחה, אין רשות בית־דין מועילה לו כלום, כמבואר לקמן פ"ד, הט"ו (כסף־משנה). 67) שתהא הודאתו בפניו כמודה בפני בית־דין של שלשה, שאינו יכול לחזור בו עוד, כמבואר לקמן פ"ה, הי"ח. 68) אבות פ"ד, מ"ח. 69) הקב"ה שהוא יחיד בעולמו (רע"ב שם). אבל בשר־ודם מוטב שידון בשלשה, כי ברוב משא ומתן יתברר הדבר יותר. ועוד, שאם הם שלשה, לא ידע המתחייב מי חייבו, שעל כל אחד יחשוב, שמא חבריו רבו עליו (תוספות יו"ט, שם). ואם קיבלוהו עליהם - דן אפילו יחידי, ועל זה סמכו ברוב הגלילות שאין להם אלא דיין אחד, וכן מנהג קדום במצרים (רדב"ז). ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: רבי אבהו היה דן יחידי. שאלוהו תלמידיו, והלא לימדתנו רבינו: אל תהא דן יחידי?! אמר להם: כיון שהם רואים אותי יושב יחידי, ומופיעים לפני לדון, הרי זה כאילו קיבלו אותי עליהם, ושנינו: "אבל אם קיבלו עליהם - דן אפילו יחידי". ומכאן ראיה לדעת הרע"ב באבות שם, שאם קיבלוהו עליהם - דן יחידי אפילו מדרך חסידות (משנה־למלך).

יב. יֵשׁ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת דִּין לְעַצְמוֹ[70], אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ[71]. הוֹאִיל וְכָדַת וְכַהֲלָכָה הוּא עוֹשֶׂה, אֵינוֹ חַיָּב לִטְרֹחַ וְלָבוֹא לְבֵית דִּין. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם הֶפְסֵד בִּנְכָסָיו אִלּוּ נִתְאַחֵר[72] וּבָא לְבֵית דִּין. לְפִיכָךְ[73], אִם קָבַל[74] עָלָיו בַּעַל דִּינוֹ וֶהֱבִיאוֹ לְבֵית דִּין, וְדָרְשׁוּ וּמָצְאוּ שֶׁעָשָׂה כַּהֲלָכָה, וְדִין אֱמֶת דָּן לְעַצְמוֹ - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ[75].

70) אם רואה שלו ביד אחר שגזלו ממנו, יכול הוא ללקחו ממנו ללא כל דיון בבית־דין. 71) אפילו ע"י הכאה, כמפורש בברייתא (בבא־קמא כז, ב) "בן בג־בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות (=בגניבה ובסתר) שמא תיראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו, שלי אני נוטל" (=כלומר קח בחזקה, רש"י). וכן בשו"ע חו"מ סימן ד, סעיף א. 72) ממתין (בבא־קמא שם). 73) הואיל ואינו חייב לטרוח ולבוא לבית־דין. 74) התאונן, צעק חמס. "והיה כי יצעק אלי" (שמות כב, כו) מתרגם אונקלוס: ארי יקבל קדמי. 75) ואם נתברר שלא עשה כדין, חייב לשלם לו על הכאתו (לחם־משנה).

יג. אַף עַל פִּי שֶׁבֵּית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה בֵּית דִּין שָׁלֵם הוּא, כָּל זְמַן שֶׁהֵן רַבִּים - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[76]. וּמוּטָב שֶׁיֵּחָתֵךְ הַדִּין בְּאַחַד עָשָׂר יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה. וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַיּוֹשְׁבִים כֻּלָּם שָׁם בְּבֵית דִּין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[77] וּרְאוּיִין[78].

76) סנהדרין ז:, רב הונא כשבא דין לפניו, אסף והושיב עמו עשרה חכמים מבית המדרש, כדי שתגיענו נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעה ישתלש העונש בין כולם ויקל לו (רש"י שם). 77) שיוכלו לדקדק ולברור הדין לאמיתו. 78) מצד מדותיהם המוסריות, כמבואר לעיל ה"ז, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) "מניין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק".

יד. וְאָסוּר לְאָדָם חָכָם שֶׁיֵּשֵׁב בְּדִין עַד שֶׁיֵּדַע עִם מִי יֵשֵׁב[79]. שֶׁמָּא יִצְטָרֵף עִם אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָן הֲגוּנִים, וְנִמְצָא בִּכְלַל קֶשֶׁר בּוֹגְדִים[80], וְלֹא בִּכְלַל בֵּית דִּין[81].

79) סנהדרין כג, א, והשווה לקמן פכ"ב, ה"י. 80) חֶבֶר, ומעין הכתוב (ירמיה ט, א) "עצרת בוגדים". 81) כמו שאמרו (שם כו, א) "קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין" ע"פ הכתוב (ישעיה ח, יב) לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר". וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ג ס"ק יג, שרבי יעקב ווייל כתב למהרש"ל: אם תשמע לעצתי, לא תשב אצל הקהל בשום דין, שפסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) זמן ישיבת הסנהדרין ושעות ישיבת בית דין של שלושה. התחלת דין וקבלת עדות בלילה. העמדת דיין שאינו הגון, וכן היחס לדיין שנתמנה על ידי נתינת ממון.

א. עַד אֵימָתַי יוֹשְׁבִין הַדַּיָּנִים בְּדִין? סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[2] וּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה - יוֹשְׁבִין מֵאַחַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר[3] עַד סוֹף שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם[4]. אֲבָל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[5] הָיוּ יוֹשְׁבִין[6] מִתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר עַד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[7]. וּבְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁבְּהַר הַבַּיִת[8].

2) של עשרים ושלשה דיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 3) שמתחלת עם הנץ החמה (הל' תפלה פ"ג, ה"א). 4) שזוהי שעת מאכל תלמידי־חכמים (שבת י, א), שנאמר (קהלת י, יז) "אשריך ארץ שמלכך (=הדיין) בן חורים ושריך בעת יאכלו". ומדובר, שכבר טעמו טעימת שחרית לפני ישיבתם לדין, שהרי אמרו שם "מכאן ואילך (מאחרי השעה הששית) כזורק אבן לחמת", שהיא קשה לגוף, אם לא כשהוא טעם משהו בבוקר (כסף־משנה). ובחו"מ סימן ה סעיף ג, הנוסח: "זמן ישיבת הדיינים מהבוקר עד סוף שעה החמישית". בהתאם לאמור בשבת י, א ששעה ששית היא זמן סעודה של תלמידי־חכמים, וכן דעת הרי"ף

בסנהדרין פ"א. וראה בסמ"ע לחו"מ שם ס"ק י. 5) של שבעים ואחד (לעיל פ"א, ה"ג). 6) בלשכת הגזית שבבית־המקדש. 7) הקרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, וזהו זמן תפילת מנחה (הל' תפלה ס"ג, ה"ב). 8) שקדושתו קלה מלשכת הגזית שבעזרה. וטעם שינוי מקום זה, "שלא יהיו נראים כיושבים בדין (ובשבת אסור לדון), שבלשכת הגזית היו דנים" (סנהדרין פח, ב וברש"י) אלא ששם הנוסח: "יושבים בחיל", אולם בתוספתא סנהדרין פ"ז מ"א, כתוב: בבית־המדרש שבהר הבית. וראה הל' שבת פכ"ג הי"ד, ולקמן פכ"ה ה"ט לענין דין בשבת ובערב שבת. והשווה לקמן פי"א, ה"ב־ג.

1 **ב. אֵין בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ**
2 **יוֹשְׁבִין כֻּלָּן כְּאֶחָד בִּמְקוֹמָן שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ; אֶלָּא בָּעֵת**
3 **שֶׁיִּהוּ צְרִיכִין לְהִתְקַבֵּץ[9] - מִתְקַבְּצִין כֻּלָּן, וּבִשְׁאָר**
4 **הָעִתּוֹת - כָּל מִי שֶׁהָיָה לוֹ עֵסֶק, יָצָא לַעֲשׂוֹת חֶפְצוֹ**
5 **וְחוֹזֵר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִפְחֲתוּ מֵעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה יוֹשְׁבִין**
6 **תָּמִיד כָּל זְמַן יְשִׁיבָתָן[10]. הִצְרַךְ אֶחָד מֵהֶן לָצֵאת -**
7 **הֲרֵי זֶה מִסְתַּכֵּל בַּחֲבֵרָיו הַנִּשְׁאָרִים: אִם יִשָּׁאֲרוּ שָׁם**
8 **עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[11] - יֵצֵא; וְאִם לָאו - לֹא יֵצֵא עַד**
9 **שֶׁיָּבוֹא אַחֵר[12].**

9) לדון בדברים הצריכים הרכב של שבעים ואחד, כגון אלה המנויים לקמן פ"ה, ה"א. 10) סנהדרין לז, א, שנאמר (שיר ז, ג) "שורך אגן הסהר אל יחסר המזג", שורך - זו סנהדרין, שהיא יושבת בטיבורו של עולם (שרר - זה טבור). אל יחסר המזג - אל יחסרו מחלק שלישי שהוא כדי מזיגת יין במים (שליש יין, ושני שלישים מים), ועשרים ושלשה הם שליש משבעים סנהדרין (רש"י שם). 11) כנגד סנהדרי קטנה. 12) שם. וראה ב'תוספות' שם יד, ב דיבור־המתחיל אל יחסר המזג, שלא יחסר "גימטריא של מ'ז'ג'", שהוא חמשים, אבל אם יחסרו ארבעים ותשעה אין לחוש, שישארו עשרים ושנים, ואין בית־דין שקול, הוסף עליהם אחד והרי הם כ"ג.

10 **ג. אֵין מַתְחִילִין אֶת הַדִּינִין בַּלַּיְלָה[13]. מִפְּי**
11 **הַשְּׁמוּעָה[14] לָמְדוּ, שֶׁהַדִּינִין כִּנְגָעִים. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל רִיב**
12 **וְכָל נָגַע; מָה רְאִיַּת נְגָעִים[15] בַּיּוֹם בִּלְבַד, אַף הַדִּינִין**
13 **בַּיּוֹם בִּלְבַד[16].**

13) משנה, בסנהדרין לב, א. 14) שקיבלו חכמינו איש מפי רבו. כל מקום שהדבר אינו מבואר היטב בכתוב, אלא מפני שקבלוהו בעל־פה, השתדלו החכמים לסמכו על הכתוב, למרות שהוא מדרש דחוק, קוראו רבינו: מפי השמועה (יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות לט). 15) שהרי נאמר בהם (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו". 16) סנהדרין לד, ב. ובירושלמי פ"ד, ה"ה אמרו: טעו הדיינים ודנו בלילה - דינם דין, שנאמר ושפטו את העם בכל עת. וכן בחו"מ סימן ה סעיף ב, אולם ראה ב'תוספות' יבמות קד, א ד"ה מר סבר, שמגיהים את הירושלמי הנ"ל וגורסים בו: מנין שגומרים בלילה, שזה כשר לדברי הכל, כמבואר בסמוך ה"ד.

14 **ד. וְכֵן אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת[17] וְאֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת[18]**
15 **בַּלַּיְלָה[19]. וּבְדִינֵי מָמוֹנוֹת[20], אִם הִתְחִילוּ בַּיּוֹם - מֻתָּר**
16 **לִגְמֹר הַדִּין בַּלַּיְלָה[21].**

17) שחקירת העדים הרי היא כהתחלת דין (ראה השנה כה, ב) וראה ב'תוספות' סנהדרין לד, ב דיבור־המתחיל יום לתחילת דין. 18) אישור חתימת העדים שבשטר, לקבוע שאינה מזוייפת, ראה לקמן הל' עדות פ"ו, ה"ב. 19) שהקיום הרי הוא כדין, כמבואר שם ה"א, ואין דנים בלילה. 20) זה חוזר אל התחלת הלכה ג, לומר: אע"פ שאמרנו: "אין מתחילים את הדינים בלילה", שמשמעה דוקא התחלה, ולא גמר דין - אין זה אלא בדיני ממונות בלבד. 21) סנהדרין לד, ב: כתוב אחד אומר (שמות יח, כב) "ושפטו את העם בכל עת" (אפילו בלילה), וכתוב אחד אומר (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" שמשמעו ביום בלבד (והנחלות כדין הן, ראה בסמוך ה"ה). הא כיצד? "יום לתחילת דין, ולילה לגמר דין, שתחילת דין היא העיקר ('תוספות' שם). אבל דיני נפשות אין גומרים אלא ביום, כמבואר לקמן פי"א, ה"א. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ה ס"ק ז, שאם נתרצו שני הצדדים לדונם בלילה, מותר להתחיל את דינם בלילה (=בדיני ממונות), שאין זה גרוע מקיבלו עליהם דיין קרוב או פסול לדונם, שדינו דין (ראה לקמן פ"ז, ה"ב), וכן הדין לענין קבלת עדות, כמבואר בשו"ע חו"מ סימן כח, סעיף כד. וכתב ב"תורה תמימה" דברים כא, אות קיב, שדין כזה הריהו כהוראת איסור והיתר, שמותרת גם בלילה.

17 **ה. הַנְּחָלוֹת[22] - כַּדִּינִין[23]; שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: לְחֻקַּת**
18 **מִשְׁפָּט[24]. לְפִיכָךְ אֵין מַפִּילִין[25] נְחָלוֹת בַּלַּיְלָה[26].**

22) שאדם מצווה ליתן מעצבונו ליורשיו או לאחרים. 23) הרי זה מושג דיני, ואין זה כחלוקת שותפים לעצמם שאינה נחשבת דין (רשב"ם לבבא־בתרא קיג, ב). 24) ומטעם זה אין דנים בהן אלא בשלשה. 25) מלשון הכתוב (במדבר לד, ב) "אשר תפול לכם בנחלה". 26) סנהדרין לד, ב. וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. ובכל זאת אם התחילו הדיינים לדון דין נחלה ביום, גומרים אותו בלילה ככל דיני ממונות, וכמבואר לעיל ה"ד (רדב"ז).

19 **ו. שְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, וְצִוָּה בִּפְנֵיהֶם[27]**
20 **- כּוֹתְבִים[28] וְאֵין עוֹשִׂין דִּין[29]. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה - רָצוּ**
21 **כּוֹתְבִין[30], רָצוּ עוֹשִׂין דִּין[31]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
22 **בַּיּוֹם[32]; אֲבָל בַּלַּיְלָה[33] - כּוֹתְבִין[34] וְאֵין עוֹשִׂין דִּין[35].**

27) הסדיר בפניהם צוואה בעל־פה, למי ואיך הוא מוריש נכסיו. 28) בלשון עדות, והיורשים יבואו לבית־דין, ובית־דין יעשה כפי הצוואה. 29) השנים עצמם אינם מוסמכים להחזיק את היורשים בנכסים בהתאם לצוואה, הואיל ושנים הם לא נראו מתחילה להיות דיינים אלא עדים בלבד. 30) בלשון עדות, וכנ"ל באות כז. 31) הם עצמם רשאים ושליטים להחזיק את כל אחד בשלו, כפי ששמעו, ואין עוד צורך בדיינים אחרים (סנהדרין לד, ב וברש"י). וכתב הרמ"א בחו"מ רנג: עושים דין - "להחזיק כל אחד במה

שציוה ולדון בכל דברי ספק שנפל בצוואה, ואין אחד מן היורשים או המקבלים יכולים לומר לבית־דין אחר נלך". אין עושים דין - ואם יארע דבר ספק בצוואה, ישלחו כתיבתם לפני בית־דין אחר שידון ע"פ כתב הצוואה (סמ"ע שם ס"ק ב). 32) שהשלושה ביקרו את החולה ביום, שאז נחשבת צוואת המת לדין פסוק, ואלה השלושה הם הדיינים. 33) כשביקרוהו בלילה שאינו זמן דין. 34) בלשון עדות, וכתבם יובא לאחר זמן לפני בית־דין אחר. 35) אפילו למחר, שמתחילתם לא נראו לישב לשם דין אלא כעדים, ואין עד נעשה דיין, ראה לקמן בהל' עדות פ"ה ה"ח (רש"י שם). וכתב הרשב"ם בבבא־בתרא קיג, ב: אין השלשה נעשים דיינים אלא כשקנו מהחולה המצווה בקנין סודר, שאז אינו יכול לחזור בו. אבל כשלא קנו ממנו, הואיל ועדיין יכול לחזור בו, כשיקום מחליו - אין עושים דין, שאין לדיינים לעשות דין בדבר שאפשר להבטל, ואם דנו אין דיניהם דין. ומעין זה ב'תוספות' לסנהדרין לד, ב.

1 **ז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הָגוּן[36] - שְׁכִינָה**
2 **עִמָּהֶם[37]. לְפִיכָךְ צְרִיכִין הַדַּיָּנִים לֵישֵׁב בְּאֵימָה**
3 **וְיִרְאָה[38] וַעֲטִיפָה[39] וְכֹבֶד רֹאשׁ[40]. וְאָסוּר לְהָקֵל רֹאשׁ**
4 **אוֹ לְשַׂחֵק אוֹ לְסַפֵּר בְּשִׂיחָה בְּטֵלָה בְּבֵית דִּין, אֶלָּא**
5 **בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְחָכְמָה.**

36) שיש בו המידות והתכונות המנויות לעיל פ"ב, ה"ז. 37) סנהדרין ז, א שנאמר (תהלים פב, א) "אלקים נצב בעדת א־ל, בקרב אלקים ישפוט" שהשכינה שרויה בקרב הדיינים ושופטת עמהם, והשווה לקמן פכ"ג ה"ט. 38) מפני כבוד השכינה. 39) עטיפת הראש בטלית מאימת השכינה (שבת י, א וברש"י). 40) הכנעה (רש"י לברכות ל, ב). והשווה לקמן פכ"ג, ה"ח.

6 **ח. כָּל סַנְהֶדְרִין אוֹ מֶלֶךְ[41] אוֹ רֹאשׁ גּוֹלָה[42] שֶׁהֶעֱמִידוּ**
7 **לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, וְאֵינוֹ חָכָם בְּחָכְמַת**
8 **הַתּוֹרָה וְרָאוּי לִהְיוֹת דַּיָּן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֻּלּוֹ**
9 **מַחֲמַדִּים[43] וְיֵשׁ בּוֹ טוֹבוֹת אֲחֵרוֹת - הֲרֵי זֶה**
10 **שֶׁהֶעֱמִידוּ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַכִּירוּ**
11 **פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[44] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה מְדַבֵּר**
12 **כְּנֶגֶד הַמְמַנֶּה לְהוֹשִׁיב דַּיָּנִין. אָמְרוּ חֲכָמִים[45]: שֶׁמָּא**
13 **תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן; אִישׁ פְּלוֹנִי**
14 **גִּבּוֹר, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן; אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיבֶנּוּ**
15 **דַּיָּן; אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל לָשׁוֹן, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן.**
16 **נִמְצָא מְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי. לֹא מִפְּנֵי**
17 **שֶׁהוּא רָשָׁע, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ. לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא**
18 **תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט. וְעוֹד אָמְרוּ[46]: כָּל הַמַּעֲמִיד**
19 **לְיִשְׂרָאֵל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן - כְּאִלּוּ הֵקִים מַצֵּבָה.**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְיָ אֱלֹהֶיךָ.**
21 **וּבִמְקוֹם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - כְּאִלּוּ נָטַע אֲשֵׁרָה[47].**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְיָ**
23 **אֱלֹהֶיךָ. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי**
24 **כֶּסֶף - אֱלוֹהַּ הַבָּא בִּשְׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב. זֶה הַדַּיָּן**
25 **שֶׁמְּנוּהוּ מִפְּנֵי עָשְׁרוֹ בִּלְבַד[48].**

41) בארץ ישראל. 42) שהוא במקום מלך, וגם הוא מזרע בית דוד, והוא ממנה דיינים בגולה. וכפי שיתבאר לקמן פ"ד הי"ג, ובבאורנו שם. 43) מלא מדות טובות, ע"פ משקל הכתוב (שיר השירים ה, טז) "חכו ממתקים וכלו מחמדים". 44) מפורש לעיל ה"ג אות יג. 45) 'ספרי' דברים אות יז, והשווה לקמן פ"ד, הט"ו. 46) סנהדרין ז' ב, אלא ששם אמרו, "כאילו נוטע אשירה בישראל. אולם בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק: "ולא תקים לך מצבה", מתרגם: והיכמא דליתיכון רשאין למקמא קמא (מצבה) היכדין ליתיכון רשאין למנאה לפרנסא גברא זידנא דרחקיה ה'. 47) שם. וגירסתנו שם: "ובמקום שיש תלמידי־חכמים כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר אצל מזבח ה' אלקיך", ומפרש רש"י: שתלמידי־חכמים מכפרים ומגינים כמזבח. 48) שנתן ממון למלך על כך (שם, וברש"י).

26 **ט. כָּל דַּיָּן שֶׁנָּתַן מָמוֹן כְּדֵי שֶׁיִּתְמַנֶּה - אָסוּר לַעֲמֹד**
27 **מִפָּנָיו[49]. וְצִוּוּ חֲכָמִים לְהָקֵל אוֹתוֹ וּלְזַלְזֵל בּוֹ[50].**
28 **וְאָמְרוּ חֲכָמִים[51]: שֶׁהַטַּלִּית שֶׁמִּתְעַטֵּף בָּהּ, תְּהִי**
29 **בְּעֵינֶיךָ כְּמַרְדַּעַת[52] שֶׁל חֲמוֹר.**

49) ירושלמי ביכורים פ"ג, ה"ג. 50) שם "ואין קוראים אותו רבי". ובשו"ע חו"מ סימן ח סעיף א: "שמצוה להקל ולזלזל בו". וחכמינו בסנהדרין ז ובירושלמי שם, קראו עליו את הפסוק (חבקוק ב, יט) "הוי אומר לעץ הקיצה. עורי לאבן דומם, הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח (של חכמה) אין בקרבו. 51) ירושלמי, שם. 52) שטיח שמתחת לאוכף של חמור.

30 **י. כָּךְ הָיָה דֶּרֶךְ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: בּוֹרְחִין**
31 **מִלְּהִתְמַנּוֹת[53], וְדוֹחֲקִין עַצְמָן הַרְבֵּה שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בַּדִּין,**
32 **עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁאֵין שָׁם רָאוּי כְּמוֹתָם[54], וְשֶׁאִם יִמָּנְעוּ**
33 **מִן הַדִּין - תִּקָּלְקֵל[55] הַשּׁוּרָה[56]. אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ**
34 **יוֹשְׁבִין בַּדִּין אֶלָּא עַד שֶׁמַּכְבִּידִין עֲלֵיהֶם אֶת הָעָם**
35 **וְהַזְּקֵנִים[57] וּפוֹצְרִים[58] בָּהֶן.**

53) שם, ובסנהדרין יד, א שהרי אמרו חכמים: "לעולם היה אפל ותחיה", כלומר, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה (רש"י שם). וכן בהוריות י, א "שלח להם ולא באו" שברחו מן הגדולה (רש"י). וכן הכתוב אומר (שמואל־א י, כב) "הנה הוא (=שאול) נחבא אל הכלים". 54) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים (שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים) - פזר" (הגר"א לחו"מ ח, ס"ק יד). 55) ובכת"י התימנים: תתקלקל. 56) ע"ז יט, ב "ועצומים כל הרוגיה - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה". עצומים - מתאפקים מלהורות (רש"י שם), ושורת הדין תתקלקל ע"י תלמידים שלא הגיעו להוראה וקופצים להורות (שם). 57) בכת"י התימנים: שמכבידים עליהם העם והזקנים. 58) מפצירים. מרבים לבקש.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ו־כ"א סיון ה'תש"פ

יום ראשון ט"ו סיון ה'תש"פ

הִלְכוֹת מַמְרִים

1 יֵשׁ בְּכְלָלָן תִּשַׁע מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ
2 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) לַעֲשׂוֹת עַל
3 פִּי הַתּוֹרָה שֶׁאָמְרוּ לָנוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. ב) שֶׁלֹּא
4 לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם. ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא
5 בַּמִּצְוֹת שֶׁבִּכְתָב וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן שֶׁלָּמַדְנוּ מִפִּי
6 הַשְּׁמוּעָה. ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל. ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל
7 אָב וָאֵם. ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתָם. ז) לְכַבְּדָם. ח) לְיָרְאָם.
8 ט) שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו
9 וְאִמּוֹ.
10 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

11 פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל־פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

12 א. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם[2] הֵם עִקַּר תּוֹרָה
13 שֶׁבְּעַל פֶּה[3], וְהֵם עַמּוּדֵי הַהוֹרָאָה[4], וּמֵהֶם חֹק
14 וּמִשְׁפָּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל[5], וַעֲלֵיהֶן הִבְטִיחָה תּוֹרָה[6].
15 שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[7].
16 וְכָל הַמַּאֲמִין בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבְתוֹרָתוֹ - חַיָּב לִסְמֹךְ
17 מַעֲשֵׂה הַדָּת עֲלֵיהֶן[8] וְלִשָּׁעֵן עֲלֵיהֶן[9].

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית־דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל־פה, והם עמוד ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דייני ישראל ובין בית־הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ספ"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניהם.

אבל דייני ישראל הם לכל־לראש "עיקר תורה שבעל־פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל.

"ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24)

~ נקודות משיחות קודש ~

"על־פי התורה אשר יורוך – זו מצות־עשה".

"והן הגזירות והתקנות והמנהגות - כל אחד ואחד מאלו שלושה דברים, מצות־עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחת מהן עובר בלא־תעשה".

וידועה השגת הראב"ד (ספר המצוות, שורש ראשון) שלפי זה אין כל הבדל בין איסורי תורה ובין דרבנן, כי כל האיסורים דרבנן ישנו ציווי התורה "לא תסור".

והביאור בזה: ההבדל שבין איסורי תורה לדרבנן הוא שכשהתורה אסרה דבר כלשהו, הרי האיסור הוא על ה"חפצא" של הדבר, היינו על עצם מציאותו - כמו דם, שרצים או חלב שה"חפצא" שלהם הוא איסור. אבל הגזירות והתקנות של חכמים אינם על ה"חפצא" של הדבר, כי־אם על ה"גברא" בלבד, כי אין כח לחכמים לאסור את ה"חפצא" של הדבר.

ונמצא, שבאיסורים דאורייתא יש לכל איסור גדר פרטי משלו, כאיסור דם, איסור חלב וכו', אבל באיסורים דרבנן שווים כולם בגדרם ובתכנם - לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך.

ונפק"מ להלכה: אם עבר על שלושה איסורים, האם נהיה מוחזק לעבור על דברים אסורים.

אם עבר על איסורי דאורייתא שלוש פעמים, הרי לא נעשה מוחזק כי לא עשה את אותו האיסור ג' פעמים. אבל אם עבר על איסורים דרבנן נעשה מוחזק - שמכיון שתכנם זהה, הרי שגם אם עבר על שלושה איסורים שונים נעשה מוחזק.

(על־פי יין מלכות ספר שופטים סימן כ)

2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. 3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו... 'והתורה והמצוה'. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושה". 4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. 5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". 6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. 7) ספרי, שם. 8) בכתב יד תימן: אליהן. 9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכוון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

18 ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּהוֹרָאָתָן - עוֹבֵר בְּלֹא
19 תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָסוּר מִכָּל הַדָּבָר[10] אֲשֶׁר יַגִּידוּ
20 לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל[11]. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי
21 שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין[12]; שֶׁכָּל חָכָם שֶׁמּוֹרֶה[13]
22 עַל דִּבְרֵיהֶם - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר

יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן וְגוֹמֵר. אֶחָד דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּ אוֹתָן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[14], וְהֵם תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[15]; וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּם מִפִּי דַּעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן[16], וְנִרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁדָּבָר זֶה כָּךְ הוּא; וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁעֲשָׂאוּם סְיָג[17] לַתּוֹרָה, וּלְפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת[18] וְהַתַּקָּנוֹת[19] וְהַמִּנְהָגוֹת[20] - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁמֹעַ לָהֶן, וְהָעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[21]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ - אֵלּוּ הַתַּקָּנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, שֶׁיּוֹרוּ בָּהֶם לָרַבִּים כְּדֵי לְחַזֵּק הַדָּת וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם; וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ - אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּ אוֹתָן מִן הַדִּין[22] בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן; מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ - זוֹ הַקַּבָּלָה שֶׁקִּבְּלוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ[23].

10) בכתוב: מן הדבר. 11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". 12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). 13) שממרה, ובדפוס ויניציאה שי"א: שמורד. 14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. 15) שלימדה הקדוש־ברוך־הוא למשה בסיני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. 16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"ברייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". 17) גדר. 18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. 19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנון, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. 20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים נ, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חדשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בבגדי פשתן לבד, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). 21) של "לא תסור מן הדבר" וגו', וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור". 22) סנהדרין פז, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. 23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכח, ב אמרו: "ביטול כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קרית ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דִּבְרֵי קַבָּלָה[24] - אֵין בָּהֶן מַחֲלֹקֶת לְעוֹלָם[25]. וְכָל דָּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחֲלֹקֶת - בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וּדְבָרִים שֶׁלָּמְדִין מִן הַדִּין[26], אִם הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל כֻּלָּן - הֲרֵי הִסְכִּימוּ; וְאִם נֶחְלְקוּ בָּהֶן - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וּמוֹצִיאִין הַדִּין אַחַר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, אִם רָאוּ מִקְצָתָן שֶׁרָאוּי לִגְזוֹר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תַּקָּנָה אוֹ שֶׁיַּנִּיחוּ הָעָם הַמִּנְהָג הַזֶּה[27], וְרָאוּ מִקְצָתָן שֶׁאֵין רָאוּי לִגְזֹר גְּזֵרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תַּקָּנָה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מִנְהָג זֶה[28] - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, וְהוֹלְכִין אַחַר רֻבָּן, וּמוֹצִיאִין הַדָּבָר אַחַר הָרַבִּים[29].

24) שקיבלו מפי משה מסיני. 25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חבירו - יוציאו את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). 26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. 27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. 28) אלא לבטלו. 29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

ד. כְּשֶׁהָיָה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל קַיָּם, לֹא הָיְתָה מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל. אֶלָּא כָּל דִּין שֶׁנּוֹלַד בּוֹ סָפֵק לְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לָאוּ - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין

1 אוֹ עִם שְׁלוּחָיו עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם[30] וְשׁוֹאֲלִין לְבֵית דִּין
2 שֶׁבְּהַר הַבַּיִת[31]. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לָאוּ - הַכֹּל
3 בָּאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה[32]. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ
4 לָהֶן; וְאִם לָאוּ - הַכֹּל בָּאִין לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[33] לְבֵית
5 דִּין הַגָּדוֹל וְשׁוֹאֲלִין. אִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁנּוֹלַד בּוֹ הַסָּפֵק
6 לַכֹּל יָדוּעַ אֵצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, בֵּין מִפִּי הַקַּבָּלָה בֵּין
7 מִפִּי הַמִּדָּה שֶׁדָּנוּ בָהּ - אוֹמְרִים מִיָּד; אִם לֹא הָיָה
8 הַדָּבָר בָּרוּר אֵצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל - דָּנִין בּוֹ בִּשְׁעָתָן[34],
9 וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר עַד שֶׁיַּסְכִּימוּ כֻּלָּן, אוֹ יַעֲמִדוּ
10 לְמִנְיָן וְיֵלְכוּ אַחַר הָרֹב, וְיֹאמְרוּ לְכָל הַשּׁוֹאֲלִים: כָּךְ
11 הֲלָכָה, וְהוֹלְכִין לָהֶן. מִשֶּׁבָּטַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל רָבְתָה
12 מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, זֶה מְטַמֵּא וְנוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו, וְזֶה
13 מְטַהֵר וְנוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה מַתִּיר[35].

30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה).
31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). 32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). 33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז).
34) באותה שעה. 35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

14 ה. שְׁנֵי חֲכָמִים אוֹ שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁנֶּחְלְקוּ שֶׁלֹּא
15 בִּזְמַן הַסַּנְהֶדְרִין[36], אוֹ עַד שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר בָּרוּר
16 לָהֶן[37], בֵּין בִּזְמַן אֶחָד בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה, אֶחָד מְטַהֵר
17 וְאֶחָד מְטַמֵּא, אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מַתִּיר, אִם אֵינְךָ
18 יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה: בְּשֶׁל תּוֹרָה - הַלֵּךְ אַחַר
19 הַמַּחְמִיר, בְּשֶׁל סוֹפְרִים - הַלֵּךְ אַחַר הַמֵּקֵל[38].

36) משבטל בית דין הגדול. 37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. 38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

יום שני ט"ז סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

20 א. בֵּית דִּין גָּדוֹל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת[2] כְּפִי מַה
21 שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהַדִּין כָּךְ, וְדָנוּ דִין, וְעָמַד
22 אַחֵרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר[3], וְנִרְאָה לוֹ טַעַם אַחֵר לְסִתֹּר
23 אוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה סוֹתֵר, וְדָן כְּפִי מַה שֶּׁנִּרְאָה בְּעֵינָיו.
24 שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם - אֵינְךָ
25 חַיָּב לָלֶכֶת אֶלָּא אַחַר בֵּית דִּין שֶׁבְּדוֹרְךָ[4].

2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו.
3) ואפילו אינו גדול מבית־הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. 4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל־וחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף־משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית־דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

26 ב. בֵּית דִּין שֶׁגָּזְרוּ גְזֵרָה אוֹ תִּקְּנוּ תַּקָּנָה וְהִנְהִיגוּ
27 מִנְהָג, וּפָשַׁט[5] הַדָּבָר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד אַחֵרֵיהֶם
28 בֵּית דִּין אַחֵר וּבִקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, וְלַעֲקֹר
29 אוֹתָהּ הַתַּקָּנָה וְאוֹתָהּ הַגְּזֵרָה וְאוֹתוֹ הַמִּנְהָג - אֵינוֹ
30 יָכוֹל עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים בְּחָכְמָה[6]
31 וּבְמִנְיָן[7]. הָיָה גָּדוֹל בְּחָכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן
32 אֲבָל לֹא בְּחָכְמָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו[8].
33 אֲפִלּוּ בָּטַל הַטַּעַם שֶׁבִּגְלָלוֹ גָּזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים אוֹ
34 הִתְקִינוּ - אֵין הָאַחֲרוֹנִים יְכוֹלִין לְבַטֵּל עַד שֶׁיִּהְיוּ

גְּדוֹלִים מֵהֶם[9]. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ גְּדוֹלִים מֵהֶם בְּמִנְיָן, הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד הוּא[10]? זֶה מִנְיָן חַכְמֵי הַדּוֹר, שֶׁהִסְכִּימוּ וְקִבְּלוּ הַדָּבָר שֶׁאָמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[11] וְלֹא חָלְקוּ בּוֹ.

5) נפוץ ונתקבל. 6) שראש הישיבה של בית־דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). 7) שיהיה מנין התלמידים של בית־דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית־דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית־דין האחרון זקן מהראשון. 8) שם. 9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף־משנה). 10) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. 11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] בִּדְבָרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, אֶלָּא כִּשְׁאָר[13] דִּינֵי תּוֹרָה; אֲבָל דְּבָרִים שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין לִגְזֹר וּלְאָסְרָן לַעֲשׂוֹת סְיָג[14], אִם פָּשַׁט אִסּוּרָן בְּכָל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִּין גָּדוֹל אַחֵר יָכוֹל לְעָקְרָן וּלְהַתִּירָן, אֲפִלּוּ הָיָה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים[15].

12) שבית־דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית־דין קודמו. 13) בדפוס וינציאה שי"א: בשאר. 14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. 15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "בַּכֹּל, יכול לבטל בית־דין דברי בי"ד חבירו, חוץ משמונה־עשר דבר (שמונה־עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית־דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה־עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף־משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

ד. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לַעֲקֹר אַף דְּבָרִים אֵלּוּ[16] לְפִי שָׁעָה[17], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרִאשׁוֹנִים; שֶׁלֹּא יְהוּ גְּזֵרוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁאֲפִלּוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין לְעָקְרוֹ[18] הוֹרָאַת שָׁעָה[19]. כֵּיצַד? בֵּית דִּין שֶׁרָאוּ לְחַזֵּק הַדָּת וְלַעֲשׂוֹת סְיָג כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ הָעָם עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה - מַכִּין וְעוֹנְשִׁין[20] שֶׁלֹּא כַּדִּין[21]; אֲבָל אֵין קוֹבְעִין הַדָּבָר לְדוֹרוֹת וְאוֹמְרִים שֶׁהַלָּכָה כָּךְ הוּא. וְכֵן אִם רָאוּ לְפִי שָׁעָה לְבַטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה אוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּדֵי לְהַחֲזִיר רַבִּים לַדָּת[22] אוֹ לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל מִלְּהִכָּשֵׁל בִּדְבָרִים אֲחֵרִים - עוֹשִׂין לְפִי מַה שֶׁצְּרִיכָה הַשָּׁעָה. כְּשֵׁם שֶׁהָרוֹפֵא חוֹתֵךְ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ שֶׁל זֶה[23], כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה כֻּלּוֹ; כָּךְ בֵּית דִּין מוֹרִים בִּזְמַן מִן הַזְּמַנִּים לַעֲבֹר עַל קְצָת מִצְוֹת לְפִי שָׁעָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ [כֻּלָּם][24]. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[25]: חֲלֵל עָלָיו[26] שַׁבָּת אַחַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה[27].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו'" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם".

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב שפיקוח נפש דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא, יומא שם) שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני פיקוח נפש.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד), אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית פיקוח נפש את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית פיקוח נפש את השבת. בכל המצוות חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום פיקוח נפש הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחויה מפני פיקוח נפש אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום פיקוח נפש לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדוייק ברמב"ם הלכות שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהלכות יסודי התורה המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם ולא שימות בהם", כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחויה מפני פיקוח נפש אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום פיקוח נפש.

בסיבת ההבדל בדין פיקוח נפש בשבת ובכל המצוות, יש

לומר - שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום פיקוח נפש של איש מישראל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו'" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן **חילול** שבת, והשבת היא דחויה אצל פיקוח נפש כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת, כי זו לא נצטוותה כלל במקום פיקוח נפש.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

16) שנאסרו משום סייג לתורה. 17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. 18) בכת"י תימן: לעקרן. 19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים בזה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף־משנה). 20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. 21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית־דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". 22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות־עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא־תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא־תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה־זרה (יבמות צ, ב. וסנהדרין צ, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. 23) שלקתה ידו בהרעלת דם. 24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). 25) יומא פה, ב. 26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחויה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). 27) "שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

1 **ה. בֵּית דִּין שֶׁנִּרְאָה לָהֶן לִגְזֹר גְּזֵרָה[28] אוֹ לְתַקֵּן**
2 **תַּקָּנָה[29] אוֹ לְהַנְהִיג מִנְהָג - צְרִיכִין לְהִתְיַשֵּׁב בַּדָּבָר**
3 **וְלֵידַע תְּחִלָּה אִם רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהֶן אוֹ**
4 **אִם אֵין יְכוֹלִין לַעֲמֹד. וּלְעוֹלָם אֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל**
5 **הַצִּבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ[30].**

28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרתי" - עשו משמרת למשמרתי, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). 29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). 30) ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

6 **ו. הֲרֵי שֶׁגָּזְרוּ בֵּית דִּין גְּזֵרָה, וְדִמּוּ שֶׁרֹּב הַקָּהָל**
7 **יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ, וְאַחַר שֶׁגָּזְרוּהָ פִּקְּפְקוּ[31] הָעָם בָּהּ**
8 **וְלֹא פָּשְׁטָה בְּרֹב הַקָּהָל - הֲרֵי זוֹ בִּטֵּלָה[32], וְאֵינָן**
9 **רַשָּׁאִין לָכֹף אֶת הָעָם לָלֶכֶת בָּהּ.**

31) זלזלו, כמו: "שפקפק בטהרת ידים" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזל. 32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית־דין גוזרים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית־דין לבטלה (לחם־משנה).

10 **ז. גָּזְרוּ וְדִמּוּ שֶׁפָּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד הַדָּבָר כֵּן**
11 **שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה עָמַד בֵּית דִּין אַחֵר**
12 **וּבָדַק בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַגְּזֵרָה פּוֹשֶׁטֶת**
13 **בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַטֵּל, וַאֲפִלּוּ הָיָה פָּחוֹת**
14 **מִבֵּית דִּין הָרִאשׁוֹן בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן[33].**

33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שבדק עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית־דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית־דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית־דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית־דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית־דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית־דין אחר יכול לבטלו אלא־אם־כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית־דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית־דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית־דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

15 **ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִתִּיר שְׁנֵי דְּבָרִים - אַל יְמַהֵר**
16 **לְהַתִּיר דָּבָר שְׁלִישִׁי[34].**

34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית־דינו: "בית־דין המתיר" (ע"ז לז, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית־דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים,

נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

1 **ט. הוֹאִיל וְיֵשׁ[35] לְבֵית דִּין לִגְזֹר וְלֶאֱסֹר דָּבָר הַמֻּתָּר**
2 **וְיַעֲמֹד אִסּוּרוֹ לְדוֹרוֹת[36], וְכֵן יֵשׁ לָהֶן לְהַתִּיר אִסּוּרֵי**
3 **תּוֹרָה[37] לְפִי שָׁעָה, מַהוּ זֶה שֶׁהִזְהִירָה הַתּוֹרָה: לֹא**
4 **תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ? שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי**
5 **תּוֹרָה[38] וְלֹא לִגְרֹעַ מֵהֶן[39] וְלִקְבֹּעַ הַדָּבָר לְעוֹלָם**
6 **בְּדָבָר[40] שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה[41], בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין**
7 **בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[42]. כֵּיצַד? הֲרֵי כָּתוּב בַּתּוֹרָה: לֹא**
8 **תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[43], שֶׁזֶּה**
9 **הַכָּתוּב אָסַר לְבַשֵּׁל וְלֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, בֵּין בְּשַׂר**
10 **בְּהֵמָה בֵּין בְּשַׂר חַיָּה; אֲבָל בְּשַׂר הָעוֹף - מֵתֶר בְּחָלָב**
11 **מִן הַתּוֹרָה[44]. אִם יָבוֹא בֵּית דִּין וַיַּתִּיר בְּשַׂר חַיָּה**
12 **בְּחָלָב - הֲרֵי זֶה גּוֹרֵעַ[45]; וְאִם יֶאֱסֹר בְּשַׂר הָעוֹף**
13 **וְיֹאמַר שֶׁהוּא בִּכְלַל הַגְּדִי וְהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה -**
14 **הֲרֵי זֶה מוֹסִיף[46]. אֲבָל אִם אָמַר: בְּשַׂר הָעוֹף מֻתָּר מִן**
15 **הַתּוֹרָה, וְאָנוּ נֶאֱסֹר אוֹתוֹ, וְנוֹדִיעַ לָעָם שֶׁהוּא גְּזֵרָה,**
16 **שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר חוֹבָה וְיֹאמְרוּ: הָעוֹף מֻתָּר מִפְּנֵי**
17 **שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ, כָּךְ הַחַיָּה מֻתֶּרֶת שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְפָּרְשָׁה;**
18 **וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בְּשַׂר בְּהֵמָה מֻתֶּרֶת, חוּץ מִן**
19 **הָעֵז[47]; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בְּשַׂר הָעֵז מֻתָּר בַּחֲלֵב**
20 **פָּרָה אוֹ הַכִּבְשָׂה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא 'אִמּוֹ', שֶׁהִיא**
21 **מִינוֹ; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בַּחֲלֵב הָעֵז שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ**
22 **מֻתָּר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא 'אִמּוֹ'; לְפִיכָךְ נֶאֱסַר כָּל בָּשָׂר**
23 **בְּחָלָב, אֲפִלּוּ בְּשַׂר עוֹף - אֵין זֶה מוֹסִיף, אֶלָּא עוֹשֶׂה**
24 **סְיָג לַתּוֹרָה[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו.. כו".

האיסור שלא להוסיף על מצוות התורה מוזכר פעמיים, האחד בפסוק הנ"ל בפרשת ראה (יג, א.), והשני קודם לכן בפרשת ואתחנן (ד, ב.) "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו כו'".

הרמב"ם מזכיר איסור "בל תוסיף" שלוש פעמים: כאן, בהל' יסודי התורה רפ"ט, ובספר המצוות (ל"ת שי"ג ושי"ד), ובשלושת המקומות לא ציטט את הפסוק מפרשת ואתחנן אלא רק את הפסוק מפרשת ראה, וצריך להבין טעם הדבר.

ובביאור ההבדל שביניהם, יש לומר: על איסור "בל תוסיף" שבפרשת ואתחנן, מפרש רש"י "כגון חמש פרשיות בתפילין... וחמש גדילים בציצית". ואילו על הפסוק בפרשת ראה, מפרש: "כגון חמש טוטפות בתפילין וארבע ברכות בברכת כהנים". כי חמש פרשיות בתפילין וחמש גדילים בציצית הם הוספה על המצוה עצמה, היינו על תרי"ג מצוות, שהרי רק ארבע פרשיות בתורה מדברים במצות תפילין, וכל המוסיף יוסיף פרשיה שאינה ממין המצוה - תפילין. וכן הוא בחמש גדילים בציצית, שהרי התורה ציוותה על ארבע ציציות לארבע כנפות הבגד, ולכן גדיל חמישי אינו ממין המצוה כלל.

אבל בפרשת ראה, חידשה התורה דין נוסף, שגם הוספה באותה מצוה גופא - אסורה, ולכן הביא רש"י הדוגמאות של חמש טוטפות וארבע ברכות בברכת כהנים, כי הטוטפות הם עניין לעצמן ולשם זיכרון (שהרי במדבר לא נאמרו עדיין פרשיות שמע והיה אם שמוע, ומכל־מקום הניחו התפילין עם שתי פרשיות בלבד, ושתי טוטפות ריקות - כי כאמור הן עניין לעצמו).

(על־פי לקו"ש חלק ט"ו עמוד 138 הערה 8, ולקו"ש חלק ט' לפרשת ואתחנן)

35) רשאי. 36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. 37) כאמור לעיל ה"ד. 38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. 39) מדברי תורה. 40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. 41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. 42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל־פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"יסוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל־פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות־עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו - מנין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד־לומר לא תוסף עליו. ומנין שאין פוחתים מהם, תלמוד־לומר ולא תגרע ממנו". 43) חולין קטו, ב. 44) שם קיג, א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. 45) מתורה שבעל־פה. 46) על תורה שבכתב. 47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. 48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף־משנה). אולם המחוור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חוזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב,

וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה. והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פי"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה־תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. 49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

יום שלישי י"ז סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

1 **א. מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[2] - אֵינוֹ זָקֵן**
2 **מַמְרֵא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[3]; אֶלָּא הֲרֵי זֶה בִּכְלַל**
3 **הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין[4], [וּמִיתָתוֹ בְּכָל אָדָם][5].**

2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת תורה שבעל־פה". 3) דברים יז, יב. 4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. 5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שבית־דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פי"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית־דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית־דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

4 **ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפַּרְסֵם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה**
5 **- [מוֹרִידִין אוֹתוֹ][6] וְלֹא מַעֲלִין[7]. וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל**
6 **הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין וְהָאוֹמְרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם[8]**
7 **וְהַמּוֹסְרִין[9] וְהַמּוּמָרִין[10]. שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵינָם בִּכְלַל**
8 **יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיךְ לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה וְלֹא**
9 **דַּיָּנִים, [אֶלָּא כָּל הַהוֹרֵג אֶחָד מֵהֶן - עָשָׂה מִצְוָה**
10 **גְּדוֹלָה וְהֵסִיר הַמִּכְשׁוֹל][11].**

6) לבור. 7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. 8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. 9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט־י, והל' תשובה פ"ג הי"ב. 10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"יד תימן: והמשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי־כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). 11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל־וחומר זה, מגזירה־שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והושווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"י ה"א, כותב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

11 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ שֶׁכָּפַר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל**
12 **פֶּה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ[12] וּבִדְבָרִים שֶׁנִּרְאוּ לוֹ, וְהָלַךְ אַחַר**
13 **דַּעְתּוֹ הַקַּלָּה וְאַחַר שְׁרִירוּת לִבּוֹ[13], וְכוֹפֵר בַּתּוֹרָה**
14 **שֶׁבְּעַל פֶּה תְּחִלָּה, כְּצָדוֹק וּבַיְתוֹס[14] וְכֵן כָּל הַתּוֹעִים**
15 **אַחֲרָיו. אֲבָל בְּנֵי הַתּוֹעִים הָאֵלֶּה וּבְנֵי בְנֵיהֶם,**
16 **שֶׁהִדִּיחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם, וְנוֹלְדוּ בֵּין הַקָּרָאִים וְגִדְּלוּ**
17 **אוֹתָם עַל דַּעְתָּם[15] - הֲרֵי הוּא כְּתִינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה בֵּינֵיהֶם**
18 **וְגִדְּלוּהוּ[16], וְאֵינוֹ זָרִיז לֵאֶחֹז בְּדַרְכֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרֵי**
19 **הוּא כְּאָנוּס[17]. וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחַר כָּךְ [שֶׁהוּא**
20 **יְהוּדִי, וְרָאָה הַיְּהוּדִים וְדָתָם - הֲרֵי הוּא כְּאָנוּס,**
21 **שֶׁהֲרֵי גִּדְּלוּהוּ עַל טָעוּתָם]. כָּךְ אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ,**
22 **הָאוֹחֲזִים בִּדְרָכֵי אֲבוֹתָם הַקָּרָאִים שֶׁטָּעוּ[18]. לְפִיכָךְ**
23 **רָאוּי לְהַחֲזִירָן בִּתְשׁוּבָה, וּלְמָשְׁכָם בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם, עַד**
24 **שֶׁיַּחְזְרוּ לְאֵיתַן הַתּוֹרָה[19].**

12) בהכרתו. 13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. 14) שכפרו בתורה שבעל־פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאז יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. 15) בדפוס רומי, וכן בכת"יד תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עליו. 16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. 17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה

(שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"ו). 18) דינם כאנוסים. 19) לחוזק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידינו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל־פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

1 **ד. אֲבָל זָקֵן מַמְרֵא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא חָכָם אֶחָד**
2 **מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ קַבָּלָה[20] וְדָן וּמוֹרֶה בְּדִבְרֵי**
3 **תּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁיָּדְעוּנוּ וְיוֹרוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל[21], שֶׁבָּאת**
4 **לוֹ מַחֲלֹקֶת בְּדִין מִן הַדִּינִים עִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְלֹא**
5 **חָזַר לְדִבְרֵיהֶם, אֶלָּא חָלַק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת**
6 **שֶׁלֹּא כְּהוֹרָאָתָן - גָּזְרָה עָלָיו תּוֹרָה מִיתָה[22]. וּמִתְוַדֶּה,**
7 **וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[23]. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דָן[24]**
8 **וְהֵן דָּנִים, הוּא קִבֵּל[25] וְהֵם קִבְּלוּ - הֲרֵי הַתּוֹרָה חָלְקָה**
9 **לָהֶם כָּבוֹד[26]. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לִמְחֹל עַל כְּבוֹדָן**
10 **וּלְהַנִּיחוֹ - אֵינָן יְכוֹלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקוֹת**
11 **בְּיִשְׂרָאֵל[27].**

20) שהוא מודה בתורה שבעל־פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 21) על־פי השמועה, ועל־פי המדות שהתורה נדרשת בהן. 22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". 23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתוודין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ג, ה"א ובביאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל־פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף־משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ו־ח. 24) בסברותו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. 25) מרבותיו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נותן - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פח, א וכרבי אלעזר. 26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בביאורנו אות ד: "ולכן חייבתו תורה מיתה לכבוד בית־דין ומעלתו" וכו'. 27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

12 **ה. אֵין זָקֵן מַמְרֵא[28] חַיָּב מִיתָה עַד שֶׁיְּהֵא חָכָם**
13 **שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה סָמוּךְ בְּסַנְהֶדְרִין[29], וְיַחֲלֹק עַל בֵּית**
14 **דִּין בְּדָבָר שֶׁזִּדּוּנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[30], אוֹ**
15 **בִּתְפִלִּין[31], וְיוֹרֶה לַעֲשׂוֹת כְּהוֹרָאָתוֹ[32] אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא**
16 **עַל פִּי הוֹרָאָתוֹ[33], וְיַחֲלֹק עֲלֵיהֶן וְהֵן יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת**
17 **הַגָּזִית[34]. אֲבָל אִם הָיָה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה[35]**
18 **וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פָּטוּר[36]. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ**
19 **דָּבָר לַמִּשְׁפָּט - מִי שֶׁלֹּא יִפָּלֵא מִמֶּנּוּ[37] אֶלָּא דָּבָר**
20 **מֻפְלָא[38].**

28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך". 29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". 30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. 31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב). 32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון" וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פו, ב). 33) שם פח, ב. 34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. 35) בידיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. 36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). 37) שלא נעלם. 38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א), "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית־דין הכתוב מדבר".

21 **ו. הָיָה חָכָם מֻפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין, וְחָלַק, וְשָׁנָה[39]**
22 **וְלִמֵּד לַאֲחֵרִים כִּדְבָרָיו, אֲבָל לֹא הוֹרָה לַעֲשׂוֹת -**
23 **פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן. לֹא**
24 **שֶׁיֹּאמַר בְּזָדוֹן, אֶלָּא יוֹרֶה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא**
25 **בְּעַצְמוֹ[40].**

39) וחזר, אחרי ששב מבית־דין הגדול לעירו. 40) שם פו, ב. ופח, ב.

26 **ז. מְצָאָן[41] חוּץ לִמְקוֹמָן[42] וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן - פָּטוּר[43].**
27 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם - מְלַמֵּד, שֶׁהַמָּקוֹם**
28 **גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהֵן פְּטוּרִין**
29 **מִן הַמִּיתָה, יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנַדּוֹתָם[44] וּלְהַפְרִישָׁן**
30 **וּלְהַכּוֹתָן[45] וּלְמָנְעָן מִלְּלַמֵּד[46], כְּפִי מַה שֶׁיִּרְאֶה לָהֶן**
31 **שֶׁהַדָּבָר צָרִיךְ לְכָךְ[47].**

41) את הסנהדרין, חברי בית־הדין הגדול. 42) מחוץ ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. 43) שם יד, ב "מצאם אבית פגי" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. 44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו, אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדיות פ"ה, מ"ו (סנהדרין פח, א). 45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ר, הלקו את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. 46) כדין המוחרם "שאינו שונה לאחרים" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). 47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חס־ושלום שעקביא נתנדה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית־דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת ציוה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך

בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

**ח. וְכֵיצַד דָּנִין זָקֵן מַמְרֵא? בְּעֵת שֶׁיִּפָּלֵא דָּבָר[48] וְיוֹרֶה בּוֹ חָכָם הַמַּגִּיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין בְּדָבָר שֶׁיִּרְאֶה בְּעֵינָיו[49] בֵּין בְּדָבָר שֶׁקִּבֵּל מֵרַבּוֹתָיו - הֲרֵי הוּא וְהַחוֹלְקִין עִמּוֹ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וּבָאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת[50]. אוֹמְרִים לָהֶן בֵּית דִּין: כָּךְ הוּא הַדִּין. אִם שָׁמַע וְקִבֵּל[51] - מוּטָב; וְאִם לָאו - בָּאִין כֻּלָּן לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאוֹמְרִים לָהֶם גַּם הֵם: כָּךְ הוּא הַדִּין. אִם קִבְּלוּ[52] - יֵלְכוּ לָהֶן; וְאִם לָאו - כֻּלָּן בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[53], שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ. וּבֵית דִּין אוֹמֵר לָהֶם: כָּךְ הוּא הַדִּין, וְיוֹצְאִין כֻּלָּן[54]. חָזַר זֶה הֶחָכָם לְעִירוֹ וְשָׁנָה[55] וְלִמֵּד[56] כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא לָמוּד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[57]. הוֹרָה לַעֲשׂוֹת אוֹ שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ - חַיָּב מִיתָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה[58]. אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו[59] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[60]. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ אוֹ שֶׁהוֹרָה לַאֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינוֹ לְמִיתָה בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ[61], וְתוֹפְסִין אוֹתוֹ וּמַעֲלִין אוֹתוֹ מִשָּׁם לִירוּשָׁלַיִם. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ, וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיָּצָא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[62], אֶלָּא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם. וְעַד הָרֶגֶל מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ בְּרֶגֶל[63]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל יִשְׂרָאֵל[64] יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ; מִכְּלָל שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה[65]. וְאַרְבָּעָה צְרִיכִין הַכְרָזָה: זָקֵן מַמְרֵא, וְעֵדִים זוֹמְמִין, וְהַמֵּסִית[66], וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[67]; שֶׁהֲרֵי בְּכֻלָּן נֶאֱמַר: יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ.

48) ייעלם ויסתפק. 49) על־פי הסברה והיקשי ההגיון. 50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. 51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. 52) בכתי"ת: קיבל. 53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתויו"ט ובתפא"י שם). 54) משנה בסנהדרין פו, ב. 55) למד שנית. 56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחרים". 57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. 58) סנהדרין פח, ב. 59) לזכות עצמו ולהצלתו. 60) שם. 61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית־דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י). 62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית־דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פי"ד הי"א, ש"אין דנים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית־דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית־דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית־הדין אח"כ מירושלים, אין ממיתים אותו. וראה דברי רבינו־תם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית־דין. 63) בחול המועד, שביו"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פי"א ה"ב), וראה שם פי"ג, ה"ה. 64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". 65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. 66) לעבוד ע"ז. 67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, הי"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית־דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו מבית־דין שבעירו בכתב. וכן לעיל הל' עדות פי"ח ה"ז לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פי"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ח, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

יום רביעי י"ח סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

א. זֶה שֶׁחָלַק עַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2], בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן אוֹסְרִים וְהוּא מַתִּיר בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן מַתִּירִין וְהוּא אוֹסֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה[3]. אֲפִלּוּ הוּא הָיָה אוֹמֵר מִפִּי הַקַּבָּלָה, וְאָמַר: כָּךְ קִבַּלְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וְהֵן אוֹמְרִים: כָּךְ נִרְאָה בְּעֵינֵינוּ שֶׁהַדִּין נוֹתֵן[4], הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן[5] עֲלֵיהֶן בַּדָּבָר, וְעָשָׂה אוֹ שֶׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הֵם מוֹרִים מִפִּי הַקַּבָּלָה[6]. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶם בִּגְזֵרָה מִן הַגְּזֵרוֹת שֶׁגָּזְרוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁגָגָתוֹ חַטָּאת וּזְדוֹנוֹ כָּרֵת, כְּגוֹן שֶׁהִתִּיר הֶחָמֵץ[7] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית[8], אוֹ אֲסָרוֹ בַּהֲנָאָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית[9] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה[10]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי ייפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. 3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. 4) מצד הסברא והעיון העצמי. 5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". 6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. 7) אכילת חמץ. 8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. 9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. 10) כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו

מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת. וראה ברמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עבריינא" (=מי שעבר על איסור דרבנן מותר לקרותו עבריין) - הרי שלא הזכירו אלא את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה מן הגזירות - חייב (קרית מלך).

1 **ב. אֶחָד שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל**
2 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אוֹ שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדָבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָבָר**
3 **שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. כֵּיצַד?**
4 **נֶחְלְקוּ בְּאִשָּׁה זוֹ אִם הִיא עֶרְוָה[11] אִם לָאו[12], אִם**
5 **מַרְאֵה דָם זֶה מְטַמֵּא בְּאִשָּׁה אוֹ לֹא[13], אִם זוֹ טְמֵאָה**
6 **לִדָּה אוֹ לֹא[14], אִם זוֹ זָבָה אוֹ לֹא[15], אִם חֵלֶב זֶה**
7 **אָסוּר[16] אוֹ מֻתָּר, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי חוֹלֵק בְּדָבָר**
8 **שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵיצַד**
9 **דָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל**
10 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת? כְּגוֹן שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּעִבּוּר שָׁנָה, אִם**
11 **מְעַבְּרִים עַד הַפּוּרִים אוֹ בְּכָל אֲדָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב;**
12 **שֶׁזֶּה מֵבִיא לִידֵי חָמֵץ בְּפֶסַח[17]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּדִין**
13 **מִדִּינֵי מָמוֹנוֹת אוֹ בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִין[18] שֶׁדָּנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת**
14 **- הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שֶׁאוֹמֵר שֶׁזֶּה**
15 **חַיָּב לָזֶה, כֹּל שֶׁנָּטַל מִמֶּנּוּ - כְּדִין נָטַל, וְעַל פִּי בֵּית**
16 **דִּין נָטַל; וְלִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שֶׁאוֹמֵר פָּטוּר, אוֹ שֶׁאָמַר**
17 **שֶׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לָדוּן[19], כֹּל שֶׁנָּטַל[20] - גָּזֵל הוּא**
18 **בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[21]; וּלְדִבְרֵי**
19 **הָאוֹמֵר שֶׁלּוֹ נָטַל[22], הַבָּא עָלֶיהָ בְּמֵזִיד - עָנוּשׁ כָּרֵת,**
20 **בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת[23]; וְנִמְצָא הַדָּבָר מֵבִיא לִידֵי דָבָר**
21 **שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵן אִם**
22 **נֶחְלְקוּ בְּדִינֵי מַכּוֹת, אִם זֶה חַיָּב מַלְקוּת אוֹ אֵינוֹ, אוֹ**
23 **שֶׁחָלַק בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִים שֶׁלּוֹקִין בִּפְנֵיהֶם[24] - הֲרֵי זֶה**
24 **חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבָרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ לוֹקֶה[25] - חוֹבְלִין הֵם**
25 **בּוֹ, וְחַיָּבִין לְשַׁלֵּם[26], וְכֹל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן - כְּדִין נוֹטֵל;**
26 **וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר בֶּן מַלְקוּת הוּא[27], כֹּל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן -**
27 **גָּזֵל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[28].**
28 **וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בַּעֲרָכִין[29] אוֹ בַּחֲרָמִין[30], אִם זֶה חַיָּב**
29 **לִתֵּן אוֹ אֵינוֹ - הֲרֵי זֶה[31] חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבָרֵי הָאוֹמֵר**
30 **אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן, אִם לָקְחוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל,**
31 **וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[32]. וְכֵן אִם חָלַק**
32 **עֲלֵיהֶן בִּפְדְיוֹן קָדָשִׁים, אִם נִפְדּוּ אוֹ לֹא נִפְדּוּ[33] - הֲרֵי**
33 **זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פִּדְיוֹן, אִם**
34 **קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[34]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ**
35 **בַּעֲרִיפַת הָעֶגְלָה[35], אִם אֵלּוּ חַיָּבִין לְהָבִיא אוֹ לֹא[36] -**
36 **הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר חַיָּבִים לְהָבִיא -**
37 **הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ[37] אִשָּׁה - אֵינָהּ**
38 **מְקֻדֶּשֶׁת[38]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּעָרְלָה[39]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ**
39 **בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, אִם זֶה לָעֲנִיִּים אוֹ לְבַעַל הַבַּיִת[40]**
40 **- הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבַּיִת -**
41 **הֲרֵי זֶה גָּזֵל בְּיַד הֶעָנִי, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ**
42 **מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶן בְּאָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאָה,**
43 **כְּגוֹן נִגְעֵי בָשָׂר[41] אוֹ נִגְעֵי בָּתִּים[42] אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים[43]**
44 **- הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר טָהוֹר - מֻתָּר**
45 **לְהִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל[44] קָדָשִׁים; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר**
46 **טָמֵא, אִם נִכְנַס[45] אוֹ אָכַל בְּמֵזִיד - עָנוּשׁ כָּרֵת,**
47 **וּבְשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּטָהֳרַת מְצֹרָע,**
48 **אִם יֵשׁ לָזֶה[46] טָהֳרָה אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ**
49 **בְּהַשְׁקָאַת סוֹטָה, אִם זוֹ צְרִיכָה לִשְׁתּוֹת אוֹ אֵינָהּ**
50 **צְרִיכָה[47] - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבְרֵי הָאוֹמֵר**
51 **צְרִיכָה, אִם מֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁתִּשְׁתֶּה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה**
52 **לִיבָמָהּ[48]; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינָהּ צְרִיכָה - מִתְיַבֶּמֶת.**
53 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - צְרִיכִין לִבְדֹּק וְלַחְקֹר אִם הָיְתָה**
54 **מַחֲלֹקֶת זוֹ מְבִיאָה לִידֵי דָבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מֵבִיא לִידֵי**
55 **דָּבָר שֵׁנִי, אֲפִלּוּ אַחַר מֵאָה דְּבָרִים, אִם יָבוֹא בַּסּוֹף**
56 **לְדָבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, בֵּין שֶׁהָיָה הַדָּקֵן**
57 **מֵקֵל וְהֵן מַחְמִירִין בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מַחְמִיר וְהֵן מְקִלִּין**
58 **- חַיָּב[49].**

11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. 12) כגון, בתו מאנוסתו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין איסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת בתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו). 13) כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן מהללאל מטמא (שם פז, ב). 14) כגון, ששפעה דם מתוך שבועיים (לידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טוהר של יולדת נקבה, שהם שישים ושישה יום (ראה ויקרא יב, ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). 15) כגון "קשתה שלושה ימים (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה ויום כלילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת

(נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב). 16) כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. 17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברוה עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). 18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. 19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. 20) התובע. 21) שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). 22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלוייה. 23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). 24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א). 25) שאינו חייב מלקות. 26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). 27) שבית־דין של שלושה דן דיני מכות. 28) סנהדרין פז, ב. 29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). 30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. 31) זקן ממרא זה. 32) סנהדרין שם. 33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. 34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). 35) שמביאים על מציאת חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א־ג). 36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. 37) בכתב יד תימן: בה. 38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). 39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. 40) כמו ששנינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). 41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב). 42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זווית (שם). 43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). 44) שהרי שני דברים נפרדים הם. 45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. 46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד־יז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. 47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תיסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). 48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשנה אחר מן השוק קידושיו תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשנה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושיו תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשנה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת־איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת־איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. 49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

ג. וְאִם לֹא תָּבִיא הַמַּחֲלֹקֶת לִידֵי כָּךְ[50] - הֲרֵי זֶה 1

פָּטוּר. חוּץ מִמִּצְוַת תְּפִלִּין בִּלְבַד[51]. כֵּיצַד? הוֹרָה לְהוֹסִיף טוֹטֶפֶת חֲמִישִׁית[52] בַּתְּפִלִּין וְיַעֲשֶׂנָּה[53] חָמֵשׁ טוֹטָפוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּתְּחִלָּה אַרְבָּעָה בָּתִּים כְּהִלְכָתָן זֶה[54], וְיָבִיא חֲמִישִׁית וִידַבֵּק בַּחִיצוֹן; שֶׁהַבַּיִת הַחִיצוֹן שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הָאֲוִיר[55] - תָּמִיד[56] פָּסוּל. וְחִיּוּב זָקֵן מַמְרֵא עַל דָּבָר זֶה - הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[57]. אֲבָל אִם נֶחְלְקוּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת, כְּגוֹן שֶׁחָלַק בְּדָבָר מִדִּבְרֵי לוּלָב[58] אוֹ צִיצִית[59] אוֹ שׁוֹפָר, זֶה אוֹמֵר פָּסוּל, וְזֶה אוֹמֵר כָּשֵׁר, זֶה אוֹמֵר יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְזֶה אוֹמֵר לֹא יָצָא, זֶה אוֹמֵר טָהוֹר, וְזֶה אוֹמֵר שֵׁנִי לְטֻמְאָה[60] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. 51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו׳. 52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטטפת. 53) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. 54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 55) כגון, זה שהוסיף בצידו דבר אחר, המסתירו מפני האוויר שבחוץ. 56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 57) שכל עניין ראיית הבית את האוויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פח, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו׳, כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסלן. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו׳, אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ז). 58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. 59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. 60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. 61) אבל מכים ועונשים אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

יום חמישי י"ט סיון ה׳תש"פ

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

א. הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ - נִסְקָל; שֶׁנֶּאֱמַר: אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל, דָּמָיו בּוֹ[2]. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל בְּחַיֵּיהֶן אוֹ לְאַחַר מִיתָתָן - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[3]. וְצָרִיךְ עֵדִים[4] וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל מְחֻיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין[5]. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה[6], וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[7]. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים[8] שֶׁהִגִּיעוּ לִכְלַל הָעֲנָשִׁין.

2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם בם" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתים רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאין המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה׳, להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. 3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו׳ - לרבות לאחר מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו, מה־שאין־כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). 4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף־משנה). 5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". 6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב׳תוספות׳ שם ד"ה לרבות). 7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). 8) בני שלש־עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

ב. אֵינוֹ חַיָּב סְקִילָה עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין[9]; אֲבָל אִם קִלְּלָם בְּכִנּוּי[10] - פָּטוּר מִן הַסְּקִילָה[11], וְלוֹקֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקֶה עַל קִלְלַת כָּל אָדָם כָּשֵׁר מִיִּשְׂרָאֵל[12].

9) המיוחדים בזה, שאסור למחקם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, וא־ל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל׳ יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה׳, כגון: חנון

ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. 11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד־לומר "שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". 12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א "המקלל עצמו וחבירו, בכולן עובר בלא־תעשה", וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

1 **ג. וְכֵן הַמְקַלֵּל אֲבִי אָבִיו וַאֲבִי אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה כִּמְקַלֵּל**
2 **אֶחָד מִשְּׁאָר הַקָּהָל[13].**

13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אבי אביו; ואת אמו - ולא את אבי אמו".

3 **ד. אַזְהָרָה שֶׁל מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מִנַּיִן?[14] עֹנֶשׁ**
4 **שֶׁמַּעְנוּ בְּפִרּוּשׁ, אֲבָל הָאַזְהָרָה הֲרֵי הִיא בִּכְלַל לֹא**
5 **תְקַלֵּל חֵרֵשׁ[15]. הוֹאִיל וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם**
6 **מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי אָבִיו בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל[16].**

14) והלא אין עונשים אלא־אם־כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. 15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א, וכביאורנו שם. 16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם? תלמוד־לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מנין? תלמוד־לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

7 **ה. הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ[17] - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק; שֶׁנֶּאֱמַר:**
8 **מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת[18]. וְצָרִיךְ עֵדִים[19]**
9 **וְהַתְרָאָה, כְּשְׁאָר כָּל מְחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין[20]. וְאֶחָד**
10 **הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס.**
11 **וְהוּא שֶׁיַּגִּיעוּ לִכְלַל עֲנָשִׁין. אֵינוֹ חַיָּב חֶנֶק עַד**
12 **שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן חַבּוּרָה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה**
13 **- הֲרֵי זֶה כְּמַכֶּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[21]. וְהַמַּכֶּה אוֹתָן**
14 **לְאַחַר מִיתָה - פָּטוּר[22].**

17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. 18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. 19) ראה לעיל בביאורנו אות ג. 20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינן (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). 21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, אות קלא. 22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

15 **ו. מִי שֶׁהִכָּה אֶת אָבִיו עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - חַיָּב[23]**
16 **וְנֶהֱרָג. שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה חֵרֵשׁ בְּלֹא חַבּוּרָה, אֶלָּא**
17 **יָצָאת טִפַּת דָּם בִּפְנִים[24] בָּאֹזֶן וְנִתְחָרֵשׁ.**

23) מיתת חנק. 24) בבא־קמא פו, א. ובכת"י תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

18 **ז. הַמַּקִּיז דָּם לְאָבִיו[25], אוֹ שֶׁהָיָה רוֹפֵא וְחָתַךְ לוֹ**
19 **בָּשָׂר אוֹ אֵבֶר - פָּטוּר[26]. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר,**
20 **לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה. אוֹ לְהוֹצִיא סִלּוֹן[27] מִבְּשַׂר אָבִיו**
21 **אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה חַבּוּרָה[28]. בַּמֶּה**
22 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת; אֲבָל אִם**
23 **אֵין שָׁם מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶלָּא הוּא, וַהֲרֵי הֵן מִצְטַעֲרִין -**
24 **הֲרֵי זֶה מַקִּיז וְחוֹתֵךְ כְּפִי מַה שֶׁיַּרְשֶׁהוּ[29] לַעֲשׂוֹת.**

25) לרפואה. 26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הזיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. 27) קוץ. 28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). 29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

25 **ח. אַזְהָרָה שֶׁל מַכֵּה אָבִיו מִנַּיִן? עֹנֶשׁ שֶׁמַּעְנוּ,**
26 **אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ. הוֹאִיל וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת**
27 **אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[30] - הֲרֵי אָבִיו וְאִמּוֹ בַּכְּלָל[31].**

30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציוה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל־וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, הי"ב. 31) מכילתא לשמות כא, טו. ונזכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חינוך" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מְנָעָנוּ בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

28 **ט. שְׁתוּקִי[32] - חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו[33].**
29 **אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדְּקָה[34] אִמּוֹ וְאָמְרָה: בֶּן פְּלוֹנִי הוּא[35]**
30 **- אֵינוֹ נִסְקָל אוֹ נֶחֱנָק עַל פִּיהָ[36]. אֲבָל בְּנוֹ מִן**
31 **הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים - אֵינוֹ חַיָּב לֹא עַל**
32 **אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ[37]. וְכֵן גֵּר שֶׁהוֹרָתוֹ[38] שֶׁלֹּא**
33 **בִּקְדֻשָּׁה[39], אַף עַל פִּי שֶׁלֵּדָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה[40] - אֵינוֹ חַיָּב**
34 **עַל מַכַּת אָבִיו וְקִלְלָתוֹ[41].**

32) שנולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, הי"ב: "שמכיר

את אמו ואינו מכיר את אביו", ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. 33) על הכאתו או על קללתו. 34) נשאלה ונחקרה. 35) של איש כשר, שאינו שתוקי. 36) אינה נאמנת לחייבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו, אף־על־פי שאינו חייב על אביו". 37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה – גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף־משנה). 38) הריונו. 39) שהולידו אביו כשהיה גוי. 40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. 41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל "גר שנתגייר, כקטן שנולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.

1 **י. כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו, כָּךְ אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ.**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ. אֶת שֶׁהוּא חַיָּב עַל אָבִיו**
3 **- חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו[42] - אֵינוֹ**
4 **חַיָּב עַל אִמּוֹ[43].**

42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פי"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א. 43) ירושלמי יבמות פי"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף־משנה ורדב"ז).

5 **יא. הַגֵּר אָסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהַכּוֹתוֹ.**
6 **וְלֹא יְבַזֵּהוּ. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בָּאוּ מִקְּדֻשָּׁה חֲמוּרָה**
7 **לִקְדֻשָּׁה קַלָּה[44], שֶׁהֲרֵי זֶה מְבַזֶּה אָבִיו. אֶלָּא נוֹהֵג בּוֹ**
8 **מִקְצָת כָּבוֹד[45]. אֲבָל הָעֶבֶד[46] - אֵין לוֹ יִחוּס[47], אֶלָּא**
9 **הֲרֵי אָבִיו כְּמִי שֶׁאֵינוֹ אָבִיו לְכָל דָּבָר[48], אַף עַל פִּי**
10 **שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ[49].**

44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בנזיר סא, א. ועכשיו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות בגרים. 45) כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו ב'מדרש רבה' (לך־לך פל"ט): "אמר לו הקב"ה (=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". 46) עבד כנעני. 47) אינו מתייחס אחר אביו. 48) כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חייס (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". 49) האב והבן ונתגיירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראיה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבזותו.

11 **יב. מִי שֶׁהָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים וְעוֹבְרֵי**
12 **עֲבֵרוֹת, אֲפִלּוּ נִגְמַר דִּינָן לַהֲרִיגָה וְהֵם יוֹצְאִים לֵהָרֵג**
13 **- אָסוּר לְהַכּוֹתָן וּלְקַלְלָם[50]. וְאִם קִלֵּל אוֹ חָבַל בָּהֶן**
14 **- פָּטוּר[51]. וְאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב, וְנֶהֱרָג**
15 **עֲלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹצְאִין לְמִיתָה[52]. בַּמֶּה**
16 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּבְנוֹ; אֲבָל אַחֵר שֶׁבָּא וְהִכָּהוּ**
17 **וְקִלְּלוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה**
18 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר, הוֹאִיל וְהוּא הוֹלֵךְ לְמִיתָה[53]. וְאִם**
19 **בִּיְּשׁוֹ - חַיָּב בִּקְנַס הַמְבַיֵּשׁ[54].**

50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית־דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך הי"ג. ובזוהר פרשת ויצא קסד, ב מצינו, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שיורי ברכה ליו"ד סי' רמא סעיף ד). 51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. 52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). 53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקויים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פ"ז, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". 54) בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הבושה. וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היורשים, שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב", שהרי נתביישו בניו, והוא־הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פ"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאים מידם", משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בבבא־קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס המבייש, כדין "ביישו ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאים מידם.

20 **יג. עָבַר אָבִיו וְאִמּוֹ עַל עֲבֵרָה שֶׁלּוֹקִין עָלֶיהָ, וְהָיָה**
21 **הוּא חַזָּן[55] לִפְנֵי הַדַּיָּנִים - לֹא יַכֶּה אוֹתָם. וְכֵן אִם**
22 **נִתְחַיְּבוּ נְדוּי[56] - לֹא יְהִיֶה שָׁלִיחַ לְנַדּוֹתָם. וְלֹא יִדְחַף**
23 **אוֹתָם וְלֹא יְבַזֶּה אוֹתָם בִּשְׁלִיחוּת בֵּית דִּין, אַף עַל פִּי**
24 **שֶׁהֵן רְאוּיִין לְכָךְ וְלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה[57].**

55) שמש, המכה על־פי הדיינים. ראה לעיל הל' סנהדרין

פט"ז, הי"א. 56) על שלא ציית לפסק־דין בית־הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פ"ו הי"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוני יהיה בשמתא" (שם פ"ז, ה"ב). 57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

1 **יד. לַכֹּל אֵין הַבֵּן נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְהַכּוֹתוֹ וּלְקַלְלוֹ, חוּץ**
2 **מִמְּסִית וּמַדִּיחַ[58]. שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: לֹא תַחְמֹל וְלֹא**
3 **תְכַסֶּה עָלָיו[59].**

58) אם היה אביו מסית את חבירו לעבודה־זרה או שהדיח רוב אנשי העיר לעבדה, ראה דברים יג, יד. 59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השייך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאילתות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

4 **טו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה לִבְנוֹ - כָּךְ רָאִינוּ בּוֹ תָּמִיד,**
5 **שֶׁאֵינוֹ מַשְׁבִּיעוֹ בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה[60], שֶׁהֲרֵי זֶה בָּא**
6 **לְקַלְלַת אָבִיו, אֶלָּא מַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵין בָּהּ**
7 **אָלָה[61]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[62], שֶׁהָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - אֵין**
8 **אֶחָד מֵאֶחָיו שֶׁל נֶהֱרָג נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם[63]. וְלֹא עַל**
9 **הַכָּאָה וְלֹא עַל הַקְּלָלָה בִּלְבַד הִקְפִּידָה תּוֹרָה, אֶלָּא**
10 **אַף עַל הַבִּזָּיוֹן. שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֲפִלּוּ**
11 **בִּדְבָרִים וַאֲפִלּוּ בִּרְמִיזָה - הֲרֵי זֶה אָרוּר מִפִּי**
12 **הַגְּבוּרָה[64]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָרוּר מַקְלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ[65]. וַהֲרֵי**
13 **הוּא אוֹמֵר: עַיִן תִּלְעַג לְאָב[66] וְתָבֵז לִיקְהַת אֵם[67]**
14 **וְגוֹמֵר. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת עַל זֶה מַכַּת מַרְדּוּת**
15 **וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[68].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארור מקלה אביו ואמו, והרי הוא אומר עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם וגו'".

והקשה הרדב"ז, לשם מה הביא הרמב"ם את הפסוק מהכתובים "עין תלעג לאב כו'" ולא הסתפק בפסוק מהתורה "ארור מקלה אביו ואמו כו'".

ויש לומר, שחיוב כיבוד אב ואם לא נאמר בבני נח, שהרי הגמרא אומרת (סנהדרין נו, ב.) "שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", היינו שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם.

וא"כ קשה מדוע נענש חם על שלא נהג כבוד בנח אביו, וכן לבן נענש על ש"קפץ להשיב לפני אביו", אלא שהגם שאין על בני נח חיוב כיבוד אב ואם, הרי שיש עליהם חיוב שלא לבזותם, ואת זה משמיע הרמב"ם בפסוק הנ"ל. כי הנה נאמר "אלמלא לא ניתנה תורה כו'" היה צריך ללמוד כמה וכמה הנהגות מבעלי חיים, והפסוק שמביא הרמב"ם מדבר בהנהגת העורב ללעוג לאביו ולאמו, כי אמנם לבנ"י נאמר הציווי "ארור מקלה אביו ואמו" ועל בני נח אין חיוב לכבד אב ואם, אבל יש חיוב שלא לבזותם - ואותו ילמדו מהעורב.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 155 הערה 43)

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארור לה', או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פי"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה'... שאיני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה בט"ז ליו"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשמם, שהמנהג לומר לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי קללת אביך. 62) בהל' רוצח פ"א, ה"ג. 63) להמית את אביו, ומקורו במכות יב, א. 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ומפרש רש"י שם: מקלה - מזלזל, לשון ונקלה אחיך. 66) אפילו ברמיזה בעין. 67) לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקהת עמים" (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם: "יקרוה עורבי נחל". 68) כמו שמצינו בחולין קי, ב שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימיך) אין בית־דין שלמטה מוזהר עליה, זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מרדות ("לב אריה" לחולין שם).

יום שישי כ' סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו. החיוב על האב שלא להכביד עולו על בניו, ולדקדק שלא יביאם לידי מכשול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

16 **א. כִּבּוּד אָב וָאֵם - מִצְוַת עֲשֵׂה גְּדוֹלָה. וְכֵן מוֹרָא**
17 **אָב וָאֵם. שָׁקַל[2] אוֹתָן הַכָּתוּב בִּכְבוֹדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ[3].**
18 **כָּתוּב: כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ, וְכָתוּב: כַּבֵּד אֶת יְיָ**
19 **מֵהוֹנֶךָ. וּבְאָבִיו וְאִמּוֹ כָּתוּב: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ,**
20 **וְכָתוּב: אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא. כְּדֶרֶךְ שֶׁצִּוָּה עַל כְּבוֹד**
21 **שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כָּךְ צִוָּה[4] עַל כְּבוֹדָם וּמוֹרָאָם[5].**

2) השוה. 3) ובכת"י תימן: ככבודו וכמוראו. 4) קידושין לב, ב. 5) ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר: כבד את אביך ואת אמך. ונאמר (משלי ג, ט): כבד את ה' מהונך, ממה אתה מכבדו ממה שחננך, מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב בכולם. ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל...כיבוד אם ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים".

22 **ב. הַמְקַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - בִּסְקִילָה, וְהַמְגַדֵּף[6] -**
23 **בִּסְקִילָה. הִנֵּה הִשְׁוָה אוֹתָן בְּעֹנֶשׁ[7]. הִקְדִּים אָב לְאֵם**
24 **לְכָבוֹד[8], וְהִקְדִּים אֵם לְאָב לְמוֹרָא[9]. לְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם**
25 **שָׁוִים, בֵּין לְמוֹרָא בֵּין לְכָבוֹד[10].**

6) מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו־טז. 7) קידושין ל, ב. ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם

מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם, כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". 8) ככתוב: כבד את אביך ואת אמך. 9) ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. 10) אלא מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

1 **ג. אֵי זֶהוּ מוֹרָא, וְאֵי זֶהוּ כָּבוֹד? מוֹרָא - לֹא עוֹמֵד**
2 **בִּמְקוֹמוֹ[11], וְלֹא יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ[12], וְלֹא סוֹתֵר אֶת**
3 **דְּבָרָיו, וְלֹא מַכְרִיעַ אֶת דְּבָרָיו[13]. וְלֹא יִקְרָא לוֹ בִּשְׁמוֹ,**
4 **לֹא בְּחַיָּיו וְלֹא בְּמוֹתוֹ, אֶלָּא אוֹמֵר: אַבָּא מָרִי[14]. הָיָה**
5 **שֵׁם אָבִיו אוֹ שֵׁם רַבּוֹ כְּשֵׁם אֲחֵרִים - מְשַׁנֶּה אֶת**
6 **שְׁמָם[15]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין נִזְהָר בְּכָךְ אֶלָּא בְּשֵׁם שֶׁהוּא**
7 **פֶּלֶא[16], שֶׁאֵין הַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ[17]; אֲבָל הַשֵּׁמוֹת שֶׁקּוֹרְאִין**
8 **בָּהֶן אֶת הָעָם, כְּגוֹן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה**
9 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל זְמַן - קוֹרֵא בָהֶן**
10 **לַאֲחֵרִים[18] שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם[19]. אֵי זֶהוּ**
11 **כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה - מִשֶּׁל**
12 **הָאָב[20]. וְאִם אֵין מָמוֹן לָאָב, וְיֵשׁ מָמוֹן לַבֵּן - כּוֹפִין**
13 **אוֹתוֹ וְזָן אָבִיו וְאִמּוֹ כְּפִי מַה שֶׁהוּא יָכוֹל[21]. וּמוֹצִיא**
14 **וּמַכְנִיס וּמְשַׁמְּשׁוֹ בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁהַשַּׁמָּשִׁים**
15 **מְשַׁמְּשִׁים בָּהֶן אֶת הָרַב[22]. וְעוֹמֵד מִפָּנָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא**
16 **עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ[23].**

11) במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו להתפלל (יו"ד סי' רמ סעיף ב). 12) במקום המיוחד לו להסב בביתו (יו"ד שם). 13) אם היה אביו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא, שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא בכסף־משנה). 14) שם. "חכם - משנה שם אביו", ומפרש רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: כך אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. 15) של אחרים, שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו דבריהם ב"הערוך" ערך אביי, וכן בתוספות הרא"ש להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביי", אע"פ ששמו האמיתי היא: נחמני - מפני שגם שמו של אבי רבה היה: נחמני, ולא רצה לקראו בשמו מפני כבוד אביו, וקרא אותו: אביי בלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא מזה: אביי. ורבא שהיה חבירו של אביי, קרא לו בשמו נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ, ס"ק ז), וראה גיטין לד, ב ברש"י ד"ה והלכתא כנחמני. 16) מופלא ומובדל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב (שופטים יג, יח), "והוא פלאי". 17) רגילים. 18) שכן אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ה. 19) משמע מזה, שבפניו - אפילו בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר בזה? והרדב"ז ממליץ, שכל האיסור אינו אלא שקורא להם בשמם בלא תואר כבוד, אבל אם קורא אותם דרך כבוד, כגון ר' אברהם, או "סידי" אברהם - בערבית, אין בזה שום זלזול לאביו ורבו. 20) קידושין לב, א. וכפסק הרי"ף שם. ואע"פ ששנינו שם: "כבד את אביך... בחסרון כיס"? - הכוונה לביטול הבן ממלאכתו כדי לשמשו, כמבואר בגמרא שם. 21) בתורת צדקה, שכופים על הצדקה, כמבואר בכתובות מט, ב. ובהל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. וביר‌ושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי יוסי ב"ר בון: "הלוואי ויהיו כל השמועות ברורות לי כזו, שכופין על הבן לזון את האב". 22) נדרים לח, ב: "מותר למלאות לו חבית של מים, ולהדליק לו את הנר" וכו' (הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק ט). 23) שחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלוא עיניו, עד שיתכסה ממנו, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ז. ובקידושין לא, ב אמרו: רב יוסף כשהיה שומע קול צעדי אמו, אמר: אקום מפני השכינה שבאה.

17 **ד. וְהָאָב שֶׁהָיָה תַּלְמִיד בְּנוֹ - אֵין הָאָב עוֹמֵד מִפְּנֵי**
18 **הַבֵּן[24], אֲבָל הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
19 **תַּלְמִידוֹ[25]. וְחַיָּב[26] לְכַבְּדוֹ בִּשְׁאָר דְּרָכָיו בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת**
20 **מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ וַעֲשִׂיַּת חֶפְצָיו. כֵּיצַד? הַנִּשְׁמָע בִּדְבַר**
21 **אָבִיו לְמָקוֹם[27] - לֹא יֹאמַר: מַהֲרוּנִי[28] בִּשְׁבִיל**
22 **עַצְמִי[29]! פָּטְרוּנִי[30] בִּשְׁבִיל עַצְמִי[31]! אֶלָּא: מַהֲרוּנִי**
23 **בִּשְׁבִיל אַבָּא[32]! פָּטְרוּנִי בִּשְׁבִיל אַבָּא! וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
24 **בָּזֶה, לְעוֹלָם יִכְלֹל בִּכְלַל דְּבָרָיו שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ בִּכְבוֹד**
25 **אָבִיו[33] וְשֶׁמִּתְיָרֵא מִמֶּנּוּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"והאב שהיה תלמיד בנו... הבן עומד מפני אביו".

בגמרא "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו" היא איבעיא שלא נפשטה. הרמב"ם פסק ש"אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד בפני אביו", אבל הרא"ש כתב "ויעמדו זה מפני זה", ומביא שם: "אמרו עליו על המהר"ם מרוטנבורג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

והרמב"ם אזיל לשיטתו, שבן חייב בכבוד אביו אפילו הוא רשע (פ"ו הי"א), ועאכו"כ אם הוא (רק) תלמידו.

(על־פי לקו"ש ח"ה עמוד 310 הערה 65)

24) למרות שהבן הוא רבו. 25) קידושין לג, ב. וכדעת רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו, הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא אליו". וכן ביו"ד סי' רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה. 26) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה. 27) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את רצונו בדברים שיאמר בשמו. 28) סדרו לי מהר את עניני. 29) שאני צריך ללכת. 30) שלחוני. 31) אע"פ שיודע

שיכבדוהו כאביו. 32) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו (קידושין לא, ב וברש"י). 33) ולפיכך אם הוא יודע שאינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

ה. וְחַיָּב לְכַבְּדוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. כֵּיצַד? הָיָה אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה[34] מִפִּיו - לֹא יֹאמַר: כָּךְ אָמַר אַבָּא; אֶלָּא אוֹמֵר: כָּךְ אָמַר אַבָּא מָרִי, אֲנִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ שֶׁלְּאַחַר מִיתָתוֹ; אֲבָל לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[36] - אוֹמֵר: זִכְרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[37].

34) דבר הלכה. 35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר: בני ישראל, אני כפרתם". 36) שכבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש. 37) שם וברש"י. וביו"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש להחמיר אפילו בכתיבה להזכיר כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, ולפיכך אלה החותמים: זלה"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך לחתום: זללה"ה.

ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חַיָּבִין בְּמוֹרָא וְכָבוֹד[38]; אֶלָּא שֶׁהָאִישׁ יֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲרֵי רְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ[39]. לְפִיכָךְ, אִם נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם[40] שָׁוִים[41].

38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים. 39) בעלה, שמשועבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"ך ליו"ד סי' רמ ס"ק יט). 40) האיש והאשה. 41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה - מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ז. עַד הֵיכָן הוּא כִּבּוּד אָב וָאֵם? אֲפִלּוּ נָטְלוּ כִּיס שֶׁל זְהוּבִים שֶׁלּוֹ וְהִשְׁלִיכוּ בְּפָנָיו לַיָּם - לֹא יַכְלִימֵם[42], וְלֹא יְצַעֵר[43] בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא יִכְעַס כְּנֶגְדָּם; אֶלָּא יְקַבֵּל גְּזֵרַת הַכָּתוּב[44] וְיִשְׁתֹּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן? אֲפִלּוּ הָיָה לוֹבֵשׁ[45] בְּגָדִים חֲמוּדוֹת[46] וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ בִּפְנֵי הַקָּהָל, וּבָא אָבִיו וְאִמּוֹ[47] וְקָרְעוּ בְּגָדָיו וְהִכּוּהוּ בְּרֹאשׁוֹ וְיָרְקוּ בְּפָנָיו - לֹא יַכְלִימֵם, אֶלָּא יִשְׁתֹּק[48] וְיִירָא וְיִפְחַד מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים שֶׁצִּוָּהוּ בְּכָךְ. שֶׁאִלּוּ מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גָּזַר עָלָיו דָּבָר שֶׁהוּא מְצַעֵר יָתֵר מִזֶּה - לֹא הָיָה יָכוֹל לְפַרְכֵּס[49] בַּדָּבָר; קַל וָחֹמֶר לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם כִּרְצוֹנוֹ.

42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצערו ולהכלימו אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הבדל יש בין כיבוד לצער, שאפילו הוא מאבד לו את כל ממונו אסור לבן לצערו (כסף־משנה ורדב"ז). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא דרבה" וכו' (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת הלחם־משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק אסור לבן לצערו, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמנעו מלהפסיד את ממונו, כי אינו מצווה על כיבוד שיש בו חסרון כיס, וכן דעת הרמ"ה בטור יו"ד סי' רמ. 43) ובכת"י תימן: יצעוק. 44) שאמר: כבד את אביך ואת אמך וגו'. 45) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציאה שי"א, חסרה כל הפיסקה, ולפיכך הקפתיה בסוגריים. 46) מלשון הכתוב בבראשית כז, טו. 47) בכת"י תימן: או אמו. 48) קידושין לא, א. וכתב הש"ך ביו"ד שם ס"ק א: אבל מותר (לבן) לתבעו בדין. 49) להתלבט ולהתחבט. ובחולין פ"ב, מ"ו: "עד שתפרכס ביד וברגל" - שתנענע באבריה.

ח. אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָכָךְ נִצְטַוִּינוּ, אָסוּר לְאָדָם לְהַכְבִּיד עֵלוֹ עַל פָּנָיו[50] וּלְדַקְדֵּק בִּכְבוֹדוֹ עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא יְבִיאֵם לִידֵי מִכְשׁוֹל[51], אֶלָּא יִמְחַל וְיִתְעַלֵּם[52]; שֶׁהָאָב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מָחוּל[53].

50) לדרוש מהם יותר מדאי. 51) שיסרבו לשמוע לו ויבעטו בו. 52) אם פגע בכבודו. 53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונש, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנד).

ט. וְהַמַּכֶּה בְּנוֹ גָּדוֹל - מְנַדִּין אוֹתוֹ[54], שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[55].

54) אומרים לו: "פלוני זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ד. 55) שגורם שיבעט בו, וב'נמוקי יוסף' למועד קטן יז, א מפרש: "שמא לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה". וכן עשתה שפחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לעניין זה, רק אחר כב או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיתסר, וביו"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"ל לקידושין שם, סימן סח).

י. מִי שֶׁנִּטְרְפָה[56] דַּעְתּוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁל אִמּוֹ - מִשְׁתַּדֵּל לִנְהֹג עִמָּהֶם כְּפִי דַּעְתָּם עַד שֶׁיְּרַחֵם עֲלֵיהֶן. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בְּיוֹתֵר - יַנִּיחֵם וְיֵלֵךְ לוֹ[57], וִיצַוֶּה אֲחֵרִים לְהַנְהִיגָם כָּרָאוּי לָהֶם[58].

56) נתבלבלה. 57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמוך, עזבה והלך לארץ ישראל. 58) מצד המוסר וההגינות. והראב"ד קובל: אין זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לגעור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי־אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

יא. הַמַּמְזֵר[59] חַיָּב בִּכְבוֹד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר[60] עַל מַכָּתוֹ וְקִלְלָתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה

תְּשׁוּבָה[61]. אֲפִלּוּ[62] הָיָה אָבִיו רָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת - מְכַבְּדוֹ וּמִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ[63]. רָאָהוּ עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה - לֹא יֹאמַר לוֹ: אַבָּא, עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה[64]! אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: אַבָּא, כָּתוּב בַּתּוֹרָה כָּךְ וְכָךְ? כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ, וְלֹא כְּמַזְהִירוֹ[65].

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו".

אבל ה'טור' כתב ש"אביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה אינו חייב בכבודו".

ויש לומר שמחלוקתם תלויה לכאורה בשני הפירושים ברש"י על הפסוק "וימת תרח בחרן". א. "ולמה הקדים מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהיה הדבר מפורסם לכל, ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו כו'". ב. "ועוד, שהרשעים בחייהם קרויים מתים.

התירוץ ש"שלא יהיה הדבר מפורסם", מתאים לדעת הרמב"ם כי זה שהיה רשע אינו סיבה שלא לכבדו, אבל התירוץ ש"הרשעים בחייהם קרויים מתים" מתאים לדעת ה'טור' שאין חייב בכבוד אביו רשע.

(על־פי לקו"ש ח"ה עמוד 309)

59) שנולד מאיסור ערוה, כגון שבא אביו על אחותו והוליד את זה. 60) ממיתה. 61) שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב). 62) בכת"י תימן: שאפילו. 63) וכן פסק הרי"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששנינו (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה הי"ב, ובביאורנו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, במה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא־מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עיוות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רדב"ז). וב"אור שמח" הביא ראיה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית־דין (שהבן הנולד מהם הוא ממזר), נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ז ה"ח, ומכאן שגם ממזר מצווה על כיבוד אב ואם. 64) שהרי מצערו בכך, וגם פוגע בכבודו. 65) קידושין לב, א. והוא יבין מעצמו ולא יתבייש (יו"ד סי' רמ סעיף יא).

יב. מִי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אוֹ לְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, אֲפִלּוּ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[66] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁמַע לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ - כֻּלְּכֶם חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי[67].

66) של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה, ה"א. 67) יבמות ו, א. ובבבא־מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהיכם - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה ציותה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כסף־משנה), וכלשון רבינו פ"א, ה"ב: "ואחד הדברים שעשאום סייג לתורה... מצות־עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא־תעשה".

יג. אָמַר לוֹ אָבִיו: הַשְׁקֵנִי מַיִם! וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת מִצְוָה[68]: אִם אֶפְשָׁר לַמִּצְוָה שֶׁתֵּעָשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים - תֵּעָשֶׂה, וְיִתְעַסֵּק בִּכְבוֹד אָבִיו; שֶׁאֵין מְבַטְּלִין מִצְוָה מִפְּנֵי מִצְוָה. וְאִם אֵין שָׁם אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתָהּ - יִתְעַסֵּק בַּמִּצְוָה וְיַנִּיחַ כְּבוֹד אָבִיו; שֶׁהוּא וְאָבִיו חַיָּבִים בִּדְבַר מִצְוָה[69]. וְתַלְמוּד תּוֹרָה גָּדוֹל מִכִּבּוּד אָב וָאֵם[70].

68) כגון לקבור את המת או ללוותו. 69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ הוא מתפנה לעשיית המצוה (כסף־משנה בשם הרא"ש). 70) כמו ששנינו (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש" על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתהה בבית לבן נענש (רש"י שם).

יד. אָמַר לוֹ אָבִיו: הַשְׁקֵנִי מַיִם! וְאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ: הַשְׁקֵנִי מַיִם! - מַנִּיחַ כְּבוֹד אִמּוֹ וְעוֹסֵק בִּכְבוֹד אָבִיו תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִין בִּכְבוֹד אָבִיו[71].

71) קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומובן, שאם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שוה, ולאיזה מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

טו. חַיָּב אָדָם לְכַבֵּד אֶת אֵשֶׁת אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאָבִיו קַיָּם; שֶׁזֶּה בִּכְלַל כְּבוֹד אָבִיו[72]. וְכֵן מְכַבֵּד בַּעַל אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ קַיֶּמֶת[73]; אֲבָל לְאַחַר מִיתָתָהּ - אֵינוֹ חַיָּב[74]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם חַיָּב בִּכְבוֹד אָחִיו הַגָּדוֹל כִּכְבוֹד אָבִיו[75].

72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש ציוה לבניו לפני מותו: "הזהרו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם, שלאחר מותו אינם מצווים על כיבודה מצד הדין, אלא משום צוואתו. 73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל אמך. 74) וביו"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל־מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה". שהרי רבינו הקדוש ציוה לכבדה אף לאחר מותו, וכנ"ל אות סט (באר הגולה, שם). 75) כתובות שם "ואת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות את אחיך הגדול. וביו"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו". וראה ב"מגילת אסתר" ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים. תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר שביו"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו". ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול חותנו (שמואל־א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו כאביו".

יום ש"ק כ"א סיון ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדוייק של חיוב בן סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי?

1 **א. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[2], הֲרֵי נִתְפָּרְשָׁה**
2 **בּוֹ סְקִילָה[3]; וְלֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר[4],**
3 **וְהֵיכָן הִזְהִיר? לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם - לֹא תֹאכַל**
4 **אֲכִילָה הַמְּבִיאָה לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים; וְזוֹ אֲכִילַת בֶּן**
5 **סוֹרֵר וּמוֹרֶה[5], שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג אֶלָּא עַל אֲכִילָה מְכֹעֶרֶת**
6 **שֶׁאָכַל. שֶׁנֶּאֱמַר: זוֹלֵל וְסֹבֵא. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ,**
7 **שֶׁזּוֹלֵל הוּא הָאוֹכֵל בָּשָׂר בְּרַעַבְתָּנוּת, וְסוֹבֵא -**
8 **הַשּׁוֹתֶה יַיִן בְּרַעַבְתָּנוּת[6].**

2) דברים כא, יח־כא. 3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). 4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובביאורנו שם. 5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על לאו שבכללות, ולאו זה כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא־תעשה קצה). 6) זכר לדבר, שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמן ישורון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם ליך שתהא מבעטת בי, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבונות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש.. ועל כן תמנענו תורתינו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

9 **ב. אֲכִילָה זוֹ שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ - דְּבָרִים הַרְבֵּה[7] יֵשׁ**
10 **בָּהֶם[8], וְהֵן כֻּלָּן הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[9]. אֵינוֹ חַיָּב**
11 **סְקִילָה עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיִקְנֶה בָּשָׂר בְּזוֹל וְיַיִן**
12 **בְּזוֹל[10]; וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה חוּץ מֵרְשׁוּת אָבִיו[11] בַּחֲבוּרָה**
13 **שֶׁכֻּלָּן רֵיקָנִין וּפְחוּתִין[12]; וְיֹאכַל הַבָּשָׂר חַי וְאֵינוֹ חַי,**
14 **מְבֻשָּׁל וְאֵינוֹ מְבֻשָּׁל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּנָּבִים אוֹכְלִים[13],**
15 **וְיִשְׁתֶּה הַיַּיִן מָזוּג[14] כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּרְגְּרָנִים[15] שׁוֹתִים.**
16 **וְהוּא שֶׁיֹּאכַל מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין[16] מִבָּשָׂר זֶה**
17 **בִּמְלוּגְמָא אַחַת[17], וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לֹג[18] מִיַּיִן זֶה בְּבַת**
18 **אַחַת. גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ בִּרְשׁוּת**
19 **אָבִיו[19]; אוֹ שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אֲחֵרִים[20], וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ**
20 **הַמְכֹעֶרֶת בֵּין בִּרְשׁוּת אָבִיו בֵּין בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים - הֲרֵי**
21 **זֶה פָּטוּר[21]. וְכֵן אִם גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה**
22 **מְכֹעֶרֶת כָּזוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, וְהָיְתָה אֲכִילַת מִצְוָה**
23 **אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם [אוֹ אֲכִילַת עֲבֵרָה אֲפִלּוּ מִדִّבְרֵיהֶם]**
24 **- פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ - שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר**
25 **בַּאֲכִילָה זוֹ אֶלָּא עַל קוֹלָם. יָצָא זֶה שֶׁעָבַר בָּהּ עַל**
26 **דִּבְרֵי תּוֹרָה[22], אוֹ שֶׁאֲכָלָהּ בְּדָבָר מִצְוָה[23]. כֵּיצַד? אָכַל**
27 **אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת עִם הַחֲבוּרָה הָרָעָה שֶׁאוֹכֵל**
28 **עִמָּהֶם בְּדָבָר מִצְוָה[24], אוֹ שֶׁאֲכָלוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
29 **בִּירוּשָׁלַיִם[25], אֲפִלּוּ אֲכָלוֹ בְּתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים[26] שֶׁהִיא**
30 **מִצְוָה מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן אִם אֲכָלָהּ**
31 **מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים[27] וּרְמָשִׂים[28], אֲפִלּוּ אָכַל**
32 **בְּתַעֲנִית צִבּוּר[29] שֶׁהִיא עֲבֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[30] - הֲרֵי זֶה**
33 **פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[31].**

7) תנאים והגבלות. 8) בכתב יד תימן: בה. 9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. 10) אבל ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). 11) שאינו פוחד שם מאביו. 12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב וברש"י). 13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד א) אמרו: "בשר חי", ופירשו: שזהו מבושל ואינו מבושל. ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל ואינו מבושל. 14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם). 15) הסובאים. 16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעה משקל שש עשרה שעורות". 17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן

השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכנ"ל. 18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. 19) שפוחד שלא יראנו אביו. 20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. 21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, שסופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזלול בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. 22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). 23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. 24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. 25) שגנב ממעות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". 26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ח. 27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו שקץ הם". 28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. 29) שבית דין גוזר על הציבור להתענות. 30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". 31) סנהדרין ע, ב.

ג. אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בְּשַׂר בְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבְּשַׂר הָעוֹף - פָּטוּר. וְאִם אָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבְּשַׂר בְּהֵמָה, וְהִשְׁלִים הַחֲמִשִּׁים דִּינָרִים מִבְּשַׂר הָעוֹף[32] - חַיָּב. שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן - פָּטוּר[33].

32) כזית ממנו (רש"י שם). 33) שם.

ד. אָכַל בָּשָׂר חַי וְשָׁתָה יַיִן חַי[34] - פָּטוּר; שֶׁזֶּה קֶרִי[35] הוּא, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהִמָּשֵׁךְ בָּזֶה[36]. וְכֵן אִם אָכַל בָּשָׂר מָלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לִמְלִיחָתוֹ[37], אוֹ שָׁתָה יַיִן מִגִּתּוֹ[38] - פָּטוּר; שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְהִמָּשֵׁךְ בָּזֶה.

34) בלתי מזוג במים. 35) מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. 36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידיים". 37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. 38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיין ישן, וכל זמן שהוא תוסס (=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתייה (סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו ארבעים יום מסחיטתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לעניין נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

ה. לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב קָטָן[39] שֶׁלֹּא בָא לִכְלַל הַמִּצְוֹת. וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וַהֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִסְקָל מִפְּנֵי שֶׁגָּנַב וְאָכַל וְשָׁתָה אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת[40]. הָא כֵּיצַד[41]? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, עַד שֶׁיַּקִּיף[42] כָּל הַגִּיד[43]; וְאַחַר שֶׁיַּקִּיף הַשֵּׂעָר כָּל הַגִּיד - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ וְאֵינוֹ נִסְקָל.

39) פחות משלוש עשרה שנה. 40) שנאמר: "בן סורר" - בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). 41) מהו הזמן, שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. 42) בכתב יד תימן: עד שיקיף השיער. 43) שם, שנאמר: וכי יהיה לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

ו. כָּל יָמָיו שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מֵאַחַר שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[44]. לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ[45] וְיִהְיֶה עֻבָּרָה נִכָּר בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[46], וְנֶאֱמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - וְלֹא אָב[47] סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הָא לָמַדְתָּ[48], שֶׁאִם הִקִּיף הַשֵּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[49].

44) שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות אישות פרק ב, הלכה י. 45) ממנו, אחרי שהביא שתי שערות. 46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא, ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה הרה". 47) סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב". 48) מכאן אתה למד. 49) שאם נתקבל מפי השמועה, שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב", נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים; מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו נעשה סורר ומורה (שם).

ז. כֵּיצַד דָּנִין בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה? מְבִיאִין אוֹתוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ תְּחִלָּה לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[50] וְאוֹמְרִין לָהֶן: בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְקָנָה בָּשָׂר וְיַיִן בַּמֶּה שֶׁגָּנַב, וְאָכַל אוֹתָהּ אֲכִילָה הָאֲמוּרָה אַחַר הַהַתְרָאָה[51]. וְזוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה. וּמַלְקִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר חַיָּבֵי מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִסְּרוּ אֹתוֹ[52] וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם. חָזַר וְגָנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ - אָבִיו וְאִמּוֹ מְבִיאִין

אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים[53], וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁגָּנַב וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ הָאֲמוּרָה אַחַר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ[54]. וְזוֹ הִיא עֵדוּת אַחֲרוֹנָה. אֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים[55] הֵם הָאַחֲרוֹנִים[56]. וְאַחַר שֶׁמְּקַבְּלִין עֵדוּתָן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא הִקִּיף הַשַּׁעַר אֶת כָּל הַגִּיד. אִם לֹא הִקִּיף וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלִשָׁה חֲדָשִׁים - גּוֹמְרִין דִּינוֹ כְּדֶרֶךְ כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיְּהוּ שָׁם שְׁלִשָׁה הָרִאשׁוֹנִים[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֵנוּ זֶה - זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם[58].

50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ד. 51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים, אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י). 52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה, וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות (שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). 53) הדן דיני נפשות. 54) אביו ואמו. 55) העדים הראשונים. 56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג "בננו זה מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה". 57) הדיינים שחייבוהו מלקות. 58) שם עא, א.

ח. וְאִם מָחֲלוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ[59] קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר דִּינוֹ[60] - פָּטוּר[61].

59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח, הלכה ו. 60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין. 61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו, אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך. וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם: ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי הנ"ל (משנה למלך).

ט. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף הַשַּׁעַר מִלְּמַטָּה - פָּטוּר[62]. וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח, אֲפִלּוּ הִזְקִין - כָּל עֵת שֶׁיִּמָּצֵא יִסָּקֵל; שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהָרוּג וְאֵין לוֹ דָּם[63].

62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר, כמבואר לעיל הלכה ה. 63) משנה בסנהדרין עא, ב.

י. הָיָה אָבִיו רוֹצֶה[64] וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, אִמּוֹ רוֹצָה וְאָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ. הָיָה אֶחָד מֵהֶן גִּדֵּם אוֹ חִגֵּר אוֹ אִלֵּם אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֵשׁ - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְתָפְשׂוּ בוֹ - וְלֹא גִדֵּמִים; וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ - וְלֹא חִגְּרִים; וְאָמְרוּ - וְלֹא אִלְּמִים; בְּנֵנוּ זֶה[65] - וְלֹא סוּמִים; אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ - וְלֹא חֵרְשִׁים[66].

64) להביאו לבית דין ולהאשימו. 65) משמע שמראים אותו באצבעם. 66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחרי כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י).

יא. גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁיִּסָּקֵל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. אֲבָל הַבַּת - אֵינָהּ נִדּוֹנֶת בְּדִין זֶה, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהִמָּשֵׁךְ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּאִישׁ[67]. שֶׁנֶּאֱמַר: בֵּן - וְלֹא בַּת[68], וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[69].

67) ולא תבוא ללסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה בביאורנו לעיל הלכה ב. 68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראוייה להיות כבן סורר ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן - ולא בת". 69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים מספק.

יב. טֻמְטוּם שֶׁנִּקְרַע[70] וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּן מִשְּׁעַת הַתְּרָאָה[71].

70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם לבבא בתרא קכו, ב). 71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם בדפוס ויניציאה שי"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירוש הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג.

יג. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה צָרִיךְ הַכְּרָזָה. כֵּיצַד מַכְרִיזִין עָלָיו? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי סָקַלְנוּ פְּלוֹנִי מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[72].

72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו ויראו" והשווה לעיל פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.

יד. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הֲרֵי הוּא כְּכָל הַרוּגֵי בֵּית דִּין שֶׁמְּמוּנָּם לְיוֹרְשֵׁיהֶן[73]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָבִיו גָּרַם לוֹ סְקִילָה - הֲרֵי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נְכָסָיו[74].

73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרוגי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פרק ד, הלכה ט. 74) ואין חושדים בו שמא עיניו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם

מתוך מהדורת חזק

נבות היזרעאלי לרשתו" (מלכים־א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את ירושתו, וכן מצינו (שמואל־ב יד, ז) "ונמיתהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את היורש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבבם על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְיעָן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו־כ"א סיון ה'תש"פ

יום ראשון ט"ו סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

יום שני ט"ז סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

יום שלישי י"ז סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמו. רמח.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

יום רביעי י"ח סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמח.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום חמישי י"ט סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמח.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' וּפֶרֶק ט' מִ[בָּבָא] בַּתְרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום שישי כ' סיון ה'תש"פ

מצות עשה רמח.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִינֵי נְחָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ כִּי-יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ [וְגוֹ']" (במדבר כז, ח). וּמִכְלַל דִּין זֶה בְּלִי סָפֵק, שֶׁיִּהְיֶה הַבְּכוֹר

יורֵשׁ פִּי שְׁנַיִם, כִּי זֶה מִשְׁפָּט מִמִּשְׁפְּטֵי הַיּוֹרְשִׁים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח׳ וּפֶרֶק ט׳ מִ[בָּבָא] בַּתְּרָא.

(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום ש"ק כ"א סיון ה'תש"פ

מצות עשה קעו.

מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.

הַמִּצְוָה הַקע"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת [דַּיָּנִים] שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים לְהוֹצִיא לַפֹּעַל צִוּוּיֵי הַתּוֹרָה, וְיַכְרִיחוּ אֶת־הַסּוֹטִים מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת לָלֶכֶת בָּהּ, וִיצַוּוּ עַל הַטּוֹב וְיַזְהִירוּ מִן־הָרַע, וְיוֹצִיאוּ לַפֹּעַל אֶת־הָעֲנָשִׁים עַל הָעֲבַרְיָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ מְסוּרִים לִרְצוֹן כָּל־אָדָם וְאָדָם. וּמִתְּנָאֵי מִצְוָה זוֹ, שֶׁהַמְּמַנִּים הָאֵלֶּה יִהְיוּ דַּרְגָּה לְמַעְלָה מִדַּרְגָּה, וְהוּא: שֶׁמְּמַנִּים בְּכָל־עִיר עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דַּיָּנִים שֶׁמִּתְקַבְּצִים כֻּלָּם בְּמָקוֹם אֶחָד בְּשַׁעַר הָעִיר (בעלת מספר אוכלוסין) הָרְאוּיָה לְמִנְיָן זֶה — וְזוֹהִי סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה. וּמְמַנִּים בִּירוּשָׁלַיִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים דַּיָּנִים, וּמְמַנִּים אֶחָד עַל אוֹתָם הַשִּׁבְעִים — וְהוּא רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה, וְהוּא שֶׁקּוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים גַּם 'נָשִׂיא' וְהַכֹּל יִתְקַבְּצוּ בִּמְקוֹמָם הַמְיֻחָד לָהֶם. וּמִקּוֹם שֶׁאֲנָשָׁיו מוּעָטִים, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, מְמַנִּים בּוֹ עַל־כָּל־פָּנִים שְׁלֹשָׁה לְהוֹצִיא לַפֹּעַל אֶת־הַדִּינִים בִּדְבָרִים קְטַנִּים, וְאֵלֶּה מַעֲבִירִים אֶת־הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים לְמִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם. וְכֵן מְמַנִּים שׁוֹטְרִים וְנֹגְשִׁים הַמְבַקְּרִים בַּשְּׁוָקִים וּבוֹדְקִים דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם בְּמַשָּׂאָם וּמַתָּנָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ עָוֶל אַפִּלּוּ בְּדָבָר מוּעָט. וְהַצִּוּוּי שֶׁנֶּאֱמְרָה בּוֹ מִצְוָה זוֹ הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ" (דברים טז, יח). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (ריש פרשת שופטים): "מִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּין בֵּית דִּין אֶחָד לְכָל־יִשְׂרָאֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ. וּמִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּין אֶחָד עַל גַּבֵּי כֻּלָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: תִּתֶּן־לְךָ, וּמִנַּיִן שֶׁמְּמַנִּין בֵּית דִּין לְכָל־שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט? תַּלְמוּד לוֹמַר: בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ — מִצְוָה עַל כָּל־שֵׁבֶט־וָשֵׁבֶט לְהִיוֹת דָּן אֶת־שִׁבְטוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם — עַל כָּרְחָם" וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי לְמַנּוֹת שִׁבְעִים זְקֵנִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה לְמֹשֶׁה: "אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ" (במדבר יא, טז) וְאָמְרוּ (ספרי פרשת בהעלותך) זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי — הֲרֵי הוּא קַיָּם לְעוֹלָם: וְכִהֲנוּ־לִי וְגוֹ'" (שמות כח, מא) — כְּלוֹמַר: שֶׁזֶּה צִוּוּי תְּמִידִי וְאֵינָהּ מִצְוָה לְפִי שָׁעָה, אֶלָּא חוֹבָה לְמֶשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת.

וְדַע, שֶׁכָּל־הַמִּנּוּיִים הָאֵלֶּה, כְּלוֹמַר: סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה וּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה וּשְׁאָר הַמִּנּוּיִים — כֻּלָּם לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וְאֵין סְמִיכָה (הסמכה לדיינות) בְּחוּצָה לָאָרֶץ. אַף אִם נִתְקַיְּמָה הַסְּמִיכָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רַשָּׁאִים אוֹתָם הַסְּמוּכִים לָדוּן בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרָם (מכות ז.): "סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ"; אֲבָל לֹא יָדוּנוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת לֹא בָּאָרֶץ וְלֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֶלָּא אִם בֵּית הַבְּחִירָה עוֹמֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת הַמַּאֲמָר הַזֶּה (סוף הכלל הי"ד). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּמַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" (במדבר לה, כט), אָמְרוּ: "בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם — בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. יָכוֹל אַף עָרֵי מִקְלָט יִהְיוּ נוֹהֲגוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: אֵלֶּה — אֵלּוּ הַדַּיָּנִין נוֹהֲגִין בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְעָרֵי מִקְלָט אֵין נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הָרפ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אוֹ רֹאשׁ גָּלוּת מִלְּמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה וִימַנֶּה אוֹתוֹ בִּגְלַל מַעֲלוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, הֲרֵי הוּא מֻזְהָר עַל כָּךְ; אֶלָּא אֵין מַבִּיטִים בַּמִּנּוּיִים הַתּוֹרָנִיִּים אֶלָּא לִבְקִיאוּת הָאָדָם בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה וִידִיעַת צִוּוּיֶיהָ וְאַזְהָרוֹתֶיהָ וְהִתְנַהֲגוּתוֹ בְּמַעֲשִׂים הַמַּתְאִימִים לְכָךְ. וְהָאַזְהָרָה מִלְּמַנּוֹת מְמַנֶּה בִּגְלַל מַעֲלוֹת אֲחֵרוֹת הִיא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט" (דברים א, יז), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת דברים שם): "לֹא־תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט — זֶה הַמְמַנֶּה לְהוֹשִׁיב דַּיָּנִין", כְּלוֹמַר: שֶׁאַזְהָרָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא לָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ הָרְשׁוּת לְמַנּוֹת דַּיָּנִין עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֻזְהַר מִלְּמַנּוֹתָם בִּגְלַל דָּבָר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ לְעֵיל. אָמְרוּ: שֶׁמָּא תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי גִּבּוֹר אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי קָרוֹבִי אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי הִלְוַנִי מָמוֹן אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל־לָשׁוֹן אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, וְנִמְצָא מְזַכֶּה אֶת־הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת־הַזַּכַּאי, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ — לָכֵן נֶאֱמַר: "לֹא־תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט".

הַמִּצְוָה הַקע"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָלֶכֶת אַחַר הָרֹב, אִם נוֹפֶלֶת מַחֲלֹקֶת בֵּין הַחֲכָמִים בְּאֵיזֶה דִּין מִכָּל־דִּינֵי הַתּוֹרָה; וְכֵן נִנְהַג גַּם בַּדִּין הַפְּרָטִי, כְּגוֹן בְּדִין שֶׁבֵּין רְאוּבֵן לְשִׁמְעוֹן: אִם נוֹפֶלֶת מַחֲלֹקֶת בֵּין דַּיָּנֵי עִירָם, אִם שִׁמְעוֹן הוּא הַחַיָּב אוֹ רְאוּבֵן — נֵלֵךְ אַחַר הָרֹב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת" (שמות כג, ב) וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (חולין יא.): 'רֻבָּא — דְּאוֹרַיְתָא'. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהִלְכוֹתֶיהָ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסַנְהֶדְרִין.

ירמיה פרק־לו יח־כט

יח וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹתֵב עַל־הַסֵּפֶר בַּדְיוֹ: יט וַיֹּאמְרוּ
הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ לֵךְ הִסָּתֵר אַתָּה וְיִרְמִיָּהוּ וְאִישׁ אַל־יֵדַע אֵיפֹה אַתֶּם: כ וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ חָצֵרָה
וְאֶת־הַמְּגִלָּה הִפְקִדוּ בְּלִשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וַיַּגִּידוּ בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים: כא וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ
אֶת־יְהוּדִי לָקַחַת אֶת־הַמְּגִלָּה וַיִּקָּחֶהָ מִלִּשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וַיִּקְרָאֶהָ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנֵי
כָּל־הַשָּׂרִים הָעֹמְדִים מֵעַל הַמֶּלֶךְ: כב וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֶת־הָאָח לְפָנָיו
מְבֻעֶרֶת: כג וַיְהִי | כִּקְרוֹא יְהוּדִי שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה יִקְרָעֶהָ בְּתַעַר הַסֹּפֵר וְהַשְׁלֵךְ אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר
אֶל־הָאָח עַד־תֹּם כָּל־הַמְּגִלָּה עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הָאָח: כד וְלֹא פָחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת־בִּגְדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ
וְכָל־עֲבָדָיו הַשֹּׁמְעִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: כה וְגַם אֶלְנָתָן וּדְלָיָהוּ וּגְמַרְיָהוּ הִפְגִּעוּ בַּמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי
שְׂרֹף אֶת־הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם: כו וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ אֶת־יְרַחְמְאֵל בֶּן־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שְׂרָיָהוּ בֶן־עַזְרִיאֵל
וְאֶת־שֶׁלֶמְיָהוּ בֶּן־עַבְדְּאֵל לָקַחַת אֶת־בָּרוּךְ הַסֹּפֵר וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וַיַּסְתִּרֵם יְהוָה: כז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ אַחֲרֵי | שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת־הַמְּגִלָּה וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: כח שׁוּב
קַח־לְךָ מְגִלָּה אַחֶרֶת וּכְתֹב עָלֶיהָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַמְּגִלָּה הָרִאשֹׁנָה אֲשֶׁר שָׂרַף
יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה: כט וְעַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה אַתָּה שָׂרַפְתָּ אֶת־הַמְּגִלָּה
הַזֹּאת לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ לֵאמֹר בֹּא־יָבוֹא מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִשְׁחִית אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִשְׁבִּית מִמֶּנָּה
אָדָם וּבְהֵמָה:

רש"י

(כ) חצרה. אל החצר כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה: **(כב) ואת האח.** פירשו רבותינו עצים על שם שנדלקים באחוה (כלומר שנדלקים זה מזה כאחים שמהנים זה לזה סא"א) ולפי פשוטו משמע שהוא כלי שמבערין עליו אור לפני השרים: **(כג) שלש דלתות.** רבותינו אמרו מגילת קינות היתה קראו לפניו איכה בכה תבכה גלתה יהודה דרכי ציון אבילות בכל זה לא חש אמר אני מלך על הנותרים כיון שקרא היו צריה לראש אמר מעכשיו איני מלך מיד ויקרעה בתער הסופר: יקרעה. כמו קרעה: **(כה) הפגיעו.** התחננו:

מצודת דוד

(יח) מפיו וכו'. ר"ל כל פרטי הדברים קרא אלי מפיו ובעת שקרא כתבתי על הספר בדיו וכאומר לא המתנתי עד שיגמר כל דבריו אלא מיד כשאמר דבר כתבתיו למען לא אשנה דבר ממה שסדר הוא ולא שמתי דבר במגילה ההיא אלא הדיו והכתיבה בלבד: **על הספר.** קראו ספר ע"ש סופו שאחר הכתיבה נעשה ספר: **(יט) לך הסתר וכו'.** כי פן יבקש המלך להרוג אתכם: **ואיש אל ידע.** כי פן יגלה למלך: **(כ) חצרה.** אל חצר המלך: **(כא) מעל המלך.** סמוכים אל המלך:

מצודת ציון

(יח) בדיו. מי השחור העשוי לכתיבה: **(יט) איפה.** איה פה: **(כ) הפקידו.** מל' פקדון וגניזה: **(כב) האח.** כך שם הכלי שמבערין בו האש: **מבוערת.** דולקת: **(כג) דלתות.** הוא לשון שאלה על הפסוקים: **בתער.** סכין חריף ושנון: **תום.** ענין השלמה: **(כה) הפגיעו.** ענין תחנה ובקשה כמו ופגעו לי (שם כג): **(כט) והשבית.** ענין ביטול ומניעה:

(כב) בית החורף. בבית העשוי לשבת בו בחורף כי הדבר היה בחודש התשיעי והוא כסליו ואז הזמן קר: **ואת האח.** הכלי העשויה להדליק בה האש היתה לפניו מבוערת להתחמם נגדה: **(כג) שלש דלתות וארבעה.** ר"ל כשקרא שלשה פסוקים וגמר לקרות הרביעי: **יקרעה.** היה קורע וחותך אותם בתער הסופר והיה משליך על האש אשר על האח וארז"ל כשקרא לפניו איכה ישבה וכו' בכה תבכה וכו' גלתה יהודה וכו' דרכי ציון וכו' עדיין לא חש כי אמר אף על פי כן אני מלך על הנשארים וכשקרא לפניו פסוק היו צריה לראש אמר אם כן מעתה איני מלך מיד קרעה ושרפה: **עד תום.** היה קורע ומשליך עד שהשליך את כל המגילה על האש וכו': **(כד) ולא פחדו.** מהדברים הנאמרים במגילה ולא קרעו בגדיהם דרך צער ואבל כאשר היה מהראוי: **המלך.** ר"ל לא המלך ולא כל עבדיו וכו': **(כה) וגם.** ר"ל ועם כי אלנתן וכו' התחננו לפניו לבל ישרוף עכ"ז לא שמע אליהם: **(כו) לקחת.** כי רצה להרגם על דבר המגילה: **ויסתרם ה'.** דרך נס היו נסתרים מעיניהם: **(כז) את המגלה.** ר"ל גליון הכתב והכתב עצמו: **לאמר.** מוסב על תחלת המקרא: **(כט) ועל יהויקים.** ואל יהויקים: **לאמר.** ר"ל כי אמרת מדוע כתבת על המגילה דברים המורים שמלך בבל ישחית את הארץ וכו':

דניאל פרק־ג כו־לג

כו בֵּאדַיִן קְרֵב נְבוּכַדְנֶצַּר לִתְרַע אַתּוּן נוּרָא יָקֵדְתָּא עָנֵה וְאָמַר שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד־נְגוֹ עַבְדֻוֹהִי דִּי־אֱלָהָא
(עליא) עִלָּאָה פֻּקוּ וְאֵתוּ בֵּאדַיִן נָפְקִין שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ מִן־גּוֹא נוּרָא: כז וְמִתְכַּנְּשִׁין אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא
סִגְנַיָּא וּפַחֲוָתָא וְהַדְּבְרֵי מַלְכָּא חָזַיִן לְגִבְרַיָּא אִלֵּךְ דִּי לָא־שְׁלֵט נוּרָא בְּגֶשְׁמְהוֹן וּשְׂעַר רֵאשְׁהוֹן לָא הִתְחָרַךְ
וְסַרְבָּלֵיהוֹן לָא שְׁנוּ וְרֵיחַ נוּר לָא עֲדַת בְּהוֹן: כח עָנֵה נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּי־שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ
וַעֲבֵד נְגוֹ דִּי־שְׁלַח מַלְאֲכֵהּ וְשֵׁיזַב לְעַבְדֻוֹהִי דִּי הִתְרְחֻצוּ עֲלֻוֹהִי וּמִלַּת מַלְכָּא שַׁנִּיו וִיהַבוּ (גשמיהון)
גֶּשְׁמְהוֹן דִּי לָא־יִפְלְחוּן וְלָא־יִסְגְּדוּן לְכָל־אֱלָהּ לָהֵן לֵאלָהֲהוֹן: כט וּמִנִּי שִׂים טְעֵם דִּי כָל־עַם אֻמָּה וְלִשָּׁן
דִּי־יֵאמַר (שלה) שָׁלוֹ עַל אֱלָהֲהוֹן דִּי־שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹא הַדְּמִין יִתְעַבֵּד וּבֵיתֵהּ נְוָלֵי יִשְׁתַּוֵּה כָּל־קֳבֵל
דִּי לָא אִיתַי אֱלָה אָחֳרָן דִּי־יְכֵל לְהַצָּלָה כְּדִנָה: ל בֵּאדַיִן מַלְכָּא הַצְלַח לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ בִּמְדִינַת
בָּבֶל: (פ) לא נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא לְכָל־עַמְמַיָּא אֻמַיָּא וְלִשָּׁנַיָּא דִּי־(דארין) דָּיְרִין בְּכָל־אַרְעָא שְׁלָמְכוֹן יִשְׂגֵּא:
לב אָתַיָּא וְתִמְהַיָּא דִּי עֲבַד עִמִּי אֱלָהָא (עליא) עִלָּאָה שְׁפַר קֳדָמַי לְהַחֲוָיָה: לג אָתֹוהִי כְּמָה רַבְּרְבִין
וְתִמְהֹוהִי כְּמָה תַקִּיפִין מַלְכוּתֵהּ מַלְכוּת עָלַם וְשָׁלְטָנֵהּ עִם־דָּר וְדָר:

רש"י

(כו) קרב. לתרע אתון נורא. נגש לשער החצר שהכבשן בתוכה לדבר עמהם ומתחלה היה רואה אותם מרחוק: פוקו ואתו. צאו ובאו ולא אמר להם עלו ובואו מכאן למדנו שצף קרקעית הכבשן והשוה לארץ שלא יטרחו לעלות: באדין נפקון. אע"פ שבטוחין בנס העשוי להם לא מלאה לבם לזלזל במלכות לצאת שלא ברשות: **(כז)** ומתכנשין אחשדרפניא. ד' אומות נמנו למעלה באסיפה הראשונה שלא נמנו כאן אדרגזריא דתבריא גדבריא תפתיא הם גבורי החיל אשר הרגם שביב האש בהשליכם את חנניה וחבריו לאור: חזין לגובריא אלך. רואין את האנשים האלה חנניה וחבריו: די לא שלט נורא בגשמהון. אשר לא שלטה האש בגופם: גשמהון. גופן בל' ארמי ויש רבים בזה הספר: ושער ראשיהון לא התחרך. שער ראשיהון לא נחרך: לא שנו. לא נשתנו ממראיתן: לא עדת בהון. לא סרה לתוכם: **(כח)** ענה נבוכדנצר. צוח נבוכדנצר: די התרחיצו עלוהי. אשר בטחו עליו: ומלת מלכא שניו. ומלת המלך שנו שלא לקיימו: ויהבו גשמהון. ומסרו גופם: לאלההון. זולתי לאלהיהם: **(כט)** שים טעם. כלומר יושם חק: די יאמר שלו. אשר יאמר משגה כלומר שום דבר של גנאי: הדמין. אברים כלומר ינתחוהו לאברים: נולי ישתוה. אשפה יושם: די יכול להצלה כדנה. אשר יכול להציל כזאת: **(ל)** הצלח. הצליח והגדיל אותם: **(לא)** נבוכדנצר מלכא לכל עממיא. זה טופס כתב האגרת נבוכדנצר המלך שואל לשלום לכל העמים: **(לב)** שפר קדמי להחויה. טוב לי להגיד:

מצודת דוד

(כו) באדין. אז קרב נ"נ אל שער התנור: **עבדוהי.** עבדיו של אלהים עליון צאו מן התנור ובואו אלי: **באדין.** אז יצאו מן תוך האש כי עד לא דיבר אליהם רכות פחדו לצאת כי האדם הוא בעל בחירה ופן ימיתם בידיו: **(כז) ומתכנשין.** ונאספו אחשדרפניא וגו' ויועצי המלך וראו את האנשים האלה אשר לא שלט האש בגופם ושער ראשם לא נשרף ונחרך וסרבליהון לא נשתנו מן האש ואף ריח אש לא עברה בהם: **(כח) בריך.** ברוך אלהיהם של חנניה מישאל ועזריה אשר שלח מלאכו והציל את עבדיו אשר בטחו עליו ודבר המלך בטלו ושנו ומסרו גופם אשר לא יעבדו ולא ישתחוו לשום אלוה כ"א לאלהיהם: **(כט) ומני.** וממני נעשה גזרת אומר אשר כל עם ולשון אשר יאמר לתלות דבר שגגה ומשגה על האלהים של חנניה מישאל ועזריה אזי יעשה גופו לנתחים וביתו יושם לאשפה ולמקום נוול: **כל קבל.** בעבור אשר לא יש אלוה אחר אשר יכול להציל כהצלה הזאת: **(ל) באדין.** אז המלך הצליח לחנניה מישאל ועזריה ר"ל המשילם ממשל רב בכל המדינה: **(לא) נבוכדנצר מלכא.** עתה יחל לספר דברי האגרת אשר כתב נבוכדנצר לכל העמים וראשית הדברים היו נבוכדנצר מלכא לכל עממיא וגו' אשר שוכנים בכל הארץ לכולכם יאמר שלומכם יתרבה ויתגדל: **(לב) אתיא.** האותות והמופתים התמוהים אשר עשה עמי אלהים עליון יאה ונאה לפני להגיד ולספר: **(לג) אתוהי.** אותותיו מאוד גדולים ומופתיו התמוהים מאוד חזקים מלכותו מלכות עולמים וממשלתו עם כל הדורות, רצה לומר בזמן כל הדורות:

מצודת ציון

(כז) בגשמיהון. בגופם כי ושבט לגו כסילים (משלי כו) ת"י ושבטא לגושמיהון: **התחרך.** ענין שריפה כמו לא יחרוך רמיה (שם יב): **עדת.** עברה כמו לא עדה עליו שחל (איוב כח): **(כט) שלו.** שגגה ומשגה כמו על השל (ש"ב ו): **(לא) ישגא.** יתגדל ויתרבה כמו כארז בלבנון ישגה (תהלים צב): **(לב) שפר.** נאה ויאה כמו אמרי שפר (בראשית מט): **(לג) כמה.** הוא כענין מאד ובדרז"ל כמה גדולים מעשה חייא (כתובות קג):

ב אָשָׁם וַדַּאי אֵינוֹ כֵן, אִם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט — יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר; מִשֶּׁנִּשְׁחַט — הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר; נִזְרַק הַדָּם — הַבָּשָׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. שׁוֹר הַנִּסְקָל אֵינוֹ כֵן, אִם עַד שֶׁלֹּא נִסְקַל — יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר; מִשֶּׁנִּסְקַל — מֻתָּר בַּהֲנָאָה. עֶגְלָה עֲרוּפָה אֵינָהּ כֵּן, אִם עַד שֶׁלֹּא נֶעֱרְפָה — תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר; מִשֶּׁנֶּעֱרְפָה — תִּקָּבֵר בִּמְקוֹמָהּ, שֶׁעַל סָפֵק בָּאָה מִתְּחִלָּתָהּ, כִּפְּרָה סְפֵקָהּ וְהָלְכָה לָהּ.

ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִתְנַדֵּב אָדָם אָשָׁם תָּלוּי בְּכָל יוֹם, וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה, וְהוּא נִקְרָא: אֲשַׁם חֲסִידִים. אָמְרוּ עָלָיו עַל בָּבָא בֶּן בּוּטִי, שֶׁהָיָה מִתְנַדֵּב אָשָׁם תָּלוּי בְּכָל יוֹם, חוּץ מֵאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹם אֶחָד; אָמַר: הַמָּעוֹן הַזֶּה! אִלּוּ הָיוּ מַנִּיחִים לִי, הָיִיתִי מֵבִיא, אֶלָּא אוֹמְרִים לִי: הַמְתֵּן עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְסָפֵק. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי, אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְّדוֹנוֹ כָּרֵת, וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת.

פירוש ברטנורא

ב אשם ודאי אינו כן. בההיא לא פליגי רבנן דאם נודע לו עד שלא שחטו שלא חטא, יצא וירעה בעדר, דטעמא דרבנן באשם תלוי כיון דלבו נוקפו גמר ומקדיש מספק, אבל אשם ודאי, כגון אמרו לו אכלת קודש ונודע שלא חטא שהוזמו העדים, אי נמי כסבור קודש כל ונמצא חולין, אגלאי מלתא דהקדש טעות היה: **הרי זה יקבר.** כיון דלא קדיש הוי כחולין שנשחטו בעזרה דטעונין קבורה: **נזרק הדם הבשר יצא לבית השריפה.** בגמרא מפרש דמי ששנה לעיל הרי זה יקבר לא שנה הכא הבשר יצא לבית השריפה, דכיון דסבר אשם ודאי חולין הוא ולא קדיש לעולם, אינו נשרף אלא נקבר: **שור הנסקל אינו כן,** כאשם תלוי. דהכא לא פליגי רבנן שאם נודע שלא הרג יצא וירעה בעדר: **עגלה ערופה אינה כן.** כאשם תלוי, שאם עד שלא נערפה נמצא ההורג, תצא ותרעה בעדר. ורמב"ם פירש, שור הנסקל אינו כן כאשם ודאי, דאשם ודאי משנשחט הרי זה יקבר, ושור הנסקל כשנודע לאחר שנסקל מותר בהנאה. עגלה ערופה אינה כן כשור הנסקל, דשור הנסקל אם נודע משנסקל מותר בהנאה, ועגלה ערופה אם נודע ההורג משנערפה העגלה תקבר במקומה: **כיפרה ספיקה.** בשעת עריפה. שהרי עדיין ספק היה והלכה לה. הלכך אסורה בהנאה, ותקבר כדין כל העגלות הערופות:

ג מתנדב אדם אשם תלוי. דכל עצמו של אשם תלוי נדבה הוא. דאי סלקא דעתך חובה הוא, כי מתידע ליה שחטא אמאי מייתי חטאת, אלא שמע מינה נדבה הוא: **חוץ מאחר יוה"כ.** דשאר ימות השנה הוא דאיכא למיחש בספק שום חטא שמא עשה או לאו, אבל השתא ליכא למיחש, דהא כיפר יוה"כ: **וחכמים אומרים אין מביאין אשם תלוי.** דהיינו טעמא דמייתי אשם תלוי מקמי דמתידע ליה, להגן עליו מן היסורים עד שיוודע לו, שהתורה חסה

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד דין "נודע לו שלא חטא" באשם ודאי, בשור הנסקל ובעגלה ערופה.

אָשָׁם וַדַּאי אֵינוֹ כֵן – אין דינו כאשם תלוי, שכן באשם תלוי שנינו במשנה הקודמת, שאם עד שלא נשחט נודע לו שלא חטא, חכמים חולקים על רבי מאיר (הסובר: יצא וירעה בעדר), וסוברים: ירעה עד שיסתאב ויימכר ויפלו דמיו לנדבה, כמו שבארנו טעמם שם; אבל באשם ודאי, אף חכמים סוברים: **אִם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט** – נודע לו שלא חטא, כגון שבאו עדים ואמרו לו, שאכל קודש, ואחר כך הוזמו העדים, או שסבור היה שאכל קודש, ונמצא שאכל חולין (**רש"י; ברטנורא**), **יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר** – עם שאר בהמות חולין, לפי שהקדש טעות הוא, ואינו הקדש. **מִשֶּׁנִּשְׁחַט** – אם משנשחט האשם נודע לו שלא חטא, **הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר** – שהואיל ואינו הקדש, הרי דינו כדין חולין שנשחטו בעזרה, שטעונים קבורה (עיין משנה תמורה ז, ד). **נִזְרַק הַדָּם** – על המזבח, ואחר כך נודע לו שלא חטא, **הַבָּשָׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה** – כדין פסולי המוקדשים, שהואיל ונזרק הדם, הרי זה נראה כקרבן שנפסל (**רמב"ם הל' פסולי המוקדשין ד, כ; עיין גמרא ותוספות כריתות כד, ב**). ויש מפרשים (**לפי הגמרא**), שהתנא ששנה את הפיסקה: "משנשחט הרי זה יקבר" לא שנה כאן את הפיסקה שלאחריה: "נזרק הדם, הבשר יצא לבית השריפה", שהואיל ולדעתו חולין הוא, לעולם אינו נשרף אלא נקבר, כדין חולין שנשחטו בעזרה (**ברטנורא**). **שׁוֹר הַנִּסְקָל** – שנגמר דינו לסקילה משום שהעידו עליו שהרג אדם, **אֵינוֹ כֵן** – אין דינו כאשם תלוי (**ברטנורא**), שאף בשור הנסקל סוברים חכמים: **אִם עַד שֶׁלֹּא נִסְקַל** – אם קודם שנסקל נודע שלא הרג אדם, **יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר** – עם שאר בהמותיו, שנפטר מדין סקילה. **מִשֶּׁנִּסְקַל** – ואם לאחר שנסקל נודע שלא הרג אדם, **מֻתָּר בַּהֲנָאָה** – שכן שור הנסקל אסור בהנאה (**עיין תמורה ז, ד; קידושין ב, ט**), וכאן, הואיל ונודע שלא הרג אדם ולא היה חייב סקילה, הרי הוא מותר בהנאה. **עֶגְלָה עֲרוּפָה** (**דברים כא, א-ט**) **אֵינָהּ כֵּן** – אין דינה כאשם תלוי (**ברטנורא**), אלא: **אִם עַד שֶׁלֹּא נֶעֱרְפָה** – אם קודם שנערפה העגלה נמצא ההורג, **תֵּצֵא** – העגלה, **וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר** – כשאר בהמות חולין (עיין באורנו סוטה ט, ז). **מִשֶּׁנֶּעֱרְפָה** – אם נמצא ההורג לאחר שנערפה העגלה, **תִּקָּבֵר** – העגלה, **בִּמְקוֹמָהּ** – במקום עריפתה, לפי שהיא אסורה בהנאה, **שֶׁעַל סָפֵק בָּאָה מִתְּחִלָּתָהּ** – בשעה שערפו אותה, שלא נודע עדיין מי הכה את החלל, **כִּפְּרָה סְפֵקָהּ וְהָלְכָה לָהּ** – העגלה עשתה את שלה, שאם לא נמצא ההורג נתכפר הספק; הלכך אפילו נמצא אחר כך ההורג, לא יצאה מאיסורה בהנאה, ותיקבר כדין כל העגלות הערופות. – יש מפרשים: שור הנסקל אינו כן – אין דינו כאשם ודאי (ולא כמו שבארנו לעיל: אין דינו כאשם תלוי), שכן אשם ודאי דינו, שאם משנשחט נודע שלא חטא, הרי זה יקבר, ואילו שור הנסקל דינו, שאם משנסקל נודע שלא הרג אדם, הריהו מותר בהנאה. עגלה ערופה אינה כן – אין דינה כשור הנסקל, שכן בשור הנסקל, אם משנסקל נודע שלא הרג אדם, מותר בהנאה, ואילו עגלה ערופה, אם משנערפה נמצא ההורג, תיקבר במקומה (**רמב"ם; רבנו גרשום**).

באור משנה ג

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִתְנַדֵּב אָדָם אָשָׁם תָּלוּי בְּכָל יוֹם, וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה, וְהוּא נִקְרָא: אֲשַׁם חֲסִידִים – בגמרא מבואר טעמו של רבי אליעזר, שלדעתו כל עצמו של אשם תלוי קרבן נדבה הוא, שהרי כשנודע לו שחטא הריהו מביא חטאת, ונמצא שהאשם התלוי לא כיפר לו שום עוון, ומכאן שאינו אלא קרבן נדבה, הלכך יכול אדם להביא בכל יום אשם תלוי (**רמב"ם; ברטנורא**). **אָמְרוּ עָלָיו עַל בָּבָא בֶּן בּוּטִי, שֶׁהָיָה מִתְנַדֵּב אָשָׁם תָּלוּי בְּכָל יוֹם** – מימות החול, שהרי בשבת וביום טוב אסור להקריב קרבן יחיד (**"תפארת ישראל"**), **חוּץ מֵאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹם אֶחָד** – ביום שלאחר יום הכיפורים לא היה מתנדב אשם תלוי; **אָמַר** – בבא בן בוטי: **הַמָּעוֹן הַזֶּה** – כינוי הוא לשבועה, כאילו אמר: נשבע אני בקדושת בית המקדש! **אִלּוּ הָיוּ מַנִּיחִים לִי, הָיִיתִי מֵבִיא** – אשם תלוי אף ביום שלאחר יום הכיפורים, **אֶלָּא אוֹמְרִים לִי: הַמְתֵּן עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְסָפֵק** – שהרי יום הכיפורים מכפר על הספק, ולמחרתו של יום הכיפורים אין לחשוש כל כך לספק חטא, כלומר שלדעתם טעמו של רבי אליעזר הוא, שמתנדב אדם אשם תלוי בכל

ד חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וַדָּאִין, שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים — חַיָּבִין לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. חַיָּבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין — פְּטוּרִים. מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק עֲבֵרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ עִם חֲשֵׁכָה — פָּטוּר, שֶׁכָּל הַיּוֹם מְכַפֵּר.
ה הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חַטַּאת הָעוֹף סָפֵק, שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים — חַיֶּבֶת לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁרָתָהּ לֶאֱכוֹל בַּזְּבָחִים. חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל סָפֵק, אִם מִשֶּׁנִּמְלְקָה נוֹדַע לָהּ — הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר.
ו הַמַּפְרִישׁ שְׁתֵּי סְלָעִים לְאָשָׁם, וְלָקַח בָּהֶן שְׁנֵי אֵילִים לְאָשָׁם: אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים — יִקְרַב לַאֲשָׁמוֹ,

פירוש ברטנורא

על גופו של ישראל, ואין אשם תלוי בא בנדבה. והלכה כחכמים:

ד חייבין להביא לאחר יוה"כ. דאמר קרא (ויקרא ט"ז) מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, חטא שאין מכיר בו אלא המקום דהיינו שלא נודע לו שחטא, יוה"כ מכפר. אבל חטא דאיכא דידע ביה חוץ מן המקום, אין יוה"כ מכפר:

ה חטאת העוף ספק. כגון שילדה ואין יודעים אם מין חיוב אם מין פטור: **מפני שמכשירתה לאכול בזבחים.** דמחוסרת כפרה היא מספק, ואינה יכולה לאכול בקדשים עד שתביא כפרתה: **משנמלקה נודע לה.** שלא ילדה: **הרי זו תקבר.** בדין הוא דמותרת בהנאה, דחולין גמורים היא, דמשום שנשחטה בעזרה ליכא למיסר, דלא אסרה תורה אלא שחיטה, אבל מליקה לא. אבל רבנן גזרו דאסורה בהנאה שמא יאמרו נהנין מחטאת העוף ספק. וחטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת, דשמא חולין היא ונבילה היא, דמליקה נבילה בחולין. ואסורה נמי בהנאה, דשמא קודש היא וקודש שאינו נאכל אסור בהנאה:

ו המפריש שתי סלעים. שכך הוא דין אשם, דכתיב באשם מעילות (שם ה') בערכך כסף שקלים בשקל הקודש לאשם, ותרגום שקלים סלעים. ואשם גזילות ואשם תלוי למדים מאשם מעילות בגזירה שוה, נאמר כאן בערכך, ונאמר להלן בערכך. ואשם שפחה חרופה נמי, הואיל והוא איל, הוי אף הוא בכסף סלעים כשלשה אשמות הללו שהן איל. אבל אשם מצורע ואשם נזיר דבתרווייהו כתיב כבש לאשם, אינן באים בכסף שקלים: **אם היה אחד מהם**

משניות מבוארות – קהתי

יום משום ספק שמא עשה איזה חטא שהוא, וכיון שלמחרת יום הכיפורים עדיין אין חשש כזה, לפיכך אמרו לו, שלא יביא בו אשם תלוי אלא ימתין עד שייכנס לספק (**עיין תוספות רבי עקיבא איגר**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי, אֶלָּא עַל דָּבָר** — של חטא — **שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת, וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת** — חכמים סוברים, שאין אשם תלוי בא כקרבן נדבה אלא כקרבן חובה, כדי לכפר על ספק חטא שיש לו לאדם בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת; ואף על פי שכשיוודע לו שחטא, יהא חייב להביא חטאת, מכל מקום חייבה אותו התורה להביא עכשיו אשם תלוי, כדי להגן עליו מן היסורים, לפי שהתורה חסה על גופם של ישראל; והרי שאשם תלוי אינו נדבה אלא חובה. והלכה כחכמים.

יום שני

באור משנה ד

חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וַדָּאִין, שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים — שעשו עבירות שנתחייבו עליהן חטאות או אשמות ודאים, ולא הביאו את קרבנותיהם עד יום הכיפורים, **חַיָּבִין לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים** — את קרבנותיהם, שאין יום הכיפורים מכפר על חטא ודאי שנתחייב עליו קרבן קודם יום הכיפורים. **חַיָּבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין** — שעבר עליהם יום הכיפורים, **פְּטוּרִים** — מלהביא קרבנות אשם תלוי, שנאמר (**ויקרא מז, ל**): "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", ולמדים מכאן: חטא שאין מכיר בו אלא המקום, דהיינו שלא נודע לו שחטא, יום הכיפורים מכפר עליו, הלכך אם עבר יום הכיפורים ולא הביא אשם תלוי שנתחייב בו לפני יום הכיפורים שוב אינו צריך להביא, מפני שיום הכיפורים כיפר עליו. אבל מי שנתחייב לפני יום הכיפורים חטאת או אשם ודאי, היינו על חטא שנודע לו שעשהו בשוגג וחייב עליו קרבן, אין יום הכיפורים מכפר, אם לא הביא קרבנו, כמו ששנינו לעיל. **מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק עֲבֵרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** — שבא לידי ספק עבירה בדבר שחייבים על דזונו כרת, **אֲפִלּוּ עִם חֲשֵׁכָה** — סמוך לחשכה, היינו זמן קצר לפני גמר יום הכיפורים, **פָּטוּר** — מאשם תלוי, **שֶׁכָּל הַיּוֹם מְכַפֵּר** — אף הרגעים האחרונים של יום הכיפורים מכפרים.

באור משנה ה

הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חַטַּאת הָעוֹף סָפֵק — שחייבת היא להביא חטאת העוף על לידת ספק, כגון שהפילה, ואין ידוע מה הפילה, אם מין שחייבת עליו קרבן, אם מין שפטורה מקרבן, **שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים** — ולא הביאה את קרבנה, **חַיֶּבֶת לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים** — את קרבנה, **מִפְּנֵי שֶׁמַּכְשִׁרָתָהּ לֶאֱכוֹל בַּזְּבָחִים** — שמחוסרת כפרה היא מספק, וכל זמן שלא הביאה קרבנה, אסורה היא לאכול בקדשים, והרי אין יום הכיפורים מועיל אלא לכפר על החטא. **חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל סָפֵק** — כמו שבארנו לעיל, **אִם מִשֶּׁנִּמְלְקָה נוֹדַע לָהּ** — שהפילה מין פטור, ואין היא חייבת בקרבן, **הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר** — כדין חולין שנשחטו בעזרה. בגמרא (**כריתות כו, ב**) אמרו: בדין הוא שמותרת בהנאה, ומה ששנינו במשנתנו: הרי זו תקבר — היינו מדרבנן, שגזרו חכמים שתהא אסורה בהנאה (**עיין באור הענין ברש"י ובברטנורא; ועיין "תפארת ישראל"; "תוספות חדשים"**).

יום שלישי

באור משנה ו

במסכת זבחים (ה, י) שנינו: "כל האשמות (קרבנות אשם) שבתורה באים בני שתיים, היינו בני שתי שנים, לפי שכתוב בהם "איל", והוא כבש זכר בן שתי שנים, כלומר משנכנס בשנתו השנייה שלושים ואחד יום (עיין פרה א, ג), ובאין בכסף שקלים, כלומר שאיל האשם צריך להיות שווה לפחות שני שקלים (היינו שתי סלעים), שכן באשם מעילות נאמר (ויקרא ה, טו): "והביא את אשמו לה' איל תמים מן הצאן בערכך כסף שקלים", ומיעוט "שקלים" שניים; ולמדים ממנו אשם גזילות ואשם תלוי בגזירה שווה של "בערכך, בערכך", וכן למדים ממנו אשם שפחה חרופה בגזירה שווה של "איל, איל", שאף אשמות אלו בשווי שתי סלעים, חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע, שהן בני שנתן, היינו בני שנה, לפי שכתוב בהם "כבש", והוא בן שנה, כלומר תוך שנתו הראשונה, ואינן באין בכסף שקלים", כלומר שאשם נזיר ואשם מצורע אינם צריכים להיות שווים שתי סלעים. — משנתנו דנה במי שהפריש שתי סלעים לקרבן אשם כדינו, ואחר כך קנה בהן שני אילים לאשם או שקנה בהן שני אילים לחולין, או אחד לאשם ואחד לחולין. **הַמַּפְרִישׁ שְׁתֵּי סְלָעִים לְאָשָׁם** — כדינו, כמו שבארנו לעיל, **וְלָקַח בָּהֶן שְׁנֵי אֵילִים לְאָשָׁם** — וקנה בשתי הסלעים שני אילים לקרבנות אשם: **אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן** — אחד משני האילים, **יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים** — עכשיו, בשעת ההקרבה, **יִקְרַב לַאֲשָׁמוֹ** — אף על פי שבשעה שלקחו לא היה שווה אלא סלע, מכל מקום הואיל ועכשיו שוויו שתי סלעים, הריהו כשר לקרבן אשם, שהולכים אחר שעת כפרה; ובגמרא מבואר, שאף על פי שהאיל השביח מאליו, והרי השבח של הקדש הוא, מכל מקום אדם מתכפר בשבח הקדש; **וְהַשֵּׁנִי** — והאיל השני, הואיל ולקחו במעות אשם לשם אשם, **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** — עד

וְהַשֵּׁנִי — יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. לָקַח בָּהֶן שְׁנֵי אֵילִים לְחֻלִּין, אֶחָד יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים וְאֶחָד יָפֶה עֲשָׂרָה זוּז, הַיָּפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים — יִקְרַב לַאֲשָׁמוֹ, וְהַשֵּׁנִי — לִמְעִילָתוֹ. אֶחָד לְאָשָׁם וְאֶחָד לְחֻלִּין, אִם הָיָה שֶׁל אָשָׁם יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים — יִקְרַב לַאֲשָׁמוֹ, וְהַשֵּׁנִי — לִמְעִילָתוֹ, וְיָבִיא עִמָּהּ סֶלַע וְחֲמִשָּׁה.

ז הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ, וָמֵת — לֹא יְבִיאֶנָּה בְּנוֹ אַחֲרָיו. וְלֹא יְבִיאֶנָּה מֵחֵטְא עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל אֶמֶשׁ, לֹא יְבִיאֶנָּה עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ד, כח)**: "קָרְבָּנוֹ... עַל־חַטָּאתוֹ" — שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ.**

פירוש ברטנורא

יפה שתי סלעים. אע"פ שבשעת הפרשה לא היה יפה אלא סלע, אם בשעת כפרה יפה שתים, כשר, דבמה שהוא שוה בשעת כפרה אזלינן, הלכך אותו שהוא יפה עכשיו בשעת כפרה שתי סלעים יקרב לאשמו, ואע"פ שלא קנהו מתחילה אלא בסלע, והשני ירעה, לפי שנקח במעות אשם ולשם אשם, ויפלו דמיו לנדבה, דהכי קיימא לן מותר אשם לנדבה: **לקח בהם שני אלים לחולין.** לאכילה, מעל במעות ויצאו לחולין: **יפה עשרה זוזים.** כדי שתי סלעים שמעל בהן וחומשן, שהסלע ארבעה זוזים: **היפה שתי סלעים יקרב לאשמו.** לשם אותו אשם שהפריש עליו המעות: **והשני למעילתו.** מפרש בגמרא, לא שיקריב אותה לאשם, אלא שיתננו לגזבר בשביל שתי סלעים שהוציא לחולין, שנתחייב בהן ובחומשן, שהם בין הקרן והחומש עשרה זוזים. ויביא אשם בשתי סלעים מביתו לקרבן מעילה: **אחד לאשם ואחד לחולין.** לקח בשתי סלעים שהפריש שהיו קודש, שני אילים אחד לאשם ואחד לאכילת חולין, ומעל בסלע: **אם היה של אשם יפה שתי סלעים יקרב לאשמו.** הראשון, שהרי לשמו נלקח ממעות שנפרשו לו: **והשני.** שהוא חולין, יקרב למעילתו לאשם מעילות על שהוציא סלע אחד של קודש לחולין. וכגון דאיהו נמי יפה שתי סלעים, דאין אשם מעילות פחות משתי סלעים כסף: **ויביא עמה סלע וחומשה.** קרן שמעל בו וחומשה, שהרי סלע הקודש הוציא לחולין:

ז לא יביאנה בנו אחריו. אם שגג הבן בשגגת חטאת, לא יביא חטאת שהפריש אביו כדי שיכופר בה על שגגתו:

משניות מבוארות – קהתי

שיפול בו מום, **וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה** — לתיבה שבמקדש, שממעות שבה מקריבים עולות נדבה, שכן מותר אשם לנדבה (**שקלים ב, ה**). **לָקַח בָּהֶן** — בשתי הסלעים שהפריש לאשם, **שְׁנֵי אֵילִים לְחֻלִּין** — לא לשם קרבן אלא לאכילה, ונמצא שמעל בכסף ההקדש, וחייב לשלם להקדש קרן וחומש, היינו שתי סלעים ומחצית הסלע (חומש מלבר). שהן עשרה זוז, וכן להביא אשם מעילות בשתי סלעים, לפיכך אם היה **אֶחָד** — משני האילים — **יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים וְאֶחָד יָפֶה עֲשָׂרָה זוּז** — היינו כפי הקרן וחומשה שחייב, **הַיָּפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים יִקְרַב לַאֲשָׁמוֹ** — לאשם מעילות שנתחייב בו עכשיו על שמעל במעות של הקדש. **וְהַשֵּׁנִי** — ששוויו עשרה זוז, **לִמְעִילָתוֹ** — כלומר יקרב לאשם שהיה חייב בו בתחילה, ומעל בדמיו שהפריש לשמו, ונמצא מקריב עכשיו במקומו את קרנו של האשם בתוספת חומשה, שהם בין הכל עשרה זוז, כמו שבארנו לעיל (**רבנו גרשום; "תפארת ישראל"**). והרב מברטנורא מפרש להיפך: היפה שתי סלעים יקרב לאשמו — לשם אותו אשם שהפריש עליו המעות, והשני למעילתו — מפרש בגמרא: לא שיקריב אותו לאשם, אלא שיתננו לגזבר בשביל שתי סלעים שהוציא לחולין, שנתחייב בהן ובחומשן, שהם בין הקרן והחומש עשרה זוז; ויביא אשם בשתי סלעים מביתו לקרבן מעילה (ברם, רבים תמהים על פירושו; עיין "משנה למלך" על הרמב"ם הל' מעילה ד, ו). **אֶחָד לְאָשָׁם וְאֶחָד לְחֻלִּין** — קנה בשתי הסלעים שני אילים, אחד לשם קרבן אשם ואחד לחולין, ונמצא שלא מעל אלא בסלע, **אִם הָיָה שֶׁל אָשָׁם יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים, יִקְרַב לַאֲשָׁמוֹ** — לאשם הראשון שחייב בו, שהרי נקנה לשמו, מן המעות שהופרשו לו, **וְהַשֵּׁנִי** — והאיל השני שקנה לחולין, אם הוא שווה עכשיו שתי סלעים, **לִמְעִילָתוֹ** — יקרב לאשם מעילות שנתחייב בו על שמעל בדמי הקדש והוציא סלע של קודש לחולין, **וְיָבִיא עִמָּהּ** — מביתו, **סֶלַע וְחֲמִשָּׁה** — היינו הקרן שמעל בה בתוספת חומשה, ויפלו לנדבה כדין מותר האשם.

לפי פירוש הרב מברטנורא, שהבאנו ברישא, יוצא אמנם, שבין ברישא ובין בסיפא הלשון "לאשמו" היינו לאשם הראשון שהפריש עליו את שתי הסלעים, אבל כפי שהבאנו לעיל, רבים תמהים על פירושו, שמאחר שהוא מביא את האיל השני למעילתו, היינו בשביל שתי הסלעים שנתחייב בהן וחומשן, הרי זה כבר תמורת האשם הראשון שמעל בדמיו, ואם כן למה יביא עוד איל לשם אשמו הראשון. ואף לפי הגמרא משמע, שמה ששנינו ברישא: "היפה שתי סלעים יקרב לאשמו" היינו לאשם מעילות, "והשני למעילתו" היינו לשם אשם הראשון שנתחייב עליו בתוספת חומש, ואינו חייב להביא מביתו כלום, כמו שבארנו לעיל (לפי רבנו גרשום; "משנה למלך"; "תפארת ישראל"). ברם, לפי פירוש זה נמצאת משמעותם של הלשונות "לאשמו" ו"למעילתו" שונה בסיפא מברישא, שכן ברישא: לאשמו היינו לאשם מעילות, ולמעילתו היינו לאשם הראשון שמעל בדמיו; ואילו בסיפא: לאשמו היינו לאשם הראשון, ולמעילתו היינו לאשם מעילות.

באור משנה ז

הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ — קרבן לחטאת, על חטאו שעשה בשגגה, **וָמֵת** — קודם שהקריב את חטאתו, **לֹא יְבִיאֶנָּה בְּנוֹ אַחֲרָיו** — על חטאו הוא, שאם שגג הבן בשגגת חטאת, ואפילו עשה אותו החטא שעשה אביו (**רמב"ם; רבנו גרשום**), לא יביא חטאת זו לכפרתו, שחטאת שמתו בעליה היא, ודינה למיתה. בברייתא בגמרא מבואר הטעם, שנאמר בחטאת (**ויקרא ד, כח**): "והביא קרבנו". ודרשו: בקרבנו הוא יוצא, ואינו יוצא בקרבן אביו. ואין צורך לומר שלא יביאנה על חטא אביו, שאין כפרה לאחר מיתה (**רש"י**). **וְלֹא יְבִיאֶנָּה מֵחֵטְא עַל חֵטְא** — המפריש חטאתו על חטא זה, לא יביאנה על חטא אחר, כגון מי שהפריש חטאתו על החלב שאכל, ואחר כך אכל דם, לא יביאנה על הדם, **אֲפִלּוּ עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל אֶמֶשׁ** — מי שהפריש חטאתו על החלב שאכל אתמול, **לֹא יְבִיאֶנָּה עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר** — בחטאת: **"קָרְבָּנוֹ... עַל־חַטָּאתוֹ"** — "והביא קרבנו שעירת עיזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא", ומכאן **שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ** — ולא כשהפרישוהו לשם חטא אחר.

יש מדייקים לפי הרמב"ם, שהטעם שבמשנתנו אינו מוסב על הפיסקא האחרונה ("אפילו על חלב שאכל אמש לא יביאנה על חלב שאכל היום"). אלא על עיקר ההלכה שלא יביאנה מחטא על חטא, שכן הרמב"ם כותב (הל' שגגות ג, ג): "הפריש חטאתו על חלב שאכל אמש, לא יביאנה על חלב שאכל היום; ואם הביא — כיפר" (עיין "כסף משנה" שם), אבל יש גורסים בדברי הרמב"ם: "ואם הביא — לא כיפר". ולפי זה מוסב הטעם שבמשנתנו אף על הפיסקה האחרונה (עיין "תוספות יום טוב"; ועיין "לחם משנה" על הרמב"ם שם).

יום רביעי

באור משנה ח

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהמפריש חטאתו לא יביאנה מחטא על חטא, באה משנתנו ללמד, שהמפריש מעות לחטאתו לקנות מהן כשבה, רשאי להביא מהן שעירה, וכן להיפך. כן באה המשנה ללמד, שהמפריש מעות לחטאת של קרבן עולה ויורד לקנות בהן כשבה או שעירה, ולא הספיק להביא את קרבנו עד שהעני, הריהו מביא מהן תורים ובני יונה, ואם הפריש מעות לתורים ובני יונה ונעשה דל שבדלים, מביא מהן עשירית האיפה סולת, כמבואר במשנה.

ח מְבִיאִין מֵהֶקְדֵּשׁ כִּשְׁבָּה — שְׁעִירָה; מֵהֶקְדֵּשׁ שְׁעִירָה — כִּשְׁבָּה; מֵהֶקְדֵּשׁ כִּשְׁבָּה וּשְׁעִירָה — תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה; מֵהֶקְדֵּשׁ תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה — עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. כֵּיצַד? הִפְרִישׁ לְכִשְׁבָּה אוֹ לִשְׁעִירָה, הֶעָנִי — יָבִיא עוֹף; הֶעָנִי — יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. הִפְרִישׁ לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה, הֶעָשִׁיר — יָבִיא עוֹף; הֶעָשִׁיר — יָבִיא כִּשְׁבָּה וּשְׁעִירָה. הִפְרִישׁ כִּשְׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה, וְנִסְתָּאֲבוּ — אִם רָצָה, יָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹף. הִפְרִישׁ עוֹף, וְנִסְתָּאֵב — לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן.

ט רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּבָשִׂים קוֹדְמִין לָעִזִּים בְּכָל מָקוֹם; יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻבְחָרִין מֵהֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ד, לב): "וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת" — מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין. תּוֹרִין קוֹדְמִין לִבְנֵי יוֹנָה בְּכָל מָקוֹם; יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻבְחָרִין מֵהֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר (שם יב, ו): "וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת" — מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶן שְׁקוּלִין. הָאָב קוֹדֵם לָאֵם

פירוש ברטנורא

ח מביאים מהקדש כשבה שעירה. אם הפריש מעות ליקח כשבה לחטאתו, יכול ליקח בהן שעירה אם ירצה: **הפריש לכשבה או לשעירה.** הפריש מעות לקנות בהן כשבה או שעירה: **העני.** יביא בהן עוף, והשאר חולין. דכתיב בקרבן עולה ויורד גבי כשבה ושעירה, מחטאתו אשר חטא, דמשמע ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני יביא עוף ממקצת דמים הללו. וגבי עוף נמי כתיב מחטאתו, דמשמע דאם העני יותר מביא ממקצת דמי העוף עשירית האיפה, וגבי עשירית האיפה כתיב על חטאתו, דמשמע אם העשיר יוסיף על הדמים הללו ויביא עוף, או אם העשיר יותר יביא כשבה או שעירה: **ונסתאבה.** הוממה: **אם רצה יביא בדמיהן עוף.** כגון אם העני: **שאין לעוף פדיון.** דבפסולי המוקדשים כתיב (ויקרא כ"ז) והעמיד את הבהמה לפני הכהן, והיה אפשר שיאמר והעמיד אותה, מה תלמוד לומר הבהמה, לומר לך בהמה נפדית ואין עופות ולא עצים ולא לבונה ולא כלי שרת נפדים:

ט כבשים קודמים לעזים. בכל דוכתא הקדים הכתוב כבשים לעזים, דכתיב (שמות י"ב) מן הכבשים ומן העזים תקחו, וכן (במדבר ט"ו) או לשה בכבשים או בעזים. יכול, האומר הרי עלי עולה ויש לו כבש ועז יביא כבש דוקא: **תלמוד לומר ואם כבש יביא קרבנו.** ולעיל מיניה כתיב והביא את קרבנו שעירת עזים, כאן הקדים עז לכבש, ללמד ששניהם שקולים ואי זה מהן שירצה יביא: **תורים קודמין לבני יונה.** דברוב מקומות כתיב ברישא תורים והדר בני

משניות מבוארות – קהתי

וכבר שנינו (לעיל ב, ג-ד): "חמישה מביאים קרבן עולה ויורד: א) הנשבע שבועת העדות (בין בזדון ובין בשגגה); ב) הנשבע שבועת ביטוי לשקר בשגגה; ג) הטמא שאכל קודש בשגגה או שנכנס למקדש בשגגה (בשלושה אלו דל שבדלים מביא עשירית האיפה סולת); ד) היולדת; ה) המצורע (בשני האחרונים יש שני סוגי קרבנות בלבד: קרבן עשיר וקרבן עני, אבל אין קרבן מיוחד לדל שבדלים).

מְבִיאִין מֵהֶקְדֵּשׁ כִּשְׁבָּה – ממעות שהפריש אדם לקנות בהן כשבה לחטאתו, **שְׁעִירָה** – אם רוצה, יכול הוא להביא מהן שעירת עזים לחטאת; וכן **מֵהֶקְדֵּשׁ שְׁעִירָה כִּשְׁבָּה** – אם הפריש מעות לקנות בהן שעירה, יכול הוא לקנות בהן כשבה, שכל המחוייב חטאת יכול להביא כשבה או שעירה כרצונו (**"תפארת ישראל"**). **מֵהֶקְדֵּשׁ כִּשְׁבָּה וּשְׁעִירָה** – ממעות שהפריש לקנות בהן כשבה או שעירה, **תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה** – יכול לקנות בהן תורים או בני יונה, כמבואר להלן; **מֵהֶקְדֵּשׁ תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה** – ממעות שהפריש לקנות בהן תורים או בני יונה, **עֲשִׂירִית הָאֵיפָה** – יכול לקנות מהן עשירית האיפה סולת, כמו שהמשנה מפרשת והולכת; **כֵּיצַד** – מביאים מהקדש כשבה ושעירה תורים ובני יונה, ומהקדש תורים ובני יונה עשירית האיפה? **הִפְרִישׁ** – מעות לחטאת של קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו לעיל, **לְכִשְׁבָּה אוֹ לִשְׁעִירָה** – לקנות בהן כשבה או שעירה לחטאתו, **הֶעָנִי** – נעשה עני, ירד מנכסיו, **יָבִיא עוֹף** – יקנה ממעות אלו תורים או בני יונה לחטאתו, והשאר הוא חולין (**רש"י; ברטנורא**); **הֶעָנִי** – התרושש ונעשה דל שבדלים, **יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה** – סולת למנחת חטאת, כגון אלו המביאים בדלי דלות עשירית האיפה, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו. בגמרא מבואר הטעם, שנאמר במביא כשבה או שעירה לחטאת של עולה ויורד (**ויקרא ה, ו**): "וכפר עליו הכהן מחטאתו", וכן במביא שתי תורים או שני בני יונה נאמר (**שם שם, י**): "וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא", ומשמע: "מחטאתו" – ממקצת חטאתו, כלומר ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני מתכפר ממקצתו. ומכאן, שאם הפריש לכשבה או לשעירה והעני, מביא ממקצת דמים אלו תורים או בני יונה, ואם הפריש לתורים או לבני יונה והעני, מביא ממקצת דמים אלו עשירית האיפה סולת. וכן הדין להיפך: **הִפְרִישׁ לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה** – כדין דל שבדלים, ואחר כך **הֶעָשִׁיר** – נעשה עשיר, **יָבִיא עוֹף** – יוסיף כסף על מה שהפריש ויביא ממנו תורים או בני יונה; **הֶעָשִׁיר** – נעשה עשיר יותר, **יָבִיא כִּשְׁבָּה וּשְׁעִירָה** – יוסיף כסף ויביא כשבה או שעירה לחטאתו.

בגמרא מבואר הטעם, שבמביא עשירית האיפה נאמר (**שם שם, יג**): "וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא", ומשמע מלשון "על חטאתו", שאם העשיר, יוסיף על הדמים שהפריש ויביא עוף, או אם העשיר יותר יביא כשבה או שעירה. **הִפְרִישׁ כִּשְׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה, וְנִסְתָּאֲבוּ** – ונפל בהם מום ובינתיים גם העני, **אִם רָצָה, יָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹף** – תורים או בני יונה. **הִפְרִישׁ עוֹף, וְנִסְתָּאֵב** – ונעשה מחוסר אבר, שזהו מום הפוסל גם בעופות (**עיין זבחים ז, ה**), ובינתיים העני, **לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה** – אינו יכול לפדותו ולהביא בדמיו עשירית האיפה סולת, **שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן** – שלא נאמר פדיון אלא בבהמה (**עיין מנחות יב, א**).

באור משנה ט

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּבָשִׂים קוֹדְמִין לָעִזִּים בְּכָל מָקוֹם – בתורה נזכרים בכל מקום כבשים קודם לעזים, כמו שכתוב (**שמות יב, ה**): "מן הכבשים ומן העזים תקחו", וכן (**ויקרא ה, ו**): "והביא... כשבה או שעירת עזים לחטאת", וכן (**שם ז, כג**): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", וכן (**שם כב, כז**): "שור או כשב או עז כי יולד", וכן (**במדבר טו, יא**): "בכבשים או בעזים", וכן (**שם יח, יז**): "או בכור כשב או בכור עז", וכן (**דברים יד, ד**): "שה כשבים ושה עזים", **יָכוֹל** – אתה לומר, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻבְחָרִין מֵהֶן** – שהכבשים מובחרים מן העזים, ומצוה היא שיביא קרבנו מן המובחר, כגון האומר: הרי עלי עולה, ויש לו כבש ועז, יביא כבש דווקא? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת"** – ולמעלה (**ויקרא ד, כח**) נאמר: "והביא קרבנו שעירת עזים". הרי שהקדים כאן עז לכבש, **מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין** – ואיזה מהם שירצה יביא לקרבנו. **תּוֹרִין קוֹדְמִין לִבְנֵי יוֹנָה בְּכָל מָקוֹם** – בתורה (**ויקרא א, יד; ה, ז; יב, ח; יד, כב; טו, יד; שם כט; במדבר ו, י**); **יָכוֹל** – אתה לומר: **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻבְחָרִין מֵהֶן** – שהתורים מובחרים מבני היונה? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת"** – הרי שהקדים כאן בן יונה לתור, **מְלַמֵּד** – הכתוב, **שֶׁשְּׁנֵיהֶן שְׁקוּלִין** – וכל החייב להביא תורים או בני יונה, יכול להביא איזה מהם שירצה. **הָאָב קוֹדֵם לָאֵם בְּכָל מָקוֹם** – בתורה, כמו שכתוב (**שמות כ, יב**): "כבד את אביך ואת אמך", וכן (**שם כא, טו**): "ומכה אביו ואמו", וכן (**שם שם, יז**): "ומקלל אביו ואמו", וכן (**ויקרא כ, ט**): "איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו", וכן (**דברים**

בְּכָל מָקוֹם; יָכוֹל שֶׁכְּבוֹד הָאָב עוֹדֵף עַל כְּבוֹד הָאֵם? תַּלְמוּד לוֹמַר (שם יט, ג): "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" – מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים; אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: הָאָב קוֹדֵם לָאֵם בְּכָל מָקוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִין בִּכְבוֹד אָבִיו. וְכֵן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה: אִם זָכָה הַבֵּן לִפְנֵי הָרַב – קוֹדֵם אֶת הָאָב בְּכָל מָקוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָבִיו חַיָּבִין בִּכְבוֹד רַבּוֹ.

סליק מסכת כריתות

מסכת מעילה

פרק ראשון

א קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בַּדָּרוֹם – מוֹעֲלִין בָּהֶן. שְׁחָטָן בַּדָּרוֹם וְקִבֵּל דָּמָן בַּצָּפוֹן, בַּצָּפוֹן וְקִבֵּל דָּמָן בַּדָּרוֹם, שְׁחָטָן בַּיּוֹם וְזָרַק בַּלַּיְלָה, בַּלַּיְלָה וְזָרַק בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן חוּץ לִזְמַנָּן, וְחוּץ לִמְקוֹמָן – מוֹעֲלִין בָּהֶן. כְּלָל אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּל שֶׁהָיָה לָהּ שָׁעָת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים – אֵין מוֹעֲלִין בָּהּ; וְשֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שָׁעָת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים – מוֹעֲלִין בָּהּ. אֵיזוֹ הִיא

פירוש ברטנורא

יונה: **אם זכה הבן לפני הרב.** שרוב חכמתו למד ממנו: **קודם את האב בכל מקום.** כגון להשיב את אבידה ולפדות מבית השבי ולהחיות ולפרוק עמו. ואם אביו תלמיד חכם אע"פ שאינו שקול כנגד רבו, אביו קודם לרבו, ואפילו רבו מובהק:

מסכת מעילה

א א קדשי קדשים ששחטן בדרום. אע"פ שדינן להשחט בצפון, לא תימא כמאן דחנקינהו דמו והוו כקדשים שמתו שיצאו ידי מעילה דבר תורה, קמשמע לן דקדשים שמתו לא חזו כלל, אבל דרום נהי דאינו ראוי לקדשי קדשים אבל ראוי הוא לקדשים קלים הלכך מועלין בהן, ומי שנהנה מהם שוה פרוטה מביא קרבן מעילה. ולא בלבד כי נשחטו בדרום וקבל דמן בצפון הוא דמועלין בהן משום דעיקר עבודה בצפון הוי [כדין], דמקבלה ואילך מצות כהונה, אלא אפילו שחטן בצפון וקבל דמן בדרום, אף על גב דעיקר עבודה הויא בדרום שלא כדין, אפילו הכי מועלין בהן: **וזרק דמן בלילה.** אע"ג דלילה לאו זמן הקרבה, מועלין בהן: **בלילה וזרק דמן ביום.** האי כל שכן הוא דמועלין, דהא זרק ביום דעיקר עבודה הוא. אלא זו ואין צריך לומר זו קתני: **או ששחטן.** בצפון, וחשב עליהן לאכלן חוץ לזמנן שהוא פגול שיש בו כרת, או חוץ למקומן שהוא פסול שאין בו כרת, מועלים בהן: **כלל אמר ר' יהושע כל שהיה**

משניות מבוארות – קהתי

כא, יג): "ובכתה את אביה ואת אמה", וכן **(שם שם, יח; יט):** "אינון שומע בקול אביו ובקול אמו", "ותפשו בו אביו ואמו", וכן **(שם כז, טז):** "ארור מקלה אביו ואמו", וכן **(שם לג, ט):** "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו". **יָכוֹל שֶׁכְּבוֹד הָאָב עוֹדֵף עַל כְּבוֹד הָאֵם** – שחייב הבן לכבד את אביו יותר מאשר את אמו? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ"** – הרי שהקדים כאן הכתוב אם לאב **(עיין גם ויקרא כא, ב), מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים** – כבוד שניהם שווה מן התורה, **אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: הָאָב קוֹדֵם לָאֵם בְּכָל מָקוֹם** – בכל דבר, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִין בִּכְבוֹד אָבִיו** – שהאשה חייבת בכבוד בעלה. **וְכֵן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה** – דהיינו: **אִם זָכָה הַבֵּן לִפְנֵי הָרַב** – שזכה ללמוד מרבו רוב חכמתו, הרב **קוֹדֵם אֶת הָאָב בְּכָל מָקוֹם** – היינו להשיב אבידתו ולפדותו מן השבי ולהחיותו ולפרוק משאו, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָבִיו חַיָּבִין בִּכְבוֹד רַבּוֹ** – שאף האב חייב בכבוד תלמיד חכם. ברם, אם אביו תלמיד חכם, אביו קודם לרבו **(עיין משנה בבא מציעא ב, יא).**

יום חמישי

מסכת מעילה

באור משנה א

משנתנו באה ללמד בקדשי קדשים שנפסלו, שאם נפסלו קודם זריקת הדם, אין הפסול מוציאם מידי מעילה. ואדרבא, לפי הגמרא יש חומרה בפסולי המוקדשים הללו שאינה בקדשי קדשים כשרים, שכן בקדשי קדשים כשרים, משנזרק דמם אין מעילה בבשרם כי אם באימוריהם בלבד (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו), ואילו בקדשי קדשים שנפסלו קודם זריקת הדם, מועלים בהם לעולם, אפילו לאחר זריקת הדם, לפי שזריקה פסולה אינה מוציאה מידי מעילה. ברם, קדשי קדשים שנפסלו לאחר זריקת דמם, הואיל והיתה להם שעת היתר לכהנים, אין בהם מעילה, שעל ידי זריקת הדם כבר יצאו מידי מעילה.

קָדְשֵׁי קָדָשִׁים – כגון חטאת ואשם וזבחי שלמי ציבור, **שֶׁשְּׁחָטָן בַּדָּרוֹם** – בדרומה של העזרה, ונפסלו, לפי שדינם להישחט בצפון העזרה, כמו ששנינו **(זבחים ה, א):** "קדשי קדשים שחיטתן בצפון", **מוֹעֲלִין בָּהֶן** – הנהנה מהם שווה פרוטה מעל, שאף על פי שנפסלו לא יצאו מקדושתם לגבי מעילה. – כאן באה משנתנו לפרט את הדין שלמעלה: **שְׁחָטָן בַּדָּרוֹם** – קדשי קדשים ששחטם בדרום העזרה, שלא כמצוותם, **וְקִבֵּל דָּמָן בַּצָּפוֹן** – כמצוותם, שכן שנינו (זבחים פרק ה). שקדשי קדשים שחיטתם בצפון וקבול דמם בצפון; **בַּצָּפוֹן** – או ששחטם בצפון העזרה, **וְקִבֵּל דָּמָן בַּדָּרוֹם** – בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה כאן דרך של "לא זו אף זו": לא זו בלבד שאם שחטם בדרום וקיבל דמם בצפון שמועלים בהם, מפני שעיקר עבודה היה בצפון, שהרי מקבלת הדם ואילך מצוות כהונה, אלא אפילו שחטן בצפון וקיבל דמם בדרום, אף על פי שעיקר עבודה היה בדרום, שלא כדין, מכל מקום מועלים בהם; והוא הדין אם שחטם בדרום וקיבל דמם בדרום **(תוספות); שְׁחָטָן בַּיּוֹם וְזָרַק בַּלַּיְלָה** – שכן שחיטת הקרבנות וקבלת דמם וזריקתו, זמנן ביום ולא בלילה; ובאה המשנה ללמד, שאם שחטם ביום, וזרק דמם בלילה, אף על פי שנפסלו, מועלים בהם, וכל שכן אם שחטם **בַּלַּיְלָה וְזָרַק בַּיּוֹם** – שזריקת הדם, שהיא עיקר עבודה, היתה ביום; כן מבואר במפרשים, שכאן שונה המשנה בדרך של "זו ואין צריך לומר זו" **(רש"י; ברטנורא).** ויש גורסים להיפך: שחטן בלילה וזרק ביום, ביום וזרק בלילה **(תוספות),** כלומר שאף פיסקה זו נשנתה בדרך של "לא זו אף זו". ויש מפרשים, שאף לפי הגירסה שלפנינו נשנתה הפיסקה בדרך של "לא זו אף זו", שכן המשנה באה להשמיענו רבותא שאפילו זרק ביום, אין זריקת הדם מוציאה אותם מידי מעילה **(חידושי הרש"ש; "מלאכת שלמה"; "תפארת ישראל"), אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן חוּץ לִזְמַנָּן** – כלומר ששחטם ביום ובצפון כדינם, אלא שחשב בשעת השחיטה לזרוק את דמם או להקטיר מאימוריהם או לאכול מבשרם חוץ לזמנם (למחר). שדינם, שהם פיגול, והאוכל מהם חייב כרת. **וְחוּץ לִמְקוֹמָן** – או שחשב בשעת השחיטה לזרוק את דמם או להקטיר מאימוריהם או לאכול מבשרם חוץ לעזרה, שבכגון זה הזבח פסול, אלא שהאוכלו אינו חייב כרת **(עיין זבחים ב, ב);** בכל אלו, אף על פי שנפסלו, **מוֹעֲלִין בָּהֶן** – הנהנה מהם מעל, לפי שאין הפסול מוציא אותם מידי מעילה. **כְּלָל אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – בדין מעילה בפסולי הקדשים: **כָּל שֶׁהָיָה לָהּ** – לבהמת הקדשים, **שָׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים** – דהיינו שזריקת דמה היתה בהיתר, אף על פי שנפסלה אחר כך, ואין הכהנים רשאים לאכול מבשרה, **אֵין מוֹעֲלִין**

שֶׁהָיָה לָהּ שָׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים? שֶׁלָּנָה, וְשֶׁנִּטְמְאָה, וְשֶׁיָּצְאָה. אֵיזוֹ הִיא שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שָׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים? שֶׁנִּשְׁחֲטָה חוּץ לִזְמַנָּהּ, חוּץ לִמְקוֹמָהּ, וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִין, וְזָרְקוּ אֶת דָּמָהּ.

ב בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מוֹעֲלִין בּוֹ, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, אֲבָל חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: וַהֲרֵי הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת, וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת — לֹא כְּשֵׁם שֶׁדָּמָהּ פּוֹטֵר אֶת בְּשָׂרָהּ, כָּךְ הוּא פּוֹטֵר אֶת בְּשַׂר חֲבֶרְתָּהּ? וְאִם פָּטַר דָּמָהּ אֶת בְּשַׂר חֲבֶרְתָּהּ מִן הַמְּעִילָה, דִּין הוּא שֶׁיִּפְטֹר אֶת בְּשָׂרָהּ.

פירוש ברטנורא

לה שעת היתר לכהנים. אע"ג דשוב נפסלה ואין רשאים לאכלן, אפילו הכי אין מועלין בה: **שלנה.** לאחר זריקה, או שנטמאה או שיצאה חוץ לעזרה לאחר זריקה. אע"ג דאינה ראויה לכהנים, כיון דהיה לה שעה אחת היתר קודם שלנה, אין מועלים בה, דלאו קדשי ה' קרינן בה, דהא חזו לכהנים: **ושקבלו פסולים וזרקו את דמה.** קבלו פסולים את דמה אע"פ שזרקוהו כשרים, או שזרקוהו פסולים אע"פ שקבלוהו כשרים. ואם לאחר שקבלו פסולים את הדם וזרקוהו, חזרו כשרים וקבלו שאר דם הנפש וזרקוהו, הרי זריקת הכשרים מועלת ומתרת הבשר לכהנים ואין בו משום מעילה. והני מילי שאר פסולים חוץ מן הטמא, אבל טמא שקבל את הדם וזרקו, אע"פ שחזרו כשרים וקבלו שאר דם הנפש וזרקוהו, אין לבשר שעת היתר ומועלים בו, שהטמא הואיל וראוי לעבודת צבור, שקרבן צבור דוחה את הטומאה, כשזרק הדם נעשה שאר הדם שיריים ושוב אין זריקת הכשרים מועלת להתיר הבשר, ואין לך בפסולים מי שעושה הדם שיריים אלא הטמא בלבד:

ב בשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים. ואחר כך נכנס ואחר כך זרק את הדם: **ר' אליעזר אומר מועלים בו.** אע"פ שזרק את הדם. דסבירא ליה לרבי אליעזר דזריקה לא מהני ליוצא לאפוקי מידי מעילה: **ואין חייבין עליו משום פגול נותר וטמא.** הואיל ויצא. דזריקה כשרה קא קבעה לפגול, ולא פסולה: **רבי עקיבא.** סבר אין מועלים בו. דקסבר דזריקה מהניא ליוצא לאפוקי ממעילה: **אבל חייבין בו'.** אבל, לשון ברם, כמו באמת. וכי אמר רבי עקיבא דזריקה מהני ליוצא, כגון שיצא מקצת הבשר ולא כולו, דמגו דמהניא לההוא מקצת שבפנים, מהניא מני לההוא מקצת שיצא חוץ. והלכה כר' עקיבא: **אמר ר' עקיבא והרי המפריש חטאתו ואבדה.** השתא מייתי ראיה למאי דקאמר דזריקה מועלת ליוצא: **והרי שתיהן עומדות.** שחוטות ונתקבל דמן בשתי כוסות וזרק דמה של אחת מהן: **לא כשם שדמה.** של אותה: **פוטר את בשרה,** מן המעילה: **כך הוא פוטר את בשר חברתה** שלא נזרק דמה,

משניות מבוארות – קהתי

בָּהּ – הנהנה ממנה לא מעל, שהואיל והיתה שעת היתר לכהנים, יצאה מכלל "קדשי ה'", ואין דין מעילה אלא בדברים הנקראים "קדשי ה'"; **וְשֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שָׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים** – אף על פי שנפסלה מלהקריב, **מוֹעֲלִין בָּהּ** – הנהנה ממנה מעל, כמו ששנינו לעיל. **אֵיזוֹ הִיא שֶׁהָיָה לָהּ שָׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים? שֶׁלָּנָה** – שלאחר זריקת הדם לן הבשר ונעשה נותר, **וְשֶׁנִּטְמְאָה** – או שנטמא הבשר, **וְשֶׁיָּצְאָה** – או שיצא הבשר חוץ לעזרה, אף על פי שאין הבשר ראוי לאכילת הכהנים, מכל מקום הואיל ונעשה הפסול לאחר שנזרק הדם, נמצא שהיתה בזבח שעת היתר לכהנים, ולפיכך אין מועלים בו, כמו שבארנו הטעם לעיל. **אֵיזוֹ הִיא שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שָׁעַת הֶתֵּר לַכֹּהֲנִים? שֶׁנִּשְׁחֲטָה חוּץ לִזְמַנָּהּ** – על מנת לזרוק את דמה או להקטיר מאימוריה או לאכול מבשרה חוץ לזמנה, או **חוּץ לִמְקוֹמָהּ** – חוץ לעזרה, והוא הדין לשאר הפסולין שנשנו ברישא: נשחטה או קיבלו דמה בדרום, נשחטה או נזרק דמה בלילה (**רש"י; "תוספות יום טוב"**), **וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִין, וְזָרְקוּ** – או זרקו – **אֶת דָּמָהּ** – כלומר שקיבלו פסולין את הדם בכלי שרת מצואר הבהמה (**עיין זבחים ב, א**), אף על פי שזרקוהו כשרים, או שזרקו פסולים את הדם, אף על פי שקבלוהו כשרים, בכל אלו לא היתה בזבח שעת היתר לכהנים, הלכך אף על פי שנפסל הזבח, מכל מקום מועלים בו.

במפרשים מבואר (לפי הגמרא), שאם לאחר שקיבלו פסולים את הדם וזרקוהו, חזרו כשרים וקיבלו שאר דם הנפש וזרקוהו, מועילה זריקת הכשרים להתיר את הבשר לכהנים, והוא יוצא מידי מעילה. ברם, טמא שקיבל את הדם וזרקו, הואיל והוא ראוי לעבודה בקרבן ציבור, שהרי קרבן ציבור דוחה את הטומאה, לפיכך נעשה שאר הדם שיריים, ואף אם חזר כשר וקיבל דם הנפש מן הצואר וזרק, שוב אינו מועיל להתיר את הבשר, ואינו יוצא מידי מעילה.

באור משנה ב

כבר בארנו, שקדשי קדשים הנאכלים לכהנים, משנזרק דמם, אין מעילה בבשרם, הואיל והותר לכהנים. משנתנו דנה בבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה לפני זריקת הדם, ואחר כך נזרק הדם, אם מועילה הזריקה להוציאו מידי מעילה אם לאו, ונחלקו בזה תנאים.

בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא – חוץ לעזרה, **לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים** – ואחר כך נזרק הדם, והרי הבשר שיצא נפסל, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:** **מוֹעֲלִין בּוֹ** – אף שחזר ונכנס הבשר לפני הזריקה (**רש"י; ברטנורא**), מכל מקום אין הזריקה מועילה לבשר שנפסל ביציאה להוציאו מידי מעילה; **וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל** – אם אחת מעבודות הקרבן נעשתה על מנת לזרוק מדמו או להקטיר מאימוריו או לאכול מבשרו חוץ לזמנו, ואכל מבשר זה שיצא, אינו חייב כרת משום אוכל פיגול, שהואיל וזריקת הדם לא הועילה לו, הרי זה כאילו לא נזרק עליו הדם, ולא קרבו מתיריו כמצוותם (**עיין זבחים ב, ג**), **נוֹתָר** – אם אכלו לאחר הזמן הראוי לאכילת בשר הקרבן, אינו חייב כרת, שאין חייבים משום נותר אלא על בשר הראוי לאכילה תוך זמנו, **וְטָמֵא** – אם אכלו בטומאת הגוף, אינו חייב משום אכילת קדשים בטומאה, שכן אמרו (**גמרא מנחות כה, ב**): "הניתר לטהורים חייבים עליו משום טומאה, ושאינו ניתר לטהורים אין חייבים עליו משום טומאה (**עיין "תוספות יום טוב"**). **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ** – שלדעת רבי עקיבא מועילה הזריקה לבשר היוצא להוציאו מידי מעילה, ואפילו היה עדיין בחוץ בשעת הזריקה. **אֲבָל** – לשון ברם, כמו באמת (**רש"י**), **חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא** – בגמרא מבואר, שדווקא בכגון שיצא מקצת הבשר סובר רבי עקיבא שהזריקה מועילה לבשר היוצא, שמתוך שהיא מועילה לבשר שנשאר בפנים היא מועילה אף לבשר שיצא, אבל אם יצא כל הבשר, אף רבי עקיבא מודה שאין הזריקה מועילה לו. **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** – ראיה לדבריו שהזריקה מועילה ליוצא: **וַהֲרֵי הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת, וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת** – שנשחטו שתיהן כאחת, כגון על ידי שני כהנים, וזרק דמה של אחת מהן, **לֹא כְּשֵׁם שֶׁדָּמָהּ פּוֹטֵר אֶת בְּשָׂרָהּ** – מן המעילה, **כָּךְ הוּא פּוֹטֵר אֶת בְּשַׂר חֲבֶרְתָּהּ** – מן המעילה? כלומר אף על פי שלא זרק אלא דמה של אחת מהן, ונמצא שחברתה נפסלה להקרבה משום מותר חטאת, מכל מקום הואיל ויכול היה לזרוק דמה של איזו מהן שירצה, לפיכך מועילה זריקת דמה של האחת לפטור לא רק את בשרה אלא גם את בשר חברתה מן המעילה, **וְאִם פָּטַר דָּמָהּ אֶת בְּשַׂר חֲבֶרְתָּהּ מִן הַמְּעִילָה** – אם זריקת הדם מועילה להוציא את הבשר הפסול של חברתה מן המעילה, **דִּין הוּא שֶׁיִּפְטֹר אֶת בְּשָׂרָהּ** – קל וחומר שזריקת דמה תפטור את בשר עצמה מן המעילה, אף

ג אֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצְאוּ לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא.

ד מַעֲשֵׂה דָמִים בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, וּבְקָדָשִׁים קַלִּים כֻּלּוֹ לְהַחְמִיר. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים — מוֹעֲלִין בָּאֵמוּרִין וּבַבָּשָׂר; לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים — מוֹעֲלִים בָּאֵמוּרִים, וְאֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר. עַל זֶה, וְעַל זֶה — חַיָּבִין מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא. וּבְקָדָשִׁים קַלִּים כֻּלּוֹ לְהַחְמִיר, כֵּיצַד? קָדָשִׁים קַלִּים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים — אֵין מוֹעֲלִין לֹא בָּאֵמוּרִין, וְלֹא בַּבָּשָׂר; לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים — מוֹעֲלִין בָּאֵמוּרִין, וְאֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר. עַל זֶה, וְעַל זֶה — חַיָּבִין מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא. נִמְצָא, מַעֲשֵׂה דָמִים בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. וּבְקָדָשִׁים קַלִּים כֻּלּוֹ לְהַחְמִיר.

פירוש ברטנורא

מן המעילה, הואיל והיה יכול לזרוק דמה של איזו שירצה: **ואם פוטר דמה את בשר חברתה מן המעילה.** אע"ג דפסולה היא, דמותר חטאת היא. אינו דין שיפטר את בשרה של עצמה, אע"פ שנפסלה ביוצא. ולא אמר ר' עקיבא כשם שדמה פוטר את בשרה כך הוא פוטר את בשר חברתה, אלא כששחטו שתי החטאות כאחת, לפי שאם רצה מזה זורק רצה מזה זורק, אבל בזה אחר זה לא אמר ר' עקיבא שיהיה דמה פוטר בשר חברתה:

ג אימורי קדשים קלים. אין מועלים באימורי קדשים קלים אלא לאחר זריקת דמים, כדאמרינן בשלהי פרקין. ואם יצאו לפני זריקת דמים: **ר' אליעזר אומר אין מועלין בהן.** דכי היכי דאית ליה לר' אליעזר דאין זריקה מועלת ליוצא לאפוקי בשר קדשי קדשים ממעילה, הכי נמי אין מועלת ליוצא להביא אימורי קדשים קלים לידי מעילה. וכי היכי דאית ליה לר' עקיבא דזריקה מועלת ליוצא לאפוקי בשר קדשי קדשים מידי מעילה, מועלת נמי ליוצא להביא אימורי קדשים קלים לידי מעילה:

ד מעשה דמים. זו זריקת הדם: **ואין מועלין בבשר.** לאחר זריקת דמים אין מועלין בבשר, דכבר יש בו שעת היתר לכהנים. והיינו להקל, דמשום זריקת דמים אתיא ליה קולא דאין מועלין בו: **ועל זה ועל זה.** בין על האימורין בין על הבשר לאחר זריקה: **חייבין משום פגול.** אם פיגל באחת מארבע עבודות. דזריקה קובעת בפגול וקבעה נמי לנותר וטמא. והיינו להחמיר: **ובקדשים קלים.** לאחר זריקה: **כולו להחמיר.** דמועלין באימורים, דכבר חזו לגבוה וקדשים נינהו ולא ממון בעלים: **ועל זה ועל זה.** בין על האימורים בין על הבשר חייבין עליו משום פגול נותר וטמא. והיינו כולו להחמיר:

משניות מבוארות – קהתי

על פי שנפסל הבשר ביציאה.

בארנו בענין שתי החטאות דווקא בכגון שנשחטו שתיהן כאחת, שכן אם נשחטו זו אחר זו, אף לדעת רבי עקיבא אין דמה של הראשונה מועיל לפטור בשר חברתה מן המעילה, לפי שבשעה ששחט את הראשונה מיד נעשתה השנייה מותר חטאת, ולא היתה לה שעה הראויה להתיר בשרה (רש"י; רמב"ם).

יום שני

באור משנה ג

כבר בארנו (בפתיחה למסכתנו), שיש הבדל בין קדשי קדשים לקדשים קלים לענין מעילה, שבקדשי קדשים יש דין מעילה משהוקדשו עד זריקת הדם, ומשנזרק הדם יוצא הבשר מדין מעילה, הואיל והותר באכילה לכהנים (ברם באימורים יש דין מעילה). ואילו בקדשים קלים אין דין מעילה כלל, אלא שלאחר זריקת הדם יש דין מעילה באימורים הקרבים על המזבח. מכאן, שזריקת הדם בקדשי קדשים מוציאה את הבשר מידי מעילה, ואילו זריקת הדם בקדשים קלים מביאה את האימורים שלהם לידי מעילה (כמבואר במשנה הבאה). – והנה לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בבשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים, שנחלקו בו רבי אליעזר ורבי עקיבא, אם זריקת הדם מועילה ליוצא להפקיענו מידי מעילה, באה משנתנו ללמד שאף באימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא, אם זריקת הדם מועילה ליוצא להביאו לידי מעילה.

אֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים – החלבים הקרבים על גבי המזבח, שאין מועלים בהם אלא לאחר זריקת הדם, כמו שבארנו לעיל, **שֶׁיָּצְאוּ לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים** – חוץ לעזרה, ונשארו בחוץ בשעת הזריקה, שנפסלו מלהקטירם (**"תפארת ישראל"; עיין "תוספות יום טוב"**), **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן** – כשם שזריקת הדם אינה מועילה, לדעת רבי אליעזר, לבשר קדשי קדשים שיצא להוציאו מידי מעילה, כמו ששנינו במשנה הקודמת, כך אינה מועילה לאימורי קדשים קלים שיצאו להביאם לידי מעילה; **וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא** – כמו שבארנו במשנה הקודמת. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מוֹעֲלִין בָּהֶן** – כשם שהזריקה מועילה, לדעתו, לבשר קדשי קדשים שיצא להוציאו מידי מעילה, כך היא מועילה לאימורי קדשים קלים שיצאו להביאם לידי מעילה; **וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא** – הואיל והזריקה הועילה להם.

באור משנה ד

משנתנו באה לפרט מתי יש דין מעילה בקדשי קדשים הנאכלים, ומתי בקדשים קלים.

מַעֲשֵׂה דָמִים – היינו זריקת הדמים, **בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים** – כגון חטאת ואשם, **לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר** – יש בו קולה וחומרה, **וּבְקָדָשִׁים קַלִּים כֻּלּוֹ לְהַחְמִיר** – אין בזריקת הדם אלא חומרה בלבד. **כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, מוֹעֲלִין בָּאֵמוּרִין** – בחלבים שיקרבו על גבי המזבח לאחר הזריקה, **וּבַבָּשָׂר** – שיאכלו הכהנים לאחר הזריקה; **לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, מוֹעֲלִים בָּאֵמוּרִים, וְאֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר** – שהואיל והבשר הותר באכילה לכהנים, אין בו דין מעילה; והרי שזריקת הדם מועילה להקל. **עַל זֶה, וְעַל זֶה** – בין על האימורים ובין על הבשר, לאחר הזריקה, **חַיָּבִין מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא** – שאם אחת מהעבודות נעשתה על מנת להקטיר מהאמורים או לאכול מהבשר חוץ לזמנו, נעשה הקרבן פיגול, והאוכל ממנו חייב כרת, וכן האוכל נותר או האוכל מן הבשר בטומאת הגוף, חייב כרת; והרי שזריקת הדם מועילה להחמיר. **וּבְקָדָשִׁים קַלִּים כֻּלּוֹ לְהַחְמִיר, כֵּיצַד? קָדָשִׁים קַלִּים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, אֵין מוֹעֲלִין לֹא בָּאֵמוּרִין, וְלֹא בַּבָּשָׂר** – לפי שאינם "קדשי ה'", **לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, מוֹעֲלִין בָּאֵמוּרִין** – בחלבים הקרבים על גבי המזבח, שלאחר הזריקה נעשו "קדשי ה'", **וְאֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר** – בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה "ואין מועלין בבשר", אף על פי שגם לפני הזריקה אין בו דין מעילה, כדי לדייק מכאן, שאם יצא הבשר קודם הזריקה, אמנם אין מועלין בו, אבל הבשר נאסר לאכילה, וצריך לשרפו, שכן משנתנו רבי עקיבא היא הסובר, שזריקה מועילה ליוצא, ובאה המשנה להשמיענו, שאף לדעת רבי עקיבא אין הזריקה מועילה לבשר היוצא אלא לענין מעילה אבל לא לענין אכילה. **עַל זֶה, וְעַל זֶה** – על הבשר ועל האימורים, **חַיָּבִין מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא** – לאחר זריקת הדם; והרי שזריקת הדם באה בקדשים קלים להחמיר בלבד. **נִמְצָא, מַעֲשֵׂה דָמִים בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. וּבְקָדָשִׁים קַלִּים כֻּלּוֹ לְהַחְמִיר** – כמו שבארנו לעיל.

שבת קודש

באור משנה א

פרק זה בא לפרט בכל הקדשים זמן מעילתם והחלקים שמועלים בהם, והוא פותח בחטאת העוף, היינו בקרבן חטאת הבא מן התורים או מן בני היונה (עיין "תוספות

פרק שני

א חַטָּאת הָעוֹף מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה. נִמְלְקָה — הֻכְשְׁרָה לְהִפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם, וּבִמְחֻסַּר כִּפּוּרִים, וּבַלִּינָה. הֲזָיָה דָּמָהּ — חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא, וְאֵין בָּהּ מְעִילָה.

ב עוֹלַת הָעוֹף מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה. נִמְלְקָה — הֻכְשְׁרָה לְהִפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם, וּבִמְחֻסַּר כִּפּוּרִים, וּבַלִּינָה. מִצָּה דָּמָהּ — חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא, וּמוֹעֲלִין בָּהּ, עַד שֶׁתֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן.

פירוש ברטנורא

ב א חטאת העוף. הוכשרה ליפסל. כלומר משנמלקה נתוספה בה קדושה, שהיא נפסלת אם נגע בה טבול יום או מחוסר כפורים. ודוקא נפסלת בטבול יום. אבל לא מיטמאה לטמא אחרים, שכשם שטבול יום פוסל את התרומה כך הוא פוסל את הקודש: **הוזה דמה חייבין עליה משום פגול.** דהזאה של חטאת העוף במקום זריקה דבהמה קאי, דהזאה קובעת פגול כשחשב בו קודם לכן כמו זריקת דם בבהמה, ושוב יש בו איסור נותר וטמא: **ואין בה מעילה.** דכיון דהוזה דמה יש [בה] היתר לכהנים:

ב מיצה דמה. מיצוי דעולת העוף קאי במקום זריקת הבהמה והזאה דחטאת העוף. דבעולת העוף כתיב ונמצה דמו: **עד שתצא לבית הדשן.** דכיון דכולה כליל ולית בה שעת היתר לבסוף, לעולם מועלין בה עד שתשרף כולה ותנטל מעפרה תרומת הדשן כדכתיב (ויקרא ו׳) והרים את הדשן אשר תאכל האש:

משניות מבוארות – קהתי

יום טוב" ו"תפארת ישראל", שמבואר שם למה הקדים התנא קרבנות העוף לקרבנות בהמה, ולמה פתח בחטאת העוף).

חַטָּאת הָעוֹף מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה – בפה, ואפילו נהנה ממנה בחייה (**רש״י**). **נִמְלְקָה, הֻכְשְׁרָה** – כלומר הוכנה (**רמב״ם**), ויש מפרשים: נתוספה בה קדושה (**רש״י**), **לְהִפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם** – שאם נגע בה טמא שטבל מטומאתו ועדיין לא העריב עליו השמש, הרי היא נפסלת, **וּבִמְחֻסַּר כִּפּוּרִים** – כגון זב או מצורע שצריך להביא קרבנות לכפרתו למחרת יום טבילתו, וכל זמן שלא הביא קרבנותיו נקרא "מחוסר כיפורים", ואם הוא נגע בחטאת העוף לאחר מליקתה, הרי היא נפסלת, **וּבַלִּינָה** – אם לא הוזה דמה עד שקיעת החמה (**עיין תוספות**), החטאת פסולה. **הֲזָיָה דָּמָהּ** – על קיר המזבח, **חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם פִּגּוּל** – שאם החטאת נעשתה פיגול, כגון שחשב הכהן בשעת המליקה לאכול מבשרה לאחר זמנו, האוכל ממנה אפילו תוך זמנו חייב כרת, **נוֹתָר** – שהאוכל ממנה לאחר הזמן, חייב משום נותר, **וְטָמֵא** – שהאוכל ממנה בטומאת גופו, חייב משום אכילת קדשים בטומאה; שכן הזאת הדם בעוף במקום זריקת הדם בבהמה היא, וכשם שבקרבן בהמה שנינו לעיל שמשנזרק הדם חייבים משום פיגול, נותר וטמא, כך גם בחטאת העוף משהוזה הדם חייבים עליה משום פיגול, נותר וטמא; **וְאֵין בָּהּ מְעִילָה** – שכיון שהוזה דמה הותרה כולה לכוהנים (**עיין זבחים ו, ד**).

באור משנה ב

משנתנו באה לפרט דיני מעילה בעולת העוף, היינו בקרבן עולה הבא מן התורים או מן בני היונה (עיין זבחים ו, ה).

עוֹלַת הָעוֹף מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה – בפה. **נִמְלְקָה, הֻכְשְׁרָה לְהִפָּסֵל בִּטְבוּל יוֹם, וּבִמְחֻסַּר כִּפּוּרִים, וּבַלִּינָה** – כמו שבארנו לעיל בחטאת העוף. **מִצָּה דָּמָהּ** – על קיר המזבח (**עיין זבחים ו, ה**), **חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא** – כמו שבארנו במשנה הקודמת, שמיצוי הדם בעולת העוף הוא במקום זריקת הדם בבהמה והזאת הדם בחטאת העוף, **וּמוֹעֲלִין בָּהּ, עַד שֶׁתֵּצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן** – שכיון שכולה קרבה על המזבח ואין בה שעת היתר לכהנים, לעולם מועלים בה עד שתצא לבית הדשן, כלומר עד שתישרף כולה, ותינטל מאפרה תרומת הדשן, כמו שכתוב (**ויקרא ו, ג**): "והרים את הדשן אשר תאכל האש", וכיון שנתקיימה מצוות תרומת הדשן נעשתה מצוותה, ושוב אין מועלים באפר היוצא לבית הדשן אל מחוץ למחנה (**לפי דעת רב בגמרא; רש״י; רבנו גרשום; ברטנורא**). ויש מפרשים (**לפי דעת רבי יוחנן בגמרא**): עד שתצא לבית הדשן – עד שיוציא את הדשן מן המזבח אל מחוץ למחנה, שזהו גמר מצוותה, אבל הנהנה מאפרה כשהוא עדיין על המזבח, אף שכבר נתרמה תרומת הדשן, מועלים בו (**"תפארת ישראל"; ועיין "תוספות יום טוב" להלן משנה ד**). וכן הלכה (**עיין רמב״ם הל׳ מעילה ב, ב-ג**).

אגרות קודש

ב״ה, י״א סיון, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ע״י התלמיד הנעלה... שי׳, בו כותב אשר סובל הוא מענין השכחה.

הנה יהי׳ זהיר במקוה טהרה (טבילת עזרא), ויאמר בכל יום אחר תפלת שחרית שיעור תהלים - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - וקודם תפלת שחרית בימות החול יפריש איזה פרנק לצדקה, ויקבע שיעור לימוד בחלק התורה אשר בזהר הקדוש אמור עלי׳ שהיא נשמתא דאורייתא, ומזה מובן שמוסיף חיות גם בלימוד נגלה דתורה הנקראת שם גופא דאורייתא, וחיות הרי הוא סגולה לזכרון, וכמ״ש בתהלים (ל״א י״ג) נשכחתי כמת מלב וגו׳, ויעיין ג״כ בהלכות תלמדו תורה לרבנו הזקן פרק ב סוף סעיף יו״ד, והשי״ת יצליחו ללמוד תורה ביראת שמים.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

רש"י

ללמוד אני צריך — אולי אוכל לקיים. **לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך** — אלישע אמר כן ליהורם. **הבאים אחריך בחמה ירעו** — בתמיה: אין טוב לך לחיות ימים רבים כמוני, שאם כן לא יטלו בניך בגדולתך. ואתה נשיא, והם כל ימיהם יהיו הדיוטות. **הרהרת** — דברי תורה. **בלא תורה** — גרסתי שגורה בפי תמיד. **[בחניכתו]** — אם כינו שם לחבירו לגנאי. **ואמרי לה [בחכינתו]** — אפילו אותו כינוי שמסודר ובא לו ממשפחתו שם דופי. כמו "כתב חניכתו וחניכתה" דמסכת גיטין (פז, ב).

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כז ע"ב: הגמרא מבארת את דבריו: מה שאמר **'לא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת'**, כוונתו **כִּי הָא, דְּרַבִּי אֶלְעָזָר כִּי הֲווּ מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ** - שולחים לו **מַתָּנוֹת מִבֵּי נְשִׂיאָה, לָא הֲוָה שָׁקִיל** מתנות אלו, ואף **כִּי הֲוָה מְזַמְּנֵי לֵיהּ** לסעוד אצלם **לָא הֲוָה אָזִיל, אָמַר לְהוּ,** וכי **לָא נִיחָא לְכוּ דְּאֶחְיֶה, דִּכְתִיב** (משלי טו כז) **'שׂוֹנֵא מַתָּנוֹת יִחְיֶה'**, ואם אקבל מתנות יתקצרו חיי. ולכן גם רבי נחוניא הקפיד על כך.

מעשה נוסף בענין זה: **רַבִּי זֵירָא כִּי הֲווּ מְשַׁדְּרֵי לֵיהּ** מתנות **מִבֵּי נְשִׂיאָה, לָא הֲוָה שָׁקִיל** מן הטעם האמור, אך **כִּי הֲוָה מְזַמְּנֵי לֵיהּ** לסעוד **אָזִיל, וְאָמַר** לבאר מעשהו, **אִתְיַיקּוּרֵי דְּמִתְיַיקְּרֵי בִּי** - מתכבדים הם בבואי לסעוד עמם, וזו הנאה שלהם ואינה מתנה עבורי.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי רבי נחוניא: מה שאמר רבי נחוניא **'וְלָא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי'**, כוונתו כפי **דְּאָמַר רָבָא, כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו** שאינו מדקדק למדוד למצעריו כמידתם, **מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ כָּל פְּשָׁעָיו** ואין מידת הדין מדקדקת אחר פשעיו, אלא מניחתם ומסתלקת, **שֶׁנֶּאֱמַר** (מיכה ז יח) **'נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע'**, ודורשים, **לְמִי נוֹשֵׂא עָוֹן** ואינו מדקדק עמו, **לְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע** של חבירו שאינו מדקדק עמו עליו.

חכם נוסף שנשאל על אריכות ימיו: **שָׁאַל רַבִּי אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, כַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָמַר לוֹ** רבי יהושע, וכי **קַצְתָּ בְּחַיַּי** שאתה שואלני זאת. **אָמַר לוֹ, רַבִּי,** טעם אריכות ימיך **תּוֹרָה הִיא, וְלִלְמוֹד** אותה **אֲנִי צָרִיךְ,** שיתכן שאף אני אוכל לקיימה. **אָמַר לוֹ, מִיָּמַי לֹא נִסְתַּכַּלְתִּי בִּדְמוּת אָדָם רָשָׁע, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָסוּר לְאָדָם לְהִסְתַּכֵּל בְּצֶלֶם דְּמוּת אָדָם רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר** שאלישע אמר ליהורם (מלכים ב' ג יד) **'(לוּלא) [לוּלֵי] פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נוֹשֵׂא אִם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָּ'**, ומבואר שאלישע לא הביט בפני יהורם הרשע.

מוסיפה הגמרא: **רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר,** המביט בפני רשע **עֵינָיו כֵּהוֹת** [-נחלשות] כלומר ראייתו נחלשת, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית כז א) **'וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאוֹת'**, ומתיבת 'מראות' המיותרת למדים, שכהיית עיניו היתה מחמת הראות, דהיינו **מִשּׁוּם דְּאִסְתַּכַּל בְּעֵשָׂו הָרָשָׁע.**

מקשה הגמרא: **וְכִי הָא גַּרְמָא לֵיהּ** ליצחק שכהו עיניו, **וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְעוֹלָם אַל תְּהִי קַלְלַת הֲדִיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ קִלֵּל אֶת שָׂרָה** בכהיית עינים, **וְנִתְקַיְּים בְּזַרְעָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר** בדברי אבימלך (שם כ טז) **'הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם', אַל תִּקְרֵי 'כְּסוּת' אֶלָּא 'כְּסִיַּית עֵינַיִם'**, שקילל אותה שתהא כסויית עינים שאינה רואה, ומקללה זו כהו עיני יצחק.

מתרצת הגמרא: **הָא וְהָא גַּרְמָא לֵיהּ** - גם ההבטה בפני עשיו וגם קללת אבימלך גרמו לכך.

מקור נוסף שהבטה בפני רשע אסורה: **רָבָא אָמַר,** למדים זאת **מֵהָכָא,** שנאמר (משלי יח ה) **'שְׂאֵת פְּנֵי רָשָׁע לֹא טוֹב',** ודורשים שראיית פני רשע אינה דבר טוב.

מעשה נוסף בין רבי לרבי יהושע בן קרחה בענין אריכות ימים: **בִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ** של רבי יהושע בן קרחה **אָמַר לוֹ [רַבִּי], בָּרְכֵנִי. אָמַר לוֹ, יְהִי רָצוֹן שֶׁתַּגִּיעַ לַחֲצִי יָמַי.** אמר לו רבי, **וּלְבוּלְהוּ** - לכל ימיך **לָא** אגיע, מדוע אינך מברכני בכך. **אָמַר לוֹ,** וכי **הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ בְּהֵמָּה יִרְעוּ,** כלומר, הרי נשיא אתה, ואם תאריך ימים לא יטלו בניך גדולתך וכל ימיהם יהיו הדיוטות.

עוד בענין הסתכלות באדם רשע שהוזכר לעיל: **אֲבוּהָ בַּר אִיהִי וּמְנַיְמָן בַּר אִיהִי, חַד אָמַר, תֵּיתֵי לִי** - ישולם שכרי על **דְּלָא אִסְתַּכְּלִי בְּכוּתִי. וְחַד אָמַר, תֵּיתֵי לִי** על **דְּלָא עָבְדִי שׁוּתָּפוּת בַּהֲדֵי כּוּתִי.**

חכם נוסף שנשאל על אריכות ימיו: **שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי זֵירָא, כַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָמַר לָהֶם, מִיָּמַי לֹא הִקְפַּדְתִּי** אף **בְּתוֹךְ בֵּיתִי, וְלֹא צָעַדְתִּי בִּפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנִּי, וְלֹא הִרְהַרְתִּי** בדברי תורה **בְּמִבּוֹאוֹת הַמִּטּוּנָּפוֹת, וְלֹא הָלַכְתִּי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא** לימוד **תּוֹרָה וּבְלֹא תְּפִילִּין, וְלֹא יָשַׁנְתִּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לֹא שֵׁינַת קֶבַע** ואף **לֹא שֵׁינַת עֲרַאי** המותרת שם, **וְלֹא שַׁשְׁתִּי בְּתַקָּלַת חֲבֵירִי** אף ששמח מחמת הנאתו ולא מחמת תקלת חבירו, **וְלֹא קָרָאתִי לַחֲבֵירִי (בחניכתו) [בַּחֲכִינָתוֹ]** - כינוי שמו לגנאי, **וְאָמְרִי לָהּ** שאמר שלא קרא לחבירו אף **(בחכינתו) [בַּחֲנִיכָתוֹ]** - כינוי שמו בכינוי גנאי המקובל במשפחתו.

למלאכות שבת. הרי שהמעביר חפץ חייב אף למעלה מעשרה טפחים, וכיון שלדעת רבי עקיבא הוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים היא מלאכה, עליו לחייב עליה אף כשהעבירו למעלה מעשרה טפחים.

אֶלָּא לָאו – אלא ודאי הברייתא מדברת בְּזוֹרֵק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, כמו במשנתנו, ולא במעביר בידו, וממה שדיברה הברייתא ב'רשות הרבים עצמה', מוכח שבזורק לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טפחים **הוּא דְּמְחַיֵּיב** רבי עקיבא, אבל בזורק לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טפחים **לֵא** מְחַיֵּיב. ואם טעמו של רבי עקיבא משום שלמדים זורק ממושיט, יש לו לחייב אף למעלה מעשרה טפחים, אלא **שָׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מכאן, שרבי עקיבא וחכמים בִּ'קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה' פְּלִיגֵי [–נחלקו], שרבי עקיבא סובר שכיון שזורק למטה מעשרה טפחים ונקלטה באויר רשות הרבים, הרי היא כהונחה וחייב, ולחכמים אינה כהונחה ופטור. אבל זורק למעלה מעשרה טפחים לדברי הכל פטור, ואין למדים זורק ממושיט. מסיקה הגמרא, **שָׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב המנונא: **וּפְלִיגָא** דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – רב המנונא חולק בזה על רבי אלעזר, דְּ**אָמַר** רַבִּי אֶלְעָזָר, מְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא את הזורק חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים **אֲפִילּוּ** באופן שזורק לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טפחים, שהוא לומד זורק ממושיט. וְ**הַאי** דְּקָתָנֵי – ומה שאמרה הברייתא שנחלקו בזורק בְּרְשׁוּת הָרַבִּים עַצְמָהּ, דהיינו למטה מעשרה טפחים, אינו אלא לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּרַבָּנָן, להשמיענו שלא זו בלבד שהם פוטרים בזרק למעלה מעשרה טפחים לפי שאין למדים זורק ממושיט, אלא הם פוטרים אפילו באופן שעבר החפץ דרך רשות הרבים עצמה למטה מעשרה טפחים, משום שאין אומרים קלוטה כמי שהונחה.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רבי אלעזר: **וּפְלִיגָא** דְּרַב חִלְקִיָּה בַּר טוּבִי – רבי אלעזר חולק בזה על רב חלקיה בר טובי, דְּ**אָמַר** רַב חִלְקִיָּה בַּר טוּבִי, הזורק חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, אם עבר החפץ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טפחים לקרקע רשות הרבים, לְדִבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב, שבאופן זה אף שהחפץ לא נח, מודים רבי עקיבא וחכמים שהרי הוא כמו שהונח, וכמבואר להלן. ואם עבר החפץ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טפחים מקרקע רשות הרבים, לְדִבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר, משום שאין למדים זורק ממושיט. ואם עבר החפץ מִשְּׁלֹשָׁה טפחים וְעַד עֲשָׂרָה טפחים, בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבָּנָן, שלרבי עקיבא אומרים 'קלוטה כמי שהונחה' וחייב, ולרבנן אין אומרים 'קלוטה כמי שהונחה' ופטור.

הגמרא מביאה ברייתא השנויה כרב חלקיה בר טובי: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו כן בברייתא כדברי רב חלקיה בר טובי, הזורק חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טפחים, דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב. ואם זרק לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טפחים, אֵינוֹ אסור אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת [–איסור דרבנן], שאסרו חכמים לטלטל מרשות היחיד של אדם אחד לרשות היחיד של אדם אחר [אפילו אם אין רשות הרבים עוברת ביניהן] אם לא עשו עירובי חצרות. אך מצד שרשות הרבים מפסיקה ביניהם, אין איסור למעלה מעשרה. וְלכן **אִם** הָיוּ שתי הִרְשׁוּיוֹת שֶׁלּוֹ, מוּתָּר לכתחילה לזרוק מזו לזו, שבזה לא הצריכו חכמים עירובי חצירות. והזורק מִשְּׁלֹשָׁה טפחים וְעַד עֲשָׂרָה טפחים, רַבִּי עֲקִיבָא מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

הגמרא דנה בדברי הברייתא שהובאה לעיל: **אָמַר** מַר – הובא לעיל בברייתא, הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים, **אִם** הָיוּ שתי הִרְשׁוּיוֹת שֶׁלּוֹ, מוּתָּר. מקשה הגמרא: לֵימָא תְּהֵוֵי תְּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב – האם נאמר שתהיה מכאן פירכא לרב, דְּ**אִיתְּמַר** – שנאמר בבית המדרש, שְׁנֵי בָּתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר בשם רַב, אָסוּר לְזָרוֹק מִזֶּה לָזֶה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מוּתָּר לְזָרוֹק מִזֶּה לָזֶה. וודאי מחלוקתם היא באופן ששני הבתים שלו, שאם הם של שני בני אדם לא היה שמואל מתיר לזרוק מזה לזה בלא עירובי חצרות. ואם כן קשה, שבברייתא מפורש שבשניהם שלו מותר לזרוק, ולא כדברי רב.

מתרצת הגמרא: וְלָאו מִי **אוֹקִימְנָא** לְהַהִיא – האם לא העמדנו את המחלוקת של רב ושמואל בִּכְגוֹן דְּמִידְּלֵי חַד וּמִתַּתֵּי חַד – באופן שבית אחד גבוה ובית אחד נמוך, ומתוך כך צריך לאמן את ידו לזרוק ממקום גבוה למקום נמוך או ממקום נמוך למקום גבוה, ומתוך שהוא טרוד יש לחשוש דְּזִימְנִין נָפֵל וְאָתֵי לְאַתּוּיֵי – שפעמים יפול החפץ לרשות הרבים ויבוא להרימו, ונמצא מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, ולכן אסר רב לזרוק מבית לבית באופן זה.

הגמרא מבררת את המקור לכך שבפחות משלשה טפחים אומרים לבוד: **אָמַר** לֵיהּ **רַב חִסְדָּא** לְרַב הַמְנוּנָא, וְאָמְרֵי לֵהּ – ויש אומרים שאמר **רַב הַמְנוּנָא** לְרַב חִסְדָּא, **מָנָא** הָא מִילְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן – מנין למדנו דבר זה שאמרו חכמים, כָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה כְּלָבוּד [–סניף, דבר קצר שהוסיפו עליו והאריכוהו] דָּמֵי [–הוא דומה], כלומר, כל דבר הנמצא בתוך שלשה טפחים לדבר אחר נחשב כאילו התקרב והתחבר אליו, ולכן גבשושית ברשות הרבים שהיא גבוהה פחות משלשה טפחים בטילה לרשות הרבים. **אָמַר** לֵיהּ, סברא היא שהגבשושית חשובה כרשות הרבים, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁתִּילָּקֵט כְּמַלְקֵט וּבְרָהִיטָנֵי [–כלים העשויים להחליק את הקרש], כלומר, אי אפשר להחליק את קרקע רשות הרבים מגבשושיות כאילו הוחלקו במלקט ורהיטני, וכיון שכך דרך רשות הרבים שיש בה גבשושיות הרי הן בטלות אליה.

מקשה הגמרא: **אִי** הָכִי – אם זהו הטעם, שכך היא דרך רשות הרבים, אם כן אף גבשושית שיש בה שְׁלֹשָׁה טפחים נַמִּי – גם יהא דינה כרשות הרבים, שגם גבשושיות כאלו מצויות בה. וְתוּ – ועוד קשה על טעם זה, הָא דְּתָנֵן – משנה זו ששנינו לגבי כשרות סוכה (סוכה טז.), הַבּוּנָה סוכה וּמְשַׁלְשֵׁל [–מוריד] דָּפְנוֹת סוכתו מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שהתחיל לארוג המחיצות אצל הסכך ואורג ובא כלפי מטה, והניח אויר פתוח סמוך לקרקע, **אִם** הֵן [–הדפנות] גְּבוֹהִין מִן הָאָרֵץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, סוכתו פְּסוּלָה. משמע שדווקא אם גבוהים שלשה פסולה, הָא – אבל אם גבוהים פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה כְּשֵׁרָה, לפי שכשהדפנות בתוך שלשה טפחים, כאילו נוסף עליהן ונשלמו עד לקרקע, ולכאורה הוא מדין 'לבוד', וקשה, הלא בזה לא שייך הטעם שנאמר לגבי גבשושית שהיא מצויה ברשות הרבים, ומדוע אומרים בו לבוד.

מתרצת הגמרא על הקושיא השניה: הָתָם – שם, לגבי סוכה, הֵיינוּ טַעְמָא – זהו הטעם שפסלה המשנה בדפנות גבוהות שלשה טפחים, מִשּׁוּם דְּהָוְיָא לָהּ מְחִיצָה שֶׁהַגְּדִיים בּוֹקְעִין בָּהּ – שהיא מחיצה שהגדיים יכולים לעבור בה, ואינה חשובה מחיצה, אבל כשהדפנות גבוהות פחות משלשה טפחים, הגדיים אינם יכולים לעבור ולכך היא מחיצה כשירה, ואינו מדין לבוד.

דוחה הגמרא: תִּינַח – טעם זה מיישב מדוע הסוכה כשירה אם הניח אויר פחות משלשה טפחים לְמַטָּה בסמוך לארץ, אבל אם הניח פחות משלשה טפחים לְמַעְלָה, שמצאנו בכמה מקומות שגם באופן זה אומרים לבוד, כגון מה ששנינו (עירובין טז:) שאפשר לעשות מחיצות על ידי שלשה חבלים וביניהם פחות משלשה טפחים, וכן מה ששנינו (סוכה יז.) שאם הרחיק את הסכך מהדפנות שלשה טפחים הסוכה פסולה, ומשמע שבפחות מכך הסוכה כשרה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך נבאר זאת, הרי שם דין לבוד ודאי משלים את האויר שבינתיים, ולא שייך לומר שההיתר הוא משום שהגדיים אינם יכולים לעבור. ואם כן חוזרת הקושיא, אם כל מקור דין לבוד הוא מסברא [שאין דרך רשות הרבים שתילקט וכו'], מנין המקור לומר לבוד בשאר אופנים.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא הדין שכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טפחים כְּלָבוּד דָּמֵי – חשוב כמחובר, הִלְכָתָא גְּמִירִי לָהּ – קיבלנוהו הלכה למשה מסיני. משנתנו עוסקת בזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים. הגמרא דנה עתה באופן הפוך, שזרק מרשות הרבים

אולם אם אחזו שנים בְּעִינּוּל שֶׁל דְּבֵילָה – כלי ששמו 'עיגול' שדורסים בו תאנים רבות הנדבקות יחד ונעשות עיגול כעין גבינה, ונקראות 'דבילה', וְהוֹצִיאוּ אותו לִרְשׁוּת הָרַבִּים, או שאחזו בַּקּוֹרָה וְהוֹצִיאוּ אותה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, שהם משאות גדולים וכבדים, ואין אדם אחד יכול להוציאם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם אכן לֹא יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ לבדו, וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם, חַיָּבִין, וְאִם לָאו, אלא יש כח ביד אדם אחד להוציאו לבדו, והוציאוהו שנים, פְּטוּרִין. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם, פְּטוּרִים, שלְּכָךְ נֶאֱמַר (ויקרא ד כז), 'בַּעֲשׂוֹתָהּ', שרק יָחִיד שֶׁעֲשָׂאָהּ חַיָּב חטאת, אבל שְׁנַיִם שֶׁעֲשָׂאוּהָ, פְּטוּרִין.

ביאור מחלוקת התנאים בזה. מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי התנאים בענין זה. משיבה הגמרא: נחלקו בְּהַאי קְרָא – בדרשת כל הפסוק הנזכר (שם) 'וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה'. רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, תִּלְתָּא מִיעוּטֵי כְּתִיבִי – שלשה מיעוטים כתובים בפסוק, מיעוט אחד הוא 'נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא', כלומר, שממה שנאמר 'נפש' ולא 'נפשות', ניתן לדרוש שרק נפש אחת תחטא באותו חטא ולא שתים, והמיעוט השני הוא 'אַחַת תֶּחֱטָא', שהיה לפסוק לומר 'ואם נפש תחטא', ותיבת 'אחת' מיותרת למעט דווקא אם נפש אחת חטאה ולא שתים, והמיעוט השלישי הוא 'בַּעֲשׂוֹתָהּ תֶּחֱטָא', שהוסיפה התורה 'בעשותה' ללמד שנפש אחת עשתה לבדה את כל החטא, ולא עם נפש נוספת. ושלשה מיעוטים אלו ממעטים שלשה אופנים, חַד לְמַעוּטֵי – הראשון בא למעט אם הוציאו שנים מרשות לרשות באופן שזֶה עוֹקֵר מרשות זו וְזֶה מַנִּיחַ ברשות אחרת, ששניהם פטורים, וְחַד לְמַעוּטֵי – והמיעוט השני בא למעט שנים שעשו יחד עבירה שזֶה יָכוֹל לעשותה לבדו וְזֶה יָכוֹל לעשותה לבדו, ששניהם פטורים, אף שכל אחד מהם עשה את כל העבירה, וְחַד לְמַעוּטֵי – והמיעוט השלישי בא למעט שנים שעשו יחד עבירה שזֶה אֵינוֹ יָכוֹל לעשותה לבדו וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל לעשותה לבדו, שגם הם פטורים, אף שבאופן זה הדרך לעשותה לשני בני אדם.

וְרַבִּי יְהוּדָה שפטר רק כשכל אחד מהם יכול וחייב כשכל אחד מהם אינו יכול, דרש חַד – את המיעוט הראשון לְמַעוּטֵי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ, וְחַד – והמיעוט השני לְמַעוּטֵי זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל, וְחַד – ואת המיעוט השלישי לְמַעוּטֵי יָחִיד שֶׁעֲשָׂאָהּ לעבירה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין – אם טעו בית דין והורו להתיר איסור תורה המחייב בחטאת, ועשה יחיד על פי הוראתם, ונודע שטעו, שאותו יחיד פטור מחטאת, משום ש'בעשותה' משמע שמדובר בעושה אותה לדעת עצמו, ולמעט התולה עשייתו בהוראת בית דין שפטור מחטאת משום שאנוס הוא, שסבר שמותר כיון שהורו בית דין להתיר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לא דרש למעט שיחיד שעשה על פי הוראת בית דין פטור, כיון שסבר שיָחִיד שֶׁעֲשָׂאָהּ בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין חַיָּב.

וְרַבִּי מֵאִיר שלא פטר כלל שנים שעשו יחד עבירה, סבר שאין לומר שבפסוק נאמרו שלשה מיעוטים, שכן מִי כְּתִיב – וכי נאמר בפסוק 'נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא אַחַת תֶּחֱטָא בַּעֲשׂוֹתָהּ תֶּחֱטָא', והרי לא נאמר אלא 'וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא וגו' בַּעֲשׂתָהּ', ו'נפש אחת' הוא מיעוט אחד, שכך דרך הכתוב לומר, וממילא תְּרֵי מִעוּטֵי כְּתִיבִי – שני מיעוטים בלבד נאמרו כאן, 'נפש אחת' ו'בעשותה', חַד לְמַעוּטֵי – המיעוט הראשון ממעט זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ, וְחַד לְמַעוּטֵי – והמיעוט השני ממעט יָחִיד שֶׁעֲשָׂאָהּ בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין.

הגמרא עוברת לדון בדין השלישי, שבשמועה האמורה לעיל (צב:), לגבי שנים שעשאוה: אָמַר מַר – הובא לעיל בסוגיא, שאם שנים הוציאו בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים דבר שזֶה – אחד מהם יָכוֹל להוציאו לבדו, וְזֶה – והשני אֵינוֹ יָכוֹל להוציאו לבדו, לִדְבָרֵי הַכֹּל חַיָּב אחד מהם.

שואלת הגמרא: הֵי מַנַּיְיהוּ מִיחַיַּיב – מי מבין השנים חייב. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, זֶה שֶׁיָּכוֹל להוציאו לבדו חייב, כיון שמכוחו נעשתה כל המלאכה, דְּאִי – שאם תאמר, שזֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל חייב, קשה, מַאי קָא עָבִיד – וכי מה עשה, הרי לא נעשתה המלאכה מכוחו כלל, אלא מכח זה שיכול.

דנו החכמים בתשובה זו: אָמַר לֵיהּ רַב הַמְנוּנָא לרב חסדא, ודאי יש סיבה לחייב גם את שאינו יכול, דְּקָא מְסַיֵּיעַ בַּהֲדֵיהּ – שהרי הוא מסייע לזה שיכול בעשיית המלאכה, ומדוע אתה פוטרו. אָמַר לֵיהּ רב חסדא, זה שרק מְסַיֵּיעַ במלאכה, ואין יכול לעשותה לבדו, וממילא אינה נעשית בכוחו, אֵין בּוֹ מַמָּשׁ – אין מעשהו נחשב לחייבו משום עשיית המלאכה.

ראיה לדברי רב חסדא שמסייע אין בו ממש: אָמַר רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא – אף אנו שנינו שמסייע אין בו ממש בענין טומאת מדרס הזב, שנאמר במשנה (זבים פ"ד מ"ז), הָיָה הזב יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה, וְאַרְבַּע טַלִּיּוֹת [–טליתות] תַּחַת ארבע רַגְלֵי הַמִּטָּה, נחשב שנסמך על כל אחת מהן, וכולן טְמֵאוֹת מדרס, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּיטָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמוֹד עַל שָׁלֹשׁ רגלים בלבד אלא על ארבע, ונמצא שכל אחת מרגליה אינה יכולה לישא את המיטה לבדה, וממילא מדרס הזב על כולן. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר, משום שסבר שגם באופן שכל אחד מהם אינו יכול לעשות הדבר לבדו, כל אחד נחשב רק מסייע, ואין הזב דורס עליו. ואם הָיָה הזב רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, וְאַרְבַּע טַלִּיּוֹת [–טליתות] תַּחַת ארבע רַגְלֵי הַבְּהֵמָה, אף לחכמים טְהוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמוֹד אף עַל שָׁלֹשׁ רגלים בלבד, ולא רק על ארבע, ונמצא שאין עמידתה על כל רגל ורגל, ולכן דנים כל רגל כאילו אינה מדרס הזב ומטהרים הטלית שתחתיה. מוכיח רבא, וְאַמַּאי – מדוע הן טהורות, הָא קָמְסַיֵּיעַ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – הרי גם הרגל הרביעית שאינה נצרכת להליכת הבהמה, מסייעת לה בהליכתה, ומדוע אינה נידונת כנושאת הזב, לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן – האם אין זה משום שאנו אומרים שמְסַיֵּיעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ.

הגמרא רוצה לדחות את הראיה: אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא, לְעוֹלָם אֵימָא [–אומר] לָךְ, שמְסַיֵּיעַ יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, וְשָׁאנֵי הָכָא – ורגל הבהמה שונה מכל מסייע, דְּעָקְרָה לָהּ לְגַמְרֵי – שדרך הבהמה לעקור בהליכתה אחת מרגליה לגמרי, ולעמוד על שלש רגליה האחרות בלא סיוע מן הרביעית כלל, וכיון שאינה מסייעת בקביעות אינה נידונת כמסייעת, וכל אחת מן הרגלים נחשבת כרביעית, ויש לטהר הטלית שתחתיה.

הגמרא מוכיחה שאין לדחות את ההוכחה מן המשנה של מדרס רגלי הבהמה. מקשה הגמרא: הרי אם נחשב שכל רגל נעקרת לגמרי ואינה מסייעת לאחרות, יש לטמא את הטליתות שהאחרות הכבידו עליהן, וְכֵיוָן דְּזִימְנִין עָקְרָה הָא וְזִימְנִין עָקְרָה הָא – שלפעמים הבהמה עוקרת רגל זו ופעמים רגל זו, הרי יש ספק על כל רגל שמא היא משלש הרגלים שהכבידו על הטליתות, אם כן לֵיהֲוֵי – יהיה דין כל אחת מהטליתות שתחת הרגלים כְּדִין זָב הַמִּתְהַפֵּךְ על כמה משכבים, שמטמא את ספק מדרסו, מִי לֹא תְּנַן – וכי לא שנינו במשנה (שם פ"ד מ"ד), זָב שֶׁהָיָה מוּטָל עַל חֲמִשָּׁה סַפְסָלִין אוֹ עַל חָמֵשׁ פּוּנְדָּאוֹת – כיסים ארוכים לשמירת מעות הנתונים זה בצד זה, באופן שאורך גופו היה מוטל לְאוֹרְכָן, כגון ששוכב פרקדן [–על גבו] או על מעיו, כולם טְמֵאִים, כיון שהזב מטמאם משום מדרס בכל פעם ששוכב על ספסל או כיס אחד, שהרי נשא כולו את הזב, ותולים ששכב על כולם, פעמים על זה ופעמים על זה. אמנם אם היה אורך הזב מוטל לְרָחְבָּן, הרי הם טְהוֹרִין, מפני שכל אחד מהם לא נשא את רוב הזב, אלא את מיעוטו, ואין חשש שנתהפך מרחבם לאורכם, שהרי הוא ער ונותן דעתו לכך. אמנם אם יָשַׁן עליהם, אף שהיה מוטל בתחילת שכיבתו ובסופה לרחבם, יש כאן סָפֵק שמא היה מִתְהַפֵּךְ עֲלֵיהֶן בתוך שינתו מרחבם לאורכם, ועל כל אחת יש לומר שמא נתהפך עליה, ולכן כולן טְמֵאִין מספק. ומבואר בשספק מדרס תולים לחומרא ומטמאים, ואם כן, לדברי רב יהודה מדיסקרתא, ברגלי הבהמה, שמחשיבים את הרגל העקורה שאינה מסייעת כלל, והשלש האחרות נושאות לבדן, מדוע לא טימאה המשנה את כל הטליתות שתחתיהן מספק. אֶלָּא לָאו – ודאי דנים כל אחת מרגלי הבהמה רק כמסייעת להליכתה, וטיהרה המשנה את הטליתות מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן [–שאנו אומרים] שמְסַיֵּיעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ, וכפי שהוכחנו.

רב פפי מביא ראיה אחרת בשם רבא, לדברי רב חסדא שמסייע אין בו ממש: אָמַר רַב פַּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא – אף אנו שנינו כך בדין אחר בענין טומאת מדרס הזב,

עִיגּוּל וְקוֹרָה גְּדוֹלִים הֵן, וְאֵין אֶחָד יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ: **וְאִם לָאו.** שֶׁיָּכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ: **נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא.** מַשְׁמַע נֶפֶשׁ וְלֹא נְפָשׁוֹת: **חַד לְמַעוֹטֵי זֶה עוֹקֵר.** מֵרְשׁוּת הָרַבִּים: **וְזֶה מַנִּיחַ.** בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. דְּכָל כַּמָּה דְּלָא כְּתִיב אֶלָּא חַד מִיעוּט, מִסְתַּבְּרָא דְּהַאי הוּא דִּמְמַעֵט, דְּהַאי קָעָבֵיד פַּלְגָּא וְהַאי פַּלְגָּא, וְלֵיכָּא חַד דִּמְסַיֵּיעַ בְּכוּלְּהוּ: **וְחַד.** יִתּוּרָא לְמַעוֹטֵי אַף עַל פִּי דְּעָבְדִי כִּי הֲדָדֵי, דְּהַאי עָבֵיד כּוּלָּהּ וְהַאי עָבֵיד כּוּלָּהּ. וּמִיהוּ, זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל – הוּא דִּמְמַעֵיט, דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ לְמֶעֱבְדָהּ בִּתְרֵי: **וְחַד.** יִתּוּרָא לְמַעוֹטֵי תּוּ זֶה אֵינוֹ יָכוֹל וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל, דְּאַף עַל גַּב דְּאוֹרְחַיְיהוּ לְמֶיעֱבַד בִּתְרֵי – מַעֲטִינְהוּ: **יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת ב"ד.** הוֹרוּ ב"ד שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְהָלַךְ הַיָּחִיד וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם, דְּאָנוּס הוּא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר בְּהוֹרָיוֹת: יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת ב"ד – חַיָּיב: **תְּרֵי מִיעוּטֵי כְּתִיבִי.** "נֶפֶשׁ אַחַת" חַד מִיעוּטָא הוּא, דְּאוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא לְאִישְׁתָּעֵי הָכִי: **זֶה שֶׁיָּכוֹל.** דְּאִיהוּ עָבְדָהּ לְכוּלָּהּ: **אֵין בּוֹ מַמָּשׁ.** מִי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מְסַיֵּיעַ בַּדָּבָר, וְאִם בָּא לַעֲשׂוֹתוֹ לְבַדּוֹ אֵינוֹ יָכוֹל – אֵין בּוֹ מַמָּשׁ, וְלָא חֲשִׁיב מִידֵי, וְלָא מִיפְטַר אִידָךְ: **אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא.** דִּמְסַיֵּיעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ: **הָיָה.** זָב יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי מִטָּה: **וְד' טַלִּיּוֹת.** טַלִּיתוֹת: **שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמוֹד עַל ג'.** כֵּיוָן דְּזֶה אֵינוֹ יָכוֹל וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל – כָּל אֶחָד וְאֶחָד כּוּלֵּי מַעֲשֶׂה עָבֵיד. וְגַבֵּי מִדְרַס הַזָּב בָּעֵינַן שֶׁיִּנָּשֵׂא רוּבּוֹ עָלָיו, בְּת"כ: **וְר' שִׁמְעוֹן מְטַהֵר.** ר' שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: זֶה אֵינוֹ יָכוֹל וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל נַמִי אֵינוֹ אֶלָּא כִּמְסַיֵּיעַ, וּפָטוּר(א). (ל"א: דְּבָעֵי שִׁיעוּר זִיבָה לָזֶה וְשִׁיעוּר זִיבָה לָזֶה. כְּלוֹמַר: רוּבּוֹ שֶׁל זָב מַכְבִּיד עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וַאֲפִילּוּ מְסַיֵּיעַ לָא הָוֵי): **מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמוֹד עַל ג'.** הִלְכָּךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד ה"ל רְבִיעִי, וְאֵינוֹ אֶלָּא מְסַיֵּיעַ. וּסְתָמָא כְּר' יְהוּדָה, דְּזֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל קָרֵי מְסַיֵּיעַ: **דְּעָקְרָה לֵיהּ לְגַמְרֵי.** עוֹקֶרֶת הָרֶגֶל מִן הָאָרֶץ, וַאֲפִי' מְסַיֵּיעַ לָא הָוֵי: וּפָרְכִינַן: וְאִי טַעְמָא מִשּׁוּם דְּעָקְרָה לֵיהּ, **כֵּיוָן דְּזִימְנִין דְּעָקְרָה הַאי וְזִימְנִין עָקְרָה הַאי.** וּבְכָל ג' אִיכָּא לְסַפּוּקֵי שֶׁמָּא הִכְבִּידָה עֲלֵיהֶן וְלֹא עֲקָרָתָן, לְטַמִּינְהוּ מִסָּפֵק! כְּזָב הַמְהַפֵּךְ עַל ה' פּוּנְדָּאוֹת, דִּמְטַמִּינַן לֵיהּ מִסָּפֵק: **פּוּנְדָּאוֹת.** כְּמִין חֲרִיטִין, כִּיסִים אֲרוּכִּים, וְנוֹתְנִין בָּהֵן מָעוֹת, וּבְלַעַז בריד"ש. וּרְאוּיִין לְשַׁמֵּשׁ שְׁכִיבָה עִם מְלַאכְתָּן, שֶׁיּוֹשֵׁב עֲלֵיהֶם וְהֵם מְלֵאוֹת מָעוֹת, וּפוֹתֵחַ פִּיהֶם וְנוֹטֵל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ עֲמוֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ: **לְאוֹרְכָן.** כְּגוֹן שֶׁהָיָה שׁוֹכֵב עַל מֵיעָיו אוֹ פְּרַקְדָּן, וְאוֹרְכּוֹ מוּטָּל עַל(ג) אוֹרְכָּן: **טְמֵאִים** גָּרְסִינַן בַּמִּשְׁנָה דְּטָהֳרוֹת. דְּיֵשׁ לוֹמַר בְּכָל אַחַת מֵהֶן שֶׁנִּישָׂא רוּבּוֹ עָלָיו, פְּעָמִים עַל זוֹ וּפְעָמִים עַל זוֹ: **לְרָחְבָּן טְהוֹרִין.** לְפִי שֶׁאָרְכּוֹ מוּטָּל עַל רָחְבָּן, וְאֵין רוּבּוֹ נִישָׂא עַל אַחַת מֵהֶן: **יָשֵׁן.** לוֹ עֲלֵיהֶן לְרָחְבָּן: **סָפֵק נִתְהַפֵּךְ.** עַל אָרְכּוֹ, וְנִמְצָא כּוּלּוֹ נִשְׁעָן עַל אַחַת מֵהֶן: **טְמֵאוֹת.** דְּכָל חֲדָא אִיכָּא לְמֵימַר: עַל זוֹ נִתְהַפֵּךְ. אַלְמָא מְטַמִּינַן מִסָּפֵק. וְהָתָם נַמִי, אִי מִשּׁוּם עֲקִירָה הוּא – נִיטַמִּינְהוּ מִסְּפֵיקָא. אֶלָּא לָאו טַעְמָא מִשּׁוּם דְּכוּלְּהוּ הָווּ כָּל חֲדָא וַחֲדָא מְסַיֵּיעַ, וְאֵין בּוֹ מַמָּשׁ. כֵּן נִרְאֶה בְּעֵינַי מִשְׁנָה זוֹ. וְרַבּוֹתַי גּוֹרְסִין: לְאוֹרְכָּן טְהוֹרִין – וּפֵירְשׁוּ טַעְמָא דִּלְאוֹרְכָּן טְהוֹרִין – מִשּׁוּם דְּאָמְרִי: שֶׁמָּא בֵּינֵיהֶן שָׁכַב וְלֹא עֲלֵיהֶם.

וְקַשְׁיָא לִי: א"כ לְקוּלָּא תָּלֵינַן, וְאַמַּאי תָּנֵי סֵיפָא: סָפֵק נִתְהַפֵּךְ – טְמֵאִים?

הסוס

בְּעִיגּוּל שֶׁל דְּבֵילָה וְהוֹצִיאוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בְּקוֹרָה וְהוֹצִיאוּ לִרה"ר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לֹא יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם – חַיָּיבִין, וְאִם לָאו – פְּטוּרִין. ר"ש אוֹמֵר: אע"פ שֶׁלֹּא יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם – פְּטוּרִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "בַּעֲשֹׂתָהּ" – יָחִיד שֶׁעֲשָׂאָהּ חַיָּיב, שְׁנַיִם שֶׁעֲשָׂאוּהָ פְּטוּרִין. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – בְּהַאי קְרָא, "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ" ר"ש סָבַר: תְּלָתָא מִיעוּטֵי כְּתִיבִי "נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא" "אַחַת תֶּחֱטָא" "בַּעֲשֹׂתָהּ תֶּחֱטָא". חַד – לְמַעוֹטֵי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ, וְחַד – לְמַעוֹטֵי זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל, וְחַד – לְמַעוֹטֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל. וְרַבִּי יְהוּדָה: חַד – לְמַעוֹטֵי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ, וְחַד – לְמַעוֹטֵי זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל, וְחַד – לְמַעוֹטֵי יָחִיד שֶׁעֲשָׂאָהּ בְּהוֹרָאַת ב"ד. וְר"ש – יָחִיד שֶׁעֲשָׂאָהּ בְּהוֹרָאַת ב"ד חַיָּיב. וְר"מ – מִי כְּתִיב "נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא" "אַחַת תֶּחֱטָא" "בַּעֲשֹׂתָהּ תֶּחֱטָא"? תְּרֵי מִעוּטֵי כְּתִיבִי: חַד – לְמַעוֹטֵי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ, וְחַד – לְמַעוֹטֵי יָחִיד שֶׁעֲשָׂאָהּ בְּהוֹרָאַת ב"ד. אָמַר מָר: זֶה יָכוֹל וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל – דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב. הֵי מִנַּיְיהוּ מִיחַיַּיב? אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶה שֶׁיָּכוֹל. דְּאִי זֶה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל – מַאי קָא עָבֵיד? אָמַר לֵיהּ רַב הַמְנוּנָא: דְּקָא מְסַיֵּיעַ בַּהֲדֵיהּ! אֲמַר לֵיהּ: מְסַיֵּיעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ. אֲמַר רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא "הָיָה יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה, וְאַרְבַּע טַלִּיּוֹת תַּחַת רַגְלֵי הַמִּטָּה – טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמוֹד עַל שָׁלֹשׁ, וְר' שִׁמְעוֹן מְטַהֵר. הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, וְד' טַלִּיּוֹת תַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה – טְהוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמוֹד עַל ג'". וְאַמַּאי? הָא קָמְסַיֵּיעַ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי! לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן "מְסַיֵּיעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ"? אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ "מְסַיֵּיעַ יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ" – וְשָׁאנֵי הָכָא דְּעָקְרָה לָהּ לְגַמְרֵי. וְכֵיוָן דְּזִימְנִין עָקְרָה הָא, וְזִימְנִין עָקְרָה הָא – לֶיהֱוֵי כְּזָב הַמִּתְהַפֵּךְ! מִי לָא תְּנַן: זָב שֶׁהָיָה מוּטָּל עַל ה' סַפְסָלִין, אוֹ עַל ה' פּוּנְדָּאוֹת, לְאוֹרְכָּן – טְמֵאִים, לְרָחְבָּן – טְהוֹרִין. יָשֵׁן, סָפֵק מִתְהַפֵּךְ עֲלֵיהֶן – טְמֵאִין. אֶלָּא לָאו: מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן "מְסַיֵּיעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ". אֲמַר רַב פַּפִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא.

רבי

תלתא מיעוטי כתיבי. והא דנקט "בעשותה" בברייתא טפי מהנך – משום שהוא מיעוט אחרון שבפסוק, ובהא פליגי. ולא ידע ר"י דאמאי נקט במילתיה דר' שמעון יחיד שעשאה חייב כו', ולא נקט לישנא דלעיל "העושה את כולה ולא העושה את מקצתה". ושמא לישנא ד"שנים שעשאוה פטורין משמע טפי אפי' זה אינו יכול. וזה אינו יכול: **חד** למעוטי זה עוקר וזה מניח. וזה כתב אות אחת, ובא חבירו וכתב אות שניה – לא איצטריך קרא. אלא אהוצאה. דה"א: אהכנסה ואהוצא' הוא דקפיד רחמנא, וליחייב אפי' בלא הנחה: **ה"ג**: ורבי שמעון יחיד שעשאה בהוראת ב"ד לא צריך קרא. ול"ג: ר"ש לטעמיה, דאמר יחיד שעשאה בהוראת ב"ד חייב, כדפירש בקונטרס. דהא תנן בהדיא בפ"ק דהוריות (ד' ג.): הלך ועשה על פיהן, בין הביאו כפרתן בין לא כו' ר' שמעון פוטר. ומפרש טעמא: תולה בב"ד – אנוס הוא:

אמר מר זה יכול וזה אינו יכול. נראה לר"י: דהאי "אינו יכול" – היינו אפי' בעל כח הרבה, אלא שהוא נושא הקורה בענין זה בכי האי גוונא שאלמלא אחר – לא היה יכול לנושאה לבדו, כגון באצבע, או תופשה בענין זה שאינו יכול לנושאה לבדו. דמה לנו לכחו, כיון דהשתא מיהא אינו יכול לנושאה: **הי** מינייהו מיחייב. לא בעי למימר שיהא פטור אותו שיכול וליחייב שאינו יכול – דאין זה סברא. אלא קאמר דליתחייב נמי אפילו שאינו יכול, כמו לר' יהודה ור"מ דאמרי לעיל: זה אינו יכול וזה אינו יכול – חייב:

אמר רב זביד משמיה דרבא אף אנן נמי תנינא. פירוש: דמסייע אין בו ממש. קשה לר"י: דהכא אית ליה לרב זביד דמסייע אין בו ממש, וכן רב אשי בסמוך ובפ"ב דביצה (דף כב.) אמרינן: אמימר כחל עינא על יד גוי בשבת. א"ל רב אשי: מאי דעתיך כו'. ואמר רב כהנא: חולה שאין בו סכנה אומר לגוי ועושה. הא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח! א"ל: איכא רב זביד דקאי כוותך, ושני ליה: מסייע אין בו ממש. משמע דרב זביד ורב אסי סוברים דיש בו ממש! ואין לומר דהא דאמר הכא אין בו ממש – לא שיפטר לגמרי, אלא דאין בו חיוב חטאת, דהא מייתי רב אשי דעבודתו כשרה, משמע דאפי' פסולא דרבנן ליכא! א"כ לענין שבת נמי, מנלן שיש בו איסורא דרבנן? ומיהו, לרב אשי איכא למימר: דבתר דשמעה מאמימר – סברה. אלא לרב זביד קשה, דאיהו גופיה קאמר משמיה דרבא דאין בו ממש. ואמימר היה הרבה אחר רבא, ואפי' אחר רב פפא שהיה תלמידו של רבא. ושמא בתר מעשה דאמימר שמעה רב זביד משמיה דרבא, ולא מרבא עצמו. ועוד אור"י: דהכי פריך התם: והא קא מסייע בהדיה, דקא עמיץ ופתח. ואע"ג דמסייע אין בו ממש בעלמא – הא אית לן למימר דאסרו משום שחיקת סממנין! ומשני: דאין בו ממש אפילו לענין זה: **ור"ש** מטהר. פי' בקונטרס: דר"ש לטעמיה, דפטר זה אינו יכול וזה אינו יכול. [ואינו] נראה לרשב"א: דשאני התם דגלי רחמנא, דאיכא קרא לפטור. ונראה: דטעמא משום דבעי שיהיה רוב הזב נישא על כל אחד. וכן משמע במסכת זבים פ"ד (משנה ה), דתנן: הזב בכף מאזנים ומשכב ומושב כנגדו, כרע הזב – טהורין, כרעו הן – טמאין. ר"ש אומר: ביחיד טמאין. פי': כשאין אלא משכב אחד או מושב אחד. במרובין – טהורין, שאין כ"א נושא רובו: **היה** רוכב ע"ג בהמה. בעומדת איירי דאי במהלכת כל שעה עוקרת רגל הא' ועומדת על ג' וטמא מה שתחתיהן שאינה יכולה לעמוד על שתים: **מפני** שיכולה לעמוד על ג'. וה"ל כל רגל אינו יכול והג' אחרים יכולין: **וכיון** דזימנין עקרה הא וזימנין הא ליהוי כזב המתהפך. ואפילו ברה"ר טמא: **לאורכן** טמאין. כן גריס הקונטרס. ופי': דטמאין משום דאיכא למימר דכל אחד נושא רובו עליו, פעמים על זה ופעמים על זה. לרוחבן טהורין – שאין רובו נישא על כל אחד מהן. ולפי זה אתיא כר"ש, דבעי שיהא רוב הזב נישא עליו. ור"י אומר: דמצי למימר דאתיא אפילו כרבנן, וטעמא דטהורות – משום דה"ל כל אחד מסייע שאין בו ממש. ומהך רישא הוה מצי למיפרך דמטמאין לאורכן מספיקא, אלא ניחא ליה למיפרך מסיפא, דמפרש בה טעמא אמאי טמאין:

שמשענת הסוס על ידיו. הכי תנן לה במס' זבים פ"ד (משנה ז): היה רוכב על גבי בהמה, וארבע טליות תאת רגלי בהמה – טהורות, מפני שיכולה לעמוד על שלש. היתה טלית אחת תחת שתי ידים, תחת שתי רגלים, תחת יד ורגל – טמאה. רבי יוסי אומר: הסוס מטמא בידיו כו'. ונראה לר"י: דרבי יוסי לא פליג אלא ארישא, אבל אסיפא דקתני תחת שתי רגלים טמאה – לא פליג. דאף על גב דמשענת הסוס על ידיו – דבר פשוט הוא דבלא שתי רגליו לא היה יכול לעמוד. קשה לר"י: מה ראה רב פפי להביא מסיפא, ולא מייתי מרישא, ממילתייהו דרבנן כדאייתי לעיל? ואומר ר"י: דמשום דמרישא איכא לדחויי, כדבעי למימר לעיל: שאני הכא דעקרה לגמרי. אבל אר' יוסי ליכא למידחי דטעמיה משום דעקרה – דא"כ לא יטמא הסוס אפילו בידיו, דפשיטא נמי דעקרה להו: **ויכול** לעמוד על רגלו אחת עבודתו כשרה ואם לאו פסולה. מהכא ליכא למיפשט דמין במינו חולץ – דאבן הוא ממין הרצפה. ומין בשאינו מינו חוצץ – דכלי אינו ממין הרצפה. ובעיא הוא בפ' "הוציאו לו" (יומא דף נח.) בהניח סיב בתוך המזרק וקיבל בו את הדם, דודאי סיב מבטל ליה. אבל כלי ואבן לא מבטל ליה, דאבן נתקלים בה ההולכים שם:

אמר מר זה יכול וזה יכול רבי מאיר מחייב איבעיא להו כו'. תימה לר"ח: דאמאי בעי לה אליבא דרבי מאיר? ומצי למיבעי בזה אינו יכול וזה אינו יכול אליבא דר"י, דקיימא מתני' כוותיה! ונראה דגירסא זו טעות, וגרסי': אמר מר זה אינו יכול וזה אינו יכול. ואומר ר"י: דאין למחוק הספרים משום זה, דהא דלא נקט זה אינו יכול כו' – משום דאין רגילות באין יכול שלא יהא בו שיעור לכל א'. ועל גי' ר"ח קשה לר"י: דמאן דבעי שיעור לזה ולזה – אטו מי לא שמיע ליה מתני' דמייתי בסמוך לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין? אבל לגיר' הספרים דפליגי בזה יכול וזה יכול – איכא למימר דבאין יכול מודו כולהו דשיעור אחד לכולן, ומאן דמייתי סייעתא מצבי שנכנס לבית – אין נראה לו לחלק בין שניהם יכולין לאין יכולין. ומיהו, לגי' ר"א איכא למימר דמאן דבעי שיעור לכל אחד – יאמר דצבי שנכנס לאו דוקא אחד, אלא כלומר שנים:

ואמאי ליבעי שיעור טביחה כו'. אבל מגנבו דרישא לא מצי למיפרך, דהתם לא בעי שיעור, דתשלומי כפל נוהג בכל דבר ובכל שהוא:

דילמא דאית ביה כדי לארוג מפה לזה כו'. והא דלא נקט קנה דעלמא – לאשמעינן דאע"ג דאין רגילות לארוג שתי מפות בקנה אחד, אם יש שיעור לארוג מפה לזה ולזה – חייב: **אלא** אימא חייבין ור' שמעון פוטר. ובקנה כבד, דה"ל זה אינו יכול וזה אינו יכול: **ששגג** על האוכלין והזיד על הכלי. וחייב על הכלי – היינו סקילה, כפי' רש"י. ורבינו שמואל קשה לו לאוקמי ברייתא בחיוב סקילה, דבכל דוכתא איירי בחיוב חטאת. והגיה הגירסא: כגון ששגג על הכלים, והזיד על האוכלין. ולא התרו בו – דליכא באוכלין לא סקילה ולא חטאת. ועל הכלי חייב חטאת. ואין נראה לר"י לא פי' הקונטרס ולא פי' רשב"ם: דכשהזיד באחד אינו חייב חטאת על השני ששגג בו, דלא שב מידיעתו הוא, כיון שהזיד באחד מהן. ונראה דהשתא דמוקי בהזיד בכלי – איירי הכל לענין סקילה. וה"פ דברייתא: המוציא אוכלין כשיעור בכלי – חייב סקילה על האוכלין, כגון שהתרו בו על האוכלין. ופטור על הכלי – אם התרו בו משום כלי. ואם היה צריך לכלי – חייב סקילה אף אם התרו בו משום כלי. ופריך: והא אף על הכלי קתני, משמע דחייב שתים:

ובפלוגתא

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַסּוּס מְטַמֵּא עַל יָדָיו, הַחֲמוֹר עַל רַגְלָיו. שֶׁמִּשְׁעֶנֶת הַסּוּס עַל יָדָיו, וַחֲמוֹר עַל רַגְלָיו. וְאַמַּאי? הָא קָא מְסַיַּיע בַּהֲדֵי הֲדָדֵי! לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן "מְסַיֵּיעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ"? אָמַר רַב אַשִׁי: אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא, רַ' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: רַגְלוֹ אַחַת עַל הַכְּלִי וְרַגְלוֹ אַחַת עַל הָרִצְפָּה, רַגְלוֹ אַחַת עַל הָאֶבֶן וְרַגְלוֹ אַחַת עַל הָרִצְפָּה; רוֹאִין, כֹּל שֶׁאִילּוּ יִנָּטֵל הַכְּלִי וְתִינָּטֵל הָאֶבֶן יָכוֹל לַעֲמוֹד עַל רַגְלוֹ אַחַת – עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה, וְאִם לָאו – עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. וְאַמַּאי? הָא קָא מְסַיַּיע בַּהֲדֵי הֲדָדֵי! לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן "מְסַיֵּיעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ"? אָמַר רָבִינָא: אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא, קִיבֵּל בְּיָמִין וּשְׂמֹאל מְסַיַּיעְתּוֹ – עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְאַמַּאי? הָא קָא מְסַיַּיע בַּהֲדֵי הֲדָדֵי! לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן מְסַיֵּיעַ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ? ש"מ. אָמַר מָר: זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל – ר"מ מְחַיֵּיב. אִיבַּעֲיָא לְהוּ: בָּעֵינַן שִׁיעוּר לָזֶה וְשִׁיעוּר לָזֶה, אוֹ דִּילְמָא: שִׁיעוּר אֶחָד לְכוּלָּם? רַב חִסְדָּא וְרַב הַמְנוּנָא; חַד אָמַר: שִׁיעוּר לָזֶה וְשִׁיעוּר לָזֶה, וְחַד אָמַר: שִׁיעוּר אֶחָד לְכוּלָּן. אָמַר רַב פַּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא, הָיָה יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי מִטָּה וְאַרְבַּע טַלִּיּוֹת תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֵי הַמִּטָּה – טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין יְכוֹלָה לַעֲמוֹד עַל שָׁלֹשׁ. וְאַמַּאי? לִיבָּעֵי שִׁיעוּר זִיבָה לָזֶה וְשִׁיעוּר זִיבָה לָזֶה! לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן "שִׁיעוּר אֶחָד לְכוּלָּן"? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא, צְבִי שֶׁנִּכְנַס לַבַּיִת וְנָעַל אֶחָד בְּפָנָיו – חַיָּיב, נָעֲלוּ שְׁנַיִם – פְּטוּרִין. לֹא יָכוֹל אֶחָד לִנְעוֹל וְנָעֲלוּ שְׁנַיִם – חַיָּיבִים. וְאַמַּאי? לִיבָּעֵי שִׁיעוּר צִידָה לָזֶה וְשִׁיעוּר צִידָה לָזֶה! לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן "שִׁיעוּר אֶחָד לְכוּלָּם"? אָמַר רָבִינָא: אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא, הַשּׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ וְטָבְחוּ – חַיָּיבִין. וְאַמַּאי? לִיבָּעֵי שִׁיעוּר טְבִיחָה לָזֶה וְשִׁיעוּר טְבִיחָה לָזֶה! לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן "שִׁיעוּר אֶחָד לְכוּלָּם"? וְאָמַר רַב אַשִׁי: אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא, שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ קָנֶה שֶׁל גַּרְדִּי – חַיָּיבִין. וְאַמַּאי? לִיבָּעֵי שִׁיעוּר הוֹצָאָה לָזֶה וְשִׁיעוּר הוֹצָאָה לָזֶה! לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִי' "שִׁיעוּר א' לְכוּלָּם"? א"ל רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: דִּילְמָא דְּאִית בֵּיהּ כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה קַלָּה לָזֶה וּבֵיצָה קַלָּה לָזֶה? א"כ לִישְׁמַעִינַן קָנֶה דְּעָלְמָא, מ"ש דְּגַרְדִּי? וְדִילְמָא: דְּאִית בֵּי' כְּדֵי לֶאֱרוֹג מַפָּה לָזֶה, וּכְדֵי לֶאֱרוֹג מַפָּה לָזֶה! אֶלָּא: מֵהָא לֵיכָּא לְמַשְׁמַע מִינָּהּ. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ קָנֶה שֶׁל גַּרְדִּי – פְּטוּרִין, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב. כְּלַפֵּי לַיָּיא?! אֶלָּא אֵימָא: חַיָּיבִין, וְר"ש פּוֹטֵר. מַתְנִי' הַמּוֹצִיא אוֹכָלִין פָּחוֹת מִכַּשִּׁיעוּר בַּכְּלִי – פָּטוּר אַף עַל הַכְּלִי, שֶׁהַכְּלִי טְפֵלָה לוֹ. אֶת הַחַי בַּמִּטָּה – פָּטוּר אַף עַל הַמִּטָּה, שֶׁהַמִּטָּה טְפֵלָה לוֹ. אֶת הַמֵּת בַּמִּטָּה – חַיָּיב. וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְכָעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ – חַיָּיב. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. גְּמָ' ת"ר: הַמּוֹצִיא אוֹכָלִין כַּשִּׁיעוּר, אִם בַּכְּלִי – חַיָּיב עַל הָאוֹכָלִין וּפָטוּר עַל הַכְּלִי, וְאִם הָיָה כְּלִי צָרִיךְ לוֹ – חַיָּיב אַף עַל הַכְּלִי. שְׁמַע מִינָּהּ: אוֹכֵל שְׁנֵי זֵיתֵי חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אֶחָד – חַיָּיב שְׁתַּיִם! אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כְּגוֹן

ששגג

הַסּוּס מְטַמֵּא בְּיָדָיו. אִם הַזָּב רוֹכֵב עָלָיו וְטַלִּית תַּחַת אַחַת מִיָּדָיו שֶׁל סוּס – טְמֵאָה. אֲבָל תַּחַת רַגְלָיו – טְהוֹרָה, שֶׁאֵין מִשְׁעַנְתּוֹ עַל רַגְלָיו. וְהָא דִּתְנַן לְעֵיל ד' טַלִּיּוֹת תַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה טְהוֹרוֹת – לָא כְּר' יוֹסֵי: **כֹּהֵן הָעוֹמֵד.** עַל גַּבֵּי כְלִי אוֹ אֶבֶן אוֹ שׁוּם דָּבָר הַחוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין הָרִצְפָּה וְעָבַד – עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, דִּכְתִיב: "וְשֵׁרֵת כְּכָל אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעוֹמְדִים", שֶׁתְּהֵא עֲמִידָתוֹ כִּשְׁאָר אֶחָיו, וְתָנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְרִצְפָּה מְקוּדֶּשֶׁת וּכְלֵי שָׁרֵת מְקוּדָּשִׁין כו', בִּזְבָחִים: שְׂמֹאל פְּסוּלָה לַעֲבוֹדָה, כְּדַאֲמַר בְּפ"ק דְּחוּלִּין (דף כב.): כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְבַּע וּכְהוּנָּה אֵינוֹ אֶלָּא יָמִין: **שִׁיעוּר לָזֶה.** גְּרוֹגֶרֶת, אִם אוֹכֶל הוּא: **שִׁיעוּר זִיבָה.** שֶׁיַּכְבִּיד רוּבּוֹ עָלָיו, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת כָּאן ד' זָבִים: **נָעַל אֶחָד בְּפָנָיו.** זוֹ הִיא צִידָתוֹ: **נָעֲלוּ שְׁנַיִם פְּטוּרִין.** וְר' יְהוּדָה הוּא דְּפָטַר בִּשְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין: **שִׁיעוּר.** צִידַת צְבִי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: שִׁיעוּר אֶחָד לְכוּלָּן. וּמִדְּר' יְהוּדָה נִשְׁמַע לְר' מֵאִיר בִּשְׁנֵיהֶן יְכוֹלִים, דִּבְהָא לָא פְּלִיגִי: **חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם.** תַּשְׁלוּמֵי ד' וְה': **קְנֵה גַּרְדִּי.** אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא, וְהוּא הָעוֹלֶה וְיוֹרֵד בַּשְּׁתִי: **קָנֶה דְּעָלְמָא.** שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד אֶלָּא לְהַסָּקָה, דְּהָוֵי שִׁיעוּרוֹ כְּעֵצִים. דְּאִילּוּ הַאי – שִׁיעוּרוֹ כְּדֵי אֲרִיגָה: **כְּלַפֵּי לַיָּיא.** כְּלַפֵּי הֵיכָא נֶהְפַּךְ דָּבָר זֶה? הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הוּא דְּפָטַר שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּהוּ: **מתני' אֶת הַחַי בַּמִּטָּה.** וְחַי לָא מִיחַיַּיב עַל הוֹצָאָתוֹ, דְּהוּא מֵקֵיל עַצְמוֹ וְנוֹשֵׂא עַצְמוֹ: **וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת.** חַיָּיב אִם הוֹצִיא, דְּהוֹאִיל וּמְטַמֵּא – הוֹצָאָה חֲשׁוּבָה הִיא לְהַצִּיל עַצְמוֹ מִן הַטּוּמְאָה: **וְר' שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר.** אֲפִילּוּ בְּמֵת שָׁלֵם. דְּהָוֵי מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ, וְכָל מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה (לְגוּפָהּ) אֶלָּא לְסַלְּקָהּ מֵעָלָיו – הָוֵי מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ, דְּבִרְצוֹנוֹ לֹא בָּאָה לוֹ, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לָהּ. הִלְכָּךְ לָאו מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת הִיא לְר' שִׁמְעוֹן: **גמ' וּפָטוּר עַל הַכְּלִי.** שֶׁהִיא טְפֵילָה לָאוֹכֶל: **וְאִם הָיָה צָרִיךְ לַכְּלִי.** לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ אַחֵר מָקוֹם שֶׁמּוֹצִיאוֹ שָׁם: **חַיָּיב.** עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כִּי הֵיכִי דְּמִיחַיַּיב לֵיהּ תַּרְתֵּי אַתַּרְתֵּי הוֹצָאוֹת בְּהֶעְלֵם אֶחָד:

ששגג

ששנינו בסיפא של המשנה הקודמת (שם פ"ד מ"ז), זב הרוכב על בהמה שהיו ארבע טליתות תחת ארבע רגליה, כולן טהורות, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אין כולן טהורות, אלא הַפּוּס מְטַמֵּא עַל יָדָיו, כלומר אם היה הזב רוכב על סוס, מטמא את שתי הטליתות שתחת שתי רגליו שמלפניו הנקראות 'ידיו', וְהַחֲמוֹר עַל רַגְלָיו, כלומר אם היה הזב רוכב על חמור, מטמא את שתי הטליתות שתחת שתי רגליו שמאחוריו, מפני שֶׁמִּשְׁעֶנֶת הַפּוּס היא עַל יָדָיו ולא על רגליו, ונמצא שהזב מכביד עליהן בלבד ומטמא מה שתחתיהן בטומאת מדרס, אבל מה שתחת רגליו אינו מטמא, וְהַחֲמוֹר משענתו עַל רַגְלָיו ולא על ידיו, והזב מכביד עליהן בלבד ומטמא מה שתחתיהן בטומאת מדרס, ומה שתחת ידיו אינו מטמא. מוכיח רבא: וְאַמַּאי שתי הטליתות האחרות אינן טמאות, הָא קָא מְסַיֵּיע בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – הרי אף שאין משענת הבהמה על כל הרגלים, מכל מקום הן מסייעות לעמידת הבהמה על הרגלים האחרות, ואין הבהמה יכולה לעמוד על רגליה האחרות בלעדיהן, ומדוע אינן נחשבות כנושאות הזב שיטמא מה שתחתיהן בטומאת מדרס, לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן – האם אין זה משום שאנו אומרים שמְסַיֵּיע אֵין בּוֹ מַמָּשׁ כדברי רב חסדא, ולכן אינו נחשב כמדרס הזב.

הגמרא מביאה ראיה נוספת שמסייע אין בו ממש: אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא בברייתא שמסייע אין בו ממש, בענין עבודת הכהן כשדבר חוצץ בין רגליו לרצפת העזרה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כהן שעבד במקדש כשרַגְלוֹ אַחַת עַל הַכְּלִי וְרַגְלוֹ אַחַת עַל הָרִצְפָּה, או שהיתה רַגְלוֹ אַחַת עַל הָאֶבֶן וְרַגְלוֹ אַחַת עַל הָרִצְפָּה, רוֹאִין – משערים את עמידתו, כֹּל שֶׁאִילּוּ יְנַטֵּל הַכְּלִי וְתִינָּטֵל הָאֶבֶן, ועדיין יָכוֹל לַעֲמוֹד עַל רַגְלוֹ הָאַחַת שעל הרצפה, עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה, שבאופן זה עיקר משענתו על אותה רגל שאין חציצה בינה לרצפה, וְאִם לָאו, שאינו יכול לעמוד בלא משענת זו, שבאופן זה נשען גם על הרגל שיש חציצה בינה לרצפה, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. מוכיח רב אשי: וְאַמַּאי אם יכול לעמוד על רגלו האחת שעל הרצפה עבודתו כשרה, הָא קָא מְסַיֵּיע בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – הרי רגלו השניה שעל החציצה מסייעת בעבודתו, האם לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן שמְסַיֵּיע אֵין בּוֹ מַמָּשׁ.

ראיה נוספת לדין זה: אָמַר רַבִּינָא, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא בברייתא, כהן שקִיבֵּל את דם הקרבן בַּיָּמִין – ביד ימינו הכשרה לעבודה, וְיַד שְׂמֹאל שלו הפסולה לעבודה מְסַיַּיעְתּוֹ לקבל, עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה. מוכיח רבינא: וְאַמַּאי עבודתו כשרה, הָא קָא מְסַיֵּיע בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – הרי יד שמאל הפסולה מסייעתו לעבוד, האם לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן שמְסַיֵּיע אֵין בּוֹ מַמָּשׁ.

מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן מוכח מכל דינים אלו, שמסייע אין בו ממש.

אָמַר מַר – הובא לעיל (צב:) בברייתא, זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב.

הגמרא מביאה ספק באיזה אופן מחייב רבי מאיר: אִיבַּעְיָא לְהוּ, האם כדי להתחייב באופן שכל אחד מהם יכול להוציא, פָּעִינַן – צריכים שיהיה בדבר שהוציאו שִׁעוּר מלאכה לָזֶה וְשִׁעוּר מלאכה לָזֶה, והיינו שיהיו בו שני שיעורי מלאכה, אוֹ דִּילְמָא – שמא נאמר שדי בשִׁעוּר אֶחָד לְכוּלָּם.

הגמרא מביאה מחלוקת בנידון זה: רַב חִסְדָּא וְרַב הַמְנוּנָא נחלקו בזה, חַד – אחד מהם אָמַר, שצריך שִׁעוּר לָזֶה וְשִׁעוּר לָזֶה, וְחַד אָמַר, שדי בשִׁעוּר אֶחָד לְכוּלָּן.

הגמרא מביאה ראיה כפי השיטה השניה שדי בשיעור אחד לכולם: אָמַר רַב פַּפָּא מִשְּׁמֵיהּ [–בשמו] דְּרָבָא, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא שבשני פעולות איסור שנעשו במעשה אחד די בשיעור אחד לכולם, ששנינו במשנה (זבים פ"ד מ"ז), זב שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְאַרְבַּע טַלִּיּוֹת [–טליתות] תַּחַת אַרְבַּע רַגְלֵי הַמִּטָּה, מְטַמְּאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין המיטה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד עַל שָׁלֹשׁ רגלים, ונמצא שכל אחת מהן בפני עצמה אינה יכולה להעמיד המיטה, וכולן נושאות את הזב. מוכיח רבא: וְאַמַּאי הטליתות טמאות אף שלא ישב על המיטה שעליהן אלא זב אחד, לִיבְעֵי – היה לתנא להצריך שִׁעוּר זִיבָה לָזֶה – לטלית זו, וְשִׁעוּר זִיבָה לָזֶה – שיכביד עליו רובו של זב אחד לָזֶה – לטלית האחרת, כלומר שישבו על המיטה ארבעה זבים כמנין הטליתות, האם לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן שצריך רק שִׁעוּר אֶחָד של זיבה לְכוּלָּן, וכדברי הסובר כך במלאכת הוצאה בשבת.

ראיה נוספת לכך: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא לענין צידה בשבת, ששנינו במשנה (לקמן קו:), צְבִי שֶׁנִּכְנַס מאליו לַבַּיִת בשבת, וְנָעַל אֶחָד את דלת הבית בְּפָנָיו באופן שאינו יכול לצאת מן הבית, שבכך הוא ניצוד, חַיָּב הנועל משום מלאכת צידה. ואם היה אחד יכול לנעול את הדלת לבדו, ונָעֲלוּ אותה שְׁנַיִם יחד, שניהם פְּטוּרִין. אמנם, אם לֹא יָכוֹל אֶחָד לִנְעוֹל לבדו, וְנָעֲלוּ שְׁנַיִם, שניהם חַיָּבִים. מוכיח רב נחמן: וְאַמַּאי, לִיבְעֵי – היה לתנא להצריך שִׁעוּר צִידָה של צבי אחד לָזֶה וְשִׁעוּר צִידָה של צבי אחד לָזֶה, וכאן אותו צבי לא ניצוד על ידי אחד מהם אלא על ידי שניהם, האם לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן שדי בשִׁעוּר אֶחָד לְכוּלָּם.

ראיה נוספת: וְאָמַר רַב אַשִׁי, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא כן בברייתא, שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ קָנֶה שֶׁל גַּרְדִּי – קנה אריגה מרשות לרשות, חַיָּבִין. מוכיח רב אשי: וְאַמַּאי – מדוע שניהם חייבים, לִיבְעֵי שִׁעוּר הוֹצָאָה לָזֶה, וְשִׁעוּר הוֹצָאָה לָזֶה, וכאן הרי לא הוציאו כשיעור, לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן – האם אין זה משום שאנו אומרים שדי בשִׁעוּר אֶחָד לְכוּלָּם.

הגמרא מביאה שדנו האמוראים בהוכחה זו: אָמַר לֵיהּ רַב אָחָא בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, מנין לך שאין בקנה הגרדי שיעור לכל אחד מהם, דִּילְמָא – שמא יש לומר שהברייתא עוסקת בקנה דְּאִית בֵּיהּ – שיש בו שיעור כְּדֵי לְכַשֵּׁל בֵּיצָה קַלָּה שהוא שיעור הוצאת עצים להסקה (לעיל פט:) לָזֶה, וכדי לבשל בֵּיצָה קַלָּה לָזֶה. אמר לו רב אשי, אִם כֵּן, לִישְׁמַעֵינַן קָנֶה דְּעָלְמָא – היה לתנא להשמיענו את דינו בסתם קנה העומד להסקה, שכך שיעורו, וניתן לומר שיש בו שיעור כזה לכל אחד, מַאי שְׁנָא דְּגַרְדִּי – ומדוע נקט קנה גרדי דווקא, הרי ששיעור קנה זה הוא כדי לארוג בגד אחד, וכיון שעומד לכך נמצא שאין בו אלא שיעור הוצאה אחד, ומכך ששנים חייבים על הוצאתו, מוכח שדי בשיעור אחד לכולם.

אמר לו רב אחא, וְדִילְמָא – שמא יש לומר דְּאִית בֵּיהּ – שיש בקנה שיעור כְּדֵי לֶאֱרוֹג מַפָּה לָזֶה וּכְדֵי לֶאֱרוֹג מַפָּה לָזֶה, ורק משום כך נתחייבו שניהם.

רב אשי לא השיב לשאלה זו, ולכן מסיקה הגמרא: אֶלָּא, מֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ – מברייתא זו לא ניתן להוכיח ששנים שעשו מלאכה באופן שחייבים, די בשיעור אחד לכולם.

אגב שהזכירה הגמרא דין הוצאת קנה של גרדי, מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – שנה אחד החכמים ברייתא לפני רב נחמן, שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ קָנֶה שֶׁל גַּרְדִּי פְּטוּרִין, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב.

מקשה הגמרא: כְּלַפֵּי לֵיָּא – להיכן נהפך דבר זה, כלומר הרי האמת היא להיפך, שהרי רבי שמעון פוטר שנים שעשו מלאכה יחד בכל אופן. לכן מתקנת הגמרא את גירסת הברייתא, אֶלָּא אֵימָא – אמור בגירסת הברייתא כך, שנים שהוציאו קנה של גרדי חַיָּבִין, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר.

משנה

המשנה מבארת את הדין כשהוציא פחות מכשיעור בתוך כלי שהוא דבר שחייבים על הוצאתו: הַמּוֹצִיא מרשות היחיד לרשות הרבים אוֹכְלִין שהם פָּחוֹת מִכַּשִּׁיעוּר שחייב בו על הוצאתם [שהוא כגרוגרת (לעיל עו:)], כשאוכלים אלו מונחים בְּכֶלִי, שהוא דבר שחייבים על הוצאתו כשהוא בפני עצמו, פָּטוּר לא רק על הוצאת

המשך בעמוד סז

שֶׁשָּׁנַג עַל הָאוֹכְלִין וְחַיִּיד עַל הַכְּלִי, כלומר שנעלם ממנו איסור הוצאת האוכלים מרשות היחיד לרשות הרבים, והוציאם בשוגג, אך ידע שאסור להוציא את הכלי, והוציאו במזיד, שחייב חטאת על שגגתו בהוצאת האוכל, ואם היה צריך לכלי, חייב מלבד החטאת גם מיתה על זדונו בהוצאת הכלי. וממילא מה ששנינו בסיפא של הברייתא 'חייב אף על הכלי', אינו שחייב חטאת נוספת, אלא שחייב מיתה על זדונו בהוצאת הכלי.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, וְהָא אַף עַל הַכְּלִי קָתָנֵי – והרי שנינו בברייתא 'ואם היה צריך לכלי חייב אף על הכלי', ומשמע שמדובר בשני חיובים שונים, ולתירוץ זה הרי על האוכלים חייב חטאת ועל הכלי חייב סקילה.

לכן רב אשי מתרץ באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, לעולם מדובר כששגג בהוצאתו בין על האוכלים ובין על הכלי, ויתכן שהעושה כמה איסורים בשוגג בהעלם אחד חייב רק חטאת אחת, אמנם היינו דווקא כשנודע לו על כל האיסורים בבת אחת, אבל כאן בברייתא מדובר כְּגוֹן שֶׁאמנם כשהוציא את האוכלים והכלי שָׁנַג בָּזֶה וּבָזֶה ועשאם בהעלם אחד, אך לא נודע לו על שניהם בבת אחת, וְנוֹדַע לוֹ תחילה על האחד, וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ על השני, ובאופן זה חייב שתי חטאות. מבארת הגמרא, וְתלוי הדבר בִּפְלוּגְתָּא [–במחלוקתם] דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בענין זה (לעיל עא:), שרבי יוחנן סבר, שחילוק הידיעות מחלק את חיוב החטאות, ואף שעשה שני האיסורים בהעלם אחד, חייב שתים. וריש לקיש סבר, שאין חילוק הידיעות מחלק את חיוב החטאות, ואף באופן זה חייב רק חטאת אחת, ואף שנודע לו בינתיים על אחד מן האיסורים. ורב אשי סבר שיש להעמיד את הברייתא כשיטת רבי יוחנן.

שנינו במשנה: המוציא אֶת הַחַי בַּמִּטָּה פָּטוּר אַף עַל הַמִּטָּה.

שואלת הגמרא: לֵימָא מַתְנִיתִין – האם נאמר שמשנתנו שפטרה בהוצאת חי, כדעת רַבִּי נָתָן הִיא שנויה, וְלֹא כדעת רַבָּנַן. מביאה הגמרא את המחלוקת בזה, דְּתַנְיָא בברייתא, הַמּוֹצִיא בשבת בְּהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף, מרשות היחיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בֵּין אם היו חַיִּין וּבֵין אם היו שְׁחוּטִין, חַיָּיב. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, עַל שְׁחוּטִין חַיָּיב, וְעַל חַיִּין פָּטוּר מפני שֶׁהַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, כלומר, שעושה עצמו קל על נושאיו ומסייע להם בנשיאתו.

משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, אֲפִילּוּ תֵּימָא – אף אם תאמר שמשנתנו כדעת רַבָּנַן היא ניתן לבאר מדוע פטרה את המוציא חי, לפי שעַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן – לא נחלקו חכמים על רבי נתן, אֶלָּא בְּנושא בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף חיים, דִּמְשַׁרְבְּטֵי נַפְשַׁיְיהוּ – שרוצים לשמוט עצמם מיד הנושאם כלכן מכבידים גופם כלפי מטה, ולכן אינם נידונים כנושאים את עצמם, אֲבָל בנושא אָדָם חַי, דְּנוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ ואינו מבקש להשמט, אֲפִילּוּ רַבָּנַן מוֹדוּ לרבי נתן שאין חיוב בהוצאתו, ומשנתנו דיברה באדם ולא בבעלי חיים, ולכן מה שאמרו שהמוציאו חי פטור הוא לדברי הכל ולא רק כרבי נתן.

רב אדא בר אהבה מקשה על תשובה זו: אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא, וְהָא דִּתְנַן – ולדבריך יקשה מה ששנינו במשנה בענין איסור מכירת בהמה גסה לנכרי (ע"ז יד:), בֶּן בְּתֵירָא מַתִּיר בַּסּוּס למוכרו לנכרי, וְתַנְיָא בברייתא (שם טז.) טעם ההיתר, בֶּן בְּתֵירָא מַתִּיר בַּסּוּס מִפְּנֵי שֶׁהוּא – הנכרי עוֹשֶׂה בוֹ – בסוס מְלָאכָה שֶׁאף ישראלים אֵין חַיָּיבִין עָלָיו חַטָּאת, והיינו שהוא מיוחד למלאכת הרכיבה בלבד, שאינה אסורה בשבת מן התורה, מפני שהחי נושא את עצמו, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בֶּן בְּתֵירָא שהתיר מכירת סוס, וְרַבִּי נָתָן שפטר את המוציא בעלי חיים בשבת, אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, ששניהם סוברים שחי נושא את עצמו. מסיים רב אדא בר אהבה את קושייתו לרבא, וְאִי אָמְרַת – ואם אתה אומר דְּלֹא פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן – שלא נחלקו חכמים על רבי נתן אֶלָּא בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, מִשּׁוּם דִּמְשַׁרְבְּטֵי נַפְשַׁיְיהוּ – שמכבידים עצמם להשמט מיד הנושאם, מַאי אִירְיָא – מדוע נקט רבי יוחנן דווקא 'בֶּן בְּתֵירָא וְרַבִּי נָתָן אמרו דבר אחד', וְהָאָמְרַת – והרי אמרת שבהוצאת אדם אֲפִילּוּ רַבָּנַן החולקים על רבי נתן בבעלי חיים מוֹדוּ שפטור משום שאדם חי נושא את עצמו, וכיון שסוס עומד לרכיבת אדם ונושא אדם חי, יודו אף רבנן לבן בתירא, אלא על כרחך מאחר שרבי יוחנן נקט דווקא 'בן בתירא ורבי נתן' מוכח שלא כדבריך, אלא שרבנן חולקים גם באדם, ושוב יקשה שנאמר שהמשנה היא כרבי נתן ולא כרבנן.

תירץ לו רבא: כִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן – מה שאמר רבי יוחנן שהיתר מכירת הסוס הוא כרבי נתן ולא כרבנן, היינו בְּסוּס הַמְיוּחָד לִנשיאת עוֹפוֹת, שאף אותו התיר בן בתירא למכור לנכרי, מפני שדעתו כרבי נתן, שאף בהמות ועופות חיים נושאים את עצמם, ועל זה חולקים רבנן, אבל אדם חי נושא את עצמו גם לרבנן. מקשה הגמרא: וּמִי אִיכָּא – וכי יש סוּס הַמְיוּחָד לִנשיאת עוֹפוֹת בלבד. מתרצת הגמרא: אִין, אִיכָּא דְּבֵי וְיָיאדָן – אכן, יש את סוסי ציידי העופות, שמניחים עליהם עופות כגון נץ וכיוצא בו [מעופות הדורסים], המסייעים להם לצוד את שאר העופות.

הגמרא מביאה חילוק בדין חי נושא את עצמו: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּמוֹדֶה רַבִּי נָתָן בְּכִפּוּת – בבעל חי או אדם קשור, שכיון שאינו יכול להלך על רגליו אין לומר בו שהוא נושא את עצמו, והמוציאו חייב.

מביאה הגמרא קושיא על דברי רבי יוחנן: אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְּנָה לְאַבַּיֵי, וְהָא הָנֵי פַּרְכָּאֵי – והרי פרסיים אלו, שהם עטופים בבגדים רחבים ומעונגים, ולכן אינם יכולים להלך הילוך רב על רגלידם, אלא יוצאים ובאים תמיד ברכיבה, דִּכְמַאן דִּכְפִיתִי דָּמוּ – שהרי הם ככפותים, ומכל מקום בן בתירא שהתיר מכירת סוס לא חילק בין מכירה לאדם רגיל לבין מכירה לפרסי, ומוכח שסבר שאף רכיבת הפרסיים אינה אסורה בשבת משום הוצאה כיון שחי נושא את עצמו, וְאָמַר על כך רַבִּי יוֹחָנָן עצמו, שבֶּן בְּתֵירָא המתיר מכירת סוס וְרַבִּי נָתָן הפוטר בהוצאת בעל חי, אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, ואם אתה אומר שאף רבי נתן מודה בכפות שהוא חייב, ולפי זה אסור למכור סוס לרכיבת פרסיים, אם כן אין דעתו כדעת בן בתירא.

תירץ אביי: לעולם גם הפרסיים בכלל 'החי נושא את עצמו', ואין לדמותם לכפות, מפני שהכפות אינו יכול להלך כלל, וְהָתָם – שם בפרסיים שאינם קשורים, מה שאינם מהלכים, אין זה מפני שאינם יכולים, אלא דְּמוּת רוּחָא הוּא דְּנָקִיט לְהוּ – גסות הרוח היא שהורגלו בה, ומכל מקום בידם להלך אם ירצו, ותדע שכן הוא, דְּהָהוּא פַּרְדַּשְׁכָּא – שהרי היה מעשה בשוטר פרסי אחד, דְּרִתַּח מַלְכָּא עִילָּוֵיהּ – שכעס עליו המלך וביקש להענישו, וְרָהִיט תְּלָתָא פַּרְסֵי בְּכַרְעֵיהּ – וברח מפניו ורץ שלש פרסאות ברגליו.

שנינו במשנה: אֶת הַמֵּת בַּמִּטָּה חַיָּיב, וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת וכו' חייב, ורבי שמעון פוטר.

רבי יוחנן וריש לקיש מבארים דעת רבי שמעון: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בהוצאת מת, בכל אופן שהוציאו,

---

התורה היא חכמתכם ובינתכם (אפילו) לעיני העמים.

משיחת פרשת שלח ה'תשמ"ז

שֶׁשָּׁגַג עַל הָאוֹכָלִין וְהֵזִיד עַל הַכְּלִי. וּמַאי חַיָּיב דְּקָתָנֵי – מִיתָה: **וְהָא אַף קָתָנֵי.** מַשְׁמַע שְׁנֵי חִיּוּבִין שָׁוִין: **בִּפְלוּגְתָּא דְּר"י וְר"ל.** דְּאִיפְלוּגֵי בִּידִיעוֹת מְחַלְּקוֹת בְּפֶ' "כְּלָל גָּדוֹל" (לעיל דף עא:), אִיפְלוּגֵי נַמִי רַב שֵׁשֶׁת וְרַב אַשִׁי הָכָא. רַב שֵׁשֶׁת דְּלָא מוֹקֵי לָהּ הָכִי – קָסָבַר דְּאֵין יְדִיעוֹת מְחַלְּקוֹת, וְרַב אַשִׁי סָבַר: יְדִיעוֹת מְחַלְּקוֹת: **דִּמְשַׁרְבְּטִי נַפְשַׁיְיהוּ.** מְשַׁמְּטִים כְּלַפֵּי מַטָּה, וּמַכְבִּידִין עַצְמָן לְהַשְׁמִיט מִיַּד הַנּוֹשְׂאָן: **מַתִּיר בַּסּוּס.** לְמוֹכְרוֹ לְגוֹי, מִפְּנֵי שֶׁמְּלֶאכֶת הַסּוּס אִם הָיָה אָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָהּ – אֵין חַיָּיב עָלֶיהָ חַטָּאת, דְּלִרְכִיבָה עוֹמֵד. וְהַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ. וְהָא דְּאָסְרוּ לִמְכּוֹר בְּהֵמָה גַּסָּה לְגוֹי – מִשּׁוּם שְׁאֵלָה וּמִשּׁוּם שְׂכִירוּת אָסוּר. וְסוּס, אִי נַמִי דְּמוֹשֵׁיל וּמוֹגַר – לָאו אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא אִיכָּא, שֶׁאֵין זוֹ מְלָאכָה אֵצֶל הַסּוּס. וְגַבֵּי אַזְהָרַת שְׁבִיתַת בְּהֵמָה מְלָאכָה כְּתִיבָ': **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** גָּרְסִינַן: **דְּבֵי וַיָּיאָדָן.** שֶׁל צַיָּידֵי עוֹפוֹת, שֶׁנּוֹתְנִין עַל הַסּוּס עוֹפוֹת כְּשֶׁהֵן חַיִּין, כְּגוֹן נֵץ וּמִינּוֹ לָצוּד שְׁאָר עוֹפוֹת, וְלָא מְשַׁרְבְּטִי נַפְשַׁיְיהוּ דְּלָא קְשִׁירִי. וְהָשְׁתָּא נַמִי הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ. וּמִשּׁוּם הָכִי א"ר יוֹחָנָן: בֶּן בְּתֵירָא וְרַבִּי נָתָן אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד: **בְּכָפוּת.** בֵּין עוֹף בֵּין אָדָם: **כְּמַאן דִּכְפִיתִי דָּמוּ.** שֶׁרוֹכְבִים מְעוּטָּפִין בִּבְגָדִים רְחָבִים, וְגַם הֵם עַצְמָן מְעוּנָּגִין מֵהַצֵּג עַל הָאָרֶץ: **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** גָּרְסִינַן: **בֶּן בְּתֵירָא וְר' נָתָן אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד.** וְהָא אָמְרַתְּ מוֹדֶה ר' נָתָן בְּכָפוּת, וְאִי מִשּׁוּם דְּאוֹקְמִינַן בְּסוּס הַמְיוּחָד לְעוֹפוֹת – מִשּׁוּם רַבָּנַן אוֹקְמִינַן דִּפְלִיגִי עֲלֵיהּ, וּלְמֵימַר דְּאִילּוּ בְּאָדָם שְׁנֵיהֶם שָׁוִין לִפְטוּר. וְאִי בְּכָפוּת – מוֹדֶה רַבִּי נָתָן, הֵיכִי מִתּוֹקְמָא דְּבֶן בְּתֵירָא כְּר' נָתָן מִשּׁוּם דְּחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ? הָא בֶּן בְּתֵירָא מַתִּיר אֲפִילּוּ לִמְכּוֹר לְפַרְסִיִּים, דִּכְמַאן דִּכְפִיתִי דָּמוּ. וְכָל הָאוּמּוֹת קָרֵי לְהוּ גּוֹיִם, דְּסָבַר דְּכָפוּת נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ: **רָמוּת רוּחָא.** גַּסּוּת. הָא דְּלָא מַסְגּוּ בְּכַרְעַיְיהוּ – גַּסּוּת הוּא: **פַּרְדַּשְׁכָּא.** סְרַדִּיּוֹט:

אף

שֶׁשָּׁגַג עַל הָאוֹכָלִין וְהֵזִיד עַל הַכְּלִי. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: וְהָא "אַף עַל הַכְּלִי" קָתָנֵי! אֶלָּא א"ר אַשִׁי: כְּגוֹן שֶׁשָּׁגַג בָּזֶה וּבָזֶה, וְנוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ; וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְר"ש בֶּן לָקִישׁ. "אֶת הַחַי בַּמִּטָּה פָּטוּר אַף עַל הַמִּטָּה". לֵימָא מַתְנִי' רַבִּי נָתָן הִיא וְלֹא רַבָּנַן? דְּתַנְיָא: הַמּוֹצִיא בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף לִרה"ר, בֵּין חַיִּין וּבֵין שְׁחוּטִין – חַיָּיב. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: עַל שְׁחוּטִין חַיָּיב, וְעַל חַיִּין פָּטוּר, שֶׁהַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ. אָמַר רָבָא: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן; ע"כ לָא פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן – אֶלָּא בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף דִּמְשַׁרְבְּטִי נַפְשַׁיְיהוּ, אֲבָל אָדָם חַי דְּנוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ – אֲפִילּוּ רַבָּנַן מוֹדוּ. א"ל רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא: וְהָא דִּתְנַן: בֶּן בְּתֵירָא מַתִּיר בַּסּוּס, וְתַנְיָא: בֶּן בְּתֵירָא מַתִּיר בַּסּוּס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה שֶׁאֵין חַיָּיבִין עָלָיו חַטָּאת. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֶּן בְּתֵירָא וְרַבִּי נָתָן אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. וְאִי אָמְרַתְּ דְּלָא פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּר' נָתָן אֶלָּא בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף מִשּׁוּם דִּמְשַׁרְבְּטִי נַפְשַׁיְיהוּ, מַאי אִירְיָא בֶּן בְּתֵירָא וְרַבִּי נָתָן? וְהָאָמְרַתְּ אֲפִילּוּ רַבָּנַן מוֹדוּ! כִּי א"ר יוֹחָנָן – בְּסוּס הַמְיוּחָד לְעוֹפוֹת. וּמִי אִיכָּא סוּס הַמְיוּחָד לְעוֹפוֹת?! אִין, אִיכָּא (דְּבֵי וַיָּיאָדָן. א"ר יוֹחָנָן: וּמוֹדֶה ר' נָתָן בְּכָפוּת. א"ל רַב אַדָּא בַּר מַתָּנָה לְאַבַּיֵי: וְהָא הָנֵי פַּרְסָאֵי דִּכְמַאן דִּכְפִיתִי דָּמוּ, וְא"ר יוֹחָנָן: בֶּן בְּתֵירָא וְר' נָתָן אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד! הָתָם רָמוּת רוּחָא הוּא דְּנָקֵיט לְהוּ. דְּהַהוּא פַּרְדַּשְׁכָּא דִּרְתַח מַלְכָּא עִילָּוֵיהּ וּרְהֵיט תְּלָתָא פַּרְסֵי בְּכַרְעֵיהּ. "אֶת הַמֵּת בַּמִּטָּה – חַיָּיב, וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת וכו'". אָמַר רַבָּה בב"ח א"ר יוֹחָנָן, וְא"ר יוֹסֵף אָמַר רשב"ל: פּוֹטֵר הָיָה ר"ש

אף

ובפלוגתא דר' יוחנן ור"ל. פי': חייב שתי חטאות לרבי יוחנן כשנודע לו וחזר ונודע לו, דידיעות מחלקות. ולר"ל: אחר שנתכפר נודע לו על אח. ופי' הקונטרס אין נראה לר"י, דנהי דלית ליה לרב ששת ידיעות מחלקות, מ"מ יעמיד בנודע לו על האחד בשכבר כיפר, דכפרה לכ"ע מחלקת: **שהחי** נושא את עצמו. תימה לר"י: למה פטור? דאי משום שהחי מיקל עצמו, והלא אפילו במשא קל יותר חייב. ואי משום דשנים שעשאו פטורין – הא הוי זה יכול וזה אינו יכול, שאין הנישא יכול לישא עצמו בלא הנושא, והנושא יש בו כח לנושאו אפילו היה מת! ואומר ר"י: דממשכן גמרינן, שלא היו נושאין דבר חי. שהתחשים והאילים היו הולכים ברגליהם, והחלזון מיד היו פוצעין אותו טרם ימות, דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה, כי היכי דליצליל ציבעיה: **אבל** אדם חי נושא את עצמו. תימה: דבריש "נוטל" (לקמן דף קמא:) משמע דפליגי נמי באדם. דקאמר גבי תינוק: רבא כרבי נתן סבירא ליה! ואומר רשב"א: דקטן כבהמה דמי, דמשרביט נפשיה. אך קשה לן, דבפרק "מפנין" (שם דף קכח:) תניא: מדדין בהמה חיה ועוף בחצר, אבל לא ברה"ר. והאשה מדדה את בנה ברה"ר, ופירש התם בקונטרס: דבהמה ברה"ר לא – שמא יגביהנה מן הארץ. וסתמא כרבנן דר' נתן דמחייבי, אבל בנה אי נמי מגבה ליה – הא באדם מודו רבנן דחי נושא את עצמו. [ושמא ההוא דבפרק "נוטל" איירי בתינוק בן יומו]: **בסוס** המיוחד לעופות. ובן בתירא מתיר בסוס – בכל הסוסים קאמר – ורבנן אוסרין בכל הסוסים משום סוס המיוחד לעופות, דלא חילקו חכמים בסוסים: **סוסא** דבי וייאדן. פר"ח: שכן ציידי עופות מניחין עליהן עופות שלהן, שצדין בהן עופות אחרים. אבל אין לפרש בעופות הניצודין – דהני כפותין נינהו, ואמר בסמוך דמודה רבי נתן בכפות: **והא** הני פרסאי. ואיהו לא מפליג למכור לשום גוי: **את** המת במטה חייב. נראה לר"י דמהכא קים לן בכל דוכתא דאית ליה לר' יהודה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. דמסתמא ת"ק דר"ש היינו רבי יהודה. כי ההיא דלעיל: זה אינו יכול וזה אינו יכול, דת"ק דר"ש היינו ר' יהודה, כדמוכח בגמ'. ורשב"א אומר דיש להביא מדתנן לעיל (דף צ.) ר' יהודה אומר אף המוציא משמשי ע"ז, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה: **רבי** שמעון פוטר. נראה לר"י: דמלאכה שאינה צריכה לגופה קרי כשעושה מלאכה ואין צריך לאותו צורך כעין שהיו צריכין לה במשכן, אלא לענין אחר. כי הצורך שהיתה מלאכה נעשית בשבילו במשכן הוא גוף (איסור) המלאכה ושורשו. ולפי זה אתי כולהו שפיר. הוצאת המת – אין צריך למת, ובמשכן היו צריכין לחפצים שהוציאו. צד נחש שלא ישכנו – אינו צריך לנחש, ובמשכן היו צריכין לתחש וחלזון. ומפיס מורסא להוציא ליחה המזיקתו, ואין עומד להכניס אויר ולהוציא ליחה תמיד, אע"פ שנעשה פתח גמור שהרי ראוי (הוא) להכניס ולהוציא אם היה צריך – מ"מ לא דמי לפתחים שבמשכן, שהיו עומדין להכניס ולהוציא. אבל לעשות לה פה – דמיא למשכן, וחייב. והריגת המזיקין – אין צריך להם, ובמשכן היו צריכין לעורות אילים הנשחטים. וחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה – ובמשכן היו צריכין לגומא לנעוץ בה, או לדבר אחר. וזב בכיס שלא יטנפו כליו – הוי אינה צריכה לגופה, שאינו צריך לכיס עצמו. ואפילו למנות ראיותיו או נקיים, דצריך הכיס – מ"מ אין צריך להוצאה זו, דה"נ סגי ליה אי יתיב בחד דוכתא. ומכבה גחלת שלא יזוקו בה רבים, וכחס על הנר ועל השמן או על הפתילה המהובהבת כבר – אין צריכין לגופן. שבמשכן לא היה כיבוי אלא לעשות פחמין בכיבוי זה, ומתקנין על יד כיבוי זה שיהו ראויין למלאכת הצורפין. וכיבוי כדי שלא יקדיחו הסממנין בבישולן – לא היה במשכן, כי זהירים היו שלא להרבות אש יותר מדאי. וכן סותר ע"מ לבנות נמי לא מחייב ר' שמעון, דבעי שתהא צריכה לגופה, אלא כגון שסותר ע"מ לתקן יותר ממה שהיה בתחלה, כגון שהבנין האחרון טוב מן הראשון, כדמוכח בשמעתיקא) דחס על הנר. וכן קורע על מתו או שובר כלים למירמי אימתא אאינשי דביתיה – אין צריכין לגופה, דבמשכן היתה קריעה לצורך תיקון דברב) הנקרע. ואע"ג דבהוצאה לא בעי רבי שמעון שיהא לגמרי כמו שהיה במשכן, דלא בעי מר לעשות לו טס, או ס"ת להגיה אע"פ שבמשכן הוצאת הנדבה היתה כדי לתקנה לעשות ממנה משכן וכלים. במקלקלים, כגון מכבה וסותר וקורע – מסתברא דצריך שיהא על מנת לתקן, כמו במשכן. ולא חשיבי המקלקלים צריכות לגופה – עד דהוי לגופו ולגופה. והא דלא קרי לה לגופו ולגופה, כיון דבעו תרוייהו – בכלל לגופה היא. אבל לגבי מר וס"ת, כיון דלא בעי אלא לגופו, דהא לא בעי במר לעשות בו טסג) וס"ת כדי להגיה בו – לא הוי בכלל לגופה. ולפי שצריכות לגופה הוי כעין דהוי במשכן כמו שפיר', הוצרך להשמיענו במר דלא בעינן לעשות לו טס כמו שהיה במשכן. ורש"י, דפירש: דברצונו לא היתה באה לו, ולא היה צריך לה שאינה אלא לסלקה מעליו, כמו צד נחש שלא ישכנו, או מכבה גחלת שלא יזוקו בו רבים – דברצונו שלא היה בעולם, וכן בפרק "במה מדליקין" (לעיל דף לא:) פירש: כחס על הפתילה המהובהבת כבר, דאינה צריכה לגופה משום דאין צריך לכיבוי זה, ואם לא הובערה מעולם הוה ניחא ליה, דהואיל וחס עליה, כי אית בה טפי הוה ניחא ליה בה, קשה מסותר על מנת לבנות כמו בתחלה, וקורע בחמתו למירמי אימתא אאינשי דביתיה, דהתם צריך למלאכה ורוצה הוא שיהא בעולם! ואין לומר דלא ניחא ליה שיצטרך למירמי אימתא, אם כן – מפיס מורסא לעשות לה פה יהא פטור, דברצונו היה שלא היה מורסא מעולם! וכן קורע יריעה שנפל בה דרנא על מנת לתפור, דברצונו לא היה נופל בה! וכן תופר בגד קרוע – ברצונו שלא היה קרוע. אלא צריך לפרש כדפירשתי: (שייך לע"ב) **גדול** כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. קשה לר"ת: דגבי טלטול דהוי איסורא דרבנן לא שרינן משום כבוד הבריות אלא ע"י ככר או תינוק. כדאמר בפרק "במה מדליקין" (לעיל דף ל:) ובפרק "כירה" (שם דף מג:)! ויש לומר: דשאני טלטול דאפשר על ידי ככר או תינוק, לכך לא התיר בענין אחר:

אהני

אהני מעשיו דאי משתקלא חדא כו'. באחת מארבע, דאי משתקלא חדא אחריתי נמי לא אזלא לה טומאה – כ"ע מודו דפטור, דהוי כמו חצי זית ממת גדול: **והא** דתנן פטור דאפיק חצי זית ממת גדול. וה"ה דהוה מצי לאוקמיה כגון דליכא אלא חצי זית בלבד, אלא דניחא ליה לשנויי בחצי זית ממת גדול, דהוי רבותא טפי. דאי ליכא אלא חצי זית מן הכל – פשיטא דפטור. ודווקא חצי זית, אבל כזית ממת גדול – חייב. אע"ג דאי משתקלה זית אחר לא אזלא טומאה – מ"מ אהני מעשיו, דמשחתכו לא גריר בתר המת, וכשיוציאו המת מן הבית וישאר כזית זה – יטמא כל הבית, ונמצא שעתה בהוצאה זו הוא גורם טהרה: **ממת** גדול. לאו דווקא גדול, אלא כלומר מב' זיתים או ג'.:

אבל בכלי ד"ה חייב. היינו כרבי יהודה, דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה. וא"ת: ודילמא רבנן כר"ש סבירא להו, ומנא ליה דמחייב בכלי? ויש לומר: דא"כ ליפלגי בכלי להודיעך כחן דרבנן. והא דקאמר מהו דתימא רבנן בכלי נמי פטרי – היינו פירושו דס"ל כר"ש, וכדפרישית. אבל רש"י פירש: דפטרי משום דלא שייכא גזיזה אלא בצמר. ואין נראה לר"י, דבהא ליכא למיטעי, דבכל בעלי חיים שייכא גזיזה, כדאמר לעיל: התולש כנף – חייב משום גוזז: **והוא** שפירשו כלפי מעלה. פירש בקונטרס: כנגד ראשי אצבעותיו, שהן למעלה כשמגביה ידיו. ור"ת מפרש: שכלפי גוף קרי כלפי מעלה, כדאשכחן בפ"ב דנדה (דף יג:) דקאמר: מן העטרה ולמעלה, והתם היינו לצד הגוף): **פוקסת**. מה שפירש בקונטרס פוקסת היינו סורקת ביד או במסרק אין נראה. דבגמרא משמע דהוי כעין טוויה, וסריקה אינה כעין טוויה כלל. ועוד: דא"כ היה שונה סורקת, כדתנן (נזיר דף מב.): נזיר חופף ומפספס, אבל לא סורקא): **וכי** דרך אריגה בכך. ואף על גב דקולע נימין חשיבא אריגה, כדאמרינן בפרק "במה אשה" (לעיל ד' סד.) – הכא בשער לא חשיבא אריגה כמו בבגד. ועוד: דהכא אין סופה להתקיים, שעומדת לסתירה:

החולב

**אַף בְּמוֹצִיא אֶת הַמֵּת לְקוֹבְרוֹ. אָמַר רָבָא: וּמוֹדֶה רַ' שִׁמְעוֹן בְּמַר לַחְפּוֹר בּוֹ, וְסֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת בּוֹ, דְּחַיָּיב. פְּשִׁיטָא! דְּאִי הָא נַמִי מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ הִיא – אֶלָּא מְלָאכָה שֶׁצְּרִיכָה לְגוּפָהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ?! מַהוּ דְּתֵימָא: עַד דְּאִיכָּא לְגוּפוֹ וּלְגוּפָהּ, כְּגוֹן מַר לַעֲשׂוֹת לוֹ טַס וְלַחְפּוֹר, סֵפֶר תּוֹרָה לְהַגִּיהַּ וְלִקְרוֹת בּוֹ – קָא מַשְׁמַע לָן. הַהוּא שַׁכְבָּא דַּהֲוָה בִּדְרוֹקְרָא, שְׁרָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְאַפּוֹקֵיהּ לְכַרְמְלִית. א"ל רַבִּי יוֹחָנָן אַחוּהּ דְּמָר בְּרֵיהּ דְּרַבָּנָא לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כְּמַאן – כְּר"ש, אֵימַר דְּפָטַר ר"ש מֵחִיּוּב חַטָּאת – אִיסּוּרָא דְּרַבָּנַן מִיהָא אִיכָּא! א"ל: הָאֱלֹהִים! דְּעָיְילַת בֵּיהּ אַתְּ, וַאֲפִילּוּ לְרַ' יְהוּדָה (שָׁרֵי). דְּמִי קָאָמִינָא לִרה"ר? לְכַרְמְלִית קָאָמִינָא! גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה תְּנַן הָתָם: הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טוּמְאָה וְהִכְוָה הַמִּחְיָה – עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. אִיתְמַר, אַחַת מִשְּׁתַּיִם חַיָּיב. אַחַת מִשָּׁלֹשׁ, רַב נַחְמָן אָמַר: חַיָּיב, רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: פָּטוּר. רַב נַחְמָן אָמַר: חַיָּיב, אַהֲנִי מַעֲשָׂיו, דְּאִי מִשְׁתַּקְלָא חֲדָא אַחֲרִיתִי – אָזְלָה לָהּ טוּמְאָה. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: פָּטוּר, הָשְׁתָּא מִיהַת הָא אִיתָא לְטוּמְאָה. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מְנָא אָמִינָא לָהּ – דִּתְנַן "וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵילָה – חַיָּיב" הָא חֲצִי זַיִת – פָּטוּר. וְהָתַנְיָא: חֲצִי זַיִת חַיָּיב! מַאי לָאו: הָא דְּתַנְיָא חַיָּיב – דְּאַפֵּיק חֲצִי זַיִת מִכַּזַּיִת, וְהָא דִּתְנַן פָּטוּר – דְּאַפֵּיק חֲצִי זַיִת מִכַּזַּיִת וּמֶחֱצָה. וְרַב נַחְמָן: אִידִי וְאִידִי חַיָּיב, וְהָא דִּתְנַן "פָּטוּר" – דְּאַפֵּיק חֲצִי זַיִת מִמֵּת גָּדוֹל. מַתְנִי' הַנּוֹטֵל צִפָּרְנָיו זוֹ בָּזוֹ, אוֹ בְּשִׁינָּיו, וְכֵן שְׂעָרוֹ, וְכֵן שְׂפָמוֹ, וְכֵן זְקָנוֹ, וְכֵן הַגּוֹדֶלֶת, וְכֵן הַכּוֹחֶלֶת, וְכֵן הַפּוֹקֶסֶת – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת. גְּמָ' אָמַר ר"א: מַחֲלוֹקֶת בְּיָד, אֲבָל בִּכְלִי חַיָּיב. פְּשִׁיטָא, "זוֹ בָּזוֹ" תְּנַן! מַהוּ דְּתֵימָא: רַבָּנַן בִּכְלִי נַמִי פָּטְרִי, וְהָא דְּקָתָנֵי "זוֹ בָּזוֹ" – לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַ' אֱלִיעֶזֶר, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַחֲלוֹקֶת לְעַצְמוֹ, אֲבָל לַחֲבֵירוֹ – דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר. פְּשִׁיטָא, "צִפָּרְנָיו" תְּנַן! מַהוּ דְּתֵימָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לַחֲבֵירוֹ נַמִי מְחַיֵּיב, וְהָא דְּקָתָנֵי "צִפָּרְנָיו" – לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּרַבָּנַן, קמ"ל. "וְכֵן שְׂעָרוֹ כו'". תָּנָא: הַנּוֹטֵל מְלֹא פִּי הַזּוּג – חַיָּיב. וְכַמָּה מְלֹא פִּי הַזּוּג? אָמַר רַב יְהוּדָה: שְׁתַּיִם. וְהָתַנְיָא: וְלַקָּרְחָה שְׁתַּיִם! אֵימָא: וְכֵן לַקָּרְחָה שְׁתַּיִם. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: הַנּוֹטֵל מְלֹא פִּי הַזּוּג בַּשַּׁבָּת – חַיָּיב, וְכַמָּה מְלֹא פִּי הַזּוּג – שְׁתַּיִם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַחַת. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְר"א בִּמְלַקֵּט לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוֹרוֹת, שֶׁאֲפִילּוּ אַחַת חַיָּיב. וְדָבָר זֶה – אַף בַּחוֹל אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה". תַּנְיָא, ר"ש בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: צִפּוֹרֶן שֶׁפֵּירַשׁ רוּבָּהּ, וְצִיצִין שֶׁפֵּרְשׁוּ רוּבָּן, בְּיָד – מוּתָּר, בִּכְלִי – חַיָּיב חַטָּאת. מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּבִכְלִי חַיָּיב חַטָּאת, וּבְיָד מוּתָּר לְכַתְּחִלָּה?! הָכִי קָאָמַר: פֵּירְשׁוּ רוּבָּן, בְּיָד – מוּתָּר, בִּכְלִי – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. לֹא פֵּירְשׁוּ רוּבָּן, בְּיָד – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, בִּכְלִי – חַיָּיב חַטָּאת. אָמַר רַב יְהוּדָה: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְהוּא שֶׁפֵּרְשׁוּ כְּלַפֵּי מַעְלָה, וּמְצַעֲרוֹת אוֹתוֹ. "וְכֵן הַגּוֹדֶלֶת כו'". גּוֹדֶלֶת כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת מִשּׁוּם מַאי מְחַיְּיבָא? אָמַר רַבִּי אָבִין א"ר יוֹסֵי בְּרַ' חֲנִינָא: גּוֹדֶלֶת מִשּׁוּם אוֹרֶגֶת, כּוֹחֶלֶת מִשּׁוּם כּוֹתֶבֶת, פּוֹקֶסֶת מִשּׁוּם טוֹוָה. אָמְרוּ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: וְכִי דֶּרֶךְ אֲרִיגָה בְּכָךְ, וְכִי דֶּרֶךְ כְּתִיבָה בְּכָךְ, וְכִי דֶּרֶךְ טְוִיָּה בְּכָךְ?! אֶלָּא א"ר אַבָּהוּ: לְדִידִי מְפָרְשָׁא לִי מִינֵּיהּ דְּרַ' יוֹסֵי בְּרַ' חֲנִינָא:

כוחלת

אַף בְּמוֹצִיא אֶת הַמֵּת לְקוֹבְרוֹ. וְלָא תֵּימָא לא פָּטַר אֶלָּא בְּמַנִּיחוֹ לַחוּץ, דְּאֵין צוֹרֶךְ לא לְגוּפוֹ שֶׁל מוֹצִיא וְלא לְגוּפָהּ שֶׁל הוֹצָאָה, דַּאֲפִילּוּ הוּא צוֹרֶךְ הַמֵּת – פָּטוּר: **מַר לַחְפּוֹר בּוֹ.** שֶׁהוּא צוֹרֶךְ הַמּוֹצִיא: **מַר לַעֲשׂוֹת לוֹ טַס וְלַחְפּוֹר.** מָרָה שֶׁנִּרְצַף פִּיו, וְצָרִיךְ לְהוֹשִׁיב עָלָיו כְּמִין טַס דַּק שֶׁיְּהֵא רָאוּי לַחְפּוֹר: **לְהַגִּיהַּ וְלִקְרוֹת: לְאַפּוֹקֵיהּ לְכַרְמְלִית.** שֶׁהָיָה מוּטָּל בְּבִזָּיוֹן, אוֹ בִּדְלֵיקָה אוֹ בַּחַמָּה. וְאִי מִשּׁוּם טִלְטוּל – מַנִּיחַ עָלָיו כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק: **לֹא תַּעֲשֶׂה.** לָאו דְּ"לא תָסוּר", כִּי הָכָא: **הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טוּמְאָה.** שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת שֶׁהַבַּהֶרֶת מְטַמְּאָה בָּהֵן: **וְהִכְוָה אֶת הַמִּחְיָה.** מִחְיַת בָּשָׂר חַי, וְהוּא סִימַן טוּמְאָה בַּשְׂאֵת, וְהִכְוָה זֶה לְבַטְּלָהּ מִשּׁוּם מִחְיָה, וּלְטַהֲרָהּ: **עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה.** דְּ"הִשָּׁמֵר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת" (דברים כד): **אֶחָד מִב'.** שֶׁלֹּא הָיוּ בָּהּ אֶלָּא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְתָלַשׁ הָאֶחָד: **חַיָּיב.** דְּשָׁקְלָא לְטוּמְאָה, שֶׁאֵין מְטַמְּאָה בְּפָחוֹת מִב'. דְּהָכִי יָלְפִינַן לָהּ בְּת"כ: שֵׂיעָר – שְׁנַיִם. וְחַיָּיב מַלְקוֹת: **מַאי לָאו הָא דְּתָנֵי חַיָּיב דְּאַפֵּיק חֲצִי זַיִת מִכַּזַּיִת.** דְּשָׁקְלֵיהּ וּבָצְרֵיהּ לְשִׁיעוּרָא: **וְהָא דְּתָנֵי פָּטוּר דְּאַפֵּיק חֲצִי זַיִת מִכַּזַּיִת וּמֶחֱצָה.** דְּאַף עַל גַּב דִּמְצַמְצֵם לְשִׁיעוּר – לָאו מִילְּתָא הִיא – וְלָא אָמְרִינַן: אַהֲנֵי, דְּאִי שָׁקֵיל מִינֵּיהּ פּוּרְתָּא – תּוּ לֵיתָא לְשִׁיעוּרָא: **מִמֵּת גָּדוֹל.** דְּלָא אַהֲנֵי מִידֵי: **מתני' וְכֵן שְׂעָרוֹ.** תּוֹלֵשׁ שְׂעַר רֹאשׁוֹ בְּיָדָיו: **וְכֵן הַגּוֹדֶלֶת.** שְׂעָרָהּ: **וְכֵן הַכּוֹחֶלֶת.** עֵינֶיהָ: **וְכֵן הַפּוֹקֶסֶת.** יֵשׁ מֵרַבּוֹתַי אוֹמְרִים: מְתַקֶּנֶת שְׂעָרָהּ בְּמַסְרֵק אוֹ בְּיָדֶי'. וְיֵשׁ שֶׁמְּפָרְשִׁין: טָחָה כְּמִין בָּצֵק עַל פָּנֶיהָ, וּכְשֶׁנּוֹטְלוֹ מַאֲדִים הַבָּשָׂר: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב.** בְּכוּלָּם חַטָּאת. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת. וְטַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא מִשּׁוּם מַאי מִיחַיֵּיב: **גמ' מַחֲלוֹקֶת בְּיָד.** בְּהָא שֶׁנּוֹטְלָן בְּיָדוֹ, וְלא בִּכְלִי, הוּא דְּפָטְרִי רַבָּנַן, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ גְּזִיזָה בְּכָךְ בְּחוֹל: **מַהוּ דְּתֵימָא בִּכְלִי נַמִי פָּטְרִי רַבָּנַן.** דְּאֵין כָּאן מִשּׁוּם גּוֹזֵז, דְּלָא שַׁיָּיךְ אֶלָּא בְּצֶמֶר בְּהֵמָה: **מַחֲלוֹקֶת לְעַצְמוֹ.** בְּהָא הוּא דִּמְחַיֵּיב ר' אֱלִיעֶזֶר, שֶׁיָּכוֹל לְאַמֵּן יָדוֹ לְעַצְמוֹ לְתַקְּנוֹ בְּלא כְּלִי: **אֲבָל לַחֲבֵרוֹ.** אֵין יָכוֹל לְאַמֵּן אֶת יָדוֹ לִיטוֹל יָפֶה בְּלִי כְּלִי: **פְּשִׁיטָא צִפָּרְנָיו תְּנַן.** שֶׁל עַצְמוֹ: **הַנּוֹטֵל מְלֹא פִּי הַזּוּג.** מְלא רֹאשׁ הַמִּסְפָּרַיִם: **חַיָּיב.** בְּשַׁבָּת, לְרַבָּנַן – בִּכְלִי, לְר' אֱלִיעֶזֶר – אַף בְּיָד. וְזֶהוּ שִׁיעוּרוֹ: **וְהָא תַּנְיָא.** בְּהַהִיא בָּרַיְיתָא בְּסֵיפָא: וְלַקָּרְחָה, שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה "לא תָשִׂימוּ קָרְחָה" (דברים יד) – שְׁתַּיִם הָוֵי קָרְחָה. מִכְּלָל דְּפִי הַזּוּג לָאו ב' שְׂעָרוֹת נִינְהוּ: **תַּנְיָא נַמִי הָכִי.** כְּרַב יְהוּדָה דְאָמַר שְׁתַּיִם: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר.** בְּאַחַת הוּא חַיָּיב, וְלָא בָּעֵינַן מְלא פִּי הַזּוּג: **אַחַת חַיָּיב.** שֶׁבְּאַחַת הוּא מַקְפִּיד שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּזָקֵן: **שִׂמְלַת אִשָּׁה.** וְדֶרֶךְ הַנָּשִׁים לְהַקְפִּיד עַל כָּךְ וּלְהִתְנָאוֹת: **צִיצִין.** כְּמִין רְצוּעוֹת דַּקּוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מֵעוֹר הָאֶצְבַּע סְבִיב הַצִּפּוֹרֶן: **שֶׁפֵּירְשׁוּ רוּבָּן.** קְרוֹבִין לִינָּתֵק: **מִי אִיכָּא מִידֵי כו'.** כֵּיוָן דְּבִכְלִי חַיָּיב חַטָּאת, בְּיָד אִיכָּא שְׁבוּת – גְּזֵירָה אַטּוּ כְּלִי: **כְּלַפֵּי מַעְלָה.** לְצַד הַצִּפּוֹרֶן הִתְחִילוּ לִפְרוֹשׁ, דְּקָא מְצַעֲרוּ לֵיהּ טְפֵי: **מִשּׁוּם כּוֹתֶבֶת.** שֶׁמּוֹלִיכָה מִכְחוֹל סְבִיב הָעַיִן, כְּאָדָם הַמּוֹלִיךְ קוּלְמוֹס סְבִיב הָאוֹת: **טוֹוָה.** שֶׁמְּתַקֶּנֶת שְׂעָרָהּ בֵּין אֶצְבְּעוֹתֶיהָ וּפוֹשְׁטַתּוֹ כְּשֶׁהוּא נִכְרָךְ. וְלָשׁוֹן הַשֵּׁנִי – עוֹשֶׂה מֵאוֹתוֹ בָּצֵק כְּמִין חוּט:

לעצמה

דהיינו לא רק במוציאו ומניחו בחוץ, שאין צורך בכך לא לגוף המוציא, ולא למלאכת ההוצאה עצמה, שהרי אינו מוציא את המת כדי להשתמש בו, אלא **אַף כְּמוֹצִיא אֶת הַמֵּת לְקוֹבְרוֹ**, שהוא צורך המת, שכיון שאין זה צורך המוציא, נחשבת הוצאה זו למלאכה שאינה צריכה לגופה.

הגמרא מביאה אופנים שבהם אף רבי שמעון מחייב: **אָמַר רָבָא, וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן** הפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה, **כְּמוֹצִיא מַר** [–מעדר] כדי **לַחְפּוֹר בּוֹ**, ובמוציא **סֵפֶר תּוֹרָה** כדי **לִקְרוֹת בּוֹ, דְּחַיָּיב**, כיון שיש בכך צורך למוציא.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא, דְּאִי הָא נַמִּי** – שאם תאמר שאף הוצאה זו **מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ הִיא**, ופטורים עליה לדעת רבי שמעון, יקשה, **אֶלָּא מְלָאכָה שֶׁצְּרִיכָה לְגוּפָהּ** שמתחייבים עליה לְדעת **רַבִּי שִׁמְעוֹן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – באיזה אופן מצינו אותה, ודאי בהוצאה לצורך השתמשות בחפץ שמוציא.

מתרצת הגמרא: החידוש בזה הוא, **מַהוּ דְּתִימָא** – שמא תאמר שאין ההוצאה נידונת כמלאכה הצריכה לגופה, **עַד דְּאִיכָּא** – שיש בה צורך בין **לְגוּפוֹ** של המוציא, **וּבֵין לְגוּפָהּ** של מלאכה, כלומר לצורך החפץ שמוציא, **וְכָגוֹן מַר** [–מעדר] שנמעך קצהו, ומוציאו כדי **לַעֲשׂוֹת לוֹ טַס** – ברזל דק בראשו לתקנו שיהיה ראוי לחפור, שזה צורך החפץ שמוציא, **וְגַם** כדי **לַחְפּוֹר בּוֹ**, שזה צורך המוציא, **אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה** שאינו מוגה, ומוציאו **לְהַגִּיהַּ** אותו, שזה צורך הספר שמוציא, **וְגַם** כדי **לִקְרוֹת בּוֹ**, שזה צורך המוציא, אולם המוציא מעדר כדי לחפור בו בלבד, או ספר תורה רק כדי לקרוא בו, היה עולה בדעתך לומר שאין הוצאה זו נחשבת מלאכה הצריכה לגופה, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבא שאף באופן זה נחשבת ההוצאה כמלאכה הצריכה לגופה.

הגמרא מביאה מעשה בענין הוצאת המת שנידון במשנתנו: **הַהוּא שִׁכְבָא דַּהֲוָה בְּדִרוֹקְרֵת** – בעיר דרוקרת היה מת אחד המוטל בבזיון בשבת, **שְׁרָא** [–התיר] **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְאַפּוּקֵיהּ** [–להוציאו] **לְכַרְמְלִית. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן אַחוּהּ דְּמַר בְּרֵיהּ דְּרַבְּנָא** [–אחיו של מר בן רבנא] **לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, כְּמַאן** – כשיטת מי התרת, ודאי **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** הפוטר בהוצאת מת, אמנם קשה לדבריך, שכן **אֵימַר** – מה שיכול אתה לומר הוא, **דְּפָטַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מֵחִיּוּב חַטָּאת** בהוצאת מת לרשות הרבים משום שאינה נצרכת לגופה, כיון שסבר שאינה אסורה מן התורה, אך גם לשיטתו **אִיסּוּרָא דְּרַבָּנָן מִיהָא אִיכָּא** – מכל מקום איסור מדרבנן יש בהוצאה זו, ואם כן מדוע התרת להוציאו לכרמלית. **אָמַר** לֵיהּ רב נחמן לרבי יוחנן, **הָאֱלֹהִים דְּעֵילַת בֵּיהּ אַתְּ** – נשבע אני שאתה עצמך תיכנס לסייע בהוצאתו, שהיתר גמור הוא, **וַאֲפִילּוּ** לְדעת **רַבִּי יְהוּדָה** המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה (**שָׁרֵי** – מותר), **דְּמִי קָאֲמִינָא** – וכי אמרתי שמותר להוציאו **לִרְשׁוּת הָרַבִּים**, שאז היה קשה על דברי שהרי לדעת רבי יהודה יש בכך איסור דאורייתא, הרי רק **לְכַרְמְלִית קָאֲמִינָא** – אמרתי שמותר להוציאו, וההוצאה אליה אסורה רק מדרבנן, והתרתי משום שיש כלל שגָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת **שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה**, כלומר, שחכמים החשיבו את כבוד הבריות, לדחות מפניו איסור 'לא תעשה' של 'לא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל' (דברים יז יא), האוסר לעבור על דברי חכמים, וגם כאן מותר להוציא את המת לכרמלית אף שאסרו חכמים הוצאה זו, כדי שלא יהא מוטל בבזיון.

הגמרא מביאה מחלוקת השייכת לנידון במשנתנו בענין המוציא חתיכה מן המת: **תְּנַן הָתָם** במשנה בנגעים (פ"ז מ"ד), **הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טוּמְאָה** שהם שתי שערות לבנות הצומחות בנגע הבהרת, שעל ידן הנגע מטמא (ויקרא יג ג), ובכך שתולשן מטהר עצמו מן הבהרת, **וְכֵן** מי שהֶכְוָה באש את **הַמִּחְיָה** – בשר חי, שהוא סימן טומאה כשנמצא בתוך נגע השאת (שם יג י–יא), ובכך שהכווהו ביטל את מראה הבשר החי, וטיהר עצמו מן השאת, **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה**, שנאמר (דברים כד ח) 'הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת', ואמרו חכמים (עירובין צו.) שכל מקום שנאמר 'השמר' אינו אלא לא תעשה, ו'השמר' זה הוא אזהרה שלא לבטל ממנו את סימני הטומאה כדי לטהרו.

וְאִיתְּמַר – נאמר על כך בבית המדרש, התולש שערה לבנה **אַחַת מִתּוֹךְ שְׁתַּיִם** שהיו בנגעו, לדברי הכל **חַיָּיב** מלקות, כיון ששיער לבן שנאמר בפרשת הנגעים שמטמא את הנגע (שם יג ג), דרשו חכמים (תו"כ תזריע פ"ב) שהן שתי שערות לבנות, ורק אם יש את שתיהן טמא, ואם תלש אחת מהן הועיל לטהר את נגעו, ועבר על 'לא תעשה' האמור. אך אם תלש שערה לבנה **אַחַת מִתּוֹךְ שָׁלֹשׁ** שהיו בנגעו, ונשארו שתים, שעדיין יש בהם כדי לטמאו, באופן זה נחלקו האמוראים, **רַב נַחְמָן אָמַר** שהתולש **חַיָּיב**, **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר** שהוא **פָּטוּר**. וטעמם הוא כך, **רַב נַחְמָן שאָמַר חַיָּיב**, שכן **אֲהֲנֵי** [–הועילו] **מַעֲשָׂיו** לטהרו בכך **דְּאִי מִשְׁתַּקְלָא חֲדָא אַחֲרִיתִי אָזְלָה לָהּ טוּמְאָה** – שאם תנטל אחת מהשערות הנשארות, יטהר מן הטומאה. וטעמו של **רַב שֵׁשֶׁת שאָמַר פָּטוּר**, שכן **הַשְׁתָּא מִיהַת הָא אִיתָא לְטוּמְאָה** – מכל מקום עתה הטומאה נשארה, ולא נתבטלה במעשהו, ומה בכך שאחר כך תנטל שערה נוספת ויטהר.

רב ששת מביא ראיה לדבריו: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מְנָא אֲמִינָא לָהּ** – מהיכן למדתי לומר כן, **מִדְּתָנֵן** – מכך ששנינו במשנתנו (לעיל צב:), **וְכֵן** המוציא **כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵילָה, חַיָּיב**, ויש לדייק, **הָא** – אך אם הוציא רק **כַּחֲצִי זַיִת, פָּטוּר**. וקשה, **וְהָתַנְיָא** בברייתא, שאף אם הוציא רק **כַּחֲצִי זַיִת, חַיָּיב, מַאי לָאו** – האם אין התירוץ לכך כדברי, **דְּהָא דְּתַנְיָא** בברייתא **שחַיָּיב**, מדובר באופן **דְּאַפִּיק** [–שהוציא] **כַּחֲצִי זַיִת מִתּוֹךְ כַּזַּיִת** מן המת שהיה בבית, שכיון שהועיל בכך שנטלו שהפחית את שיעור הטומאה, שהרי לא נשאר בבית כזית שהוא שיעור טומאה, ונטהר הבית, הוצאתו חשובה, ולכן חייב עליה, **וְהָא דְּתַנִּין** במשנתנו **שפָּטוּר**, מדובר באופן **דְּאַפִּיק** [–שהוציא] **כַּחֲצִי זַיִת מִתּוֹךְ כַּזַּיִת וּמֶחֱצָה** מן המת, שכיון שגם לאחר הוצאתו נשאר בבית כזית שהוא שיעור המטמא, אף שהועיל בכך שצמצם את שיעור הטומאה, ואם ינטל משהו נוסף יטהר הבית, מכל מקום אין הוצאתו חשובה, כיון שעתה עדיין יש שיעור טומאה. והוא הדין בסימני טומאה, שכל זמן שהשאיר שתי שערות שהם שיעור טומאה, לא הועיל במעשהו כלום, אף שאם תנטל שערה נוספת יטהר.

רב נחמן חולק על כך ומתרץ את הסתירה בין המשנה לברייתא לפי שיטתו: **וְרַב נַחְמָן** סובר, **דאִידִי וְאִידִי** – שבין כשהוציא כחצי זית מכזית, ובין כשהוציאו מכזית ומחצה, **חַיָּיב**, וכמבואר בברייתא, **וְהָא דְּתַנִּין** במשנתנו **שפָּטוּר**, היינו באופן **דְּאַפִּיק** [–שהוציא] **כַּחֲצִי זַיִת מִמֵּת גָּדוֹל**, שגם לאחר הוצאתו נשאר בבית יותר משיעור טומאה, ולכן לא הועיל בהוצאתו כלל.

משנה

משנה זו דנה במלאכת גוזז, ועוד מלאכות: **הַנּוֹטֵל צִפָּרְנָיו זוֹ כָּזוֹ**, כלומר, שבצפרני ידו האחת נוטל את צפרני ידו האחרת, **אוֹ** שנוטל את צפרניו **בְּשִׁנָּיו, וְכֵן** התולש **שְׂעָרוֹ** [–שער ראשו] בידיו, **וְכֵן שְׂפָמוֹ, וְכֵן זְקָנוֹ, וְכֵן הַגּוֹדֶלֶת** – קולעת שער ראשה, **וְכֵן הַכּוֹחֶלֶת** – נותנת כחול בעיניה כדי שתהיינה נאות, **וְכֵן הַפּוֹסֶקֶת** – מתקנת שערה במסרק או בידיה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב** בכולם חטאת, **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת** – מדרבנן.

גמרא

רבי אליעזר וחכמים נחלקו במשנתנו אם הנוטל צפרניו או שערו חייב חטאת. הגמרא מגבילה את מחלוקתם: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַמַּחֲלוֹקֶת** בין רבי אליעזר לחכמים, היא דווקא כשנוטל את צפרניו או שערו **בְּיָד**, שבאופן זה פטרו חכמים, מפני שאין דרך גזיזה כן בחול, **אֲבָל** הנוטל **בְּכֶלִי**, לדברי הכל **חַיָּיב** חטאת, משום תולדת גוזז. מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – פשוט שמחלוקתם היא דווקא בנוטל בידו, שהרי 'הנוטל צפרניו זוֹ כָּזוֹ' **תְּנַן** [–שנינו בלשון משנתנו], ומבואר בזה שמחלוקתם היא דווקא באופן שנטל בידו, ולמה הוצרך רבי אלעזר להשמיענו זאת. מתרצת הגמרא: **מַהוּ**

המשך בעמוד לה

כּוֹחֶלֶת מִשּׁוּם צוֹבַעַת, גּוֹדֶלֶת וּפוֹקֶסֶת מִשּׁוּם בּוֹנֶה. תמהה הגמרא: **וְכִי דֶּרֶךְ בִּנְיָן בְּכָךְ** [–בתיקון שיער]. משיבה הגמרא: **אִין** – אכן, **וּכְדַרְדַּשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא,** נאמר בבריאת חוה (בראשית ב כב) 'וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע', לשון 'ויבן' מִלַּמֵּד שֶׁקִּילְעָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה, כלומר, קלע את שערה, וְהֵבִיאָהּ אֵצֶל אָדָם הראשון, שֶׁכֵּן בְּכִרְכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְקִלְעִיתָא – לקליעת שער האשה, בַּנְיָתָא – בנין.

הגמרא מביאה ברייתא שנאמר בה פרט נוסף בדין גודלת, כוחלת ופוקסת: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, גּוֹדֶלֶת, כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת, לְעַצְמָהּ פְּטוּרָה,** לפי שאינה יכולה לבנות יפה, מאחר שאינה רואה את שערה, לַחֲבֵרְתָּהּ חַיֶּבֶת, כיון שרואה ובונה היטב.

דבר נוסף שאמר רבי שמעון בן אלעזר באיסורי שבת: **וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִשָּׁה לֹא תַּעֲבִיר סָרָק** [–צבע אדום שבא מקנים] **עַל פָּנֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁצּוֹבַעַת.**

הגמרא מביאה ברייתא השונה עוד מלאכות שנחלקו בהם רבי אליעזר וחכמים: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הַחוֹלֵב** את הבהמה, **וְהַמְחַבֵּץ** – העושה פעולה שעל ידה נפרדים מי החלב מהחלב ונעשה גוש, **וְהַמְגַבֵּן** – מקבץ את פתיתי הגבינה ומדבקן לגוש אחד, כל אלו שעשו כְּשִׁיעוּר גְּרוֹגֶרֶת, וכן **הַמְכַבֵּד** – מטאטא את הבית, **וְהַמְרַצֵּף** – המזלף מים על קרקע הבית כדי לגרום לאבק שלא יעלה, **וְהָרוֹדֶה** – המפריד את **חַלּוֹת הַדֶּבֶשׁ** מן הכוורת, כל אלו אם **שָׁגַג** בהם **בְּשַׁבָּת, חַיָּב חַטָּאת,** ואם **הֵזִיד** בהם **בְּיוֹם טוֹב, לוֹקֶה אַרְבָּעִים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין בשבת ובין ביום טוב, **אֵינוֹ** אסור **אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת,** דהיינו מדרבנן.

הגמרא דנה בטעם החיוב בחולב, מחבץ ומגבן: **רַב נַחְמָן בַּר גּוּרְיָא אִיקְּלַע** [–הזדמן] **לִנְהַרְדְּעָא, בָּעוּ מִינֵּיהּ** – שאלו אותו בני הישיבה, 'חוֹלֵב' **מִשּׁוּם מַאי** [–מחמת מה] **מִיחַיַּיב. אָמַר לְהוּ** [–להם], **מִשּׁוּם חוֹלֵב.** שאלו אותו, 'מְחַבֵּץ' **מִשּׁוּם מַאי מִיחַיַּיב. אָמַר לְהוּ, מִשּׁוּם מְחַבֵּץ.** עוד שאלוהו, 'מְגַבֵּן' **מִשּׁוּם מַאי חַיָּיב, אָמַר לְהוּ, מִשּׁוּם מְגַבֵּן.**

תמהו בני הישיבה על תשובותיו **וְאָמְרוּ** לֵיהּ, **וכי רַבָּךְ קָטִיל קָנֵי בְּאַגְמָא הֲוָה** – חותך קנים מן האגם היה ולא ידע לפרש משנה. **אֲתָא שְׁאִיל בֵּי מִדְרְשָׁא** – בא רב נחמן ושאל שאלות אלו בבית המדרש, **אָמְרוּ** לֵיהּ, 'חוֹלֵב' **חַיָּיב מִשּׁוּם מְפָרֵק,** כמו מפרק משא, שמפרק אוכל ממקום שנתכסה בו, ותולדת דש הוא. 'מְחַבֵּץ' **חַיָּיב מִשּׁוּם בּוֹרֵר,** כיון שעל ידי פעולתו נפרדים הגושים ממי החלב הרי הוא בורר אוכל מתוך פסולת. ו'מְגַבֵּן' **חַיָּיב מִשּׁוּם בּוֹנֶה.**

הגמרא מבארת את טעם החיוב ברודה חלות דבש: שנינו לעיל בברייתא, **הַמְכַבֵּד, הַמְרַצֵּף וְהָרוֹדֶה חַלּוֹת דְּבַשׁ, שָׁגַג בְּשַׁבָּת, חַיָּיב חַטָּאת. הֵזִיד בְּיוֹם טוֹב, לוֹקֶה אַרְבָּעִים. דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִעָזָר, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שמחשיב חלות דבש כמחוברים לקרקע, ומחייב חטאת את הרודה אותם, משום תולש. **דִּכְתִיב** (שמואל א' יד כז) 'וַיִּטְבּוֹל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבַשׁ', **וְכִי מָה עִנְיַן יַעַר אֵצֶל דְּבַשׁ,** הרי הפסוק מדבר על דבש במקום גידולו, והיה לו לומר 'ויטבול אותה בחלת הדבש', ומדוע שינה הכתוב ואמר 'יערת הדבש', **אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, מַה יַּעַר הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּיב חַטָּאת, אַף חַלּוֹת דְּבַשׁ** במקום גידולם, כלומר בכוורת, **הָרוֹדֶה מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּיב חַטָּאת** משום תולש.

הגמרא מביאה אופן המותר בריבוץ ואת טעם האיסור לרבץ: **אַמֵּימַר שְׁרָא זִילְחָא** – התיר לרבץ את הבתים **בְּמָחוֹזָא** [–שם עיר], **כִּי אָמַר, טַעְמָא מַאי אָמוּר רַבָּנַן** – מה הטעם שאמרו חכמים שאסור לרבץ, **דֵּילְמָא אָתֵי לְאַשְׁוֵיי גּוּמּוֹת** – שמא יבא להשוות גומות, **הָכָא לֵיכָּא גּוּמּוֹת** – כאן במחוזא אין גומות, כיון שבתיה מרוצפים, ולא שייך חשש זה.

אופן נוסף המותר בריבוץ: **רָבָא תּוֹסְפָאָה אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּינָא דְּקָא מִצְטַעֵר מֵהֶבְלָא** – פגש את רבינא שהיה מצטער מהבל שנוצר מחמת האבק שעלה, **וְאָמְרִי לֵהּ** – ויש אומרים, **מַר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרָבָא אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַב אַשִּׁי דְּקָא מִצְטַעֵר מֵהֶבְלָא. אָמַר לֵיהּ, לֵא סָבַר לֵהּ מַר לְהָא דְּתַנְיָא** – האם אינך סובר את מה ששנינו בברייתא, **הָרוֹצֶה לְרַבֵּץ אֶת בֵּיתוֹ בַּשַּׁבָּת, מֵבִיא עֲרֵיבָה** [–קערה גדולה] **מְלֵאָה מַיִם, וְרוֹחֵץ פָּנָיו בְּזוּית זוֹ, יָדָיו בְּזוּית זוֹ, רַגְלָיו בְּזוּית זוֹ, וְנִמְצָא הַבַּיִת מִתְרַבֵּץ מֵאֵלָיו,** ולמה אינך משתמש בעצה זו. **אָמַר לֵיהּ, לָאו אַדַּעְתַּאי** – לא זכרתי זאת.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת שמביאה היתר זה: **תְּנָא** – שנינו בברייתא, **אִשָּׁה חֲכָמָה,** כגון אשת תלמיד חכם ששמעה מבעלה, או בת תלמיד חכם ששמעה מאביה שניתן לרבץ בהערמה, **מְרַבֶּצֶת בֵּיתָהּ בַּשַּׁבָּת** על ידי שרוחצת כדים בזוית זו וכוסות בזוית זו.

עד עתה התירה הגמרא לרבץ רק באופן שאינו מתכוין לרבץ, וכגון שרוחץ ידיו וכדומה. עתה מסיקה הגמרא שמותר אף במתכוין לרבץ. אומרת הגמרא: **וְהַאידְּנָא דִּסְבִירָא לָן** – וכיום שאנו סוברים **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שדבר שאין מתכוין מותר, **שָׁרֵי** – מותר לרבץ **אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה,** כלומר אף כשמתכוין לרבץ, שהרי אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות את קרקע הבית, אלא שלא יעלה אבק.

משנה

משנתנו דנה במלאכת קוצר: **הַתּוֹלֵשׁ** זרעים **מֵעָצִיץ נָקוּב** [–שיש בו נקב], **חַיָּיב** משום תולש, מפני שחשוב כמחובר לקרקע, **וְהַתּוֹלֵשׁ** מעציץ **שֶׁאֵינוֹ נָקוּב, פָּטוּר,** מפני שאינו כמחובר. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בָּזֶה וּבָזֶה** – בין בעציץ נקוב בין בעציץ שאינו נקוב, מפני שלדעתו אין הנקוב נחשב כמחובר.

גמרא

במשנה הובאה דעת רבי שמעון הפוטר בעציץ נקוב, הגמרא מקשה סתירה בדעתו: **רְמִי** [–הקשה] **לֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבָא, וְאָמְרִי לֵהּ** – ויש אומרים **שֶׁרַבִּי חִיָּיא בַּר רַב** הקשה **לְרַב, תְּנַן** – שנינו במשנתנו, 'רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בָּזֶה וּבָזֶה', **אִלְּמָא** – מוכח מלשון המשנה 'פוטר בזה ובזה', שעציץ **נָקוּב לְרַבִּי שִׁמְעוֹן כְּשֶׁאֵינוֹ נָקוּב מְשַׁיֵּי לֵיהּ** [–מחשיבו], שמלשון זו משמע שהם שוים לגמרי, ועציץ נקוב נחשב כתלוש לכל דבר. **וּרְמִינְהוּ** – קשה על כך מברייתא אחרת, ששנינו, 'רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין בֵּין נָקוּב לְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב

תכלית הכוונה היא הירידה למטה לברר בירורים בעניינים גשמיים.

ממאמר פרשת שלח ה'תשמ"ז

לְעַצְמָהּ פְּטוּרָה. שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִבְנוֹת יָפֶה, וְאֵין דֶּרֶךְ בִּנְיָן, אֶלָּא אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ שֶׁרוֹאָה וְעוֹשָׂה: **וְכֵן.** מִילְּתָא אַחֲרִיתִי דְּשַׁבָּת לְאִיסּוּרָא: **סָרָק.** צֶבַע אָדוֹם הוּא, הַבָּא בְּקָנִים שֶׁקּוֹרִין טיפוניי"ן: **הַמְחַבֵּץ.** הַמַּעֲמִיד הֶחָלָב בַּקֵּיבָה. וְל"נ: מְחַבֵּץ – עוֹשֶׂה כְּמִין כְּלִי גֶּמִי, וְנוֹתֵן הַקִּפּוּי בְּתוֹכוֹ, וּמֵי הֶחָלָב שֶׁהֵן נַסְיוֹבִי נוֹטְפִין, וְלוֹעֲזִין אוֹתָן אנקייד"ש: **הַמְכַבֵּד.** אֶת הַבַּיִת: **וְהַמְרַבֵּץ.** בְּמַיִם, לְהַרְבִּיץ אֶת הָאָבָק שֶׁלֹּא יַעֲלֶה: **חַיָּיב חַטָּאת.** לְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּהָרוֹדֶה חַלּוֹת דְּבַשׁ חַיָּיב מִשּׁוּם תּוֹלֵשׁ, (מְחַבֵּץ חַיָּיב מִשּׁוּם בּוֹרֵר), וּמְכַבֵּד וּמְרַבֵּץ מִשּׁוּם בּוֹנֶה: **אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה.** אֶחָד שַׁבָּת וְאֶחָד יו"ט: **מִשּׁוּם שְׁבוּת.** דִּילְמָא כִּי כָּנֵיס לֵיהּ מִתְמַלְּאִין הַגּוּמּוֹת שֶׁבַּבַּיִת מֵאֲלֵיהֶן, וְהָוֵי בִּנְיָן: **קָטֵיל קָנֵי בְּאַגְמָא.** חוֹתֵךְ קָנִים מִן הָאֲגָם הָוֵה, לֹא יָדַע לְפָרֵשׁ מִשְׁנָה: **מְפָרֵק.** כְּמוֹ מְפָרֵק מַשֹּׂאוֹי, שֶׁפּוֹרֵק אוֹכֶל מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְכַּסָּה בּוֹ, וְהָוֵי תּוֹלֶדֶת דָּשׁ. וְאִית דְּאָמְרִי תּוֹלָדָה דְּקוֹצֵר – וְלֹא הִיא, דְּלָאו מְחוּבָּר הוּא, אֶלָּא פְּקִיד וַעֲקִיר, וְקָאֵי בַּעֲטִינֵי הַדַּד כִּתְבוּאָה בְּקַשֶּׁיהָ. וּלְשׁוֹן מְפָרֵק נַמִּי לֹא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר, אֶלָּא לְשׁוֹן תּוֹלֵשׁ: **בּוֹרֵר.** אוֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסוֹלֶת: **זִילְחָא.** לְרַבֵּץ הַבַּיִת, וְרִצְפַת אֲבָנִים הָיְתָה בְּכָל הָעִיר: **מֵהַבְלָא.** שֶׁהָיָה אָבָק עוֹלֶה, וּמַרְבֶּה הֶבֶל: **לָאו אַדַּעְתַּאי.** לֹא הָיִיתִי זָכוּר. וְרַבּוֹתַי פֵּירְשׁוּ: לָא סְבִירָא לִי: **אִשָּׁה חֲכָמָה.** אֵשֶׁת ת"ח, אוֹ בַּת ת"ח שֶׁשָּׁמְעָה מֵאָבִיהָ: **מְרַבֶּצֶת בֵּיתָהּ.** רוֹחֶצֶת קִיתּוֹנִיּוֹת בְּזָוִית זוֹ, וְכוֹסוֹת בְּזָוִית זוֹ: **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.** דְּדָבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מוּתָּר. וְהַמְרַבֵּץ אֵינוֹ מִתְכַּוֵּין לְהַדְבִּיק עָפָר בַּגּוּמָּא וּלְהַשְׁווֹת הַבַּיִת, אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲלֶה אָבָק: **מתני' הַתּוֹלֵשׁ מֵעָצִיץ נָקוּב חַיָּיב.** דְּהָוֵי כִּמְחוּבָּר, דְּיוֹנֵק מִן הַקַּרְקַע ע"י הַנֶּקֶב, שֶׁמֵּרִיחַ לַחְלוּחִית הַקַּרְקַע וַאֲפִילּוּ הַנֶּקֶב בְּדוֹפְנוֹ:

אלא

**כּוֹחֶלֶת מִשּׁוּם צוֹבַעַת, גּוֹדֶלֶת וּפוֹקֶסֶת – מִשּׁוּם בּוֹנָה. וְכִי דֶּרֶךְ בִּנְיָן בְּכָךְ?! אִין, כִּדְדָרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא: "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע" מְלַמֵּד שֶׁקִּילְּעָה הקב"ה לְחַוָּה וֶהֱבִיאָהּ אֵצֶל אָדָם, שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְקַלְעִיתָא בְּנִיָּתָא. תַּנְיָא, ר"ש בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גּוֹדֶלֶת כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת, לְעַצְמָהּ – פְּטוּרָה, לַחֲבֶרְתָּהּ – חַיֶּיבֶת. וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אִשָּׁה לֹא תַּעֲבִיר סָרָק עַל פָּנֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁצּוֹבַעַת. תָּנוּ רַבָּנַן הַחוֹלֵב וְהַמְחַבֵּץ וְהַמְגַבֵּן כַּגְּרוֹגֶרֶת, הַמְכַבֵּד, וְהַמְרַבֵּץ, וְהָרוֹדֶה חַלּוֹת דְּבַשׁ, שָׁגַג בַּשַּׁבָּת – חַיָּיב חַטָּאת, הֵזִיד בְּיוֹם טוֹב – לוֹקֶה אַרְבָּעִים, דִּבְרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר. וְחכ"א: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה אֵינוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת. רַב נַחְמָן בַּר גּוּרְיָא אִיקְלַע לִנְהַרְדְּעָא, בָּעוּ מִינֵּיהּ: חוֹלֵב מִשּׁוּם מַאי מִיחַיַּיב? אֲמַר לְהוּ: מִשּׁוּם חוֹלֵב. מְחַבֵּץ מִשּׁוּם מַאי מִיחַיַּיב? אֲמַר לְהוּ: מִשּׁוּם מְחַבֵּץ. מְגַבֵּן מִשּׁוּם מַאי חַיָּיב? אֲמַר לְהוּ: מִשּׁוּם מְגַבֵּן. אֲמַרוּ לֵיהּ: רַבָּךְ קָטֵיל קָנֵי בְּאַגְמָא הֲוָה. אֲתָא שְׁאֵיל בֵּי מִדְרָשָׁא, אֲמַרוּ לֵיהּ: חוֹלֵב חַיָּיב מִשּׁוּם מְפָרֵק, מְחַבֵּץ חַיָּיב מִשּׁוּם בּוֹרֵר, מְגַבֵּן חַיָּיב מִשּׁוּם בּוֹנֶה. הַמְכַבֵּד, הַמְרַבֵּץ וְהָרוֹדֶה חַלּוֹת דְּבַשׁ, שָׁגַג בַּשַּׁבָּת – חַיָּיב חַטָּאת, הֵזִיד בְּיו"ט – לוֹקֶה אַרְבָּעִים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. א"ר אֶלְעָזָר: מ"ט דְּרַ' אֱלִיעֶזֶר – דִּכְתִיב "וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבָשׁ" וְכִי מָה עִנְיַן יַעַר אֵצֶל דְּבַשׁ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה יַּעַר, הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת – חַיָּיב חַטָּאת, אַף חַלּוֹת דְּבַשׁ הָרוֹדֶה מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת – חַיָּיב חַטָּאת. אָמֵימַר שְׁרָא זִילְחָא בִּמְחוֹזָא, אֲמַר: טַעְמָא מַאי אַמּוּר רַבָּנַן – דִּילְמָא אָתֵי לְאַשְׁוֹיֵי גּוּמּוֹת, הָכָא לֵיכָּא גּוּמּוֹת. רָבָא תּוֹסְפָאָה אַשְׁכַּחֵיהּ לְרָבִינָא דְּקָא מִצְטַעֵר מֵהַבְלָא, וְאָמְרִי לָהּ מָר קַשִּׁישָׁא בְּרֵי' דְּרָבָא אַשְׁכַּחֵיהּ לְרַב אַשִׁי דְּקָא מִצְטַעֵר מֵהַבְלָא, א"ל: לָא סָבַר לָהּ מָר לְהָא דְּתַנְיָא: הָרוֹצֶה לְרַבֵּץ אֶת בֵּיתוֹ בַּשַּׁבָּת מֵבִיא עֲרֵיבָה מְלֵאָה מַיִם וְרוֹחֵץ פָּנָיו בְּזָוִית זוֹ, יָדָיו בְּזָוִית זוֹ, רַגְלָיו בְּזָוִית זוֹ, וְנִמְצָא הַבַּיִת מִתְרַבֵּץ מֵאֵלָיו. א"ל: לָאו אַדַּעְתַּאי. תָּנָא: אִשָּׁה חֲכָמָה מְרַבֶּצֶת בֵּיתָהּ בַּשַּׁבָּת. וְהָאִידָנָא דִּסְבִירָא לָן כְּרַ' שִׁמְעוֹן – שָׁרֵי אֲפִי' לְכַתְּחִלָּה. מַתְנִי' הַתּוֹלֵשׁ מֵעָצִיץ נָקוּב – חַיָּיב, וְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב – פָּטוּר. וְר"ש פּוֹטֵר בָּזֶה וּבָזֶה. גמ' רָמֵי לֵיהּ אַבַּיֵּי לְרָבָא, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר רַב לְרַב: תְּנַן "רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בָּזֶה וּבָזֶה", אַלְמָא: נָקוּב לְר"ש כְּשֶׁאֵינוֹ נָקוּב מְשַׁוֵּי לֵיהּ; וּרְמִינְהוּ, ר"ש אוֹמֵר: אֵין בֵּין נָקוּב לְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב

אלא

החולב משום דש הוא. כדפי' בקונט', ואתיא ברייתא כר' יהודה דאמר יש דישה שלא בגידולי קרקע כדפרי' לעיל בפ' "כלל גדול" (לעיל דף עג:). וכן נראה לר"י, דודאי כרבי יהודה אתיא. דהא אסרי חכמים ריבוץ משום שבות, ולר"ש שרי לקמן אפילו לכתחלה: **המכבד** והמרבץ. תימה: דע"כ מיירי דלא הוי פסיק רישיה שישוה הגומות, דאי פסיק רישיה – היכי שרי לקמן ר"ש לכתחילה? הא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות! וכיון דלא הוי פסיק רישיה – אמאי מחייב ר' אליעזר חטאת? האמר בפ' "אמר להם הממונה" (יומא ד' לד:) גבי צירוף עששיות דדבר דאין מתכוין מותר לר' יהודה מן התורה, דלא הוי מלאכת מחשבת! וי"ל: דבהא פליגי, דר' אליעזר סבר דהוי פסיק רישיה, ורבנן סברי דלא הוי. והא דאמר והאידנא דסבירא לן כר' שמעון שרי לכתחלה – אע"ג דאפשר דסבר ר"ש דהוי פסיק רישיה – מכל מקום הש"ס סבר כרבנן דלא הוי פסיק רישיה, הילכך שרי לכתחלה, כיון דקיימא לן כר"ש [עי' תוספות סנהדרין פה. ד"ה ור"ש]:

והרודה חלות דבש. תימה לר"י: אמאי לוקה בי"ט ולרבי אליעזר ורבנן נמי לא פליגי אלא משום דלא חשבי לה מלאכה, והא תנן בפ"ק דמגילה (דף ז:): אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ר' יהודה אומר: אף מכשירי אוכל נפש. וקאמר בגמ': מ"ט דת"ק – אמר קרא "הוא לבדו יעשה לכם" הוא ולא מכשירין. ורבי יהודה – כתיב "הוא" וכתיב "לכם", כאן במכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט, וכאן במכשירין שא"א כו'. מכלל דאוכל נפש שרי רבי יהודה אפי' באפשר! ורבנן נמי, משמע דלא פליגי אלא במכשירין, ולא באוכל נפש. ועוד: דהך ברייתא כר' יהודה, כדפרישית. ועוד: דבפ' "תולין" (לקמן דף קלז:) אמרינן דר' אליעזר סבר כרבי יהודה, ועדיפא מדרבי יהודה, ושרי אפילו אפשר לעשותן מעי"ט. וליכא למימר דמיירי ברודה לצורך חול – דמכ"מ תקשי למאן דאית ליה "הואיל ואי מקלעי ליה אורחין" בפרק "אלו עוברין" (פסחים ד' מו:)! ועוד: דרבי אליעזר גופיה אית ליה התם הואיל! ואור"י: דאיכא לאוקמי ברודה סמוך לחשיכה, דלא חזי תו לאורחין. אי נמי – בדבש שהדביש, או אסור בהנאה – דלא חזי לאכילה. ומיהו, תימה לר"י: כיון דמותר לגבן בי"ט מן התורה, אפילו באפשר, אפילו לא יהא מותר מדרבנן אלא בדלא אפשר – אם כן נפל ביתו בי"ט יהא מותר לבנותו בי"ט, דמתוך שהותר בנין לצורך, דמגבן הוי משום בונה, כדאמר בסמוך – הותר נמי שלא לצורך, ובלבד שיהא צורך היום לאכול בתוכו שלא יכנו שרב ושמש! וי"ל: דאסור מדרבנן, דהוי עובדא דחול, כי היכי דאסורין טחינה והרקדה ביו"ט: **שרא** זילחא במחוזא. תימה: דבשילהי "תמיד נשחט" (שם ד' סד.) תנן: כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים. ומפרש בגמ' דשלא ברצון חכמים – היינו שלא ברצון ר' אליעזר. דאי רבנן – שבות הוא, ואין שבות במקדש. דתניא: המכבד והמרבץ כו'. ומדמוקי מתני' כר"א, משמע דמחייב מדאורייתא, אפי' בעזרה דאיכא רצפה. והכא משמע דברצפה ליכא אשוויי גומות! וי"ל: דבהדחה איכא אשוויי גומות טפי שהיו מתמלאות הגומות שבין רובד לרובד. א"נ בעזרה נמי לא אסור לר"א אלא משום שבות אטו היכא דליכא רצפה דאיכא חיוב חטאת לר"א וחמיר האי שבות ונוהג אפילו במקדש וכמה שבות אשכחן במקדש בפ' בתרא דעירובין (דף קב:) אבל לרבנן לא חמיר האי שבות כיון דאפי' בלא רצפה לא הוי לדידהו אלא איסורא דרבנן הלכך אינו נוהג במקדש: **והאידנא** דקי"ל כר"ש שרי אפי' לכתחלה. בה"ג שרי כיבוד מהאי טעמא אפי' בדהוצין. ואין נראה לר"י דבפרק "כל הכלים" (לקמן דף קכד:) אמר ר' אליעזר אף מכבדות של תמרה מותר לטלטלן ופריך אי מחמה לצל בהא לימא ר' אליעזר אפי' בשל תמרה משמע דפשיטא ליה דליכא מאן דשרי אפי' לרבי שמעון משום דהוי מלאכתו לאיסור ואי שרי לכבד הוי מלאכתו להיתר אלא ודאי כיבוד אסור לכולי עלמא מפני שמזיז עפר ממקומו ולא שרינן הכא לרבי שמעון אלא דווקא ריבוץ:

ורמינהו רבי שמעון אומר אין בין נקוב כו'. תימה: מאי קפריך? והא בהך ברייתא נמי קתני כמו במתני', דלכל מילי נקוב כשאינו נקוב בר מלענין הכשר זרעים בלבד. ואי קשיא ליה מ"ש שבת מהכשר זרעים – אם כן בלא משנה תקשי ליה ברייתא גופה, מ"ש דלהכשר זרעים חשיב נקוב כמחובר ולענין שאר דברים חשוב כתלוש! ואומר ר"ת: דהכי פריך: כיון דלענין שבת חשיב נקוב כשאינו נקוב, אף על גב דהוי לקולא ופטור, וכן לענין כלאים במסכת כלאים (פ"ז מ"ח)– כ"ש לענין הכשר זרעים אית לן לאחשוביה נקוב כשאינו נקוב, דהוי לחומרא. ובברייתא קתני דנקוב הוי כמחובר לענין הכשר זרעים שאינו מכשיר. והכי פירושא דברייתא: אין בין נקוב

לשאינו

לשאינו נקוב, דלכל מילי נקוב ושאינו נקוב שוין. ואזלינן לחומרא, דבמקום דהוי תלוש חומרא – חשבינן תרוייהו כתלוש, ואי הוי מחובר חומרא, כמו שבת וכלאים – חשבינן תרוייהו כמחובר. אלא בהכשר זרעים, דלא החמירו לאחשובי נקוב כתלוש כשאינו נקוב, אלא אוקמוה אדיניה ליחשב כמחובר. וצ"ל לפי זה דאין תורמין לר"ש מן הנקוב על פירות הגדלים בקרקע כמו באינו נקוב, דאזלינן לחומרא. ור"י פי' דהכי פריך: ר"ש אומר אין בין נקוב לשאינו נקוב אלא הכשר זרעים בלבד. וכיון דגבי הכשר זרעים חשוב נקוב כמחובר, אע"ג דהוי להקל, שאינו מקבל הכשר – ש"מ מדאורייתא חשוב כמחובר. דאי מדאורייתא חשוב כתלוש – היכי הוה מטהרינן להו מדרבנן כשנגעה בהן טומאה, כיון דקיבלו הכשר מן התורה? ואם כן, הא דקתני ברישא דברייתא אין בין נקוב לשאינו נקוב – ע"כ לעשות שניהם כמחוברים, ולא לעשות שניהם כתלושין. כיון דנקוב חשיב מחובר מדאורייתא, ובכל מילי נקוב ואינו נקוב כמחוברים, חוץ מהכשר זרעים בלבד, דאחמיר רבנן לטמויי כשאינו נקוב. והשתא משני שפיר: שאני לענין טומאה כו'. דהתם הוא דכתב רחמנא בהדיא, דחשיב נקוב כמחובר, אבל לכל מילי – חשיב כתלוש, ולהכי פטר במתני'. אבל קשה לאלו הפירושים, דקאמר אלמא נקוב לר"ש כשאינו נקוב משוי ליה. משמע דבעי לאיתויי מברייתא דלא משוי נקוב כשאינו נקוב, וזה אינו! ויש לפרש, דה"ק: אלמא נקוב לר"ש כשאינו נקוב משוי ליה, ורמינהו כו'. דאדרבה, שאינו נקוב כנקוב משוי ליה. ועוד פר"י, דה"ק: אין בין נקוב לשאינו נקוב לענין מעשר ופאה וכלאים, דכיון דכתיב בהו "שדך וכרמך" וכן במעשר כתיב "היוצא השדה שנה שנה" – חשיבי תלוש, בין נקוב בין שאינו נקוב. ואין בו חילוק אלא לענין הכשר זרעים וכל דדמי ליה, כגון שבת, שאינן תלוים בדבר שהוא חשוב שדה אלא בתלוש ומחובר, ובהנהו לא הוי נקוב כשאינו נקוב. ולפי זה אתי שפיר הא דקאמר אלמא נקוב לר"ש כשאינו נקוב משוי ליה, ורמינהו דלא משוי נקוב כשאינו נקוב:

ומודה ר"ש שאם ניקב בכדי טהרתו. פי' כמוציא זית, דסתמו של כלי חרס לאוכלין, ושיעורן כמוציא זית. ונראה לר"י דהיינו טעמא דמודה – משום דבטל אגב קרקע כשניקב בכדי טהרתו. ודוקא בניקב כמוציא זית, אבל בכלי המיוחד למשקין, אע"פ שטהרתו בכונס משקה – לא אמרי' דבטל. דאפי' לרבנן לא חשבי ליה כמחובר בכונס משקה אלא כשורש קטן, כדאמר בסמוך:

טהור מלקדש בו מי חטאת. וכ"ש דטהור מלקבל טומאה אם היה מיוחד למשקין:

טהור מלהכשיר בו זרעים. משמע דכלי חרס בעי נקיבה, ודלא כפי' הקונט' בפ"ק דגיטין (דף ז.) שפירש דספינה של חרס, דכיון שהיא של עפר חשובה כנקובה. ועת לקצר:

ניקב כמוציא רימון טהור מכלום. תימה לר"י: היכי קאמר דטהור מכלום! והלא אם יחדו לגיסטרא מקבל טומאה, כדפי' בקונט'. וכפירושו ודאי כן הוא, שהרי אפילו אם נשברו בשברים דקים מקבלים השברים טומאה בתורת גיסטרא, כשנשאר בשברים שיעור המפורש במסכת כלים (פ"ב משנה ב), ומייתי לה בפ' "אלו טריפות" (חולין נד:) הדקים שבכלי חרס, הן וקרקרותיהן ודופנותיהן יושבין שלא מסומכין – שיעורן בכדי סיכת קטן עד לוג, ומלוג עד סאה ברביעית כו'! ועוד קשה לרשב"א: דהוה מצי למימר שש מדות בכלי חרס! וי"ל: דכשנשבר לגמרי – השברים ראויין לגיסטרא, אבל כשהכלי שלם אלא שניקב כמוציא רימון – אין ראוי לגיסטרא, ואפי' יחדו בטלה דעתו אצל כל אדם. אבל מתוך פי' הקונט' משמע דכשניקב כמוציא רימון ראוי הוא לגיסטרא, דפירש: טהור מכלום משום כלי, אא"כ מצניעו משום גיסטרא. ולפירושו הא דלא נקט ו' מדות – דלא מיירי אלא כשיכול להשתמש כדרכן, וניקב כמוציא רימון אין ראוי אלא אם כן מטהו על צידו: **שמא** לא שמעת אלא במוקף צמיד פתיל. תימה לר"י: דילמא במיוחד לרימונים שמע, ואצטריך לאפוקי מדר"א דאמר בסמוך ניקב כמוציא זית אין לו טומאה כו'! וי"ל: דמשמע דבסתם כלי חרס איירי, בלא יחוד. וליכא למימר דלענין הכשר זרעים שמע, כמ"ד בסמוך שיעורו כמוציא רימון, לפירש הקונט' דפירש דלענין הכשר זרעים פליגי – דא"כ אמאי נקט כלי חרס? אפי' כלי עץ נמי! ועוד: דרבא סבירא ליה דלענין הכשר זרעים שיעורו כשורש קטן:

אֶלָּא לְהַכְשִׁיר זְרָעִים בִּלְבַד! א"ל: לְכָל מִילֵּי – רַבִּי שִׁמְעוֹן כְּתָלוּשׁ מְשַׁוֵּי לֵיהּ. וְשָׁאנֵי לְעִנְיַן טוּמְאָה – דְּהַתּוֹרָה רִיבְּתָה טָהֳרָה אֵצֶל זְרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל כָּל זֶרַע זֵרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ". בְּעָא מִינֵּיהּ הַהוּא סָבָא מֵרַבִּי זֵירָא: שׁוֹרֶשׁ כְּנֶגֶד נֶקֶב מַה לִּי א"ר שִׁמְעוֹן? אִישְׁתִּיק וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידֵּי. זִימְנָא חֲדָא אַשְׁכַּחֵיהּ דְּיָתִיב וְקָאָמַר: וּמוֹדֶה ר"ש שֶׁאִם נִיקַּב בִּכְדֵי טָהֳרָתוֹ. א"ל: הָשְׁתָּא שׁוֹרֶשׁ כְּנֶגֶד נֶקֶב בְּעַאי מִינָּךְ וְלָא אָמְרַתְּ לִי וְלָא מִידֵּי, נִיקַּב בִּכְדֵי טָהֳרָתוֹ מִיבָּעֲיָא?! אֲמַר אַבַּיֵּי, וְאִי אִיתְמַר לְהָא דְּרַבִּי זֵירָא – הָכִי הוּא דְּאִיתְמַר: וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁאִם נִיקַּב לְמַטָּה מֵרְבִיעִית. אָמַר רָבָא, חָמֵשׁ מִדּוֹת בִּכְלִי חֶרֶס: נִיקַּב כְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה – טָהוֹר מִלְּטַמֵּא גִּיסְטְרָא, וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת. נִיקַּב כְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה – טָהוֹר מִלְּקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת, וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְהַכְשִׁיר בּוֹ זְרָעִים. נִיקַּב כְּשׁוֹרֶשׁ קָטָן – טָהוֹר מִלְּהַכְשִׁיר בּוֹ זְרָעִים, וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים. נִיקַּב כְּמוֹצִיא זֵיתִים – טָהוֹר מִלְּקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים, וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְקַבֵּל בּוֹ רִימּוֹנִים. נִיקַּב כְּמוֹצִיא רִימּוֹנִים – טָהוֹר מִכְּלוּם. וְאִם הוּקַּף צָמִיד פָּתִיל – עַד שֶׁיִּפְחַת רוּבּוֹ. אָמַר רַב אַסִי: שָׁמַעְתִּי "כְּלִי חֶרֶס שִׁיעוּרוֹ כְּמוֹצִיא רִימּוֹן". אָמַר לֵיהּ רָבָא: שֶׁמָּא לֹא שָׁמַעְתָּ אֶלָּא בְּמוּקָּף צָמִיד פָּתִיל. וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר "מוּקָּף צָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּפְחַת רוּבּוֹ"! לָא קַשְׁיָא,

הא

אֶלָּא לְהַכְשִׁיר זְרָעִים. הַזְּרוּעִים בְּתוֹכוֹ. עָצִיץ נָקוּב אֵינוֹ מְקַבֵּל הֶכְשֵׁר לְטוּמְאָה, וְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב – מְקַבֵּל הֶכְשֵׁר, דְּתָלוּשׁ הוּא. וְהָא ר' שִׁמְעוֹן קָאָמַר לֵיהּ. וְה"ג: ר"ש אוֹמֵר אֵין בֵּין נָקוּב כו'. דְּאִילּוּ לְרַבָּנַן אִיכָּא טוּבָא, דְּהָא מִיחַיְּיבִי אַנָּקוּב מִשּׁוּם שַׁבָּת, וּפָטְרִי אַשֶּׁאֵינוֹ נָקוּב: **לְכָל מִילֵּי.** לְשַׁבָּת וְלִקְנוֹת בִּמְשִׁיכָה וְלֹא בְּכֶסֶף, וְלִפְרוֹזְבּוֹל שֶׁאֵינוֹ נִכְתָּב אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע: **אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ.** כְּדֶרֶךְ שֶׁאָדָם מוֹצִיא לִזְרִיעָה, לְמַעוּטֵי מְחוּבָּר כָּל דְּהוּ. לְהָכִי אַהֲנֵי זְרִיעוֹת יְתֵירֵי דִּקְרָא. וּמִיהוּ, שֶׁאֵינוֹ נָקוּב – תָּלוּשׁ גָּמוּר הוּא: **מַה לִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן.** מִי מוֹדֶה דְּהָא בִּמְחוּבָּר הוּא הַאי שׁוֹרֶשׁ, וְאִי תָּלְשׁוּ לֵי' בְּשַׁבָּת – מִיחַיַּיב: **זִימְנִין.** פַּעַם אַחֶרֶת: **שֶׁאִם נִיקַּב.** הֶעָצִיץ בִּכְדֵי טָהֳרָתוֹ, וְשֶׁאִם נִטְמָא – נִטְהַר בִּשְׁבִירָה זוֹ, וְהַיְינוּ כְּמוֹצִיא זַיִת, דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים (פ"ג מ"א): כְּלִי חֶרֶס הֶעָשׂוּי לְאוֹכָלִין – שִׁיעוּרוֹ כְּזֵיתִים. וּמוֹדֶה ר' שִׁמְעוֹן בְּהָא דַּחֲשִׁיב מְחוּבָּר כָּל הַזְּרָעִים שֶׁבְּתוֹכוֹ, דְּתוּ לָא הָוֵי כְּלִי: **נִיקַּב בִּכְדֵי טָהֳרָתוֹ מִיבָּעֲיָא.** דַּהֲוָה לָן לְסַפּוּקֵי בֵּיהּ בְּהָנָךְ דְּלָאו כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב, וְאַתְּ פָּשְׁטַתְּ לְהוּ דְּכוּלְּהוּ מְחוּבָּר נִינְהוּ: **אִי אִתְמַר לִדְר' זֵירָא.** דְּמוֹדֶה ר"ש בְּשׁוּם נֶקֶב: **הָכִי הוּא דְּאִיתְמַר.** שֶׁאִם נִיקַּב לְמַטָּה מֵרְבִיעִית, שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק רְבִיעִית מִן הַנֶּקֶב וּלְמַטָּה, דִּבְצִיר מֵהָכִי לָאו כְּלִי הוּא: **חָמֵשׁ מִדּוֹת** גָּרְסִי': **כְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה.** נֶקֶב דַּק מְאֹד שֶׁמַּשְׁקֶה יוֹצֵא בּוֹ: **טָהוֹר מִלְּטַמֵּא גִּיסְטְרָא.** כְּלוֹמַר: אִם כְּלִי שָׁלֵם הוּא אֵינוֹ נִטְהָר בְּכָךְ, אֲבָל אִם הָיָה שֶׁבֶר כְּלִי וְהָיָה רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ – דִּמְקַבֵּל טוּמְאָה מִשֶּׁנִּשְׁבַּר, כְּדִתְנַן: הֵן וְקַרְקְרוֹתֵיהֶן וְדוֹפְנוֹתֵיהֶן יוֹשְׁבִין שֶׁלֹּא מְסוּמָּכִין כו', בְּ"אֵלּוּ טְרֵפוֹת" (חולין דף נד:), וְנִיקַּב שׁוּב כְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה – אֵינוֹ טָמֵא עוֹד מִשּׁוּם תּוֹרַת גִּיסְטְרָא: **גִּיסְטְרָא.** שֶׁבֶר כְּלִי. וּלְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּאֵין שֶׁבֶר כְּלִי חָשׁוּב לְהַצְנִיעוֹ מִשֶּׁנִּיקַב, וְלוֹמַר הָבֵא גִּיסְטְרָא(א) אַחֵר וְנַנִּיחַ תַּחְתָּיו לְקַבֵּל טִיף טִיף הַנּוֹטֵף מִזֶּה. אֲבָל אִם הָיָה כְּלִי שָׁלֵם וְנִיקַּב מְעַט – אֵין מְאַבְּדִין אוֹתוֹ, אֶלָּא אוֹמֵר הָבֵא גִּיסְטְרָא אַחֵר וְנַנִּיחַ תַּחְתָּיו: **וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת.** כְּלוֹמַר: אִם כְּלִי שָׁלֵם הָיָה, וְנִיקַּב כְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה – עֲדַיִין כָּל תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו, וַאֲפִי' לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת בְּאֵפֶר פָּרָה, דְּבָעֵינַן כְּלִי רָאוּי, דִּכְתִיב (במדבר יט) "מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי". וְכ"ש שֶׁמְּקַבֵּל טוּמְאָה: **נִיקַּב כְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה.** שֶׁאִם מוֹשִׁיבוֹ עַל הַמַּיִם נִכְנָס בְּתוֹכוֹ, דְּהַיְינוּ נֶקֶב רָחָב קְצָת: **טָהוֹר מִלְּקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת.** טָהוֹר לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא כְּמוֹ "טְהַר יוֹמָא" (ברכות דף ב.), כְּלוֹמַר: בָּטֵל לוֹ מִתּוֹרַת כְּלִי לְעִנְיַן מֵי חַטָּאת: **וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְעִנְיַן הֶכְשֵׁר זְרָעִים.** הַזְּרוּעִים בְּתוֹכוֹ, דְּכִתְלוּשִׁין נִינְהוּ, וַאֲפִילּוּ לְרַבָּנַן. שֶׁאֵין נֶקֶב זֶה רָאוּי לְהָרִיחַ לַחְלוּחִית הַקַּרְקַע: **נִיקַּב כְּשׁוֹרֶשׁ קָטָן.** הָוֵי טְפֵי מִבְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה: **טָהוֹר מִלְּהַכְשִׁיר זְרָעִים.** לְרַבָּנַן, דְּהָוֵי עָצִיץ נָקוּב: **וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים.** שֶׁהוּא שִׁיעוּר לְטוּמְאָה בְּכָל כְּלִי חֶרֶס הֶעָשׂוּי לְאוֹכָלִין סְתָם, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יִחֲדוֹ לְרִימּוֹנִים, וּמְקַבֵּל עֲדַיִין טוּמְאָה: **טָהוֹר מִלְּקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים.** כְּלוֹמַר: מִלְּקַבֵּל עוֹד טוּמְאָה מִשּׁוּם תּוֹרַת סְתָם כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁהֲרֵי שִׁיעוּרָן כְּזֵיתִים. וְאִם הָיְתָה עָלָיו טוּמְאָה – נִטְהַר מִמֶּנָּה: **וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְקַבֵּל בּוֹ רִימּוֹנִים.** שֶׁאִם יִחֲדוֹ שׁוּב לְרִימּוֹנִים – מְקַבֵּל טוּמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. אוֹ אִם הָיָה מְיוּחָד לְרִימּוֹנִים מִתְּחִילָּה – לֹא נִטְהַר: **טָהוֹר מִכְּלוּם.** מִשּׁוּם כְּלִי, אֶלָּא א"כ מַצְנִיעוֹ לְגִיסְטְרָא – יִטַּמָּא בְּתוֹרַת גִּיסְטְרָא: **וְאִם הָיָה מוּקָּף צָמִיד פָּתִיל.** וְהוּא בְּאֹהֶל הַמֵּת – אֵין טוּמְאָה נִכְנֶסֶת בּוֹ דֶּרֶךְ נֶקֶב, וּמַצִּיל עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ: **עַד שֶׁיִּפְחַת רוּבּוֹ.** דְּ"כָל כְּלִי פָתוּחַ" כְּתִיב (שם) – דֶּרֶךְ פֶּתַח נִכְנֶסֶת לוֹ טוּמְאָה, וְלֹא דֶּרֶךְ נְקָבָיו: **אֶלָּא בְּמוּקָּף צָמִיד פָּתִיל.** שֶׁאִם נִיקַּב כְּמוֹצִא רִימּוֹן אֵינוֹ מַצִּיל:

ברברבי

הא

אֶלָּא לְהַכְשִׁיר את הַזְּרָעִים הזרועים בתוכו בִּלְבָד', כלומר, בכל הדברים שוה דין עציץ נקוב לשאינו נקוב ונחשב כתלוש, ורק לענין הכשר זרעים יש הבדל ביניהם, שעציץ נקוב נחשב כמחובר ואין הזרעים שבתוכו מקבלים הכשר לטומאה, ועציץ שאינו נקוב נחשב כתלוש והזרעים שבתוכו מקבלים הכשר לטומאה. הרי מבואר כאן שרבי שמעון מחלק בין עציץ נקוב לשאינו נקוב, ולא כמבואר מלשון משנתנו שרבי שמעון אינו מחלק ביניהם כלל.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבא לאביי, לְכָל מִילֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן כְּתָלוּשׁ מְשַׁוֵּי לֵיהּ – אכן לגבי כל הדברים מחשיב רבי שמעון עציץ נקוב כתלוש, וְשָׁאנִי – שונה הדבר לְעִנְיַן טוּמְאָה, כלומר, לגבי הכשר זרעים, דְּהַתּוֹרָה רִיבְּתָה טָהֳרָה אַצֶּל זְרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יא לז) 'עַל כָּל זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ', ריבוי לשונות זריעה בפסוק מלמדנו שזרעים מוכשרים לקבל טומאה רק כאשר הם בגדר 'אשר יזרע', דהיינו בדרך שאדם מוציא לזריעה, שהדרך היא לזרוע זרעים שהם תלושים לגמרי, למעט כשהם מחוברים אף בחיבור כל שהוא, וכגון בעציץ נקוב, שאינם מקבלים הכשר לקבל טומאה. ואמנם כוונת משנתנו באומרה 'ורבי שמעון פוטר בזה ובזה' היא לרבות שאר דברים שרבי שמעון משוה בהם נקוב לשאינו נקוב, אך אין הכשר זרעים בכלל זה, כיון שהתורה ריבתה בו טהרה.

הגמרא דנה אם יש אופנים שרבי שמעון מודה בהם: בְּעָא מִינֵּיהּ הַהוּא סָבָא – שאל זקן אחד מַרְבִּי זֵירָא, באופן שיש בעציץ נקוב שׁוֹרֶשׁ כְּנֶגֶד הנֶּקֶב מַה לִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן – מה אמר רבי שמעון באופן זה, האם מודה הוא שנחשב כמחובר, והתולש ממנו בשבת חייב. אִישְׁתִּיק וְלֹא אָמַר לֵיהּ וְלֹא מִידִּי – שתק רבי זירא ולא ענה לו כלום. זִימְנָא חֲדָא אַשְׁכְּחֵיהּ – פעם אחת פגש אותו זקן את רבי זירא דְּיָתִיב וְקָאָמַר – שישב ואמר, 'וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁאִם נִיקַּב בִּכְדֵי טָהֳרָתוֹ', כלומר, מודה רבי שמעון שהעציץ נחשב כמחובר אם ניקב העציץ בשיעור כזה, שאם היה טמא קודם לכן היה נטהר על ידי שבירה זו [כלומר, אם ניקב בשיעור שיכול לצאת דרכו זית]. ולא רק מה שכנגד הנקב נחשב מחובר, אלא אף כל הזרעים שבתוכו, כיון שנקב כזה מבטלו מתורת כלי. אָמַר לֵיהּ אותו זקן, הַשְׁתָּא – מעתה יש לי לתמוה, הרי בשׁוֹרֶשׁ כְּנֶגֶד נֶקֶב בְּעָאי מִינָּךְ – שאלתי אותך מה דין התולש ממנו, וְלֹא אֲמַרְתְּ לִי וְלֹא מִידִּי – ולא ענית לי דבר, מפני שהסתפקת בזה, והיה לך צד לומר שאינו נחשב כמחובר אף על פי שיונק ממש מן הקרקע, ואם כן נִיקַּב בִּכְדֵי טָהֳרָתוֹ מִיבַּעְיָא – וכי נצרך לומר בניקב בכדי טהרתו, בזרעים שאינם כנגד הנקב ואינם יונקים ממש מן הקרקע, שהיה לך להסתפק בהם שמא אינם נחשבים כמחוברים, ואיך אמרת בפשיטות שמודה רבי שמעון שכל הזרעים שבתוכו מחוברים הם.

הגמרא מביאה אופן שניתן לומר בודאות שרבי שמעון מודה בו: אָמַר אַבָּיֵי, וְאִי אִיתְּמַר לְהָא דְּרַבִּי זֵירָא – ואם נאמר את מה שאמר רבי זירא שרבי שמעון מודה באופן מסוים של עציץ נקוב שחשוב כמחובר, הָכִי הוּא דְּאִיתְּמַר – כך נאמר זאת, 'וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁאִם נִיקַּב לְמַטָּה מֵרְבִיעִית', כלומר, מודה רבי שמעון באופן שניקב העציץ בתחתיתו באופן שאין העציץ מחזיק כשיעור רביעית הלוג מן הנקב ולמטה, שהוא חשוב כמחובר, כיון שכלי שאינו מחזיק רביעית, אינו חשוב כלי כלל.

הגמרא מביאה את דיני טהרת כלי חרס מחמת נקב שיש בו: אָמַר רָבָא, חָמֵשׁ מִדּוֹת נאמרו בִּכְלִי חֶרֶס שניקב. המדה הראשונה: נִיקַּב כְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה, דהיינו אם ניקב נקב דק מאוד שמשקה יוצא דרכו, טָהוֹר מִלְּטַמֵּא גִּיסְטְרָא, כלומר, אם היה נקב כזה בשבר כלי חרס שעדיין ראוי להשתמש בו [הקרוי 'גיסטרא'], ודינו שמקבל טומאה, אינו טמא עוד מדין גיסטרא. וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת, כלומר, אם היה נקב כזה בכלי שלם, עדיין כל תורת כלי עליו, ואפילו לענין קידוש מים המתקדשים על ידי אפר פרה אדומה, שצריך לזה כלי ראוי, כפי שנאמר (במדבר יט יז) 'וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי', וכל שכן שמקבל טומאה בתורת כלי.

המדה השניה: נִיקַּב כלי חרס שלם כְּשִׁיעוּר כּוּנֵּם מַשְׁקֶה, כלומר, שכאשר מושיב את הכלי על מים, יכולים המים ליכנס דרך הנקב לתוך הכלי, והוא נקב רחב יותר משיעור 'מוציא משקה', טָהוֹר מִלְּקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת, כלומר, בטל מתורת כלי לענין קידוש מי חטאת, וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְהַכְשִׁיר בּוֹ זְרָעִים הזרועים בתוכו, שנחשבים כתלושים ומקבלים הכשר לטומאה, וטעם הדבר הוא, מפני שאין נקב קטן זה ראוי להריח את לחלוחית הקרקע.

המדה השלישית: נִיקַּב כְּשִׁיעוּר שׁוֹרֶשׁ קָטָן, שהוא נקב גדול יותר מ'כונס משקה', טָהוֹר מִלְּהַכְשִׁיר בּוֹ זְרָעִים, שאין הזרעים שבתוכו מקבלים הכשר לטומאה, מפני שנחשב כמחובר על ידי יניקתו מהקרקע, וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים, כלומר, עדיין כלי הוא לגבי קבלת טומאה משום תורת סתם כלי חרס העשוי לאוכלים, שכל זמן שהוא ראוי לקבל בו זיתים, אינו נטהר מלקבל טומאה.

המדה הרביעית: נִיקַּב כְּמוֹצִיא זֵיתִים, דהיינו נקב שראוי לצאת דרכו זית, טָהוֹר מִלְּקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים, כלומר, טהור מלקבל טומאה משום תורת סתם כלי חרס, שהרי שיעור טהרתם הוא כמוציא זית, וַעֲדַיִין כְּלִי הוּא לְקַבֵּל בּוֹ רִימּוֹנִים, שאם יחדו שוב לרימונים, מקבל טומאה מכאן ולהבא.

המדה החמישית: נִיקַּב כְּמוֹצִיא רִימּוֹנִים, דהיינו נקב שיכול לצאת דרכו רימון, טָהוֹר מִכְּלוּם, כלומר, אין עליו שם כלי ואינו מקבל טומאה כלל.

כתוב בתורה (במדבר יט טו) לגבי טומאת אהל 'וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, טָמֵא הוּא'. דהיינו שכלי חרס פתוח הנמצא באהל המת, נטמא הוא וכל מה שבתוכו. אבל אם הוא סתום, דהיינו שכיסויו מחובר אליו יפה, טהור הוא ומה שבתוכו. רבא מבאר באיזה שיעור נקב שוב לא יציל עליו כיסויו מהטומאה: וְאִם הוּקַּף הכלי חרס צָמִיד פָּתִיל – כיסוי מחובר והוא באהל המת, אין טומאה נכנסת בו דרך נקב, עַד שֶׁיִּפָּחֵת רוּבּוֹ של הכלי, שנאמר (שם) 'וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ', ומשמע שרק דרך פתח נכנסת לו טומאה ולא דרך נקב.

הגמרא דנה בדין זה: אָמַר רַב אַסִּי, שָׁמַעְתִּי שִׁכְּלֵי חֶרֶס שֵׁיעוּרוֹ כְּמוֹצִיא רִימּוֹן. אָמַר לֵיהּ רָבָא לרב אסי, שֶׁמָּא לֹא שָׁמַעְתָּ ששיעורו כמוציא רימון אֶלָּא כְּמוּקָּף צָמִיד פָּתִיל, ולענין שאם היה באהל המת, אינו מציל על מה שבתוכו אם ניקב כשיעור זה. מקשה הגמרא על דברי רבא: וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר – והרי רבא עצמו אמר לעיל שמּוּקָּף צָמִיד פָּתִיל מציל מהטומאה על מה שבתוכו, עַד שֶׁיִּפָּחֵת רוּבּוֹ, שכאשר נפחת רובו אינו מציל, ואם כן בניקב כמוציא רימון עדיין מציל, ואיך אמר רבא לרב אסי ששיעור כמוציא רימון ששמע, הוא לגבי שיציל בצמיד פתיל. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא,

---

הָא – זה שאמר רבא 'עד שיפחת ברובו', מדובר **בְּרַבְרְבֵי** – בכלי חרס גדולים, שהם אינם נפסלים מלהציל על מה שבתוכם עד שיפחתו ברובם, **וְהָא** – וזה שאמר רבא לרב אסי 'שמא לא שמעת אלא במוציא רמון', מדובר **בְּזוּטְרֵי** – בכלי חרס קטנים, שבנקב כשיעור מוציא רמון בטל מהם שם כלי ואינם מצילים על מה שבתוכם.

לעיל (צה:) נתבאר שבאופן שניקב הכלי 'במוציא משקה', דהיינו נקב דק שמשקה יוצא דרכו, יש חילוק בין כלי חרס שלם לשבר כלי חרס ['גיסטרא'], שבכלי שלם אין נקב כזה גורם לו להתבטל כלל, ובשבר כלי מתבטל ממנו שם גיסטרא ושוב אינו מקבל טומאה. הגמרא מבארת את טעם החילוק: **אָמַר רַב אַסִּי**, התנאים **שׁוֹנִין** ברייתא, 'כְּלֵי חֶרֶס שלם **שִׁיעוּרוֹ כְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה**', דהיינו שהשיעור הראשון האמור בו לבטלו קצת מתורת כלי הוא, ניקב ככונס משקה, שבנקב כזה בטל ממנו שם כלי לענין קידוש מי חטאת, כפי שנתבאר לעיל. ממשיכה הברייתא: 'וְ**לֹא אָמְרוּ** שנקב כ**מוֹצִיא מַשְׁקֶה** נחשב נקב לענין שלא יקבל טומאה, **אֶלָּא** לְעִנְיַן **גִּיסְטְרָא** [–שבר כלי] **בִּלְבָד**', ששבר כלי שניקב אפילו במוציא משקה, שוב אינו מקבל טומאה בתורת גיסטרא. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שנקב כמוציא משקה מבטל שם גיסטרא משבר כלי ואינו מבטל שם כלי מכלי שלם. משיבה הגמרא: **אָמַר** מַר **זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הָבֵא גִּיסְטְרָא לַגִּיסְטְרָא**, כלומר, שבר כלי אין חסים עליו, ולכן כאשר ניקב אפילו במוציא משקה אין אומרים הבא שבר כלי אחר לצורך שבר כלי זה, כדי להניחו תחתיו ולקבל את הטיפות הנוטפות ממנו, אלא זורקים אותו, ולכן בטל ממנו שם גיסטרא. אבל כלי שלם שניקב כמוציא משקה, חסים עליו ואין זורקים אותו משום נקב קטן זה, אלא מניחים תחתיו שבר כלי כדי לקבל את הטיפות הנוטפות ממנו, ולכן לא בטל ממנו שם כלי.

לעיל (שם) נתבאר בדברי רבא, שעציץ שניקב כשורש קטן נחשבים הזרעים שבתוכו כמחוברים לענין שאינם מקבלים הכשר לטומאה. עתה מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בזה: **אָמַר עוּלָּא, פְּלִיגִי בָּהּ תְּרֵי אֲמוֹרָאֵי בְּמַעֲרָבָא** – נחלקו בדין הכשר זרעים, שני אמוראים שבארץ ישראל, והם **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי אָבִין וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר זַבְדָּא, חַד אָמַר**, ששיעור נקב לבטל תורת כלי לגבי הכשר זרעים, הוא **כְּמוֹצִיא רִמּוֹן, וְחַד אָמַר**, ששיעורו הוא **כְּשׁוֹרֶשׁ קָטָן** [וכפי שאמר רבא לעיל (שם)].

הגמרא נותנת סימן לזכור באיזה שיעורים נחלקו: **וְסִימָנָךְ** שלא תטעה לומר שאחד מהם אמר במוציא זית [שהוא שיעור האמצעי בין כשורש קטן לכמוציא רמון], הוא לשון המשנה (מנחות קי.) '**אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט**', שלשון זו סימן הוא שאחד מהאמוראים ריבה לשער בגדול שבשלושת השיעורים, דהיינו כמוציא רמון, ואחד מהם ממעט לשער בקטן שבשלשתם.

לעיל (שם) נתבאר בדברי רבא, שכלי חרס שניקב כמוציא זית, טהור מלקבל טומאה, ואם יחדו לרמונים, מקבל טומאה עד שינקב כמוציא רמון. הגמרא מביאה דעה חולקת הסוברת שלא מועיל בו יחוד לרמונים: **אָמַר רַב חִינְּנָא בַּר כַּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כְּלֵי חֶרֶס** העשוי לאוכלים, **שִׁיעוּרוֹ** ליטהר מטומאה הוא **כְּמוֹצִיא זֵיתִים**, כלומר, כשינקב כשיעור שיכול לצאת דרכו זית. **וּמַר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה הִיא מְסַיֵּים בָּהּ** [–בדין זה] **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** כך, **וַהֲרֵי הֵן** [–הכלים שניקבו כמוציא זית] **כְּכֵלֵי גְּלָלִים** – כלים העשויים מגללי בהמה, **וּכְלֵי אֲבָנִים, וּכְלֵי אֲדָמָה** שלא נצרפו בכבשן, **שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טוּמְאָה לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים** [–מדרבנן], ואפילו יחדם לרמונים [ולא כפי שאמר רבא לעיל (שם) שבניקב כמוציא זית, אם יחדו לרמונים מקבל טומאה]. **וּלְעִנְיַן צְמִיד פָּתִיל** הרי הוא מציל על מה שבתוכו, **עַד שֶׁיִּפָּחֵת רוּבּוֹ**.

הדרן עלך המצניע

פרק אחד עשר - הזורק

לאחר ששנינו דיני הוצאה מרשות לרשות (פרק א) והדברים שאסור להוציאם (פרק ו) ושיעורי ההוצאה (פרקים ז–י) ממשיך התנא לפרש דיני זריקה והושטה מרשות לרשות או זריקה למרחק ארבע אמות ברשות הרבים שהם תולדות של הוצאה. להבנת פרק זה יש להקדים את כללי החיוב בהוצאה מרשות לרשות ואת ההגדרות של ארבע הרשויות בדיני שבת.

א. אין אדם חייב על הוצאה מרשות לרשות אלא אם כן 'עקר' את החפץ מרשות אחת 'והניחו' ברשות אחרת, אבל אם עקר מרשות אחת ולא הניח ברשות אחרת או שהניח ולא עקר הרי הוא פטור מקרבן חטאת או ממיתה, אבל חכמים אסרו גם לעשות עקירה לבד או הנחה לבד, וזהו שאמרו 'פטור אבל אסור'. ב. אין אדם חייב על הוצאת החפץ מרשות לרשות אלא אם כן יעקור אותו ממקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ואף יניחהו על מקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים. ג. ידו של אדם חשובה כמקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ומכל מקום אינה חשובה לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים אלא נגררת אחר המקום שנמצא גופו, ולכן אם עקר חפץ מיד האדם העומד ברשות אחת והניחו ביד אדם העומד ברשות אחרת חייב. ארבע רשויות בשבת. א. רשות היחיד. מקום שרחבו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים ומוקף ארבע מחיצות בגובה עשרה טפחים. האויר שמעל רשות היחיד נחשב גם הוא כרשות היחיד עד הרקיע. עובי הכתלים של רשות היחיד נידון כרשות היחיד. ב. רשות הרבים. מקומות שהרבים מהלכים שם, והם רחבים שש עשרה אמות ופתוחים משני צידיהם ואין עליהם תקרה. ויש אומרים שאינה נחשבת כרשות הרבים אלא אם עוברים בה ששים ריבוא בני אדם. האויר שמעל רשות הרבים נחשב כרשות הרבים עד עשרה טפחים, ולמעלה ממנו נחשב כמקום פטור. ג. כרמלית. מקום שאינו לא רשות היחיד ולא רשות הרבים. מן התורה מותר להוציא משם או להכניס לשם מרשות הרבים או רשות היחיד, וחכמים גזרו שתהיה נחשבת כרשות בפני עצמה ואסור להוציא משם לרשות היחיד או לרשות הרבים וכן אסור לטלטל בתוכה למרחק ארבע אמות [כמו ברשות הרבים]. האויר שמעל הכרמלית נחשב ככרמלית עד עשרה טפחים, אבל על האויר שלמעלה ממנו לא גזרו ונחשב כמקום פטור. ד. מקום פטור. מקום שאינו לא רשות הרבים ולא רשות היחיד וגם אינו כרמלית. במקום זה לא גזרו חכמים ומותר לכתחילה להוציא ממנו לרשות הרבים או לרשות היחיד או להכניס מהם, וכן מותר לטלטל בכולו אפילו כמה מילין.

משנה

משנה זו מבררת דיני הוצאה שעל ידי זריקה והושטה: **הַזּוֹרֵק** חפץ **מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים** או **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, חַיָּיב**, שהזריקה היא תולדה של הוצאה. **הַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד** אחת **לִרְשׁוּת הַיָּחִיד** אחרת **וּרְשׁוּת הָרַבִּים בָּאֶמְצַע** – בין שתי הרשויות, **וְהַחִפָּץ** הנזרק עובר באויר שמעל קרקע רשות הרבים, **רַבִּי עֲקִיבָא מְחַיֵּיב**, הואיל ועבר החפץ באויר רשות הרבים, **וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין**. מבארת המשנה את דעת חכמים: **כֵּיצַד** הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע פטור, **שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת** – זיזין היוצאים מהכותל ומניחים עליהם קרשים להלך עליהם, ובולטות לרשות הרבים והן רשות היחיד, העומדות **זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ כְּשֵׁנִי צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, הַמּוֹשִׁיט וְהַזּוֹרֵק מִזּוֹ לְזוֹ פָּטוּר**, שלא מצינו במלאכת המשכן שהיו מוציאים מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע. **הָיוּ שְׁתֵּיהֶן כְּרֵיוּטָא אַחַת** – היו שתי הגזוזטראות בעליה אחת בצד אחד של רשות הרבים ויש הפסק רשות הרבים ביניהם, שלא היו סמוכות זו לזו, **הַמּוֹשִׁיט** מזו לזו **חַיָּיב**, שההושטה היא תולדה של הוצאה, **וְהַזּוֹרֵק** מזו לזו **פָּטוּר**. והטעם שהמושיט חייב רק אם הושיט בצד אחד של רשות הרבים ושהזורק פטור, **שֶׁכָּךְ הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם** כשהיו מפרקים את המשכן ומניחים את הקרשים על העגלות, היו מעמידים **שְׁתֵּי עֲגָלוֹת זוֹ אַחַר זוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** לארכה, **וּמוֹשִׁיטִין הַקְּרָשִׁים מִזּוֹ לְזוֹ** – מעגלה לעגלה, **אֲבָל לֹא** היו **זוֹרְקִין**.

בְּרַבְרְבֵי. בְּרוּבוֹ: **זוּטְרֵי.** כְּמוֹצִיא רִמּוֹן בָּטֵל לֵיהּ מִכְּלִי: **שׁוֹנִין.** הַתַּנָּאִים שׁוֹנִין בָּרַיְיתָא: **כְּלִי חֶרֶס.** דְּשִׁיעוּר הָרִאשׁוֹן הָאָמוּר בּוֹ לְבַטְּלוֹ בְּמִקְצָת מִשּׁוּם כְּלִי: **כְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה.** הוּא דִּמְבַטֵּל לֵיהּ מִיהָא מִתּוֹרַת מֵי חַטָּאת. וְלֹא אָמְרוּ נֶקֶב מוֹצִיא מַשְׁקֶה חָשׁוּב נֶקֶב לְכֵלִים אֶלָּא לְגִיסְטְרָא. דְּהָתָם וַדַּאי אִי נִקְבָה הָכִי כְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה – מִשְׁדָּא שָׁדֵי לֵיהּ: **שֶׁאֵין אוֹמְרִים הָבֵא גִּיסְטְרָא.** אַחֶרֶת לְגִיסְטְרָא זוֹ לְהַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ לְקַבֵּל הַטִּיפִּין. אֲבָל כְּלִי שָׁלֵם – חָסִין עָלָיו, וּמִשּׁוּם נֶקֶב פּוּרְתָּא לָא שָׁדוּ לֵיהּ, וּמַנִּיחִין גִּיסְטְרָא תַּחְתָּיו: **פְּלִיגִי בָּהּ.** בְּהֶכְשֵׁר זְרָעִים: **וְסִימָן.** דְּלָא תִּיטְעֵי לְמֵימַר חַד אֲמַר כְּמוֹצִיא זַיִת: **אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּכְלֵבַד שֶׁיְּכַוֵּין כו'.** בְּרַיְיתָא הִיא (מנחות קי.), וְהִיא לְךָ לְסִימָן שֶׁאֶחָד מִן הָאֲמוֹרָאִים רִיבָּה לְשַׁעַר בַּגָּדוֹל שֶׁבִּשְׁלָשְׁתָּן, וְאֶחָד מְמַעֵט לְשַׁעַר בַּקָּטָן שֶׁבִּשְׁלָשְׁתָּן, וְלֹא בְּבֵינוֹנִי. כּוֹנֵס מַשְׁקֶה וּמוֹצִיא מַשְׁקֶה – לֵיכָּא לְמִיטְעֵי בָּהֵן לְעִנְיַן זְרָעִים: **שִׁיעוּרוֹ כְּמוֹצִיא זֵיתִים.** לִיטַהֵר מִטּוּמְאָה: **הֲרֵי הוּא כִּכְלֵי גְלָלִים.** מִשֶּׁנִּיקַב כְּמוֹצִיא זַיִת, וַאֲפִילּוּ יִחֲדוּם לְרִמּוֹנִים. וְהָא דִּתְנַן: כְּלֵי בַעֲלֵי בָתִּים שִׁיעוּרָן כְּרִמּוֹנִים – גַּבֵּי כְּלֵי עֵץ תָּנֵינַן לָהּ בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים (פ' יז מ"א):

הַדְרָן עֲלָךְ הַמַּצְנִיעַ

הַזּוֹרֵק ר' עֲקִיבָא מְחַיֵּיב. טַעְמָא מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **כֵּיצַד שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת כו'.** רַבָּנַן קָאָמְרִי לְהוּ: **גְּזוּזְטְרָאוֹת.** זִיזִין הַיּוֹצְאִין מִן הַכּוֹתֶל וּמַנִּיחִין עֲלֵיהֶן נְסָרִים לְהַלֵּךְ: **זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ.** בִּשְׁנֵי צִידֵי רה"ר, וְהֵן רה"י, שֶׁגְּבוֹהוֹת י' וּרְחָבוֹת ד': **פָּטוּר.** שֶׁלֹּא מָצִינוּ זְרִיקָה וְהוֹשָׁטָה בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן מֵרה"י לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וְרֹחַב רה"ר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן. שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם כָּךְ, לְהוֹשִׁיט קְרָשִׁים מֵעֲגָלָה לָעֲגָלָה שֶׁבְּצִדָּהּ, אֶלָּא לָעֲגָלָה שֶׁלְּפָנֶיהָ (וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ). שֶׁאַרְבַּע עֲגָלוֹת הָיוּ לִבְנֵי מְרָרִי שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהֵן הוֹלְכִין שְׁתַּיִם כְּאֶחָד זוֹ בְּצַד זוֹ, כִּדְאָמְרִינַן בַּגְּמָ'. וּכְשֶׁהָיוּ פּוֹרְקִין אֶת הַמִּשְׁכָּן לִטְעוֹן עַל הָעֲגָלוֹת – הָיוּ מַעֲמִידִין הָעֲגָלוֹת כְּדֶרֶךְ הֲלִיכָתָן, שְׁתַּיִם זוֹ אֵצֶל זוֹ סָמוּךְ לַמִּשְׁכָּן, וּשְׁתַּיִם זוֹ אֵצֶל זוֹ לִפְנֵיהֶם, דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָן לְאוֹרֶךְ רה"ר, שֶׁהָיוּ רוֹצִים לְהַלֵּךְ אַחַר עַמּוּד הֶעָנָן הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם. וּפוֹרְקֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ מוֹשִׁיטִין הַקְּרָשִׁים לְאוֹתָן שֶׁעַל שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת הַסְּמוּכוֹת לַמִּשְׁכָּן, וְהֵן מוֹשִׁיטִין לְאוֹתָן שֶׁלִּפְנֵיהֶם. אֲבָל מֵעֲגָלָה לָעֲגָלָה שֶׁבְּצִדָּהּ – לֹא הָיוּ צְרִיכִין לְהוֹשִׁיט, שֶׁהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן סְמוּכוֹת לְפוֹרְקֵי הַמִּשְׁכָּן: **הָיוּ שְׁתֵּיהֶן בִּדְיוֹטָא אַחַת.** כְּלוֹמַר בַּעֲלִיָּיה אַחַת בְּאוֹרֶךְ רה"ר עַל פְּנֵי הַבַּיִת, וְיֵשׁ הֶפְסֵק רה"ר בֵּינֵיהֶם: **הַזּוֹרֵק פָּטוּר.** הוֹאִיל וּלְמַעְלָה מִי', וְלֹא מָצִינוּ זְרִיקָה מֵרה"י לִרה"י דֶּרֶךְ רה"ר בַּמִּשְׁכָּן, לֹא בָּאוֹרֶךְ וְלֹא בָּרוֹחַב: **וְהַמּוֹשִׁיט חַיָּיב.** שֶׁמָּצִינוּ הוֹשָׁטָה כַּיּוֹצֵא בָּהּ לְמַעְלָה מִי' בַּמִּשְׁכָּן מֵרה"י לִרה"י, וּקְצָת אוֹרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם: **שֶׁכָּךְ הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם.** וּמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל כֵּיצַד מָצִינוּ כָּזוֹ בַּעֲבוֹדָתָן – שֶׁבִּשְׁתֵּי עֲגָלוֹת זוֹ אַחַר זוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים פּוֹרְקֵי מִשְׁכָּן מוֹשִׁיטִין לְאוֹתָן שֶׁעַל הָעֲגָלוֹת שֶׁאֶצְלָן, וְהֵן מוֹשִׁיטִין לְאֵלּוּ שֶׁלִּפְנֵיהֶם. אֲבָל לֹא זוֹרְקִין, שֶׁאֵין אוֹתָן קְרָשִׁים נִזְרָקוֹת מִפְּנֵי כּוֹבְדָן:

גמ'

הָא – בְּרַבְרְבֵי וְהָא – בְּזוּטְרֵי. אָמַר רַב אַסִי, שׁוֹנִין: כְּלִי חֶרֶס שִׁיעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה. וְלֹא אָמְרוּ מוֹצִיא מַשְׁקֶה – אֶלָּא לְעִנְיַן גִּיסְטְרָא בִּלְבַד. מַאי טַעְמָא? אָמַר מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים "הָבֵא גִּיסְטְרָא לְגִיסְטְרָא". אָמַר עוּלָּא: פְּלִיגִי בָּהּ תְּרֵי אָמוֹרָאֵי בְּמַעַרְבָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַ' אָבִין וְרַ' יוֹסֵי בַּר זַבְדָּא; חַד אָמַר: כְּמוֹצִיא רִמּוֹן, וְחַד אָמַר: כְּשׁוֹרֶשׁ קָטָן, וְסִימָנֵיךְ: אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט. אָמַר רַב חִינָּנָא בַּר כָּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כְּלִי חֶרֶס שִׁיעוּרוֹ כְּמוֹצִיא זֵיתִים. וּמָר קַשִּׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה מְסַיֵּים בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וַהֲרֵי הֵן כִּכְלֵי גְּלָלִים וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טוּמְאָה לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּלְעִנְיַן צָמִיד פָּתִיל – עַד שֶׁיִּפְחַת רוּבּוֹ.

הַדְרָן עֲלָךְ הַמַּצְנִיעַ

הַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד – חַיָּיב. מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וּרְשׁוּת הָרַבִּים בָּאֶמְצַע, רַבִּי עֲקִיבָא – מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. כֵּיצַד: שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הַמּוֹשִׁיט וְהַזּוֹרֵק מִזּוֹ לָזוֹ – פָּטוּר. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן בִּדְיוֹטָא אַחַת, הַמּוֹשִׁיט – חַיָּיב, וְהַזּוֹרֵק – פָּטוּר, שֶׁכָּךְ הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם: שְׁתֵּי עֲגָלוֹת זוֹ אַחַר זוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מוֹשִׁיטִין הַקְּרָשִׁים מִזּוֹ לָזוֹ, אֲבָל לֹא זוֹרְקִין.

גמ'

הא ברברבי והא בזוטרי. פי' בקונטרס: רברבי – ברובו, זוטרי – כמוציא רמון. וקשה לר"י: דאין זו שיעור, ומה קרי רברבי ומה קרי זוטרי לידע איזה הוא כמוציא רמון? ונראה לר"י: דברברבי כמוציא רמון, ובזוטרי שמוציא רמון הוא יותר מרוב – סגי ברוב. והא דקאמר עד שתיפחת רובו – לא קאי אשיעור דמוציא רמון, אלא אשיעור דמוציא זית:

ולענין צמיד פתיל עד שיפחת רובו. פירש רש"י: דאין טומאה נכנסת דרך נקב. ד"כל כלי פתוח" כתיב, דדרך פתחו נכנסת ולא דרך נקב. ומקשינן: דתנן בפ"י דמסכת כלים (מ"ב): ואלו מצילין בצמיד פתיל כו', ומצילין בין מפיהם בין מצידיהם. משמע דצריך שיהא מוקף צמיד פתיל כשניקב מצידו! ועוד, דתנן בתר הכי: ובמה מקיפין – בסיד ובחרסית כו' ובכל דבר שהוא מתמרח, ואין מקיפין לא בבעץ ולא בעופרת מפני שהוא פתיל ואינו צמיד. משמע דבנקב כל שהוא נכנסת טומאה. ועוד, דתנן התם, ומייתי לה ב"הגוזל קמא" (ב"ק קה.): חבית שניקבה וסתמוה שמרים – הצילוה. פקקה בזמורה – עד שימרח מן הצדדים, היו שתים – עד שימרח מן הצדדין ובין זמורה לחבירתה. ואומר ר"י: דאינם קושיות לפירוש הקונט', דודאי בפתח נכנסת טומאה אפילו דרך נקב קטן, ובעינן עד שיסתם לגמרי כל הפתח, ולהכי צריך מירוח. וההיא דבין מפיהם בין מצדיהן – לא מיירי שניקבו כשבר מן הצד, אלא נעשה לצורך פתח. וההיא ד"הגוזל" דחבית שניקבה – מיירי כשנפחתה רובה, או כמוציא רמון, דחשיב כפתח ובעי סתימה מעליא. וריב"א הקשה מהא דתנן במסכת כלים (פ"ט משנה ח): נקב העשוי לאוכלין – שיעורן כזיתים, העשוי למשקין – שיעורן כמשקין, העשוי לכך ולכך – מטילין אותו לחומרא בצמיד פתיל ובכונס משקה. פירוש: כיון שעשוי למשקים ואוכלים, ויש בו נקב כונס משקה – אינו מציל בצמיד פתיל על מה שבתוכו, דגזרו אטו ההוא דמיוחד למשקין לחודייהו. ולענין קבלת טומאה הוי כלי, כיון שמיוחד לאוכלין ובנקב כי האי (ב)נכנסה טומאה. ותירץ ר"י: דהא דבעי הכא נפחת רובו או כמוציא רמון – היינו דוקא בניקב במקום שנשאר עוד שיעור כלי מן הנקב ולמטה, כשיעור המפורש בההיא דמייתי ב"אלו טריפות" (חולין נה.). אבל ניקב למטה במקום שאין נשאר למטה מן הנקב כשיעור כלי – הוי שיעור לאוכלים בכזית, ולמשקין בכונס משקה כי ההוא דמסכת כלים (פ"ט משנה ח). ור"ת מפרש בשמעתין הכי: עד שיפחת רובו – מועיל צמיד פתיל אם הנקבים נסתמים. אבל בנפחת רובו, או במוציא רמון – שוב אין מועלת סתימה, אלא הוי כאוכלין שגבלן בטיט שאין ניצולין, כדאמרינן בריש זבחים (דף ג:), דכיון שנפחת רובו בטלו להו מתורת כלי. וההיא דחבית שנקבה וסתמוה שמרים – מיירי בשלא נפחתה כשיעור, וסתמו שמרים כל הנקב. והא דבעי רבא התם (בב"ק שם): סתם אגף חציה מהו? ה"פ: אגף חציה וסתמוה שמרים חציה, מאי? מי הוי סתימה מעליא או לא. ומייתי מפקקה בזמורה, דלא חשיבא סתימה בלא מירוח בין זמורה לחבירתה – הכא נמי לא חשיבא סתימה אגף חציה וסתמוה שמרים חציה. ומשני: התם לא קאי, הכא קאי: **פליגי** בה תרי אמוראי. פי' בקונטרס: דלענין הכשר זרעים פליגי. ואומר ר"ת: דבמסכת עוקצין (פ"ב משנה י) תנן דהכשר זרעים כשורש קטן. אלא אמר ר"ת: דלענין מוקף צמיד פתיל פליגי: **שיעורו** כמוציא זיתים. ה"ג ברוב ספרים ובפי' ר"ח ורש"י. וא"ת: מתני' היא במס' כלים (פ"ג מ"א): העשוי לאוכלין – שיעורו כזיתים? וי"ל: דאיצטריך ליה, לאשמעינן דלא מהני בה יחוד לרמונים, ולאפוקי מדרבא. ולהכי מסיים בהו לפרושה: הרי הן ככלי אבנים, שהם טהורין בכל ענין:

הדרן עליך המצניע

הזורק. כיצד שתי גזוזטראות כו'. תימה: לרבה, דמוקי פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן (לעיל ד' ד.) בקלוטה, ופליגי למטה מעשרה לא אתי שפיר "כיצד", דהא לא קאי אדלעיל. דהכא איירי בגזוזטראות למעלה מעשרה דומיא דעגלות, ואפילו ר' עקיבא נמי מודה התם. ולמאן דמוקי פלוגתייהו למעלה מעשרה – אתי שפיר. ומיהו יש בירושלמי: איכא דתני כיצד, ואיכא דלא תני כיצד. ומפרש התם: דההוא אמורא דמוקי פלוגתא למעלה מעשרה – תנא "כיצד", וההוא דמוקי לה למטה מעשרה – לא תני "כיצד":

הוצאה

תוספות

הוצאה גופה היכא כתיבא. ואע"ג שהיתה במשכן, כדאמר: הם הורידו קרשים מעגלה כו'. מכל מקום, אי לאו דכתיב – לא הוה מחייבי עלה, לפי שמלאכה גרועה היא כדפי' לעיל (דף ב.):

וממאי דבשבת קאי. ר"ח ל"ג כל זה עד "אשכחן הוצאה", דהא אפילו בחול קאי נפקא ליה שפיר דהוצאה מלאכה הוא, דהא רחמנא קרייה מלאכה, כדכתיב "ואיש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש" וכתיב "ויכלא העם מהביא", אלמא קרי להוצאה מלאכה, וכן דריש בהדיא בירושלמי:

הכנסה מנלן סברא הוא כו'. וא"ת: מה צריך להאי סברא: כיון דהוות במשכן, כדאמר: הם העלו קרשים לעגלה כו'. דהא בסמוך משמע גבי זריקה דאם היתה במשכן – הוה אתי ליה שפיר! וי"ל: דבזריקה נמי איכא סברא: מה לי ע"י הוצאה מה לי ע"י זריקה. דאי לאו סברא לא הוה מחשבינן לה תולדה דהוצאה. ואי לא הוות נמי במשכן לא הוה מחייבינן עלה מסברא, לפי שמלאכה גרועה היא:

ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב אמאי קרי לה אב כו'. הוה מצי למימר דנפקא מינה לענין התראה, כדפי' בפ' "בלל גדול" (לעיל עג.), ואיכא למימר דהיינו דקמשני: הך דהוות במשכן חשיבא כו'. אית דגרסי: הך דהוות במשכן חשיבא – קרי לה אב, והך דלא הוות במשכן חשיבא – קרי לה תולדה. ולפי זה יש מלאכות דהוו במשכן, כגון מנכש ומשקה זרעים, דלא חשיבי ולא הוו אבות. וכן, אי גרסינן: דהוות במשכן וחשיבא – קרי לה אב. אבל אי גרסי': הך דהוות במשכן חשיבא, וקרי לה אב, הך דלא הוות במשכן – לא חשיבא וקרי לה תולדה, לפי זה התולדות לא היו במשכן:

אי נמי הך דכתיבא קרי לה אב. הך לישנא לא איצטריך אלא משום הוצאה:

ודילמא שלחופי הוו משלחפי. הכי נמי הוה מצי למיפרך: דילמא תוך ארבע אמות הוו יתבי: גזירה

רש"ל

גמ' מִכְּדֵי זְרִיקָה תּוֹלְדָה דְּהוֹצָאָה הִיא, דְּלֵא נְמְנִית בַּאֲבוֹת מְלָאכוֹת. וְתוֹלְדָה דְּהוֹצָאָה הִיא, שֶׁאֵין לָךְ לְתוֹתָה תּוֹלֶדֶת אָב אַחֵר, דְּמֵעֵין הוֹצָאָה הִיא הָאֲמוּרָה בַּאֲבוֹת מְלָאכוֹת: **מַחֲנֵה לְוִיָּה ר"ה הִיא.** שֶׁהָיוּ הַכֹּל מְצוּיִין אֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ: **מֵרָה"י דִּידְכוּ.** מֵאֶהֱלֵיכֶם: **דִּשְׁלִימָא לֵיהּ עֲבִידְתֵּיהּ.** שֶׁהָיָה הַנְּדָבָה כְּדֵי לְהַשְׁלִים: **סְבָרָא הִיא.** לְהִיוֹת הַכְנָסָה תּוֹלֶדֶת הוֹצָאָה, שֶׁהִיא מֵעֵין לָהּ כְּשֵׁאֶר תּוֹלְדוֹת שֶׁהִיא מֵעֵין מְלָאכוֹת: **מִכְּדֵי אַהֲאי מִיהַיְיבִי.** כְּדַתְנַן (לעיל פ"א ב.) פָּשֵׁט הֶעְנִי יָדוֹ לְפָנִים: **נָפְקָא מִינָּהּ.** דְּכָל אָבוֹת מְלָאכוֹת: **שְׁתֵּי אָבוֹת.** דְּלָא דְּמָיֵין, וּשְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת דִּשְׁאֵר אָבוֹת: **וּלְר"א כו'.** בְּמַסֶּכֶת בְּרֵיתוֹת בְּפֶרֶק "אָמְרוּ לוֹ": **הָא דְּתַנֵּן.** בְּפִירְקִין: **בַּכּוֹתֶל.** כִּדְמוֹלִכִי לֵהּ בְּדִבְּיוֹלֶה שְׁמִינָה וְנִדְבָּקֶת: **כְּזוֹרֵק בָּאֲוִיר.** וּפְטוּר, דְּלֵא נָח בְּרֹשׁוּת הָרַבִּים, דְּאֵין הָרֵ"ר לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה. וּבְרה"י נַמִי לֵא נָח – שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם מְסוּיָם שֶׁיְּהֵא רְחִבוֹ ד', שֶׁהֲרֵי לֵא נָח בְּרֹאשׁ הַכּוֹתֶל אֶלָּא בְּפָנָיו: **כְּזוֹרֵק בָּאֲוִיר.** דְּאֲוִיר רה"ר הוּא, וְחַיָּיב. וְכֵיוָן דְּאֲוִיר רה"ר הוּא וְנָח – בְּכָל דְּהוּ מִיהַיְיבִי, וּרְשׁוּתָא לְנַפְשֵׁיהּ לָא הָוֵי, לֹא בְּרִמְלִית וְלֹא מָקוֹם פְּטוּר, הוֹאִיל וּבְפָנָיו נָח וְלֵא נָח בְּרֹאשׁוֹ, שֶׁיְּהֵא מָקוֹם מְסוּיָם: **תּוֹפְרֵי יְרִיעוֹת.** מַעֲשֵׂה רוֹקֵם: **גַּבֵּי הֲדָדֵי.** בְּתוֹךְ אַמָּה אַחַת, וְאֵין צְרִיכִין לִזְרוֹק אֶלָּא לְהוֹשִׁיט: **מָטוּ אַהֲדָדֵי בִּמְחָטִין.** כְּשֶׁמּוֹתְחִין אֶת הַחוּט מַכִּין זֶה אֶת זֶה בְּמַחַט: **בּוּכְיָאר.** כְּלִי שֶׁקָּנָה שֶׁל עֵרֶב נָתוּן בּוֹ, שֶׁזּוֹרְקִין בֵּין שְׁנֵי דּוֹפְנֵי הַיְרִיעָה: **וַהֲלֹא אֲגֻדּוֹ בְּיָדוֹ.** חוּט שֶׁל עֵרֶב הוּא אוֹחֵז, וְהַקָּנֶה נִכְרָךְ בַּחוּט, וְאֵינוֹ נִשְׁמָט מִמֶּנּוּ: **בְּנִיסְכָּא בַּתְּרָא.** בַּחוּט הָאַחֲרוֹן שֶׁל קָנֶה, שֶׁהַקָּנֶה נִשְׁמָט מֵהַחוּט וְהַבּוּכְיָאר נוֹפֵל: **נִיסְכָּא.** זְרִיקָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל חוּט, לְשׁוֹן הַמֵּיסֵךְ: **וְהָא בְּמָקוֹם פְּטוּר אֲזִלָא.** בֵּין דּוֹפְנֵי הַיְרִיעָה, וְאֵין זֶה רְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא מָקוֹם פְּטוּר, דְּאִין רָחֵב ד': **לְשׁוֹאֲלֵיהֶן.** אוֹרְגֵי יְרִיעָה אַחֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ לָזֶה שְׁנַיִם: **ה"נ:** וְדִילְמָא שׁוֹאֲלֵיהֶן גַּבֵּיהֶן הָווּ יָתְבִין: **מָטוּ אַהֲדָדֵי בְּחַפָּת.** אִי גַּבֵּיהוּ הָווּ יָתְבֵי מַגִּיעִין יָדוֹ שֶׁל זֶה בְּשֶׁל זֶה בִּשְׁפַת הַיְרִיעָה, כְּשֶׁמּוֹתְחִין חוּט הָעֵרֶב: **בְּחַפָּת.** כְּמוֹ חַפָּת חֲלוּקוֹ (יומא ד' עז.): **שַׁלְחוֹפֵי הָווּ מִשַּׁלְחַפֵּי.** לְעוֹלָם גַּבֵּי הֲדָדֵי הָווּ יָתְבֵי, אֶלָּא שֶׁאֵין מְכַוְּנִים, אֶלָּא זֶה נִמְשָׁךְ לְפָנִים וְזֶה לְאָחוֹר: **וְאֵין עוֹשֶׂה מְמִלַּאכְתָּ חֲבֵירוֹ.** שֶׁכּוּלָּם מוּכָנִים בְּכֵלִי אוּמָנוּתָם, וְלֹא הוּצְרְכוּ לִישְׁאוֹל: **מַעֲבִיר ד' אַמּוֹת הָוֶה.** לֹא תִּלְשֹׁן וְלֹא עִימְּרָן, אֶלָּא הֶעֱבִירָן ד' אַמּוֹת, לְכָךְ נְהֲרַג: **מְעַמֵּר.** תְּלוּשִׁין וּמְפוּזְרִין הָיוּ וְעִמְּרָן, כְּדַאֲמְרַן (לעיל ד' עג.): הַאי מַאן דְּכַנִּיף מִלְּחָא – חַיָּיב מִשּׁוּם מְעַמֵּר: **מְגִילַּת סְתָרִים.** שֶׁהִסְתִּירוּהָ, לְפִי שֶׁאֵין כּוֹתְבִין הֲלָכוֹת: **וְאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת.** עַל קָרְחִיּוּ לְעִנְיַן שׁוֹגֵג קָאָמַר, וּלְחַטָּאת. דְּבִמְזִיד תְּרֵי קְטָלֵי לָא מִקַּטְלֵי, וּלְהַכִּי פָּרִיךְ: וְהָא אֲנַן תְּנַן כו': **וְאֵינוֹ חַיָּיב עַל אַחַת מֵהֶן.** מִיתָה. יֵשׁ בְּהֶן אַחַת שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג עָלֶיהָ, וְלֹא פֵּרֵשׁ אֵיזוֹ הִיא. וְהִשְׁתָּא לְרַב יְהוּדָה אֵין זוֹ הַעֲבָרָה, שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג מִקּוֹשֵׁשׁ עָלֶיהָ, וּלְמַתְנִיתָא אֵין תּוֹלֵשׁ

בְּאוֹתוֹ סָפֵק:

ואלא

גְּמָ' מִכְּדֵי, זְרִיקָה תּוֹלְדָה דְּהוֹצָאָה הִיא, הוֹצָאָה גּוּפָהּ הֵיכָא כְּתִיבָא? א"ר יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא "וַיֹּצוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה". מֹשֶׁה הֵיכָן הָוֶה יָתֵיב – בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה, וּמַחֲנֵה לְוִיָּה רה"ר הֲוָאי, וְקָאָמַר לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל: לָא תַּפִּיקוּ וְתֵיתוּ מֵרה"י דִּידְכוּ לְרה"ר. וּמִמַּאי דְּכַשַּׁבָּת קָאֵי, דִּילְמָא בַּחוֹל קָאֵי, וּמִשּׁוּם דִּשְׁלִימָא לֵהּ מְלָאכְתָּא? כְּדִכְתִיב "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיָּם וגו'". גְּמַר "הָעֲבָרָה" "הָעֲבָרָה" מִיּוה"כ. כְּתִיב הָכָא "וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה" וּכְתִיב הָתָם "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה", מַה לְּהַלָּן – בַּיּוֹם אָסוּר, אַף כָּאן – בַּיּוֹם אָסוּר. אַשְׁכַּחַן הוֹצָאָה, הַכְנָסָה מְנָלָן? סְבָרָא הִיא, מִכְּדֵי מְרֻשּׁוּת לִרְשׁוּת הוּא, מַה לִּי אַפּוֹקֵי וּמַה לִּי עַיּוֹלֵי? מִיהוּ, הוֹצָאָה – אָב, הַכְנָסָה – תּוֹלְדָה. וּמִכְּדֵי, אַהָא מִיהַיְיב וְאַהָא מִיהַיְיב, אַמַּאי קָרֵי לָהּ הַאי 'אָב' וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ הַאי 'תּוֹלְדָה'? נָפְקָא מִינָּהּ: דְּאִי עָבֵיד שְׁתֵּי אָבוֹת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אִי נַמִי שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – מִיהַיְיב תַּרְתֵּי, וְאִי עָבֵיד אָב וְתוֹלְדָה דִּידֵיהּ – לָא מִיהַיְיב אֶלָּא חָדָא. וּלְר"א דְּמִחַיְיב אַתּוֹלְדָה בִּמְקוֹם אָב, אַמַּאי קָרוּ לָהּ אָב וְאַמַּאי קָרוּ לָהּ תּוֹלְדָה? הַךְ דַּהֲוָאי בַּמִּשְׁכָּן חֲשִׁיבָא – קָרֵי לָהּ אָב, הַךְ דְּלָא הֲוָאי בַּמִּשְׁכָּן חֲשִׁיבָא – לָא קָרֵי לָהּ אָב. אִי נַמִי: הַךְ דִּכְתִיבָא – קָרֵי אָב, וְהַאי דְּלָא כְּתִיבָא – קָרֵי תּוֹלְדָה. וְהָא דִּתְנַן: הַזּוֹרֵק ד' אַמּוֹת בַּכּוֹתֶל, לְמַעְלָה מִי' טְפָחִים – כְּזוֹרֵק בָּאֲוִיר, לְמַטָּה מִי' טְפָחִים – כְּזוֹרֵק בָּאָרֶץ. וְהַזּוֹרֵק בָּאָרֶץ ד' אַמּוֹת – חַיָּיב. זָרַק ד' אַמּוֹת בְּרה"ר מְנָלָן דְּמִיהַיְיב? אָמַר ר' יֹאשִׁיָּה: שֶׁכֵּן אוֹרְגֵי יְרִיעוֹת זוֹרְקִין מַחֲטִיהֶן זֶה לָזֶה. אוֹרְגִין, מְחָטִין לָמָּה לְהוּ?! אֶלָּא, שֶׁכֵּן תּוֹפְרֵי יְרִיעוֹת זוֹרְקִין מַחֲטִיהֶן זֶה לָזֶה. וְדִילְמָא גַּבֵּי הֲדָדֵי הָווּ יָתְבֵי? מָטוּ הֲדָדֵי בִּמְחָטִין. דִּילְמָא בְּתוֹךְ אַרְבַּע הָווּ יָתְבֵי? אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: שֶׁכֵּן אוֹרְגֵי יְרִיעוֹת זוֹרְקִין בּוּכְיָאר בַּיְּרִיעָה. וַהֲלֹא אוֹגְדוֹ בְּיָדוֹ? בְּנִיסְכָּא בַּתְּרָא. וְהָא בִּמְקוֹם פְּטוּר קָאָזְלָא? אֶלָּא: שֶׁכֵּן אוֹרְגֵי יְרִיעוֹת זוֹרְקִין בּוּכְיָאר לְשׁוֹאֲלֵיהֶן. וְדִילְמָא גַּבֵּי הֲדָדֵי הָווּ יָתְבֵי? מָטוּ הֲדָדֵי בְּחַפָּת. וְדִילְמָא שַׁלְחוֹפֵי הָווּ מְשַׁלְחַפֵּי? וְתוּ: מִי שְׁאִילִי מֵהֲדָדֵי? וְהָתַנְיָא לוּדָא: "אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הַמָּה עֹשִׂים" – מִמְּלַאכְתּוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִמְּלָאכֶת חֲבֵירוֹ! וְתוּ: מַעֲבִיר ד' אַמּוֹת בְּרה"ר מְנָלָן דְּמִיהַיְיב? אֶלָּא: כָּל ד' אַמּוֹת בְּרה"ר, גְּמָרָא גְּמִירִי לָהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מִקּוֹשֵׁשׁ, מַעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרה"ר הָוָה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: תּוֹלֵשׁ הָוָה. רַב אַחָא בְּרַבִּי יַעֲקֹב אָמַר: מְעַמֵּר הָוָה. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְכִדְרַב; דְּאָמַר רַב: מָצָאתִי מְגִלַּת סְתָרִים בֵּי ר' חִיָּיא, וְכָתוּב בֵּיהּ: אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: אָבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, (וְאִם עָשָׂאָן כּוּלָּם בְּהֶעְלֵם אַחַת) – וְאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. אַחַת וְתוּ לֹא?! וְהָתְנַן: אָבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, וְהָוֵינַן בָּהּ: מְנַיְּינָא לָמָּה לִי? וְא"ר יוֹחָנָן: שֶׁאִם עָשָׂאָן כּוּלָּם בְּהֶעְלֵם א' – חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת! אֵימָא: אֵינוֹ חַיָּיב עַל אַחַת מֵהֶם. רַב יְהוּדָה פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּהַמַּעֲבִיר חַיָּיב, וּמַתְנִי' פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּתוֹלֵשׁ חַיָּיב, וְרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּמְעַמֵּר חַיָּיב. מ"ס: הָא מִיהַת לָא מְסַפְּקָא, וּמ"ס: הָא מִיהַת לָא מְסַפְּקָא. ת"ר: מְקוֹשֵׁשׁ זֶה צְלָפְחָד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ וגו'" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר", מַה לְּהַלָּן צְלָפְחָד, אַף כָּאן צְלָפְחָד, דִּבְרֵי רַ' עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַ' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: עֲקִיבָא, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אַתָּה עָתִיד לִיתֵּן אֶת הַדִּין. אִם כִּדְבָרֶיךָ, הַתּוֹרָה כִּיסַּתּוּ וְאַתָּה מְגַלֶּה אוֹתוֹ! וְאִם לָאו – אַתָּה מוֹצִיא לַעַז עַל אוֹתוֹ צַדִּיק.

ואלא

גמרא

שנינו במשנתנו הזורק חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד חייב. הגמרא מבררת את המקור לאיסור הוצאה. שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי** – הרי **זְרִיקָה תּוֹלֶדָה דְּמְלֶאכֶת הוֹצָאָה הִיא, הוֹצָאָה גּוּפָהּ הֵיכָא כְּתִיבָא** – היכן כתובה בתורה מלאכת הוצאה עצמה.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק אחר שאמרו למשה שהנדבה שהביאו ישראל מספקת למלאכת המשכן (שמות לו ו) 'וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא', **מֹשֶׁה הֵיכָן הָוֶה יָתֵיב** – היכן היה משה יושב, **בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה, וּמַחֲנֵה לְוִיָּה רְשׁוּת הָרַבִּים הַוּאי,** שכל ישראל היו מצויים אצל משה רבינו, **וְקָאָמַר לְהוּ** – ואמר להם משה **לְיִשְׂרָאֵל** שציוה להם שלא יביאו עוד נדבה, **לֹא תַּפִּיקוּ וְתֵיתוּ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד דִּידְכוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – לא תוציאו ותביאו מאהליכם, שהם רשות היחיד, למחנה לויה שהוא רשות הרבים, ואמר להם כן משום איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים.

שואלת הגמרא: **וּמַאי דְּכַשְׁבַּת קָאֵי** – ומהיכן מוכח שציוה להם כן בשבת, ומשום איסור הוצאה, **דִּילְמָא בַּחוֹל קָאֵי** – אולי עמד ביום חול, **וּמִשּׁוּם דִּשְׁלִימָא לָהּ מְלָאכָה** – ומשום שהביאו די נדבה כדי להשלים המלאכה ציוה להם שלא יביאו עוד, **כְּדִכְתִיב** בפסוק שאחריו 'וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם' וגו' – במלאכת ההבאה היה די למלאכת המשכן.

משיבה הגמרא: **גְּמַר 'הַעֲבָרָה' 'הַעֲבָרָה' מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים** – למדים ש'העברה' שהוזכרה בפסוק זה מדברת בשבת בגזירה שוה מ'העברה' הכתובה לגבי יום הכפורים, **כְּתִיב הָכָא** – כתוב בפסוק כאן 'וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה', **וּכְתִיב הָתָם** לגבי יום הכפורים של שנת היובל (ויקרא כה ט) 'וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה', **מַה לְּהַלָּן** – כשם ששם לגבי יום הכפורים מדובר **בְּיוֹם אָסוּר** – ביום שאסור לעשות בו מלאכה, **אַף כָּאן** מדובר **בְּיוֹם אָסוּר,** דהיינו ביום השבת שאסור לעשות בו מלאכה, וציוה להם משה שלא יביאו עוד משום איסור הוצאה, שאם אמר להם כן משום שנשלמה המלאכה לא היה הכתוב צריך להשמיענו בגזירה שוה שאמר להם כן בשבת.

שואלת הגמרא: **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו מקור למלאכת **הוֹצָאָה** מרשות היחיד לרשות הרבים, **הַכְנָסָה מְנָלָן** – מנין לנו שגם הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד מלאכה היא.

משיבה הגמרא: **סְבָרָא הִיא** – אנו יודעים זאת מסברא, **מִכְּדֵי מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת הוּא** – הרי מלאכת הוצאה היינו העברה מרשות לרשות, ואם כן **מַה לִּי אַפּוּקֵי וּמַה לִּי עֵיּוּלֵי** – מה לי אם מוציא חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים ומה לי אם מכניס חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד, וכמו שהוצאה חשובה מלאכה גם הכנסה חשובה מלאכה. **מִיהוּ** – אבל **הוֹצָאָה** היא **אָב וְהַכְנָסָה** היא **תּוֹלֶדָה** שלה, ואינה אב מלאכה בפני עצמה.

הגמרא מבארת מה ההבדל בין אב לתולדה. שואלת הגמרא: **וּמִכְּדֵי אַהָא מִיחַיַּיב וְאַהָא מִיחַיַּיב** – ומכיון שחייבים גם על הוצאה וגם על הכנסה, אם כן **אַמַּאי קָרֵי לָהּ הַאי אָב וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ הַאי תּוֹלֶדָה** – לענין מה נקראת הוצאה אב והכנסה תולדה.

משיבה הגמרא: **נָפְקָא מִינָּהּ** בין כל אב לתולדה שלו, **דְּאִי עָבֵיד שְׁתֵּי אָבוֹת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – שאם עשה שני אבות מלאכה שונים בהעלם אחד [–שלא נודע לו בינתיים שחטא], **אִי נַמִּי שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – או שעשה שתי תולדות של אבות מלאכה שונים בהעלם אחד, **מִיחַיַּיב תַּרְתֵּי** – מחויב הוא להביא שתי חטאות, **וְאִי עָבֵיד אָב וְתוֹלֶדָה דִּידֵיהּ** – ואם עשה אב מלאכה עם התולדה שלו בהעלם אחד, **לֹא מִיחַיַּיב אֶלָּא חָדָא** – אינו מחויב אלא חטאת אחת, ולענין זה יש מלאכות הקרויות אב ויש מלאכות הקרויות תולדה, שהתולדות הן בכלל האבות, וכשעשה תולדה עם האב שלה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת.

שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמִחַיַּיב אַתּוֹלֶדָה בִּמְקוֹם אָב** – המחייב חטאת על התולדה אף אם עשאה בהעלם אחד עם האב (כריתות טז.), **אַמַּאי קָרוּ לָהּ אָב וְאַמַּאי קָרוּ לָהּ תּוֹלֶדָה** – מדוע יש מלאכה הקרויה אב ומלאכה אחרת נקראת תולדה.

משיבה הגמרא: **הַךְ דַּהֲוַאי בַּמִּשְׁכָּן חֲשִׁיבָא קָרֵי לָהּ אָב** – אותה מלאכה שהיתה חשובה במשכן קרויה אב, **הַךְ דְּלֵא הַוַאי בַּמִּשְׁכָּן חֲשִׁיבָא לֵא קָרֵי לָהּ אָב** – ואותה מלאכה שלא היתה חשובה במשכן אינה קרויה אב אלא תולדה. **אִי נַמִּי** – אופן נוסף, **הַךְ דִּכְתִיבָא קָרֵי אָב** – אותה מלאכה הכתובה בתורה קרויה אב, **וְהַאי דְּלֵא כְּתִיבָא קָרֵי תּוֹלֶדָה** – ואותה מלאכה שאינה כתובה בתורה קרויה תולדה.

אגב שביררה הגמרא את המקור למלאכת הוצאה וזריקה מרשות לרשות, היא מבררת את המקור לזריקה של ארבע אמות ברשות הרבים: **וְהָא דִּתְנַן** – ומה ששנינו (להלן ק.), **הַזּוֹרֵק** חפץ למרחק **אַרְבַּע אַמּוֹת** ברשות הרבים ופגע **בְּכוֹתֶל** ונדבק בו, אם זרקו בכותל **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** מהקרקע, הרי הוא **כְּזוֹרֵק בְּאֲוִיר** רשות הרבים, שלא נח החפץ ברשות הרבים אלא במקום פטור, ואם זרקו בכותל **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** מהקרקע, הרי הוא **כְּזוֹרֵק בָּאָרֶץ** ברשות הרבים, **וְהַזּוֹרֵק בָּאָרֶץ** למרחק **אַרְבַּע אַמּוֹת** ברשות הרבים **חַיָּיב.** ויש לשאול, **וָרַק אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מְנָלָן דְּמִיחַיַּיב** – מנין לנו שמתחייב על זריקה כזו.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, שֶׁכֵּן אוֹרְגֵי יְרִיעוֹת** המשכן היו **זוֹרְקִין מַחֲטֵיהֶן מִזֶּה לָזֶה** כשהשאילו את המחט לחבריהם, וכיון שמלאכה זו היתה במשכן יש ללמוד שחייבים עליה.

מקשה הגמרא: **אוֹרְגִין, מְחָטִין לָמָּה לְהוּ** – למה היו האורגים צריכים מחטים, הרי מחט עשויה לתפירה ולא לאריגה הנעשית בכלים המיוחדים לה.

מבארת הגמרא את כוונתה: **אֶלָּא** המקור לכך שזריקת ארבע אמות ברשות הרבים מלאכה היא, **שֶׁכֵּן תּוֹפְרֵי יְרִיעוֹת** המשכן, היו **זוֹרְקִין מַחֲטֵיהֶן זֶה לָזֶה** כשהשאילו את המחט לחבריהם.

מקשה הגמרא: **וְדִילְמָא נַבִּי הֲדָדֵי הַוּוּ יָתְבִי** – ושמא תופרי היריעות היו יושבים סמוכים זה לזה, וכשהעבירו המחט מזה לזה לא היו זורקים אותה אלא מושיטים.

מתרצת הגמרא: אם היו תופרי היריעות יושבים סמוכים זה לזה, **מָטוּ הֲדָדֵי בִּמְחָטִין** – היו מכים זה את זה במחטים כשהיו מותחים את החוט.

מקשה הגמרא: **דִּילְמָא בְּתוֹךְ אַרְבַּע הַוּוּ יָתְבִי** – שמא היו תופרי היריעות יושבים בתוך ארבע אמות זה לזה ולא היו סמוכים ממש כדי שלא יפגעו זה בזה במחטים, ואין מכאן מקור לחייב את הזורק ארבע אמות ברשות הרבים.

ולכן אומרת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא,** המקור לכך שזריקת ארבע אמות ברשות הרבים מלאכה היא, **שֶׁכֵּן אוֹרְגֵי יְרִיעוֹת** המשכן **זוֹרְקִין בּוּכְיָאר בַּיְרִיעָה** – היו זורקים את הכלי שחוטי הערב נתונים בו בין חוטי השתי מצד לצד, ורוחב היריעות היה ארבע אמות, והיו זורקים את הבוכיאר למרחק ארבע אמות.

מקשה הגמרא: **וַהֲלֹא אוּגְדוּ כֻּלָּן** – והרי כשזורק את הבוכיאר אוחז בידו את חוט הערב הנמשך מהבוכיאר ואין כאן זריקה, ואם כן לא מצאנו שהיתה במשכן זריקה של ארבע אמות ברשות הרבים.

מתרצת הגמרא: **בְּנִיסְכָּא בַּתְרָא** – למדים שזריקת ארבע אמות היתה במשכן בזריקה האחרונה של חוט הערב בין חוטי השתי, שכשנגמר החוט היה הקנה נשמט מהחוט והבוכיאר נופל לארץ.

מקשה הגמרא: **וְהָא בַּמְּקוֹם פְּטוּר קָאָזְלָא** – הרי הבוכיאר נזרק בין חוטי השתי העליונים לחוטי השתי התחתונים, ואותו מקום אינו בטל לרשות הרבים, ומשום שאינו רחב ארבעה טפחים הוא מקום פטור.

ולכן משיבה הגמרא: **אֶלָּא** המקור לכך שזריקת ארבע אמות ברשות הרבים מלאכה היא, **שֶׁכֵּן אוֹרְגֵי יְרִיעוֹת** המשכן היו **זוֹרְקִין בּוּכְיָאר לְשׁוּאֵלֵיהֶן,** שמי שהיו לו שנים היה משאיל אחד לחבירו.

מקשה הגמרא: **וְדִילְמָא נַבִּי הֲדָדֵי הַוּוּ יָתְבִי** – ושמא אורגי היריעות היו יושבים סמוכים זה לזה, וכשהעבירו הבוכיאר מזה לזה לא היו זורקים אותו אלא מושיטים.

מתרצת הגמרא: אם היו אורגי היריעות יושבים סמוכים זה לזה,

המשך בעמוד עט

מקשה הגמרא על רבי יהודה בן בתירא: **וְאֶלָּא הָא גָּמַר גְּזֵירָה שָׁוָה** – והרי רבי עקיבא למד שהמקושש זה צלפחד בגזירה שוה, והרי זה כמפורש, ואם כן לא כיסתה התורה את שמו של המקושש.

מתרצת הגמרא: **גְּזֵירָה שָׁוָה לֹא גָּמַר** – רבי יהודה בן בתירא לא קיבל גזירה שוה זו מרבותיו, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא** לרבי יהודה בן בתירא **מֵהֵיכָא הֲוָה** – מאיזה חטא מת שנאמר עליו (במדבר כז ג) 'כִּי בְחֶטְאוֹ מֵת'. משיבה הגמרא: **מִ'וַיַּעְפִּילוּ' הֲוָה** – הוא היה מהחוטאים בחטא של המעפילים שנאמר בהם 'וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר' (שם יד מד), שאינו חטא חמור כל כך כחילול שבת.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: **כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר** – כמו שדרשנו לגבי צלפחד כן יש לדרוש גם בענין מה שנאמר באהרן ומרים שדיברו בגנות משה ונעשתה מרים מצורעת (שם יב ט), 'וַיִּחַר אַף ה' בָּם וַיֵּלַךְ', ומכך שנאמר 'בם' בלשון רבים **מְלַמֵּד שֶׁאַף אַהֲרֹן נִצְטָרַע, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, עֲקִיבָא, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין אם האמת כדבריך שאהרן נצטרע, ובין אם אין האמת כדבריך **אַתָּה עָתִיד לִיתֵּן אֶת הַדִּין** על שאמרת דבר זה, **אִם כִּדְבָרֶיךָ** שנצטרע, אתה עתיד ליתן את הדין על **שהַתּוֹרָה כִּסַּתּוֹ** ולא גילתה שאהרן נצטרע **וְאַתָּה מְגַלֶּה אוֹתוֹ, וְאִם לָאו** כדבריך עתיד אתה ליתן את הדין על **שאַתָּה מוֹצִיא לַעַז עַל אוֹתוֹ צַדִּיק** ואתה אומר שנצטרע.

מקשה הגמרא על רבי יהודה בן בתירא: **וְאֶלָּא הָכְתִיב 'בָּם'** שמשמע שהיה חרון אף גם באהרן, והרי זה כמפורש, ואם כן לא כיסתה התורה את צרעתו של אהרן. מתרצת הגמרא: לרבי יהודה **הַהוּא** חרון אף שנאמר לגבי אהרן לא היה אלא **בִּנְזִיפָה בְּעָלְמָא** אבל לא נענש.

הגמרא מביאה ברייתא הסוברת כרבי עקיבא: **תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר** – שנינו בברייתא כדעת האומר **שאַף אַהֲרֹן נִצְטָרַע, דִּכְתִיב** באותו ענין (שם יב י) **'וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל מִרְיָם וְהִנֵּה מְצוֹרָעַת', וּתָנָא** בברייתא בביאור הפסוק, **שֶׁפָּנָה** אהרן **מִצָּרַעְתּוֹ** – שנתרפא מצרעתו קודם שנתרפאה מרים, הרי שאף אהרן נצטרע.

הגמרא מביאה דרשה בענין החושד בכשרים: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַחוֹשֵׁד בִּכְשֵׁרִים לוֹקֶה** – נענש **בְּגוּפוֹ, דִּכְתִיב** בענין ציווי ה' למשה שיאמר לישראל שיוציאם ממצרים, שאמר משה (שמות ד א) **'וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי' וגו', וְגַלְיָא קַמֵּי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דִּמְהֵימְנִי יִשְׂרָאֵל** – והיה גלוי לפני הקדוש ברוך הוא שיאמינו בני ישראל לדבריו, **וְאָמַר לוֹ** הקב"ה למשה, **הֵן מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים, וְאַתָּה אֵין סוֹפְךָ לְהַאֲמִין,** כלומר סופך להכשל בענין זה. **הֵן מַאֲמִינִים, דִּכְתִיב** אחר שאמר להם משה שבא לגאלם (שם ד לא) **'וַיַּאֲמֵן הָעָם', והם בְּנֵי מַאֲמִינִים** שנאמר באברהם אביהם כשהבטיחו הקב"ה שיהיה לו זרע ככוכבי השמים (בראשית טו ו) **'וְהֶאֱמִן בַּה'', וְאַתָּה אֵין סוֹפְךָ לְהַאֲמִין, שֶׁנֶּאֱמַר** בחטא מי מריבה שאמר הקב"ה למשה ואהרן (במדבר כ יב) **'יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי' וגו'. וּמִמַּאי דְּלָקָה** – ומנין שלקה משה בגופו על שחשד בישראל שלא יאמינו לו, **דִּכְתִיב** באותות שמסר ה' למשה שיעשה לישראל כדי שיאמינו לדבריו (שמות ד ו) **'וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד הָבֵא נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ' וגו' וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג',** ורמז לו באות זה שדיבר לשון הרע על ישראל במה שאמר שלא יאמינו לו, ולכן הלקהו בגופו שנצטרע.

הגמרא מביאה דרשה בענין מדה טובה מרובה שאף היא נלמדת מצרעתו של משה: **אָמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר זאת **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבֹא מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת** – טובה שמביא ה' על האדם ממהרת לבוא מפורענות שנגזרת עליו, **דְּאִילּוּ בְּמִדַּת פּוּרְעָנוּת** שנצטרעה ידו של משה **כְּתִיב** (שם), **'וַיּוֹצִיאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצוֹרַעַת כַּשָּׁלֶג',** שכשהוציא את ידו נצטרעה ולא קודם לכן, **וְאִילּוּ בְּמִדָּה טוֹבָה** שנתרפאה ידו **כְּתִיב** בפסוק שאחריו (שם ד ז), **'וַיּוֹצִיאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ', מֵחֵיקוֹ הוּא דְּשָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ** – כשעדיין היתה ידו בחיקו חזרה להיות כשאר בשרו.

הגמרא מביאה מאמר בענין נס בתוך נס: כתוב באותות שמסר ה' למשה שיעשה לפרעה כדי שיאמין לדבריו (שם ז י–יב), **'וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין, וַיִּקְרָא גַּם פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן, וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם, וַיִּבְלַע מַטֵּה אַהֲרֹן אֶת מַטֹּתָם', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** מכך שנאמר 'ויבלע מטה' ולא 'ויבלע תנין' יש ללמוד שהיה כאן **נֵס בְּתוֹךְ נֵס,** שמתחילה חזר ונעשה מטה ואחר כך בלע את מטות חרטומי מצרים, ונעשה נס שבלע את מטותם, ועוד נס שני שבלע אותם כשהיה מטה ולא כשהיה תנין.

שנינו במשנתנו: הזורק **מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד כו'** ורשות הרבים באמצע, רבי עקיבא מחייב וחכמים פוטרים. הגמרא מבררת באיזה אופן נחלקו: **בָּעֵי** – שאל **רַבָּה,** האם בזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ועבר החפץ דרך רשות הרבים **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה** טפחים סמוך לקרקע **פְּלִיגִי** – נחלקו רבי עקיבא וחכמים, **וּבְהָא פְּלִיגִי** – ובסברא זו נחלקו, **דְּמַר** [–רבי עקיבא] **סָבַר, אָמְרִינַן 'קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה'** – אומרים שחפץ הנקלט באויר הרשות נחשב כאילו מונח בקרקע של אותה רשות, ונמצא שהזורק שבמשנתנו, כאילו עקר את החפץ מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים וחזר ועקרו מרשות הרבים והניחו ברשות היחיד, וחייב חטאת. **וּמַר** [–חכמים] **סָבַר, לֹא אָמְרִינַן** – אין אומרים **'קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה',** והרי הוא כזורק חפץ מרשות היחיד אחת לרשות היחיד אחרת, ופטור מחטאת. **אֲבָל** אם עבר החפץ דרך רשות הרבים **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** טפחים, **לִדְבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר,** שמשום 'קלוטה' ברשות הרבים אין לחייבו כיון שאינו אויר רשות הרבים אלא אויר מקום פטור, ואין לדון על חפץ הנמצא שם כאילו הוא מונח על קרקע רשות הרבים, ומשום שהעביר את החפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים אין לחייבו, שהרי במשכן היתה נעשית מלאכה זו באופן של הושטה, ומהמשכן למדנו לחייב בשבת מושיט באופן זה, **וְלֹא יָלְפִינַן** – ואין למדים לחייב את הזורק באופן זה, **מִמּוֹשִׁיט.** ממשיך רבה לבאר את שאלתו: **אוֹ דִּילְמָא** – או שמא נאמר, שבזורק ועבר החפץ דרך רשות הרבים **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** טפחים מהקרקע **פְּלִיגִי** – נחלקו רבי עקיבא וחכמים, שהחפץ לא עבר באויר רשות הרבים ולא שייך בו 'קלוטה', **וּבְהָא פְּלִיגִי** – ובסברא זו נחלקו, **דְּמַר** [–רבי עקיבא] **סָבַר, יָלְפִינַן** – למדים **זוֹרֵק מִמּוֹשִׁיט,** שכשם שהמושיט חפץ מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חייב אם הושיט למעלה מעשרה טפחים, כך הזורק באופן זה חייב אפילו אם זרק למעלה מעשרה טפחים. **וּמַר** [–חכמים] **סָבַר, לֹא יָלְפִינַן** – אין למדים **זוֹרֵק מִמּוֹשִׁיט,** ולכך רק מושיט חייב, אך זורק פטור. **אֲבָל** אם עבר החפץ באויר רשות הרבים **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה** טפחים, **לִדְבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב, מַאי טַעֲמָא** – מה הטעם, לפי שאנו אומרים **'קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה דָּמְיָא'** [–היא דומה], ונמצא שעשה הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד.

הגמרא פושטת את ספיקו של רבה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הָא מִילְּתָא אִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַב חִסְדָּא** – דבר זה הסתפק בו רב חסדא, **וּפַשְׁטָהּ נִיהָלֵיהּ רַב הַמְנוּנָא מֵהָא** – ופשטו לו רב המנונא מברייתא זו, ששנינו, חפץ שיצא **מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וְעוֹבֵר** באמצע **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַצְמָהּ, רַבִּי עֲקִיבָא מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִים.**

הגמרא מבארת כיצד פשט רב המנונא את הספק מברייתא זו: ויש לדייק בברייתא זו, **מִדְּקָאָמַר** – מכך שאמר התנא שרבי עקיבא וחכמים נחלקו באופן שעבר החפץ **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַצְמָהּ, פְּשִׁיטָא** [–פשוט] שכשעבר החפץ **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה פְּלִיגִי** [–נחלקו], שהרי למעלה מעשרה טפחים אינו רשות הרבים 'עצמה' אלא מקום פטור. **וּבְמַאי** – ובאיזה אופן נחלקו בברייתא, **אִילֵימָא בְּמַעֲבִיר** – אם נאמר שנחלקו במעביר חפץ בידו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, יש לתמוה, וכי רק במעביר **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה** טפחים **הוּא דִּמְחַיֵּיב** רבי עקיבא, אבל במעביר **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה לֹא מְחַיֵּיב, וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַבִּי אֶלְעָזָר** (לעיל צב.), **הַמּוֹצִיא מַשּׂוֹי** מרשות לרשות **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה,** כלומר, העבירו בידו באויר למעלה מעשרה טפחים, **חַיָּיב, שֶׁכֵּן** היה **מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת,** שנשאו את הארון למעלה מעשרה טפחים, וממלאכת המשכן למדנו

המשך בעמוד קעג

וְאֶלָּא הָא גָּמֵיר גְּזֵירָה שָׁוָה. וְא"כ לא כִּסַּתּוֹ הַתּוֹרָה, דְּהָוֵה לֵיהּ כִּמְפוֹרָשׁ. וּמְשַׁנֵּי: רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא לא גְּמָרָהּ. וְאֵין אָדָם דָּן ג"ש מֵעַצְמוֹ: **וְאֶלָּא.** לְרַבִּי יְהוּדָה: **מֵהֵיכָן הֲוָה.** בְּאֵיזוֹ חֵטְא מֵת, דִּכְתִיב "כִּי בְּחֶטְאוֹ מֵת": **מִ"וַיַּעְפִּילוּ".** "וַיַּעְפִּילוּ לַעֲלוֹת" וגו', שֶׁלֹּא הִרְשִׁיעַ כ"כ כְּחִילּוּל שַׁבָּת: **שֶׁפָּנָה מִצָּרַעְתּוֹ.** קָדַם וְנִתְרַפֵּא: **וְהִנֵּה יָדוֹ מְצוֹרַעַת.** הַיְינוּ לוֹקֶה בְּגוּפוֹ: **וַיּוֹצִיאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ.** אַחַר הַיְצִיאָה מְצוֹרַעַת כַּשֶּׁלֶג. וּבְמִדָּה טוֹבָה כְּתִיב "מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה": **נֵס בְּתוֹךְ נֵס.** לְאַחַר שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה מַטֶּה בְּלָעָן, וְלא כְּשֶׁהוּא תַּנִּין, דְּלָא כְּתִיב "וַיִּבְלַע תַּנִּין אַהֲרֹן": **וְלָא יָלְפִינַן זוֹרֵק מִמּוֹשִׁיט.** שֶׁהָיָה בַּעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וּרְשׁוּת הָרַבִּים בָּאֶמְצַע. וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי הַזּוֹרֵק פָּטוּר וְהַמּוֹשִׁיט חַיָּיב – דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא: **אוֹ דִּילְמָא לְמַעְלָה מִי' פְּלִיגִי.** וּמִשּׁוּם הָכִי פְּלִיגִי וּפָטְרִי רַבָּנַן, דְּאֵין כָּאן אֲוִיר רה"ר, וְזוֹרֵק מִמּוֹשִׁיט לָא יָלְפִינַן. וְרַבִּי עֲקִיבָא יָלֵיף, וְסֵיפָא רַבָּנַן קָאָמְרִי לָהּ: **וְעוֹבֵר גָּרְסִינַן. מֵרה"י לִרה"י וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַצְמָהּ.** וְלָא גָּרְסִינַן בְּרֵישָׁא הַזּוֹרֵק: **וְהָא אָמַר ר' אֶלְעָזָר.** בְּ"הַמַּצְנִיעַ", וְיָלֵיף מַמָּשָׁא בְּנֵי קְהָת דְּאָרוֹן: **אֶלָּא לָאו בְּזוֹרֵק.** מַיְירֵי מַתְנִיתָא כִּי מַתְנִיתִין, וְקָתָנֵי בְּבָרַיְיתָא עַצְמָהּ. וּבְהָא הוּא דִּמְחַיֵּיב ר' עֲקִיבָא – מִשּׁוּם דְּנִקְלְטָה בַּאֲוִירוֹ שֶׁל רה"ר: **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה.** דְּיָלֵיף זוֹרֵק מִמּוֹשִׁיט: **וּפְלִיגָא דְּרַב חִלְקִיָּה.** הָא דְּר' אֶלְעָזָר: **תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב.** וְאע"ג דְּלָא נָח – מוֹדוּ דִּכְמוּנָּח דָּמֵי: **פָּטוּר.** דְּלָא יָלְפִינַן זוֹרֵק מִמּוֹשִׁיט: **בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת.** וּבִקְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה: **מִשּׁוּם שְׁבוּת.** שֶׁזָּרַק מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת חֲבֵירוֹ, וְלָאו מִשּׁוּם הֶפְסֵק רה"ר. דְּהוּא הַדִּין נַמִי אִם הָיְתָה אֶצְלוֹ עַד שֶׁיֵּעָרְבוּ: **וְאִם הָיוּ.** שְׁתֵּיהֶן, הָרְשׁוּיוֹת, שֶׁלּוֹ – מוּתָּר לְכַתְּחִילָּה: **אָסוּר לִזְרוֹק מִזֶּה לָזֶה.** וַאֲפִילּוּ הֵן שֶׁלּוֹ. דְּאִי מִשֶּׁלּוֹ לְשֶׁל חֲבֵירוֹ – לָא הֲוָה שָׁרֵי שְׁמוּאֵל: **לָאו מִי אוֹקִימְנָא.** בְּעֵירוּבִין: **דְּמִדְלִי חַד וּמִתַּתִּי חַד.** דְּמִתּוֹךְ כָּךְ צָרִיךְ לְאַמֵּן יָדוֹ מִגָּבוֹהַּ לְנָמוּךְ אוֹ מִנָּמוּךְ לְגָבוֹהַּ טָרֵיד בָּהּ, וְדִילְמָא לָא זָרֵיק עַל הַגַּג וְנוֹפֵל לִרה"ר, וְאָתֵי לְאַתּוֹיֵי. וּלְהָכִי נָקַט וְאָתֵי לְאַתּוֹיֵי, דְּאִילּוּ מִשּׁוּם נְפִילַת רה"ר – לֵיכָּא חִיּוּב חַטָּאת, דְּמִתְעַסֵּק הוּא אֵצֶל הוֹצָאָה, דְּלא נִתְכַּוֵּן לִזְרוֹק לִרה"ר: **כְּלָבוּד דָּמֵי.** דִּרְשׁוּת שֶׁאֵינוֹ גָּבוֹהַּ ג' בָּטֵל אֵצֶל רה"ר: **אֲמַר לֵיהּ.** סְבָרָא הִיא: **לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר.** לְהַחֲלִיק רה"ר מִגַּבְשׁוּשִׁית כְּאִילּוּ נִלְקְטוּ בְּמַלְקֵט וּרְהִיטְנִי, פלי"ינה בְּלַע"ז. וְהֵן בִּשְׁנֵי גַּוְונֵי כֵלִים שֶׁל עֵץ, וּבַרְזֶל חַד נָעוּץ בְּתוֹכוֹ, וּבָהֶן מַשְׁוֶה פְּנֵי רוֹחַב הַקֶּרֶשׁ וּמַחֲלִיקָהּ. הִלְכָּךְ, גַּבְשׁוּשִׁיּוֹת נַמִי רה"ר: **אֲמַר לֵיהּ.** אִי מִסְּבָרָא אֲפִילּוּ ג' נַמִי: **הַמְשַׁלְשֵׁל.** מַתְחִיל לֶאֱרוֹג דּוֹפְנֵי הַסּוּכָּה בָּעֵרֶב כְּלַפֵּי מַעְלָה, וּמְשַׁלְשֵׁל וּבָא כְּלַפֵּי מַטָּה: **מְשַׁלְשֵׁל.** מוֹרִיד: **אִם גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ ג' טְפָחִים פְּסוּלָה הָא פָּחוֹת מִג' כְּשֵׁרָה.** דְּאָמְרִינַן: לָבוּד – כְּמִי שֶׁנִּכְפַּף עֲלֵיהֶן, וְנִשְׁלְמוּ עַד לְמַטָּה. הָכָא לָאו טַעְמָא דְּתִילָּקֵט הוּא. נִרְאֶה לִי דְּהָכִי גָּרְסִינַן: מַאי אִיכָּא לְמֵימַר: **הָתָם מִשּׁוּם דְּהָוְיָא לָהּ מְחִיצָּה שֶׁהַגְּדָיִים בּוֹקְעִין בָּהּ.** וּבְפָחוֹת מִשְּׁלשָׁה לֵיכָּא בְּקִיעַת גְּדָיִים: **תֵּינַח לְמַטָּה לְמַעְלָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** לְמַעְלָה הֵיכָא דְּאָמְרִינַן לָבוּד לְמַעְלָה, בְּכַמָּה דּוּכְתִּין, כְּגוֹן מַקִּיפִין ג' חֲבָלִים דְּעֵירוּבִין (דף טז:), וּכְגוֹן שֶׁהִרְחִיק אֶת הַסִּיכּוּךְ מִן הַדְּפָנוֹת ג' טְפָחִים פְּסוּלָה (סוכה דף יז.): **כְּמַאן דִּמְלֵי.** מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חוֹשֶׁךְ וּמָלֵא הַבְלָא: **אֲבָל שֶׁאֵינוֹ מְקוֹרָה.** כְּגוֹן חָצֵר: **וְקָא קַשְׁיָא לֵיהּ.** בְּהָא דְּאַגְמָרֵיהּ רַבֵּיהּ:

דברים

**וְאֶלָּא, הָא גָּמַר גְּזֵירָה שָׁוָה! ג"ש לֹא גָּמַר. אֶלָּא מֵהֵיכָא הֲוָה? מִ"וַיַּעְפִּילוּ" הֲוָה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "וַיִּחַר אַף ה' בָּם וַיֵּלַךְ" מְלַמֵּד שֶׁאַף אַהֲרֹן נִצְטָרַע, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: עֲקִיבָא, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אַתָּה עָתִיד לִיתֵּן אֶת הַדִּין. אִם כִּדְבָרֶיךָ – הַתּוֹרָה כִּסַּתּוּ וְאַתָּה מְגַלֶּה אוֹתוֹ! וְאִם לָאו – אַתָּה מוֹצִיא לַעַז עַל אוֹתוֹ צַדִּיק. וְאֶלָּא הָכְתִיב 'בָּם'? הַהוּא בִּנְזִיפָה בְּעָלְמָא. תַּנְיָא כְּמַאן דַּאֲמַר אַף אַהֲרֹן נִצְטָרַע, דִּכְתִיב "וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת" תָּנָא: שֶׁפָּנָה מִצָּרַעְתּוֹ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַחוֹשֵׁד בִּכְשֵׁרִים לוֹקֶה בְּגוּפוֹ, דִּכְתִיב "וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי וגו'", וְגַלְיָא קַמֵּי קוב"ה דִּמְהֵימְנִי יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ: הֵן מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים, וְאַתָּה אֵין סוֹפְךָ לְהַאֲמִין. הֵן מַאֲמִינִים – דִּכְתִיב "וַיַּאֲמֵן הָעָם", בְּנֵי מַאֲמִינִים "וְהֶאֱמִין בַּי"י". אַתָּה אֵין סוֹפְךָ לְהַאֲמִין – שֶׁנֶּאֱמַר "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי וגו'". מִמַּאי דְּלָקָה – דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד הָבֵא נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וגו'". אָמַר רָבָא וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא: מִדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבֹא מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת. דְּאִילּוּ בְּמִדַּת פּוּרְעָנוּת כְּתִיב "וַיּוֹצִיאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג" וְאִילּוּ בְּמִדָּה טוֹבָה כְּתִיב "וַיּוֹצִיאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ", מֵחֵיקוֹ הוּא דְּשָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ. "וַיִּבְלַע מַטֵּה אַהֲרֹן אֶת מַטֹּתָם" א"ר אֶלְעָזָר: נֵס בְּתוֹךְ נֵס. מֵרה"י לִרה"י כו'. בָּעֵי רַבָּה: לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה פְּלִיגִי, וּבְהָא פְּלִיגִי; דמ"ס: אָמְרִינַן "קְלוּטָה כַּמָּה שֶׁהוּנְּחָה", וּמָר סָבַר: לָא אָמְרִינַן "קְלוּטָה כַּמָּה שֶׁהוּנְּחָה". אֲבָל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה – דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר, וְלָא יָלְפִינַן זוֹרֵק מִמּוֹשִׁיט. אוֹ דִּילְמָא: לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה פְּלִיגִי, וּבְהָא פְּלִיגִי; דְּמָר סָבַר: יָלְפִינַן זוֹרֵק מִמּוֹשִׁיט, וּמָר סָבַר: לָא יָלְפִינַן זוֹרֵק מִמּוֹשִׁיט. אֲבָל לְמַטָּה מִי' – דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב, מַאי טַעְמָא – קְלוּטָה כַּמָּה שֶׁהוּנְּחָה דָּמְיָא? אֲמַר רַב יוֹסֵף: הָא מִילְּתָא אִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַב חִסְדָּא, וּפְשַׁטָהּ נִיהֲלֵיהּ רַב הַמְנוּנָא מֵהָא: מֵרה"י לִרה"י וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַצְמָהּ, ר' עֲקִיבָא מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִים. מִדְּקָאָמַר "בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַצְמָהּ" – פְּשִׁיטָא לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה פְּלִיגִי. וּבְמַאי? אִילֵימָא בְּמַעֲבִיר – לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה הוּא דִּמְחַיֵּיב, לְמַעְלָה מִי' לָא מִחַיֵּיב? וְהָאָמַר ר' אֶלְעָזָר: הַמּוֹצִיא מַשּׂוֹי לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה – חַיָּיב, שֶׁכֵּן מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת! אֶלָּא לָאו – בְּזוֹרֵק, וּלְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה הוּא דְּמִחַיֵּיב, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה לָא מִחַיֵּיב. ש"מ: בִּקְלוּטָה כַּמָּה שֶׁהוּנְּחָה פְּלִיגִי – ש"מ. וּפְלִיגָא דְּר' אֶלְעָזָר, דְּאָמַר ר"א: מְחַיֵּיב הָיָה ר' עֲקִיבָא אֲפִילּוּ לְמַעְלָה מִי'. וְהַאי דְּקָתָנֵי "רה"ר עַצְמָהּ" – לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּרַבָּנַן. וּפְלִיגָא דְּרַב חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִי, דְּאָמַר רַב חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִי: תּוֹךְ שְׁלשָׁה – דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה – דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר, מִג' וְעַד י' – בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת ר' עֲקִיבָא וְרַבָּנַן. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: בְּתוֹךְ ג' – דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּיב, לְמַעְלָה מִי' – אֵינוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת, וְאִם הָיוּ רְשׁוּיוֹת שֶׁלּוֹ – מוּתָּר. מִג' וְעַד עֲשָׂרָה – ר"ע מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. אָמַר מָר: אִם הָיוּ רְשׁוּיוֹת שֶׁלּוֹ – מוּתָּר. לֵימָא תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב; דְּאִיתְמַר: שְׁנֵי בָּתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רה"ר, רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב: אָסוּר לִזְרוֹק מִזֶּה לָזֶה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מוּתָּר לִזְרוֹק מִזֶּה לָזֶה! וְלָאו מִי אוֹקִימְנָא לְהַהִיא כְּגוֹן דְּמִידְלִי חַד וּמִתַּתִּי חַד, דְּזִימְנִין נָפַל וְאָתֵי לְאַתּוֹיֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הַמְנוּנָא, וְאָמְרִי לָהּ רַב הַמְנוּנָא לְרַב חִסְדָּא: מְנָא הָא מִילְּתָא דְּאַמּוּר רַבָּנַן "כֹּל פָּחוֹת מִג' כְּלָבוּד דָּמֵי"? אָמַר לֵיהּ: לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁתִּילָּקֵט בְּמַלְקֵט וּבִרְהִיטְנִי. אִי הָכִי – ג' נַמִי! וְתוּ: הָא דִּתְנַן "הַמְשַׁלְשֵׁל דְּפָנוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אִם הֵן גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלשָׁה טְפָחִים – פְּסוּלָהּ" הָא פָּחוֹת מִג' – כְּשֵׁרָה! הָתָם הַיְינוּ טַעְמָא – מִשּׁוּם דְּהָוְיָא לָהּ מְחִיצָּה שֶׁהַגְּדָיִים בּוֹקְעִין בָּהּ. תֵּינַח – לְמַטָּה, לְמַעְלָה – מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא: "כֹּל פָּחוֹת מִשְּׁלשָׁה – כְּלָבוּד דָּמֵי" – הִלְכְתָא גְּמִירִי לָהּ. ת"ר: מֵרה"ר לִרה"ר וְרה"י בָּאֶמְצַע, רַבִּי מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: לֹא חִיֵּיב רַבִּי אֶלָּא בִּרה"י מְקוֹרָה, דְּאָמְרִינַן: בֵּיתָא כְּמַאן דְּמַלְיָא דָּמֵי. אֲבָל שֶׁאֵינוֹ מְקוֹרָה – לֹא. אָמַר רַב חָנָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי שְׁתַּיִם, אַחַת מִשּׁוּם הוֹצָאָה, וְאַחַת מִשּׁוּם הַכְנָסָה. יָתֵיב רַב חָנָא וְקָא קַשְׁיָא לֵיהּ:

למימרא

גזירה שוה לא גמיר. ואם תאמר: וליגמר מר' עקיבא, שהוא קבלה מרבו! ואור"ת: שהיה להם בקבלה מנין ג"ש שבכל התורה, וזו היתה יתירה על החשבון – לפיכך לא קיבלה:

למימרא

לְמֵימְרָא דִּמְחַיֵּיב רַבִּי אַתּוֹלָדָה בִּמְקוֹם אָב, וְהָתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" "אֵלֶּה הַדְּבָרִים" – אֵלּוּ ל"ט מְלָאכוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי! אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: מָר אַהָא מַתְנֵי לָהּ וְקַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי אַדְּרַבִּי, אֲנַן אַדְּרַבִּי יְהוּדָה מַתְנִינַן, וְלָא קַשְׁיָא לָן. דְּתַנְיָא: מֵרה"י לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרה"ר, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי יְהוּדָה שְׁתַּיִם, אַחַת מִשּׁוּם הוֹצָאָה וְאַחַת מִשּׁוּם הָעֲבָרָה. דְּאִי ס"ד חֲדָא הוּא דִּמְחַיֵּיב – מִכְּלָל דְּרַבָּנַן פָּטְרִי לְגַמְרֵי? הָא אַפֵּיק לָהּ מֵרה"י לִרה"ר! מִמַּאי? דִּילְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: ר' יְהוּדָה חֲדָא הוּא דִּמְחַיֵּיב, וְרַבָּנַן פָּטְרִי לְגַמְרֵי. וְהֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – כְּגוֹן דַּאֲמַר "עַד דְּנָפְקָא לֵיהּ לִרה"ר תָּנוּחַ". וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּרַ' יְהוּדָה סָבַר: אָמְרִינַן "קְלוּטָה כַּמָּה שֶׁהוּנְּחָה" – וְאִיתְעֲבִידָא לֵיהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ, וְרַבָּנַן סָבְרִי: לָא אָמְרִינַן "קְלוּטָה כַּמָּה שֶׁהוּנְּחָה" – וְלָא אִיתְעֲבִידָא לֵיהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ, אֲבָל אַתּוֹלָדָה בִּמְקוֹם אָב לָא מְחַיֵּיב רַבִּי יְהוּדָה. לָא ס"ד; דְּתַנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף אַף הַשּׁוֹבֵט וְהַמְדַקְדֵּק. אָמְרוּ לוֹ: שׁוֹבֵט – הֲרֵי הוּא בִּכְלָל מֵיסֵךְ, מְדַקְדֵּק – הֲרֵי הוּא בִּכְלָל אוֹרֵג. מַאי לָאו – דְּעָבְדִינְהוּ לְתַרְוַוְיְיהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְש"מ: מְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אַתּוֹלָדָה בִּמְקוֹם אָב. מִמַּאי? דִּילְמָא לְעוֹלָם דַּעֲבַדָּהּ לְהָא לְחוּדָהּ וְהָא לְחוּדָהּ, וְרַבִּי יְהוּדָה אַתּוֹלָדָה בִּמְקוֹם אָב לֹא מְחַיֵּיב. וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי; דְּרַ' יְהוּדָה סָבַר: הָנֵי אָבוֹת נִינְהוּ, וְרַבָּנַן סָבְרִי: הָנֵי תּוֹלָדוֹת נִינְהוּ. תֵּדַע: דְּקָתָנֵי "רַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף". אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אָבוֹת, מַאי מוֹסִיף – מוֹסִיף אָבוֹת. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ תּוֹלָדוֹת – מַאי מוֹסִיף? אִיתְמַר נַמִי, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: לֹא חִיֵּיב רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא אַחַת. א"ל רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעֲתִין מֵעִיקָּרָא דִּמְחַיֵּיב הָיָה ר' יְהוּדָה שְׁתַּיִם, אִי לְהָכָא קָבָעֵי לָהּ – לְהָכָא לָא קָבָעֵי לָהּ, אִי לְהָכָא קָבָעֵי לָהּ – לְהָכָא לָא קָבָעֵי לָהּ! אָמַר לֵיהּ: בְּאוֹמֵר "כָּל מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה תָּנוּחַ". פְּשִׁיטָא: נִתְכַּוֵּון לִזְרוֹק שְׁמֹנֶה וְזָרַק אַרְבַּע – הֲרֵי כָּתַב שֵׁם מִשִּׁמְעוֹן. נִתְכַּוֵּון לִזְרוֹק אַרְבַּע וְזָרַק שְׁמֹנֶה מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: הָא אַפֵּיק לֵיהּ, אוֹ דִּילְמָא: הֵיכָא דְּבָעֵי הָא לָא נָח? וְלָאו הַיְינוּ דַּאֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, וַא"ל: בְּאוֹמֵר "כָּל מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה תָּנוּחַ"? וּדְקָאָמְרַתְּ "הֲרֵי כָּתַב שֵׁם מִשִּׁמְעוֹן" מִי דָּמֵי? הָתָם כַּמָּה דְּלָא כְּתִיב שֵׁם – לָא מִכְתִיב לֵיהּ שִׁמְעוֹן, הָכָא כַּמָּה דְּלָא זָרֵיק אַרְבַּע לָא מִיזְדַּרְקִי לֵיהּ תְּמָנֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: הַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרה"ר וּרְשׁוּת הַיָּחִיד בָּאֶמְצַע, ד' אַמּוֹת – חַיָּיב,

פחות

לְמֵימְרָא דמחייב רבי אתולדה במקום אב והתניא כו'. הקשה ה"ר פור"ת: מנא ליה דמחייב אתולדה במקום אב? דילמא הא דמחייב שתים – היינו כשנודע לו וחזר ונודע לו, ובפלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש, דמחייב אפילו בהוציא והוציא בהעלם אחת! ואור"י: דאם כן לא היה רב יהודה משמיענו שום חידוש שחייב שתים, ועל כרחיך אתא לאשמעינן דרבי מחייב אתולדה במקום אב: **לא** ס"ד דתניא ר' יהודה מוסיף כו'. לפי מאי דקס"ד, דטעמא דרבי יהודה משום דמחייב אתולדה במקום אב – אמאי נקט טפי שובט ומדקדק? איכא למימר דס"ד דרבנן נמי מחייב אתולדה במקום אב, ולא פליגי אלא בשובט ומדקדק. ואמרי דלאו היינו תולדה, אלא היינו ממש מיסך ואורג. אי נמי: לא מחייבי רבנן אתולדה במקום אב, ולדבריו דרבי יהודה קאמרי:

מאי לאו דעבדינהו לתרוייהו בהדי הדדי. אין הלשון מיושב; דמשמע דלמסקנא לא קאי הכי, וזה אינו: דלמסקנא נמי דמפ' דר' יהודה חשיב להן אבות, מיירי נמי דעבדינהו לתרוייהו בהדי הדדי. דאי בדעבד האי לחודיה והאי לחודיה, כדגרסינן בכמה ספרים – בהא לא הוה פליגי רבנן עליה, דתיפוק ליה דמשום תולדה הוו מחייבי! ואומר ר"י: דאין למחוק, ושפיר גרסינן ליה. וה"פ: לעולם דעבדה האי לחודיה והאי לחודיה, ופליגי במזיד ולענין התראה. דלרבי יהודה צריך להתרותו משום שובט ומדקדק, ולרבנן משום מיסך ואורג. וה"ה דהוה מצי למידחי דעבדינהו לתרוייהו בהדי הדדי, ורבי יהודה סבר הני אבות נינהו, אלא דניחא ליה לדחויי דעביד האי לחודיה והאי לחודיה, דהשתא ע"כ טעמא דר"י לאו משום דמחייב אתולדה במקום אב, אלא משום דאבות נינהו:

הרי כתב שם משמעון. הך פשיטותא לא קיימא, כדמסיק. ורבינא נמי, דפריך לרב אשי אמילתא דר"י: אי להכי קבעי לה – להכא לא קבעי לה. סבר דלא דמי לכתב שם משמעון. דאי דמי – לא הוי פריך מידי. דהא כי קא בעי דתנוח בסוף ד' כשנחה בתחלת רה"ר ע"י קליטה – הרי כתב שם משמעון. וכי אזלה תו ד"א ליחייב עלייהו, דנעשית מחשבתו ראשונה. ולהכי קאמר הש"ס: לאו היינו דאמר ליה רבינא לרב אשי, דלא הוה ליה לאיתויי מילתיה דרבינא אלא שרוצה לסתור לו אף מה שהיה פשוט לו, הרי כתב שם משמעון:

הכי גרסינן: ודקאמרת הרי כתב שם משמעון מי דמי התם כו'. ואי גרסי': ואמאי, והרי כתב שם משמעון – אתי נמי שפיר. אלא שהוא קושיא, ולספרים דגרסינן: אמר מר – פריך לפי מאי דס"ד מעיקרא:

הניחא

דְּבָרִים הַדְּבָרִים אֵלֶּה הַדְּבָרִים. גַּבֵּי שַׁבָּת, דִּכְתִיב בְּ"וַיַּקְהֵל": "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה" וגו'. "דְּבָרִים" מַשְׁמַע תְּרֵין, הֵ"א – מְרַבִּי חַד, הָא תְּלָת, "אֵלֶּה" – בְּגִימַטְרִיָּא תְּלָתִין וָשֵׁשׁ, אֵלּוּ ל"ט כו'. וּמִנְיָינָא לָמָּה לִי? עַל כָּרְחֵיךְ לָדַעַת כַּמָּה חַטָּאוֹת אָדָם מִתְחַיֵּיב בְּהֶעְלֵם אֶחָד עַל הַשַּׁבָּת. וְאִי מִחַיֵּיב אַתּוֹלָדָה בִּמְקוֹם אָב בְּהֶעְלֵם אֶחָד – הָווּ לְהוּ טוּבָא: **אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף.** לְרַב חָנָא: **מַר מַתְנֵי לָהּ.** לְהָא דְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי שְׁתַּיִם אַהָא דְּרַבִּי: **וְקַשְׁיָא לֵיהּ דְּרַבִּי אַדְּרַבִּי.** רַב יְהוּדָה לָאו אַהָא אֲמָרָהּ, אֶלָּא אַדְּר' יְהוּדָה מַתְנֵי לָהּ, וְלָא קַשְׁיָא לֵיהּ. דְּלָא אַשְׁכַּחַן בְּעָלְמָא דְּפָטַר ר"י אַתּוֹלָדָה בִּמְקוֹם אָב: **מֵרה"י לִרה"ר וְעָבַר ד' אַמּוֹת בִּרה"ר.** קוֹדֶם שֶׁתָּנוּחַ, דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי, הוֹצָאָה וּזְרִיקָה אַרְבַּע אַמּוֹת: ה"ג: **וְאַחַת מִשּׁוּם הַעֲבָרָה.** וְרַבָּנַן פָּטְרִי אַהַעֲבָרָה, מִשּׁוּם דְּלָא סְבִירָא לְהוּ קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה. וְתֶהֱוֵי כְּמִי שֶׁהוּנְּחָה מִשֶּׁיָּצְתָה בַּפֶּתַח וְחָזְרָה וְנֶעֶקְרָה וְנָחָה לְסוֹף ד', אֲבָל חַיָּיב הוּא מִשּׁוּם הוֹצָאָה: **וְאִיתְעֲבִיד לֵיהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ.** שֶׁנָּחָה בִּיצִיאָתָהּ מִיָּד, הִלְכָּךְ חַיָּיב מִשּׁוּם הוֹצָאָה. אֲבָל מִשּׁוּם הַעֲבָרָה – לָא מִחַיֵּיב. וְאע"ג דַּחֲשִׁיב לֵיהּ כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה וְנֶעֶקְרָה וְהוּנְּחָה, מִשּׁוּם דְּהָוְיָא תּוֹלָדָה בִּמְקוֹם אָב: **אַף הַשּׁוֹבֵט.** עִם שְׁאָר אֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְהָא דַּאֲמַרַן דִּלְכָךְ נִמְנוּ, שֶׁאִם עֲשָׂאָן בְּהֶעְלֵם א' – חַיָּיב עַל כָּל א' וְא': **שׁוֹבֵט.** מְכַרְכֵּר בְּכַרְכַּר: **וּמְדַקְדֵּק.** לְאַחַר שֶׁמָּתַח הַחוּט שֶׁל עֵרֶב מַכֶּה בְּכַרְכַּר בְּב' וְג' מְקוֹמוֹת. וְי"מ: מְדַקְדֵּק – מַשְׁוֶה הָאֲרִיגָה, כְּשֶׁיֵּשׁ ב' חוּטִין כְּרוּכִין זֶה עִם זֶה וּמוּבְדָּלִים מִן הַשְּׁאָר, מַשְׁוֶה אוֹתָן בְּכַרְכַּר אוֹ בְּמַחַט: **מַאי לָאו דְּעָבְדִינְהוּ לְכוּלְּהוּ.** שׁוֹבֵט וּמְדַקְדֵּק בַּהֲדֵי שְׁאָר מְלָאכוֹת, דְּהָא "מוֹסִיף" קָתָנֵי. וּמֵיסֵךְ וְאוֹרֵג נִמְנוּ עִם אֲבוֹת מְלָאכוֹת וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹתֵיהֶ', כִּדְקָתָנֵי: שׁוֹבֵט בִּכְלַל מֵיסֵךְ: **מַאי מוֹסִיף.** הֲרֵי לֹא נִמְנוּ אֶלָּא אָבוֹת: **וּלְמַאי דִּסְלֵק אַדַּעְתָּא כו'.** נְהִי נַמִי דְּמִיחַיֵּיב אַתּוֹלָדָה בִּמְקוֹם אָב, הָכָא לָאו תַּרְתֵּי אִיכָּא. דְּאִי לְהָכָא לְסוֹף ד' בָּעֵי לָהּ דְּתָנוּחַ – הָכָא לָא מִיחַיֵּיב אַהַעֲבָרַת ד', דְּלֹא עָבַר מִתְּחִלַּת ד' (מֵרה"ר וְהֶעֱבִיר) לְסוֹף ד' בִּרה"ר. אֶלָּא אַהוֹצָאָה לְחוּדֵיהּ הוּא דְּמִיחַיֵּיב, וְהוֹצָאָה אֲרִיכָא הוּא דַּעֲבַד: **וְאִי לְהָכָא.** אֵצֶל הַיְצִיאָה קָבָעֵי לָהּ דְּתָנוּחַ, הָכָא לְסוֹף ד' לָא בָּעֵי לָהּ דְּתָנוּחַ, וְלֵיתָא לִזְרִיקָה ד', וְלָא מִיחַיֵּיב לָהּ. דְּבָעֵינַן עֲקִירָה מִתְּחִילַּת ד' בִּרה"ר, וְהַנָּחָה לְסוֹף ד' בִּרה"ר. וְהָכָא עִם יְצִיאַת הַפֶּתַח – הָא לָא נָח. וְהֶעֱבִיר לְסוֹף ד' דְּנִיחַיֵּיב אַתַּרְוַוְיְיהוּ. וּמִיהוּ, אַהוֹצָאָה הוּא דְּמִתְחַיֵּיב – דְּנִתְקַיְּימָה מַחֲשַׁבְתּוֹ, דְּהָא נָח בִּרה"ר: **בְּאוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה תָּנוּחַ.** וְכֵיוָן דְּלָא אִיכְפַּת לֵיהּ – הָוְיָא לֵיהּ קִיּוּם מַחֲשָׁבָה בְּתַרְוַיְיהוּ: **הֲרֵי כָּתַב שֵׁם מִשִּׁמְעוֹן.** דִּתְנַן לְקַמָּן בְּפֶ' "הַבּוֹנֶה" (לקמן דף קג) דְּחַיָּיב בְּב' אוֹתִיּוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּין לִמְלָאכָה גְּדוֹלָה: **וְלָאו הַיְינוּ דְּבָעֵי מִינֵּיהּ כו' וַאֲמַר לֵיהּ בְּאוֹמֵר כו'.** הָא לָא אֲמַר הָכִי – לָא מִיחַיֵּיב אֶלָּא אִם כֵּן נָחָה בִּמְקוֹם מַחֲשַׁבְתּוֹ. הָכִי נַמִי, בְּתַרְוַיְיהוּ מִיפַּטַר – לָא שְׁנָא נִתְכַּוֵּון לִזְרוֹק שְׁמוֹנֶה וְזָרַק אַרְבַּע, לָא שְׁנָא לִזְרוֹק אַרְבַּע וְזָרַק שְׁמוֹנֶה, פָּטוּר: ה"ג: **וּדְקָאָמְרַתְּ הֲרֵי כָּתַב שֵׁם מִשִּׁמְעוֹן.** וְאַנִּתְכַּוֵּין לִזְרוֹק שְׁמוֹנֶה וְזָרַק ד', דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ לְחִיּוּבָא קָא מוֹתִיב: מִי דָּמֵי? הָתָם – כָּל כַּמָּה דְּלָא כְּתַב שֵׁם לָא מִכְתַּב שִׁמְעוֹן, הִלְכָּךְ כִּי כְּתַב שֵׁם – בְּכַוָּונָה כָּתְבֵי', וְהָא עֲבַד לֵיהּ מְלָאכָה, דְּיֵשׁ שֵׁם אָדָם בְּב' אוֹתִיּוֹת הַלָּלוּ: **הָכָא כָּל כַּמָּה דְּלָא זָרֵיק ד'.** שֶׁתָּנוּחַ לְסוֹף ד', לָא מִזְדְּרַק לֵיהּ תְּמַנְיָא?! בִּתְמִיָּה. הִלְכָּךְ: כִּי נָח לְסוֹף ד' – לֹא נִתְקַיְּימָה מַחֲשַׁבְתּוֹ, וְלָא דָּמֵי לְשֵׁם מִשִּׁמְעוֹן. לָשׁוֹן אַחֵר, ה"ג: אָמַר מַר הֲרֵי כָּתַב שֵׁם מִשִּׁמְעוֹן מִי דָּמֵי כו'. וְהִיא הִיא: **מֵרה"ר לִרה"ר וּרה"י בָּאֶמְצַע ד"א חַיָּיב.** אִם עָבַר בִּרה"ר ד"א, וַאֲפִי' ע"י צֵירוּף חַיָּיב:

פחות

שרבי מחייב שתי חטאות, על ההוצאה ועל ההכנסה, והכנסה הלא היא תולדה של מלאכת הוצאה, לְמִימְרָא – האם ניתן לומר דִּמְחַיֵּיב רַבִּי אַתּוֹלְדָה בִּמְקוֹם אָב – שמחייב רבי חטאת על תולדה אף אם עשאה בהעלם אחד עם האב שלה, ואינו נפטר מחיובו על התולדה בחטאת שהביא על האב, וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, נאמר בתורה בענין מלאכות שבת (שמות לה א) 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת אֹתָם', ומכך שכתוב 'דְּבָרִים' בלשון רבים יש ללמוד שְׁנַיִם, ומכך שכתוב 'הַדְּבָרִים' בה"א יש לרבות עוד אחד, הרי שלשה, ומכך שכתוב 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים', באה תיבת 'אלה' שהיא בגימטריא ל"ו לרבות עוד שלשים וששה, הרי שלשים ותשעה, אֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע מְלָאכוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. ומדוע הוצרך הכתוב להשמיענו מנין זה, על כרחך ללמד כמה חטאות יכול אדם להתחייב בהעלם אחד על השבת, ואם מתחייב על התולדה אף אם עשאה בהעלם אחד עם האב שלה, הלא יכול להתחייב בהעלם אחד יותר משלשים ותשע חטאות.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לרב חנא, מַר [–אדוני], אַהָא מַתְנֵי לָהּ – שונה את דברי רב יהודה בשם שמואל שחייב שתים, על דברי רבי בענין הזורק חפץ מרשות הרבים לרשות הרבים דרך רשות היחיד, וּמחמת כן קַשְׁיָא לֵיהּ דבריו אלו דְּרַבִּי המחייב על תולדה במקום אב, אַדְּרַבִּי – על דברי רבי עצמו הפוטר זאת בדרשת 'אלה הדברים'. אבל אֲנַן [–אנו], אַדְּרַבִּי יְהוּדָה מַתְנִינַן – שונים את דברי רב יהודה בשם שמואל שיש לחייב על תולדה במקום אב, לגבי דברי רבי יהודה בברייתא [המובאת בסמוך], וְלכך לֵא קַשְׁיָא לָן [–לנו] כלום, שהרי לא מצאנו שפטר רבי יהודה על תולדה במקום אב. ומה הם דברי רבי יהודה, דְּתַנְיָא בברייתא, הזורק חפץ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעָבַר החפץ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים קודם שנח, והיינו שיש כאן שתי מלאכות, האחת הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, והשניה העברת ארבע אמות ברשות הרבים, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. ועל דברי רבי יהודה אלו אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי יְהוּדָה שְׁתַּיִם – שתי חטאות, אַחַת מִשּׁוּם הוֹצָאָה מרשות היחיד לרשות הרבים, וְאַחַת מִשּׁוּם הַעֲבָרָה ארבע אמות ברשות הרבים, מפני שאומרים 'קלוטה כמי שהונחה', ונחשב כאילו נח החפץ מיד בכניסתו לרשות הרבים, וחזר ונעקר ונח בסוף ארבע אמות, ונמצא שעשה הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים והעברה של ארבע אמות ברשות הרבים. ואף שהעברה היא תולדה של הוצאה, מחייב רבי יהודה שתים, מפני שהוא מחייב חטאת על תולדה אף אם עשאה בהעלם אחד עם האב. וחכמים סוברים שאינו חייב אלא חטאת אחת, מפני שלדעתם אין אומרים 'קלוטה כמי שהונחה', ולא היתה כאן אלא הנחה אחת בסוף ארבע אמות, ואין כאן אלא הוצאה.

מכריחה הגמרא שרבי יהודה מחייב שתים: דְּאִי לָא דַּעְתָּךְ – שאם יעלה על דעתך לומר דַּחֲדָא הוּא דִּמְחַיֵּיב – שרבי יהודה מחייב רק חטאת אחת, מִכְּלָל – משמע מזה דְּרַבָּנַן שנחלקו ופטרו, פָּטְרִי [–פטרו] לְגַמְרֵי, ואיך יתכן לומר כן, הָא אַפִּיק לָהּ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים – הרי הוציא את החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים. אלא ודאי שרבי יהודה מחייב שתי חטאות, על ההוצאה ועל ההעברה, וחכמים לא פטרו אלא על ההעברה, אבל על ההוצאה חייב אף לחכמים.

דוחה הגמרא את ההכרח: מַמְּאִי – מנין שכן הוא, דֵּילְמָא [–שמא] לְעוֹלָם אֵימָא [–אומר] לָךְ שרַבִּי יְהוּדָה חָדָא הוּא דִּמְחַיֵּיב – מחייב חטאת אחת, וְרַבָּנַן פְּטְרִי מחטאת לְגַמְרֵי. וְהֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – והיכן מוצא אתה אופן כזה שלחכמים לא יהיה חייב משום הוצאה אף שיצא החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, כְּגוֹן דְּאָמַר הזורק, עַד דְּנָפְקָא לֵיהּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים תְּנוּחַ – מיד כשיצא החפץ לרשות הרבים ינוח, ולא התכוין שהחפץ יעבור ארבע אמות ברשות הרבים, וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי – ובזה נחלקו רבי יהודה וחכמים, דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר אָמְרִינַן קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה – אומרים שחפץ הנקלט באויר נחשב כאילו מונח בקרקע, ומשום כך נחשב כאילו הונח מיד ביציאתו לרשות הרבים, וְאִיתְּעַבְּרָא לֵיהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ – ונעשית מחשבתו, ולכן מחייב רבי יהודה חטאת אחת על ההוצאה. וְרַבָּנַן סָבְרִי לֵא אָמְרִינַן קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה, ובעוד החפץ באויר אינו במונח על הקרקע, וְכיון שחשב שההנחה תהיה בתחילת היציאה לרשות הרבים, לֵא אִיתְּעַבְּרָא לֵיהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ – לא נעשית מחשבתו כיון שלא נח עד סוף ארבע אמות, ונחשב כ'מתעסק', ולכן פוטרים חכמים אף על ההוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. אֲבָל אַתּוֹלְדָה בִּמְקוֹם אָב לֵא מְחַיֵּיב רַבִּי יְהוּדָה, ולכך אף שהוא סובר קלוטה כמי שהונחה, ונמצא שהחפץ כאילו הונח ביציאתו לרשות הרבים ונעקר משם ושוב נח לאחר ארבע אמות, מכל מקום כיון שכבר חייב חטאת על ההוצאה שהיא אב, פטור על ההעברה שהיא תולדה.

הגמרא מביאה ראיה אחרת שרבי יהודה מחייב על תולדה במקום אב. דוחה הגמרא: לֵא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – לא יעלה על דעתך שרבי יהודה אינו מחייב על תולדה במקום אב, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף על שלשים ותשע מלאכות ששנינו במשנה (לעיל עג.) אַף את הַשּׁוֹבֵט – משוה את חוטי השתי בברכר [–עץ שיש לארוגים שראשו חד], וְהַמְדַקְדֵּק – לאחר שהעביר את חוט הערב בשתי ומתחו, מכה עליו בברכר בשנים ושלשה מקומות. אָמְרוּ לוֹ חכמים, שׁוֹבֵט, הֲרֵי הוּא בִּכְלָל מלאכת מֵיסַךְ – עריכת חוטי השתי ומתיחתם על הנול כדי להכינם לאריגה, וּמְדַקְדֵּק הֲרֵי הוּא בִּכְלָל מלאכת אוֹרֵג, ואינם אבות לעצמם. מדייקת הגמרא: מַאי – מהי כוונת רבי יהודה, לָאו – האם אין כוונתו דְּעַבְדִּינְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ – שעשה את שניהם, התולדה עם האב, בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – יחד בהעלם אחד, שהרי נאמר במשנה שרבי יהודה 'מוסיף' שובט ומדקדק על שאר האבות, ואם כן ודאי הכוונה שעשה את כל האבות שבמשנה [ואף מיסך ואורג שנמנו שם] יחד עם שובט ומדקדק, ועל אופן זה אמר רבי יהודה שחייב חטאת משום מלאכת שובט ומדקדק, על אף שעשאם עם האב שלהם, וּשְׁמַע מִינָּהּ – ומוכח מכאן שמְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אַתּוֹלְדָה בִּמְקוֹם אָב.

דוחה הגמרא את הראיה: מַמַּאי – מנין שכן הוא, דֵּילְמָא לְעוֹלָם דְּעָבְדָה לְהָא לְחוֹדֵהּ וְהָא לְחוֹדֵהּ – שמא באמת מדובר שעשה מלאכת שובט בלא מיסך ומלאכת מדקדק בלא אורג, וְרַבִּי יְהוּדָה אַתּוֹלְדָה בִּמְקוֹם אָב לֵא מְחַיֵּיב, וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי – ובזה נחלקו רבי יהודה וחכמים, דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, הָנֵי – אלו, שובט ומדקדק, אָבוֹת מלאכה נִינְהוּ [–הן], וְרַבָּנַן סָבְרִי, הָנֵי תּוֹלְדוֹת נִינְהוּ – שובט ומדקדק תולדות הן. מוכיחה הגמרא: תֵּדַע שזו היא כוונת הברייתא, דְּקָתָנֵי, 'רַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף אף השובט והמדקדק', אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא אָבוֹת – אם תאמר שלדעת רבי יהודה השובט והמדקדק הם אבות, מובן הדבר, שמַאי הלשון 'מוֹסִיף', היינו שמוֹסִיף אָבוֹת אלו על שלשים ותשע אבות מלאכה שנמנו במשנה, אֶלָּא אִי [–אם] אָמְרַת שלדעת רבי יהודה השובט והמדקדק הם תּוֹלְדוֹת, אלא שמחייב על תולדה במקום אב, מַאי הלשון מוֹסִיף, הרי לא נמנו במשנה אלא אבות, ורבי יהודה אינו מוסיף עליהם עוד אבות. ואם כן, אין להוכיח מברייתא זו שרבי יהודה מחייב על תולדה במקום אב, ולפיכך אפשר לומר שמה ששנינו שרבי יהודה מחייב את הזורק חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים ועבר ארבע אמות ברשות הרבים, היינו שמחייב רק חטאת אחת, על ההוצאה.

אִיתְּמַר נַמִּי – נאמר כן בבית המדרש שרבי יהודה אינו מחייב על תולדה במקום אב, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – אמרו שניהם, לֵא חַיֵּיב רַבִּי יְהוּדָה את הזורק חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים ועבר ארבע אמות ברשות הרבים, אֶלָּא אַחַת.

הגמרא דנה בגדרי מלאכת הוצאה, כיצד יתכן לומר שרבי יהודה מחייב שתים. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי, וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מַעִיקָּרָא – ולפי מה שעלה על דעתנו מתחילה לפרש דִּמְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי יְהוּדָה את הזורק שְׁתַּיִם, אחת משום הוצאה ואחת משום העברה, קשה, הלא אף אם הוא מחייב על תולדה במקום אב אין לו לחייב משום מעביר, דאי לְהָכָא קָבְעֵי לָהּ לְהָכָא לֵא קָבְעֵי לָהּ, אִי לְהָכָא קָבְעֵי לָהּ לְהָכָא לֵא קָבְעֵי לָהּ – אם לכאן

המשך בעמוד רלו

אבל אם עבר החפץ **פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת** ברשות הרבים, **פָּטוּר**. ואינו חייב על כך שהחפץ יצא מרשות הרבים לרשות היחיד ומשם לרשות הרבים, מפני שתנא זה סובר שאין אומרים קלוטה כמי שהונחה, ונמצא שלא היתה כלל הנחה ועקירה ברשות היחיד שבאמצע.

מבררת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה באה הברייתא להשמיענו. משיבה הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – דבר זה השמיעה לנו הברייתא, **ששתי רְשׁוּיוֹת** שוות **מִצְטָרְפוֹת** לחייב על מלאכה הנעשית בין שתיהן, ולכן חייב משום מעביר ארבע אמות אף אם העביר שתי אמות ברשות הרבים אחת ושתי אמות ברשות הרבים אחרת. והשמיעה בכך הברייתא, שאין אומרים כדעת רבי יוסי הסובר (לעיל פ.) שהמוציא חצי שיעור ועוד חצי שיעור בהעלם אחד, חייב רק כשהוציאם לאותה רשות, אך אם הוציאם לשתי רשויות, פטור, שאינן מצטרפות. **וְעוד** באה הברייתא להשמיענו, **דְּלֵא אָמְרִינַן קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה** – אין אומרים שחפץ שנקלט באויר של רשות נחשב כאילו מונח בקרקע, ולכן פטרה הברייתא בעבר החפץ פחות מארבע אמות, ולא חייבתו משום הוצאה מרשות לרשות על כך שיצא החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד ומשם לרשות הרבים.

הגמרא דנה עוד בענין המעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים: **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, הַמַּעֲבִיר** חפץ **אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** מְקוֹרָה – מכוסה, **פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה** רשות הרבים זה **לְדִגְלֵי מִדְבָּר** – למחנה ישראל שהיה במדבר, שרשות הרבים שלהם לא היתה מקורה, וכל דיני הוצאה לרשות הרבים, לומדים ממחנה ישראל במדבר. מקשה הגמרא: **אִינִי** – האם כן הוא, **וְהָא** – והרי **הָעֲגָלוֹת** שנשאו בהם את קרשי המשכן במדבר, **דִּמְקוֹרוֹת הָווּן** – היו מכוסות בקרשים המסודרים עליהם, **וְאָמַר רַב מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא, שֶׁעֲגָלוֹת** אלו, **תַּחְתֵּיהֶן** – החלל שתחת העגלות, **וּבֵינֵיהֶן** – והשטח שבין העגלות, **וְצִדֵּיהֶן** – הריוח שביניהן לגלגלים ומקום הגלגלים, דינם **כִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, הרי שסובר רב, שמקום מקורה נחשב רשות הרבים, ואם כן רב סותר דברי עצמו. מתרצת הגמרא: **כִּי קָאָמַר רַב** שהמקום שתחת העגלות חשוב רשות הרבים, היינו **בְּדָרָאתָא** – בריוח שבין שורה של קרשים לשורה הסמוכה לה, שלא היו הקרשים מונחים לכל אורך העגלה, אלא היו מניחים שורות של קרשים המסודרים אחד על גבי השני לגובה, ומשאירים ריוח בין שורה לשורה [ציור ג], וריוח זה שבין השורות לא היה מקורה, ועליו אמר רב שדינו כרשות הרבים.

מקשה הגמרא: **מִכְּדֵי** – הרי **אוֹרְכָא דַּעֲגָלָה כַּמָּה חֲוַאי** – אורך העגלה כמה היה, **חָמֵשׁ אַמִּין** – חמש אמות, **פּוּתְיָא דְּקַרְשׁ כַּמָּה חֲוַאי** – ורוחב כל קרש כמה היה, **אַמְּתָא וּפַלְגָּא** – אמה ומחצה, **כַּמָּה מוֹתִיב** – כמה שורות קרשים יכולים להניח על העגלות, **תְּלָתָא** – שלש, שיחד הם תופסים ארבע אמות ומחצה, **פַּשָׁא לֵיהּ פַּלְגָּא דְּאַמְּתָא** – ונשאר עוד חצי אמה מאורך העגלה שלא היו בו קרשים, **וּכִי שָׁדֵי לֵיהּ מַר בֵּינֵי וּבֵינֵי** – וכשתחלק חצי אמה זו לשני הרווחים שבין שלש שורות הקרשים, נמצא שהריוח שבין השורות אינו אלא רבע אמה שהוא טפח ומחצה, **וּכְלָבוּד דְּמֵי** – והרי זה חשוב כלבוד, וכאילו אין ריוח ביניהן, ונמצא שכל מקום העגלות נחשב במקורה, ואיך אמר רב שמקום העגלות חשוב רשות הרבים. מתרצת הגמרא: **מִי סָבְרַת קְרָשִׁים אַפּוּתֵיְיהוּ הֲוָה מַנַּח לְהוּ** – וכי סבור אתה שהיו מניחים את הקרשים על רחבם שהוא אמה ומחצה, **אַחוּדָן מַנַּח לְהוּ** – על צד עוביים היו מניחים אותם, ועוביים רחב אמה [ציור ד], אם כן שטחן של שלש שורות קרשים הוא שלש אמות, והריוח ביניהן שתי אמות, ונמצא שיש מקום אמה ריוח בין שורה לשורה, ועל אותו מקום אמר רב שנחשב רשות הרבים.

מקשה הגמרא: **סוֹף סוֹף, סוּמְכָא דְּקֶרֶשׁ כַּמָּה הָוֵי** – עובי הקרש כמה היה, **אַמְּתָא** – אמה, ואם כן **כַּמָּה הָוֶה מוֹתִיב** – כמה שורות היה מניח לאורך העגלה, **אַרְבָּעָה**, נמצא ששטח השורות כולן ארבע אמות, **פַּשָׁא לֵהּ אַמְּתָא** – ונשארה אמה אחת פנויה, **כִּי שָׁדֵי לֵהּ מַר בֵּינֵי וּבֵינֵי** – וכשתחלק בשוה אמה זו לשלשה רווחים בין ארבע שורות הקרשים, ימצא שהריוח בין שורה לשורה אינו אלא שני טפחים [ציור ה], **וּכְלָבוּד דְּמֵי** – והרי זה נחשב כלבוד, וכאילו שאין ריוח ביניהם, ונמצא שכל מקום העגלות היה מקורה, ואיך אמר רב שמקום העגלות נחשב רשות הרבים. מסיימת הגמרא את הקושיא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** – מובן הדבר לדעת הסובר (להלן ע"ב) **שהקְרָשִׁים מִלְּמַטָּן היה עוֹבְיָין אַמָּה, מִלְּמַעְלָן כָּלִין וְהוֹלְכִין עַד כְּאֶצְבַּע** – ולמעלה הם נעשים צרים עד שבראשו היה הקרש רחב אצבע [ציור ו], **שַׁפִּיר** – לדבריו מובן מדוע הריוח שבין הקרשים נחשב רשות הרבים, שכיון שבראש הקרשים לא היה אלא רוחב אצבע בלבד נמצא שהיה ריוח של יותר משלשה טפחים בין הקרשים [ציור ז], **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – למי שסובר שהקרשים **כְּשֵׁם שֶׁמִּלְּמַטָּן עוֹבְיָין אַמָּה, כָּךְ מִלְּמַעְלָה עוֹבְיָין אַמָּה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר את דברי רב, הרי לשיטה זו לא נשאר ריוח של יותר משלשה טפחים בין הקרשים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, בְּאַטְבְּעֵי** – שורות הקרשים שעל גבי העגלה לא היו מונחות שורה שורה לעצמה בנפרד, אלא צמודות זו לזו שתים שתים, באופן שהשורות נראו מבחוץ כמו 'אטבא', היינו מקל עץ שביקעו חריץ מראשו למשך אורכו ונעשה כעין אטב להחזקת דפי קונטרס. והוצרכו להניחן כן מפני שגובהה של כל שורה היה ארבע וחצי אמות [–שלושה קרשים ברוחב אמה וחצי זה על גבי זה] ורוחבה אמה אחת בלבד [–כעובי הקרש התחתון], כך שאילו נניח ריוח בין שורה לשורה אזי בנסיעת העגלות יתנדנדו השורות מצד לצד והקרשים יפלו. לפיכך, הצמידו שתי שורות קרשים זו לזו בקצה אחד של העגלה, ועוד שתי שורות בקצה השני, ובאמצע נשארה אמה ריוח שהוא יותר משיעור לבוד, ועל אותה אמה שלא היתה מקורה אמר רב שהיא רשות הרבים [ציור י].

מקשה הגמרא: **אַטְבְּעֵי הֵיכָא מַנַּח לְהוּ** – מכל מקום כל שורות הקרשים הצמודות היכן היו מונחות, **אַגַּבָּא דַּעֲגָלָה** – על גב העגלה, ואם כן עדיין יקשה, **עֲגָלָה גּוּפָא מְקוֹרָה הֲוַאי** – הרי העגלה עצמה היתה לה רצפה, ותחתיה יש חלל מקורה, ואם כן איך אמר רב שהמקום שתחת העגלה נחשב רשות הרבים.

קיום העולם הוא באופן של בריאה מאין ואפס המוחלט.

משיחת שבת פרשת שלח ה'תשמ"ז

פָּחוֹת מֵאַרְבַּע פָּטוּר. דְּמִשּׁוּם הוֹצָאָה לָא מִיחַיַּיב, דְּלָא אָמְרִינַן קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה: **רְשׁוּיּוֹת.** הַשָּׁווֹת: **מִצְטָרְפוֹת.** רְשׁוּת הָרַבִּים זוֹ עִם רְשׁוּת הָרַבִּים זוֹ. וּדְלָא כְּר' יוֹסֵי, דְּאָמַר בְּפֶרֶק "הַמּוֹצִיא יַיִן" (לעיל פ.): אַף בְּהֶעְלֵם אֶחָד, לִרְשׁוּת אַחַת – חַיָּיב. לִשְׁתֵּי רְשׁוּיּוֹת – פָּטוּר. וְעוֹד קָא מַשְׁמַע לָן: דְּלָא אָמְרִינַן קְלוּטָה כְּמָה שֶׁהוּנְּחָה: **מְקוֹרָה.** מְכוּסָּה: **וְהָא עֲגָלוֹת.** דְּמִשְׁכָּן: **דִּמְקוֹרוֹת הֲווּ.** בַּקְּרָשִׁים הַסְּדוּרִין עֲלֵיהֶן, רָחְבָּן לְאוֹרֶךְ הָעֲגָלָה וְאוֹרְכָּן לְרָחְבָּן עַל רֹאשׁ דָּפְנוֹתֶיהָ. וְקָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ: עַל פְּנֵי כָּל אוֹרֶךְ הָעֲגָלוֹת הָיוּ מְסוּדָּרוֹת: **וּבֵינֵיהֶן.** בֵּין עֲגָלָה לָעֲגָלָה שֶׁבְּצִדָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁרָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים יוֹצְאִים לְכָאן וּלְכָאן שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה לְכָל רוּחַ, וְרָאשֵׁי קְרָשִׁים שֶׁל עֲגָלָה זוֹ מַגִּיעִין לְרָאשֵׁי קְרָשִׁים שֶׁל זוֹ שֶׁבְּצִדָּהּ. שֶׁהֲרֵי חָמֵשׁ אַמּוֹת הָיוּ בֵּין עֲגָלָה לַעֲגָלָה כְּדִלְקַמָּן, וְרֹחַב עֲגָלָה חָמֵשׁ אַמּוֹת, הֶחָלָל שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּבֵין הַדְּפָנוֹת וְהָאוֹפַנִּים וְעוֹבִי הָאוֹפַנִּים שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וְי' אַמּוֹת אוֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ, וּכְשֶׁאוֹרְכָּהּ נָתוּן עַל דּוֹפְנֵי עֲגָלָה לְרָחְבָּהּ – נִמְצְאוּ ב' אַמּוֹת וּמֶחֱצָה בּוֹלְטִין מִכָּל צַד, וְנִמְצָא רֶיוַח שֶׁבֵּין ב' הָעֲגָלוֹת מְקוֹרֶה בְּרָאשֵׁי קְרָשִׁים: **וְצִדֵּיהֶן.** רֶיוַח שֶׁבֵּין דּוֹפֶן עֲגָלָה לָאוֹפַן וְעוֹבִי הָאוֹפַן: **כִּי קָאָמַר רַב.** תַּחְתֵּיהֶן רה"ר: **בְּדָרָאתָא.** בָּרֶיוַח שֶׁבֵּין שׁוּרוֹת הַסֵּדֶר, שֶׁהָיָה סוֹדֵר קֶרֶשׁ עַל קֶרֶשׁ סֵדֶר אֶחָד, וּמַנִּיחוֹ רֶיוַח וְסוֹדֵר סֵדֶר אַחֵר וּמַנִּיחוֹ רֶיוַח: **ה' אַמּוֹת.** כְּדִלְקַמָּן: **כַּמָּה מוֹתֵיב.** כַּמָּה סְדָרִים יָכוֹל לְהוֹשִׁיב עַל אוֹרֶךְ דּוֹפְנוֹתֶיהָ – תְּלָתָא, וְתוּ לָא. וּמַחֲזִיקוֹת ד' אַמּוֹת וָחֵצִי, פָּשׁ לֵיהּ רֶיוַח פַּלְגָּא דְּאַמְתָּא: **שָׁדֵי לֵיהּ מַר בֵּינֵי וּבֵינֵי.** כְּשֶׁאַתָּה מְחַלֵּק לָרֶיוַח שֶׁבֵּין הַסְּדָרִים – אֵין בְּכָל רֶיוַח אֶלָּא רְבִיעַ אַמָּה, דְּהוּא טֶפַח וּמֶחֱצָה, דְּהָוֵה לֵיהּ לָבוּד – וְהַיְינוּ מְקוֹרָה: **אַחוּדָּן מַנַּח לְהוּ.** דְּאִיכָּא רַוְוחָא טְפֵי: **סוּמְכָא.** עוֹבִי: **אַמְתָּא.** כְּדִמְשַׁנֵּי לְקַמָּן: עוֹבְיָין אַמָּה: **כַּמָּה מוֹתֵיב.** כַּמָּה סְדָרִים הוּא מְסַדֵּר: **אַרְבָּעָה.** דְּעַל כָּרְחֵיךְ, כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לְסַדֵּר עַל פְּנֵי אוֹרֶךְ הָעֲגָלָה הוּא מְסַדֵּר, וְאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ לְהוֹשִׁיב זוֹ עַל זוֹ. שֶׁהֲרֵי י"ב קְרָשִׁים הָיוּ לַעֲגָלָה אַחַת. שֶׁמ"ח קְרָשִׁים הָיוּ; כ' קְרָשִׁים לַצָּפוֹן, וְעֶשְׂרִים לַדָּרוֹם, וְשֵׁשׁ לַמַּעֲרָב, וּשְׁנַיִם לַמִּקְצוֹעוֹת. וְכֵיוָן דְּרָחְבָּן אַמָּה וָחֵצִי, וּמוֹשַׁב חוּדָּן קָצָר, אִם אַתָּה מְסַדֵּר זוֹ עַל זוֹ הַרְבֵּה – הֵן נוֹפְלוֹת. הִלְכָּךְ, כַּמָּה הוּא מוֹתֵיב – אַרְבַּע, דַּחֲמִשָּׁה בַּחֲמִשָּׁה לָא יָתְבִי, דְּאִי אֶפְשָׁר לְדוֹחְקָן וּלְצַמְצֵם לְהוֹשִׁיב ה' בְּתוֹךְ ה' אַמּוֹת. וְעוֹד, מִפְּנֵי בְּלִיטַת הַטַּבָּעוֹת: **כִּי שָׁדֵי מַר בֵּינֵי וּבֵינֵי.** לְחַלְּקָהּ לְאַמָּה זוֹ ג' רְוָוחִים שֶׁבֵּין אַרְבַּע סְדָרִים כְּלָבוּד דָּמֵי, שֶׁאֵין כָּאן רֶיוַח אֶלָּא שְׁנֵי טְפָחִים: **הָנִיחָא.** הָא דְּאָמְרַתְּ שֶׁהָרֶיוַח הַזֶּה רְשׁוּת הָרַבִּים הוּא – לְמ"ד שֶׁעוֹבִי הַקְּרָשִׁים כָּלֶה וְהוֹלֵךְ עַד כְּאֶצְבַּע, אִיכָּא לְמֵימַר דְּאִיכָּא רַוְוחָא טְפֵי בֵּין ד' סְדָרִים: **אֶלָּא לְמ"ד כו'.** פְּלוּגְתָא לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין: **אֲמַר רַב כָּהֲנָא בְּאַטְבְּעֵי.** בָּרֶיוַח שֶׁבֵּין צִדֵּי הַקְּרָשִׁים שֶׁהַטַּבָּעוֹת קְבוּעוֹת בָּהֶם קָאָמַר רַב דְּהָוֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. כְּלוֹמַר: אִי אֶפְשָׁר לְסַדֵּר בָּהּ אַרְבַּע סְדָרִים כִּדְקָאָמְרַתְּ, לְפִי שֶׁטַּבָּעוֹת קְבוּעִין בַּקְּרָשִׁים, כְּדִכְתִיב (שמות כו) "וְאֶת טַבְּעוֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב", שֶׁהָיָה תּוֹחֵב הַבְּרִיחִים לְתוֹכָן, לְפִי שֶׁהֵן גְּבוֹהוֹת, וּכְשֶׁיּוֹשְׁבוֹת עַל הָאֲדָנִים שֶׁאֵינָם אֶלָּא אַמָּה מְנַעְנְעוֹת לְפָנִים אוֹ לְאָחוֹר, אֶלָּא שֶׁהַבְּרִיחִים מְחַבְּרִים אֶת כּוּלָּם. וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן מְחַבֵּר כָּל ג' הָרוּחוֹת וּמַחֲזִיקִין זֶה אֶת זֶה. וְאוֹתָן טַבָּעוֹת זְקוּפִין הָיוּ וְלֹא שׁוֹכְבִין, וְהָיוּ רְחָבִין, וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶן לַעֲמוֹד זֶה כְּנֶגֶד זֶה בְּאוֹתוֹ רֶיוַח. לְפִיכָךְ מוֹשִׁיב שְׁתַּיִם זוֹ אֵצֶל זוֹ בְּרֹאשׁ הָעֲגָלָה הָאַחַת, וּפוֹנֶה צַד הַטַּבָּעוֹת שֶׁל חִיצוֹנָה לַחוּץ וְשֶׁל פְּנִימִית לִפְנִים, וְאֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחַ רֶיוַח בֵּינֵיהֶן. וְכֵן בְּרֹאשׁ הָעֲגָלָה הַשֵּׁנִי. וְכָל אַחַת הָרֶיוַח בָּאֶמְצַע, בֵּין צִדֵּי הַטַּבָּעוֹת. כָּךְ פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתַי, וְכָךְ הָיוּ גּוֹרְסִין: אֲמַר רַב כָּהֲנָא בְּאַטְבְּעֵי. אַטְבְּעֵי הֵיכָא מַנַּח לְהוּ? אַגַּבָּא דַּעֲגָלָה. וַעֲגָלָה גּוּפָהּ מְקוֹרָה הֲוַאי. אָמַר שְׁמוּאֵל: בִּיתֵדוֹת. וּמְפָרֵשׁ: אַטְבְּעֵי כְּמוֹ טַבְּעֵי. וּפָרְכִינַן: הָנָךְ רַוְוחָא דְּאַטְבְּעֵי הֵיכָא מַנַּח לְהוּ – אַגַּבָּא דַּעֲגָלָה כְּדִפְרִישִׁית. וְהָתֵינַח צִדֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן רְשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא תַּחְתֵּיהֶן הֵיכִי הָוֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, הָא עֲגָלָה גּוּפָהּ מְקוֹרָה הֲוַאי, דְּקָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיוֹת כַּעֲלִיָּיה מִלְּמַטָּה, כְּאוֹתָן שֶׁלָּנוּ, שֶׁטּוֹעֲנִין בָּהֵן חוֹל וְעָפָר לְבִנְיָן:

אמר

הניחא למ"ד קרשים מלמטה עוביין אמה וכלין והולכין עד כאצבע. הקשה הרב פור"ת ולדידיה מי ניחא והלא כיון שהולכין וכלין עד כאצבע יכולין לסדר ששה סדרים או יותר שיתנו חודו של זה כנגד עביו של זה ויחזיקו ששה סדרים שלש אמות ושלש אצבעות וישארו י"א טפחים לאויר וכי שדית להו ביני וביני כלבוד דמי. ותירץ, דגנאי הוא להשים צד העב העומד סמוך לקרקע אצל הקצר שהיה למעלה מקוה שהיריעות פרוסות עליהן ודמי להא דאמרינן מעלין בקדש ואין מורידין. ור"ת תירץ: דכמו שהיו פורקין אותן מן המשכן, כך היו מניחים על העגלה, שהיתה אצל דופן המשכן, כי כך היו עושין בלא טורח. אבל להופכן היה טורח גדול. ורבינו יצחק אומר: דשמא מחציין ולמעלה היו כלין והולכין, והשתא אי אפשר לסדר יותר. וא"ת: מנלן דילפינן ממה שאינו מקורה, נילף מן המקורה שבו, ויהא המעביר ד' אמות ברשות הרבים מקורה חייב. וי"ל: דמן האויר יש לנו ללמוד שדומה יותר רשות הרבים. ור"י אומר דמהכא לא ילפינן רשות הרבים, אלא ממחנה לויה כדאמר לעיל ומהכא לא ילפינן אלא שיעור רשות הרבים, דהוי י"ו אמות. ומכל מקום אי לאו דתחתיהן וביניהן וצידיהן רשות הרבים לא הוה ילפינן מינייהו שיעור רה"ר:

אטבעי היכא מנח להו אגבא דעגלה עגלה מקורה היא. פירש רש"י: דסלקא דעתך שהעגלה היתה מקורה. ותימה: למה היה סבר לומר כן? ועוד: דבכל הספרים גרסינן אטבעי היכא מנח להו – אגבא דעגלה. מה לו להזכיר אטבעי בהך אתקפתא? לא הוה ליה למימר אלא הא עגלה מקורה היא! ועוד: דגרסינן לעיל בדראתא, ובכל ספרים גרסי' "בדרא תתא", ולפי גירסתם נמי אין הלשון משמע בין השורות כמו שפיר'. ונראה לר"ת כמו שפי' ר"ח: "בדרא תתא" פי' בשורה ראשונה, שעדיין לא הניח על העגלה אלא קרשים התחתיים בלבד, שאינה מקורה כולה, שיש ריוח בין השורות כדמפרש ואזיל. אבל כשמסדר שורה שניה ושלישית – נסתם האויר שבין השורות, שלא היו יכולים להיות מכוונים ולהשימן זה על זה בשוה ממש, אלא כל אחד היה בולט לחוץ, עד שנסתם כל האויר כמו באריח על גבי לבינה. ופריך: אורכא דעגלה כמה הוי כו'. כלומר: אפילו בשורה ראשונה לא היה תחתיהן רשות הרבים, כדמפרש ואזיל. ומשני: אמר רב כהנא באטבעי. אע"ג דלא קאמר, אלא הדר ביה, דודאי כשיש קרשים על העגלה אפילו דרא תתאה לא הוו רשות הרבים תחתיה, אלא כי קאמר דהוי רשות הרבים – באטבעי, שאין על העגלה אלא אטבעי גרידא. פי' אטבעי – שני עצים נקובים בשני ראשיהן, נקובין כעין טבעות, לכך קרי להו אטבעי, ותוחבין אותן על הקונדיסין העומדין בשני צדי העגלה לרחבה לפניה ולאחריה, כדי שלא יפלו הקרשים. ולפי שלא נזכר אמורא לעיל אין דרך הש"ס לומר "אלא". ופריך: אטבעי היכא מנחא להו – אגבא דעגלה. פירוש: אחר שנתנו הקרשים על העגלה נותנין עליהן אטבעי, טבעות ומסגרות כדפרישית, לפניה ולאחריה כדי שיאחזו הקרשים. ואז כבר עגלה מקורה היא. ולא גרסינן "עגלה גופא" אלא "עגלה מקורה היא" ומשני: אמר שמואל ביתידות. פירוש: אטבעי דקאמר רב כהנא – לא אותן עצים נקובים המשימין לרוחב העגלה כדפי', אלא ביתידות. פירוש: שני עצים ארוכים, שכמו כן נוקבין אותן בשני ראשיהן, ונותנין על הקונדיסין לאורך העגלה, ועל אותן עצים נותנין הקרשים כדי שיהו גבוהים למעלה מן האופנים, ועשויין כמו אטבעי של רוחב העגלה שלאחר הטעינה. ולפי ששמואל אינו כ"א מפרש דברי רב כהנא, לא קאמר "אלא". אבל ר"ח מפרש דהדר ביה משינויא דרב כהנא, ואין נראה: מדלא קאמר "אלא". ועוד: היאך היה טועה רב כהנא? דהא אין רגילות להניח אטבעי עד לאחר טעינה:

דל

פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת – פָּטוּר. מַאי קמ"ל? הָא קָא מַשְׁמַע לָן: רְשׁוּיּוֹת מִצְטָרְפוֹת, וּדְלָא אָמְרִינַן "קְלוּטָה כַּמָּה שֶׁהוּנְּחָה". אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: הַמַּעֲבִיר ד' אַמּוֹת בְּר"ה מְקוֹרָה – פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לְדִגְלֵי מִדְבָּר. אִינִי?! וְהָא עֲגָלוֹת דִּמְקוֹרוֹת הָוְיָין, וְאָמַר רַב מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא: עֲגָלוֹת, תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן וְצִדֵּיהֶן – רה"ר! כִּי קָאָמַר רַב – בְּדָרָאתָא. מִכְּדִי, אוֹרְכָּא דַּעֲגָלָה כַּמָּה הֲוַאי – חָמֵשׁ אַמִּין, פּוּתְיָא דְּקֶרֶשׁ כַּמָּה הֲוַאי – אַמְתָּא וּפַלְגָּא, כַּמָּה מוֹתֵיב – תְּלָתָא, פְּשָׁא לֵיהּ פַּלְגָּא דְּאַמְתָּא, כִּי שָׁדֵי לֵיהּ מָר בֵּינֵי וּבֵינֵי – כְּלָבוּד דָּמֵי! מִי סָבְרַתְּ קְרָשִׁים אַפּוּתַיְיהוּ הֲוָה מַנַּח לְהוּ? אַחוּדָּן מַנַּח לְהוּ! סוֹף סוֹף, סוּמְכָא דְּקֶרֶשׁ כַּמָּה הָוֵי – אַמְתָּא, כַּמָּה הֲוָה מוֹתֵיב – אַרְבָּעָה, פָּשָׁא לָהּ אַמְתָּא, כִּי שָׁדֵי לָהּ מָר בֵּינֵי וּבֵינֵי – כְּלָבוּד דָּמֵי. הָנִיחָא למ"ד קְרָשִׁים מִלְּמַטָּן עוֹבְיָין אַמָּה, מִלְּמַעְלָן כָּלִין וְהוֹלְכִין עַד כְּאֶצְבַּע – שַׁפִּיר; אֶלָּא למ"ד כְּשֵׁם שֶׁמִּלְּמַטָּן עוֹבְיָין אַמָּה כָּךְ מִלְּמַעְלָה עוֹבְיָין אַמָּה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? א"ר כָּהֲנָא: בְּאַטְבְּעֵי. אַטְבְּעֵי הֵיכָא מַנַּח לְהוּ – אַגַּבָּא דַּעֲגָלָה, עֲגָלָה גּוּפָא מְקוֹרָה הֲוַאי!

אמר

אָמַר שְׁמוּאֵל: בִּיתֵדוֹת. ת"ר: קְרָשִׁים מִלְּמַטָּן עוֹבְיָין אַמָּה, וּמִלְמַעְלָן כָּלִין וְהוֹלְכִין עַד כְּאֶצְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר "יִהְיוּ תַמִּים עַל רֹאשׁוֹ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "תַּמּוּ נִכְרָתוּ" דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁמִּלְּמַטָּן עוֹבְיָין אַמָּה, כָּךְ מִלְמַעְלָן עוֹבְיָין אַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "יַחְדָּיו". וְהָכְתִיב 'תַמִּים'! הַהוּא דְּלֵיתוּ שְׁלֵמִין, וְלָא לֵיתוּ דְּנִיסְרָא. וְאִידָּךְ נַמִי, הָכְתִיב 'יַחְדָּו'! הַהוּא דְּלָא לִישַׁלְחוֹפִינְהוּ מֵהֲדָדֵי. בִּשְׁלָמָא למ"ד כְּשֵׁם שֶׁמִּלְּמַטָּן עוֹבְיָין אַמָּה כָּךְ מִלְמַעְלָן עוֹבְיָין אַמָּה – הַיְינוּ דִּכְתִיב "וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת" דְּאָתֵי פּוּתְיָא דְּהָנֵי, מְמַלֵּי לֵיהּ לְסוּמְכָא דְּהָנֵי. אֶלָּא למ"ד מִלְּמַטָּן עוֹבְיָין אַמָּה, מִלְמַעְלָן כָּלִין וְהוֹלְכִין עַד כְּאֶצְבַּע – הַאי עָיֵיל וְהַאי נָפֵיק! דְּשָׁפֵי לְהוּ כִּי טוּרִין. "וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים". תָּנָא: בְּנֵס הָיָה עוֹמֵד. "וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה" שְׁדֵי אוֹרְכַּיְיהוּ לְפוּתְיָא דְּמִשְׁכָּן, כַּמָּה הָוְיָא עֶשְׂרִין וּתְמָנֵי, דַּל עֲשַׂר לְאִיגְּרָא – פְּשָׁא לְהוּ ט' לְהַאי גִּיסָּא וט' לְהַאי גִּיסָּא. לְרַ' יְהוּדָה – מִיגַּלְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים, לְרַ' נְחֶמְיָה – מִיגַּלְיָא אַמָּה דִּקְרָשִׁים. שְׁדֵי פּוּתְיַיהוּ לְאוֹרְכָּא דְּמִשְׁכָּן, כַּמָּה הָוְיָא – אַרְבְּעִין, דַּל תְּלָתִין לְאִיגְּרָא – פְּשָׁא לְהוּ י', לְרַ' יְהוּדָה מְכַסְּיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים, לְרַ' נְחֶמְיָה מִיגַּלְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים. "וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל וגו' אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וגו'" שְׁדֵי אוֹרְכַּיְיהוּ לְפוּתְיָא דְּמִשְׁכָּן כַּמָּה הָוְיָא – תְּלָתִין. דַּל עֲשַׂר לְאִיגְּרָא – פְּשָׁא לְהוּ עֲשַׂר לְהַאי גִּיסָּא וַעֲשַׂר לְהַאי גִּיסָּא, לְרַ' יְהוּדָה מִיכַסְּיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים, לְרַ' נְחֶמְיָה מִיגַּלְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: "וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף" – לְכַסּוֹת אַמָּה שֶׁל אֲדָנִים, דִּבְרֵי רַ' יְהוּדָה. רַ' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: לְכַסּוֹת אַמָּה שֶׁל קְרָשִׁים. שְׁדֵי פּוּתְיַיהוּ לְאוֹרְכֵּיהּ דְּמִשְׁכָּן, כַּמָּה הָוְיָא – מ' וְאַרְבַּע, דַּל תְּלָתִין לְאִיגְּרָא – פְּשָׁא לְהוּ אַרְבַּע סְרֵי, דַּל תַּרְתֵּי לְכַפְלָא, דִּכְתִיב "וְכָפַלְתָּ אֶת הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל" – פְּשָׁא לְהוּ תַּרְתֵּי סְרֵי. בִּשְׁלָמָא לְרַ' יְהוּדָה – הַיְינוּ דִּכְתִיב "חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח", אֶלָּא לְרַ' נְחֶמְיָה מַאי 'תִּסְרַח'? תִּסְרַח מֵחַבְרוֹתֶיהָ. תָּנָא דְּבֵי רַ' יִשְׁמָעֵאל: לְמָה מִשְׁכָּן דּוֹמֶה – לְאִשָּׁה שֶׁמְּהַלֶּכֶת בַּשּׁוּק, וְשִׁפּוּלֶיהָ מְהַלְּכִין אַחֲרֶיהָ. ת"ר: חֲרוּצִים הָיוּ קְרָשִׁים, וַחֲלוּלִים הָיוּ הָאֲדָנִים,

ונראין

תוספות

דל עשר לאיגרא. בכולה שמעתא אמר דרוחב המשכן י' אמות, וקשה לר"י: דמנא ליה להש"ס הא? דילמא המשכן היה רוחבו י"א אמה, והקרשים נאמר שלא היה עוביין אלא חצי אמה, ושני קרשים למקצעות המשכן היו סותמות אמת אויר מכאן, ואמת אויר מכאן וחצי אמה העודפת ברוחב הקרש כנגד עובי הקרשים של צד צפון ודרום. ומאי חזית למימר איפכא, שחצי אמה לכאן וחצי אמה [לכאן] הוא למלאות חסרון הכותל, ואמה עובי להיות כנגד עובי הקרש הדרומי והצפוני? ואומר ר"י: דמבית עולמים ילפינן לה, שהיה אורכו ששים אמה ורוחבו עשרים – ה"נ במשכן רחבו שליש ארכו: **תנא** בנס היה עומד. אומר ר"י: דהכא דקאמר שבריח התיכון היה מסבב ג' רוחות – פליגא אברייתא דמלאכת המשכן. דהתם אמר שלא היה נס, אלא היו שם חמשה, שנים למעלה אחד מתחיל מתחילת אורך המשכן עד חציו, והשני מתחיל משם ואילך עד סוף הרוח. וכן למטה היו שני בריחים כזה הענין. אבל האמצעי היה הולך מרוח מזרח עד רוח מערב, והיינו מן הקצה אל הקצה, ולא היה מקיף כל שלש רוחות:

שתי

רש"י

אָמַר שְׁמוּאֵל בִּיתֵדוֹת. לֹא הָיוּ מְקוּרוֹת מִלְּמַטָּה, אֶלָּא יְתֵדוֹת הָיוּ, וְרֶיוַח בֵּינֵיהֶן כְּעֵין אוֹתָן שֶׁלָּנוּ הָעֲשׂוּיוֹת לְהָבִיא עֵצִים. וְלִי נִרְאֶה פֵּי' דְּאַטְבֵי, כְּמוֹ אַטְבָא דְסַפְרֵי הָאָמוּר בִּמְנָחוֹת (ד' לב.), וְהוּא גלואו"ן בְּלַעַ"ז, שֶׁמְּבַקֵּעַ מַקֵּל אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ וְנוֹשֵׁךְ בּוֹ דַּפֵּי הַקּוּנְטְרֵס. וְהָכִי קָאָמַר רַב כָּהֲנָא: בְּאַטְבֵי, לֹא הָיָה נוֹתֵן רֶיוַח בֵּין כָּל סִדְרָא וְסִדְרָא כִּדְקָאָמְרַתְּ, דְּמִתּוֹךְ שֶׁהַסֵּדֶר גָּבוֹהַּ ג' קְרָשִׁים, כָּל אֶחָד רָחְבּוֹ אַמָּה וָחֵצִי וּמוֹשָׁבוֹ קָצָר שֶׁהוּא אַמָּה שֶׁל עוֹבִי וְתוּ לָא – הֲרֵי הֵן נוֹפְלוֹת זוֹ עַל זוֹ. אֶלָּא מוֹשִׁיב שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ, שְׁנַיִם זוֹ אֵצֶל זוֹ כְּמִין אַטְבֵי, שֶׁשְּׁתֵּי צְלָעוֹת הָאַטְבָא סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ – כֵּן מוֹשִׁיב לְרֹאשׁ הָעֲגָלָה הָאַחַת, וּמַחֲזִיקוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וְנִמְצָא מְקוֹם מוֹשַׁב הַסֵּדֶר ב' אַמּוֹת. וְכֵן עוֹשֶׂה לְרֹאשׁ הַשֵּׁנִי, וְאַמַּת הָרֶיוַח בָּאֶמְצַע. וּפָרְכִינַן: הֵיכָא מַנַּח לְהוּ לַקְּרָשִׁים – אַגַּבָּהּ דַּעֲגָלָה, וְהָא עֲגָלָה גּוּפָהּ מְקוֹרָה הֲוַאי. וְתֵינַח צִידֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן כו' כִּדְפְרֵי'. וְלִלְשׁוֹן רַבּוֹתַי אֵין לְשׁוֹן הַגִּירְסָא נִרְאֶה כְּפֵירוּשָׁן, וְלָמָּה הוּזְכְּרוּ אוֹתָן טַבָּעוֹת כָּאן? לְשַׁלְחוֹפִינְהוּ לַקְּרָשִׁים שֶׁבִּשְׁנֵי סְדָרִים הַפְּנִימִית שֶׁלֹּא יְהוּ טַבְּעוֹתֵיהֶן מְכוּוָּנִין זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ: **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר תַּמּוּ נִכְרָתוּ.** מַה "תַּמּוּ" הַנֶּאֱמָר לְהַלָּן לְשׁוֹן כְּלָיָיה, אַף "תַּמִּים" הָאָמוּר כָּאן – לְשׁוֹן כְּלָיָיה: **שֶׁנֶּאֱ' יַחְדָּו.** כּוּלָּן שָׁווֹת: **דְּלָא לַיְיתֵי דְּנִסְרָא.** קֶרֶשׁ אֶחָד מִב' חֲתִיכוֹת: **דְּלָא לִישַׁלְחוֹפִינְהוּ.** אֶחָד לִפְנִים וְאֶחָד לַחוּץ, אֶלָּא מוֹשִׁיב הַקְּרָשִׁים מְכוּוָּנִין זֶה אֵצֶל זֶה, שֶׁיַּעַמְדוּ הַקְּרָשִׁים מְכוּוָּנִים עוֹבְיָהּ שֶׁל זוֹ כְּנֶגֶד עוֹבְיָהּ שֶׁל זוֹ: **וְאָתֵי פּוּתְיָא דְּהָנֵי וּמְמַלֵּא סוּמְכָא דְּהָנֵי.** שֶׁכְּשֶׁהוֹשִׁיב שִׁשָּׁה קְרָשִׁים לַמַּעֲרָב נִמְצָא רָחְבָּן תֵּשַׁע אַמּוֹת, וְהַמִּשְׁכָּן רָחְבּוֹ י', נִמְצָא חָסֵר הַכּוֹתֶל חֲצִי אַמָּה לַצָּפוֹן וַחֲצִי אַמָּה לַדָּרוֹם, וּמֵבִיא שְׁנֵי קְרָשִׁים אֶחָד לַמִּקְצוֹעַ זֶה וְאֶחָד לַמִּקְצוֹעַ זֶה וּמוֹשִׁיבָן אֵצֶל הַשֵּׁשׁ, וְרוֹחַב הַקֶּרֶשׁ אַמָּה וָחֵצִי, נִמְצָא חֲצִי הָאַמָּה מְמַלֵּא וְסוֹתֵם חֶסְרוֹן הַקִּיר מַעֲרָבִי, וְהָאַמָּה מְכַסָּה עָבְיוֹ שֶׁל קֶרֶשׁ הַדְּרוֹמִי הַחִיצוֹן, נִמְצְאוּ הַזָּוִיּוֹת שָׁוִין מִבַּחוּץ שְׁנֵי חוּדֵּי הַקְּרָשִׁים סְמוּכִין יַחַד, וְכֵן לַצָּפוֹן: **הַאי עָיֵיל וְהַאי נָפֵיק.** דְּכֵיוָן דְּקֶרֶשׁ אֶחָד שֶׁבַּדָּרוֹם וְשֶׁבַּצָּפוֹן לְמַעְלָה כָּלֶה בְּעָבְיוֹ, וְקֶרֶשׁ הַהוּא נוֹתֵן בַּמִּקְצוֹעַ רֹחַב אַמָּה וָחֵצִי – נִמְצָא רֹחַב הַקֶּרֶשׁ שֶׁל מִקְצוֹעַ בּוֹלֵט וְיוֹצֵא לַדָּרוֹם מִלְמַעְלָה חוּץ מֵעָבְיוֹ שֶׁל דְּרוֹמִי, וְכֵן לַצָּפוֹן: **דְּשָׁפֵי לְהוּ.** לְרוֹחַב ב' קְרָשִׁים שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ, וּמְקַצְּרָן לְמַעְלָה מֵרָחְבָּן שֶׁלֹּא יִהְיוּ בּוֹלְטִין: **כִּי טוּרִים.** הֶהָרִים הַלָּלוּ, שֶׁהֵן מְשׁוּפָּעִין [מִב' צְדָדִים]: **בְּנֵס הָיָה עוֹמֵד.** שֶׁאַחַר שֶׁהַקְּרָשִׁים כּוּלָּן נְתוּנִין בָּאֲדָנִים לְצָפוֹן לְמַעֲרָב וּלְדָרוֹם הָיָה נוֹתְנוֹ, וּמַבְרִיחַ לִשְׁלֹשֶׁת הָרוּחוֹת. וְאֵין לְךָ אוּמָּן יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּבְנֵס הָיָה נִכְפָּף מֵאֵלָיו: **דַּל עֲשַׂר לְאִיגְּרָא.** לְרֹחַב חֲלַל הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהוּא י' אַמּוֹת: **לְרַ' יְהוּדָה.** דְּאָמַר לְמַעְלָה כָּלִין עוֹבְיָין שֶׁל קְרָשִׁים לִכְאֶצְבַּע, אֵינָן מְמַעֲטִין בִּירִיעוֹת, וּכְשֶׁפּוֹרְשָׁן לְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן נוֹפְלוֹת תֵּשַׁע אַמּוֹת לַצָּפוֹן, וּמְכַסִּין ט' אַמּוֹת לַקְּרָשִׁים מִבַּחוּץ, וְאַמָּה שֶׁל אֲדָנִים מְגוּלָּה, שֶׁהָאֲדָנִים גָּבְהָן אַמָּה וַחֲלוּלִין הֵם. וְהַקְּרָשִׁים חֲרוּצִין לְמַטָּה בָּאֶמְצַע חֲצִי אַמָּה רֹחַב בְּגוֹבַהּ אַמָּה, וְנִשְׁאָר חֲצִי אַמָּה לְכָאן וַחֲצִי אַמָּה לְכָאן – וְהֵן "שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד". וּמְחַסֵּר מִן הַיָּדוֹת מִבַּחוּץ וּמִשְּׁנֵי צִידֵּיהֶן לִרְכּוֹב עַל עוֹבִי דּוֹפְנֵי הָאֶדֶן, כְּשֶׁנּוֹעֵץ שְׁתֵּי הַיָּדוֹת בִּשְׁנֵי אֲדָנִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַקְּרָשִׁים תְּכוּפוֹת וּמְשׁוּלָּבוֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ, וְלֹא יְהֵא עוֹבִי הָאֶדֶן מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן: **לְרַבִּי נְחֶמְיָה.** דְּאָמַר אַף מִלְמַעְלָה עוֹבְיָין אַמָּה – מְמַעֵט עוֹבִי הַקְּרָשִׁים הַדְּרוֹמִיּוֹת וְהַצְּפוֹנִיּוֹת אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן בְּאוֹרֶךְ הַיְרִיעוֹת, וְאֵינָן נוֹפְלוֹת אֶלָּא ח' אַמּוֹת לְכָל צַד: **מִיגַּלְיָא אַמָּה מִן הַקְּרָשִׁים.** חוּץ לַאֲדָנִים, וְאַמָּה דַּאֲדָנִים: **שְׁדֵי פּוּתַיְיהוּ לְאוֹרְכָּא דְּמִשְׁכָּן.** לְאַחַר שֶׁחִבְּרוּ ה' יְרִיעוֹת לְבַד וְכָל אַחַת ד' אַמּוֹת רֹחַב, הֲרֵי כ' אַמּוֹת. וּכְנֶגְדָּן בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית שֶׁהִיא שֶׁל ה' יְרִיעוֹת – הֲרֵי מ'. ל' מֵהֶן הָוְיָין גַּג לַמִּשְׁכָּן לְאוֹרְכּוֹ, וְעֶשֶׂר הָעוֹדְפוֹת: **לְרַבִּי יְהוּדָה.** דְּאָמַר אֵין עוֹבִי קְרָשִׁים שֶׁבַּמַּעֲרָב מְמַעֵט בְּהוּ, נִמְצָא הַיו"ד אַמּוֹת כּוּלָּן תְּלוּיוֹת, וּמְכוּסּוֹת כָּל י' אַמּוֹת שֶׁל אוֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ, הֲרֵי אַף הָאֲדָנִים שֶׁל צַד מַעֲרָבִי מְכוּסִּין: **וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים.** אֵלּוּ יְרִיעוֹת עֶלְיוֹנוֹת הַפְּרוּסוֹת עַל יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת. הָעֶלְיוֹנוֹת קְרוּיוֹת אֹהֶל, כְּלוֹמַר לְגַג וּמִכְסֶה, וְהַתַּחְתּוֹנוֹת קְרוּיוֹת מִשְׁכָּן עַצְמוֹ – שֶׁהֵן לְנוֹי; תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי: **מִיכַסְּיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים.** שֶׁנִּשְׁאֶרֶת מְגוּלָּה מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת, יְכַסּוּהָ הָעֶלְיוֹנוֹת: **לְרַ' נְחֶמְיָה מִיגַּלְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים.** וְעוֹדְפָהּ שֶׁל יְרִיעָה זוֹ הוּצְרַךְ לְכַסּוֹת אַמָּה דִּקְרָשִׁים, שֶׁלֹּא כִּסּוּהָ הַתַּחְתּוֹנוֹת: **בָּעֹדֵף.** שֶׁיְּרִיעוֹת הָאֹהֶל עוֹדְפוֹת עַל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן ב' אַמּוֹת, יִהְיֶה סָרוּחַ עַל כִּיסּוּי הַתַּחְתּוֹנוֹת, לְכַסּוֹת מַה שֶּׁלֹּא כִּיסּוּהוּ: **אַרְבָּעִים וְאַרְבַּע.** דִּי"א יְרִיעוֹת הָיוּ: **תַּרְתֵּי דְּכַפְלָא.** שֶׁהָיְתָה נוֹטָה רוֹחַב חֲצִי יְרִיעָה עַל רוּחַ מִזְרָחִית שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם קְרָשִׁים, שֶׁהוּא פֶּתַח לַמִּשְׁכָּן, וְאֵין שָׁם אֶלָּא מָסָךְ פָּרוּשׂ כְּמוֹ וִילוֹן, כִּדְכְתִיב "וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל" וגו': **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה.** דְּאָמַר עוֹבִי הַקְּרָשִׁים לֹא מְמַעֵט בִּירִיעוֹת – הַיְינוּ דִּכְתִיב "חֲצִי הַיְרִיעָה הָעוֹדֶפֶת" בָּעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִן הַתַּחְתּוֹנוֹת "תִּסְרַח עַל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן" – סָרוּחַ עַל כָּל אוֹרֶךְ הַקְּרָשִׁים וְהָאֲדָנִים שֶׁל מַעֲרָב וְנִגְרָרוֹת בָּאָרֶץ: **מַאי תִּסְרַח.** אַמָּה אַחַת נִגְרֶרֶת וְתוּ לָא, שֶׁהֲרֵי עוֹבִי הַקְּרָשִׁים מִיעֵט בָּהּ אַמָּה: **מֵחַבְרוֹתֶיהָ.** חֲצִי הַיְרִיעָה סְרוּחָה מֵחַבְרוֹתֶיהָ, אַמָּה מִמֶּנָּה לְכַסּוֹת הָאֲדָנִים, וְאַמָּה נִגְרֶרֶת: **וְשִׁפּוּלֶיהָ.** שׁוּלֵי בְּגָדֶיהָ. כָּךְ הָיְתָה יְרִיעָה שֶׁל אַחֲרָיו נִגְרֶרֶת בָּאָרֶץ: **חֲרוּצִים הָיוּ קְרָשִׁים.** כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי: חֲצִי אַמָּה בָּאֶמְצַע רָחְבָּן מִלְּמַטָּה בְּגוֹבַהּ אַמָּה, וְנִשְׁאָרִין הַיָּדוֹת לְכָאן וּלְכָאן, וְגַם הֵם חֲרוּצִים מִבַּחוּץ כְּשִׁיעוּר עוֹבִי דּוֹפֶן הָאֶדֶן בְּרֹחַב וּבְגוֹבַהּ אַמָּה עַד הָאָרֶץ, לִרְכּוֹב עַל הָאֶדֶן, שֶׁיְּהוּ מְשׁוּלָּבוֹת קֶרֶשׁ עַל קֶרֶשׁ, וְלֹא יַפְסִיק עוֹבִי שְׁנֵי הָאֲדָנִים בֵּינֵיהֶם: **וַחֲלוּלִים הָיוּ הָאֲדָנִים.** שֶׁבְּאוֹתוֹ חָלָל הָיוּ תּוֹקְעִין יְדוֹת הַקְּרָשִׁים:

ונראין

מתרצת הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל, כִּיתֵּדוֹת** – לא היה לעגלות ריצפה, אלא תחתית העגלה היתה עשויה מיתדות שיש ביניהם רווחים של יותר משלשה טפחים. ולכן גם המקום שתחת העגלה חשוב רשות הרבים.

הגמרא מביאה את מחלוקת התנאים שהובאה לעיל לענין עובי קרשי המשכן: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַקְּרָשִׁים** שהיו במשכן, **מִלְּמַטָּן** היה **עוֹבְיָין אַמָּה, וּמִלְּמַעְלָן** היו **כָּלִין וְהוֹלְכִין** – הולכים ונעשים צרים, **עַד** שבראשם היו רחבים **כְּאֶצְבַּע** בלבד [ציור א], **שֶׁנֶּאֱמַר** בענין קרשי המשכן (שמות כו כד) 'וַיִּחְדָּו יִהְיוּ תֹמִּים עַל רֹאשׁוֹ', **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** – ובענין מי הירדן שנבקעו לישראל נאמר (יהושע ג טז) 'תֹּמּוּ נִכְרָתוּ', וכשם ש'תמו' האמור שם הוא לשון כליה, אף 'תמים' האמור כאן לשון כליה הוא, שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע בלבד, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁמִּלְּמַטָּן** היה **עוֹבְיָין אַמָּה, כָּךְ מִלְּמַעְלָן** היה **עוֹבְיָין אַמָּה** [ציור ב], **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות שם) 'יַחְדָּיו', ומשמע שהיו הקרשים שוים לכל אורכם ולא משופעים. מקשה הגמרא לרבי נחמיה: **וְהָכְתִיב** 'תֹּמִּים', ומשמע שיהיו כלים והולכים בשיפוע. מתרצת הגמרא: לרבי נחמיה בא הפסוק **הַהוּא** להשמיענו **דְּלֵיתוּ** שְׁלֵמִין **וְלֵא לֵיתוּ דְּנִיסְרָא** – שיביאו קרשים שלמים ולא קרשים העשויים מנסרים שהדביקום זה לזה. מקשה הגמרא: **וְאִידָךְ נַמִּי** – ולתנא האחר [–לרבי יהודה] גם יש להקשות, **הָכְתִיב** 'יַחְדָּיו', ומשמע שהיו הקרשים שוים ולא משופעים. מתרצת הגמרא: לרבי יהודה בא הפסוק **הַהוּא** לומר **דְּלֵא לִישַׁלְּחוּפֵינְהוּ מֵהֲדֵדֵי** – שלא יעמידו את הקרשים משוכים זה מזה, אחד לפנים ואחד לחוץ, אלא יעמידו את כולם בשוה, עובי קרש זה, בצד עובי קרש זה.

מקשה הגמרא לרבי יהודה: **כִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** – מובן הדבר לדעת רבי נחמיה האומר שכְּשֵׁם שֶׁמִּלְּמַטָּן היה עוֹבְיָין של קרשים **אַמָּה כָּךְ מִלְּמַעְלָן** היה **עוֹבְיָין אַמָּה, הֵיינוּ דִּכְתִיב** – זהו שנאמר (שמות כו כב–כג) 'וּלְיַרְכְתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים, וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמִקְצֹעֹת' – שתעשה ששה קרשים לדופן המערבי של המשכן, ועוד שני קרשים לפינות הדופן המערבי, אחד לקרן צפונית מערבית ואחד לקרן דרומית מערבית, **דְּאָתֵי פּוּתְיָא דְּהָנֵי מְמַלֵּי לֵיהּ לְסוּמְכָא דְּהָנֵי** – שרוחב אותם שני קרשים שבפינות הדופן המערבי היה מכסה את עוביו של כותל דרומי וכן את עוביו של כותל צפוני [ציור ג], **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – לרבי יהודה שסובר, שהקרשים **מִלְּמַטָּן** היה **עוֹבְיָין אַמָּה** ומִלְּמַעְלָן היו **כָּלִין וְהוֹלְכִין עַד כְּאֶצְבַּע,** אם כן נמצא **דַּהֲאי עָיֵיל וְהַאי נָפִיק** – שהיה אחד יוצא ואחד נכנס, ולא היו הקרשים עומדים בשווה זה לזה, שכן הקרשים שבכותל צפוני ובכותל דרומי נכנסו לפנים כיון שהיו משופעים, ואילו הקרשים שבשתי הפינות של כותל מערבי שהיו מכוונים כנגדם היו בולטים לחוץ [ציור ד]. מתרצת הגמרא: **דְּשָׁפֵי לְהוּ כִּי טוּרִין** – היה מקצע את הקרשים שיהיו משופעים משני הצדדים כמו הרים, כלומר שאותם הקרשים שהיו בפינות של כותל מערבי היו משופעים גם בעובים וגם ברחבם, ואכן היו שווים לקרשים של הכותל הצפוני והדרומי ולא בלטו לחוץ [ציור ה].

הגמרא מביאה דבר נוסף בענין קרשי המשכן: נאמר (שם כו כח) לענין בריחי המשכן 'וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבְּרֹחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה', שהיו הקרשים נקובים בעוביים והיה הבריח עובר בתוך נקבי הקרשים והיה מעמיד את הקרשים [ציור ו]. **תָּנָא,** הבריח התיכון **בְּגַם הָיָה עוֹמֵד,** שאחר שהעמידו את כל קרשי המשכן למערב צפון ודרום, היה נותן את הבריח בכל שלש הרוחות מן הקצה אל הקצה, ובנס היה הבריח נכפף מאליו, ואין אומן שיכול לעשות כן.

הגמרא מבארת כיצד היו היריעות מונחות על גבי המשכן לרבי יהודה ולרבי נחמיה החולקים בענין עובי הקרשים בראשם: נאמר במלאכת המשכן (שם כו א–ב), 'וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת וגו' אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת' וגו' – שיעשו עשר יריעות שכל אחת מהם אורכה עשרים ושמונה אמות ורוחבה ארבע אמה, ויחברו את עשר היריעות יחד לרוחבם, וכשתחבר את כל היריעות יחד נמצא שמדת היריעה כולה עשרים ושמונה אמות אורך על ארבעים אמות רוחב, וכשתחשב את אופן הנחת היריעות על המשכן, **שְׁדֵי אוֹרְכַיְיהוּ לְפוּתְיָא דְּמִשְׁכָּן** – השלך את אורך היריעות לרוחב המשכן, **כַּמָּה הָוְיָא** – כמה היה אורך היריעות, **עֶשְׂרִין וְתַמְנֵי** – עשרים ושמונה אמות, **דַּל עֶשֶׂר לְאִינָּרָא** – תפחית מכך עשר אמות לגג, שהיו מונחים על רוחב חלל המשכן שהיה עשר אמות, **פַּשָּׁא לְהוּ תֵּשַׁע לְהַאי גִּיסָא וְתֵשַׁע לְהַאי גִּיסָא** – נשארו תשע אמות לצד צפון ותשע אמות לצד דרום לכיסוי הכתלים מבחוץ, **לְרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע, אם כן כשפרסו את היריעות על המשכן, עובי הקרשים לא היה ממעט מאורך היריעות, והיו היריעות נופלים ומכסים תשע אמות מבחוץ, **וּמִינַּלְיָא אַמָּה דְּאַדָּנִים** – ולא נשאר מגולה מגובה הקרשים, אלא האמה של האדנים בלבד [ציור ז]. **וּלְרַבִּי נְחֶמְיָה** הסובר שעובי הקרשים היה ברוחב אמה, נמצא שהיה עובי הקרשים ממעט מהיריעה אמה לכל צד, ונשארו לכיסוי אורך הקרשים רק שמונה אמות, **וּמִינַּלְיָא אַמָּה דְּקַרְשִׁים** – ונשאר מגולה גם אמה אחת מהקרשים בנוסף על האמה של האדנים [ציור ח].

וכשתחשב את אופן הנחת היריעות לאורך המשכן, **שְׁדֵי פּוּתַיְיהוּ לְאוֹרְכָא דְּמִשְׁכָּן** – השלך את רוחב היריעות לאורך המשכן, **כַּמָּה הָוְיָא** – כמה היה רוחבן של כל היריעות כשהיו מחוברים זה לזה, **אַרְבָּעִין** אמות, **דַּל תְּלָתִין לְאִינָּרָא** – תפחית מכך שלשים אמות לגג, שהיו מונחים על אורך חלל המשכן שהיה שלשים אמה, **פַּשָּׁא לְהוּ עֶשֶׂר** – נשארו עשר אמות לכיסוי כותל מערבי מבחוץ, **לְרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע, כשפרסו את היריעות על המשכן, עובי הקרשים לא היה ממעט מאורך היריעות כלל, **וּמִכַּסְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים** – ואם כן אף האמה של האדנים היתה מכוסה, שכן הנעשר אמות הנותרים היו מכסים את כל אורך הקרש [ציור ט]. **וּלְרַבִּי נְחֶמְיָה** הסובר שגם למעלה היה עובי הקרשים אמה, נמצא שהיה עובי הקרשים ממעט מהיריעה אמה, ונשארו רק תשע אמות מהיריעה בכדי לכסות את אורך הקרשים, **וּמִינַּלְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים** – ונמצא שהיתה האמה של האדנים מגולה [ציור י].

הגמרא מבארת את סדר הנחת ה'יריעות עזים' על המשכן לרבי יהודה ורבי נחמיה: נאמר (שם כו ז–ח) 'וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל' וגו' 'אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה' וגו' – שיעשו עוד יריעה מנוצה של עזים, ויעשו אותה מאחת עשרה יריעות, שכל אחת מהם אורכה שלשים אמות, ורחבה ארבע אמות, ויחברו אותם יחד, וכשתחברם יחד נמצא מדת היריעה שלשים אמות אורך על ארבעים וארבע אמות רוחב. וכשתחשב את אופן הנחת היריעות על המשכן, **שְׁדֵי אוֹרְכַיְיהוּ לְפוּתְיָא דְּמִשְׁכָּן** – השלך את אורך היריעות לרוחב המשכן, **כַּמָּה הָוְיָא** – כמה היה אורך היריעות, **תְּלָתִין** – שלשים אמות, **דַּל עֶשֶׂר לְאִינָּרָא** – תפחית מכך עשר אמות לגג, שהיו על רוחב חלל המשכן שהיה עשר אמות, **פַּשָּׁא לְהוּ עֶשֶׂר לְהַאי גִּיסָא וְעֶשֶׂר לְהַאי גִּיסָא** – נשארו עשר אמות לצד צפון ועשר אמות לצד דרום לכיסוי הכתלים מבחוץ, **וּלְרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שהיו הקרשים כלים והולכים עד שהיה בראשם רוחב אצבע, אם כן כשפרסו את היריעות על המשכן לא היו הקרשים ממעטים מאורך היריעות, והיו היריעות נופלים ומכסים עשר אמות מבחוץ, **וּמִכַּסְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים** – ואף האמה של האדנים היתה מכוסה [ציור יא]. ואילו **לְרַבִּי נְחֶמְיָה** הסובר שגם למעלה היה עובי הקרשים אמה, נמצא שהיה עובי הקרשים ממעט מהיריעה אמה לכל צד, ונשארו מהיריעה תשע אמות בכדי לכסות את המשכן מבחוץ, **וּמִינַּלְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים** – ונמצא שהיתה מגולה האמה של האדנים [ציור יב].

הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה דבר זה: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן בברייתא, נאמר בירעות האהל (שם כו יג) 'וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ' – שיריעות האהל היו עודפות על יריעות המשכן

המשך בעמוד סו

ממשיכה הברייתא בענין אחר: **וְנִרְאִין קְרָסִין כַּלּוּלָאוֹת** – הקרסים שהיו מחברים את שתי המחברות של יריעות המשכן זו לזו, כשהיו נתונים בתוך הלולאות שבשפת המחברות, היו נראים **כַּכּוֹכָבִים בָּרָקִיעַ.**

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין יריעות המשכן: **תָּנוּ רַבָּנַן, יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת** שעל המשכן היו **שֶׁל** צמר הצבוע **בְּתְכֵלֶת וְשֶׁל** צמר הצבוע **אַרְגָּמָן וְשֶׁל** צמר הצבוע **תּוֹלַעַת שָׁנִי, וְשֶׁל שֵׁשׁ** – פשתן, **וְיְרִיעוֹת עֶלְיוֹנוֹת** היו **שֶׁל מַעֲשֵׂה עִזִּים** [–עשויות משיער העזים], **וּגְדוֹלָה חָכְמָה שֶׁנֶּאֱמְרָה** בַּטּוּת היריעות **הָעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּתַּחְתּוֹנוֹת, דְּאִילּוּ בַּתַּחְתּוֹנוֹת כְּתִיב** – נאמר (שמות לה כה) 'וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ, וַיָּבִיאוּ מִטְוֶה אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן אֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ', **וְאִילּוּ בָּעֶלְיוֹנוֹת כְּתִיב** (שם לה כו) 'וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אוֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת הָעִזִּים', וממה שנאמר 'נשא לבן' משמע שהיו בעלות חכמה, יותר משאר הנשים חכמות לב שטוו את היריעות התחתונות. **וְתַנְיָא, מְשׁוּם רַבִּי נְחֶמְיָה** אמרו, מה היא אותה חכמה יתירה שנאמרה ביריעות העליונות, **שֶׁטּוּף בָּעִזִּים וְטָווּי מִן הָעִזִּים,** כלומר ששטפו את העיזים וטוו את שערם כשהיה עדיין מחובר לעיזים.

שנינו במשנה: **שְׁתֵּי גְוִוזְטְרָאוֹת כּוֹ',** אם היו שתי הגוזוזטראות בצד אחד של רשות הרבים ויש הפסק רשות הרבים ביניהם, המושיט מזו לזו חייב, שכך היתה עבודת הלוים כשפירקו את המשכן, שהיו עומדות העגלות זו אחר זו באורך רשות הרבים, ופורקי המשכן היו מושיטים את הקרשים לאלו שעל העגלות הסמוכות לפתח המשכן, ואותם שהיו עומדים על עגלות אלו היו מושיטים אותם לאלו שבעגלה שלפניהם. **אָמַר רַב מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא,** עֲגָלוֹת, **תַּחְתֵּיהֶן** – המקום שתחת העגלות, **וּבֵינֵיהֶן** – המקום שבין העגלות, **וְצִידֵּיהֶן** – והמקום שבצידי העגלות דהיינו הריוח שביניהן לגלגל, ומקום עובי הגלגל [ראה ציור], כל אלו חשובים **רְשׁוּת הָרַבִּים.**

הגמרא מבארת את מדות העגלות שהיו נושאים בהם את הקרשים: **אָמַר אַבָּיֵי** הריוח שבֵּין עֲגָלָה לַעֲגָלָה שבצדה, היה **כְּמֵלֹא אֹרֶךְ עֲגָלָה, וְכַמָּה אֹרֶךְ עֲגָלָה, חָמֵשׁ אַמּוֹת.** מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי** – מדוע צריך שיהיה אורך העגלה חמש אמות, **בְּאַרְבַּע וּפַלְגָּא סָגֵי** – הלא די לנו בארבע וחצי אמות, שכן אם היה מעמיד את הקרשים על רחבם שהוא אמה וחצי, אינו יכול לסדר על חמש אמות יותר משלש שורות, ולשלש שורות די בארבע וחצי אמות, ואם היה מעמיד את הקרשים על עוביים שהיה אמה, אינו יכול לסדר על חמש אמות יותר מארבע שורות מפני הטבעות שהיו בולטים ברוחב הקרשים, ולטבעות מספיק חצי אמה ריוח, ואם כן די בארבע וחצי אמות. מתרצת הגמרא: הטעם שעשו את העגלות באורך חמש אמות הוא, **כִּי הֵיכִי דְּלֵא** לִידְחֲקוּ קְרָשִׁים – כדי שאם יסדרו את הקרשים על רחבם, לא יהיו הקרשים דחוקים זה לזה, כלומר, שאם היו עושים את העגלה באורך ארבע וחצי אמות לא היה אפשר להניח בה שלש שורות קרשים התופסים ארבע וחצי אמות, שאי אפשר לצמצם ולסדר ארבע וחצי אמות בארבע וחצי אמות.

אָמַר רָבָא, רוחב **צִידֵּי עֲגָלָה,** דהיינו הריוח שבין העגלה לאופנים יחד עם עובי האופנים עצמם ועובי דופן העגלה, היה **כְּמֵלֹא רֹחַב** חלל הָעֲגָלָה, **וְכַמָּה** היה **רֹחַב** חלל הָעֲגָלָה, **שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה.** ואף צדי העגלה היו רחבים שתי אמות ומחצה דהיינו אמה ורביע לכל צד. מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי** – מדוע צריך שיהיה רוחב העגלה שתים וחצי אמות, אם הוא כדי שאם יצטרך יוכל ליתן את הקרשים לתוך העגלה, **בְּאַמְּתָא וּפַלְגָּא סָגֵיא** – באמה וחצי מספיק.

מתרצת הגמרא: הטעם שעשו את העגלות ברוחב שתים וחצי אמות הוא, **כִּי הֵיכִי דְּלֵא** לִידְחֲקוּ קְרָשִׁים – שכיון שהיו הקרשים מונחים לארכם על רוחב העגלה, אם יהיה רוחב העגלה צר מדי, יכולים הקרשים לנטות הנה והנה וליפול בתוך כדי הליכתם, ולפיכך נצרך לעשות את העגלה רחבה שתים ומחצה.

מקשה הגמרא: מאחר שהתבאר שאלו היו מידות העגלה, קשה, **אֶלָּא דְּקָיְימָא** לָן – מה שמקובל בידינו שֶׁדֶּרֶךְ **רְשׁוּת הָרַבִּים** צריך שתהיה רחבה **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, אֲנַן דְּנָפְרִינַן לָהּ מִמִּשְׁכָּן** – מאחר ואנו למדים את כל מלאכות שבת ממלאכות שהיו במשכן, הרי רשות הרבים **דְּמִשְׁכָּן חֲמִישֵׁרֵי הַוּאי** – חמש עשרה אמות היה, שכן המקום שעמדו בו העגלות היה חמש עשרה אמות, ששתי העגלות שהלכו זו בצד זו היו ברוחב חמש אמות כל אחת, וחמש אמות ביניהם, הרי חמש עשרה אמות. מתרצת הגמרא: **אַמְּתָא יְתֵירָא הַוּאי** – אמה נוספת היתה בדרך שבה נסעו העגלות, חצי אמה מכל צד, **דַּהֲוָה קָאֵי בֵּן לֵוִי** – שהיה אחד הלויים מהלך אחרי העגלות, **דְּכִי מִשְׁתַּלְּפִי קְרָשִׁים הֲוָה נָקִיט לְהוּ** – שכשישלפו הקרשים זה מזה, ויעמדו ליפול לתוך האויר שביניהם, ירוץ הלוי תחת הקרשים הבולטים בצדי העגלה, עד מקום הריוח שבין סדרי הקרשים, וידחק ויעמוד באותה חצי אמה שבצדי העגלה.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר את דיני המוציא מרשות לרשות: **חוּלְיַת הַבּוֹר** – האדמה שהוצאה בחפירת הבור והונחה סביב הבור לחומה, **וְהַסֶּלַע,** העומדים ברשות הרבים, שֶׁהֵן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה טפחים **וְרָחְבָּן אַרְבָּעָה** טפחים על ארבעה טפחים, **הַנּוֹטֵל** מֵהֶן חפץ ונותנו ברשות הרבים, **וְהַנּוֹתֵן עַל גַּבָּן** חפץ שנטל מרשות הרבים, **חַיָּיב,** לפי שחשובים רשות היחיד, אבל אם היו **פָּחוֹת מִכֵּן,** כלומר, פחות מגובה עשרה טפחים או מרוחב ארבעה טפחים, **פָּטוּר,** לפי שאינם חשובים רשות היחיד.

גמרא

הגמרא מבארת לאיזה צורך נקטה המשנה את הדוגמא של חולית הבור. שואלת הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי** – לאיזה צורך שנה התנא **חוּלְיַת הַבּוֹר וְהַסֶּלַע, לִיתְנֵי** – ישנה התנא **הַבּוֹר וְהַסֶּלַע,** שהרי ודאי כוונת התנא להשמיענו שהמוציא מתוך הבור והמכניס לתוכו חייב, ואם כן מדוע הזכיר את חולית הבור. משיבה הגמרא: **מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן** – מכך שהזכיר התנא את חולית הבור יש סיוע לדברי רבי יוחנן, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** עומק **הַבּוֹר וְגוּבַהּ חוּלְיָתָהּ מִצְטָרְפִין** יחד **לַעֲשָׂרָה** טפחים, שאף אם אין בבור עשרה טפחים אלא בצירוף החוליה, הרי הבור רשות היחיד, ופירוש משנתינו הוא, שאין הבור עמוק עשרה טפחים, אלא בצירוף החוליה, והשמיענו התנא שאף החוליה מצטרפת לגובה עשרה טפחים.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי יוחנן: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – וכן שנינו בברייתא כדברי רבי יוחנן, ששנינו בברייתא, **בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** שהיא **עֲמוּקָה עֲשָׂרָה** טפחים **וּרְחָבָהּ אַרְבָּעָה** טפחים על ארבעה טפחים, **אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה** מים **בְּשַׁבָּת,** שהבור רשות היחיד הוא, והמוציא ממנו מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים,

---

לא ייתכן מצב של עבדות אמיתית אצל בני ישראל.

משיחת שבת פרשת שלח ה'תשמ"ז

וְנִרְאִין קְרָסִין בַּלּוּלָאוֹת כַּכּוֹכָבִים בָּרָקִיעַ. ת"ר: יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת וְשֶׁל אַרְגָּמָן וְשֶׁל תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֶׁל שֵׁשׁ, וְעֶלְיוֹנוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂה עִזִּים, וּגְדוֹלָה חָכְמָה שֶׁנֶּאֶמְרָה בָּעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁנֶּאֶמְרָה בַּתַּחְתּוֹנוֹת. דְּאִילּוּ בַּתַּחְתּוֹנוֹת כְּתִיב "וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ" וְאִילּוּ בָּעֶלְיוֹנוֹת כְּתִיב "וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת הָעִזִּים". וְתַנְיָא מִשּׁוּם ר' נְחֶמְיָה: שָׁטוּף בָּעִזִּים, וְטָווּי מִן הָעִזִּים. "שְׁתֵּי גְּזוּזְטְרָאוֹת כו'". אָמַר רַב מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא: עֲגָלוֹת, תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן וְצִידֵּיהֶן – רה"ר. אָמַר אַבַּיֵי: בֵּין עֲגָלָה לַעֲגָלָה כִּמְלֹא אֹרֶךְ עֲגָלָה. וְכַמָּה אֹרֶךְ עֲגָלָה – ה' אַמּוֹת. ל"ל? בְּד' וּפַלְגָּא סַגִּי! כִּי הֵיכִי דְּלָא לִידַּחֲקוּ קְרָשִׁים. אָמַר רָבָא: צִידֵּי עֲגָלָה כִּמְלֹא רֹחַב עֲגָלָה. וְכַמָּה רֹחַב עֲגָלָה – שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה. לָמָּה לִי? בְּאַמְּתָא וּפַלְגָּא סַגְיָא! כִּי הֵיכִי דְּלָא לִידַּדוּ קְרָשִׁים. אֶלָּא דְּקי"ל: דֶּרֶךְ רה"ר שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, אֲנַן דִּגְמָרִינַן לָהּ מִמִּשְׁכָּן, דְּמִשְׁכָּן חֲמִיסְרֵי הֲוַאי! אַמְּתָא יְתֵירָא הֲוַאי, דַּהֲוָה קָאֵי בֶּן לֵוִי, דְּכִי מִשְׁתַּלְּפִי קְרָשִׁים – הֲוָה נָקֵיט לְהוּ. **מַתְנִי'** חוּלְיַת הַבּוֹר וְהַסֶּלַע שֶׁהֵן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה וְרָחְבָּן אַרְבָּעָה, הַנּוֹטֵל מֵהֶן וְהַנּוֹתֵן עַל גַּבָּן – חַיָּיב, פָּחוֹת מִכֵּן – פָּטוּר. **גְּמ'** לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי "חוּלְיַת הַבּוֹר וְהַסֶּלַע" לִיתְנֵי "הַבּוֹר וְהַסֶּלַע"! מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן: בּוֹר וְחוּלְיָתָהּ מִצְטָרְפִין לַעֲשָׂרָה. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: בּוֹר בִּרְה"ר, עֲמוּקָּה י' וּרְחָבָה אַרְבָּעָה – אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת,

אלא

רש"י

וְנִרְאִין קְרָסִין בַּלּוּלָאוֹת. מִילְּתָא אַחֲרִיתִי הִיא; שְׁתֵּי מַחְבָּרוֹת הָיוּ הַיְרִיעוֹת, כָּל אַחַת וְאַחַת ה' יְרִיעוֹת תְּפוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ בְּמַחַט עַל פְּנֵי כָּל אָרְכָּן, וּבְאֶמְצַע הָיָה מְחַבֵּר בִּקְרָסִים מַחְבֶּרֶת עִם מַחְבֶּרֶת, שֶׁהָיוּ לוּלָאוֹת בִּשְׂפַת חִיצוֹנָה שֶׁל כָּל מַחְבֶּרֶת בְּאֶמְצַע הַמִּשְׁכָּן אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, כִּדְכְתִיב "מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת" וגו' (שמות כו): **נָשָׂא לִבָּן.** יְתֵירוּת חָכְמָה מַשְׁמַע: **בֵּין עֲגָלָה לַעֲגָלָה.** שֶׁבְּצִדָּהּ, ה' אַמּוֹת, כִּמְלֹא אוֹרֶךְ הָעֲגָלָה: **לָמָּה לִי.** אוֹרֶךְ הָעֲגָלָה ה' אַמּוֹת: **בְּאַרְבַּע וּפַלְגָּא סַגִּי.** שֶׁאִם מְסַדְּרָן עַל רָחְבָּן אֵינוֹ מְסַדֵּר עַל ה' אַמּוֹת יוֹתֵר מִג', וַהֲרֵי בְּאַרְבַּע וּמֶחֱצָה יָכוֹל לְסַדְּרָן. וְאִי מְסַדְּרָן בְּחוּדָּן – יוֹתֵר מִד' לֹא יְסַדֵּר, מִפְּנֵי הַפְסָקַת מְקוֹם הַבְּרִיחִים שֶׁבְּאֶמְצַע הַסְּדָרִים, וּבְפַלְגָּא אַמָּה נַמִּי תִּסְגֵּי לֵיהּ: **דְּלָא לִידַּחֲקוּ.** אִם בָּא לְסַדְּרָן עַל רָחְבָּן: **צִדֵּי עֲגָלָה.** חָלָל שֶׁבֵּין דְּפָנוֹת לָאוֹפַנִּים, וְעוֹבִי הַדּוֹפֶן, וְעוֹבִי הָאוֹפַן: **כִּמְלֹא רֹחַב עֲגָלָה.** שְׁנֵי הַצְּדָדִים כִּמְלֹא רֹחַב חֲלָלָהּ, דְּהַיְינוּ אַמָּה וּרְבִיעַ לְכָל צַד: **לָמָּה לִי.** רְחָבָה תַּרְתֵּי וּפַלְגָּא. אִם מִפְּנֵי שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ לְהוֹשִׁיב מִן הַקְּרָשִׁים לְתוֹכָהּ יַכְנִיס: **בְּאַמְּתָא וּפַלְגָּא סַגִּי.** וְיַשְׁכִּיבֵם בָּהּ עַל חוּדָּן: **כִּי הֵיכִי דְּלָא לִידַּדוּ קְרָשִׁים.** שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַקְּרָשִׁים הַמּוּטָּלִים לְאוֹרְכָּן עַל דּוֹפְנוֹתֶיהָ לְרָחְבָּן מְדַדִּין וְנוֹטִין לְכָאן וּלְכָאן. שֶׁאִם מוֹשְׁבוֹת הַקְּרָשִׁים קָצָר, מִתּוֹךְ שֶׁהֵן אֲרוּכּוֹת וְיוֹצְאוֹת לַחוּץ הַרְבֵּה – יִכְבַּד אֶחָד מִן הָרָאשִׁין כְּשֶׁהֵן מְדַדִּין בַּהֲלִיכָתָן וְיִפְּלוּ: **חֲמִיסְרֵי הָוְיָין.** שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת הַהוֹלְכוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ רֹחַב כָּל אַחַת ה' אַמּוֹת – הֲרֵי י', וְה' אַמּוֹת רֶיוַח שֶׁבֵּין עֲגָלָה לַעֲגָלָה – הֲרֵי ט"ו. וְאִם תֹּאמַר: יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים הֵן, שֶׁהֲרֵי הַקְּרָשִׁים אוֹרְכָּן י' אַמּוֹת וְהֵן מוּטָּלוֹת עַל גַּבֵּי דּוֹפְנֵי עֲגָלָה לְרָחְבָּהּ, נִמְצָא אוֹרֶךְ הַקְּרָשִׁים הֲרֵי כ' אַמָּה, לְבַד מַה שֶּׁצָּרִיךְ לִמְשׁוֹךְ קַרְשֵׁי כָּל עֲגָלָה וַעֲגָלָה לְצַד הַחִיצוֹן שֶׁל עֲגָלָה, שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ רָאשֵׁי הַקְּרָשִׁים זוֹ בְּזוֹ וּמְעַכְּבִין אֶת הִילּוּךְ הָעֲגָלוֹת – אֵין זֶה תְּשׁוּבָה, שֶׁהַקְּרָשִׁים לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה הֵן, שֶׁהָעֲגָלָה גְּבוֹהָהּ י', וּלְגַבֵּי רה"ר לֵית לָן לְמֵיחַשַׁב אֶלָּא מְקוֹם הָעֲגָלוֹת וְרֶיוַח שֶׁבֵּינֵיהֶן שֶׁהוּא לְמַטָּה מִי'. דְּכָל לְמַעְלָה מִי' – לָאו רה"ר הִיא, הִלְכָּךְ לָא חָשֵׁיב לֵיהּ: **אַמְּתָא יְתֵירְתָא הֲוַאי.** עוֹד צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּרֹחַב הַדֶּרֶךְ עוֹדֵף אַמָּה, שֶׁתִּתֵּן חֲצִי אַמָּה לְכָאן וַחֲצִי אַמָּה לְכָאן לִשְׁנֵי צְדָדִין הַחִיצוֹנוֹת שֶׁל ב' עֲגָלוֹת: **דְּקָאֵי בֶּן לֵוִי דְּאִי מִשְׁתַּלְּפִי.** זוֹ מִזּוֹ לִיפּוֹל לְתוֹךְ אֲוִיר שֶׁבֵּינֵיהֶם: **הֲוָה נָקֵיט לְהוּ.** נִכְנָס לְבֵין הָאֲוִיר אַמָּה שֶׁבֵּינֵיהֶם, וְעוֹמֵד בַּחֲצִי אַמָּה שֶׁיֵּשׁ בֵּין הָעֲגָלָה לַצְּדָדִין, וּמְתַקֵּן אֶת הַסֵּדֶר זוֹ עַל זוֹ שֶׁלֹּא תִּפּוֹל הָעֶלְיוֹנָה. וְכָל הַדֶּרֶךְ הוּא מְהַלֵּךְ אֲחוֹרֵי הָעֲגָלָה, וּכְשֶׁרוֹאֶה אוֹתָן מִשְׁתַּלְּפוֹת אֶל תּוֹךְ הָאֲוִיר – רָץ לְתוֹךְ(א) בְּלִיטַת הַקְּרָשִׁי' שֶׁבַּצְּדָדִין, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְאַמַּת הָאֲוִיר שֶׁבֵּינֵיהֶם, וְדוֹחֵק עַצְמוֹ לַעֲמוֹד בַּחֲצִי אַמָּה עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַנִּשְׁלֶפֶת לִמְקוֹמָהּ וְעַל סִדְרָהּ: **מַתְנִי' חוּלְיַת הַבּוֹר.** קַרְקַע חֲפִירַת הַבּוֹר נוֹתְנִין סְבִיבוֹתָיו לְהַקִּיף כְּמִין חוֹמָה, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ נוֹתְנִין הֶיקֵּף עֵצִים אוֹ אֶבֶן סְבִיב פִּי הַבּוֹר: **גְּמ' לָמָּה לִי לְמִתְנֵי חוּלְיַת הַבּוֹר וְהַסֶּלַע.** פְּשִׁיטָא לָן דְּסֶלַע נְקַט לְעִנְיַן גּוֹבְהָהּ, וּבוֹר לְעִנְיַן עוֹמֶק שֶׁנּוֹטֵל מִתּוֹכוֹ וּמוֹצִיא לִרְשׁוּת הָרַבִּים. דְּאִי לְעִנְיַן גּוֹבְהָהּ, כְּגוֹן לְמוֹרִיד מֵחוּלְיָא לְמַטָּה, וּכְגוֹן דִּרְחָבָה אַרְבַּע – לָמָּה לִי לְמִיתַנְיָא כְּלָל? הָא תָּנָא לֵיהּ סֶלַע. אֶלָּא וַדַּאי לְמוֹצִיא מִתּוֹךְ אוֹגְנֵי בּוֹר נְקַט לָהּ. וְכֵיוָן דְּהָכִי הוּא, חוּלְיָא לָמָּה לִי? לִיתְנֵי הַבּוֹר לְעוֹמֶק וְהַסֶּלַע לְגוֹבַהּ: **מִצְטָרְפִין לַעֲשָׂרָה.** לְשַׁוְּיֵהּ הַבּוֹר רה"י, וְאִם הוֹצִיא מִתּוֹךְ אוֹגֶן חוּלְיָא – חַיָּיב:

מחיצה

תוספות

שתי גזוזטראות כו'. מיירי שסתום למטה בשום דבר, ואין גדיים בוקעים תחתיהם, או שיש מחיצות למעלה מן הגזוזטרא, דתו לא חיישינן לבקיעת גדיים. וכן עגלות היו רה"י, אע"פ שתחתיהם רה"ר – לפי שיש מגוף העגלה עד למעלה מן הקרשים הרבה יותר מעשרה: **בין** עגלה לעגלה כמלא אורך עגלה. לסימנא בעלמא נקטיה, ואגב אורחא קמ"ל דאורך עגלה חמש אמות: **כי** היכי דלא לידחקו קרשים. פרש"י: אם באת לסדרן על רוחבן. וקשה: דהא מסיק לעיל דמנח להו אחודן! אלא נרא' לפרש: דלא לידחקו קרשים, אע"ג דדי היה בארבע וחצי לטבעות שהן זו כנגד זו, והיו שם אטבעי כדמפרש שהן גלוא"ש, מכל מקום, מפני כובדן משתרבבים ורוחקין זה לזה, אם לא שיש ריוח גדול ביניהם ורחוקין: **למה** לי באמתא ופלגא סגי. לשיטת רש"י ששתי עגלות היו מפורקות זו מזו, ויש הפסק ביניהם ה' אמות, וכל אחת טעונה לבד משוי של קרשים, קשה: דהיאך יכולין קרשים שכל כך כבדין, שאורכן עשר אמות ורוחבן אמה וחצי ועוביין אמה לעמוד על ב' אמות ומחצה רוחב? ועוד, דפריך: באמתא ופלגא סגי. איך יכול כ"כ כובד גדול לעמוד באמתא ופלגא? וכל שכן למ"ד כלין והולכין עד כאצבע, שלא היו יכולין לעמוד. ועוד: היאך היו יכולים שתי עגלות להלך זו בצד זו בט"ו אמות? א"כ היו הקרשים נוקשין זה בזה! ועוד: שצריך לומר לפירושו שהקרשים היו נוטים על האהלים או על החצרות מלמעלה מי' מכל צד ב' אמות ומחצה. כמו שפי' בקונטרס בעצמו, שהרי אורך שני הקרשים הוא כ' אמה, ורה"ר אינו רוחב כי אם ט"ז אמה. ועוד: מנלן דשתי עגלות היו הולכות זו בצד זו למילף שיהא רה"ר ט"ז אמה? שמא היו הולכות כולן זו אחר זו, והיה רה"ר קטן או ארבעתן יחד, והיה רה"ר גדול הרבה! ונראה לר"ת: ששתי עגלות היו מחוברות יחד, שהיה שם עץ ארוך ט"ו אמה, והיו בה ארבע אופנים כמו לשתי עגלות, ושתי תיקוני דפנות כמו לשתי עגלות, ובין עגלה לעגלה כמו אורך עגלה. פירוש: בין דופן עגלה זו לדופן עגלה זו ה' אמות, וצידי העגלה כמלא רוחב העגלה מכל צד וצד, דבין דופן העגלה עם האופן שתי אמות ומחצה. ולא כפירוש הקונטרס שפי' אמה ורביע לכל צד, ורוחב שתי העגלות עם צידיהן ט"ו אמה, ומדופן עגלה זו החיצון לדופן עגלה זו החיצון י' אמות באורך הקרש, והיה משכיב הקרש על שתי דופני העגלות. ושתי עגלות אחרות לפניהן, שאם היו הולכות זו – אצל זו היו נוקשות זו בזו. וזו אחר זו היו הולכות יפה, והשתא פריך שפיר: באמתא ופלגא סגי, דהואיל ועל שתי העגלות היה משכיבן, הוה ס"ד דלא לידדו, ומשני: דאפילו הכי מידדו: **אמתא** יתירא הואי. בצד העגלה דהוי קאי בה בן לוי, וצריך לו אמה, דגברא באמתא יתיב, כדאמר בפ"ק דסוכה (ד' ז:) גבי סוכה העשויה ככבשן. ואע"פ שפעמים היה הולך מצד זה ופעמים מצד זה – מ"מ היה די לו באמה אחת, שמאיזה צד שהיה רוצה ליכנס היה מטה העגלה לצד אחר, והיה נכנס בין האהל לעגלה ומתקנם. אף על פי שהיה רחוק מן הקרשים שתי אמות ומחצה כשיעור צד העגלה –מכל מקום היה יכול להושיט ידו שם ולתקן, או על ידי מקל, או על ידי שום דבר: **מסייע** ליה לר' יוחנן דאמר בור וחולייתה מצטרפין לעשרה. וא"ת: ומה צריך למתני' לאשמעינן? הא תנינא חדא זימנא בפרק בתרא דעירובין (ד' צט:): בור ברה"ר וחולייתו גבוהה י' טפחים – חלון שעל גביו ממלאין ממנו בשבת. ומוקי רבי יוחנן בגמרא בסמוכה לה. וקא משמע לן דבור וחולייתה מצטרפין לעשרה! ויש לומר: דדרך תנא להשמיענו בקוצר, אע"ג שכבר השמיענו במקום אחר, כדאמרינן בריש ברכות (דף ב.): מילתא אגב אורחיה קמ"ל, דהעריב שמשו אוכל בתרומה. אע"ג דמשנה שלימה היא במס' נגעים (פי"ד מ"ג): העריב שמשו אוכל בתרומה. וכהנה רבות בהש"ס. אי נמי: מיתורא דמתניתין שמעינן דמצטרפין לארבעה, ולהשתמש על גבה מיירי, משום דמנח עליה מידי ומשתמש, כדאמרינן בפרק "חלון" (עירובין דף עח:). ומיירי כשהחוליא גבוה עשרה, דבאינה גבוה י' – לא מיחייב נוטל ונותן על גבה. והשתא אתי שפיר הא דקתני במתניתין גבוהין עשרה. והא דנקט נמי "על גבן". ואי מתניתין להצטרף לעשרה קאמר, ואין החוליא גבוה עשרה – לא אתי שפיר הא דקתני "גבוה עשרה" והנותן על גבן נמי אינו חייב כשמניח על גב החוליא, כשאינה גבוה עשרה:

אלא

אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים. אבל פסין לא מהני אלא בבאר מים חיים או בור הרבים, כדתנן בפרק "עושין פסין" (עירובין דף כב:): אבל בור היחיד עושין לו מחיצה כו'. ודווקא עמוק י' ורוחב ארבע, דהוי רה"י. אבל פחות מיכן דהוי כרמלית, לא החמירו כל כך, ומשתרי שפיר בפסין. הרב פור"ת: **או** דילמא כיון דממקום פטור קא אתיא לא. ואם תאמר: ומאי קמיבעיא ליה, תיפשוט מדתניא בפ"ק (דף ו.): המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו – חייב, ואחד המושיט ואחד הזורק חייב. ואמרינן לעיל (דף צב.): המוציא משוי למעלה מעשרה – חייב. ומפרש הרב פור"ת: דדוקא כשפסק כחו במקום פטור קמיבעיא ליה, כגון שזרק למעלה מי' כנגד אויר רה"ר, וירד האבן באלכסון ונחה על העמוד, דירידה זו אינו מכחו הראשון אלא כח כחו היא, וכיון דממקום פטור קא אתיא – יש הפסק בין עקירה ראשונה להנחה. אבל אם זרק ממש כנגד העמוד, שלא הלכה באלכסון כלל אלא הלכה מכחו עד העמוד – ודאי חייב. ודווקא בזורק מבעיא ליה, כדפי'. אבל מוציא ומכניס – פשיטא ליה דחייב. והא דמייתי ראיה מהנושא והנותן ע"ג חייב – היינו משום דמשמע ליה דמיירי בכל ענין, בין בזורק בין במושיט, כדתניא ברישא: הזורק פטור, והמושיט חייב. והשתא לא דמי למוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו, דהתם מכחו בא לרה"ר:

ומוקף לכרמלית ועשאו רה"י. אומר ר"י: דמשמע דדוקא מוקף לכרמלית, דכיון דמוקף לכרמלית – אין כ"כ סברא שיעשה רה"י מטעם דלאחרים עושה מחיצה. אבל מוקפת לרה"ר ועשאו רה"י – פשיטא דלעצמו נמי מהני. ומשום חורי רה"י ליכא לחיוביה, כמו רמיא בחריצא דלעיל, דלא ניחא תשמישתיה לבני רה"י כולי האי על הכותל: **לאחרים** עושה מחיצה כו'. גבי חוליא דבור לא שייך למימר הכי ליחייב המשתמש מרה"ר על גבה, כיון שאין החוליא עצמו גבוה י': **ואמאי** והא קא ממעט מארבע אמות. פירש בקונטרס: דמשמע ליה דמיירי אפילו בד' אמות מצומצמות שעובי הדבילה ממעט מד' אמות. וקשה לר"י: דבענין זה אין נראה שיתחייב, כיון שאיגודו בפנים, כמו מוציא חצי קופה לרה"ר, דאינו חייב עד שיוציאנה כולה לחוץ. דאטו אם זרק אדם רומח, וכל דבר ארוך כל שהוא יתחייב כיון שראשו אחד יצא חוץ לד' אמות? ואם בזורק ד' אמות הכי גמירי לה שיתחייב בכה"ג, א"כ היכי פשיט מינה? ועוד: דאמאי משמע ליה טפי בהאי דזרק ארבע אמות בכותל דהוו מצומצמות, משאר ארבע אמות השנויות בכל הש"ס? ונראה לר"י: דמיירי הכא שזרק חוץ לארבע אמות, כמו בכל מקום. והכי פריך: והא קא ממעט מד' אמות, שמקום הדבילה נתבטלה מתורת רשות הרבים שבטל לכותל והרי הוא ככותל עב ולא הוי עוד על גביו רשות הרבים ואם זרק מחט או קוץ ד' אמות ונח על הדבילה או נתקע בתוכו היה פטור דהרי מקום הדבילה נתמעט מדין רשות הרבים, ואפ"ה חייב, הואיל ובתחילת הזריקה עד קודם הנחה היה שם רה"ר עליו והנחה ומיעוט רה"ר בהדי הדדי קא אתו, והכא נמי הוה לן למימר הנחה וסילוק מחיצה בהדי הדדי קאתו. ומשני: התם לא מבטלי ולהכי לא מבטל רה"ר: **זרק** דף כו' הנחת חפץ ועשיית מחיצה כו'. וא"ת: אפילו ליכא בקיעת גדיים, היכי חשוב לשוייה תחתיו רה"י? מ"ש מטרסקל ועמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד' ואין בעיקרו ד', דאמרינן (לקמן דף קא.): זרק ונח על גביו – חייב. משמע דוקא על גביו, אבל תחתיו לא! ואומר ר"י: כגון שיש שתי מחיצות של יתידות, ובשלישית אמרינן פי תקרת דף יורד וסותם:

**אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִיצָה גָּבוֹהַּ י' טְפָחִים, וְאֵין שׁוֹתִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת אא"כ הִכְנִיס לָהּ רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ. וּבוֹר וְחוּלְיָתָהּ מִצְטָרְפִין לָעֲשָׂרָ' בְּעָא מִינֵּיהּ רַב מָרְדְּכַי מֵרָבָא: עַמּוּד בִּרה"ר גָּבוֹהַּ י' וְרָחָב ד', וְזָרַק וְנָח עַל גַּבָּיו מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: הֲרֵי עֲקִירָה בְּאִיסּוּר, הֲרֵי הַנָּחָה בְּאִיסּוּר אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דְּמִמְּקוֹם פְּטוּר קָאָתְיָא – לָא? א"ל: מַתְנִיתִין הִיא. אֲתָא שַׁיְּילֵיהּ לְרַב יוֹסֵף, א"ל: מַתְנִיתִין הִיא. אֲתָא שַׁיְּילֵיהּ לְאַבַּיֵּי, א"ל: מַתְנִי' הִיא. אֲמַר לְהוּ: כּוּלְּכוּ בְּרוּקָא דַּהֲדָדֵי תַּפִּיתוּ! א"ל: וְאַתְּ לָא תִּסְבְּרָא? וְהָתְנַן: הַנּוֹטֵל מֵהֶן וְנוֹתֵן עַל גַּבָּן – חַיָּיב! א"ל: דִּילְמָא מַתְנִי' בְּמַחַט. מַחַט נַמִי, א"א דְּלָא מִדַּלְיָא פּוּרְתָּא! דְּאִית לֵיהּ מוֹרְשָׁא, א"נ: דְּרַמְיָא בַּחֲרִיצָה. אֲמַר רַב מְיָשָׁא, בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן: כּוֹתֶל בְּרה"ר גָּבוֹהַּ י' וְאֵינוֹ רָחָב אַרְבַּע, וּמוּקָּף לְכַרְמְלִית, וַעֲשָׂאוֹ רה"י. וְזָרַק וְנָח עַל גַּבָּיו, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּאֵינוֹ רָחָב ד' – מְקוֹם פְּטוּר הוּא, אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דַּעֲשָׂאוֹ רה"י – כְּמַאן דִּמְלֵי דָּמְיָא. אָמַר עוּלָּא: קַל וָחוֹמֶר, לַאֲחֵרִים עוֹשֶׂה מְחִיצָה – לְעַצְמוֹ לֹא כ"ש? אִיתְמַר נַמִי, א"ר חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, וְכֵן א"ר יִצְחָק א"ר יוֹחָנָן. כּוֹתֶל בִּרה"ר גָּבוֹהַּ י' וְאֵינוֹ רָחָב אַרְבַּע וּמוּקָּף לְכַרְמְלִית וַעֲשָׂאוֹ רה"י, הַזּוֹרֵק וְנָח עַל גַּבָּיו – חַיָּיב, לַאֲחֵרִים עוֹשֶׂה מְחִיצָה – לְעַצְמוֹ לֹא כ"ש?! בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן: בּוֹר תִּשְׁעָה, וְעָקַר מִמֶּנּוּ חוּלְיָא וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה, מַהוּ? עֲקִירַת חֵפֶץ וַעֲשִׂיַּית מְחִיצָה בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ – וּמִיחַיַּיב, אוֹ לָא מִיחַיַּיב. וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן דְּלָא הָוֵי מְחִיצָה עֲשָׂרָה מֵעִיקָּרָא – לָא מִיחַיַּיב, בּוֹר י' וְנָתַן לְתוֹכָהּ חוּלְיָא וּמִיעֲטָהּ מַהוּ? הַנָּחַת חֵפֶץ וְסִילּוּק מְחִיצָה בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ – מִיחַיַּיב, אוֹ לָא מִיחַיַּיב? תִּיפְשׁוֹט לֵיהּ מִדִּידֵיהּ, דִּתְנַן: הַזּוֹרֵק אַרְבַּע אַמּוֹת בַּכּוֹתֶל, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים – כְּזוֹרֵק בָּאֲוִיר, לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה – כְּזוֹרֵק בָּאָרֶץ. וְהַזּוֹרֵק בָּאָרֶץ אַרְבַּע אַמּוֹת – חַיָּיב. וְהָוֵינַן בָּהּ: וְהָא לָא נָח! וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בִּדְבֵילָה שְׁמֵינָה שָׁנִינוּ. וְאַמַּאי? הָא קָא מְמַעֵט מֵאַרְבַּע אַמּוֹת! הָתָם – לָא מְבַטֵּל לֵיהּ, הָכָא – מְבַטֵּל לֵיהּ. בָּעֵי רָבָא: זָרַק דַּף וְנָח עַל גַּבֵּי יְתֵידוֹת, מַהוּ? מַאי קָמִיבָּעֲיָא לֵיהּ – הַנָּחַת חֵפֶץ וַעֲשִׂיַּית מְחִיצָה בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ? הַיְינוּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן! כִּי קָמִיבָּעֲיָא לֵיהּ לְרָבָא – כְּגוֹן דְּזָרַק דַּף וְחֵפֶץ עַל גַּבָּיו, מַאי? כֵּיוָן דְּבַהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ – כְּהַנָּחַת חֵפֶץ וַעֲשִׂיַּית מְחִיצָה דָּמֵי, אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דְּלָא אֶפְשָׁר דְּלָא מִידְלָא פּוּרְתָּא וַהֲדַר נָיֵיח – כַּעֲשִׂיַּית מְחִיצָה וְהַנָּחַת חֵפֶץ דָּמֵי? תֵּיקוּ. אָמַר רָבָא: פְּשִׁיטָא לִי: מַיִם עַל גַּבֵּי מַיִם – הַיְינוּ הַנָּחָתָן, אֱגוֹז עַל גַּבֵּי מַיִם לאו

מְחִיצָה י'. שֶׁיְּהֵא הַמְמַלֵּא עוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמְּחִיצָה וּמְמַלֵּא: **וְאֵין שׁוֹתִין הֵימֶנָּה.** לַעֲמוֹד עַל שְׂפָתָהּ וְלִשְׁאוֹב בִּכְלִי וּלְהַכְנִיס רֹאשׁוֹ לַחֲלָלָהּ וְלִשְׁתּוֹת, כְּדִתְנַן: לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרה"ר וְיִשְׁתֶּה בִּרה"י, שֶׁמָּא יִמְשׁוֹךְ הַכְּלִי אֶצְלוֹ: **אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ.** לַמָּקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה: **הֲרֵי עֲקִירָה בְּאִיסּוּר.** מֵרה"ר: **הֲרֵי הַנָּחָה בְּאִיסּוּר.** בִּרה"י: **מִמְּקוֹם פְּטוּר קָאָתְיָא.** שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ תְּחִילָּה לְמַעְלָה מִן הָעַמּוּד, שֶׁהוּא מְקוֹם פְּטוּר, שֶׁאֵינוֹ אֲוִיר רה"ר. וַאֲוִיר רה"י נַמִי לָא הָוֵי, דְּכִי אָמְרִינַן רה"י עוֹלָה עַד לָרָקִיעַ – ה"מ כְּנֶגֶד רה"י, אֲבָל הַאי – מִקַּמֵּי דְּלִימְטִי לַאֲוִיר עַמּוּד אַגְבְּהֵיהּ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה: **מַתְנִיתִין הִיא.** "הַנּוֹטֵל מֵהֶן וְהַנּוֹתֵן עַל גַּבָּן – חַיָּיב": **בְּרוּקָא דַּהֲדָדֵי תַּפִּיתוּ.** כּוּלְּכֶם רוֹק אֶחָד אַתֶּם רוֹקְקִים: **וְאַתְּ לָא תִּסְבְּרָא.** דְּמַתְנִי' הִיא: **בְּמַחַט.** דְּאֵינָהּ גְּבוֹהָה: **דְּאִית לָהּ.** לַסֶּלַע מוֹרְשָׁא נָמוּךְ מִי', וְכֵיוָן דְּכוּלָּהּ גְּבוֹהָה י' בַּר מֵהַהִיא מוֹרְשָׁא, וְאִיהוּ לָא הָוֵי מָקוֹם חָשׁוּב – הָוֵי לֵיהּ חוֹרֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד: **אִי נַמִי דְּרָמְיָא.** מַחַט בֶּחָרִיץ שֶׁבַּסֶּלַע שֶׁבְּרֹאשׁוֹ, וְלֹא נָפַל מִלְמַעְלָה מִי', אֶלָּא לְתוֹךְ י': **מוּקָּף לְכַרְמְלִית.** בְּכוֹתֶל זֶה הִקִּיפוּ בִּקְעָה שֶׁהָיְתָה כַּרְמְלִית, וְעַל יָדוֹ נַעֲשֵׂית רה"י. כְּגוֹן שֶׁהוּקַּף לְדִירָה, אוֹ לֹא הִקִּיפוּ בּוֹ אֶלָּא בֵּית סָאתַיִם: **וְזָרַק.** מֵרה"ר וְנָח עַל רֹאשׁוֹ, מַהוּ: **אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן.** דְּכוֹתֶל זֶה עֲשָׂאָהּ לְכַרְמְלִית זוֹ רה"י: **כְּמַאן דִּמְלֵי דָּמְיָא.** וְהָוֵי אֵצֶל רֹאשׁוֹ כְּאַרְעָא סְמִיכְתָּא כָּל הֶחָלָל: **לַאֲחֵרִים.** כָּל הֶחָלָל עֲשָׂאוֹ רה"י: **לְעַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן.** רֹאשׁ הַכּוֹתֶל: **וְעָקַר מִמֶּנָּה חוּלְיָא.** וְהִנִּיחוֹ בִּרה"ר, מִי מִיחַיַּיב? אע"ג דְּמִקַּמֵּי עֲקִירָה לָאו רה"י הֲוָה, בִּשְׁעַת עֲקִירָה מִיהָא רה"י הֲוָה: **וְסִילּוּק מְחִיצָה.** בְּהַנָּחָה זוֹ נִסְתַּלְּקָה מְחִיצַת הַבּוֹר שֶׁנִּתְמַעֲטָה מֵעֲשָׂרָה, מִי מְהַנֵּי הַאי מִיעוּטָא לְמִיפְטְרֵיהּ אוֹ לֹא: **בִּדְבֵילָה שְׁמֵינָה.** שֶׁנִּדְבָּק בִּפְנֵי הַכּוֹתֶל: **וְאַמַּאי.** מִיחַיַּיב, הָא מַתְנִי' ד' אַמּוֹת קָתָנֵי, וַאֲפִילּוּ מְצוּמְצָמוֹת, וְכִי נָח בִּפְנֵי הַכּוֹתֶל – נִתְמַעֵט הַזְּרִיקָה מִד' אַמּוֹת כְּדֵי מְקוֹם הַדְּבֵילָה, וְקָתָנֵי חַיָּיב, כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא ד' אַמּוֹת הֲוָה: **הָתָם לָא מִיבְטִיל לֵיהּ.** דְּבֵילָה, הִלְכָּךְ לָאו מִיעוּט הוּא: **עַל גַּבֵּי יְתֵידוֹת.** דַּקּוֹת, שֶׁהָיוּ גְּבוֹהוֹת י' וְאֵין רְחָבוֹת ד', וְדַף זֶה רָחָב ד' – עֲשָׂאוֹ רְשׁוּת הַיָּחִיד: **מַהוּ.** לְהִתְחַיֵּיב בִּזְרִיקָה זוֹ: **וְחֵפֶץ עַל גַּבָּיו.** וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר הוּא: אִם תִּימְצֵי לוֹמַר כְּר' יוֹחָנָן, דְּהַנָּחַת חֵפֶץ וַעֲשִׂיַּית מְחִיצָה בַּהֲדֵי הֲדָדֵי לָא מִיחַיַּיב – הָכָא וַדַּאי אַדַּף לָא מִיחַיַּיב, מִיהוּ אַחֵפֶץ מַהוּ לְחַיּוּבֵי? **דְּלָא אֶפְשָׁר דְּלָא מִידְלִי.** הַחֵפֶץ מֵעַל הַדַּף בִּשְׁעַת הַנָּחַת הַדַּף, וַהֲדַר נָיֵיח: **כַּעֲשִׂיַּית מְחִיצָה.** בְּרֵישָׁא, וַהֲדַר הַנָּחַת הַחֵפֶץ דָּמֵי – חַיָּיב, דְּבִשְׁעַת הַנָּחָתוֹ כְּבָר נַעֲשָׂה דַּף רה"י: הַיְינוּ הַנָּחָתָן. וְאִם נָטַל מִקְצָתָן וְהוֹצִיא – הָוֵה עֲקִירָה: לאו

אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ – לבור, מְחִיצָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, בכדי לעשות את המקום שסביב הבור רשות היחיד, והממלא יעמוד לפנים מן המחיצה וימלא. וְאֵין שׁוֹתִין הֵימֶנָּה בְּשַׁבָּת בכלי אם לא עשו לבור מחיצה, אף שמכניס ראשו לחלל הבור ושותה ואינו מוציא את הכלי, גזירה שמא ימשוך הכלי למקום שהוא עומד, אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִיס לָהּ – לבור שהוא שותה ממנו רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ. עוד דין משמיעה הברייתא: וְעומק הַבּוֹר וְגובה חוֹלְיָתָהּ מִצְטָרְפִין לַעֲשָׂרָה טפחים להיחשב רשות היחיד. ומבואר בברייתא כדברי רבי יוחנן, שבור וחולייתה מצטרפין לעשרה.

הגמרא דנה מה דין הזורק מרשות הרבים לרשות היחיד דרך מקום פטור, ומביאה לכך ראיה מהמשנה: בְּעָא מִינֵּיהּ רַב מָרְדְּכַי מֵרָבָא, עַמּוּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טפחים וְרָחָב אַרְבָּעָה טפחים, וְזָרַק חפץ מרשות הרבים וְנָח עַל גַּבָּיו, מַהוּ, מִי אָמְרִינַן – האם יש לנו לומר, הֲרֵי הַעֲקִירָה בְּאִיסּוּר נעשתה, שעקר מרשות הרבים, וְהֲרֵי הַהַנָּחָה בְּאִיסּוּר נעשתה, שנח ברשות היחיד, וחייב, אוֹ דִּילְמָא – או שמא יש לומר, כֵּיוָן דְּמִמְּקוֹם פְּטוּר קָאָתְיָא – שכיון שבא החפץ לרשות היחיד ממקום פטור [שכיון שהעמוד גבוה עשרה טפחים, לא יתכן שנח החפץ על העמוד, בלא שהגיע קודם לכן לאויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום פטור], לֹא – אינו חייב. אָמַר לֵיהּ – השיב לו רבא לרב מרדכי, מַתְנִיתִין הִיא – ממשנתנו יש ללמוד שהוא חייב. אֶתָּא שַׁיְילֵיהּ – בא רב מרדכי ושאל לְרַב יוֹסֵף שאלה זו, אָמַר לֵיהּ – השיב לו רב יוסף, מַתְנִיתִין הִיא – דין זה יש ללמוד ממשנתנו. אֶתָּא שַׁיְילֵיהּ – בא רב מרדכי ושאל לְאַבָּיֵי שאלה זו, אָמַר לֵיהּ – השיב לו אביי, מַתְנִיתִין הִיא – דין זה יש ללמוד ממשנתנו. אָמַר לְהוּ רב מרדכי, כּוּלְכוּ בְּרוּקָא דַּהֲדֵדֵי תְּפִיתוּ – כולכם רוק אחד אתם רוקקים, כלומר כולכם מביאים אותה ראיה. אָמְרוּ לֵיהּ – שאלו רבא ורב יוסף ואביי את רב מרדכי, וְאַתְּ לֹא תִּסְבְּרָא – ואתה אינך סובר שיש לפשוט שאלתך מהמשנה, וְהָתְנַן – והרי שנינו במשנתנו (לעיל ע"א), חולית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבן ארבעה, הַנּוֹטֵל מֵהֶן חפץ ונותנו ברשות הרבים, וְכן הַנּוֹתֵן עַל גַּבָּן חפץ שנטל מרשות הרבים, חַיָּיב, אף שכדי להניח החפץ עליהם או כדי ליטלו מהם ולהניחו ברשות הרבים צריך להגביהו יותר מעשרה טפחים מקרקע רשות הרבים. אָמַר לְהוּ – השיב להם רב מרדכי, דִּילְמָא מַתְנִיתִין – שמא משנתנו מדברת בְּמַחַט, שאינה גבוהה, ויכולה היא לנוח על הסלע, בלא לעבור קודם לכן באויר למעלה מעשרה טפחים. מקשה הגמרא: מַחַט נַמִּי אִי אֶפְשָׁר דְּלֹא מִדְּלָיָא פּוּרְתָּא – הרי גם אם מדובר במחט אינו יכול להניחה על הסלע או ליטלה ממנו באופן שהוא גבוה עשרה טפחים בלא שיגביה את המחט מעט יותר מעשרה טפחים. דוחה הגמרא: יש לומר, שמשנתנו עוסקת בסלע דְּאִית לֵיהּ מוּרְשָׁא – שיש לו בליטה בצדו למטה מעשרה טפחים מהקרקע, וכיון שהסלע הוא רשות היחיד, ואותה בליטה אינה מקום חשוב, הרי היא כחורי רשות היחיד, שהם בטלים לרשות היחיד, והוא נטל והניח את המחט על אותה בליטה, ולא עברה המחט דרך למעלה מעשרה טפחים. אִי נַמִּי – באופן אחר יש לומר, שהמשנה מדברת באופן דְּרַמְיָא בַּחֲרִיצָה – שהמחט נתונה בחריץ שבראש הסלע, ולא באה לשם דרך למעלה מעשרה, אלא מתוך עשרה.

הגמרא מביאה עוד ספיקות בדיני הוצאה בשבת: אָמַר רַב מַתְּנָא, בָּעֵי – הסתפק רַבִּי יוֹחָנָן, כּוֹתֶל העומד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְגָבוֹהַּ עֲשָׂרָה טפחים וְאֵינוֹ רָחָב אַרְבָּעָה טפחים, וּמוּקָף לְכַרְמְלִית – ובכותל זה הקיפו בקעה שהיתה כרמלית, וַעֲשָׂאוּהוּ הכותל לכרמלית רְשׁוּת הַיָּחִיד, הַזּוֹרֵק חפץ מרשות הרבים וְנָח עַל גַּבָּיו, חַיָּיב, שאם לְאַחֲרִים עוֹשֶׂה מְחִיצָה – אם עושה מקום אחר שיהיה חשוב רשות היחיד, לְעַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיועיל להיות רשות היחיד.

בָּעֵי – הסתפק רַבִּי יוֹחָנָן, כּוֹר שהיה עמוק תִּשְׁעָה טפחים, וְעָקַר מִמֶּנָּה חוּלְיָא – גוש אדמה, וְהִשְׁלִימָהּ על ידי כך לַעֲשָׂרָה טפחים, והניח את האדמה ברשות הרבים, מַהוּ הדין בזה, האם אומרים שֶׁעֲקִירַת הַחֵפֶץ מהבור וַעֲשִׂיַּית הַמְּחִיצָה המחשיבה את הבור לרשות היחיד כַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ – ביחד הם באים, וּמִיחַיַּיב על ההוצאה מהבור לרשות הרבים, כיון שלאחר שעקר נעשה הבור רשות היחיד, אוֹ לֹא מִיחַיַּיב, שכיון שלפני העקירה לא היה הבור רשות היחיד ואין זה נחשב שעקר מרשות היחיד. ומוסיפה הגמרא ספק נוסף: וְאִם תִּימְצֵי [–תרצה] לוֹמַר, כֵּיוָן דְּלֹא הָוֵי מְחִיצָה עֲשָׂרָה מֵעִיקָּרָא, לֹא מִיחַיַּיב – שכיון שלא היה לבור מחיצה של עשרה טפחים קודם העקירה אינו חייב, יש להסתפק מה הדין בבּוֹר עמוק עֲשָׂרָה טפחים, וְנָתַן לְתוֹכָהּ חוּלְיָא – גוש אדמה מרשות הרבים, וּמֵעֲטָהּ בכך מעשרה טפחים וביטל מהבור שם רשות היחיד, מַהוּ, שבאופן זה, הַנָּחַת הַחֵפֶץ בבור שהוא רשות היחיד וְסִילּוּק הַמְּחִיצָה המחשיבה את הבור לרשות היחיד כַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ – ביחד הם באים, ויש להסתפק, האם מִיחַיַּיב הוא על הכנסה זו כיון שלפני שהניח את האדמה בבור עדיין היה חשוב רשות היחיד, אוֹ לֹא מִיחַיַּיב כיון שעם הנחת האדמה בבור בטל ממנו שם רשות היחיד. הגמרא רוצה לפשוט ספק זה. מקשה הגמרא: תִּיפְשׁוֹט לֵיהּ מִדִּידֵיהּ – תפשוט את ספיקו של רבי יוחנן מדברי עצמו, דְּתָנֵן (לקמן ק.), הַזּוֹרֵק חפץ למרחק אַרְבַּע אַמּוֹת ברשות הרבים ופגע בְּכוֹתֶל, אם פגע לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים מהקרקע, הרי הוא כְּזוֹרֵק בָּאֲוִיר רשות הרבים, ואויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים הוא מקום פטור, ופטור, ואם זרקו לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה מהקרקע, הרי הוא כְּזוֹרֵק בָּאָרֶץ ברשות הרבים, וְהַזּוֹרֵק בָּאָרֶץ אַרְבַּע אַמּוֹת ברשות הרבים חַיָּיב. וַהֲוֵינַן בָּהּ – ונשאנו ונתנו בדברי משנה זו, וְהָא – והרי לֹא נָח החפץ על גבי הכותל אלא חזר לאחוריו, ונמצא שלא עשה הנחה מחוץ לארבע אמות ממקום העקירה, ומדוע חייב הזורק למטה מעשרה טפחים, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן ליישב קושיא זו, בְּרֵבִילָה שְׁמִינָה שָׁנִינוּ – המשנה מדברת בתאנה שמנה, שנדבקת לכותל מחמת השמנוניות שבה ואינה חוזרת לאחוריה לתוך ארבע אמות. ומכך ששנינו במשנה 'הזורק ארבע אמות' משמע שמדובר אפילו בארבע אמות מצומצמות, וְאִם כן יש לשאול אַמַּאי – מדוע הוא חייב על זריקה זו, הָא קָא מְמַעֵט מֵאַרְבַּע אַמּוֹת – הרי כשנדבקה התאנה בכותל, נתמעט מקום הזריקה מארבע אמות כשיעור מקום התאנה שנדבקה לכותל, ומכל מקום חייב על הזריקה כיון שבשעת הזריקה היה ארבע אמות עד הכותל אף שעל ידי הזריקה נתמעט משיעור ארבע אמות, ואם כן יש לחייב גם את המניח חוליא בתוך בור עמוק עשרה טפחים אף שעל ידי הנחה זו מתמעט הבור מעשרה טפחים. דוחה הגמרא: אין ללמוד מניח חוליא בתוך הבור מזורק תאנה בכותל, דְּהָתָם לֹא מְבַטֵּל לֵיהּ הָכָא מְבַטֵּל לֵיהּ – שם בזורק תאנה, אינו מבטלה במקומה, ולא חשובה כחלק מהכותל, ולכן אינה ממעטת מארבע אמות, אבל כאן במניח חוליא בבור הרי הוא מבטלה שם, ולכן יש להסתפק שמא אינו חייב על הנחה זו שעל ידה מתמעט הבור מעשרה טפחים.

הגמרא מביאה ספק נוסף הדומה לספק של רבי יוחנן: בָּעֵי – ארבעה טפחים, והזורק על ראש הכותל חייב משום הוצאה. עולא פושט את הספק של רבי יוחנן: אָמַר עוּלָּא, יש ללמוד שראש הכותל חשוב רשות היחיד בִּקַּל וָחוֹמֶר, אם לַאֲחֵרִים עוֹשֶׂה מְחִיצָה – אם כותל זה עושה מקום אחר [דהיינו כל החלל שבין המחיצות] שיהיה חשוב רשות היחיד, לְעַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיועיל להיות רשות היחיד. ומביאה הגמרא עוד אמוראים שאמרו כדברי עולא: אִיתְּמַר נַמִּי – וכן נאמר בבית המדרש, אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כּוֹתֶל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טפחים וְאֵינוֹ רָחָב אַרְבָּעָה טפחים וּמוּקָף לְכַרְמְלִית – ובכותל זה הקיפו בקעה שהיתה כרמלית, וַעֲשָׂאוּהוּ הכותל לכרמלית רְשׁוּת הַיָּחִיד, הַזּוֹרֵק חפץ מרשות הרבים וְנָח עַל גַּבָּיו, חַיָּיב, שאם לְאַחֲרִים עוֹשֶׂה מְחִיצָה – אם עושה מקום אחר שיהיה חשוב רשות היחיד, לְעַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיועיל להיות רשות היחיד.

בָּעֵי – הסתפק רַבִּי יוֹחָנָן, כּוֹר שהיה עמוק תִּשְׁעָה טפחים, וְעָקַר מִמֶּנָּה חוּלְיָא – גוש אדמה, וְהִשְׁלִימָהּ על ידי כך לַעֲשָׂרָה טפחים, והניח את האדמה ברשות הרבים, מַהוּ הדין בזה, האם אומרים שֶׁעֲקִירַת הַחֵפֶץ מהבור וַעֲשִׂיַּית הַמְּחִיצָה המחשיבה את הבור לרשות היחיד כַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ – ביחד הם באים, וּמִיחַיַּיב על ההוצאה מהבור לרשות הרבים, כיון שלאחר שעקר נעשה הבור רשות היחיד, אוֹ לֹא מִיחַיַּיב, שכיון שלפני העקירה לא היה הבור רשות היחיד ואין זה נחשב שעקר מרשות היחיד. ומוסיפה הגמרא ספק נוסף: וְאִם תִּימְצֵי [–תרצה] לוֹמַר, כֵּיוָן דְּלֹא הָוֵי מְחִיצָה עֲשָׂרָה מֵעִיקָּרָא, לֹא מִיחַיַּיב – שכיון שלא היה לבור מחיצה של עשרה טפחים קודם העקירה אינו חייב, יש להסתפק מה הדין בבּוֹר עמוק עֲשָׂרָה טפחים, וְנָתַן לְתוֹכָהּ חוּלְיָא – גוש אדמה מרשות הרבים, וּמֵעֲטָהּ בכך מעשרה טפחים וביטל מהבור שם רשות היחיד, מַהוּ, שבאופן זה, הַנָּחַת הַחֵפֶץ בבור שהוא רשות היחיד וְסִילּוּק הַמְּחִיצָה המחשיבה את הבור לרשות היחיד כַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ – ביחד הם באים, ויש להסתפק, האם מִיחַיַּיב הוא על הכנסה זו כיון שלפני שהניח את האדמה בבור עדיין היה חשוב רשות היחיד, אוֹ לֹא מִיחַיַּיב כיון שעם הנחת האדמה בבור בטל ממנו שם רשות היחיד. הגמרא רוצה לפשוט ספק זה. מקשה הגמרא: תִּיפְשׁוֹט לֵיהּ מִדִּידֵיהּ – תפשוט את ספיקו של רבי יוחנן מדברי עצמו, דְּתָנֵן (לקמן ק.), הַזּוֹרֵק חפץ למרחק אַרְבַּע אַמּוֹת ברשות הרבים ופגע בְּכוֹתֶל, אם פגע לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים מהקרקע, הרי הוא כְּזוֹרֵק בָּאֲוִיר רשות הרבים, ואויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים הוא מקום פטור, ופטור, ואם זרקו לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה מהקרקע, הרי הוא כְּזוֹרֵק בָּאָרֶץ ברשות הרבים, וְהַזּוֹרֵק בָּאָרֶץ אַרְבַּע אַמּוֹת ברשות הרבים חַיָּיב. וַהֲוֵינַן בָּהּ – ונשאנו ונתנו בדברי משנה זו, וְהָא – והרי לֹא נָח החפץ על גבי הכותל אלא חזר לאחוריו, ונמצא שלא עשה הנחה מחוץ לארבע אמות ממקום העקירה, ומדוע חייב הזורק למטה מעשרה טפחים, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן ליישב קושיא זו, בְּרֵבִילָה שְׁמִינָה שָׁנִינוּ – המשנה מדברת בתאנה שמנה, שנדבקת לכותל מחמת השמנוניות שבה ואינה חוזרת לאחוריה לתוך ארבע אמות. ומכך ששנינו במשנה 'הזורק ארבע אמות' משמע שמדובר אפילו בארבע אמות מצומצמות, וְאִם כן יש לשאול אַמַּאי – מדוע הוא חייב על זריקה זו, הָא קָא מְמַעֵט מֵאַרְבַּע אַמּוֹת – הרי כשנדבקה התאנה בכותל, נתמעט מקום הזריקה מארבע אמות כשיעור מקום התאנה שנדבקה לכותל, ומכל מקום חייב על הזריקה כיון שבשעת הזריקה היה ארבע אמות עד הכותל אף שעל ידי הזריקה נתמעט משיעור ארבע אמות, ואם כן יש לחייב גם את המניח חוליא בתוך בור עמוק עשרה טפחים אף שעל ידי הנחה זו מתמעט הבור מעשרה טפחים. דוחה הגמרא: אין ללמוד מניח חוליא בתוך הבור מזורק תאנה בכותל, דְּהָתָם לֹא מְבַטֵּל לֵיהּ הָכָא מְבַטֵּל לֵיהּ – שם בזורק תאנה, אינו מבטלה במקומה, ולא חשובה כחלק מהכותל, ולכן אינה ממעטת מארבע אמות, אבל כאן במניח חוליא בבור הרי הוא מבטלה שם, ולכן יש להסתפק שמא אינו חייב על הנחה זו שעל ידה מתמעט הבור מעשרה טפחים.

הגמרא מביאה ספק נוסף הדומה לספק של רבי יוחנן: בָּעֵי –

המשך בעמוד לו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ח אין מִשְׁתַּכְּרִין בְּשַׁבָּת** לו[82] **אֲפִלּוּ בְּדָבָר הַמֻּתָּר, גְּזֵרָה מִשּׁוּם מִקָּח וּמִמְכָּר**[83]. **כֵּיצַד? כְּגוֹן הַשּׂוֹכֵר אֶת**
2 **הַפּוֹעֵל לִשְׁמוֹר לוֹ זְרָעִים אוֹ דָּבָר אַחֵר וּמְשַׁלֵּם לוֹ בְּעַד כָּל יוֹם וָיוֹם, וְהוּא מְשַׁמְּרָם גַּם בְּשַׁבָּת, שֶׁזֶּהוּ**
3 **דָּבָר הַמֻּתָּר לִשְׁמוֹר אֲפִלּוּ פֵּרוֹת הַמְּחֻבָּרִים**[84] **- לֹא יִתֵּן לוֹ שָׂכָר בְּעַד יוֹם הַשַּׁבָּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאִם נָתַן לוֹ -**
4 **אָסוּר לוֹ לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ** לד לח**. לְפִיכָךְ, אֵין אַחֲרָיוּתָם עָלָיו בְּשַׁבָּת מִגְּנֵבָה וַאֲבֵדָה שֶׁשּׁוֹמֵר שָׂכָר חַיָּב בָּהֶם, מִפְּנֵי**

ביאורי הלכה

לו] **אין משתכרין בשבת** - שני פרטים באיסור שכר שבת: **א.** איסור להשתכר מעצם יום השבת, כגון: פועל שנשכר ליום השבת, ריבית של יום השבת או שכר חדר של יום השבת. בכל אלו התשלום הינו "שכר השבת"[77], וכדי לבטל איסור זה צריך שעצם השכירות, ההלוואה, וההשכרה יהיו בהבלעה, והתשלום יהיה "שכר השבוע" "החודש" או "השנה",
ב. גם כשהרווח אינו "שכר השבת", אלא "שכר השבוע", "שכר המלאכה"[78], "תשלום על מכירה"[79] או "דמי כניסה"[80], אסור ליטלו משום גזירת "שכר שבת", וכדי לבטלו צריך ליטלו בהבלעה עם רווחים אחרים[81].
לז] **לקבל ממנו** - ואם קיבלו אין ליהנות ממנו[85], וכשקיבל שכר שבת בשוגג (שלא ידע שאסור לקבל, או שהדרך שקיבל לא היתה נכונה) - מותר ליהנות[86].
לח] **לקבל ממנו** - עיקר האיסור הוא קבלת שכר שבת, ולא הנתינה[87], ולכך מותר ליתן שכר שבת לנכרי[88].

ציונים והוספות

77) גם אם השכירות נעשתה לימים נוספים אך שלא בהבלעה, אף אם התשלום ניתן בהבלעה.
78) כגון העושה מלאכה בקבלנות ובחר מרצונו לעשותה בשבת, ראה להלן על סעיף ט.
79) רווחי מכירה בשבת אינם "רווחי השבת", שהרי אינו משלם על השבת כבשכירות יומית, אלא "רווחי המכירה".
80) דמי כניסה ושימוש בשבת אינם נחשבים כשכירות ליום זה, אלא דומים לקניית שירות כדלהלן על סעיף י.
81) לעניין נטילת רווח המכירה בהבלעה, ראה שו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סוס"י כו) שהרווח מובלע במחיר הקרן.
82) עוד מדיני שכר שבת: לעיל סי' רמג סי"א־ב (איסור שכר שבת שלא בהבלעה ממרחץ ורחיים ותנור שהשכיר לנכרי). סי' רמד סט"ו (המוכר לנכרי מערב שבת סחורה שתגיע או זכות גביית המכס בשבת). סי' רמה סעיפים ב־יח (ישראל ונכרי שותפין, אסור לישראל לחלוק עם הנכרי את שכר השבת שלא בהבלעה (ראה שם חילוקי הדינים לפי תנאי השותפות, סוג המלאכה, אם שכר השבת ידוע, ואם נראה כהערמה)). סי' רמה סי"ט (הנאה משכר שבת שקיבל (יתבאר להלן)). סי' רמו ס"א (שכר שבת על השכרת חפצים או בתים), סי' רמו סעיפים יג־טו (שכר שבת מבהמה שישראל ונכרי שותפים בה). לקמן ס"ט (שכר שבת מהלוואה בריבית לנכרים) לקמן סי"א (שכר שבת לחזן בשבת ויום־טוב). סי' שלד ס"ז (שכר טרחה למי שסייע להציל מן הדליקה בשבת), סי' תקכו סי"ד (שכר שבת על מצוה (חפירת קבר ביום־טוב)).
83) עד"ז בסי' רמג סוף סי"ב: אסור ליטול שכר שבת שלא בהבלעה שאין משתכרים בשבת משום גזירת מקח וממכר. ולהלן סי"א נתבאר שהוא כמו גזירה לגזירה (גזירת שכר שבת משום מקח וממכר, ומקח ממכר שמא יכתוב).
84) עד"ז לעיל סוף ס"ג: ששמירת המוקצה והמחובר הוא דבר המותר בשבת.
85) לעיל סי' רמה סי"ט: אם אפו נכרים בשבת בתנורו של ישראל בעל כרחו ונתנו לו שכר התנור אסור ליהנות ממנו עולמית בין לו בין לאחרים מפני שהוא שכר שבת, וראה בשו"ת אגרות משה ח"ד סי' נט (כשקיבל ריבית על שבת מהבנק, באופן שלא ניתן להחזירה): ונראה דהשכר דיום האסור שלא שייך להניחו שם יתנהו לאיזה צדקה ובאופן שלא ידעו כלל ולא יהיה לו שום הנאה אף לא הכרת טובה משום אדם. ע"כ.
ובמקום שלא ניתן לחשב השכר שקיבל (וכן בשוגג כבהערה הבאה), אולי יש להקל ולחלק שבסי' רמה לא עובר על איסור שכר שבת עד שנהנה מהשכר (שהרי אפו בתנור בעל כרחו), ולכך אסרו ליהנות ממנו עולמית אפילו לאחרים, משא"כ כשעבר והשכירו לשבת מדעתו ואף קיבל התשלום שלא בהבלעה הרי איסור "שכר שבת" כבר נעשה, ואין קונסים בדיעבד (ראה שו"ת מהרש"ג סי' כג שתמה על שוע"ר כיצד אסר "לו ולאחרים" והרי בסי' תמג פסק דאפילו חליפי איסורי הנאה דאסור להחליף מן התורה, אם עבר והחליף מותר מן התורה), ועפי"ז יש לומר שגם כאן אין ליהנות ממנו כדי שלא ייחשב כשומר שכר, אך אם הסכים בעל הפירות וסיכמו ביניהם שבשבת השומר יהיה שומר חינם, ולאחר מכן רוצה לשלם לו עבור השבת ייתכן שמותר לו לקבל, שמתנה הוא שנותן לו, ראה שו"ת האלף לך שלמה חאו"ח סי' קלב וביאורו בשש"כ פכ"ח הערה קלד, ולהלן הערה פז.
86) שש"כ פכ"ח הערה קנט, וראה הערה הקודמת.
87) כן משמעות לשון שוע"ר, וראה משנ"ב ס"ק כא שיש בנתינה משום "לפני עוור", ובתהל"ד ס"ק ז שיש בזה משום מסייע לידי עוברי עבירה, ובפמ"ג מש"ז ס"ק ד שהאיסור הוא "ליקח שכר שבת" אבל מותר לקבל בדרך מתנה, אבל מלשון שוע"ר משמע קצת לאסור גם בדרך מתנה.
88) בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סי' שלח) התיר גם לתת

1 שֶׁבְּשַׁבָּת אֵינוֹ שׁוֹמֵר בְּשָׂכָר אֶלָּא בְּחִנָּם לט].
2 וְאִם שְׂכָרוֹ לְשָׁבוּעַ אוֹ לְחֹדֶשׁ אוֹ לְשָׁנָה - לֹא יְנַכֶּה לוֹ כְּנֶגֶד הַשַּׁבָּתוֹת, שֶׁלֹּא אָסְרוּ אֶלָּא לִטּוֹל שְׂכַר יוֹם
3 הַשַּׁבָּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֲבָל מֻתָּר לִטְּלוֹ בְּהַבְלָעָה עִם שְׁאָר הַיָּמִים מ-מא]. וְלֹא יֹאמַר לוֹ תֵּן לִי שְׂכַר הַשַּׁבָּת, אֶלָּא
4 תֵּן לִי שְׂכַר הַחֹדֶשׁ אוֹ שָׁבוּעַ אוֹ עֲשָׂרָה יָמִים מב] וְכַיּוֹצֵא בָזֶה, בְּעִנְיָן שֶׁהַשַּׁבָּת מֻבְלָע בַּחֹל מג]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שו, באיזה חפצים מותר לדבר בשבת סעיף ח

ביאורי הלכה

לט] אלא בחינם - ואם פשע - חייב באחריותם[89].

מ] שאר הימים - ואז דינו כשומר שכר שחייב בגניבה ואבידה.

מא] שאר הימים - עבודה המצריכה הכנה מבעוד יום, מותר לקבל שכרה אגב שכר ההכנה שנעשית מלפני שבת[90].

מב] עשרה ימים - כגון ששכרו לחודש והפועל חזר בו לאחר עשרה ימים[91], ואע"פ שהפועל חזר בו, המעביד חייב לשלם את שכר השבת בהבלעה, ודין הפועל כשומר שכר[92].

מג] מובלע בחול - אין להזמין (יהודי ל)כל שירות, כגון שמירה או מלצרות, לשעות השבת או היום־טוב בלבד[93] משום איסור שכר־שבת. וגם אם אמנם אין לו כל צורך בשירות שלא בשעות השבת או היום־טוב, יתנה עם נותן השירות שיעסוק מעט בעבודה הנדרשת[94], גם לפני כניסת היום או אחרי צאתו, כדי שיוכל לקבל שכרו[95] בהבלעה. ולכן, בעל שמחה השוכר מלצרים, עובדי נקיון וכדו', יתנה עמהם שיתחילו בהכנות מבעוד יום, או שינקו את המקום לאחר צאת השבת, ומותר לעובדים לקבל את השכר בהבלעה עבור כל העבודה ביחד[96].

ציונים והוספות

שכר שבת למי שאינו שומר תורה ומצוות ששכחו להתנות עמו את התשלום באופן המותר, ודורש את שכרו, שמותר ליתן שכר שבת במקום חילול השם, דאם לא יתן לו שכרו יחשוב אותו יהודי שהדתיים הם גנבים ועושקי שכר.

89) אליה רבה ס"ק יב.

90) שש"כ פכ"ח סס"ט, וראה להלן הערה צד כששכר ההכנה משולם לצורך ה"הבלעה" בלבד.

91) הפועל יכול תמיד לחזור בו (כדלהלן חלק חו"מ הל' שאלה ושכירות סכ"א), אלא שלא קונסים אותו על הפרת החוזה משום "עבדי הם ולא עבדים לעבדים" (כמבואר בחו"מ שם), אבל המעביד אינו יכול לחזור בו, ואם מפר את החוזה צריך לשלם על כל החודש או פיצוי אחר, ואם התנה שיכול לחזור בו נתבאר להלן סעיף ט.

ויש שפירשו שהלכה זו מדברת באופן שהתנה שהפועל אינו יכול לחזור בו, או שיש הפסד לבעל הבית, ופשט שוע"ר שבשכירות אין צריך לתנאי מיוחד, משא"כ בהלוואה כמבואר בהמשך הסעיף, ויש שפירשו שהלכה זו עוסקת בשומר בלבד, ועל פי הדעה ששומר שכר אינו יכול לחזור בו ללא תנאי (ראה שו"ת פלגי מים ח"א (מהרב גימפל ליפשיץ אנטווערפען ה'תשנ"ו) סי' ה אות ז), וצ"ע (מלבד מה שנדחק לפרש איסור שכר שבת דלהלן סעיף יא בחזנים) דהרי המפקיד רשאי תמיד לחזור בו (ראה פתחי תשובה חו"מ סי' רצג ס"ק ב).

92) ע"פ משנ"ב ס"ק יח, וראה שם שאם השומר לא שמר בשבת רשאי לנכות לו שכר השבת, ולשוע"ר הוא כן כשמנכה לו את כל השבתות, אך לא ינכה לו שבת אחת בלבד, שאז נמצאת שכירות השבתות האחרות שלא בהבלעה (ראה מהדו"ב לסי' רמג ד"ה ושאני שכיר יום), אלא אם כן מנכה לו קנס שנקבע על כל חיסור, ולא מחשב ערך יום אחד בדיוק.

93) ואפילו בקבלנות, כדלהלן על סעיף ט.

94) או בעבודה אחרת שדרך אנשים לשלם עבורה, אבל דבר קטן כגון נסיעה קצרה (משא"כ נסיעת חזן או מוהל לעיר אחרת וכדו') או דבר שאין רגילים לשלם עבורו (כגון שנות הלימוד של החזן, מוהל ורופא) - אינו מועיל (שש"כ פכ"ח הערה קנג ע"פ א"א בוטשאטש).

95) בשש"כ פכ"ח הערה קלה נתבאר שגם בהבלעה אין לקחת תוספת מיוחדת על השבת, אך בשו"ת שבט הלוי חי"א סי' שלה: מה ששאל בענין תוספת שכר שבת (במלאכה המותרת בשבת), שהדרך שמוסיפים בשכר על יום השבת בדבר שאין סרך איסור שבת, וכב' ראה בס' שמירת שבת כ' בשם הגרשז"א זצל"ה דאף באופן שמותר שכר שבת בהבלעה מכ"מ אסור לקבל תוספת שכר שבת שאם מקבל תוס' עבור שבת כבר אינו בהבלעה, וכבודו מערער ע"ז... הנה ודאי פשוטה של ההלכה כמש"כ כב', דאם מבליע ממש, ולא הוזכר שכר שבת לא בע"פ ולא בכתב ומשתלם הכל בבת אחת ממש אין בזה גדר שכר שבת של איסור.

96) שש"כ פכ"ח סס"ו, ואם שכרם משולם בקבלנות ולא לפי שעות העבודה יש לכלול את העבודות יחדיו כדלהלן על סעיף ט.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ברכת המזון לפי לוח "רב יומי"

ז ואם אכלו כולם כדי שביעה ומקצתם שתו ומקצתם לא שתו והם תאבים לשתות טוב שיברך מי ששתה לפי שיש אומרים שמן התורה אינו חייב לברך אלא אם שתה אם הוא תאב לשתות שנאמר ואכלת ושבעת ודרשו חכמים ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואע"פ שאין דבריהם עיקר שזה סמך בעלמא הוא שסמכו חכמים לחייב ברכת המזון על כזית שנאמר ואכלת זו אכילה ואכילה בכזית ושבעת זו שתיה אבל אין המקרא יוצא מידי פשוטו שאינו חייב לברך אלא כשאכל ושבע ואפי' לא שתה מכל מקום טוב לחוש לדבריהם במקום שאפשר שיברך מי ששתה.

אבל אם מקצתם אכלו לשובע ולא שתו ומקצתם לא אכלו לשובע ושתו יברך מי שאכל לשובע אע"פ שלא שתה כיון שהעיקר כהאומרים שחיוב ברכת המזון מן התורה תלוי באכילה כדי שביעה ולא בשתיה:

ח וכל זה כשמברכים בזימון כתיקון חכמים שהמזמן לבד הוא מברך ומוציא את כולם ידי חובתם אבל עכשיו שכולם מברכים בלחש עם המזמן אין לחוש לכל זה ויכול לברך אף מי שאכל כזית לבד ולא שתה אע"פ שיש אחרים שאכלו לשובע ושתו.

אלא שכבר נתבאר בסי' קפ"ג שאין לנהוג כן אלא ישמעו מפי המזמן לפחות עד סיום ברכת הזן:

ט מי שהיה כבר שבע קודם שאכל ואכל אכילה גסה אם נהנה גרונו מאותה האכילה מברך לפניו ולאחריו ומוציא אחרים ידי חובתם אף על פי שהם חייבים מן התורה והוא אינו חייב אלא מדברי סופרים אבל אם נפשו קצה עליו ואין גרונו נהנה מאכילתו אינו מברך כלל לא לפניה ולא לאחריה לפי שזו אינה חשובה אכילה כלל לכל מצות שבתורה בין לענין מצות עשה כמו שנתבאר בסי' תע"ו בין לענין מצות לא תעשה כמה שכתבנו בסי' תרי"ב:

חלק א' סימן קצז דין צירוף לזימון ג' או עשרה:

* * *

א שלשה שאכלו והם מברכים בזימון ונכנס אחד שלא אכל אם נכנס כשאמר המברך נברך שאכלנו משלו חייב לענות אחריו ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ושוב אינו עונה אמן אחר ברוך שאכלנו כמ"ש בסימן קצ"ה ואם מזמנים בעשרה עונה אחריו ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד והוא הדין אם היה שם כשאכלו ולא אכל עמהם.

ואם לא ענה אחריו כך או שנכנס כשהמסובין עונין ברוך שאכלנו שאינו יכול לענות ברוך ומבורך כיון שלא שמע שאמר המברך נברך (ואף לדברי האומרים שמי שלא שמע ברכו מש"ץ יכול לענות עם הציבור כאן אינו יכול לענות עם המסובין שהם עונים ברוך שאכלנו והוא לא אכל ולענות בפני עצמו ג"כ אינו ראוי כיון שלא שמע) יענה אחריהם אמן ושוב אינו עונה אחר ברוך שאכלנו שחוזר המברך.

ואין צריך לומר בברכות הגמורות שיש בהן הזכרת השם שחייב לענות אחריהם אמן אע"פ שאינו חייב בהם.

ואם נכנס כשהמברך חוזר ואומר ברוך שאכלנו יש אומרים שצריך לענות אחריו אמן ויש אומרים שא"צ שכיון שהמסובים שאכלו הם שותקים אין עליו שום חיוב כלל (ויש לחוש לסברא הראשונה):

ב וכל זה כשהוא לא אכל ולא שתה אבל אם אכל כזית ירק או דבר אחר או שתה רביעית מאיזה משקה ולא בירך עדיין ברכה אחרונה ונכנס אצלם יכול לענות עמהם ברוך שאכלנו משלו אע"פ שלא אכל עמהם בחבורה אחת אלא בבית אחר (ואפילו נכנס בשעה שכל המסובין עונין עונה עמהם ברוך שאכלנו אע"פ שלא שמע נברך כיון שעונה עם המסובין ששמעו לפי דברי האומרים כן בברכו):

חלק א' סימן קצח אחד נכנס אצל שלשה שאכלו:

* * *

א השמש שאכל כזית מזמנים עליו שאף שלא קבע עצמו בשלחן עמהם אלא עומד ומשמש עליהם ואכל מעומד וגם הולך ובא באמצע אכילתו ואין לו קביעות כלל עמהם מצטרף עמהם לזימון שכיון שדרך אכילתו בכך זו היא קביעותו משא"כ באיש אחר כמ"ש בסי' קצ"ג:

ב כותי בזמן הזה אינו מצטרף לזימון אפילו הוא חבר שכבר נמנו עליהם ועשאום כנכרים גמורים לכל דבריהם (אבל צדוקי מזמנין עליו אם חבר הוא):

ג עם הארץ אין מזמנים עליו ואפילו קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים להקשות ולפרק להבין מתוכם טעמי המשניות על בוריים הרי זה עם הארץ לענין זה ועכשיו מזמנים אפילו על עם הארץ גמור כדי שלא יהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו שאם היו פורשים מהם גם הם היו פורשים מן הצבור לגמרי.

ומכל מקום מי שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית אין מזמנים עליו שכיון שרוב עמי הארץ קוראים לא שייך לומר שיהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו אם יפרשו מיחידים שאינם קוראים ואצ"ל מי שהוא רשע ועובר עבירה בפרהסיא שאינו מעולה מעם הארץ בזמן התלמוד (ואינו דומה לכותיים קודם שגזרו עליהם שהם היו מדקדקים במצות שהחזיקו בהם ובמצות שלא החזיקו אינן מורדים ופושעים אלא מעשה אבותיהם בידיהם):

ד נכרי אין מזמנין עליו אפילו נתכוין לברך אלהינו ואפילו גר שמל ולא טבל אין מזמנין עליו שאינו גר עד שימול ויטבול כראוי.

וגר גמור יכול לברך אפילו בזימון להוציא אחרים ידי חובתם ויכול לומר על שהנחלת לאבותינו לפי שלאברהם נתנה הארץ למורשה ואברהם נקרא אב המון גוים:

ה אונן בחול שהוא פטור מלברך אין מזמנין עליו ואפילו להאומרים שאם רצה להחמיר על עצמו לענות ולברך הרשות בידו מכל מקום כיון שהוא פטור אינו מצטרף:

* * *

ו נשים האוכלות עם ג' אנשים שחייבים לזמן חייבות גם הם לזמן עמהם ואם הם שלש ורצו ליחלק לזמן לעצמן הרשות בידם (אם האנשים הם פחות מי' שאינם מזמנים בשם ואם צריכות להבין לשון הקודש נתבאר בסי' קצ"ג).

אבל נשים האוכלות בפני עצמן פטורות לזמן ואם רצו לזמן הרשות בידם וה"ה לעבדים ולא תהא חבורה של נשים ועבדים מזמנים יחד משום פריצות העבדים אלא נשים לעצמן ועבדים לעצמן ובלבד שלא יזמנו בשם:

ז וכן אם ט' אנשים בני חורין ואשה אחת או עבד אכלו יחד אינן מצטרפין להשלים לעשרה לזמן בשם אע"פ שהם חייבים בזימון שכל דבר שבקדושה אינו אלא בעשרה אנשים בני חורין כמ"ש בסי' נ"ה ואין צריך לומר שאינן מצטרפין להשלים לזימון בג' כיון שאין עליהם חובת זימון כלל (אפילו אם) [אלא אם כן] אכלו עם אנשים שחייבים לזמן לעצמן.

ואפילו אם רצו לצרפן אינם רשאים מפני שנראה כפריצות כשניכר צירוף נשים עם אנשים בזימון שאומר המברך נברך בצירוף כולנו ואפילו באשה עם בעלה ובנה אין חברתן נאה כשמצטרפין יחד וכן בעבדים שצירופן ניכר יש בזה משום פריצות שהעבדים הם שטופי זימה ופרוצים ביותר ואין לבני חורין לצרפם עמהם צירוף הנראה וניכר כשמזמנין עליהם משא"כ כשיש זימון בלא נשים ועבדים אף שהנשים והעבדים מצטרפין לצאת ידי חובתן בשמיעה מהמברך ולענות אחריו בברכת הזימון אין בזה משום פריצות כיון שאין צירופן ניכר כלל בברכת המברך.

אלא א"כ נשים ועבדים מזמנין יחד שלזה יש לחוש לפריצות העבדים בנשים אף שאין צירופן ניכר וה"ה עבדים עם קטנים אין מזמנים יחד משום פריצות העבדים במשכב זכור עם הקטנים:

* * *

ח אנדרוגינוס אינו מזמן לא לאנשים ולא לנשים לאנשים שמא הוא נקבה ואינו מוציאם ידי חובתם אם אכלו כדי שביעה כמ"ש בסימן קפ"ט ולנשים שמא הוא זכר ויש בו משום פריצות אבל מזמן הוא למינו שאם הוא נקבה כולם נקיבות וכן להיפוך.

אבל טומטום אין מזמן אפילו למינו כי שמא כשיקרע זה ימצא נקבה וכשיקרעו אלו ימצאו זכרים ואינו מוציאם ידי חובתן:

ט יש אומרים שקטן היודע למי מברכין מזמנין עליו והוא שיגיע לעונת הפעוטות שהוא כבן ט' או בן י' כל אחד לפי חריפותו ולכל הפחות גדול מבן ו' אם הוא חריף ויודע מעצמו בלי שילמדוהו למי מברכין אבל פחות מבן ו' אף על פי שהוא חריף ויודע מעצמו אינו כלום שהרי לא הגיע לעונת הפעוטות והרי הוא כמי שאינו בן דעת.

וקטן אחר שהגיע לעונת הפעוטות מצטרף אפילו לזמן בעשרה בשם אף להאומרים שאינו מצטרף לקדיש ולברכו ולקדושה שבברכת המזון הקילו בה הואיל וכל אחד ואחד יכול לפטור עצמו מחיובו בברכת הזימון (שיכול לברך לעצמו) משא"כ בקדיש וברכו וקדושה שכל אחד ואחד לא היה יכול לפטור עצמו מחיובו בשום ענין צריך שיהיו כולם בני מצוה אבל ב' קטנים אינן מצטרפין.

אבל יש אומרים שבין לג' בין לעשרה אין הקטן מצטרף עד שיהיה בן י"ג שנה שלימות שאז אע"פ שהוא קטן פורח דהיינו שפרחו בו ב' שערות ולא נגמרו בשיעורן שהוא כדי לכוף ראשן לעיקרן הקילו בו לצרפן לזימון בין לג' בין לי' אף על פי שלכל המצות הוא קטן והוא שיודע למי מברכים אבל אם נגמרו סימניו כשיעורן אין מדקדקין אחריו אם יודע למי מברכין ומזמנין עליו בכל ענין כיון שהגיע לכלל מצות.

* * *

ויש מחמירין ואומרים שאפילו הוא בן י"ג שלימות ויודע למי מברכין אם ידוע שלא הביא ב' שערות ארוכות כשיעורן אין לצרפו לא לג' ולא לי' אבל בסתם מזמנין עליו שזימון הוא מדברי סופרים וסומכין על החזקה שמן הסתם הביא ב' שערות כשיעורן בתשלום י"ג שנה כדרך רוב בני אדם וכן נוהגין במדינות אלו שלא לזמן על קטן פחות מבן י"ג ויום אחד ואין לשנות.

וכל זה לענין זימון אבל להוציא אחרים ידי חובתם בברכתו לדברי הכל אינו מוציא עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד וידוע שהביא ב' שערות כשיעורן ע"י בדיקה או שנתמלא זקנו שברכת המזון הוא מן התורה ובשל תורה אין סומכין על חזקה זו:

י מי שבני אדם מחזיקין אותו לשוטה אם לא הגיע לכלל שוטה שדברו בו חכמים מזמנין עליו אבל חרש ושוטה שדברו בהם חכמים בכל מקום שאינן בני דעת ופטורים מכל המצות דינם כקטן פחות מבן ו' שאין מזמנין עליו לדברי הכל ואין מצטרפין לא לג' ולא לעשרה.

וחרש שדברו בו חכמים בכל מקום הוא שאינו שומע ולא מדבר אבל מדבר ואינו שומע (וכן אילם שאינו מדבר ושומע) (אפילו הם ב' ויותר) כיון שהם כפקחים לכל דבריהם מצטרפים לזימון אם הם מבינים ומכוונין לזה (אע"פ שאין החרש שומע ברכת הזימון והאלם אינו עונה).

במה דברים אמורים לזימון בעשרה שלדבר שבקדושה אין עניית המיעוט מעכבתם כמ"ש בסי' נ"ה אבל לזימון בג' צריך שהב' ישמעו מפי המזמן עד סיום ברכת הזן וגם שיענו אחריו ברוך שאכלנו כו' ואם לאו אין כאן זימון כלל כמ"ש בסי' קצ"ג:

יא מי שנידוהו על דבר עבירה אין מצ(ט)רפין אותו לזימון לא לג' ולא לעשרה שזהו ענין נידוי שמרחיקים אותו ומבדילים אותו מאגודתם ואם נידוהו על עסקי ממון יתבאר ביו"ד סי' של"ד:

חלק א' סימן קצט על מי מזמנין ועל מי אינן מזמנין:

* * *

א שלשה שאכלו כאחת וגמרו [שנים] סעודתם ואחד לא גמר האחד מפסיק על כרחו להשנים ועונה עמהם ברכת הזימון ושומע עד הזן את הכל כמ"ש בסי' קצ"ג.

ואם לאו הוא לא יצא ידי חובת זימון אבל הם מזמנין עליו

בין עונה בין אינו עונה כל שהוא עומד שם ושומע ויכול לענות ואם אינו עומד עמהם קורין לו עד שיתקרב אליהם ויוכל לשמוע ולענות עמהם כמ"ש בסי' קצ"ד (משא"כ בחרש שאינו יכול לשמוע ואילם שאינו יכול לענות אין מזמנין עליהם אלא בעשרה כמ"ש בסי' קצ"ט):

ב אבל שנים אינן חייבים להפסיק לאחד לפיכך אין חיוב זימון חל עליהם כלל עד שיתרצו להפסיק לאחד ולברך ואם לא רצו להפסיק וזימן הוא עליהם ולא ענו אחריו או שלא שמעו עד הזן את הכל לא עשה כלום ולא יצא ידי זימון לפיכך אף הוא אינו רשאי לברך עד שיגמרו השנים סעודתם ויזמן עליהם שהרי כבר נתחייב בזימון מתחלת הסעודה אם התחילו שלשתם יחד כמ"ש בסימן קצ"ג.

ואם נתרצו להפסיק לו וזימן עליהם ואח"כ בא אחד מן השוק וקבע עמהם וגמרו סעודתם עמו אינן חוזרין ומזמנין שכבר פרח מהם זימון כשזימנו פעם ראשונה אבל אחד המפסיק לשנים ואח"כ באו ב' מן השוק וקבעו אצלו וגמר סעודתו עמהם חוזר ומזמן עמהם שהוא נעשה טפל לב' אלו שלא זימנו עדיין כמו שנתבאר בסי' קצ"ג והוא הדין פעם ב' וג' או יותר יכול להפסיק ולזמן עם כל שנים שבאו וקבעו אצלו ואכל עמהם כזית.

וה"ה אם היו ט' קבועים יחד מתחילה והפסיק אחד לב' מהם יכול [ה]אחד לחזור ולהפסיק לב' אחרים מהם ולחזור ולהפסיק לב' אבל ב' האחרונים פרח זימון מהם כשזימנו הראשונים ולא נשאר זימון בחבורה אם לא שאכלו עוד אחר זימון הראשונים כמ"ש שם בסי' קצ"ג ושם נתבארו כל פרטי דיני פרח זימון:

חלק א' סימן ד דין המפסיק כדי לברך:

'לקוטי תורה' פרשת שלח – הפרשה החסידית

בְּפָרָשַׁת נְסָכִים[1]

בְּפָרָשַׁת נְסָכִים כְּתִיב (פְּרָשָׁתֵנוּ טו, ב־ג): "**כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם** כו', וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה' עוֹלָה וְגו'":

לְהָבִין לָמָּה שִׁינָּה הַכָּתוּב לִקְרוֹא "אֶרֶץ **יִשְׂרָאֵל**" בָּאן בְּשֵׁם "אֶרֶץ **מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם**" – יוֹתֵר מִבְּכָל[2] הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת "אֶרֶץ **כְּנַעַן**"?[3]

הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל (פָּרָק ב' דְּבָרָכוֹת (יד, סוֹף עַמּוּד ב)): "כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת־שְׁמַע בְּלֹא תְפִילִין, כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה וְזֶבַח בְּלֹא נְסָכִים". וְצָרִיךְ לְהָבִין עִנְיַן דִּמְיוֹן זֶה שֶׁמִּדַּמֶּה קְרִיאַת־שְׁמַע לְעוֹלָה וְזֶבַח, וּתְפִילִין לְמִנְחָה וּנְסָכִים.

וְהִנֵּה עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת – שֶׁהָיָה יוֹרֵד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם[4] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וַתֹּאכַל אֶת הָעֹלָה[5] וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים. וְכֵן הָעִנְיָן בִּקְרִיאַת־שְׁמַע: כִּי הִנֵּה הָאָדָם הוּא מוּרְכָּב מִד' יְסוֹדוֹת[6]: אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עָפָר[7]. שֶׁהֵם בְּחִינוֹת: דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר – כְּנֶגֶד ד' אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁמִּשָּׁם נִמְשְׁכוּ וְנִתְהַוּוּ בְּחִינוֹת אֵלּוּ, וּבְחִינַת "יְסוֹד הָאֵשׁ" הוּא בְּחִינַת הֶחָי[8].

וְהִנֵּה כְּתִיב (יְשַׁעְיָה ו, ב): "**שְׂרָפִים** עוֹמְדִים", שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת מַלְאָכִים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּקְרָאִים "שְׂרָפִים", מִפְּנֵי שֶׁהֵם מִ"יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִי", וְתָמִיד הֵם עוֹמְדִים בְּהִתְלַהֲבוּת,

---

1. (נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת שְׁלַח, מְבָרְכִים הַחוֹדֶשׁ תַּמּוּז, כג סִיוָן תקנ"ז.

מְיוּסָּד עַל מַאֲמָר זֶה – מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר חֵלֶק ג עַמּוּד א'קפח.

הַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ בְּשִׁינּוּיִים וְתוֹסֶפֶת הַגְּהוֹת – אוֹר הַתּוֹרָה בַּמִּדְבָּר כְּרַךְ ב הוֹסָפוֹת עַמּוּד 72. הַגְּהָה לְפֶרֶק א – עַמּוּד 80. קִיצּוּר הַדְּרוּשׁ שֶׁלְּפָנֵינוּ – עַמּוּד 84. 85. קִיצּוּר דְּרוּשׁ "כִּי תָבוֹאוּ" תרט"ו וְהַגְּהָה – עַמּוּד. 87. רְאֵה גַּם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה – שַׁבָּת פָּרָשַׁת שְׁלַח תשמ"ג. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיַן הַנְּסָכִים" תשמ"ז.

2. (מִבְּכָל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת אֶרֶץ כְּנַעַן: בְּתוֹרָה אוֹר וַיֵּשֶׁב כו, ג: "וְהֲרֵי "חָם הוּא אֲבִי כְּנָעַן", וּמַה הוּא הַיְּחוּס שֶׁבַּח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּזֶה"?).

3. (וְקוּשְׁיָא זוֹ מְבוֹאָר בַּמִּדְרָשׁ סוֹף פָּרָשָׁה שְׁלַח וְשָׁם (בַּמִּדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁה יז, ג): "וְלָמָּה זָכָה כְּנַעַן שֶׁנִּקְרֵאת הָאָרֶץ עַל שְׁמוֹ? כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע שֶׁיִּשְׂרָאֵל בָּאִים, פָּצָה אֶת הַמָּקוֹם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה פָּצִיתָה אֶת הַמָּקוֹם תִּקָּרֵא הָאָרֶץ עַל שְׁמֶךָ").

וְעַיֵּין עוֹד בְּקֹהֶלֶת־רַבָּה עַל פָּסוּק (ב, ד) "הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי" – "כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" (פָּרָשָׁתֵנוּ טו, ב), "וַעֲשִׂיתֶם עוֹלָה" (פִּנְחָס כט, ב. בְּקֹהֶלֶת רַבָּה לְפָנֵינוּ (פָּרָשָׁתֵנוּ שָׁם, ג): "וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה'". וּרְאֵה בַּמִּדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁתֵנוּ יז, א: "כִּי תָבֹאוּ . . וַעֲשִׂיתֶם עוֹלָה").

וְעוֹד שָׁם, עַל פָּסוּק (קֹהֶלֶת ט, ז) "**וּשְׁתֵה בְלֶב טוֹב יֵינֶךָ**" – זוֹ פָּרָשַׁת נְסָכִים. "**כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹקִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ**" (שָׁם) – זוֹ הַכְנָסַת יִשְׂרָאֵל **לָאָרֶץ**, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כו'". וְנִרְאֶה שֶׁפֵּיְרְשׁוּ "אֶרֶץ" מִלְּשׁוֹן **רָצוֹן** (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ה). וְכֵן הוּא בַּ"פַּרְדֵּס" בְּ"עֶרְכֵי הַכִּינּוּיִים" עֶרֶךְ אֶרֶץ.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה: עַל פָּסוּק "וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלָי" (תּוֹרָה אוֹר בְּרֵאשִׁית א, ג). וְעַל פָּסוּק "הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ" (לְקַמָּן תְּבוֹא מא, א). (וּרְאֵה גַּם לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ה, ב).

4. (רְאֵה שֶׁמִּינִי ט, כד. וּרְאֵה יוֹמָא כא, ב. זֹהַר חֵלֶק ג ריא, א).

5. (עַל פִּי מְלָכִים־א יח, לח בַּמִּזְבֵּחַ שֶׁל אֵלִיָּהוּ: "וַתִּפֹּל אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל אֶת הָעֹלָה").

6. (מִד' יְסוֹדוֹת. ד' אוֹתִיּוֹת: אֲבוֹת דְּרַבִּי נָתָן פֶּרֶק נא. וּבְשֵׁם עֵץ חַיִּים שַׁעַר מא פֶּרֶק ג. – נִסְמָן לְעֵיל ה, א בַּמַּאֲמָר).

7. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (לְעֵיל ה, ב).

8. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "כִּי תֵצֵא" (לְקַמָּן לד, ג. וּרְאֵה גַּם לְקַמָּן פִּנְחָס עה, סוֹף עַמּוּד ד)).

מֵחֲמַת שֶׁאֵין לָהֶם כִּי אִם מַחֲשָׁבָה **אַחַת** כָּל יְמֵיהֶם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁמַּשִּׂיגִים רַק זִיו שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ. וְלָכֵן יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁקוֹטוּ, וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם כִּי אִם יְסוֹד אֶחָד פָּשׁוּט[9] שֶׁהוּא "יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹהִי" וְאֵינָם מוּרְכָּבִים[10].

מַה שֶׁאֵין כֵּן הָאָדָם, שֶׁהוּא מוּרְכָּב מִד' יְסוֹדוֹת, וְגַם הוּא מְלוּבָּשׁ בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית – לֹא יוּכַל לַעֲמוֹד בְּמַדְרֵגָה וּמַחֲשָׁבָה אַחַת כָּל יָמָיו.

אַךְ הִנֵּה מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ בְּכֹחַ נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית הַצִּמְּאוֹן מִיְּסוֹד הָאֵשׁ כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת – יוֹתֵר מֵהַמַּלְאָכִים. כִּי אַף שֶׁלְּמַטָּה הִנֵּה מַדְרֵגַת הָאָדָם גְּרוּעָה וּפְחוּתָה מִמַּדְרֵגַת הַמַּלְאָכִים, הַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁלְּמַטָּה הוּא מְלוּבָּשׁ בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית, אֲבָל שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ – לְמַעְלָה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַדְרֵגָתוֹ; שֶׁלֹּא כָּל הַנִּשְׁמָה הִיא מְלוּבֶּשֶׁת בַּגּוּף, רַק הָאָרָה מִמֶּנָּה, וְהַשֹּׁרֶשׁ נִשְׁאַר לְמַעְלָה בִּמְקוֹר חוֹצְבָהּ בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְקְחָה[11]. וְהַנִּשְׁמוֹת שֶׁבְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם, הֵם בִּיְתֵר שְׂאֵת וּמַעֲלָה לְאֵין קֵץ עַל מַדְרֵגַת הַמַּלְאָכִים שֶׁבָּעוֹלְמוֹת הָהֵם. וְהֵן הֵן אוֹתָן הַנִּשְׁמוֹת עַצְמָן שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט הֶאָרָתָם לְהִתְלַבֵּשׁ לְמַטָּה בָּעוֹלָם־הַזֶּה.

וְזֶהוּ "אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי – **מַזָּלֵיהּ** חָזֵי"[12]: פֵּירוּשׁ "מַזָּלָא" – מִלְּשׁוֹן "**יִזַּל** מַיִם" (בְּלָק כד, ז), וְהַיְינוּ שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ לְמַעְלָה שֶׁמִּמֶּנּוּ נוֹזֵל וְנִמְשָׁךְ הֶאָרָתוֹ לְמַטָּה.

וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁ"יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה"[13] – פֵּירוּשׁ:

כְּמוֹ לְמָשָׁל בָּאָדָם הַגַּשְׁמִי, הִנֵּה מַחְשַׁבְתּוֹ מְיוּחֶדֶת בְּנַפְשׁוֹ וְהָיוּ לַאֲחָדִים יוֹתֵר מִדִּיבּוּרוֹ, שֶׁהוּא דָּבָר נִפְרָד וְיוֹצֵא חוּץ מִמֶּנּוּ, וּבְיָדוֹ לַחְסוֹם פִּיו וְלִשְׁתּוֹק, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה, כִּי "הַנֶּפֶשׁ מְלֵאָה אוֹתִיּוֹת"[14].

כָּךְ כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל[15] – עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה[16] עֵילָאָה וּמְיוּחָדִים בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ מַמָּשׁ (הֲגַם דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָה נה, ח): "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם", מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי אֶפֶס קָצֵהוּ וְשֶׁמֶץ מִנְּהוּ תִּקַּח אָזְנֵינוּ[17] לְהָבִין מְעַט מִזְּעֵיר עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל[18]).

אֶלָּא שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת, רַבּוֹת וַעֲצוּמוֹת, נִשְׁתַּלְשֵׁל וְנִתְפַּשֵּׁט הָאָרַת הַנִּשְׁמָה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית; וְעוֹדֶנָּה בְּכֹחָהּ לִשְׁלוֹט עַל הַגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית, לְהָסִיר הַחֲמִימוּת שֶׁבְּלִבּוֹ לְתַעֲנוּגֵי הָעוֹלָם וְתַאֲוָוֹתָיו מִ"יְסוֹד הָאֵשׁ **הַטִּבְעִי**"[19], וְלִהְיוֹת גּוֹבֵר בּוֹ "יְסוֹד הָאֵשׁ **הָאֱלֹהִי**" שֶׁמִּשְׁכָּנוֹ בַּלֵּב[20], לְהַלְהִיב נַפְשׁוֹ וְלִבּוֹ לְהִכָּלֵל וּלְהִבָּטֵל בְּאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ[21];

וְעַל יְדֵי זֶה מַעֲלָה גַּם "יְסוֹד הָאֵשׁ הַטִּבְעִי" שֶׁבְּכֹחַ נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, לִהְיוֹת נִכְלָל וְעוֹלֶה לַה' כְּקָרְבָּן – לִהְיוֹת שֶׁבְּכָל עֵת שֶׁמַּגְבִּיר כֹּחַ "יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹהִי" מִתְמַעֵט וּמִתְקָרֵר כֹּחַ "יְסוֹד הָאֵשׁ הַטִּבְעִי" וְנִכְלָל בַּקְּדוּשָׁה[22]. וְזֶהוּ "אֵשׁ אוֹכְלָה אֵשׁ"[23].

וְכֵן הָיָה בַּקָּרְבָּנוֹת מַמָּשׁ – שֶׁ"אֵשׁ שֶׁל קְדוּשָׁה שֶׁל מַעְלָה" אָכְלָה בַּעֲלֵי חַיִּים – שֶׁהֵם מִבְּחִינַת "יְסוֹד הָאֵשׁ".:

ב. אַךְ עִם כָּל זֶה, הִנֵּה הַ"יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹהִי" שֶׁבּוֹ הוּא בְּמִדָּה וּגְבוּל וּמִתְלַבֵּשׁ בְּנַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית. וְלָכֵן כְּשֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּעִנְיְנֵי גּוּפוֹ, כְּמוֹ בְּכַעַס וְקִנְאָה וְשִׂנְאָה וְדוֹמֵיהֶם, וְכָל מִינֵי תַּאֲוֹת וְכוּ', מִתְמַעֵט וְנֶחְסַר מִן הַמִּדָּה וְשׁוּב לֹא יִתְלַהֵב לִבּוֹ כָּל כָּךְ בַּעֲבוֹדַת ה'.

וְעֵצָה הֵיעוּצָה לָזֶה:

הִנֵּה כְּתִיב: "כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי וַה' יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי"[24]. פֵּירוּשׁ: שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בֶּאֱמוּנַת "ה' אֶחָד" בֶּאֱמֶת בְּעוֹמֶק מַחֲשַׁבְתּוֹ וְלִבּוֹ, וְלֹא דַּי **בִּזְכִרוֹן** הַדְּבָרִים בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בִּלְבַד, כִּי אִם שֶׁיְּ**עַמִּיק וְיִתְקַע מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּחוֹזֶק**, וַאֲזַי יָאִיר לוֹ "יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹהִי" לְהַשְׂלִים

---

9. (הִטְעַם לָמָּה הַמַּלְאָכִים אֵינָם מוּרְכָּבִים וְהָאָדָם מוּרְכָּב נִשְׁמָתוֹ מִד' יְסוֹדוֹת, נִתְבָּאֵר עַל פִּי הַקְדָּמַת הָרַמְבַּ"ם לְפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת – אוֹר הַתּוֹרָה בַּמִּדְבָּר כֶּרֶךְ ב הוֹסָפוֹת עַמּוּד 72).

10. (עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בַּבֵּיאוּר, עַל פָּסוּק "וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אוֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים" (לְעֵיל אֱמוֹר לז, ג וְאֵילָךְ)).

11. עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים טז, ב), וְעַל פָּסוּק "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" (לְקַמָּן הַאֲזִינוּ עא, א).

12. (מְגִילָה ג, א).

13. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה א, ה).

14. (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר (ה) טנת"א פֶּרֶק ג. רְאֵה בְּרֵאשִׁית ב, ז: "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" וּבְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס: "לְרוּחַ מְמַלְּלָא". וּרְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן כְּתוּבִים חֵלֶק א עַמּוּד קמו. וְשָׁם נִסְמָן).

15. (יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה: בְּרֵאשִׁית רַבָּה א, ה).

16. ("רוֹצֶה לוֹמַר, דְּלִפְיָכָךְ הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבְּכָל עוֹלָם הֵם בְּמַעְלָה יְתֵירָה עַל הַמַּלְאָכִים שֶׁבָּעוֹלְמוֹת הָהֵם". – אוֹר הַתּוֹרָה שָׁם עַמּוּד 74).

17. (עַל פִּי בְּלָק כג, יג: "אֶפֶס קָצֵהוּ תִּרְאֶה". אִיּוֹב ד, יב: "וַתִּקַּח אָזְנִי שֵׁמֶץ מִנְּהוּ").

18. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים לד, ג)).

19. ("לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנִּשְׁמָה מִמַּחֲשָׁבָה עֵילָאָה, לְכָךְ יֵשׁ לָהּ שְׁלִיטָה עַל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁשָּׁרְשָׁהּ וּמְקוֹר הִתְהַוּוּתָהּ עַל יְדֵי רִבּוּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִבְּחִינַת הַדִּבּוּר". – אוֹר הַתּוֹרָה שָׁם).

20. (רְאֵה קוּנְטְרֵס הָעֲבוֹדָה עַמּוּד 26).

21. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר (לב, ב וְאֵילָךְ), עַל פָּסוּק "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל").

22. (רְאֵה לְקַמָּן וְאֶתְחַנַּן ב ג. חֻקַּת נו, ב).

23. (יוֹמָא כא, ב).

24. (עַל פִּי שְׁמוּאֵל־ב כב, כט: "כִּי אַתָּה נִירִי ה' וַה' יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי". וּתְהִלִּים יח, כט: "כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי ה' אֱלֹקַי יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי").

חֶסְרוֹנוֹ וְיַגִּיהַּ חָשְׁכוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִיכָה ז, ח): "כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ – ה' אוֹר לִי"[25].

וְלָכֵן קוֹרִין קְרִיאַת־שְׁמַע פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, שֶׁבָּהּ מְבוֹאָר עִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּדִלְקַמָּן, לִהְיוֹת כִּי אִי אֶפְשָׁר לְאָדָם, לִהְיוֹתוֹ מְלוּבָּשׁ בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית, וְעוֹסֵק בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים כָּל הַיּוֹם, לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה וְהַהִתְלַהֲבוּת כִּי אִם עַל יְדֵי קְרִיאַת־שְׁמַע. וּבְכָל יוֹם מַגְבִּיר כֹּחַ "יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹהִי", וּכְנֶגְדּוֹ מִתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ כֹּחַ "יְסוֹד הָאֵשׁ הַטִּבְעִי" וְעוֹלֶה וְנִכְלָל בַּקְּדוּשָׁה, עַד שֶׁבִּמְלֹאוֹת הַיָּמִים, כִּימֵי שְׁנוֹתָיו שִׁבְעִים שָׁנָה אוֹ שְׁמוֹנִים שָׁנָה[26], יִתְמַעֵטוּ כָּל הַכֹּחוֹת שֶׁבְּ"יְסוֹד הָאֵשׁ הַטִּבְעִי" וְיַעֲלוּ לְהִכָּלֵל בַּקְּדוּשָׁה.

הַיְינוּ, כִּי בְּיִשְׂרָאֵל, גַּם כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית הוּא נִצְחִיִּי, וְנַעֲשִׂים כִּסֵּא לַקְּדוּשָׁה (מַה שֶּׁאֵין כֵּן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[27] – שֶׁנַּפְשָׁם הַבַּהֲמִית כָּלָה וְהוֹלֶכֶת, וְאֵין לָהֶם עֲלִיָּה כְּלָל). וּמִדַּת יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר נִיתְּנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם הוּא כְּפִי שִׁיעוּר שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲלוֹת כָּל כַּךְ כֹּחוֹת מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית, בְּכָל כָּךְ פְּעָמִים אֲשֶׁר יִקְרָא קְרִיאַת־שְׁמַע.

וְעִנְיַן הַקְּרִיאַת־שְׁמַע[28] הוּא, שֶׁיִּתְבּוֹנֵן וְיַעֲמִיק בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן עַל לִבּוֹ כִּי: "**הַוָ"ה**" – שֶׁהוּא הָיָה, הֹוֶה וְיִהְיֶה, פֵּירוּשׁ: שֶׁהָיָה, הֹוֶה וְיִהְיֶה[29] – הַכֹּל **שָׁוֶה** אֶצְלוֹ, וְהוּא לְבַדּוֹ יָחִיד וּמְיוּחָד, וְאֵין בּוֹ שׁוּם שִׁינּוּי חַס וְשָׁלוֹם בֵּין הָיָה לְהֹוֶה וְיִהְיֶה. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, ו): "אֲנִי הַוָ"ה **לֹא שָׁנִיתִי**", וְ"אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם וְאַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא כו'"[30], כִּי "כוּלָּא, קַמֵּיהּ – כְּלָא חָשִׁיב"[31];

וְהוּא עַצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ – הוּא הוּא "**אֱלֹהֵינוּ**", פֵּירוּשׁ: מִלְּשׁוֹן "וְאֶת **אֵילֵי** הָאָרֶץ לָקָח" (בִּיחֶזְקֵאל סִימָן י"ז, יג), שֶׁהוּא לְשׁוֹן **כֹּחַ**. דְּהַיְינוּ שֶׁשֵּׁם הַוָ"ה בָּרוּךְ־הוּא – הוּא הוּא **כֹּחֵינוּ וְחַיּוּתֵנוּ**. דְּהַיְינוּ שֶׁהוּא הוּא מָקוֹר וְחַיּוּת שֶׁל כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִכָּלֵל בְּאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כַּנַּ"ל[32].

מַה שֶּׁאֵין כֵּן שְׁאָר כָּל הַנִּבְרָאִים – שֶׁמִּקּוֹר חַיּוּתָן הוּא מִבְּחִינַת "מֶלֶךְ", כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[33]: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד **מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם** וָעֶד"; "וּמַלְכוּתוֹ **בַּכֹּל** מָשָׁלָה" (תְּהִלִּים קג, יט); וְאַפִילוּ עוֹלְמוֹת **עֶלְיוֹנִים**, כִּי "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת **כָּל עוֹלָמִים**" (תְּהִלִּים קמה, יג) כְּתִיב.

הֲגַם שֶׁאֵין דָּבָר נִפְרָד חוּץ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דִּבְרֵי הַיָּמִים־א כט, יד): "כִּי מִמְּךָ **הַכֹּל**", וּכְתִיב (וַאֶתְחַנַּן ד, לה): "כִּי הַוָ"ה הוּא הָאֱלֹקִים", שֶׁהַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם שֶׁל שֵׁם אֱלֹהִים הוּא מִבְּחִינַת שֵׁם הַוָ"ה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וּ"בְהָדֵין קַמְצָא דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינֵּיהּ וּבֵיהּ"[34] – מִכָּל מָקוֹם אֵין זֶה כִּי אִם **זִיו וְהֶאָרָה** הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת מִמֶּנּוּ, וְאַף גַּם זֹאת הִיא הֶאָרָה **מוּעֶטֶת**.

כְּמַאֲמַר רַז"ל[35]: "בִּיו"ד נִבְרָא הָעוֹלָם־הַבָּא", שֶׁהַזִּיו הַזֶּה וְהֶאָרָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא מְעַט מִזְּעֵיר. כְּמוֹ לְמָשָׁל יו"ד, שֶׁהִיא אוֹת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם – שֶׁהוּא רַק כְּמוֹ נִיצוֹץ אֶחָד קָטָן. אֲבָל מִקּוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל – מְיוּחָדִים בְּמָקוֹר וְחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמח, יג־יד): "הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם כו', לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ".

(וְזֶהוּ "אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם **יָשָׁר**" (בְּקֹהֶלֶת סִימָן ז', כ"ט): פֵּירוּשׁ "יָשָׁר" – הַיְינוּ שֶׁכְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה כָּךְ הוּא לְמַטָּה. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים יט, ט) "פִּקּוּדֵי ה' **יְשָׁרִים**", דְּפֵירוּשׁ "יְשָׁרִים" – שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם נִמְשָׁךְ שֶׁיִּהְיֶה גִּילּוּי אוֹר אֵין סוֹף לְמַטָּה מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה[36], וְכָךְ הוּא עִנְיַן "אֶת **הָאָדָם יָשָׁר**" – שֶׁנִּמְשָׁךְ בּוֹ הַכֹּחַ מֹשֵׁם הַוָ"ה מַמָּשׁ.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת[37] – שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מַה שֶּׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ג, כב): "הֵן הָאָדָם הָיָה **כְּאַחַד מִמֶּנּוּ**". וְאִיתָא בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה כ"א **בְּפֵירוּשׁ** "הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ": רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אָמַר, **כִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם**, שֶׁנֶּאֱמַר (וַאֶתְחַנַּן ו, ד): "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ **ה' אֶחָד**", עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְהַיְינוּ כַּנַּ"ל, שֶׁהַכֹּחַ הַנִּמְשָׁךְ בּוֹ נִמְשָׁךְ **בְּיוֹשֶׁר** מֹשֵׁם הַוָ"ה

---

25. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה: בְּפָרָשַׁת מִקֵּץ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִי וְשִׂמְחִי בַּת" (לו, ג). וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי אַתָּה נֵרִי" (מא, ג). וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר", גֵּבִי "וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר" (לְעֵיל אַחֲרֵי כו, ג)).

26. (רְאֵה תְּהִלִּים צ, י: "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה").

27. (בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ (בּוּך 1102): **בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם**).

28. (הוּבָא בְּאוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת רְאֵה (דְּבָרִים כֶּרֶךְ ב) עַמּוּד תשפב).

29. (זֹהַר חֵלֶק ג רנז, סוֹף עַמּוּד ב. פַּרְדֵּס שַׁעַר א פֶּרֶק ט. עֵץ חַיִּים שַׁעַר א דְּרוּשׁ עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר עָנָף א. תִּנְיָא, שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פְּרָקִים ד' וְז'. שֻׁלְחָן עָרוּךְ אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן אוֹרַח חַיִּים סִימָן ה קָטָן א. וּרְאֵה אִגְּרוֹת קוֹדֶשׁ בִּכּוּר קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר חֵלֶק טוּ עַמּוּד מ. וּרְאֵה לְקַמָּן דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים" – רֹאשׁ הַשָּׁנָה סב, ד. סוֹף פֶּרֶק א).

30. (נוֹסַח בִּרְכוֹת הַשַּׁחַר).

31. (זֹהַר בַּהַקְדָּמָה יא, ב).

32. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קָדֹשׁ יִשְׂרָאֵל" (לְקַמָּן עט, ג)).

33. (קְרִיאַת־שְׁמַע אַחַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'". פְּסָחִים נו, א).

34. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה כא, ה עַל פָּסוּק "לָבוּשׁ בְּדִים" (דָּנִיֵּאל י, ה). כְּאוֹתוֹ חָגָב (אוֹ חִלָּזוֹן אוֹ צָב) שֶׁלְּבוּשׁוֹ הוּא מִמֶּנּוּ עַצְמוֹ).

35. (מְנָחוֹת כט, ב).

36. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל", בְּפֵירוּשׁ (פָּרָשַׁת רְאֵה יג, יט) "לַעֲשׂוֹת **הַיָּשָׁר** בְּעֵינֵי ה'" (לְקַמָּן פָּרָשַׁת רְאֵה כג, ד. כד, ב).

37. (ז, נ: "יָשָׁר הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר, וּכְתִיב: 'הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ' – כְּאָחוּד מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת").

מַמָּשׁ, שֶׁלֹּא עַל יְדֵי שׁוּם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְשׁוּם אֶמְצָעִיִּים כְּלָל, וַאֲפִילוּ לֹא עַל יְדֵי הֶעְלֵם בִּשְׁאָר הַשֵּׁמוֹת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, "צְבָא הַשָּׁמַיִם", הֵן נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם הֲוָיָ"ה עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהֶעְלֵמִים רַבִּים, עַד שֶׁעַל יְדֵי זֶה אֵין נִקְרָא שֵׁם הַשֶּׁפַע כִּי אִם עַל שֵׁם שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת. לְפִי שֶׁהָאוֹר וְהַשֶּׁפַע נִתְעַבֵּב וּמִתְעַלֵּם בָּהֶן, וּמֵהֶן נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ הַשֶּׁפַע, וְגַם עוֹד עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת רַבּוֹת[38].

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ פֵּרוּשׁ "יִשְׂרָאֵל" – **יָשָׁר־אֵל**[39], פֵּרוּשׁ: "אֵל" הוּא לְשׁוֹן "כֹּחַ", וְהַיְינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּחִינַת הַכֹּחַ מִשֵּׁם הֲוָיָ"ה בִּבְחִינַת "יָשָׁר" מַמָּשׁ.

וְזֶהוּ עִנְיָן "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל, מִי כָמוֹךָ עַם **נוֹשַׁע בַּהֲוָיָ"ה**" (בְּרָכָה לג, כט). וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַכֹּחַ וְהָעוֹז נִמְשָׁךְ בָּהֶם מִבְּחִינַת "מִי כָמוֹכָה **בָּאֵלִים הֲוָיָ"ה**" (בְּשַׁלַּח טו, יא).

וְעַיֵּין מִזֶּה בְּ"אִדְּרָא רַבָּא" (דַּף קכ"ח א'), מַשְׁמָע דְּקָאֵי עַל "עַתִּיק יוֹמִין", עַיֵּין שָׁם.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּפֵירוּשׁ "מִי כָמוֹכָה בָּאֵלִים **הֲוָיָ"ה**", עַל פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר חֵלֶק ג', פָּרָשַׁת אֱמוֹר, (דַּף צ"ד, סוֹף עַמּוּד א') דְּקָאֵי עַל "שֵׁם הֲוָיָ"ה", נֶגֶד שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת שֶׁהֵן הֵן בִּבְחִינַת "**מְמַלֵּא** כָּל עָלְמִין", אֲבָל שֵׁם הֲוָיָ"ה הוּא בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" – "אֲנִי הֲוָיָ"ה לֹא שָׁנִיתִי".

עַל כָּל פָּנִים מוּבָן מִזֶּה הָעִנְיָן, דְּהַכֹּחַ הַנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה מִשֵּׁם הֲוָיָ"ה הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַכֹּחַ הַנִּמְשָׁךְ מִשְּׁאָר הַשֵּׁמוֹת.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "וְעִתָּה יִגְדַּל נָא **כֹּחַ אֲדֹנָי**"[40], וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּפֵירוּשׁ "הָעוֹנֶה" "הָא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ" בְּכָל **כֹּחוֹ**"[41] – דְּפֵירוּשׁ "כֹּחוֹ" הוּא עִנְיָן **גִּילּוּי הַהֶעְלֵם**[42]. וְאִם כֵּן פֵּרוּשׁ "הֲוָיָ"ה אֱלֹקֵינוּ" הַיְינוּ שֶׁהַכֹּחַ וְהָעוֹז שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת, שֶׁזֶּהוּ פֵּרוּשׁ "אֱלֹקֵינוּ" – הוּא נִמְשָׁךְ מֵעַצְמוּת שֵׁם הֲוָיָ"ה מַמָּשׁ, שֶׁהוּא הוּא עַצְמוֹ – הוּא מָקוֹר וְכֹחַ וְחַיּוּת שֶׁל נְשָׁמוֹת.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר כּוֹ" וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם" בְּפֵירוּשׁ (וָאֵרָא ו, ז): "וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי **הֲוָיָ"ה**, וְהָיִיתִי **לָכֶם לֵאלֹקִים**" – פֵּרוּשׁ: שֶׁבְּחִינַת "הֲוָיָ"ה" לְבַדּוֹ – הוּא **בְּעַצְמוֹ** יִהְיֶה "לָכֶם" בִּבְחִינַת "אֱלֹקִים" – **הַשּׁוֹרֶה עֲלֵיכֶם**[43].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִדְרַשׁ רַבָּה פָּרָשָׁה וָאֶתְחַנַּן, עַל פָּסוּק (ד, ז) "**אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹקִים קְרוֹבִים אֵלָיו**":

'אֲשֶׁר לוֹ גּוֹי קָרוֹב' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא 'אֲשֶׁר לוֹ **אֱלֹקִים קְרוֹבִים** אֵלָיו'. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁהֵם עִיקָּר לְגַבֵּי שֵׁם "אֱלֹקִים", לְפִי שֶׁנִּמְשָׁכִים מִשֵּׁם "הֲוָיָ"ה" – שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׁם "אֱלֹקִים".

וּבְזֶה יִתְּבַּן דְּאֵין לְהַקְשׁוֹת עַל הַמִּדְרָשׁ הַנַּ"ל דְּקָאָמַר: "אֲשֶׁר לוֹ גּוֹי קָרוֹב – אֵין כְּתִיב כָּאן" – דְּהָא כְּתִיב (תְּהִלִּים קמח, יד): "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם **קְרוֹבוֹ**"? אֶלָּא דְּכָאן נֶאֱמַר עַל שֵׁם **הֲוָיָ"ה**, וְהָתָם נֶאֱמַר עַל שֵׁם **אֱלֹקִים**.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב (נְצָבִים ל, יד): "**כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר**", פֵּרוּשׁ: "הַדָּבָר" הוּא מַלְכוּת – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בַּאֲשֶׁר **דְּבַר מֶלֶךְ**"[44]. וְהוּא עִנְיָן שֵׁם אֱלֹקִים, וְהוּא בְּחִינַת "קָרוֹב אֵלֶיךָ" – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אֲשֶׁר לוֹ **אֱלֹקִים קְרוֹבִים אֵלָיו**".

וּבְמִדְרַשׁ רַבָּה סוֹף פָּרָשָׁה נִצָּבִים, עַל פָּסוּק "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד":

אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא: בָּנַי, אִם יִהְיוּ **דִּבְרֵי תוֹרָה קְרוֹבִים** לָכֶם, אַף אֲנִי קוֹרֵא אֶתְכֶם 'קְרוֹבִים', שֶׁכֵּן כְּתִיב (תְּהִלִּים קמח, יד): 'לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל **עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָ"ה**'.

וְהָעִנְיָן יֵשׁ לְבָאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל" (לִקֻּטֵי פְּרָשַׁת רְאֵה כב, ד), בְּעִנְיָן שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֶאת "מִפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיּוּת" – שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ גִּילּוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת, דְּהַיְינוּ גִּילּוּי אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ וְכוּ', עַיֵּין שָׁם.

וְעוֹד: עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי" (לִקֻּטֵי שִׁיר הַשִּׁירִים יז, ב), שֶׁלְּהַמְשִׁיךְ הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת **שֹׁרֶשׁ הַנִּשְׁמָה**, שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר "הֲוָיָ"ה אֱלֹקֵינוּ" מַמָּשׁ, לְהַמְשִׁיךְ מִשָּׁם הָאוֹר מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה לִבְחִינַת הַנִּשְׁמָה שֶׁבַּגּוּף – זֶהוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, אִם כֵּן, לְשֶׁיִּהְיוּ "עִם **קְרוֹבוֹ**" מַמָּשׁ – זֶהוּ עַל יְדֵי "אִם יִהְיוּ **דִּבְרֵי תוֹרָה קְרוֹבִים לָכֶם**").

וְזֶהוּ "**שִׁמַע יִשְׂרָאֵל**": פֵּרוּשׁ "שִׁמַע" – מִלְּשׁוֹן אֲסִיפָה, כְּמוֹ "**וְיִשַּׁמַע** שָׁאוּל"[45]. וְהָעִנְיָן, לֶאֱסוֹף וּלְקַבֵּץ כָּל הַכֹּחוֹת וּרְצוֹנוֹת שֶׁבְּ"יְסוֹד הָאֵשׁ הַטִּבְעִי" עַל יְדֵי עֲקִירַת הָרָצוֹן מֵהֶם. דְּהַיְינוּ לְהִתְחָרֵט עַל הָעָבָר וּלְקַבֵּל עָלָיו לְהַבָּא

38. וְעַיֵּין בְּפֵירוּשׁ הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת שְׁלַח (דַּף קנ"ח, עַמּוּד ב'), עַל פָּסוּק (יג, כ) "הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אַיִן", שֶׁיֵּשׁ ב' מִינֵי שֶׁפַע כוּ'.

וְעַיֵּין עוֹד מֵעִנְיָן "אֶת הָאָדָם" (בַּזֹּהַר חֵלֶק ג', סוֹף פָּרָשַׁת אֱמוֹר, דַּף ק"ז).

39. (רְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר עֶרְכֵי הַכִּינּוּיִים שַׁעַר כג פֶּרֶק י מַעֲרֶכֶת יִשְׂרָאֵל. תּוֹרַת חַיִּים שְׁמוֹת חֵלֶק א רמז, ב. וְשָׁם נִסְתָּם).

40. (לְעֵיל לט, ב. מַאֲמְרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ג חֵלֶק ב עַמּוּד תקעו וְאֵילָךְ, וְעַם הַגָּהוֹת – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח (בַּמִּדְבָּר כֶּרֶךְ ב) עַמּוּד תפו וְאֵילָךְ. וּרְאֵה שָׁם עַמּוּד תעט).

41. (שַׁבָּת קיט, ב).

42. (לִקֻּטֵי חֲקַת סה, ג־ד).

43. (תּוֹרָה אוֹר נו, ד).

44. ("שִׁלְטוֹן". קֹהֶלֶת ח, ד).

45. (שְׁמוּאֵל־א טו, ד. וּבְמִצּוּדַת צִיּוֹן: וְיִשַּׁמַע – עִנְיָן אֲסִיפָה הַבָּאָה בִּשְׁמִיעַת קוֹל הַמְּאַסֵּף. וְכֵן (יִרְמְיָה נ, כט): "הַשְׁמִיעוּ אֶל בָּבֶל רַבִּים". שְׁמוּאֵל־א כג, ח. וּבְמִצּוּדַת צִיּוֹן: כְּמוֹ (יִרְמְיָה נא, כז): "הַשְׁמִיעוּ עָלֶיהָ מַמְלְכוֹת").

שֶׁלֹּא יָשׁוּב עוֹד לְכִסְלָה[46]. וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחִינַת "יִשְׂרָאֵל" – שֶׁ"עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה". וַ"הַוָיָ"ה" הוּא "אֱלֹהֵינוּ" שֶׁהוּא "הַוָיָ"ה אֶחָד" – שֶׁמְּיוּחָדִים בּוֹ יִתְבָּרֵךְ כַּנַ"ל. וְעַל יְדֵי כֵּן יִתְלַהֵב לִבּוֹ כַּנַ"ל.

וְזֶהוּ "וְאָהַבְתָּ [. .] בְּכָל לְבָבְךָ" – "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר־טוֹב וּבְיֵצֶר־הָרָע"[47]. פֵּירוּשׁ: שֶׁגַּם הַיֵּצֶר־הָרָע, שֶׁהוּא כֹּחַ "יְסוֹד הָאֵשׁ הַטִּבְעִי" – הוּא הָעוֹלֶה וְנִכְלָל "לְאַהֲבָה אֶת ה'" (עֵקֶב יא, יג) בְּהִתְלַהֲבוּת הַנַ"ל. :

ג. אַךְ אָמְנָם, עִנְיָן זֶה וּמַדְרֵגָה זוֹ לְהַגְבִּיר "יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹהִי" שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, לְהַלְהִיב לִבּוֹ לְדָבְקָה בּוֹ – אֵין זוֹ עֲבוֹדָה תָּמָּה וּתְמִידִית.

(וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "לֹא תֹּהוּ בְּרָאָהּ, לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ" (בִּישַׁעְיָה סִימָן מ"ה, י"ח)[48]. וְזֶהוּ עִנְיָן "לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ". וְהוּא בְּחִינַת "אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם" בִּדְלִקַּמָּן).

וְעַל זֶה אָמְרוּ: "הַקּוֹרֵא קְרִיאַת־שְׁמַע בְּלֹא תְפִילִין כו'"[49]. וְעִנְיַן הַתְּפִילִין[50] דָּרֵךְ כְּלָל – הוּא כְּלָל כָּל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. כִּי "הוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה לִתְפִילִין"[51] – כְּמוֹ שֶׁבַּתְּפִילִין מְלוּבָּשִׁים מוֹחִין עֶלְיוֹנִים שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת עֶלְיוֹנוֹת – בְּתְמוּנוֹת אוֹתִיּוֹת גַּשְׁמִיּוֹת.

וְהוּא, כִּי צָרִיךְ הָאָדָם לְהִשְׁפִּיל עַצְמוֹ וְלוֹמַר "דַּי לֶעֱבֶד לִהְיוֹת כְּרַבּוֹ"[52], וְלַעֲשׂוֹת מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ, "לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים"[53]. דְּהַיְינוּ, בְּמִקְרָא, מִשְׁנָה וְתַלְמוּד, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת – שֶׁהֵם מְדַבְּרִים מֵעִנְיָנִים תַּחְתּוֹנִים גַּשְׁמִיִּים, וְהֵם "**כֵּלִים** מְכַלִּים שׁוֹנִים"[54]; "וְיֵין מַלְכוּת" – שֶׁהוּא **אוֹר** אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלוּבָּשׁ בָּהֶם – "רָב **בְּיַד הַמֶּלֶךְ**", שֶׁהוּא עִנְיַן "הַיָּד **הַגְּדֹלָה**"[55];

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בִּשַׁלַּח שָׁם) "**וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַוָיָ"ה בְּמִצְרַיִם**", פֵּירוּשׁ:

"**הַגְּדוֹלָה**" הִיא הִתְפַּשְׁטוּת אֲשֶׁר נִתְפַּשְׁטָה עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית, וְהִיא עִנְוְתָנוּתוֹ[56].

"**אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם**" – פֵּירוּשׁ: כִּי פָּעַל וְ"עָשָׂה" בְּחִינַת שֵׁם "הַוָיָ"ה" אֲפִילוּ בְּאֶרֶץ "**מִצְרַיִם**", שֶׁהוּא בְּחִינַת מְצָרִים וּגְבוּלִים – כְּמוֹ כָּל עִנְיָנֵי הֲלָכוֹת זְרָעִים, מוֹעֵד כו', שֶׁהֵם מְדַבְּרִים מֵעִנְיָנֵי הָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי.

([57] וּפֵירוּשׁ "הַיָּד הַגְּדוֹלָה" יֵשׁ לוֹמַר, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב בָּאִדְּרָא זוּטָא (זֹהַר נָשֹׂא קלג, ב), שֶׁהַחָכְמָה מַלְבֶּשֶׁת לִבְחִינַת חֶסֶד־עֵילָּאָה, בְּחִינַת "וְרַב חֶסֶד"[58], וּמִבְּחִינָה זוֹ נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת הִתְפַּשְׁטוּת הַחָכְמָה־עֵילָּאָה גַּם לְמַטָּה כַּנַ"ל[59]).

וַאֲפִילוּ בַּעֲסָקִים וּמַשָּׂא וּמַתָּן, אִם הוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה – הֲרֵי "עוֹלָם" זֶה "חֶסֶד יִבָּנֶה" (תְּהִלִּים פט, ג).

וְגַם אַחַר כָּךְ יִתֵּן צְדָקָה מִיגִיעוֹ, שֶׁהוּא מִמִּדַּת הַחֶסֶד, וְהוּא עֲנַף הַחָכְמָה כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[60]: "מוֹרִיד הַטָּל, **מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד**". וְגַם כְּמוֹ שֶׁ"הַחָכְמָה **תְּחַיֶּה** כו'" (קֹהֶלֶת ז, יב), כָּךְ בִּצְדָקָה שֶׁנּוֹתֵן לֶעָנִי **מְחַיֶּה** נַפְשׁוֹ.

רַק אִם "יָשִׂים אֵלָיו לִבּוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו כו'" (אִיּוֹב לד, יד) בִּקְרִיאַת־שְׁמַע כַּנַ"ל, אֲזַי "רוּחַ אֲיֻיתֵי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ"[61] לִהְיוֹת שׁוֹרֶה "ה' אֶחָד" גַּם בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת[62].

וְהִנֵּה עִנְיַן עֲבוֹדָה זוֹ – לְהַמְשִׁיךְ דִּירָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים, לִהְיוֹת "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (וְאֶתְחַנַּן ד, לה) – הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הִתְלַהֲבוּת הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "גַּדְפִּין"

---

46. (עַל פִּי תְּהִלִּים פה, ט: "וְאַל יָשׁוּבוּ לְכִסְלָה").

47. (וְאֶתְחַנַּן ו, ה. בְּרָכוֹת נד, א).

48. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים", בְּעִנְיַן "בֶּן עַזַּאי" (תּוֹרָה אוֹר כה, ב). וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פִּי הַזֹּהַר חֵלֶק א', וַיֵּרָא, דַּף קי"ב, א', בְּפָסוּק (כב, יב) "וְגַם אָמְנָה אֲחוֹתִי בַּת אָבִי הִיא כו'" (בַּאוּרִי הַזֹּהַר לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי כ, ג).

49. (בְּרָכוֹת טו, א: "כְּאִלּוּ מֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר בְּעַצְמוֹ . . כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה וְנֶסֶכִים. הָרוֹצֶה שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם שְׁלֵמָה, יִפְּנֶה, וְיִטֹּל יָדָיו וְיַנִּיחַ תְּפִלִּין, וְיִקְרָא קְרִיאַת־שְׁמַע וְיִתְפַּלֵּל . . מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן").

50. (קִדּוּשִׁין לה, א).

51. (קִדּוּשִׁין לה, א. נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה וְאֶתְחַנַּן (דְּבָרִים כָּרֵךְ א) עַמּוּד רסב).

52. (בְּרָכוֹת נח, ב. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

53. (רְאֵה תַּנְחוּמָא בְּחֻקּוֹתַי ג. נָשֹׂא טז).

54. (כֵּלִים מְכַלִּים שׁוֹנִים וְיֵין מַלְכוּת רָב כְּיַד הַמֶּלֶךְ: אִסְתֵּר א, ז).

55. (עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִם בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ" (לְעֵיל בְּחֻקּוֹתַי מה, ג בְּעִנְיַן "כְּיַד הַמֶּלֶךְ"). וּבְפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, עַל פָּסוּק "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל" (תּוֹרָה אוֹר בְּשַׁלַּח סב, א)).

56. ("בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עִנְוְתָנוּתוֹ". רְאֵה מְגִילָה לא, א).

57. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה כו'", בְּ"תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח (סב, א). וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת", בְּפֵירוּשׁ "זֶה הַיּוֹם עָשָׂה הַוָיָה" (לִקְמָן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פה, ד). וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ" (תּוֹרָה אוֹר לֶךְ לְךָ יא, א וְאֵילֶךָ). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בָּאתִי לְגָנִי", גַּבֵּי "אָרִיתִי מוֹרִי" (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים לב, א־ב).

58. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "ה' יַחֲתוּ מְרִיבָיו" (לְעֵיל נָשֹׂא כה, ג).

59. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מַעְנְיַן זֶה גַּם כֵּן, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה" (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ד. ט, ב).

60. (נוֹסַח תְּפִילַת הָעֲמִידָה).

61. (זֹהַר חֵלֶק ב קסב, ב).

62. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת וָאֵרָא, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (תּוֹרָה אוֹר נח, ג)).

לְבַד. לְפִי שֶׁעַל כָּל פָּנִים מוּכְרָח לִהְיוֹת שֶׁיְּצַיֵּיר אֵיזֶה יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, בְּחִינַת לֵב וְנֶפֶשׁ שֶׁמִּתְלַהֵב.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְחִינַת "אֵין עוֹד" וּבִיטּוּל בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי – לֹא יַמְצִיא מָקוֹם לְעַצְמוֹ כְּלָל, וְאֵין לוֹ רָצוֹן אַחֵר כִּי אִם רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ – וְ"רָצוֹן ה'" הוּא שֶׁוֶה לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה.[63]

וְהִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר[64]: "סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה". וְהִנֵּה בְּחִינָה זוֹ נִקְרָא "אֶרֶץ **כְּנַעַן**" – מִלְּשׁוֹן **הַכְנָעָה** וְהַשְׁפָּלָה[65], שֶׁנּוֹפֵל וּמַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לְמַטָּה. וּבִבְחִינָה זוֹ כְּתִיב (מִשְׁלֵי ה, ה): "רַגְלֶיהָ **יוֹרְדוֹת** מָוֶת וְכוּ'", כִּי מֵאַחַר שֶׁהוּא מְקוּשָׁר לְמַטָּה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, אֶפְשָׁר לוֹ לִיפּוֹל חַס וְשָׁלוֹם בְּתַאֲוֹוֹת גַּשְׁמִיִּים.

וְעַל זֶה כְּתִיב (רְאֵה יג, ו, וְעוֹד): "וּבַעֲרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ"[66], וּכְתִיב: "כִּי יְבִיאֲךָ[67] אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כוּ'" (בְּשַׁלַּח יג, ה); "גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים כוּ'" (וְאֶתְחַנַּן ד, לח). וּכְתִיב (עֵקֶב ז, כ): "וְגַם אֶת **הַצִּרְעָה** יְשַׁלַּח ה' אֱלֹקֶיךָ בָּם עַד אֲבוֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ". וְעִנְיַן "הַצִּרְעָה"[68] – כִּי הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[69] שֶׁ"הַצִּרְעָה הָיְתָה **מְסַמֵּא** אֶת עֵינֵיהֶם מִלְּמַעְלָה וּ**מְסַרְסָם** מִלְּמַטָּה".

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן:

הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[70]: שֶׁ"מִזִּיעָתָן שֶׁל חִיּוֹת יוֹצֵא נְהַר דִּינוּר עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים בְּגֵיהִנֹּם". פֵּירוּשׁ[71]: "זִיעָה" הוּא **אֶרֶס וְחֵימָה**[72], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִרְמְיָה כ"ג, י"ט): "הִנֵּה סַעֲרַת ה' **חֵימָה יָצְאָה** וְגוּ'", וְהוּא פְּסוֹלֶת שֶׁלָּהֶם. כִּי בְּכָל עוֹלָם[73] וְעוֹלָם יֵשׁ בְּחִינַת טוֹב וְרָע. וְאֵין רוֹצֶה לוֹמַר רַע מַמָּשׁ חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא רַע מִלְּשׁוֹן "כַּעַס וְחֵימָה", וְהוּא עִנְיַן חֶסֶד־וּגְבוּרָה שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת[74].

וְכֵן הָעִנְיָן בְּאָדָם, שֶׁהוּא "עוֹלָם קָטָן"[75], יֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן בְּחִינוֹת אֵלּוּ, וְצָרִיךְ לְעוֹרֵר הַגְּבוּרוֹת שֶׁבּוֹ – עַל עַצְמוֹ, דְּהַיְינוּ עַל הָרַע שֶׁבּוֹ, שֶׁהוּא מִ"סִּטְרָא דְסִ"מ וְנוּקְבֵיהּ", שֶׁהֵם הֵם הָרְשָׁעִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִרְמְיָה כג, יט): "עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים יָחוּל".

וּכְמַאֲמַר רַז"ל[76]: "**לְעוֹלָם** יַרְגִּיז אָדָם יֵצֶר־טוֹב עַל יֵצֶר־הָרָע". וּפֵירוּשׁ "לְעוֹלָם": כִּי הֲרֵי תָּמִיד יֵשׁ לוֹ בְּחִינַת הָרוֹגֶז שֶׁהוּא מִצַּד הַגְּבוּרָה, שֶׁאֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵינוֹ כָּלוּל מִטּוֹב וָרָע, וְהָרַע הַיְינוּ הָרוֹגֶז וְהַחֵימָה, וְהַכֹּל הוּא מִסִּטְרָא דְּרַע, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[77]: "רַע לַשָּׁמַיִם וְרַע לַבְּרִיּוֹת" – וְהָרוֹגֶז וְהַכַּעַס[78] יִשְׁפּוֹךְ עַל הָרַע שֶׁבּוֹ, שֶׁיִּקְצוֹף מְאֹד וְיֶחֱרֶה אַפּוֹ לָמָּה הוּא כָּךְ?!

וְהִתְעוֹרְרוּת בְּחִינַת הַגְּבוּרָה הַנַּ"ל הוּא "מִזִּיעָתָן שֶׁל חִיּוֹת" – שֶׁהוּא הַהִתְלַהֲבוּת בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת־שְׁמַע, וְיֵשׁ בָּהּ בְּחִינַת גְּבוּרוֹת גַּם כֵּן[79], לְכֵן צָרִיךְ הוּא לִשְׁפּוֹךְ חֲמָתוֹ, וְיַרְגִּיז עַל יִצְרוֹ הָרַע בְּיֶתֶר שְׂאֵת, כַּאֲשֶׁר יַעֲמִיק בִּשְׂכְלוֹ עִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת בֶּאֱמוּנַת "ה' אֶחָד", וְשֶׁ"יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה", וְשֶׁלְּכֵן רוֹצֶה לִדְבֹּק מַחֲשַׁבְתּוֹ לְהִתְכַּלֵּל בְּ"אֶחָד" – אָז יֵעָשֶׂה **אַפּוֹ**[80]: מַדּוּעַ לֹא הָיָה כָּזֹאת בְּכָל עֵת וַאֲפִילוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה?!

וְזֶהוּ עִנְיַן פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁבִּקְרִיאַת־שְׁמַע "וְחָרָה **אַף** כוּ'"[81] – שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהִתְלַהֲבוּת הַפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה.

וּלְכָךְ כְּתִיב הָתָם: "וְסַרְתֶּם **וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים**", כִּי בֶּאֱמֶת, שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה אֵינוֹ כְּעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ[82] וּכְפוֹרֵק עוֹל חַס וְשָׁלוֹם אַף בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד ה' כְּלָל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁעַת קְרִיאַת־שְׁמַע בְּהִתְלַהֵב לִבּוֹ **יִדְמֶה** בְּעֵינָיו מַה שֶּׁהָיָה רָחוֹק מֵה' כָּל הַיּוֹם – **כְּאִלּוּ** פּוֹרֵק עוֹל

---

63. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (עַל פָּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת" (לְעֵיל ל, ד). וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאָרָא אֶל אַבְרָהָם כוּ'" (תּוֹרָה אוֹר וְאֵרָא נה, ד)).

64. (פִּיּוּט "לִבָּה דוֹדִי").

65. (עַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה" (תּוֹרָה אוֹר סא, א). וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב" (תּוֹרָה אוֹר כז, ב)).

66. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּפֵירוּשׁ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּיִרוּשַׁלְמִי: "וּמִטְבֵּעַ אָרוּךְ פּוֹתֵחַ בְּבָרוּךְ וְחוֹתֵם בְּבָרוּךְ" – בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיַן הַבְּרָכוֹת" (תּוֹרָה אוֹר ו, ב).

וְעַיֵּין סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח", גַּבֵּי וְ"**לִפְנֵי** קָרָתוֹ" (לִקְמָן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פז, ב). וּבְפָרָשַׁת וָאֵרָא, בְּבִיאוּר עַל פָּסוּק "לָכֵן אֱמֹר", בְּפֵרוּשׁ "אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׁאתִי אֶת יָדִי כוּ'" (תּוֹרָה אוֹר נט, ד)).

67. [ה'].

68. (רְאֵה גַּם מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הַזָּקֵן הַקְּצָרִים עַמּוּד קיב).

69. (סוֹטָה לו, א. יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי מִשְׁפָּטִים רֶמֶז שס).

70. (רְאֵה חֲגִיגָה יג, ב).

71. (רְאֵה גַּם לְעֵיל לו, ג. יא, ב. לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים מג, ד).

72. (רְאֵה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה הַנְּחוֹת תרי"ד־תרט"ו עַמּוּד רעו).

73. (בְּכָל עוֹלָם . . שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת: רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ח עַמּוּד קצח. אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ג דַּף תקסב, א. וְאוֹר הַתּוֹרָה נַ"ךְ כֶּרֶךְ ג עַמּוּד א'קסד. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ח עַמּוּד קסט).

74. (וְעַיֵּן בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (לְהַאֲרִיז"ל) בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, בְּעִנְיַן פֵּירוּשׁ "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע" ("דְּמַחְוֶה דִּן"א וּלְמַטָּה מַתְחִיל "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע", וּפְשִׁיטָא שֶׁאֵין שַׁיָּךְ שָׁם רַע חַס וְשָׁלוֹם". – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח (בַּמִּדְבָּר כֶּרֶךְ ב) הוֹסָפוֹת עַמּוּד 77. וּרְאֵה לִקְמָן בְּלָק סט, ב. מִסְעֵי צ, א)).

75. (תַּנְחוּמָא פְּקוּדֵי ג, וְעוֹד. נִסְמָן לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ה, א).

76. (בְּרָכוֹת ה, א).

77. (קִדּוּשִׁין מ, א).

78. (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה מִסְעֵי (בַּמִּדְבָּר כֶּרֶךְ ד) עַמּוּד א'תז).

79. (וְיֵשׁ בָּהּ בְּחִינַת גְּבוּרוֹת גַּם כֵּן: "שֶׁהוּא בְּחִינַת שֵׁם מ"ב". – אוֹר הַתּוֹרָה נַ"ךְ כֶּרֶךְ ג עַמּוּד א'קסד).

80. (עַל פִּי נִצְבִּים כט, יט: "יֶעָשֵׁן אַף ה'". תְּהִלִּים עד, א: "יֶעָשַׁן אַפֶּךָ").

81. (עֵקֶב יא, טז־יז: "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לִבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים . . וְחָרָה אַף").

82. (בְּאוֹר הַתּוֹרָה: "אֵינוֹ כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת [וַעֲבוֹדָה זָרָה] חַס וְשָׁלוֹם").

חַס וְשָׁלוֹם מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "**פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם**" – מִיִּחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ, וַהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ "וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם", וְהֵיטֵב יֶחֱרֶה לוֹ[83], וּבָזֶה הוּא מְקָרֵר הַכַּעַס וְהַחֵימָה שֶׁבְּרַע גָּמוּר, וְלֹא יִהְיֶה רַע לַאֲחֵרִים כְּלָל.

וְזֶהוּ עִנְיַן "**הַצִּרְעָה**":

שֶׁמְּסָרֵס אֶת הָרַע, פֵּירוּשׁ: **שֶׁמְּקַרְרוֹ** לִהְיוֹת כְּמוֹ סָרִיס שֶׁאֵין בּוֹ חֲמִימוּת וְלָכֵן אֵינוֹ מוֹלִיד[84];

וְגַם "**מְסַמֵּא** אֶת הָעֵינַיִם", פֵּירוּשׁ: שֶׁלֹּא יַבִּיט עַל אֲחֵרִים – לֹא בְּמִילֵּי דְּעָלְמָא וְלֹא בַּעֲבוֹדָתָם – בְּ"עַיִן רָעָה" וְקִנְאָה שֶׁמִּצַּד הָרַע, כִּי "אֵין **הַבְּרָכָה** שׁוֹרָה אֶלָּא עַל דָּבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן"[85]. וְכֵן "בִּרְכַּת ה'" – הִיא הַמְשָׁכַת אֱלֹהוּת – אֵינָהּ שׁוֹרָה כִּי אִם בְּ"עַיִן **טוֹבָה**". :

ד. וּבָזֶה יוּבָן עִנְיַן הַמְרַגְּלִים, שֶׁלֹּא רָצוּ לִיכָּנֵס לְ"אֶרֶץ **כְּנַעַן**", שֶׁהוּא עִנְיַן **הַהַשְׁפָּלָה** לְמַטָּה בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהֵם עִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, בֶּאֱמוּנַת יִחוּדוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים:

כִּי אָמְרוּ (פָּרָשָׁתֵנוּ יג, לב): "**אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא**", פֵּירוּשׁ: "יוֹשְׁבֶיהָ" אֵין תּוֹפְסִין מָקוֹם לְעַצְמָן כְּלָל, וּמְבַטְּלִין עַצְמָן לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁבַּתַּחְתּוֹנִים לִהְיוֹת "אֵין עוֹד" כו', כִּי הָיוּ "דּוֹר דֵּעָה" כו', וְשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם לְמַעְלָה מַעְלָה.

וְגַם "**הַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמוֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר**" (שָׁם, כט): שֶׁהֵם הֵם הַשִּׁבְעָה אוּמּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁבֶּאֱמֶת הָיוּ דָּרִים בָּהּ בָּעֵת הַהִיא, וְשָׁרְשָׁם מִ"שֶּׁבַע מִדּוֹת דְּעוֹלָם הַתֹּהוּ", וְהֵם שֹׁרֶשׁ הַ"שֶּׁבַע מִדּוֹת רָעוֹת", אֲשֶׁר צָרִיךְ לִיזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לִיפּוֹל בְּהַמִּדּוֹת הָהֵם חַס־וְשָׁלוֹם, כִּי "רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת כו'" (מִשְׁלֵי ה, ה).

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[86]: "**שִׁבְעָה גוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים** כו'". אַךְ בֶּאֱמֶת אָמַר: "וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ" – "**מִמֶּךָּ**" דַּוְקָא, פֵּירוּשׁ: שֶׁאַתָּה **מְגַדְּלָם**. כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִרְמְיָה[87]: "וְאַתֶּם לִמַּדְתֶּם אוֹתָם עֲלֵיכֶם אַלּוּפִים לְרֹאשׁ". כִּי מַה שֶׁנֶּחֶשְׁבוּ לְאַלּוּפִים וְדָבָר גָּדוֹל הוּא **מֵחֲמַתְכֶם**, שֶׁאַתֶּם מַחֲשִׁיבִים אוֹתָם לְיֵשׁ וְ"גָדוֹל" – הוּא **בְּעֵינֵיכֶם**.

אֲבָל בֶּאֱמֶת צָרִיךְ לְהַקְטִין אוֹתָם בְּעֵינָיו. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר כָּלֵב (פָּרָשָׁתֵנוּ יד, ט): "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם **וַה' אִתָּנוּ**", פֵּירוּשׁ: שֶׁ"הֲוָיָ"ה" נִמְשַׁךְ "אִתָּנוּ" – בְּמִקְרָא, מִשְׁנָה כו', "וְכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים" כַּנַּ"ל.

(וְעִנְיַן שִׁילּוּחַ הַמְרַגְּלִים הָיָה עַל דֶּרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִים עַל הַמִּצְוֹת "עוֹבֵר לַעֲשִׂיָּיתָן"[88]. וְהַיְינוּ, שֶׁקּוֹדֶם "הַעֲלָאַת מַ"נ" שֶׁהוּא הַעֲלָאַת הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי שֶׁבּוֹ נַעֲשֵׂית הַמִּצְוָה, כְּמוֹ הָאֶתְרוֹג דְּנוֹגַהּ, צָרִיךְ תְּחִלָּה לִהְיוֹת "הַמְשָׁכַת מַ"ד" מִלְמַעְלָה הַמְּעוֹרֵר הַעֲלָאַת מַ"נ. כו'.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה קוֹדֶם שֶׁנִּכְנְסוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ שָׁלַח מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם "אִישׁ **אֶחָד**"[89] – שֶׁנִּשְׁמָתָם נִמְשְׁכוּ מִבְּחִינַת "אֶחָד"; "כּוּלָּם **אֲנָשִׁים**" – שֶׁהָיוּ מִבְּחִינַת עָלְמָא דִּדְכוּרָא. וְהוּא עִנְיַן "מַ"ד לְעוֹרֵר הַמַּ"ן כו'".

אַךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּשֶׁצְּרִיכִים לְהַגְבִּיהַּ אֵיזֶה דָּבָר, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמַּ"נ, צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לְמַטָּה כְּדֵי לְהַגְבִּיהוֹ. וְהֵם לֹא הָיָה בָּהֶם שִׁפְלוּת זוֹ לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמָם לְמַטָּה. אֲבָל בֶּאֱמֶת, עַל יְדֵי הַשְׁפָּלָה וְהַכְנָעָה זוֹ, אֲזַי אַחַר כָּךְ אוֹתוֹ הַדָּבָר שֶׁמַּגְבִּיהַּ נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו וּמַגְבִּיהַּ אוֹתוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה.

וְיוּבָן מִמַּה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פִּי הַ"רַעֲיָא מְהֵימְנָא" פָּרָשַׁת תִּשָּׂא בְּעִנְיַן "אַבְנָא לְמִשְׁקַל בָּהּ – דָּא יוּ"ד כו'"[90]).

וְזֶהוּ עִנְיַן **מִנְחָה וּנְסָכִים**: שֶׁהַמִּנְחָה הִיא מִבְּחִינַת **צוֹמֵחַ** (וְהַצּוֹמֵחַ הוּא מִיְּסוֹד הַמַּיִם – הֵיפֶךְ הַחַי שֶׁהוּא בְּחִינַת אֵשׁ); "וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ **בַּמֶּלַח** תִּמְלָח" (וַיִּקְרָא ב, יג) – שֶׁהוּא בְּחִינַת **דּוֹמֵם**.

וְכָךְ עִנְיַן הַתְּפִילִּין וּשְׁאָר הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת יָרְדוּ וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ בִּבְחִינַת דּוֹמֵם. כְּגוֹן הַתְּפִילִּין, שֶׁבְּפָסוּק "וְאָהַבְתָּ" שֶׁבִּקְרִיאַת־שְׁמַע, וְכֵן "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר" (בֹּא יג, ב), שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה – נִתְגַּשֵּׁם עַל הַקְּלָף וְאוֹתִיּוֹת בִּדְיוֹ, שֶׁהֵם עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים;

רַק שֶׁצָּרִיךְ לְהָסִיר הָרַע שֶׁבָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (רְאֵה יג, ו וְעוֹד): "וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ", וְאָז נִקְרָא "אֶרֶץ **מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם**". כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כט, י): "**וַיֵּשֶׁב** ה' מֶלֶךְ לְעוֹלָם", פֵּירוּשׁ: "יְשִׁיבָה" הוּא מִלְּשׁוֹן **הוֹרָדָה וְהַשְׁפָּלָה**[91], שֶׁהַיּוֹשֵׁב מוֹרִיד וּמַשְׁפִּיל עַצְמוֹ מִמְּקוֹם עֲמִידָתוֹ "לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים".

---

83. ("וְזֶהוּ עַל דֶּרֶךְ "וְחָרָה אַף וְכוּ'". וּבַאִדְּרָא רַבָּה בֵּיאֵר שֶׁהוּא הַגְּבוּרוֹת וְהַדִּינִין הַנִּמְשָׁכִין מֵחוֹטָמָא דְּזָ"א". – אוֹר הַתּוֹרָה נַ"ךְ כֶּרֶךְ ג עַמּוּד א'קסה).

84. (רְאֵה יְבָמוֹת פ, ב. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

85. (תַּעֲנִית ח, ב. וְשָׁם נִסְמָן. טוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן רל, ב).

86. (עֵקֶב ז, א: "שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ". וָאֶתְחַנַּן ד, לח: "גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ").

87. (יִרְמְיָה יג, כא: "וְאַתְּ לִמַּדְתְּ אֹתָם, עָלַיִךְ אַלֻּפִים לְרֹאשׁ, הֲלוֹא חֲבָלִים יֹאחֱזוּךְ כְּמוֹ אֵשֶׁת לֵדָה").

88. (פְּסָחִים ז, ב. רְאֵה לְקַמָּן מִסְעֵי צב, ג).

89. (פָּרָשָׁתֵנוּ יג, ב־ג: "אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ, כֹּל נָשִׂיא בָהֶם. וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה . . כֻּלָּם אֲנָשִׁים").

90. (בֵּאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי כִּי תִשָּׂא קיב, א וָאֵילָךְ).

91. (רְאֵה סֵפֶר הַחֲקִירָה פ, ב).

וּכְמַאֲמַר רַז"ל[92]: "מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא ד' אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה"; וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב: "כִּי הַאֱמִנָּם **יֵשֵׁב** אֱלֹקִים עַל הָאָרֶץ" (מְלָכִים א' סִימָן ח', כ"ז)[93] – וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, מֵעֵין זֶה הוּא בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה[94].

אַךְ הֵיינוּ עַל יְדֵי שֶׁמִּתְחִלָּה "נוֹדָע **בַּשְּׁעָרִים** בַּעֲלָהּ" (מִשְׁלֵי לא, כג), עַל יְדֵי שֶׁיֵּעָמִיק וְיִתְבּוֹנֵן בִּגְדוּלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא כְּפִי עוֹמֶק מַחֲשַׁבְתּוֹ, לְכָל חַד לְפוּם **שִׁיעוּרָא** דִּילֵיהּ – כְּמוֹ דְּמִשַּׁעֵר **בְּלִבּוֹ**[95].

וְהֵיינוּ, כִּי יְשִׁיבָה וְדִירָה זוֹ עוֹשִׂין יִשְׂרָאֵל בְּכָוָנָתָם בְּתִפְלָתָם כו', דְּ"רוּחַ אֵיתֵי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ"[96]. וְלָכֵן נִקְרָא "אֶרֶץ **מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם**" דַּיְיקָא – שֶׁאַתֶּם מְיַיְשְׁבִים אוֹתָהּ. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[97]: "אַל תִּקְרֵי בָּנָיִךְ, אֶלָּא **בּוֹנָיִךְ**" – עַל יְדֵי הַהֲלָכוֹת הַמְלוּבָּשִׁים בְּדִבָּרִים תַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ שֶׁבַּנְּסָכִים. וְדֵי לַמֵּבִין[98]. :

קִיצּוּר. עִנְיָן הַשְּׁרָפִים הֵם מִבְּחִינַת יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִי. וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ בְּחִינָה זוֹ בַּנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית, רַק שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִד' יְסוֹדוֹת. וּכְתִיב "וַהֲוָיָ"ה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי", וְהֵיינוּ עַל יְדֵי קְרִיאַת־שְׁמַע, בְּהִתְבּוֹנְנוּת בְּאָמְרוֹ "הֲוָיָ"ה אֱלֹקֵינוּ", וְעַל יְדֵי זֶה יָבֹא לִבְחִינַת "וְאָהַבְתָּ". וְזֶהוּ "אֵשׁ אוֹכְלָה".

וְעִם כָּל זֶה, לְהַגְבִּיר רַק יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִי – אֵין דַּי, כִּי אִם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת אַחַר כָּךְ הַמְשָׁכָה עַל יְדֵי מִצְוֹת. וְזֶהוּ "הוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה לִתְפִילִין". וְזֶהוּ "אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה כו'". אַךְ בְּהַ"שׁוֹב" צָרִיךְ לִיזָּהֵר שֶׁלֹּא יִפּוֹל. וְהֵיינוּ עַל יְדֵי "לְעוֹלָם יַרְגִּיז". וְזֶהוּ עִנְיָן מִנְחָה וּנְסָכִים. "אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם". :

---

92. (בְּרָכוֹת ח, א).

93. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב מִזֶּה בְּרַבּוֹת: תְּרוּמָה, פָּרָשָׁה ל"ד, קנ"ב, א'. וּבְפָרָשָׁה נְשֹׂא, פָּרָשָׁה י"ב, קָרוֹב לְרֵישׁ פָּרָשָׁה (נֶעְתַּק וְנִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה נ"ך כֶּרֶךְ א עַמּוּד קכח).

94. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת פָּרָשָׁה שְׁמוֹת, פָּרָשָׁה ה', עַל פָּסוּק "בִּשְׁבָתוֹ עִם זִקְנֵי אָרֶץ". וּבְפָרָשַׁת שְׁמִינִי סוֹף פָּרָשָׁה י"א.

95. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר חֵלֶק א', וַיֵּרָא דַּף ק"ג, עַמּוּד א'. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל רֵישׁ פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (א, א. וּלְקַמָּן מַטּוֹת פּה, ב).

96. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה", בְּעִנְיָן פֵּירוּשׁ "גִּבּוֹרֵי כֹחַ עוֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ" (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר יג, ד וְאֵילָךְ)).

97. (סוֹף בְּרָכוֹת).

98. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (וַיֵּשֶׁב לז, א) "**וַיֵּשֶׁב** יַעֲקֹב כו' בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" (רְאֵה תּוֹרָה אוֹר כז, ב), וְזֶהוּ בְּעִנְיָן "אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם" הַמְבוֹאָר כָּאן – שֶׁאַתֶּם מְיַיְשְׁבִים אוֹתָהּ.

וְעַיֵּין בַּזֹּהַר בְּפָרָשַׁת בְּהַר (דַּף ק"ח, עַמּוּד א'): "הָדָא הוּא דִּכְתִיב (בְּהַר כה, ב): 'כִּי תָבֹאוּ וגו' **וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ**' – **נַיְיחָא** דַּאי" (נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ עַמּוּד תקצו. וּרְאֵה גַּם לְעֵיל בְּהַר מ, ד).

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבָת" (רְאֵה תּוֹרָה אוֹר לח, ד).

וְעַיֵּין בְּרָבּוֹת בְּשַׁלַּח רֵישׁ פָּרָשָׁה כ"ג עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים צג, ב) "נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז", בְּעִנְיָן הַמָּשָׁל "אֲגוּסְטוּס **יוֹשֵׁב** כו'", עַיֵּין שָׁם. וְזֶהוּ "וְעַתִּיק **יוֹמִין יִתִּיב**" (דָּנִיאֵל ז, ט). (רְאֵה תּוֹרָה אוֹר בְּשַׁלַּח ב, ד).

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר: עַל פָּסוּק "תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן" (לְקַמָּן חֻקַּת סו, א). וְעַל פָּסוּק "וְכָל בָּנַיִךְ כו'", בְּעִנְיָן "בּוֹנָיִךְ" (לְקַמָּן פָּרָשַׁת רְאֵה כט, א וְאֵילָךְ). וְעַיֵּין בַּזֹּהַר חֵלֶק ג' דַּף קמ"א, עַמּוּד ב', עַל פָּסוּק "כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת". וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן בַּיִת וְ"חָצֵר הַפְּנִימִית" – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַרַשְׂתִּיךָ לִי" (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ט, ב וְאֵילָךְ)).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(כז) **ולהבין** כ"ז הנה לכאורה אין זה מובן כלל דנשמות הצדיקים שיעשה להם כנפיים כו'. שהרי נשמות הן בשרשן בבחי' פני אדם שבמרכבה שלמעלה הרבה מבחי' פני נשר כו' ושורש שרשן בבחי' אדם העליון שעל הכסא כידוע. וכמ"ש כי נר ה' נשמת אדם דבצלם אלקים עשה את האדם. כמ"ש נעשה אדם בצלמנו כו'. ואיך ירדו להיות במדריגת מלאכים בבחי' פני נשר שהרי יעשה להם כנפי נשרים כו'. אך באמת מ"ש שיעשה להם כנפיים שזהו למעליותא שהוסיף כח גדול על עצם בחי' מדריגת אדם מה שאין בכח אדם להגיע לשם רק מחמת שיעשה להם כנפיים לשוט בהם כו'. והענין הוא שכנפיים הללו שיעשה לנשמות גבוה יותר מבחי' פני אדם בשרשו ומכ"ש מן המלאכים כו' כי הן נעשים מבחי' הבירורים דרפ"ח ניצוצין שנפלו בק"נ ע"י תשובה ומע"ט בעוה"ז דוקא שע"כ גזרו אומר דיפה שעה א' בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב כו'. וכנ"ל דמה ששטין ע"פ המים עליונים לעתיד הוא גבוה מיו"ד שנברא בו העוה"ב. וכמ"ש ונחיה לפניו ממש כו' כנ"ל באריכות וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

שֶׁלֹּא[1] יַחֵל דְּבָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[2]: "אִישׁ כִּי יִדּוֹר נֶדֶר כוּ' לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" (ת"ז):

וּב"טַעֲמֵי מִצְוֹת"[3] מְבוֹאָר שֶׁסּוֹד הַנְּדָרִים בְּבִינָה. וְזֶהוּ סוֹד "נוֹדֵר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ"[4], כִּי הַבִּינָה הִיא בְּחִינַת חַיּוּת וּמוֹחִין דְּזָ"א[5]. יְעוּיַּן שָׁם וּבְסוֹף "שַׁעַר הַיִּחוּדִים וְתִיקּוּן עֲוֹנוֹת" בְּאוֹרֶךְ[6].

וְעִנְיַן הַנֶּדֶר הַיְינוּ שֶׁהוּא מַכְנִיס דָּבָר הַמּוּתָּר בְּגֶדֶר הָאָסוּר עַל יְדֵי אִמְרֵי פִּיו, שֶׁאוֹמֵר דָּבָר מוּתָּר יְהֵא אָסוּר כְּקָרְבָּן שֶׁאָסַר הַשֵּׁם. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[7] דְּדַוְקָא כְּשֶׁהוּא "נוֹדֵר בְּדָבָר הַנִּידָּר", שֶׁמַּתְפִּיס בְּקָרְבָּן וְכַיּוֹצֵא, שֶׁהוּא דָּבָר מוּתָּר בְּעֶצֶם וְנֶאֱסַר עַל יְדֵי שֶׁנִּידָּר לְגָבוֹהַּ עַל פִּי הַתּוֹרָה, אָז גַּם דָּבָר הַמּוּתָּר נִתְפָּס לִהְיוֹת נֶאֱסָר כְּקָרְבָּן. שֶׁהַתּוֹרָה לִמַּדְתָּנוּ שֶׁיֵּשׁ בָּנוּ כֹּחַ בְּכָךְ – לֶאֱסוֹר הַמּוּתָּר כְּשֶׁהִתְפִּיסוֹ בְּדָבָר הַנִּידָּר[8]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן "הַמַּתְפִּיס בְּדָבָר הָאָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיֹּאמַר: הֲרֵי עָלַי כִּבְשַׂר חֲזִיר – לֹא אָמַר כְּלוּם", וְכִדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה רֵישׁ פֶּרֶק ב' דִּנְדָרִים: "וְאֵלּוּ מוּתָּרִין כוּ'"[9].

וּלְהָבִין הָעִנְיָן הַלָּז – אֵיךְ יֵשׁ כֹּחַ בְּפֶה הָאָדָם לֶאֱסוֹר אֶת הַמּוּתָּר בֶּאֱמֶת עַל פִּי הַתּוֹרָה?

וְגַם, שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהֵם מִדִּין הַתּוֹרָה יֵשׁ לָהֶם **זְמַן קָבוּעַ** כֶּבֶשׂ אֶחָד בַּבֹּקֶר כוּ'[10]; וְהַנֶּדֶר שֶׁהוּא עַל יְדֵי דִּיבּוּר וּרְצוֹן הָאָדָם הוּא **בְּכָל זְמַן**[11].

וְגַם, שֶׁעַל יְדֵי נֶדֶר יוּכַל לְקַדֵּשׁ וְלֶאֱסוֹר **כָּל דָּבָר**. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקָרְבָּנוֹת, שֶׁאִם אָמַר עַל בַּעֲלַת מוּם "הֲרֵי זוֹ עוֹלָה" – לֹא אָמַר כְּלוּם, כִּדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה פֶּרֶק ה' דִּתְמוּרָה[12] :

וְיוּבָן כָּל זֶה בְּהַקְדִּים מַעֲלַת הַיִּשְׂרָאֵל, עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב "רַעְיָיתִי" – פֵּירוּשׁ: פַּרְנָסָתִי[13], שֶׁ"יִשְׂרָאֵל מְפַרְנְסִין לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם"[14]. שֶׁכְּמוֹ שֶׁאָנוּ קוֹרְאִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ

---

1. מִצְוַת נְדָרִים: **שָׁם** [לִקּוּטֵי תוֹרָה] **רֵישׁ פָּרָשַׁת מַטּוֹת** [פא, א]. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר בְּ"צִיּוּנִים וְהֶעָרוֹת".

כַּמְצוּיָּן בְּסִיּוּם הַמַּאֲמָר: "כָּל זֶה מִתּוֹרָה שְׁנַת תק"ע, בְּבוֹאוֹ מִבַּרְדִיצוּב, בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ דְּחֶעמִינָאעַר". וְהוּא דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" – נִדְפַּס בְּמַאַמְרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תק"ע עַמּוּד קכג וָאֵילָךְ. וּרְאֵה גַם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה: תקס"ב חֵלֶק א עַמּוּד רלז. תקס"ד עַמּוּד קפז. תקס"ז עַמּוּד רפט. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הָעִנְיָן . . נִשְׁבַּע בַּמֶּלֶךְ עַצְמוֹ . . בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ" – עִנְיָנִים חֵלֶק ב עַמּוּד שעא וְשָׁם נִסְמָן. אוֹר הַתּוֹרָה מַטּוֹת (בַּמִּדְבָּר כֶּרֶךְ ד) עַמּוּד א'רנה וָאֵילָךְ. "שֹׁרֶשׁ מִצְוַת הַתְּפִלָּה" פְּרָקִים יט. לב. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ח עַמּוּד רלג וָאֵילָךְ. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה תשמ"ג. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כח עַמּוּד 229. שִׂיחַת שַׁבָּת פָּרָשַׁת מַטּוֹת מַסְעֵי תשמ"ח – תּוֹרַת מְנַחֵם הִתְוַוְעֲדוּיוֹת חֵלֶק ד עַמּוּד 84 וָאֵילָךְ.

2. מַטּוֹת ל, ג.

3. לָאַרִיזַ"ל פָּרָשַׁת מַסְעֵי.

4. רְאֵה סִפְרֵי רֵישׁ פָּרָשַׁת מַטּוֹת (פִּיסְקָא קנג): "מַה הֶפְרֵשׁ בֵּין נְדָרִים לִשְׁבוּעוֹת? בִּנְדָרִים – כְּנוֹדֵר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ, בִּשְׁבוּעוֹת – כְּנִשְׁבַּע בַּמֶּלֶךְ עַצְמוֹ". זֹהַר חֵלֶק ב קטו, ב רַעֲיָא מְהֵימְנָא פִּנְחָס רנה, סוֹף עַמּוּד א. יִתְרוֹ צא, ב: "כָּל הַנּוֹדֵר כְּאִילּוּ נוֹדֵר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ". וּרְאֵה שֻׁלְחָן עָרוּךְ יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רכח סָעִיף י: "אֵין פּוֹתְחִין בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם לוֹמַר: אִלּוּ הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁהָיִיתָ מֵיקֵל בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם, שֶׁהַנּוֹדֵר הוּא כְּאִילּוּ נוֹדֵר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ".

5. "פֵּירְשׁוּ בַּזֹּהַר סוֹף פֶּרֶק יִתְרוֹ [בְּרַעֲיָא מְהֵימְנָא צא, ב. מִשְׁפָּטִים קטו, ב] וּבְפָרָשַׁת פִּנְחָס דַף רנה, כִּי **הַמֶּלֶךְ** הַיְינוּ זָ"א, **וְחַיֵּי הַמֶּלֶךְ** זֶהוּ מִבִּינָה שֶׁשָּׂם שֹׁרֶשׁ הַנֶּדֶר". – אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ א עַמּוּד שיז. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה מַטּוֹת (בַּמִּדְבָּר כֶּרֶךְ ד) עַמּוּד א'רְעוּ. דְּבָרִים כֶּרֶךְ ג' עַמּוּד א'תקטו. נַ"ךְ כֶּרֶךְ א עַמּוּד שכד. כֶּרֶךְ ב עַמּוּד א'קלה.

6. וּרְאֵה גַם שַׁעַר רוּחַ הַקֹּדֶשׁ תִּקּוּן ו (יא, א).

7. נְדָרִים יד, א. וְאֵלּוּ מֻתָּרִין: "חֻלִּין שֶׁאֹכַל לְךָ" – "כִּבְשַׂר חֲזִיר", "כַּעֲבוֹדָה זָרָה", "כְּעוֹרוֹת לְבוּבִין", "כִּנְבֵלוֹת", "כִּטְרֵפוֹת", "כִּשְׁקָצִים", "כִּרְמָשִׂים", "כְּחַלַּת אַהֲרֹן" וְ"כִּתְרוּמָתוֹ" – מֻתָּר.

8. רְאֵה שֻׁלְחָן עָרוּךְ יוֹרֶה דֵּעָה רֵישׁ סִימָן רה: "עִיקַּר נֶדֶר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁיַּתְפִּיס בְּדָבָר הַנָּדוּר, כְּגוֹן שֶׁאוֹמֵר כִּכָּר זֶה עָלַי כְּקָרְבָּן". וּרְאֵה מִשְׁנֶה לְמֶלֶךְ בְּרַמְבַּ"ם רֵישׁ הִלְכוֹת נְדָרִים.

9. וּרְאֵה גַם רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת נְדָרִים פֶּרֶק א הֲלָכוֹת ז-ט: "הָאוֹמֵר פֵּירוֹת אֵלּוּ עָלַי קָרְבָּן . . הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּדּוֹר אָדָם קָרְבָּן וְיַעֲשֶׂה בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה חוֹל קָרְבָּן וְתֵאָסֵר. אֲבָל הָאוֹמֵר פֵּירוֹת אֵלּוּ עָלַי . . כִּבְשַׂר חֲזִיר . . אוֹ כִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ – הֲרֵי אֵלּוּ מוּתָּרִין וְאֵין כָּאן נֶדֶר, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּשַׂר חֲזִיר כִּבְשַׂר חֲזִיר. וּרְאֵה שֻׁלְחָן עָרוּךְ שָׁם סִימָן רה.

10. פִּנְחָס כח, ב־ד. "אֶת קָרְבָּנִי . . תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ . . אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם".

11. בְּתוֹרַת מְנַחֵם שָׁם מוֹסִיף: "בְּנוֹגֵעַ לִפְעוּלַּת הָאָדָם שֶׁמַּקְדִּישׁ הַקָּרְבָּן – שֶׁאֵין לְהַקְדִּישׁ קָרְבָּן אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְנֶדֶר – אַף שֶׁחָל עָלָיו קְדוּשַׁת קָרְבָּן, אֵין בָּזֶה הַהַגְבָּלוֹת דְּקָרְבָּן . . בְּנוֹגֵעַ לִפְעוּלַּת הָאָדָם שֶׁאוֹסֵר הַדָּבָר כְּקָרְבָּן – הֲרֵי זֶה לֹא רַק בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים שֶׁיְּכוֹלִים לְהַקְדִּישׁ וּלְהַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא גַם לְאַחֲרֵי חוּרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בִּזְמַן הַגָּלוּת, בְּחוּץ לָאָרֶץ וּבַלַּיְלָה – מוּתָּר לִנְדּוֹר".

12. מִשְׁנָה ו.

13. שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה פָּרָשָׁה א [ט], ו; יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי שִׁיר הַשִּׁירִים רֶמֶז תתקפג עַל הַפָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ט) "דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי". זֹהַר חֵלֶק ג לג, ב עַל הַפָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב) "אֲחוֹתִי רַעְיָתִי".

14. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג וַיִּקְרָא ז, ב: "יִשְׂרָאֵל מְפַרְנְסֵי לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם". יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי פְּקוּדֵּי רֶמֶז תיח: "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי (פִּנְחָס כח, ב) – כְּבָנִים הַמְפַרְנְסִים לַאֲבִיהֶם". בַּחְיֵי וַיִּקְרָא א, ט: "בְּמִדְרַשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים: "הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, טו) – פַּרְנָסָתִי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: מַה שֶּׁאַתֶּם נוֹתְנִין "לְאִשַּׁי" ["אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי"] כִּבְיָכוֹל, כְּאִלּוּ אֹתָם מְפַרְנְסִים אוֹתִי".

"רוֹעֵינוּ זוֹנֵינוּ"[15], כָּךְ הוּא אוֹמֵר עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל "רַעְיָתִי" – שֶׁמִּפַּרְנְסִין. וְיָדוּעַ דְּפַרְנָסָה כּוֹלֵל ב' דְּבָרִים בִּכְלָל: מְזוֹנוֹת, וּלְבוּשִׁים. כִּדְאִיתָא: "שָׁמִין לְפַרְנָסָה"[16], וְחָשִׁיב מְזוֹנוֹת וּלְבוּשִׁים.

וְהַיְינוּ מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[17]: "עַל ג' דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: **עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים**", כִּי:

הָעֲבוֹדָה – הֵם הַקָּרְבָּנוֹת[18], הֵם בְּחִינַת מָזוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19]: "לַחְמִי לְאִשַּׁי";

וּמִגְּמִילוּת חֲסָדִים נַעֲשֶׂה בְּחִינַת לְבוּשׁ לְמַעְלָה כִּבְיָכוֹל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "לְבוּשׁוֹ צִדְקָה"[20], "וַיַּלְבֵּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיוֹן"[21];

וְהַתּוֹרָה הִיא כּוֹלֶלֶת שְׁנֵיהֶם: שֶׁנִּקְרֵאת מָזוֹן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[22]: "לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחֲמִי", וְנִקְרֵאת לְבוּשׁ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[23]: "עוֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה", וְאוֹר זוֹ תּוֹרָה[24].

וּלְהָבִין זֶה, הִנֵּה כְּתִיב[25]: "אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ, אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם". וּלְהָבִין אֵיךְ הוּא לְבַדּוֹ כָּעֵת מֵאַחַר שֶׁעָשָׂה אֶת הַשָּׁמַיִם?

וְגַם מַה שֶּׁכָּתוּב[26] "אֲנִי הַרְיָ' לֹא שָׁנִיתִי" – אֵיךְ אֵין בְּרִיאַת כָּל הָעוֹלָמוֹת פּוֹעֵל שִׁינּוּי בּוֹ יִתְבָּרֵךְ מִקּוֹדֶם הַבְּרִיאָה לְאַחַר הַבְּרִיאָה, כְּמַאֲמָר[27]: "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא" וּ"מִשֶּׁנִּבְרָא" – בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ[28].

אַךְ הָעִנְיָן, כִּי "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם"[29], מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת שֶׁנִּתְהַוּוּ רַק מֵאוֹתִיּוֹת דִּיבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּכְלָלוּתָם הוּא דִּיבּוּר אֶחָד, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[30]: "**בְּה'** נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה", וּבְטֵילִים כְּבִיטּוּל אוֹת אַחַת לְגַבֵּי כְּלָלוּת נָפֶשׁ הַמְּדַבֶּרֶת כַּיָּדוּעַ.

וְהִנֵּה שֹׁרֶשׁ הִתְהַוּוּת הַדִּיבּוּר הוּא רַק מִבְּחִינַת הַחָכְמָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[31]: "כּוּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ", וּכְתִיב[32] "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ", שֶׁבְּחִינַת עוֹלָם הַדִּיבּוּר נִקְרָא "אֶרֶץ דַּעֲבִידַת פֵּירִין"[33] עַל יְדֵי צֵירוּפֵי אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶן שָׁמַיִם וָאָרֶץ.

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּגַשְׁמִיּוּת, כֹּחַ הִתְחַלְּקוּת הָאוֹתִיּוֹת לֶה' מוֹצָאוֹת וְצֵירוּפָן בְּכָל דִּיבּוּר וְדִיבּוּר, בְּתֵיבָה זוֹ כָּךְ וּבְזוֹ כָּךְ, הוּא עַל יְדֵי הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ.

וְהַמּוֹסֶפֶת לָזֶה, מִמַּה שֶׁהַתִּינוֹק אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר הֶגֶם שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹל וּמַחֲשָׁבָה וּמִדּוֹת לֶאֱהוֹב וְלִשְׂנוֹא – מֵחֲמַת שֶׁאֵין לוֹ בְּחִינַת חָכְמָה הַמְּחַלֶּקֶת אֶת הָאוֹתִיּוֹת וּמְצָרְפָתָן. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁית לְכָל כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְעַל כֵּן יְכוֹלָה לִהְיוֹת נִשְׁפֶּלֶת וְלִירֵד וְלִפְעוֹל מַטָּה מַטָּה עַד גַּם בִּבְחִינַת הַדִּיבּוּר, שֶׁהוּא הָאַחֲרוֹן בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לִזּוּלָתוֹ, שֶׁבִּפְנֵי עַצְמוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְדַבֵּר.

וְכִמְשֹׁל מִדּוּרָה גְּדוֹלָה שֶׁתָּאִיר גַּם בְּרִיחוּק מָקוֹם, וְכָךְ גַּם לְמַעְלָה בְּ"דְבַר ה'", יָדוּעַ דְּיֵשׁ רִיבּוּי נִבְרָאִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וְכָל אֶחָד נִבְדָּל מִמְּצִיאוּת זוּלָתוֹ, וְהַיְינוּ מֵחֲמַת שִׁינּוּיֵי הַצֵּירוּפִים שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת, שֶׁכְּפִי הִשְׁתַּנּוּת הַצֵּירוּף, שֶׁהוּא שִׁינּוּי הַחַיּוּת, כָּךְ יִשְׁתַּנֶּה מָהוּת הַנִּבְרָא; וְהִתְחַלְּקוּת אוֹתִיּוֹת הָעֶלְיוֹנִים בָּה' מוֹצָאוֹת וְצֵירוּפָן בְּכָל מַאֲמָר וּבְכָל תֵּיבָה, הוּא עַל יְדֵי חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְזֶהוּ סוֹד "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה'"[34], שֶׁסִּיבַּת רִיבּוּי הַמַּעֲשִׂים הוּא לְפִי שֶׁ"כּוּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ", שֶׁבָּהּ וְעַל יָדָהּ הוּא הַהִתְחַלְּקוּת כַּנַּ"ל. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּמִצְוֹת הָעוֹמֶר שִׁעוֹרִים פֶּרֶק א'[35].

אָמְנָם[36] מוּדַעַת זֹאת, שֶׁעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַחָכְמָה, שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר חָכְמָה וּמַדָּע בְּכָל וּבְכָל. וּבָזֹאת סָרוּ וְעָוְתוּ הַפִּלְסוֹפִים הַחוֹקְרִים עַל ה' בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְטָעוּ בָּזֶה, כִּי תֵּיאָרוּ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ מְצִיאוּת וְגֶדֶר חָכְמָה, וּקְרָאוּם חָכְמַת אֱלֹהוּת. וְגַם לֹא הוּנַח לָהֶם

---

15. נוֹסַח בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

16. כְּתוּבוֹת סח, א. וּבְפֵירוּשׁ רַשׁ"י: "הַבַּת יְתוֹמָה שֶׁבָּאת לִינָּשֵׂא, נוֹתְנִים לָהּ נְדוּנְיָא כְּפִי אוֹמֶד שֶׁאָנוּ בְּקִיאִין בְּאָבִיהָ, וַוותְרָן אוֹ קַמְצָן".

17. אָבוֹת פֶּרֶק א מִשְׁנָה ב.

18. רְאֵה פֵּירוּשׁ רַבִּי עוֹבַדְיָה בַּרְטְנוּרָא שָׁם.

19. חֻקַּת כח, ב.

20. נוֹסַח פִּיּוּט "אַתָּה הוּא אֱלֹקֵינוּ" לְיָמִים נוֹרָאִים.

21. יְשַׁעְיָה נט, יז.

22. מִשְׁלֵי ט, ה.

23. תְּהִלִּים קד, ב.

24. מִשְׁלֵי ו, כג: "וְתוֹרָה אוֹר". וּרְאֵה מְגִילָה טז, ב.

25. נְחֶמְיָה ט, ו.

26. מַלְאָכִי ג, ו.

27. עַל פִּי נוֹסַח תְּפִלַּת הַשַּׁחַר: "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם".

28. נִתְבָּאֵר בְּתַנְיָא פֶּרֶק כ. שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק ז. לְעֵיל מִצְוַת מִילָה חֵלֶק א פֶּרֶק ב. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

29. תְּהִלִּים לג, ו.

30. מְנָחוֹת כט, ב. וּרְאֵה תַּנְיָא אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ד. מִצְוַת הַקְּרָבַת וּסְפִירַת הָעוֹמֶר פֶּרֶק א – לְעֵיל כה, ב.

31. תְּהִלִּים קד, כד.

32. מִשְׁלֵי ג, יט.

33. שֶׁעוֹשָׂה פֵּירוֹת. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א יב, א בַּהִקְדָּמָה.

34. תְּהִלִּים קד, כד: "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ".

35. לְעֵיל כה, ב.

36. בְּהַבָּא לְקַמָּן רְאֵה בַּאֲרִיכוּת בְּמִצְוַת הַאֱמָנַת אֱלוֹקוּת פְּרָקִים א־ג – לְקַמָּן מד, ב.

הִתְהַוּוּת הָרִיבּוּי בַּנִּבְרָאִים מִן הָאַחְדוּת שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ יָחִיד וּמְיוּחָד.

אֲבָל בֶּאֱמֶת, בַּחֲשִׁיכָה יִתְהַלָּכוּ וְלֹא יֵדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ[37] שֶׁסִּיבַּת הַהִתְחַלְּקוּת וְהָרִבּוּי בַּנִּבְרָאִים הוּא מֵחֲמַת שִׁינּוּיֵי וְרִבּוּי הַצִּירוּפִים שֶׁל אוֹתִיּוֹת מִדּוּתָיו כַּנַּ"ל, וְשֹׁרֶשׁ הִתְחַלְּקוּתָן הוּא עַל יְדֵי הַחָכְמָה, אֲבָל עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא מְרוֹמָם וּמִתְנַשֵּׂא לְמַעְלָה מַעְלָה מִגֹּדֶר חָכְמָה, וְלֹא יוּשַׂג בְּשׁוּם חָכְמָה כְּלָל. כִּי אֲפִילּוּ עַל חָכְמָה עִילָּאָה אָמְרוּ דְּ"לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ"[38], וְהִיא שָׁוָה אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ עִם בְּחִינַת הָעֲשִׂיָּה מַמָּשׁ, וְגִילּוּי אֱלֹקוּת הוּא בִּבְחִינַת אֱמוּנָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה כַּעֲטָרָה שֶׁהִיא עַל הָרֹאשׁ.

(רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁלְּתֹאַר מְצִיאַת ה' עַל דֶּרֶךְ זֶה, זֶהוּ עִנְיַן הָאֱמֻנַּת אֱלֹהוּת שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל זֶה "לְהַאֲמִין מְצִיאוּת הָאֵל", עַל דֶּרֶךְ הַזֶּה שֶׁהוּא הַפְלָגַת מָהוּתוֹ לְמַעְלָה מִגֹּדֶר הַחָכְמָה, עַד שֶׁלֹּא יִתְּכֵן לוֹמַר "הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמֻּדָּע"[39], כִּי אֵינוֹ בְּגֹדֶר מֻדָּע כְּלָל, שֶׁלָּזֶה נִצְרָךְ בְּחִינַת אֱמוּנָה.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן לִידַע שֶׁיֵּשׁ בּוֹרֵא מַמְצִיא נִמְצָאִים, לָזֶה אֵין צָרִיךְ אֱמוּנָה, כִּי "מִבְּשָׂרִי **אֶחֱזֶה** אֱלוֹהַּ" – "אֶחֱזֶה" מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוַת אֲכִילַת מַצָּה[40], יְעוּיַּן שָׁם).

וְהוּא עִנְיַן "כֶּתֶר יִתְּנוּ לְךָ מַלְאָכִים, עִם [עַמְּךָ] יִשְׂרָאֵל כּוּ"[41]. וּמִשָּׁם הוּא הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה עִילָּאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[42]: "וְהַחָכְמָה – **מֵאַיִן** תִּמָּצֵא" – עַל יְדֵי צִמְצוּם עָצוּם.

(וְאָז יִתְּכֵן לוֹמַר "הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמֻּדָּע", בְּסוֹד הָאָרַת אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה, דְּ"אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד"[43], וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"לִקּוּטֵי אֲמָרִים"[44].

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהִסְכִּים בָּזֶה לְדִבְרֵי הָר"י[45] לִיוָא מִפְּרָאג בְּהַקְדָּמָתוֹ לְסִפְרוֹ "גְּבוּרַת ה'" – הוּבָא בְּמִצְוַת תְּפִילִּין פֶּרֶק ב'[46]).

וְהַיְינוּ[47] גַּם כֵּן עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם. כִּי יֵשׁ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת בִּלְמַעְלָה מִן הַחָכְמָה עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּמְצְאוּ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁלְּמַטָּה מִן הַחָכְמָה. וְהוּא עִנְיַן טנת"א[48] הַמְּבוֹאָר בְּכִתְבֵי הָאַרִיזַ"ל[49], שֶׁאוֹתִיּוֹת בְּמַלְכוּת עַד שֶׁטְּעָמִים בַּכֶּתֶר.

וַהֲרֵי בֶּאֱמֶת גַּם הַטְּעָמִים הֵם בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת, שֶׁהֲרֵי הֵם גַּם כֵּן צִיּוּרִים כְּמוֹהֶם; וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הַתָּגִין וְהַנְּקוּדּוֹת.

אֶלָּא שֶׁהֵם בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַיּוֹתֵר גְּבוֹהִים. שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵם בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת שֶׁבִּדְבַר ה', וְנִקְרְאוּ "מַלְכוּת" כִּי "דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן"[50]. וּלְמַעְלָה מֵהֶם הַנִּקּוּדּוֹת, עַד שֶׁהַטְּעָמִים הֵם בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן. וְלָכֵן נִקְרְאוּ "טְעָמִים" – עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב[51]: "טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ה'", שֶׁהוּא בְּחִינַת מְתִיקוּת וְנוֹעַם ה'.

וְהַיְינוּ, כִּי כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר נִקְרָאִים אוֹתִיּוֹת עַל שֵׁם הַגִּילּוּי, שֶׁבָּהֶם מִתְגַּלֶּה פְּנִימִיּוּתוֹ לְזוּלָתוֹ, מִלְּשׁוֹן "אָתָא בִּקֵּר"[52]. וְכָךְ עִנְיַן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת דְּתַעֲנוּג עֶלְיוֹן, הַיְינוּ גִּילּוּי בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג. וְלָכֵן נִקְרְאוּ "טְעָמִים", כִּי הַנְּגִינָה יֵשׁ בָּהּ תַּעֲנוּג, כְּמוֹ זַרְקָא, מַקִּיף שׁוֹפָר[53] כּוּ', שֶׁיֵּשׁ מֵהֶם נִיגּוּן וּמְתִיקוּת, שֶׁזֶּה הָיָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בְּ"שִׁיר שֶׁל יוֹם":

וְהִנֵּה בְּחִינַת תַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן הוּא מְאֹד נַעֲלֶה בַּמַּדְרֵיגָה, לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַחָכְמָה וּמִבְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת, וְהַהִתְגַּלּוּת שֶׁלּוֹ בִּלְבַד, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַטְּעָמִים, מְקַבְּלֶת הַחָכְמָה, וְהִיא הֶאָרָה מְצוּמְצֶמֶת מְאֹד.

וְזֶהוּ סוֹד "בִּיו"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא"[54], שֶׁהִיא הַחָכְמָה שֶׁנִּקְרֵאת "עֵדֶן", מְקוֹר הַ"גַּן"[55], שֶׁמִּצִּמְצוּם הָאָרַת הָעוֹנֶג הַמֵּאִיר בָּהּ עַל יְדֵי הַטְּעָמִים נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה אַחַר־כָּךְ בְּבִינָה וּבְכָל הַיּוֹ"ד סְפִירוֹת, וּמִשָּׁם [נִמְשָׁךְ] אַחַר־כַּךְ בְּבִי"ע עַל יְדֵי צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.

וְזֶהוּ סוֹד בָּ"עֵץ חַיִּים"[56], שֶׁהִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף הוּא בְּחָכְמָה, וְאַחַר־כָּךְ מֵאִיר בְּכָל הַיּוֹ"ד סְפִירוֹת עַל יְדֵי הַחָכְמָה: כִּי לוּלֵי שֶׁהָיְתָה הַהֶאָרָה מִתְלַבֶּשֶׁת בִּבְחִינַת הַחָכְמָה לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְהָכִיל אוֹרָהּ כְּלָל. הַגַּם שֶׁהִיא הֶאָרָה מְצוּמְצֶמֶת, מִכָּל מָקוֹם הִיא בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף, אֶלָּא עַל יְדֵי אֶמְצָעוּת הַחָכְמָה הֵם מְקַבְּלִים.

---

37. עַל פִּי תְּהִלִּים פב, ה: "לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ".

38. אֵין מַחֲשָׁבָה יְכוֹלָה לִתְפּוֹס בּוֹ. רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א.

39. רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב הֲלָכָה י.

40. פֶּרֶק א. לְעֵיל כב, ב.

41. נוֹסַח קְדוּשַׁת כֶּתֶר.

42. אִיּוֹב כח, יב.

43. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ג, ב.

44. תֵּנְיָא פֶּרֶק ב בַּהַגָּהָה. שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק ט בַּהַגָּהָה.

45. רַבִּי יְהוּדָה לִיוָא בֶּן בְּצַלְאֵל – הַ"מַּהַר"ל מִפְּרָאג".

46. לְעֵיל יח, א. וּבַאֲרִיכוּת בְּמִצְוַת הָאֱמֻנַּת אֱלֹקוּת פְּרָקִים ג־ה – לְקַמָּן מו, ב.

47. רְאֵה גַּם שֹׁרֶשׁ מִצְוַת הַתְּפִלָּה פֶּרֶק לב.

48. טְעָמִים, נִקּוּדּוֹת, תָּגִין, אוֹתִיּוֹת.

49. עֵץ חַיִּים שַׁעַר ה (שַׁעַר טנת"א).

50. קֹהֶלֶת ח, ד.

51. תְּהִלִּים לד, ט.

52. יְשַׁעְיָה כא, יב.

53. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית כד, א־ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה הוֹסָפוֹת נז, ד.

54. מְנָחוֹת כט, ב.

55. בְּרֵאשִׁית ב, י: "וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן".

56. שַׁעַר מז פֶּרֶק ג. וּרְאֵה תֵּנְיָא פֶּרֶק לה בַּהַגָּהָה. לְקַמָּן מצוות אַחְדוּת ה' פֶּרֶק ב.

וְזֶהוּ סוֹד שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת "לְבוּשׁ", שֶׁנִּמְשָׁכָת מִן הַחָכְמָה, וְהִיא בְּחִינַת לְבוּשׁ לְאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא מֵאִיר וּמְחַיֶּה בָּעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ סוֹד "בְּאוֹרַיְיתָא אִתְקַיֵּים עָלְמָא"[57], כִּי "עוֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה"[58] כְּתִיב, וְגַם "תּוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ"[59] וְ"עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה"[60]. וְגַם נִקְרֵאת מָזוֹן, עַל שֵׁם בְּחִינַת הָאָרַת אֵין־סוֹף הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה שֶׁהוּא חַיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת.

וּגְמִילוּת חֲסָדִים הֵן גַּם כֵּן בְּחִינַת לְבוּשִׁים, אֶלָּא שֶׁהֵם לְבוּשׁ הַחִיצוֹן, שֶׁהַמֶּלֶךְ מַלְבִּישׁוֹ כְּשֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת בַּחוּץ, כָּךְ יֵשׁ בְּחִינַת לְבוּשִׁים חִיצוֹנִים לְהָגִין עַל שֶׁפַע הָאֲלוּקוּת הַנִּמְשָׁךְ מַטָּה מַטָּה שֶׁלֹּא יִנָּקוּ מִמֶּנּוּ הַחִיצוֹנִים. וְזֶהוּ סוֹד "וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיוֹן כּוֹ"[61], "וּצְדָקָה תַּציל מִמָּוֶת"[62], "וַחֲטָאָךְ בִּצְדָקָה פְּרֹק"[63]. וְדַי לַמֵּבִין:

מצות נדרים, פרשת מטות

57. בַּתּוֹרָה מִתְקַיֵּים הָעוֹלָם. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א פט, א. חֵלֶק ב קסא, א.

58. תְּהִלִּים קד, ב.

59. מִשְׁלֵי לא, כו.

60. תְּהִלִּים פט, ג.

61. יְשַׁעְיָה נט, יז. וּרְאֵה תַּנְיָא אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ג.

62. מִשְׁלֵי י, ב.

63. דָּנִיֵּאל ד, כד.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועל ידי זה זוכה בגורל, להיות כי עובד בבחי' גורל שבנפשו שהוא בחי' העבודה בבחי' סובב בחי' אהבה דבכל מאדך, לכן ה"ה כלי לקבל חלוקת הארצות החיים מחיי החיים ששרשם ג"כ מבחי' רדל"א, כמובן מכתבי האריז"ל מענין רוחא דשדי בגוה וכמ"ש לא ידעתי נפשי שזהו מאמר כנס"י דלעילא, וגם בחי' אימא כשנק' ארץ היא ג"כ בחי' זו. ומה שנוטל חלקו וחלק חבירו זהו כל זמן שחבירו לא זכה עדיין, אבל באמת כתי' כי לא ידח וכמ"ש הרמב"ן ע"ז א"כ יקויים כמארז"ל שכל ישראל יש להם חלק. אמנם כ"ז הוא בגורל דוקא וכמ"ש בדניאל ותעמוד לגורלך, פי' הגורל הוא כשהעבודה בכל כוחות הנפש עד שמגיע למסירת הרצון להיות בבחי' רצון פשוט דבכל מאדך.

וזהו לכל אשר יקראוהו באמת דוקא, הכוונה על הרצון פשוט שהוא בחי' ולבי ער תמיד ואינה משתנה כלל, משא"כ כוחות הנפש שמשכל ולמטה עשויים להשתנות ע"י שהוא ישן כמ"ש אני ישינה שהוא בט' ספירות שבכנס"י כנ"ל. ובזה יתורץ איך הוא הקריאה שאינה של אמת, היינו כשקורא בלא רעו"ד שהוא בלא לב ולב כ"א בדרך מצות אנשים מלומדה ובקרירות, והגם שמבין בשכלו מ"מ אינו מתפעל מזה ע"י בחי' הטמטום שהוא אטום מלקבל בפנימיותו דבר חכ' כ"א בבחי' חיצוניות לבד כמו שאינו שייך לו כלל, אבל ע"י אשר יקראוהו באמת היינו בנקודת אמיתית שישנו בכאו"א אפי' בקל שבקלים שהוא בחי' הרצון כנ"ל, עי"ז הוא קרוב לכל אשר יקראוהו כו'.

קרוב ה' לכל קוראיו כו' (2)

בס"ד, ש"פ פנחס.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

ד) **וְהִנֵּה בְּאַהֲבָה**[32] יֵשׁ ב' מַדְרֵיגוֹת כְּלָלִיּוֹת:
הָא' – בְּחִינַת **אַהֲבָה בַּמַּיִם**. וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[33] "זְכוֹר אָב נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיךָ כַּמַּיִם". וְהַב' – **אַהֲבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ**[34] וְצִמְּאוֹן. (וְהֵן בְּחִינוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה).

32. וְהִנֵּה בְּאַהֲבָה: רְאֵה הֶעָרָה לְקוּנְטְרֵס עֵץ הַחַיִּים פֶּרֶק ב. וְשָׁם: תּוֹרָה אוֹר וְתוֹרַת חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "חַכְלִילִי עֵינַיִם". מִכְתָּב בְּכוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר לְאַנַ"ש בֵּילְגוֹרְיָיא (מִשְׁנַת תרצ"א) – נִדְפַּס בְּהוֹסָפָה לְקוּנְטְרֵס הֶעָבוֹדָה – וְעוֹד.]

33. נוֹסַח תְּפִלַּת גֶּשֶׁם בְּמוּסָף דִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת.

34. בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ: צָרִיךְ עִיּוּן מַה דְּלִפְעָמִים נִמְצָא – בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ – "בְּרִשְׁפֵּי" בְּבֵי"ת. אַף שֶׁבְּכָמָה מְקוֹמוֹת – וְגַם בְּקוּנְטְרֵס זֶה גּוּפָא – הוּא "בְּרִשְׁפֵּי" בְּכָ"ף. לְדוּגְמָא בַּתַּנְיָא פֶּרֶק ג, ט, ט"ז, י"ז, מ"ג, נו"ן, אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ד. שָׁם פֶּרֶק מ"ד נִמְצָאוּ ב' הַלְשׁוֹנוֹת, אֲבָל יֵשׁ לְחַלֵּק וְכַמּוּבָן לְמִעְיָין.

שֶׁבְּחֶסֶד דְּה"אַהֲבָה כַּמַּיִם" הִיא בִּבְחִינַת קֵירוּב וּדְבֵיקוּת בֶּאֱלקוּת, וְהוּא עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּהָאוֹר וְחִיּוּת הָאֱלקִי הַמִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם"[35], שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, הַיְינוּ בְּכָל נִבְרָא וְנִבְרָא בִּפְרָט, יֵשׁ אוֹר וְחִיּוּת אֱלקִי הַמְּחַיֶּה אוֹתוֹ. "וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלקֹה"[36], שֶׁכָּל אָדָם מַרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חִיּוּת הַמְּחַיֶּה אוֹתוֹ.

וּכְמוֹ כֵן הוּא בָּעוֹלָם, שֶׁנִּקְרָא "גּוּף גָּדוֹל"[37] כַּנּוֹדָע, שֶׁעַל יְדֵי טִיב הַהַשָּׂגָה וְהַהִתְבּוֹנְנוּת בָּזֶה בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת – נִרְגָּשׁ וְנִרְאֶה אֶצְלוֹ אֵיךְ **שֶׁהָעוֹלָם חַי מֵאוֹר הָאֱלקִי**; וּכְשֶׁמְּקַשֵּׁר וּמַעֲמִיק דַּעְתּוֹ בְּהָאוֹר הָאֱלקִי שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָעוֹלָם – נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ **הַיּוֹקֶר וְהָעִילּוּי דֶּאֱלקוּת** (הַיְינוּ מַה שֶׁאֱלקוּת בְּעֶצֶם הוּא עִנְיָן יָקָר וְנַעֲלֶה מְאֹד), וְעַל יְדֵי זֶה מִתְקַשֵּׁר נַפְשׁוֹ וְנִדְבַּק בְּהָאֱלקוּת, אֲשֶׁר כָּל חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ הוּא אֱלקוּת, וְאֵינוֹ חָפֵץ בִּשּׁוּם דָּבָר אַחֵר. וְתִגְדַּל הָאַהֲבָה יוֹתֵר, כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁהָאֱלקוּת הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם בִּכְלָל וְחַיֵּי נַפְשׁוֹ בִּפְרָט.

(וְנִרְאֶה, שֶׁהַכֹּל הוּא בַּמַּדְרֵיגָה אַחַת בֶּאֱלקוּת, הַיְינוּ בְּהָאֶרֶת הָאֱלקִי **הַמִּתְלַבֵּשׁ** בָּעוֹלָם. רַק דִּבְהִתְבּוֹנְנוּת **הַנַּ"ל** הוּא שֶׁמִּתְבּוֹנֵן וּמַרְגִּישׁ אֶת הָאֱלקוּת שֶׁבָּעוֹלָם; וְהִתְבּוֹנְנוּת זוֹ הִיא שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת וְהַרְגֵּשׁ הוּא אֵיךְ שֶׁהָאֱלקוּת הוּא **חִיּוּת** הָעוֹלָם בִּכְלָל **וְחִיּוּתוֹ** בִּפְרָט)

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ"[38] – "כְּלוֹמַר, מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה ה' נַפְשִׁי וְחַיֵּי הָאֲמִיתִּים, לְכָךְ "אִוִּיתִיךָ", פֵּירוּשׁ: שֶׁאֲנִי מִתְאַוֶּה וְתָאֵב לְךָ כְּאָדָם הַמִּתְאַוֶּה לְחַיֵּי נַפְשׁוֹ כו'"[39]. וְכֵן כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ כו'[40] – כָּךְ אֲנִי מִתְאַוֶּה וְתָאֵב לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, חַיֵּי הַחַיִּים הָאֲמִיתִּים, לְהַמְשִׁיכוֹ בְּקִרְבִּי עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה כו'" – וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק מ"ד.

(וְהִיתְרוֹן בְּאַהֲבָה זוֹ – שֶׁהִיא בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת יוֹתֵר, וְהִיא הַמְּבִיאָה אוֹתוֹ לְעֵסֶק הַתּוֹרָה, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא בִּפְנִימִיּוּת נַפְשׁוֹ כו'.

(וְנִרְאֶה, דְּהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּמַדְרֵיגָה גְּבוֹהָה יוֹתֵר הַרְבֵּה מִן הָאַהֲבָה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל. דְּהָאַהֲבָה דְּ"נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ" הִיא גַּם כֵּן בְּהָאֶרֶת הָאֱלקִית **שֶׁבָּעוֹלָמוֹת**; וְהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה הֲרֵי הִיא בִּבְחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת**. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק כ"ג.

וְאֶפְשָׁר,

דְּהָאַהֲבָה דְּ"נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ" הִיא גַּם כֵּן לְמַעְלָה מֵהַהָאָרָה הַנַּ"ל. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלקֶיךָ [..] כִּי הִיא חַיֶּיךָ"[41], דְּהַיְינוּ חַיֵּי הַנְּשָׁמוֹת, שֶׁזֶּהוּ מִבְּחִינַת הֲוָיָ' שֶׁבֶּאֱלקִים, בְּחִינַת סוֹבֵב שֶׁבִּמְמַלֵּא, וְהוּא בְּחִינַת הָרוֹמְמוּת שֶׁבְּמַלְכוּת כו', וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בִּדְרוּשׁ "תִּקְעוּ" עת"ר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אַחַת שָׁאַלְתִּי"[42];

וְהָאַהֲבָה "כִּבְרָא דְּאִשְׁתַּדַּל כו'"[43] הַמְבוֹאָרָה שָׁם בְּפֶרֶק מ"ד, הוּא מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁ"אַתָּה אָבִינוּ" מַמָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מַעְלָה מִמַּה שֶׁ"אַתָּה ה' נַפְשִׁי כו'", וְהַהַרְגֵּשׁ בָּזֶה הוּא בְּאוֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי, וְהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה פְּנִימִית וְעַצְמִית כו'.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ בְּעֶצֶם הֲוָיָ', שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׁם אֱלקִים שֶׁהוּא מְקוֹר חַיֵּינוּ (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן "הֲוָיָ' אֱלקֵינוּ" וְאָבִינוּ הָאֲמִיתִּי בָּרוּךְ־הוּא).

וְיֵשׁ יִתְרוֹן גַּם כֵּן בִּבְהִתְבּוֹנְנוּת הַנַּ"ל בְּהָאֱלקוּת שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה – גַּם בְּהַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, תַּכְלִית רְצוֹנוֹ הוּא בְּהָאֱלקוּת שֶׁבָּהֶם, לֹא בְּהַגַּשְׁמִי מִצַּד עַצְמוֹ.

רַק דִּבְהִתְבּוֹנְנוּת זוֹ הֲרֵי הוּא מַרְוֶה נַפְשׁוֹ בְּהַקֵּירוּב לֶאֱלקוּת, וְאֵינוֹ מֵבִיא כָּל כַּךְ לְעֵסֶק הַתּוֹרָה, וּבָזֶה יִתְרוֹן אַהֲבָה דְּ"נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ" הַמְּבִיאָה יוֹתֵר לְעֵסֶק הַתּוֹרָה כַּנַּ"ל.

וְלִהְיוֹת דְּ"תַּכְלִית הָאַהֲבָה הִיא הָעֲבוֹדָה מֵאַהֲבָה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים סוֹף פֶּרֶק מ', וְהַיְינוּ לְדָבְקָה בּוֹ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, לָזֹאת בֶּאֱמֶת צָרִיךְ לִהְיוֹת הָאַהֲבָה הַנַּ"ל דְּ"נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ"; גַּם הָאַהֲבָה דְּ"כַּמַּיִם הַפָּנִים אֶל הַפָּנִים" שֶׁבְּפֶרֶק מ"ו בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים; וְכֵן לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּהָאַהֲבָה דְּ"כִּבְרָא דְּאִשְׁתַּדַּל כו'" – שֶׁכּוּלָּן הֵן הַמְּבִיאִים לְעֵסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת מֵאַהֲבָה.

רַק שֶׁהִתְבּוֹנְנוּת וְקֵירוּב הַנַּ"ל בְּהָאֱלקוּת שֶׁבָּעוֹלָמוֹת הוּא בְּקֵירוּב יוֹתֵר אֶל הַנֶּפֶשׁ, וּבְנֶקֶל יוֹתֵר לָבוֹא לָזֶה, וְגַם זֶה פּוֹעֵל יוֹתֵר עַל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְהַחֲלִישׁוֹ, וְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ גַּם כֵּן אַהֲבָה לֶאֱלקוּת שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּסָמוּךְ.

וְעַל כֵּן תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאַהֲבָה וְקֵירוּב זֶה, וְהִיא

---

35. נְחֶמְיָה ט, ו.

36. אִיּוֹב יט, כו.

37. מוֹרֶה נְבוּכִים חֵלֶק א פֶּרֶק עב. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ט עַמּוּד 40 בְּהֶעָרָה.

38. יְשַׁעְיָה כו, ט.

39. "וּכְשֶׁהוּא חֵלֶשׁ וּמְעוּנֶּה מִתְאַוֶּה וְתָאֵב שֶׁתָּשׁוּב נַפְשׁוֹ אֵלָיו".

40. "לִישֹׁן מִתְאַוֶּה וְחָפֵץ שֶׁתָּשׁוּב נַפְשׁוֹ אֵלָיו כְּשֶׁיֵּעוֹר מִשְּׁנָתוֹ".

41. נִצָּבִים ל, כ.

42. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים עת"ר עַמּוּד כז.

43. "בָּתֵּר אֲבוֹי וְאִימֵיהּ, דְּרַחֲמִים לוֹן יַתִּיר מִגַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ וְרוּחֵיהּ כו', כִּי הֲלָא אָב אֶחָד לְכוּלָּנוּ".

מְבִיאָה אוֹתוֹ גַּם כֵּן לְעֵסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, מִפְּנֵי שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל הוּא חָפֵץ בְּעִנְיְנֵי אֲלִקּוּת, וּבִפְרָט בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, מִפְּנֵי הַיּוֹקֶר וְהַחִיּוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהֶן, שֶׁהֵן אֲלִקּוּת. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אִיתָא[44]: "כַּבְּדוּ אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן שְׁלוּחֵי, וּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ כוּ'".

וְאַחַר כָּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת אַהֲבוֹת הַנַּ"ל, אֲשֶׁר בֶּאֱמֶת, עַל יְדֵי קֵירוּב נַפְשׁוֹ לֶאֱלִקּוּת, וְעַל יְדֵי הַחֲלִישׁוּת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הַנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי הָאַהֲבָה וְהַקֵּירוּב הַנַּ"ל, הֲרֵי הוּא מוּכְשָׁר לָבוֹא לְמַדְרֵיגוֹת אַהֲבוֹת הַנַּ"ל).

44. וַיִּגַּשׁ עַל הַפָּסוּק (מז, כח) "וְאֶת יְהוּדָה". הוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא ב, א־ב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

שאלות בפסוק קרוב ה' לכל קוראיו וגו', ובפסוק דע את אלקי אביך וגו'

"קָרוֹב* ה' לְכָל קֹרְאָיו, לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בֶּאֱמֶת", דְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא קָרוֹב לְכָל מִי שֶׁקּוֹרֵא אֵלָיו, וּלְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא אוֹתוֹ בֶּאֱמֶת, דְּלִכְאוֹרָה הֲרֵי יֵשׁ בָּזֶה סְתִירָה מֵרִישָׁא דִּקְרָא לְסוֹפֵיהּ[א], דִּבְרִישָׁא דִּקְרָא אוֹמֵר דַּהֲוָיָ' קָרוֹב לְכָל מִי שֶׁקּוֹרֵא אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְאֵינוֹ אוֹמֵר בָּזֶה שׁוּם תְּנָאִים כְּלָל, וּבְסוֹפֵיהּ אוֹמֵר לְכָל מִי שֶׁקּוֹרֵא אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ בֶּאֱמֶת דַּוְקָא, אִם כֵּן הֲרֵי הוּא תְּנַאי, דִּלְמִי קָרוֹב הֲוָיָ', לְמִי שֶׁקּוֹרֵא אוֹתוֹ בֶּאֱמֶת. וְעוֹד צְרִיכִים לְהָבִין, מַה בָּא לְהוֹסִיף תֵּבַת "לְכָל קוֹרְאָיו", שֶׁהָיָה מַסְפִּיק אִם יֹאמַר "קָרוֹב הֲוָיָ' לְקוֹרְאָיו", דְּכָל מִי שֶׁקּוֹרֵא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנֵּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרוֹב אֵלָיו, וְאִם כֵּן מַהוּ "לְכָל קֹרְאָיו". אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל (בְּרָכוֹת ה, ב) "אֱמֶת זוֹ תּוֹרָה", דְּתוֹרָה נִקְרֵאת "אֱמֶת", שֶׁהִיא נִצְחִית בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם, וְעַל יְדֵי הַקְּרִיאָה בָּ"אֱמֶת" שֶׁהִיא תּוֹרָה, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרוֹב "לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בֶּאֱמֶת". וּלְהָבִין זֶה, הִנֵּה כְּתִיב "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֵפֶצָה, כִּי כָל לְבָבוֹת דּוֹרֵשׁ ה', וְכָל יֵצֶר מַחְשָׁבוֹת מֵבִין, אִם תִּדְרְשֶׁנּוּ יִמָּצֵא לָךְ, וְאִם תַּעַזְבֶנּוּ יַזְנִיחֲךָ לָעַד", דְּלִכְאוֹרָה אֵין מוּבָן מַהוּ אָמְרוֹ "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ", וְלֹא בֵּאֵר לוֹ מַה יֵּדַע, דַּהֲלֹא דַּעַת הוּא אֶחָד מִג' חֶלְקֵי הַמֹּחַ וְהַשֵּׂכֶל, וּכְמַאֲמַר "תְּלָת חֲלָלִין אִנּוּן"[ב], דִּבְרֹאשׁ הָאָדָם יֵשׁ ג' חֲלָלִים, דְּכָל חָלָל הוּא כְּמוֹ הֵיכָל וְחֵדֶר מְיֻחָד, אֲשֶׁר בֶּחָלָל הַהוּא נִמְצָא מֹחַ, דְּהַמֹּחַ הַהוּא הוּא כְּלִי אֶל הַשֵּׂכֶל כְּפִי אֹפֶן מַהוּתוֹ וְעִנְיָנוֹ שֶׁל הַהֵיכָל הַהוּא, דְּהִנֵּה כְּלָלוּת הַשֵּׂכֶל נֶחְלָק לְג' חֲלָקִים, חָכְמָה שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַשְׂכָּלָה, בִּינָה שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַשָּׂגָה, דְּחָכְמָה הוּא הַשְׂכָּלַת וְהַמְצָאַת הַשֵּׂכֶל, וּבִינָה הוּא הֲבָנַת וְהַשָּׂגַת הַשֵּׂכֶל, וְדַעַת הוּא יְדִיעַת הַשֵּׂכֶל, אִם כֵּן הוּא אֶחָד מִג' חֶלְקֵי הַשֵּׂכֶל, וְהָיָה לוֹ לְבָאֵר מַה יֵּדַע, וְלָמָּה אוֹמֵר סְתָם "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ", וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן יְדִיעָה זוֹ. וּמֵהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן מוּבָן, דְּעַל יְדֵי "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ" הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה בְּלֵב שָׁלֵם, וְלִכְאוֹרָה יְדִיעָה שֶׁהוּא הַשְׂכָּלָה וְהַשָּׂגָה וַעֲבוֹדָה שֶׁהוּא פֹּעַל הֵם רְחוֹקִים זֶה מִזֶּה. וְגַם צְרִיכִים לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן הַעֲמָקַת הַדַּעַת וּפְעֻלָּתוֹ בָּעֲבוֹדָה.

גלות מצרים קשה מאוד, כי היתה עבודת פרך בלי תועלת. תענוג האדם – בהתפשטות כוחותיו ופעולותיו.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּמִּשְׁנָה (פִּסְחִים פֶּרֶק י מִשְׁנָה ה) "בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם", דִּיצִיאַת מִצְרַיִם יֶשְׁנוֹ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם, וְהַיְנוּ דִּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ גָּלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם בְּגַשְׁמִיּוּת, כְּמוֹ כֵּן יֵשׁ גָּלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת, דְּהִנֵּה גָּלוּת מִצְרַיִם

*) נדפס בספר המאמרים – קונטרסים חלק א עמוד קה ואילך.

א. מראש הפסוק לסופו. ב. שלושה חללים הם.

הָיָה גָּלוּת מַר וְקָשֶׁה בִּמְאֹד, דִּלְבַד זֹאת שֶׁהַמִּצְרִים הֵם אֲנָשִׁים שְׁפָלִים וְנִבְזִים, עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר, אֲשֶׁר גּוּף וְעֶצֶם הַיְשִׁיבָה בֵּינֵיהֶם הוּא דָּבָר קָשֶׁה, הִנֵּה עוֹד זֹאת הֵם מָשְׁלוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְרָדוּ בָּהֶם בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים, וְכַוָּנַת הָעֲבוֹדָה לֹא הָיְתָה בִּשְׁבִיל אֵיזֶה תּוֹעֶלֶת וְתַכְלִית, דְּהִנֵּה אָנוּ רוֹאִים שֶׁלִּפְעָמִים גַּם בַּעֲבוֹדָה קָשָׁה יָכוֹל לִהְיוֹת בָּזֶה אֵיזֶה עֹנֶג, דַּהֲגַם דִּמְלָאכָה בִּכְלָל הִיא יְגִיעָה וְטִרְחָא לְגוּף הָאָדָם, וּמִכָּל מָקוֹם כַּאֲשֶׁר הָאָדָם עוֹשֶׂה אֵיזֶה מְלָאכָה כְּבֵדָה כְּמוֹ בַּעֲשִׂיַּת כְּלִי וְהַדּוֹמֶה, הֲגַם שֶׁבָּא לוֹ בִּיגִיעָה, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ עֹנֶג בָּזֶה, וְהָעֹנֶג אֵינוֹ רַק מִמַּה שֶּׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁמֵּבִיא לוֹ תּוֹעֶלֶת, שֶׁהֲרֵי הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּהְיֶה לוֹ תּוֹעֶלֶת מֵהַכְּלִי גַּם בְּלִי יְגִיעָתוֹ בְּעַצְמוֹ בַּעֲשִׂיַּת הַכְּלִי, רַק הָעֹנֶג הוּא מִמַּה שֶּׁעָשָׂה הוּא הַכְּלִי, דִּבְכָל עֲבוֹדָה וַעֲשִׂיַּת דְּבַר מָה, יֵשׁ בָּזֶה אֲצִילוּת וְהַפְרָשַׁת כֹּחַ מִכֹּחַ הָאָדָם הַפּוֹעֵל פְּעֻלָּה הַהִיא, וְהוּא כֹּחַ הַפּוֹעֵל בַּנִּפְעָל, שֶׁכֹּחַ זֶה נִשְׁאָר בְּהַכְּלִי כָּל זְמַן קִיּוּמָהּ, וְלָכֵן הֲרֵי אָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁאָדָם חָס עַל מַעֲשֵׂי יָדָיו, הֲרֵי אֵין זֶה מֵהֶעְדֵּר תּוֹעֶלֶת הַכְּלִי, דַּהֲלֹא זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת גַּם בִּכְלִי שֶׁעָשָׂה אִישׁ אַחֵר, וְטַעַם הַדָּבָר שֶׁהוּא חָס עַל הַכְּלִי הוּא לְפִי שֶׁזֶּהוּ מַעֲשֵׂי יָדָיו דַּוְקָא, וּבְטֶבַע הָאָדָם הוּא לְהִתְעַנֵּג בְּהִתְפַּשְּׁטוּת כֹּחוֹ וּבִפְעֻלּוֹתָיו, וְלָכֵן הִנֵּה גַּם בַּעֲבוֹדָה שֶׁהִיא כְּבֵדָה בְּיוֹתֵר וּבָאָה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עֹנֶג בָּזֶה. אֲבָל בַּעֲבוֹדָה וּמְלָאכָה כָּזוֹ שֶׁאֵינָהּ מְבִיאָה שׁוּם תּוֹעֶלֶת כְּלָל, הֲרֵי הִנֵּה לְבַד הַיְגִיעָה הָעֲצוּמָה וְהַטִּרְחָא הַגְּדוֹלָה, הִנֵּה זֶה צַעַר גָּדוֹל. וְהָעֲבוֹדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת מִצְרַיִם הָיָה בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָם בִּשְׁבִיל תּוֹעֶלֶת, רַק כָּל כַּוָּנַת הַמִּצְרִיִּים הָיָה בִּשְׁבִיל לַעֲבֹד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּזֶהוּ "לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם", שֶׁכָּל כַּוָּנָתָם הָיְתָה לַעֲבֹד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ שֶׁהִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה הַמְפָרֶכֶת אֶת הַגּוּף וּמְשַׁבַּרְתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּתִיב "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים בְּיָד רָמָה".

בכל יהודי – שתי נפשות, אחת נפש הבהמית שממנה באות המדות הרעות, מד' יסודות הרעים שבה: אש, רוח, מים ועפר.

וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ גָּלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם בְּגַשְׁמִיּוּת, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ גָּלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת, דְּהִנֵּה רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן אוֹמֵר בְּתַנְיָא פֶּרֶק ב בְּשֵׁם שַׁעַר הַקְּדֻשָּׁה לְהָרַב חַיִּים וִיטאַל זַ"ל, דִּלְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע יֵשׁ ב' נְשָׁמוֹת, דִּכְתִיב "וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי", אוֹמֵר "נְשָׁמוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁהֵן שְׁתַּיִם, שֶׁהֵן שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת, נֶפֶשׁ אַחַת מִצַּד הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא[ג], וְנֶפֶשׁ זוֹ הִיא הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם לְהַחֲיוֹת הַגּוּף וּכְדִכְתִיב "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא", וְנֶפֶשׁ זוֹ נִקְרֵאת "נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר", שֶׁיֵּשׁ לָהּ קֵרוּב אֶל הַבָּשָׂר וְעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא, וְלָזֹאת הִנֵּה מִנֶּפֶשׁ זוֹ דִּקְלִפָּה הִנֵּה מִמֶּנָּה בָּאוֹת כָּל הַמִּדּוֹת רָעוֹת מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת רָעִים שֶׁבָּהּ, שֶׁכָּל נִבְרָא וְנִבְרָא בֵּין אִם הוּא בַּעַל גּוּף גַּשְׁמִי וּבֵין אִם הוּא בַּעַל גּוּף רוּחָנִי כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים וּנְפָשׁוֹת, הוּא מֻרְכָּב מִד' יְסוֹדוֹת – אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עָפָר, אֶלָּא שֶׁמַּהוּת הַיְסוֹדוֹת מִשְׁתַּנָּה לְפִי מַהוּת מַעֲלַת מַדְרֵגָתָם בְּגַשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת, וְלָזֹאת הִנֵּה גַּם בְּנֶפֶשׁ הַבָּשָׂר יֵשׁ בּוֹ ד' יְסוֹדוֹת, וּמֵהֶם הֵם שֶׁבָּאִים כָּל הַמִּדּוֹת רָעוֹת, כָּל מִדָּה רָעָה מִיסוֹד הַגּוֹרֵם אוֹתָהּ, דְּכַעַס וְגַאֲוָה בָּאִים מִיסוֹד הָאֵשׁ שֶׁנִּגְבַּהּ לְמַעְלָה, דְּהִנֵּה טֶבַע הָאֵשׁ שֶׁנִּגְבַּהּ וְעוֹלֶה לְמַעְלָה, כֵּן הוּא בְּכַעַס שֶׁלְּבָבוֹ רוֹתֵחַ וְעוֹלֶה לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם, דִּבְשָׁעָה שֶׁהֵם כּוֹעֲסִים – מַרְתִּיחִים, זַיי וועֶרעֶן אוֹיפְגעֶכַאפְּט אוּן קאָכעֶן[ד], עַד שֶׁמִּפְּנֵי גֹּדֶל כַּעֲסוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּשְׁכַּח הָאָדָם כָּל שִׂכְלוֹ, עֶר וועֶרְט אוֹיס מעֶנְטְשׁ, עֶר אִיז צוּ קאָכְט וִוי אַ שְׁלעֶכְטעֶר שעֶדְלִיכעֶר בַּעַל חַיִּים[ה], וְכֵן בְּמִדַּת הַגַּאֲוָה, וואָס דעֶר מעֶנְטְשׁ גְּרוֹיְסְט זִיךְ אוֹיף דעֶם אַנְדעֶרעֶן[ו], וואָס דאָס אִיז אַלְץ פוּן דעֶם יְסוֹד הָאֵשׁ[ז] שֶׁבְּנֶפֶשׁ דִּקְלִפָּה. וְתַאֲוַת הַתַּעֲנוּגִים, דאָס וואָס דעֶם מעֶנְטְשׁעֶן גְּלוּסְט זִיךְ דִּי קעֶרְפּעֶרְלִיכעֶ פָארְגעֶניגעֶנְס[ח] הוּא מִיסוֹד הַמַּיִם שֶׁבְּנֶפֶשׁ דִּקְלִפָּה. וְהוֹלְלוּת וְלֵיצָנוּת וְהִתְפָּאֲרוּת, דאָס וואָס מעֶנְטְשׁעֶן באָרִימעֶן זִיךְ[ט] וּדְבָרִים בְּטֵלִים, וואָס דאָס אִיז אַלְץ אַזעֶלְכעֶ זאַכעֶן וואָס אֲפִלּוּ בְּעֵת עֶר טוּט דאָס אִיז דאָס אוֹיךְ גאָר נִישְׁט[י]. יֶשְׁנָם דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים אֲשֶׁר הֵם אֵיזֶה מְצִיאוּת, אֲבָל כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הֲרֵי גַּם בְּעֵת הֱיוֹתָם אֵינָם שׁוּם מְצִיאוּת כְּלָל, וְהֵם בָּאִים מִיסוֹד הָרוּחַ שֶׁבְּנֶפֶשׁ דִּקְלִפָּה, וְעַצְלוּת וְעַצְבוּת בָּאִים מִיסוֹד הֶעָפָר.

ונפש השנית – חלק אלקה ממעל ממש, ויפח באפיו נשמת חיים, ושרשה מחכמה עילאה, טהורה היא. ירידת הנשמה כמו בגלות מצרים – ירידה צורך עליה.

ג. הצד האחר (שמנגד לקדושה). ד. הם מתעוררים מתלהבים ומתלהטים. ה. הוא מאבד את אנושיותו, הוא מורתח כמו בעל חיים רע ומזיק. ו. שהאדם מתגאה על זולתו. ז. שכל זה (בא) מיסוד האש. ח. זה שלאדם מתחשק התענוגים הגשמיים. ט. זה שאנשים מתפארים. י. שהם דברים כאלו שאפילו בעת עשייתם הם "כלום".

וְנֶפֶשׁ הַשֵּׁנִית הִיא חֵלֶק אֶלֹקִה מִמַּעַל מַמָּשׁ, דִּכְתִיב "כִּי חֵלֶק הֲוָיָ' עַמּוֹ", דִּי נְשָׁמָה פּוּן אַ אִיד אִיז אַ חֵלֶק[יא] מִשֵּׁם הֲוָיָ', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים", וְ"אַתָּה נָפַחְתָּ בִּי", וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּזֹּהַר "מַאן דְּנָפַח מִתּוֹכֵיהּ נָפַח"[יב], פֵּרוּשׁ מִתּוֹכִיּוּתוֹ וּמִפְּנִימִיּוּתוֹ, שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ בְּטֶבַע בְּנֵי אָדָם דְּאִינוֹ דּוֹמֶה הוֹצָאַת הֶבֶל הַלֵּב כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּדִבּוּר אוֹ בְּקוֹל נִגּוּן, לְכְמוֹ שֶׁהוּא מוֹצִיא הֶבֶל לִבּוֹ כְּשֶׁמְּנַפֵּחַ בְּכֹחוֹ, וּבְמוּחָשׁ אָנוּ רוֹאִים שֶׁתּוֹכִיּוּת וּפְנִימִיּוּת הַחִיּוּת שֶׁבָּאָדָם מוֹצִיא בִּנְפִיחָתוֹ בְּכֹחַ, כָּךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה כְּדִכְתִיב "בְּנֵי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל", "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם", פֵּרוּשׁ כְּמוֹ שֶׁהַבֵּן נִמְשָׁךְ מִמֹּחַ הָאָב, כָּךְ כִּבְיָכוֹל נִשְׁמַת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁכָה מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּאִיהוּ חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא[יג], שֶׁהִיא חָכְמָה דַּאֲצִילוּת, וְיָדוּעַ דְּחָכְמָה דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה נִקְרֵאת "חָכְמָה יְדִיעָא", לְפִי שֶׁמַּשֶּׂגֶת בַּנִּבְרָאִים, אֲבָל חָכְמָה דַּאֲצִילוּת הִיא "לָא יְדִיעָא", שֶׁהַנִּבְרָאִים אֵינָם מַשִּׂיגִים זֹאת, וּמִשָּׁם הוּא שֹׁרֶשׁ נִשְׁמַת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אוֹמֵר "נִשְׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא", דִּטְהוֹרָה, הִיא מַעֲלַת מַדְרֵגַת הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת, וּמִשָּׁם נִסְעָה וְיָרְדָה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דִּירִידָה זוֹ הֲגַם שֶׁהִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה בִּמְאֹד, דְּהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הֲרֵי מַעֲמָדָהּ הִיא בְּגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, וְיוֹרֶדֶת לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף, הֲרֵי זֶה יְרִידָה מֵאִגְּרָא רָמָא לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא[יד], הִנֵּה בֶּאֱמֶת הֲרֵי יְרִידָה זוֹ הִיא לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה, דְּעַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה עֲלִיַּת הַנְּשָׁמָה לְמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה יוֹתֵר. אָמְנָם יְרִידָה זוֹ מַה שֶׁהַנְּשָׁמָה יוֹרֶדֶת לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית נִקְרֵאת בְּשֵׁם "גָּלוּת מִצְרַיִם", דְּמִצְרַיִם הוּא לְשׁוֹן מֵצַר וּגְבוּל, וּכְשֵׁם שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם הֲרֵי הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחוּצִים וּדְחוּקִים מֵהַמִּצְרִיִּים, כְּמוֹ כֵן הוּא גָּלוּת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת, מַה שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַגְבִּיל וּמַסְתִּיר עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְלַבֵּשׁ בְּהַנֶּפֶשׁ הַשֹּׂכְלִי וְהַטִּבְעִי בִּשְׁבִיל לְבָרְרָם וּלְזַכְּכָם, אֲבָל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מַקִּיף אֶת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִכָּל צַד וּפִנָּה, עַד שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְצַמְצֵם כָּל כָּךְ שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּקַטְנוּת וְהֶעְלֵם, וּכְמוֹ הַיּוֹשֵׁב בְּגָלוּת וְשִׁבְיָה שֶׁמִּתְצַמְצֵם וּמִתְכַּוֵּץ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת לְהִתְפַּשֵּׁט כְּלָל.

נפש הבהמית – עיקרו מדות, להימשך לדברים גשמיים, ושכלו הוא כדי להשיג אותם, וגם להצדיק את עצמו, מפני אהבת עצמו, ובפרט בעלי עסקים.

וְזֶהוּ "וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי", שֶׁהֵן ב' נְפָשׁוֹת, דְּהַנֶּפֶשׁ שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה נִקְרָא "נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִי", וְהַנֶּפֶשׁ הַשֵּׁנִי נִקְרָא "נֶפֶשׁ הָאָדָם", וּכְשֵׁם דְּיִתְרוֹן הָאָדָם עַל הַחַי הוּא בְּשִׂכְלוֹ, וּכְמַאֲמַר "אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת, בְּהֵמָה אֵין לָהּ דַּעַת", דְּבַעֲלֵי חַיִּים הֲרֵי עִקָּרָם הוּא מִדּוֹת, דְּנֶשֶׁר הוּא רַחְמָנִי וְעוֹרֵב אַכְזָרִי, וְכָל הַדַּעַת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הוּא רַק בְּהַנּוֹגֵעַ לַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָרֵי צָרְכֵי הַגּוּף, אֲבָל הָאָדָם עִקָּרוֹ שֵׂכֶל וְחָכְמָה, וְגַם עִנְיְנֵי הַגּוּף שֶׁהָאָדָם מֵכִרַח בָּהֶם הֵם בְּחָכְמָה וְשֵׂכֶל, וּכְמוֹ כֵן הוּא הַהֶכְרֵשׁ בֵּין שְׁתֵּי הַנְּפָשׁוֹת, דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית כִּשְׁמוֹ כֵּן הוּא, שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַחָמְרִיּוּת וְהַגַּשְׁמִיּוּת, שֶׁעִקָּרוֹ הוּא מִדּוֹת לְאֲהֹב וְלַחֲמֹד כָּל מַה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׂכֶל גַּם כֵּן, הִנֵּה כָּל שִׂכְלוֹ הוּא לְהִתְחַכֵּם אֵיךְ לְהַשִּׂיג כָּל חֶמְדּוֹתָיו וְתַאֲוֹתָיו וּלְהַמְצִיא תַּחְבּוּלוֹת לְהַרְבּוֹת הוֹן וְעֹשֶׁר כָּבוֹד וּגְדֻלָּה, וּלְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ בְּכָל מִינֵי הִצְטַדְּקוּת בִּשְׁבִיל לְפָאֵר מַעֲשָׂיו, וּמְהַפֵּךְ בִּזְכוּת עַצְמוֹ, דְּהִנֵּה אָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁיֵּשׁ טֶבַע בִּבְנֵי אָדָם לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ גַּם בְּמָקוֹם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין הָאֱמֶת כֵּן, וְהוּא רַק מִפְּנֵי אַהֲבָתוֹ לְעַצְמוֹ מוֹצֵא זְכוּת עַל עַצְמוֹ. וְהָרְאָיָה, דְּהִנֵּה כַּאֲשֶׁר זוּלָתוֹ עוֹשֶׂה אֵיזֶה דָּבָר לֹא טוֹב, הֲרֵי הוּא גַּם כֵּן אוֹמֵר שֶׁהוּא לֹא טוֹב, וְדָבָר זֶה עַצְמוֹ אִם הוּא עוֹשֶׂה זֹאת הוּא מוֹצֵא כַּמָּה זְכוּתִים עַל עַצְמוֹ לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ, וְהַיְנוּ דְּלֹא זוֹ בִּלְבָד שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה עַל הָאֱמֶת אֲשֶׁר חָטָא וְאָשֵׁם בַּעֲשׂוֹתוֹ דָּבָר לֹא טוֹב, הִנֵּה עוֹד עוֹשֶׂה שֶׁקֶר בְּנַפְשׁוֹ לֹאמַר כִּי צָדַק מַעֲשֵׂהוּ וְטוֹב עָשָׂה, אוֹ עַל כָּל פָּנִים מוֹצֵא זְכוּת לְעַצְמוֹ בְּטַעַם וְסִבָּה עַל אֲשֶׁר עָשָׂה דָּבָר זֶה, וְהוּא מִפְּנֵי אַהֲבַת עַצְמוֹ שֶׁהָאָדָם אוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ, לָזֹאת הִנֵּה עַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָתוֹ אֶת עַצְמוֹ, דְּכֵן הוּא בְּכָל אָדָם, וּבְמוּחָשׁ יוֹתֵר אָנוּ רוֹאִים בְּבַעֲלֵי עֲסָקִים הַמַּרְגִּילִים אֶת עַצְמָם בְּטְעָנוֹת וּמַעֲנוֹת לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמָם גַּם בְּמָקוֹם שֶׁהֵם בְּעַצְמָם יוֹדְעִים שֶׁאֵין הָאֱמֶת כֵּן, וּבֵינָם לְבֵין עַצְמָם מַצְדִּיקִים אֶת עַצְמָם בְּטְעָנָה שֶׁל הֶבֶל לֵאמֹר, וואס זָאהְל מען טאָן, מִי דָּאַרְף דָּאךְ פַּרְנָסָה[טו], וַהֲגַם שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בַּה' כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ הַזָּן וּמְפַרְנֵס, וּמִכָּל מָקוֹם מִפְּנֵי אַהֲבַת עַצְמָם הֲרֵי הֵם מִתְנַהֲגִים בְּהַנְהָגָה לֹא טוֹבָה שֶׁבָּא בְּסִבַּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

יא. נשמת היהודי היא חלק. יב. מי שנופח - מתוכו הוא נופח. יג. שהוא חכם ולא בחכמה נודעת (נתפסת). יד. מגג גבוה לבור עמוק. טו. מה לעשות, הרי צריך פרנסה.

כוונת היצה"ר לעשות רע לאדם, ומתחיל בטענות של הבל. ע"י העמקת הדעת, העבודה תהיה בלב שלם. קרוב ה' לכל קוראיו, גם מתוך צער ח"ו, וגם מרוב טוב, בגלל אלה הקוראים אותו באמת, ע"י קביעות עתים לתורה.

וְזֶהוּ גָּלוּת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת, מַה שֶּׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְהַיֵּצֶר הָרָע סוֹבְבִים וּמַקִּיפִים אֶת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וּכְשֵׁם דִּבְגָלוּת מִצְרַיִם חֲרִי עִקָּרָהּ הָיָה בִּשְׁבִיל לְעַנּוֹתָם, וְהַיְנוּ דְּכָל כַּוָּנַת הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר הַמִּצְרִיִּים עָבְדוּ בְּיִשְׂרָאֵל הוּא בְּפָרֶךְ, דְּכַוָּנָתָם הָיְתָה לִשְׁבֹּר גּוּפָם, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן בְּגָלוּת מִצְרַיִם בְּרוּחָנִיּוּת דְּכַוָּנַת הַיֵּצֶר הָרָע שֶׁמִּסִּית וּמַדִּיחַ אֶת הָאָדָם מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר הוּא בִּשְׁבִיל לַעֲשׂוֹת רָע אֶל הָאָדָם, דְּהַיֵּצֶר הָרָע הוּא מַלְאָךְ רָע, דְּכָל כַּוָּנָתוֹ הוּא לְהָרָע אֶל הָאָדָם, וְהוּא מִפְּנֵי עֶצֶם טִבְעוֹ הָרָע, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים דְּגַם בְּטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם יֵשׁ אֲנָשִׁים טוֹבִים וְאוֹהֲבִים אֶת כָּל אָדָם, וְנֶהֱנִים לַעֲשׂוֹת טוֹבָה לְזוּלָתָם, גַּם אִם הוּא אֵינוֹ מַכִּירוֹ הוּא דּוֹרֵשׁ טוֹבָתוֹ וּמִצְטַעֵר חַס וְשָׁלוֹם בְּצָרַת חֲבֵרוֹ, וְשָׂמֵחַ בְּטוּב חֲבֵרוֹ, וְיֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁהֵם רָעִים וְחַטָּאִים, כְּמוֹ אַנְשֵׁי סְדוֹם שֶׁמִּצְטַעֲרִים בְּטוֹבָתָם שֶׁל אֲחֵרִים, וְנֶהֱנִים בְּצָרָתָם חַס וְשָׁלוֹם, וְהוּא מִפְּנֵי עֶצֶם טִבְעָם הָרָע, כֵּן הוּא הַיֵּצֶר הָרָע שֶׁהוּא רָע בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ וְחָפֵץ בְּרָעַת הָאָדָם בִּכְדֵי שֶׁיַּעֲנִישׁ אוֹתוֹ, וּכְמַאֲמַר רַז"ל (בָּבָא בַּתְרָא טז) "הוּא הַשָּׂטָן, הוּא הַיֵּצֶר הָרָע, הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת", שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ הַמֵּסִית וּמַדִּיחַ אֶת הָאָדָם מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, וּמֵסִית אוֹתוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוֹת ה', וְאַחַר כָּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ מְקַטְרֵג עַל הָאָדָם עַל כָּל הַחֲטָאִים אֲשֶׁר עָשָׂה, וּמְבַקֵּשׁ אֲשֶׁר יִתְּנוּ לוֹ רְשׁוּת לַעֲנֹשׁ אֶת הָאָדָם בְּיִסּוּרִים קָשִׁים וּמָרִים רַחֲמָנָא לִצְלָן. וְהָאֹפֶן אֲשֶׁר הַיֵּצֶר הָרָע מֵסִית אֶת הָאָדָם לַעֲשׂוֹת רָע, הוּא בְּאֲמָנוּת גְּדוֹלָה, שֶׁבִּתְחִלָּה מְסִיתוֹ שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר וְשֶׁלֹּא יִלְמֹד תּוֹרָה, וְהַכֹּל בִּטְעָנוֹת שֶׁאֵין לוֹ זְמַן, שֶׁהָאֱמֶת אֵינוֹ כֵּן, וְהַרְאָיָה שֶׁעַל דְּבָרִים בְּטֵלִים יֵשׁ לוֹ זְמַן וְעַל לִמּוּד תּוֹרָה אֵין לוֹ זְמַן, וְכֹה מוֹלִיךְ אֶת הָאָדָם מִדֶּחִי אֶל דֶּחִי רַחֲמָנָא לִצְלָן, עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה שֶׁהִיא זָרָה לְגַמְרֵי. וִיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא הֲסָרַת הַמִּצַּר וְהַגְּבוּל, וְהַיְנוּ דְּהַשֵּׂכֶל שֶׁבַּמֹּחַ מֵאִיר בַּלֵּב בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת בְּפֹעַל מַמָּשׁ, וְזֶהוּ "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ", דְּעִנְיַן הַעֲמָקַת הַדַּעַת הוּא הַהִתְקַשְּׁרוּת, אַז די קאָפּ און די האַרץ זאָהלען זיין פאַר בונדעלען[טז] וְלִפְעֹל, וְאָז הוּא הָעֲבוֹדָה בְּלֵב שָׁלֵם. וְזֶהוּ פְּעֻלַּת מֹחַ הַדַּעַת, דְּהַשָּׂגָה שֶׁבַּמֹּחַ תָּבִיא בָּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל טוֹב. וְזֶהוּ "קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו", הֵן הַקּוֹרְאִים אֶל ה' מֵרֹב טוּב, וְהֵן הַקּוֹרְאִים אֶל ה' מֵרֹב צַעַר וְיִסּוּרִים חַס וְשָׁלוֹם, וְהוּא לְפִי שֶׁיֵּשׁ הַקּוֹרְאִים אוֹתוֹ בֶּאֱמֶת עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בַּתּוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁקּוֹבְעִים עִתִּים לַתּוֹרָה הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו לְהַשְׁפִּיעַ לָהֶם שֶׁפַע בְּרָכָה וְהַצְלָחָה.

ליל י"ב תמוז תר"צ

טז. שהראש והלב יהיו קשורים.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

צ. אותיות הן גילויים, ככתוב[1] "אתא בוקר", הגיע הגילוי של "בוקר". לפני "בוקר" – שורר חושך. גם לפי השיטה[2] שחושך הוא לא רק העדר האור אלא בריאה בפני עצמה, הרי חושך הוא העלם, ו"בוקר" הוא אור שהוא גילוי, "אתא בוקר" – אותיות הן גילוי.

במלים ברורות ועמוקות יותר, הפירוש של אותיות אינו גילויים כי־אם מגלים, האותיות מגלות את הגילוי, על־ידן נעשה הגילוי, כפתגם אותיות מחכימות[3]. אלא מה שאני אומר על אותיות המגלות, את הפתגם 'אותיות מחכימות', הרי זה רק בהשקפה ראשונה, שהרי 'אותיות מחכימות' היא בדרגה נעלית יותר מאותיות המגלות.

בבהירות יותר[4]: עצם מציאות המהות של אותיות הוא מה שהן מגלות, הגילוי הוא עד כמה שמציאות המהות של אותיות מגלות. על הגילוי של האותיות, שהוא מהות המהות של אותיות, שייך לומר 'אותיות מחכימות'. אך לפעמים 'אותיות מסתירות', שזהו ההפרש בין אותיות המשל לאותיות החידה. המשל מבהיר את הנמשל, המשל מגלה יותר את ההשכלה, התוכן הפנימי ונושא הענין נעשים בהירים יותר. ואילו אותיות החידה הן אותיות המסתירות, הן

1) ישעיה כא, יב.
2) ראה בזה ד"ה ויקח ד' אלקים, רצ"ח.
3) מגדול עוז הל' אישות ד, ט. של"ה הל' קריאת שמו"ת.
4) ראה ג"כ ד"ה תקעו בשופר, תש"א.

מסתירות ונועלות את כל האפשרויות של גילוי, אלא שבעצם הנעילה הן מבססות ולא רק מחזקות אלא מקיימות את כל השלימות בגילוי התוכן והנושא שהאותיות נושאות בתוכן.

להבין בעומק יותר את ה"אתא בקר", הרי לא זו בלבד שאותיות מגלות אלא שההתגלות היא אותיות. כלומר, כל ענין ודבר, גם גשמי וגם רוחני, הרי כשהענין הוא בהתגלות, נקראת ההתגלות 'אותיות'. ככתוב[5] "ואתה מרבבות קודש", ההתגלות הבאה מ"רבבות קודש" היא 'אותיות'.

המורם מכל האמור: א) אותיות הן גילויים. ב) אותיות מחכימות. ג) ההתגלות היא אותיות. ד) אותיות מגלות את הנסתר הנעלם בסגירתן.

ארבעה סוגי האותיות הם ארבעה המשרתים שהסברנו[6]: א) מעשה. ב) דיבור. ג) מחשבה. ד) נגינה. אותיות המעשה הן גולמים בולטים. את אותיות המעשה רואה כל אחד. אותיות הדיבור הן אותיות המגלות, ואותיות המחכימות. אותיות המחשבה הן מה שהתגלות היא אותיות, כפי שחסידות מסבירה את שלושת עניני המחשבה*: מעשה שבמחשבה, דיבור שבמחשבה ומחשבה שבמחשבה. אותיות הנגינה הן אותיות העליה, המעלות לדרגה עליונה יותר ובהתכללות - בסגירותן - הן מגלות את הנסתר הנעלם בעומק רוממות הנפש שלשעה אינו בגילוי, הוא אז חלק מן הנפש. על־ידי אותיות הנגינה הוא מתעלה ונכלל ברום המעלות של היכלי אור וגילוי, וקווי האור דוחים לשעה את כל הלא־טוב, ומעוררים בו את הטוב הפנימי והנעלם, שהוא טהור ובהיר, ולשעה קיימת בו התגברות הצורה על החומר.

כל אלה הם יתרון המעלה של אותיות הנגינה, גם על אותיות המחשבה במדריגתן העליונה ביותר, מחשבה שבמחשבה, שהיא מחשבת השכל. בכך נבין בעומק יותר וביתר בהירות את תשובתו של הסבא הרבי מהר"ש ב'יחידות' לחסיד ר' ישראל דובער, שיגיעה - שבעיקר היא במחשבת השכל - אינה מסירה את טמטום המוח, והעצה היא נגינה, כי נגינה היא 'משרת' של העונג והרצון, ואותיות הנגינה מגלות את הנסתר והנעלם שבכל אחד מישראל שהוא כולו טוב.

צא. רבנו הזקן תבע מחסידים עבודת הלב. הרבי האמצעי תבע מחסידים עבודת המוח. למרות שאי־אפשר לעבודת הלב בלי עבודת המוח ואי־אפשר לעבודת המוח בלי עבודת הלב, אך ההבדל הוא - מהו העיקר: רבנו הזקן הוא בעיקרו עבודת הלב, והרבי האמצעי - עבודת המוח. עבודת הלב היא בתוך ועם הלב.

תביעותיהם של רבנו הזקן והרבי האמצעי מהחסידים - וכך הם גם תביעותיהם הרוחניות של כל הרביים - אינן במשמעות של תביעה, כפי שמשתמע מפירוש המלים היבש של המלה 'תביעה', אלא תביעה של הרביים היא סיוע בעבודה בפועל.

שאלה: מה פירוש עבודה בתוך ועם הלב?

תשובה: כשישנה התפעלות הלב חסר ה'בפועל', וכאשר ישנו ה'בפועל' אין כבר התפעלות הלב. אלא, שכל זה אמור בחיצוניות הלב, ואילו בפנימיות הלב יכולים להיות יחד ההתפעלות וה'בפועל'.

צב. דובר[7] ש'ניגון מכוון' היינו: ניגון שרבי חיברו, או ניגון שרבי בחר בו, אם בבחירה פרטית, שבאותו ניגון התפלל הרבי בחול, או בשבת ובמועד, ואם בבחירה כללית, שהרבי מנגן או מורה לנגן את הניגון.

כדי להבין 'ניגון מכוון', צריכים ללמוד את החסידות של אותו רבי, אז מבינים את התוכן והנושא הפנימי של הניגון, ואז ננעלים בניגון וקיימת רשות לקוות, שאותיות הניגון יכולות לפעול את הפעולות של דחיית הלא־טוב והתגלות הנסתר הנעלם, שאותיות הנגינה צריכות לפעול. כשלא לומדים חסידות, חסרה גם התקווה לפעולתן של אותיות הנגינה - רק ניגון של התעוררות וניגון של תשובה יש בכוחם והם אכן פועלים תמיד ועל כל אחד.

צג. פירוש על ניגון, יש לנו על הניגון בן ארבע בבות של אדמו"ר הזקן[8], שהפירוש עצמו הוא תורה, לא כמו התוועדות חסידית. ההתוועדות החסידית פועלת התעוררות הלב לעבודה ופתיחת המוחין לתורה, ואילו הביאור על הניגון בן ארבע הבבות הוא עצמו תורה.

צד. ניגון הקאפעליע [ניגון המקהלה] של הרבי האמצעי הוא בן ארבע בבות - המתאימות לארבע הדרגות בסדר העבודה של הנפש האלקית שצריכה לברר את הנפש הבהמית: לדחות את הרע שבה, ולנצל את הטוב שבנפש הבהמית.

ארבע הדרגות בסדר העבודה הן: א) מהות העבודה, הכניסה במסירה ונתינה, שמתמסרים לעבודת הבירור. ב) להרגיש בפנימיות את עושר

---

5) דברים לג, ב.

6) ראה לעיל אות עג.

7) לעיל אות עד.

8) ראה "התמים" חוברת ה. עמוד נח.

השכל של ההשגה האלקית והטוב־טעם של אלקות, ואיך שעניני החומריות של הנפש הבהמית מנגדים לכך. ג) ההתעמקות בלא־טוב של חומריות והקפת הנפש הבהמית. ד) ההרגשה ש"כל הדרכים בחזקת סכנה", הפחד הנופל על עובד ה' בבירור הנפש הבהמית והסתמכותו על הסיוע מלמעלה.

כעת, כשינגנו במתינות את ניגון הקאפעליע של הרבי האמצעי, נחוש ונרגיש איך ארבע בבות הניגון מביעות את ארבע הדרגות בסדר עבודת הבירור שהנפש האלקית מבררת את הנפש הבהמית.

הבבא הראשונה של הניגון היא מבוא העבודה, הכניסה לענין. לא רק ענין באריכות אלא גם ענין שבכתב הוא בן ארבע וחמש שורות, חמשה עשר רגעים בדיבור, חמשה רגעים במחשבה, אך צריכה להיות המסירה והנתינה לענין, להקיף את הענין על כל סעיפיו וסניפיו. כשם שבענין גשמי, כשזה נוגע לאדם, אין הבדל אם הוא ענין של שבע־עשרה שעות או ענין של שבעה־עשר רגעים. הדבר נוגע לו. כך צריכה להיות ההתקשרות לענין שלומדים לפני התפילה.

הבבא השניה של הניגון היא ההרגשה הפנימית שאלקות הוא טוב, ואין די בכך לגרש את הנפש הבהמית, זקוקים לעבודה, ש"שעת צלותא שעת קרבא"[9]. צריכים לדעת שהנפש הבהמית היא חיה רעה, בהמה, כפי שהיא נקראת "נפש הבהמית", והיא מטפסת על קירות חלקים. צריכה להיות העבודה לגרש את הלא־טוב ולקנות את הטוב של כוחות הנפש הבהמית, כמו התוקף, העקשנות וכדומה, ולנצל זאת בתורה ומצוות ובעבודה שבלב.

הבבא השלישית של הניגון היא הקפת הנפש הבהמית. ה"צמח צדק" קורא לכך "להתקיף"[10], כפי שקיבל רבנו הזקן מ"המלאך" [בנו של הרב המגיד ממזריטש] דרך בעבודה ממלחמת שבע השנים, והנצחון היה שהקיפו את השונא משלושה צדדים. הענין ב'עבודה' הוא שמשתמשים בכל החג"ת כנגד מדה פרטית אחת. ההקפה היא בהתפעלות, שכן ענינו של הנפש הבהמית הוא התפעלות. הנפש הבהמית בשרשה היא משמרי האופנים, ולכן ההתפעלות משפיעה על הנפש הבהמית.

הבבא הרביעית של הניגון היא ה"לישועתך קויתי ה'"[11], מההתעסקות שהנפש האלקית מתעסקת עם הנפש הבהמית, ובאה במגע פנים בפנים עם הנפש הבהמית, ובמיוחד בהתלבשות של המברר להתלבש בלבושי המתברר, הרי שזה עלול להשפיע על המברר, ולכן צריכים לעורר את כוח הבטחון בה', דבר זה מביעה הבבא הרביעית של הניגון, בשמחה חסידית חזקה.

סעודת יום אחרון של פסח ה'תש"ג

9) הובא בלקו"ת ר"פ תצא. וראה זח"א רמ, ב. זח"ג רמג, א.
10) ראה "התמים" חוברת ג. עמוד ז.
11) בראשית מט, יח.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק י"ח – צערו של יהודי פשוט

ברוך חזר לעיר מולדתו עטור בתורה ובמידות טובות, אך היה צמא לתורה עוד ועוד. איתן היה גם בדעתו לזכך וללטש את מידותיו ולהגיע לדרגה עליונה ביראה.

אשר לתורה, ידע ברוך, עליו ללמוד יותר מפי הגאונים הגדולים. בישיבה בוויטעבסק היתה האפשרות ללמוד הרבה מפי ראשי הישיבה, רבי פלטיאל ורבי יוסף יצחק, גיסו של ברוך. ברם, באשר למעשים טובים ומדות טובות - ידע ברוך - יש ללמוד לאו דוקא אצל הלמדנים הגדולים וגדולי הדעה, כי־אם אצל יהודים המוניים, פשוטים ביותר.

בדרכי נדודיו הזדמן הרבה לברוך להגיע לחקר נשמתם של יהודים פשוטים, ורבות למד מהם. הם היוו בשבילו דוגמא חיה כיצד מסוגל בעל מלאכה פשוט להגיע לדרגה הנעלית ביותר בצדקות.

לאמיתו של דבר, לא היה צריך ברוך להזדקק לנדודיו על פני ערים ועיירות כדי להיווכח בטוהר הנשמות היהודיות הללו. עדיין היה חקוק בזיכרונו הרושם הכביר שעשה עליו יהודי, בוויטעבסק גופה, עוד בשחר ילדותו. היה זה כאשר עדיין חיו הוריו וגרו בקצה העיר, לא הרחק מן הנהר דווינה.

בשכנות לביתם, מרחק שלשה בתים, דר אברהם הדייג, אשר אנשי השכונה, ואף אנשי העיר, היו מכנים אותו בשם "אברהמ'ל שפה". כינוי זה הודבק לו משום ששפתו התחתונה היתה עבה ובולטת מן העליונה, והיתה ניכרת באדמימותה המיוחדת. פרנסתו היתה מלדייג דגים מן הנהר ומכירתם.

אברהמ'ל היה יהודי פשוט מאד. הוא לא ידע יותר מלהתפלל, ולאחר כל מאמציו, הבין בקושי את פירוש המלות של התפילות הרגילות, אלא שהיה ירא־שמים גדול. בוקר וערב היה משכים ומעריב לבית הכנסת ומתפלל בכוונה גדולה. לאחר מכן היה נשאר בבית הכנסת ומקשיב לשיעורי עין־יעקב ומדרש, או שהיה מתכנס לאחת הפינות ואומר כמה פרקי תהלים בכוונה גדולה.

בניו כבר היו למדנים, משום שאברהם הוציא כסף רב כדי למסור אותם לטובי המלמדים ומאוחר יותר לישיבה. בניו מתו על פניו בחייו והשאירו לו נכדים. אברהמ'ל גידל את נכדיו ומסר גם אותם למלמדים טובים, והתאמץ מאד שיגדלו בני תורה.

אברהם הדייג היה זהיר לא רק בדברים שבין אדם למקום, כי־אם גם בדברים שבין אדם לחברו. הוא נתן צדקה הרבה מעבר לאפשרותו.

בזיכרונו של ברוך היתה חקוקה התמונה של אברהם הדייג שהיה מופיע בשבתות הקיץ ליד חלון ביתם ומקשיב לאימו הקוראת בקול את ה"צאינה וראינה". נשי השכונה היו מתאספות בבית ומקשיבות לדברים, ואברהמ'ל, היה הגבר היחיד המאזין, היה עומד מן העבר השני של החלון ומתמוגג מקורת רוח. ידיעותיו לא היו עדיפות על של הנשים מבפנים, כך שה"טייטש־חומש" היה מתאים לו ואפילו מוסיף לו ידע.

היו אנשים שהסתכלו על אברהם ברגש של זלזול, מְלוּוֶה לעתים בחיוך, על שעליו להשתתף בשיעור החומש של הנשים. אך ברוך בילדותו חש רגש של רחמים כלפי יהודי זה, שאינו בוש ללמוד תורה מפי אשה. ברוך גם חש רגש הערכה כלפיו על להיטותו העזה לדברי תורה.

אברהמ'ל היה דג את הדגים מן הנהר, ומוכר בעצמו את סחורתו לקונים בשוק. את מה שנותר לו בשוק היה לוקח הביתה ומוכר בין השכנים בחצי־מחיר, בידעו שהם אנשים עניים. לעניים ביותר היה נותן דגים בחינם.

אירע ואברהם השאיר ביד בני ביתו את מכירת הדגים שהביא חזרה מן השוק, לאחר שהבטיח את התנהגותם על־פי דרכו, שהיא מכירת הדגים בזול ונתינה לעניים ביותר ללא כל תמורה. בטעות נלקחו אז מקונה אחד כמה פרוטות מיותרות. בין הקונים של אותו יום היה גם איכר מן החוץ שנקלע לשכונה ואיש לא הכירו.

כאשר בא אברהם ונודע לו המקרה הצטער מאד על כך, והחליט לעשות הכל כדי להחזיר לאותו אדם את מה שנלקח ממנו בטעות.

אלא שאיש לא ידע מי היה האדם הזה. בני הבית לא זכרו אם היה זה אחד מן השכנים היהודים, או שהיה זה אותו גוי שבא לקנות דגים ונעלם עם הדגים שקנה.

מיד יצא אברהמ'ל על פני השכונה להלך מבית לבית לשאול כמה שילם בעל הדגים, כדי לברר מי היה זה ש"רומה". המאמצים לא העלו דבר, כך שהכרח היה להסיק שלא היה זה אלא אותו גוי בלתי מוּכָּר.

ברם, היכן מוצאים את אותו גוי, על מנת להחזיר לו את הפרוטות המיותרות, כשאיש לא הכירו ואיש לא ידע מנין בא ולאן הלך? אברהמ'ל לא נח ולא שקט, ולא חדל ממאמציו למצוא את הגוי, אבל לא הצליח בכך.

בא, אפוא, אברהמ'ל אל רבי שניאור זלמן, אביו של ברוך, שהיה התלמיד־חכם בשכונה, והתחנן: "עוצה נא לי מה לעשות, הרי הכסף גזילה הוא בידי ואסור לי ליהנות ממנו!" היה ניכר בו שצערו גדול מאד, שהרי להשליך את הכסף ולאבדו - אסור, יודע הוא, משום "בל תשחית".

עצתו של רבי שניאור זלמן לתת את הכסף לצדקה לא מצאה חן בעיני אברהמ'ל, שכן על ידי כך יהיה שותפו של הגוי במצוה. כך נשאר אברהמ'ל במבוכתו והתלבטותו.

ברוך לא זכר מה עשה אברהם, בסופו של דבר, בפרוטות המיותרות, אך היטב זכר שאביו היה מדבר תמיד במעשה זה ומגלה הערכה רבה כלפי אותו דייג פשוט ותמים. ברוך זכר גם את דברי אביו בעניין זה, בהזכירו את מאמר חכמינו ז"ל (חולין צ"ב, א) שעמי הארץ נמשלו לעלים שבגפן הַמְגִנִים על הפירות, שהם תלמידי־החכמים. והיה מסיים: אשרי התלמיד־חכם המסגל לעצמו את התמימות וטוב־הלב של היהודים הפשוטים.

מאותו יום היה רבי שניאור זלמן מכנה את הדייג בשם "ר' אברהם", כאות הערכה.

ברוך ידע כבר מילדותו שיש לו הרבה מה ללמוד מיהודים פשוטים, ושאם עליו לשאוף תמיד לחדור יותר ויותר לעמקי ים התורה, הרי מצד שני עליו גם להתבונן לעבר היהודים הפשוטים כדי לקבל מהם מעשים טובים וטוב לבב.

ואכן היתה מחשבתו, בעזבו את וויטעבסק בשעתו, לנדוד על־פני הארץ, אשר כל כמה שיגדל בתורה - יתרועע תמיד עם יהודים פשוטים. מכאן, בין השאר, נבעה החלטתו האיתנה להשתכר תמיד את לחמו רק מיגיע כפיו.

עתה נמצא ברוך שוב בוויטעבסק, עדיין הוא רחוק מלהיות שבע רצון מעצמו, הוא לא הסתפק לא בתורה שרכש לו בימי נדודיו ולא במידות הטובות שסיגל לעצמו. הוא שאף להמשיך ולעלות בסולם ההישגים. אלא שהפעם היה יכול לעשות זאת בכוחותיו הוא. דרך חייו היתה ברורה לפניו, ואיש לא היה מצליח להניעו לנטות ממנה.

חייו של ברוך התמקדו, לכאורה, בשני עולמות שונים: עולם התורה ועולם המלאכה. ברם, לגבי ברוך היה זה עולם אחד, ורוח אחת כרכה אותם יחד.

כאשר ישב ברוך ולמד, היתה התורה בשבילו העולם בו חי. לפניו עמדו כמו חיים התנאים והאמוראים, שֶׁאִתָּם התווכח והתפלפל והתדיין כאילו היו על ידו בגופות בשר־ודם.

כשיצא לשוק, על מנת לעסוק במלאכה קשה כדי להתפרנס הימנה - היה שקוע במלאכה, לא באופן של כלאחר יד אלא כעיסוק חביב הנעשה בלב שלם מתוך ידיעה שבכך הוא משתכר כל פרוטה ביושר ובכשרות.

בקרב ברוך נוצרה, אפוא, הרמוניה מושלמת בין חייו הרוחניים ובין חייו הגשמיים, בין עולם הנפש ובין עולם החומר, בין הגוף לבין הנשמה, בין השמים לבין הארץ. הכל היה בשבילו דבר אחד שלם - חדור קדושה וטהרה.

האם הבין מי לרוחו? האם היה בכלל מישהו המסוגל לחדור לעומק נשמתו? - ברוך כלל לא היה מעוניין בהכרה, ולא רצה שמישהו יעניק לו כל תשומת לב. עד אז היה רק אדם אחד ויחיד שהצליח לרגע להסתכל בפנימיות נפשו - היה זה רבי אברהם, הגנן מליאזנא. ברם, עתה הוא רחוק מליאזנא ומרבי אברהם, שממנו למד רבות הן בתורה והן במעשים טובים.

הייפגשו דרכיהם שוב? קשה לומר שברוך חשב על כך בימים הראשונים לשובו לוויטעבסק. אמנם מתחילה היה בדעתו להגיע לבישנקוביץ, כדי ללמוד תורה אצל רבו של רבי אברהם, אך עתה כבר היתה החלטתו איתנה להישאר בוויטעבסק. היו צריכות, אפוא, דרכו של ברוך ודרכו של ר' אברהם להיות נפרדות לגמרי.

אלא שההשגחה העליונה הועידה את הדברים אחרת. אם ברוך לא חשב אז על ר' אברהם - לא שכח ר' אברהם את ברוך.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון תרפ"א

כבוד הנכבד וו"ח אי"א מוהר"ר חיים שמרי' שי'

שלום וברכה

ברוך יהי' בואו צלחה, ויעזרהו האל הטוב לקבל רוב נחת מצאצאיו ברו"ג וינהלם ויכלכלם במיכלא דמהימנותא מזונא רויחא מההוא אתר עילאה סתימא דכולא ושריא על רישא דבר נש. וזה כל האדם להדריך אנשי ביתו בדרכי התורה והמצוה ולהבינם בתעודת החיים, אשר לא ככל הגוים בית ישראל, שמאז בחר בו האלקים להיות לעם סגולה, חכמתו לא עזב ובינתו לא הסתתרה, ועם קשה ערף הוא מבלי לסוג אחור מכל מעצור בעבודת האלקים. והשי"ת יעזרהו לו ולחתנו שי' בפרנסה טובה בריוח.

יאמר נא שלום בשמי לר' יצחק שי' עפשטיין ויקבעו זמנים ללמוד יחדיו, ובד"כ ישתדל לקרב הלבבות גם מהפשוטי' לחנכם ולהדריכם בשמירת שבת ומועד וירבה להשתדל בזה, כי ישראל נמשלו לכוכבים מה הכוכב הזה אם כי איננו אור מתפשט אבל מתנוצץ תמיד, וריבוי כוכבים מאירים, ובכל אופן החושך הולך וכלה, כן עם הקודש בהקבצם במקום אחד, ונמצאו שנים שלשה בני תורה, ושוקדים על שאר אחיהם לקרבם בכל האפשרי לעוררם על חיבת התורה ואהבת המצוות, ותמיכת לומדים, וגם עניני צרכי העיר בכשרות וביהדות, הנה גם שאינם יודעי' ולומדי' תורה, בדרכם ילכו באהבה ובמישרים, ואור יהי' במושבותם ברו"ג, וירבה טובם ואשרם בזמני ונצחי.

הדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת שלח

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב שְׁלַח־לְךָ
אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה
אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם: ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם
מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים
רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: (לוי) ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם
לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר: ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן
שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי: ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:
ז לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ח לְמַטֵּה אֶפְרַיִם
הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא:
י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי: יא לְמַטֵּה יוֹסֵף
לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל
בֶּן־גְּמַלִּי: יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:
יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי: טו לְמַטֵּה גָד
גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: טז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: (ישראל) יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב
וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר: יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־
הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הֲרָפֶה
הַמְעַט הוּא אִם־רָב: יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא
יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים
אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים:
כ וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ
אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ
וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת מוצש"ק ש"פ שלח תשל"ח)

וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ (יג, כ)

הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל לְקִיחַת הַפֵּרוֹת הִיא – הֲפִיכַת פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מְשֻׁחָתִים וּמְקֻלְקָלִים מִכָּל הָאֻמּוֹת, לַפֵּרוֹת הַשַּׁיָּכִים לָעַם הַיְּהוּדִי. בְּכָךְ שֶׁנִּשְׁאֵי יִשְׂרָאֵל יִתְחַזְּקוּ וְיִקְחוּ מִפְּרִי הָאָרֶץ - יֵשׁ, אֲפוֹא, מִשּׁוּם 'פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר' לְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַהֲפִיכָתָהּ לְאֶרֶץ קְדוֹשָׁה וּטְהוֹרָה.

שני כא וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־
רְחֹב לְבֹא חֲמָת: כב וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן
וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן
שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: כג וַיָּבֹאוּ
עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכֹּול
עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים
וּמִן־הַתְּאֵנִים: כד לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּול
עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכֹּול אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים
יוֹם: כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה
וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־
פְּרִי הָאָרֶץ: כז וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־
פִּרְיָהּ: כח אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים
בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם:
כט עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי
וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל
יַד הַיַּרְדֵּן: ל וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל
לָהּ: לא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל
לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: לב וַיֹּצִיאוּ
דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ
אֹכֶלֶת יֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ
בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת: לג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים
בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן
הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם: **יד** א וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ
אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא: ב וַיִּלֹּנוּ
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ
בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ: ג וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ

אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשִׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ
לָבֵז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה: ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה: ה וַיִּפֹּל
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ו וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־
הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם: ז וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ
בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם א עמ' 103)

וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה (יג, ל)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי הַמְרַגְּלִים הֵשִׁיבוּ עַל שְׁאֵלוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וּמָה רָאָה כָּלֵב שֶׁהִשְׁתִּיקָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה דָּרַשׁ מֵהֶם לַחְקֹר אוֹדוֹת הַמִּלְחָמָה וְהַכִּבּוּשׁ ("הֶחָזָק הוּא"), וְאַחַר־כָּךְ אוֹדוֹת הָרֶוַח וְהַשֶּׂכָר ("הַשְּׁמֵנָה הִיא"), אַךְ הַמְרַגְּלִים שִׁנּוּ אֶת הַסֵּדֶר וְהִקְדִּימוּ אֶת הַשָּׂכָר ("זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ"). וּמִכֵּיוָן שֶׁשָּׂמוּ אֶת הַדָּגֵשׁ עַל הַשָּׂכָר, עֲבוֹדָה עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס - עָמַד כָּלֵב וְהִשְׁתִּיקָם.

שלישי ח אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ: ט אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם
אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר
צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם:
י וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד
יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ
יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם
הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: יב אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה
אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ
אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ: יד וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב
הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם
הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה | אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ
עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם
יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה: טו וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם
הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר: טז מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: יז וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: יח יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־
חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן
אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים:
יט סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר
נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: כ וַיֹּאמֶר
יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: כא וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא
כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ: כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים
וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: כג אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ:
כד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ
וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא
שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה: כה וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב
בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ
יַם־סוּף: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט ג עמ' שצו)

וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי (יד, יז)

אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁהַקָּבָּ"ה אָמַר לְמֹשֶׁה: הָיָה לְךָ לְעָזְרֵנִי, מִיָּד אָמַר לוֹ: וְעַתָּה יִגְדַּל גּוֹ'. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָה פּוֹעֲלִים הַגְּדֻלָּה בִּבְחִינַת 'כֹּחַ אדנ"י', הַיְינוּ שֶׁהֲעֲבוֹדָה הִיא 'צֹרֶךְ גָּבוֹהַּ'. דְּהִנֵּה כְּתִיב לְמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף, "תִּכְסֹף" מִלְּשׁוֹן תַּעֲנוּג, וְכֵיוָן שֶׁתַּעֲנוּג תְּמִידִי אֵינוֹ תַּעֲנוּג, לָכֵן רַק עַל יְדֵי עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ, שֶׁהוּא חִדּוּשׁ, נַעֲשָׂה אֲמִתִּית הַתַּעֲנוּג לְמַעְלָה.

רביעי כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
כז עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה
מַלִּינִים עָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה
מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי: כח אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי
נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן

אֶעֱשֶׂה לָכֶם: כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם
וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֵלִינֹתֶם עָלָי: ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם
בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן:
לא וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי
אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ:
לב וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: לג וּבְנֵיכֶם
יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־
זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר: לד בְּמִסְפַּר
הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם
לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים
שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי: לה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
אִם־לֹא | זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת
הַנּוֹעָדִים עָלָי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ:
לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ
וַיָּשֻׁבוּ כתיב וילונו קרי וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה
לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: לז וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים
מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה:
לח וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים
הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ: לט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד: מ וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ
אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ: מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא
תִצְלָח: מב אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא
תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: מג כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם
לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם
מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם: מד וַיִּעְפְּלוּ
לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה
לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה: מה וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי
וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־
הַחָרְמָה: **פ טו** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי
תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם:
ג וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר
אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן: ד וְהִקְרִיב
הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל
בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן: ה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין
תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: ו אוֹ
לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: ז וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין
תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 85)

עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת (יד, כז)

רַז"ל לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים 'עֵדָה'. וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ נִלְמַד דִּין זֶה מִ'עֵדָה' רָעָה דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּזֶה נִרְמָז שֶׁחֵטְא הַמְרַגְּלִים לֹא הָיָה חֵטְא בְּמוּבָן הַפָּשׁוּט, אֶלָּא טָעוּת — הֵם חָשְׁבוּ שֶׁכְּדֵי לְהַגִּיעַ לִדְבֵקוּת בַּה' יֵשׁ לְהִתְבּוֹדֵד בַּמִּדְבָּר, וְלֹא לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְהִתְעַסֵּק עִם גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁמִּצַּד גֹּדֶל מַעֲלָתָם וְדַרְגָּתָם בַּעֲבוֹדַת ה', הֲרֵי זֶה חֵטְא גָּדוֹל וְחָמוּר.

חמישי ח וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־
נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר
מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי
הַהִין: י וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־
נִיחֹחַ לַיהוָה: יא כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ
לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים:
יב כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד
כְּמִסְפָּרָם: יג כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה
לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יד וְכִי־יָגוּר
אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה
אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה:
טו הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם

לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה: טו תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ שלח תשמ"א)

וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר . . וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם (טו, יד-טז) בְּכָל פָּסוּק יֵשׁ חִדּוּשׁ. **וְכִי יָגוּר** - בְּפָרָשַׁת נְסָכִים "בִּשֵּׁר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ", כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִצְטַעֲרוּ מִכָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר לָהֶם לְאַחַר חֵטְא הַמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ; וּמִכָּיוָן שֶׁצַּעַר זֶה הָיָה גַּם לַגֵּרִים שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת חֵטְא זֶה, חָל הַצִּוּוּי גַּם עַל גֵּר. הַקָּהָל - לֹא רַק בִּנְסָכִים, אֶלָּא אַף בְּכָל הַמִּצְוֹת. חֻקַּת עוֹלָם — גַּם בְּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ לְדוֹרוֹת. **תּוֹרָה אַחַת** — לֹא רַק בַּחֻקִּים, אֶלָּא גַּם בָּעֵדוּת וּבַמִּשְׁפָּטִים.

ששי יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה: יט וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה: כ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: כא מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: כד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת: כה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם: כו וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 183)

רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה (טו, כ)

אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל עֲבוֹדָה־זָרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַחֵטְא שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה הוּא גַּם הָאֱמוּנָה שֶׁכּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֵינָם רַק כְּגַרְזֶן בְּיַד הַחוֹצֵב בּוֹ, אֶלָּא הֵם בַּעֲלֵי שְׁלִיטָה וְהַשְׁפָּעָה עַצְמִית. וּמִצְוַת חַלָּה מְבַטֶּלֶת אֱמוּנָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָדָם הַמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה מַצְהִיר בְּכָךְ שֶׁעִסָּה זוֹ, שֶׁקִּבֵּל בְּאֶמְצָעוּת כֹּחוֹת הַטֶּבַע, בָּאָה בְּעֶצֶם מֵהַקָּבָּ"ה.

שביעי כז וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת: כח וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ: כט הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה: ל וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה | בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: לא כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת | תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: פ לב וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: לג וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה: לד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס לה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: לו וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ לז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת שלח, תשי"ג)

בְּסִיּוּם פָּרָשַׁת צִיצִית, נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". עָלוּל אָדָם לַעֲשׂוֹת "חֶשְׁבּוֹן", שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה הִיא הִפּוּכָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם: הוּא נִדְרָשׁ לִשְׁמוֹר שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, וְעוֹד לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, לַמְרוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתְחָרִים גּוֹיִים, וּלְהַבְדִּיל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת. הוּא נִדְרָשׁ מִיַּד בְּקוּמוֹ מִשְּׁנָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל, וְאַחַר־כָּךְ לִלְמֹד, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן - לְהִתְפַּנּוֹת לְמִסְחָרוֹ. וּבְהָיוֹתוֹ שָׁקוּעַ כְּבָר בָּעֵסֶק, הוּא נִדְרָשׁ, בְּעֶצֶם הַיּוֹם, בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל מִסְחָר, לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה - שֶׁזֶּהוּ חֲרִי גֹּדֶל הַחֲבִיבוּת שֶׁל תְּפִלַּת מִנְחָה. בָּעֶרֶב, עָלָיו שׁוּב לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה. כֵּן הוּא נִדְרָשׁ לִזְהִירוּת בִּגְנֵבָה, גְּזֵלָה, אוֹנָאָה וְהַשָּׂגַת גְּבוּל - וּלְהֵפֶךְ מִדַּרְכֵי הַמִּסְחָר, צָפָה הֲרֵי הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ יָכוֹל הוּא לְהִתְנַהֵג עַל־פִּי תּוֹרָה, בְּשָׁעָה שֶׁהִיא הִפּוּכָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם?

לָכֵן נֶאֱמַר בְּסִיּוּם פָּרָשַׁת צִיצִית - שֶׁהֲרֵי תֹּכֶן הַצִּיצִית הוּא, כָּאָמוּר, לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, כַּנַ"ל: בְּשָׁעָה שֶׁאֵין אָדָם מִתְחַשֵּׁב בְּשׁוּם מִדִּידוֹת וְהַגְּבָלוֹת שֶׁל טַעַם וָדַעַת, וּמְקַיֵּם מִצְוֹת לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, מִתְנַהֵג עִמּוֹ גַּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמַעְלָה מֵהַגְּבָלַת הַטֶּבַע.

מפטיר לז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ (ת"י) בְּרָז, בַּסֵּתֶר שְׁלָחָם כִּי לֹא רָצָה שֶׁיֵּדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ בְּשָׁלְחוֹ מְרַגְּלִים לֵאמֹר וְכֹה אָמַר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה מוֹכֶרֶת מָזוֹן וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה לַיְלָה אֶחָד:

ב וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה לָעִיר הַזֹּאת הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנוֹ כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מְיוּחָד וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר עוֹמֵד לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ שֶׁחָשַׁךְ הַיּוֹם וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם הֲיוֹת זֶה מִקָּרוֹב יָצְאוּ כִּי תַשִּׂיגוּם: ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּמָקוֹם יוֹתֵר נִסְתָּר בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ בְּפִשְׁתִּים שֶׁהֵם עֲדַיִן בְּתוֹךְ קָנִים הָעֲרֻכוֹת הַמְסוּדָּרִים לָהּ עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל עַד הַמַּעְבְּרוֹת מְקוֹם מַעֲבַר הַיַּרְדֵּן, שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁחָזְרוּ לְעַרְבוֹת מוֹאָב וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ הַשּׁוֹעֲרִים אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם שֶׁאִם עֲדַיִן לֹא יָצְאוּ מִן הָעִיר לֹא יוּכְלוּ לָצֵאת מִשָּׁם: ח וְהֵמָּה הַמְרַגְּלִים טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם אֶצְלָם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים

שי למורא

א) מְרַגְּלִים, לִרְאוֹת מֵאֵיזֶה מָקוֹם יִכְבְּשׁוּהָ בְּקַלּוּת. חֶרֶשׁ, בִּשְׁתִיקָה, שֶׁאִישׁ לֹא יֵדַע בַּדָּבָר, רַק הֵם לְבַדָּם. וְאֶת יְרִיחוֹ, שֶׁהָיְתָה קָשָׁה לְכִבּוּשׁ כְּנֶגֶד כָּל הָאָרֶץ. אִשָּׁה זוֹנָה, מוֹכֶרֶת מִינֵי מָזוֹן. ב) לַחְפֹּר, לְרַגֵּל וּלְחַפֵּשׂ אֶת הַסְּתָרִים שֶׁבָּהּ. ד) וַתִּצְפְּנוֹ, אֶת כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מְיֻחָד. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ, שֶׁהַמְרַגְּלִים הָיוּ פִּינְחָס וְכָלֵב, וּפִינְחָס עָמַד לִפְנֵיהֶם וְלֹא רָאוּהוּ, לְפִי שֶׁהָיָה כְּמַלְאָךְ. וְרַק אֶת כָּלֵב הָיָה צָרִיךְ לְהַצְפִּין. ו) וַתִּטְמְנֵם, כִּסְּתָה אוֹתָם בְּהַטְמָנָה לְנַמְרֵי. בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ, בִּקְנֵי פִּשְׁתָּן שֶׁהֵם עֲדַיִן כְּמוֹ עֵצִים. ז) עַל הַמַּעְבְּרוֹת, כְּמוֹ עַד הַמַּעְבְּרוֹת שֶׁהוּא מְקוֹם מַעַבְרֵי הַמַּיִם שֶׁל הַיַּרְדֵּן. ט) נָמֹגוּ, נָמַסּוּ.

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום ביהושע פרק ב

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנוֹ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם: ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הָעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ח וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ

עטרת מרים

יָדַ֫עְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָ֥ה לָכֶ֖ם אֶת־הָאָ֑רֶץ וּמֵאַיִן יָדְעָה זֹאת? מִכֵּיוָן, וְכִי־נָפְלָ֤ה אֵימַתְכֶם֙ עָלֵ֔ינוּ מִפְּנֵי גְּדוּלַּתְכֶם וְרוֹמְמוּתְכֶם, וְעוֹד וְכִי נָמֹ֥גוּ כָּל־יֹשְׁבֵ֥י הָאָ֖רֶץ מִפְּנֵיכֶ֑ם מִפְּנֵי יִרְאַת הָרָע שֶׁיַּגִּיעַ לָהֶם מִכֶּם: י כִּ֣י שָׁמַ֗עְנוּ אֵ֠ת אֲשֶׁר־הוֹבִ֨ישׁ יִבֵּשׁ יְהוָ֜ה אֶת־מֵ֤י יַם־סוּף֙ מִפְּנֵיכֶ֔ם בְּצֵאתְכֶ֖ם מִמִּצְרָ֑יִם וַאֲשֶׁ֣ר עֲשִׂיתֶ֗ם לִשְׁנֵי֩ מַלְכֵ֨י הָאֱמֹרִ֜י אֲשֶׁ֨ר בְּעֵ֤בֶר הַיַּרְדֵּן֙ לְסִיחֹ֣ן וּלְע֔וֹג אֲשֶׁ֥ר הֶחֱרַמְתֶּ֖ם הִשְׁמַדְתֶּם אוֹתָֽם: יא וַנִּשְׁמַע֙ וַיִּמַּ֣ס לְבָבֵ֔נוּ וְלֹא־קָ֥מָה ע֖וֹד רֽוּחַ֣ גְּבוּרָה בְּאִ֖ישׁ מִפְּנֵיכֶ֑ם לְהִלָּחֵם כִּ֤י יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֔ם ה֖וּא אֱלֹהִים֙ בַּשָּׁמַ֣יִם מִמַּ֔עַל וְעַל־הָאָ֖רֶץ מִתָּֽחַת וּמִי יִלָּחֵם וִינַצֵּחַ אֶת הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה: יב וְעַתָּ֗ה הִשָּׁבְעוּ־נָ֤א לִי֙ בַּיהוָ֔ה כִּי־עָשִׂ֥יתִי עִמָּכֶ֖ם חָ֑סֶד כִּי עֲדַיִן לֹא עֲשִׂיתֶם לִי טוֹבָה מְאוּמָה, לָכֵן וַעֲשִׂיתֶ֨ם גַּם־אַתֶּ֜ם עִם־בֵּ֤ית אָבִי֙ חֶ֔סֶד וּנְתַתֶּ֥ם לִ֖י א֥וֹת אֱמֶֽת סִימָן אֲמִתִּי, לְמַעַן יֵדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְבַל יִשְׁלְחוּ בָּנוּ יָד: יג וְהַחֲיִתֶ֞ם אֶת־אָבִ֥י וְאֶת־אִמִּ֗י וְאֶת־אַחַי֙ וְאֶת־אַחְיוֹתַ֔י וְאֵ֖ת כָּל־אֲשֶׁ֣ר לָהֶ֑ם וְהִצַּלְתֶּ֥ם אֶת־נַפְשֹׁתֵ֖ינוּ מִמָּֽוֶת: יד וַיֹּ֣אמְרוּ לָ֣הּ הָאֲנָשִׁ֗ים נַפְשֵׁ֤נוּ תַחְתֵּיכֶם֙ לָמ֔וּת כְּדֵי לְהַצִּיל אֶתְכֶם אִ֤ם לֹ֣א תַגִּ֔ידוּ אֶת־דְּבָרֵ֖נוּ זֶ֑ה אֶת הָאוֹת שֶׁנִּתְּנָה לָךְ, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֲחֵרִים עִם בֵּית בַּחוֹמָה לְהִנָּצֵל וְהָיָ֗ה בְּתֵ֨ת יְהוָ֜ה לָ֤נוּ אֶת־הָאָ֔רֶץ וְעָשִׂ֥ינוּ עִמָּ֖ךְ חֶ֥סֶד שֶׁנִּתֵּן לָכֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת וְכָבוֹד וֶאֱמֶת בְּמַה שֶּׁנְּחַיֶּה אֶתְכֶם: טו וַתּוֹרִדֵ֥ם בַּחֶ֖בֶל בְּעַ֣ד הַחַלּ֑וֹן כִּי שַׁעֲרֵי הָעִיר סָגְרוּ כִּ֤י בֵיתָהּ֙ בְּקִ֣יר הַחוֹמָ֔ה פְּנֵי הַחַלּוֹן אֶל מִחוּץ לַחוֹמָה וּבַחוֹמָ֖ה הִ֥יא יוֹשָֽׁבֶת: טז וַתֹּ֤אמֶר לָהֶם֙ הָהָ֣רָה לֵּ֔כוּ פֶּן־יִפְגְּע֥וּ יִפְגְּשׁוּ בָכֶ֖ם הָרֹדְפִ֑ים כְּשֶׁתֵּלְכוּ עַתָּה לְדַרְכְּכֶם וְנַחְבֵּתֶ֨ם שָׁ֜מָּה תִּסָּתְרוּ בִּמְקוֹם מַחֲבוֹא שְׁלֹשֶׁת יָמִ֗ים עַ֤ד שׁ֣וֹב הָרֹדְפִ֔ים וְאַחַ֖ר תֵּלְכ֥וּ לְדַרְכְּכֶֽם: יז וַיֹּ֣אמְר֥וּ אֵלֶ֖יהָ הָאֲנָשִׁ֑ים נִהְיֶ֥ה נְקִיִּ֖ם אֲנַ֔חְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵ֥ךְ הַזֶּ֖ה אֲשֶׁ֥ר הִשְׁבַּעְתָּֽנוּ: יח הֲרֵי אָנוּ תּוֹלִים הַדָּבָר בָּךְ לַעֲשׂוֹת הָאוֹת הַזֶּה הִנֵּ֥ה אֲנַחְנוּ בָאִ֖ים בָּאָ֑רֶץ אֶת־תִּקְוַ֣ת חוּט֩ הַשָּׁנִ֨י הַזֶּ֜ה תִּקְשְׁרִ֗י בַּחַלּוֹן֙ אֲשֶׁ֣ר הוֹרַדְתֵּ֣נוּ ב֔וֹ וְאֶת־אָבִ֨יךְ וְאֶת־אִמֵּ֜ךְ וְאֶת־אַחַ֗יִךְ וְאֵת֙ כָּל־בֵּ֣ית אָבִ֔יךְ תַּאַסְפִ֥י אֵלַ֖יִךְ הַבָּֽיְתָה: יט וְהָיָ֤ה כֹּ֣ל אֲשֶׁר־יֵצֵא֩ מִדַּלְתֵ֨י בֵיתֵ֥ךְ הַח֛וּצָה דָּמ֥וֹ בְרֹאשׁ֖וֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּ֑ם וְכֹ֨ל אֲשֶׁ֨ר יִהְיֶ֥ה אִתָּךְ֙ בַּבַּ֔יִת דָּמ֣וֹ בְרֹאשֵׁ֔נוּ אִם־יָ֖ד תִּהְיֶה־בּֽוֹ: כ וְאִם־תַּגִּ֖ידִי אֶת־דְּבָרֵ֣נוּ זֶ֑ה וְהָיִ֣ינוּ נְקִיִּ֔ם מִשְּׁבֻעָתֵ֖ךְ אֲשֶׁ֥ר

שי למורא

י) הֶחֱרַמְתֶּם, הִשְׁמַדְתֶּם. יב) אוֹת אֱמֶת, סִימָן בָּרוּר שֶׁתַּכִּירוּהוּ. יז) נְקִיִּם אֲנַחְנוּ, הֲרֵי אָנוּ תּוֹלִים הַדָּבָר בָּךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הָאוֹת הַזֶּה. יח) תִּקְוַת, לְשׁוֹן קַו וְחֶבֶל. הַשָּׁנִי, הַצָּבוּעַ בְּצֶבַע אָדֹם שֶׁנִּקְרָא

כָּל־יֹשְׁבֵ֥י הָאָ֖רֶץ מִפְּנֵיכֶֽם: י כִּ֣י שָׁמַ֗עְנוּ אֵ֠ת אֲשֶׁר־הוֹבִ֨ישׁ יְהוָ֜ה אֶת־מֵ֤י יַם־סוּף֙ מִפְּנֵיכֶ֔ם בְּצֵאתְכֶ֖ם מִמִּצְרָ֑יִם וַאֲשֶׁ֣ר עֲשִׂיתֶ֗ם לִשְׁנֵי֩ מַלְכֵ֨י הָאֱמֹרִ֜י אֲשֶׁ֨ר בְּעֵ֤בֶר הַיַּרְדֵּן֙ לְסִיחֹ֣ן וּלְע֔וֹג אֲשֶׁ֥ר הֶחֱרַמְתֶּ֖ם אוֹתָֽם: יא וַנִּשְׁמַע֙ וַיִּמַּ֣ס לְבָבֵ֔נוּ וְלֹא־קָ֥מָה ע֖וֹד רֽוּחַ בְּאִ֖ישׁ מִפְּנֵיכֶ֑ם כִּ֤י יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֔ם ה֖וּא אֱלֹהִים֙ בַּשָּׁמַ֣יִם מִמַּ֔עַל וְעַל־הָאָ֖רֶץ מִתָּֽחַת: יב וְעַתָּ֗ה הִשָּׁבְעוּ־נָ֥א לִי֙ בַּיהוָ֔ה כִּי־עָשִׂ֥יתִי עִמָּכֶ֖ם חָ֑סֶד וַעֲשִׂיתֶ֨ם גַּם־אַתֶּ֜ם עִם־בֵּ֤ית אָבִי֙ חֶ֔סֶד וּנְתַתֶּ֥ם לִ֖י א֥וֹת אֱמֶֽת: יג וְהַחֲיִתֶ֞ם אֶת־אָבִ֣י וְאֶת־אִמִּ֗י וְאֶת־אַחַי֙ וְאֶת־אַחְיוֹתַ֔י וְאֵ֖ת כָּל־אֲשֶׁ֣ר לָהֶ֑ם וְהִצַּלְתֶּ֥ם אֶת־נַפְשֹׁתֵ֖ינוּ מִמָּֽוֶת: יד וַיֹּ֣אמְרוּ לָ֣הּ הָאֲנָשִׁ֗ים נַפְשֵׁ֤נוּ תַחְתֵּיכֶם֙ לָמ֔וּת אִ֤ם לֹ֣א תַגִּ֔ידוּ אֶת־דְּבָרֵ֖נוּ זֶ֑ה וְהָיָ֗ה בְּתֵ֨ת יְהוָ֥ה לָ֨נוּ֙ אֶת־הָאָ֔רֶץ וְעָשִׂ֥ינוּ עִמָּ֖ךְ חֶ֥סֶד וֶאֱמֶֽת: טו וַתּוֹרִדֵ֥ם בַּחֶ֖בֶל בְּעַ֣ד הַחַלּ֑וֹן כִּ֤י בֵיתָהּ֙ בְּקִ֣יר הַחוֹמָ֔ה וּבַחוֹמָ֖ה הִ֥יא יוֹשָֽׁבֶת: טז וַתֹּ֤אמֶר לָהֶם֙ הָהָ֣רָה לֵּ֔כוּ פֶּן־יִפְגְּע֥וּ בָכֶ֖ם הָרֹדְפִ֑ים וְנַחְבֵּתֶ֨ם שָׁ֜מָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִ֗ים עַ֤ד שׁ֣וֹב הָרֹדְפִ֔ים וְאַחַ֖ר תֵּלְכ֥וּ לְדַרְכְּכֶֽם: יז וַיֹּ֣אמְר֥וּ אֵלֶ֖יהָ הָאֲנָשִׁ֑ים נִהְיֶ֥ה נְקִיִּ֖ם אֲנַ֔חְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵ֥ךְ הַזֶּ֖ה אֲשֶׁ֥ר הִשְׁבַּעְתָּֽנוּ: יח הֲרֵי אָנוּ תּוֹלִים הַדָּבָר בָּךְ לַעֲשׂוֹת הָאוֹת הַזֶּה הִנֵּ֥ה אֲנַחְנוּ בָאִ֖ים בָּאָ֑רֶץ אֶת־תִּקְוַ֣ת חוּט֩ הַשָּׁנִ֨י הַזֶּ֜ה תִּקְשְׁרִ֗י בַּחַלּוֹן֙ אֲשֶׁ֣ר הוֹרַדְתֵּ֣נוּ ב֔וֹ וְאֶת־אָבִ֨יךְ וְאֶת־אִמֵּ֜ךְ וְאֶת־אַחַ֗יִךְ וְאֵת֙ כָּל־בֵּ֣ית אָבִ֔יךְ תַּאַסְפִ֥י אֵלַ֖יִךְ הַבָּֽיְתָה: יט וְהָיָ֤ה כֹּ֣ל אֲשֶׁר־יֵצֵא֩ מִדַּלְתֵ֨י בֵיתֵ֥ךְ הַח֛וּצָה דָּמ֥וֹ בְרֹאשׁ֖וֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּ֑ם וְכֹ֨ל אֲשֶׁ֨ר יִהְיֶ֥ה אִתָּךְ֙ בַּבַּ֔יִת דָּמ֣וֹ בְרֹאשֵׁ֔נוּ אִם־יָ֖ד תִּהְיֶה־בּֽוֹ: כ וְאִם־תַּגִּ֖ידִי אֶת־דְּבָרֵ֣נוּ זֶ֑ה וְהָיִ֣ינוּ נְקִיִּ֔ם מִשְּׁבֻעָתֵ֖ךְ אֲשֶׁ֥ר הִשְׁבַּעְתָּֽנוּ:

עטרת מרים

כא וַתֹּאמֶר כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם דֶּרֶךְ הָהָר וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן: כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמְּצֹאוֹת אוֹתָם מַה שֶּׁקָּרָה לָהֶם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ תַּכְלִית הַדָּבָר הוּא כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

שי למורא

"שני". כג) וַיַּעַבְרוּ, עָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. כד) כִּי נָתַן ה' בְּיָדֵנוּ, מִזֶּה שֶׁרָאוּ שֶׁהִצִּילָם ה' בְּדֶרֶךְ נֵס.

הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן: כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמְּצֹאוֹת אוֹתָם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

טז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי
רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי
מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם
קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: (לוי) ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ה וַיְדַבֵּר
אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם
מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ז וּתְנוּ־בָהֶן | אֵשׁ וְשִׂימוּ
עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:
(ישראל) ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי:
ט הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־
עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם:
י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ
וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה: יא לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ
הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי כתיב תלונו
קרי תַלִּינוּ עָלָיו: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן
וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה: יג הַמְעַט
כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ
בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

המשך ביאור למס' שבת ליום חמישי עמ' ב

רצונו שינוח אזי אין רצונו לכאן, ואם רצונו לכאן אזי אין רצונו לכאן. כלומר, אם רצונו שינוח החפץ בסוף ארבע אמות ברשות הרבים, אינו רוצה שינוח מיד ביציאתו לרשות הרבים ואין אומרים על כך קלוטה כמי שהונחה, ונמצא שלא נעשית עקירה בתחילת רשות הרבים, ואין לחייבו משום מעביר. וכל הזריקה היא הוצאה ארוכה, וחייב רק על הוצאה. ואם רצונו שינוח מיד ביציאתו לרשות הרבים, אינו רוצה שינוח בסוף ארבע אמות ברשות הרבים, נמצא שמה שעבר החפץ ארבע אמות ברשות הרבים אינו מדעתו, ואין לחייבו על ההעברה. ומכל מקום חייב על ההוצאה, שהרי מחשבתו היתה להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ומחשבה זאת נתקיימה. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ רב אשי לרבינא, מדובר **בְּאוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה תָּנוּחַ**, וכיון שלא איכפת לו, יש כאן קיום מחשבה גם בהנחה ביציאה לרשות הרבים וגם בהנחה לאחר שעבר ארבע אמות, ואפשר לחייבו גם על ההעברה.

הגמרא דנה מה דין הזורק חפץ והתכוין שינוח במקום אחד, והחפץ נח במקום אחר. מביאה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – דין פשוט הוא, שאם **נִתְכַּוֵּון לִזְרוֹק** חפץ ברשות הרבים **שְׁמֹנֶה** אמות **וְזָרַק אַרְבַּע** אמות, כלומר שנח לפני המקום שרצה שינוח שם, **חֲרֵי** הוא כמי **שכְּתַב** 'שֵׁם' מִ'שִׁמְעוֹן' – שנתכוין לכתוב שמעון וכתב האותיות 'שמ', וחייב. שכשם ששנינו (להלן קג.) שחייב בכתיבת אותיות אלו אף שהיתה כוונתו לכתוב תיבה בת חמש אותיות, מפני ש'שמ' היא מלה בפני עצמה, כמו כן הזורק ארבע אמות חייב אף שהיתה כוונתו לזרוק שמונה, מפני שיש בזריקתו שיעור העברה.

מסתפקת הגמרא: אבל אם **נִתְכַּוֵּון לִזְרוֹק אַרְבַּע** אמות **וְזָרַק שְׁמֹנֶה** אמות, **מַהוּ** – מה הדין, **מִי אָמְרִינַן הָא אַפִּיק לֵיהּ** – האם אנו אומרים, הרי העביר את החפץ ארבע אמות ונתקיימה מחשבתו, וחייב, **אוֹ דִּילְמָא הֵיכָא דְּבָעֵי הָא לֹא נָח** – או שמא החפץ לא נח במקום שרצה, ולא נתקיימה מחשבתו, ופטור.

הגמרא פושטת את הספק, ואף חוזרת בה מהדין הפשוט שהזכירה תחילה. פושטת הגמרא: **וְלָאו** הֵיינוּ **דְּאָמַר** לֵיהּ **רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי** – האם אין זה דומה למה ששאל רבינא את רב אשי [לעיל], איך אפשר לחייב משום מעביר ארבע אמות ברשות הרבים את הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים ועבר ארבע אמות ברשות הרבים, הרי אם רצונו שינוח החפץ בסוף ארבע אמות, אין רצונו שינוח מיד ביציאתו, ואם רצונו שינוח ביציאתו אין רצונו לאחר ארבע אמות, ובין כך ובין כך אין לחייבו על ההעברה, וכמו שהתבאר לעיל. **וְאָמַר** לֵיהּ רב אשי לרבינא שאפשר לחייבו רק **בְּאופן שאוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה תָּנוּחַ**, שכיון שלא איכפת לו בשתי ההנחות, נחשב שבשתיהן נתקיימה מחשבתו. ומבואר בדבריהם שאין לחייב את הזורק אלא אם נח החפץ במקום שכוונתו היתה שינוח שם, אבל אם נח במקום אחר אינו חייב, ואם כן בין אם נתכוין לזרוק שמונה וזרק ארבע ובין אם נתכוין לזרוק ארבע וזרק שמונה אינו חייב. **וּדְקָאָמְרַת חֲרֵי כָּתַב שֵׁם מִשִּׁמְעוֹן** – ומה שאמרת שפשוט שהמתכוין לזרוק שמונה וזרק ארבע דומה לכותב 'שמ' מ'שמעון' שחייב אף שהתכוין לעשות מלאכה בשיעור גדול יותר, יש להקשות, **מִי דָּמֵי** – האם דומה הדבר, **הָתָם** – שם, שכתב 'שמ' מ'שמעון', כל **כַּמָּה דְּלֵא כָּתִיב שֵׁם לֵא מִכְּתִיב לֵיהּ שִׁמְעוֹן** – כל עוד שלא כתב את האותיות 'שמ' אינו יכול לכתוב את המלה 'שמעון', ואם כן, התכוין לכתוב את האותיות 'שמ' ונתקיימה מחשבתו, וכיון שיש שם אדם באותיות אלו הרי זו מלאכה וחייב, אבל **הָכָא** – כאן, שהתכוין לזרוק שמונה וזרק ארבע, **וכי כַּמָּה דְּלֵא זָרִיק אַרְבַּע לֵא מִיזְדְּרִקִי לֵיהּ תַּמְנֵי** – וכי כל שאינו זורק ארבע אינו יכול לזרוק שמונה, כלומר, האם אינו יכול לזרוק שמונה בלי שינוח החפץ אחרי ארבע אמות, וכיון שאינו רוצה שינוח החפץ אחרי ארבע אמות הנחה זו אינה גורמת לחיוב, כיון שלא נתקיימה בה מחשבתו.

הגמרא דנה בענין הזורק מרשות הרבים לרשות הרבים דרך רשות היחיד, לענין העברת ארבע אמות ברשות הרבים: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הַזּוֹרֵק** חפץ **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים** אחת **לִרְשׁוּת הָרַבִּים** אחרת, **וּרְשׁוּת הַיָּחִיד כָּאֶמְצַע**, אם עבר החפץ **אַרְבַּע אַמּוֹת** ברשות הרבים, **חַיָּיב**, ואף אם עבר שתי אמות ברשות הרבים אחת ושתי אמות ברשות הרבים אחרת,

פרק ב משנה ח

רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַּאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, אַל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לְכָךְ נוֹצַרְתָּ.

נקודות משיחות קודש

לכאורה יש להקשות: על תלמידיו של הלל הזקן נאמר בגמרא[1] "גדול שבכולן - יונתן בן עוזיאל; קטן שבכולם - רבן יוחנן בן זכאי". ולכאורה, הן אמת שגדלותו בתורה של רבן יוחנן בן זכאי היתה עצומה, ש"לא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכה ואגדה.. דבר גדול ודבר קטן"[2], אבל מכל־מקום לפי ערך תלמידי הלל היה "קטן שבכולם"; מדוע אם־כן נאמר כאן רק מה ש"רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל.." ולא הובאה שום מימרא מרבי יונתן בן עוזיאל, שהיה גדול תלמידיו של הלל ?!

ויש לומר שזהו בהתאם לכללות ענין מסכת אבות, המתחילה ב"משה קיבל תורה מסיני ומסרה.. מסרוה לאנשי כנסת הגדולה; הם אמרו.. והעמידו תלמידים הרבה"; כלומר, סגנון המסכת הוא של מימרות תנאים, מקבלי התורה, שהמשיכו בהעברת המסורה לדורות הבאים אחריהם.

על־פי זה יש לומר שבמסכת זו הובאו אך ורק דברי התנאים שענינם היה מסירת התורה. אף־על־פי שהיו תנאים גדולים מהם, שלימודם היה באופן נפלא ביותר, מכל־מקום דבריהם לא הובאו מכיון שלא היו שייכים לענין מסירת התורה.

על יונתן בן עוזיאל מסופר בגמרא[3] ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף", ומבואר בתוספות[4] שזהו משום "שהדברים שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש". מזה מובן גודל ההפלאה של לימודו - שמצד אחד היה נפלא ביותר, אך מצד שני, מטעם זה גופא לא היה שייך להעברת התורה לאחרים ובוודאי לא לכלל ישראל.

לעומתו, רבן יוחנן בן זכאי ענינו היה העברת התורה לאחרים, כמבואר בגמרא[5] ש"ארבעים שנה לימד", וכמסופר עליו עוד[6], שביקש ממלך רומי "תן לי יבנה וחכמיה", שבזה הבטיח את המשך קיום ולימוד התורה בעם ישראל כולו.

ולכן במסכת אבות (שענינה כאמור מסירת התורה לישראל) הובאו דברי רבי יוחנן בן זכאי שקיבל מהלל (ולא דבריהם של תלמידים אחרים).

(שיחות קודש תנש"א - פרשת שלח)

צריך להבין: א. משמעות הלשון "תורה הרבה" היא שהלימוד הוא יותר מהמתחייב, ואם כן מדוע נאמר "כי לכך נוצרת" (הלוא - אם הוא נוצר "לכך" סימן שמחוייב בזה, ובמה זה "הרבה")? ב. הלשון "תורה הרבה" סתום הוא - ומדוע לא נתפרש מהו שיעור החיוב ומהו "הרבה"?

והביאור בזה:

על בעל המאמר - רבן יוחנן בן זכאי - מצאנו שלמד תורה ארבעים שנה[7]. ארבעים שנה הוא מספר השנים הדרוש לקבלת סמיכה להורות הלכה[8]. לפי זה יוצא שבארבעים שנות לימודו הגיע רבן יוחנן בן זכאי לשלימות מסויימת בלימוד התורה ("בן ארבעים לבינה"[9]) וכל מה שלמד לאחר מכן (כמו שאמרו עליו[10] ש"לא הלך ארבע אמות בלא תורה") היה למעלה מאותה שלימות.

ויש לומר שכן הוא גם במשנתנו - החיוב הוא ללמוד ולהגיע להוראה ומה שמעבר לזה נקרא "תורה הרבה".

זהו שאמר רבן יוחנן בן זכאי "אם למדת תורה הרבה", דהיינו לימוד מהסוג והדרגה שהוא בעצמו עסק בו - "אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת".

ההבדל בין "בריאה" ל"יצירה" הוא ש"בריאה" היא עצם התהוות המציאות, ואילו "יצירה" זו הצורה שבאה כדבר נוסף על עצם המציאות.

בלימוד תורה החילוק בין בריאה ליצירה הוא כדלהלן: מצד ה"בריאה" - עצם (התהוות) מציאות שכל האדם - אזי כאשר הוא מגיע להוראה, לאחר הלימוד של ארבעים שנה, נשלמה מטרת בריאתו. אך לגבי "יצירה" - הצורה של המציאות - אין לדבר סוף ואפשר להוסיף וללמוד תורה עוד ועוד.

זהו אם־כן פירוש משנתנו: גם "אם למדת תורה הרבה" - למדת תורה במידה כזו שזכית והגעת להוראה, כלומר, השלמת את מטרת בריאתך; "אל תחזיק טובה לעצמך - כי לכך נוצרת"; מצד ענין ה"יצירה" שבך (תוספת הצורה), מוטל עליך להוסיף עוד ועוד בלימוד התורה, בלי הגבלה.

(תורת־מנחם - התוועדויות תשמז, כרך ד, עמ' 150)

---

1) סוכה כח, א. 2) בגמרא שם. 3) שם. 4) ד"ה כל עוף. 5) סנהדרין מא, א. 6) גיטין נו, ב. 7) סנהדרין מא, א. 8) ראה סוטה כב, ב. 9) להלן פרק ה משנה כב. 10) סוכה כח, א.

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח באה"ק (בהעלותך בחו"ל) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:36	05:36	08:25	08:26	09:06	09:07	10:19	10:19	13:15	13:16	19:43	19:46	20:13	20:16	19:26	20:28
חיפה (ק)	05:32	05:31	08:21	08:21	09:03	09:04	10:17	10:17	13:15	13:16	19:50	19:52	20:17	20:20	19:22	20:32
ירושלים (ק)	05:33	05:33	08:23	08:23	09:04	09:04	10:17	10:17	13:13	13:15	19:48	19:51	20:13	20:16	19:11	20:28
תל אביב (ק)	05:34	05:34	08:24	08:24	09:05	09:06	10:18	10:19	13:15	13:17	19:46	19:48	20:16	20:18	19:28	20:30
אוסטריה, וינה (ק)	04:55	04:54	07:40	07:38	08:52	08:52	10:14	10:14	13:33	13:35	20:52	20:56	21:36	21:40	20:38	22:00
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:30	07:33	09:13	09:15	09:53	09:55	10:43	10:45	12:49	12:50	17:09	17:08	17:39	17:39	16:50	17:50
אוקראינה, אודסה (ק)	05:05	05:04	07:54	07:52	08:59	08:59	10:19	10:19	13:35	13:37	20:47	20:51	21:29	21:33	20:32	21:51
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:30	04:29	07:16	07:13	08:27	08:27	09:49	09:49	13:08	13:09	20:26	20:29	21:09	21:13	20:11	21:33
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:39	04:38	07:23	07:21	08:37	08:37	09:59	09:59	13:19	13:20	20:39	20:42	21:23	21:27	20:24	21:47
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:56	04:54	07:31	07:25	08:58	08:58	10:22	10:22	13:45	13:46	21:13	21:17	22:00	22:05	20:58	22:27
אוקראינה, קייב (ק)	04:48	04:46	07:21	07:13	08:50	08:50	10:14	10:14	13:38	13:39	21:06	21:10	21:54	21:59	20:52	22:21
איטליה, מילאנו (ק)	05:35	05:34	08:25	08:24	09:27	09:27	10:47	10:47	14:01	14:03	21:12	21:16	21:49	21:53	20:57	22:11
אקוואדור, קיטו (ח)	06:10	06:11	08:38	08:39	09:09	09:11	10:12	10:13	12:43	12:45	18:16	18:18	18:40	18:42	17:59	18:51
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:56	07:58	09:44	09:46	10:22	10:24	11:14	11:15	13:23	13:24	17:51	17:51	18:19	18:19	17:33	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:05	09:08	10:41	10:43	11:23	11:25	12:11	12:13	14:14	14:15	18:23	18:22	18:56	18:56	18:04	19:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:40	05:39	08:31	08:31	09:21	09:21	10:37	10:38	13:43	13:44	20:31	20:34	21:06	21:09	20:16	21:23
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:25	05:24	08:17	08:16	09:08	09:08	10:25	10:25	13:32	13:34	20:25	20:28	21:00	21:03	20:09	21:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:25	05:25	08:17	08:17	09:08	09:09	10:25	10:26	13:33	13:34	20:26	20:29	21:01	21:04	20:10	21:19
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:56	05:55	08:47	08:47	09:41	09:42	10:59	11:00	14:09	14:11	21:07	21:10	21:44	21:47	20:52	22:03
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:20	06:20	09:09	09:09	09:48	09:49	11:00	11:01	13:55	13:57	20:22	20:24	20:50	20:52	20:06	21:04
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:41	08:31	08:31	09:14	09:14	10:28	10:28	13:27	13:28	20:01	20:04	20:32	20:35	19:46	20:48
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:29	06:29	09:15	09:16	09:52	09:53	11:03	11:04	13:54	13:55	20:11	20:13	20:39	20:41	19:55	20:52
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:19	05:18	08:10	08:10	09:03	09:03	10:20	10:21	13:28	13:30	20:23	20:26	20:59	21:02	20:08	21:17
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:50	05:49	08:41	08:41	09:32	09:33	10:49	10:50	13:56	13:58	20:48	20:51	21:24	21:27	20:33	21:42
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:16	05:15	08:07	08:07	09:01	09:01	10:18	10:19	13:27	13:29	20:24	20:27	21:00	21:03	20:08	21:19
בוליביה, לה-פס (ח)	06:56	06:58	09:10	09:11	09:42	09:43	10:40	10:41	13:02	13:03	18:07	18:07	18:32	18:32	17:49	18:42
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:28	05:26	07:41	07:42	09:33	09:32	10:57	10:57	14:22	14:24	21:55	21:59	22:44	22:49	21:40	23:12
בלגיה, בריסל (ק)	05:30	05:29	07:58	07:43	09:34	09:34	10:58	10:58	14:22	14:24	21:53	21:57	22:42	22:47	21:39	23:09
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:44	06:46	08:49	08:51	09:23	09:24	10:18	10:20	12:36	12:37	17:32	17:32	17:53	17:54	17:14	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:31	06:33	08:37	08:38	09:10	09:12	10:06	10:07	12:24	12:25	17:17	17:17	17:43	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	04:45	04:43	06:59	07:01	08:50	08:50	10:15	10:15	13:41	13:42	21:16	21:21	22:04	22:09	21:05	22:33
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:42	04:40	07:08	07:09	08:53	08:52	10:19	10:19	13:50	13:52	21:34	21:39	22:30	22:35	21:23	23:03
גרמניה, ברלין (ק)	04:45	04:43	07:05	07:07	08:54	08:53	10:19	10:19	13:47	13:49	21:28	21:32	22:19	22:24	21:14	22:49
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:17	05:15	07:53	07:48	09:19	09:18	10:42	10:42	14:05	14:06	21:32	21:36	22:19	22:24	21:18	22:45
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:50	06:52	08:52	08:53	09:26	09:28	10:21	10:22	12:36	12:37	17:29	17:30	17:49	17:49	17:12	18:00
הודו, מומבאי (ח)	06:00	06:01	08:42	08:43	09:17	09:18	10:25	10:26	13:11	13:12	19:15	19:17	19:41	19:43	18:58	19:53
הודו, פונה (ח)	05:57	05:58	08:39	08:40	09:13	09:14	10:21	10:22	13:07	13:08	19:10	19:12	19:36	19:38	18:53	19:48
הונגריה, בודפשט (ק)	04:47	04:46	07:34	07:32	08:43	08:43	10:04	10:05	13:22	13:24	20:38	20:42	21:21	21:25	20:23	21:44
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:28	04:28	07:20	07:20	08:12	08:12	09:29	09:30	12:37	12:38	19:30	19:34	20:06	20:09	19:15	20:24
יוון, אתונה (ק)	06:03	06:02	08:54	08:54	09:41	09:42	10:57	10:58	14:01	14:02	20:46	20:49	21:19	21:22	20:30	21:36
מולדובה, קישינב (ק)	05:10	05:09	07:58	07:56	09:05	09:05	10:26	10:26	13:43	13:44	20:57	21:01	21:39	21:43	20:42	22:02

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח באה"ק (בהעלותך בחו"ל) - בערים שונות בעולם רלט

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:57	08:39	08:40	09:14	09:15	10:22	10:23	13:08	13:09	19:13	19:15	19:39	19:41	18:57	19:51
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:04	08:07	09:28	09:30	10:14	10:16	11:00	11:02	12:58	13:00	16:53	16:52	17:29	17:28	16:34	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	05:07	05:07	07:55	07:55	08:33	08:34	09:44	09:45	12:37	12:38	18:58	19:00	19:26	19:29	18:42	19:40
סין, בייג'ין (ח)	04:46	04:45	07:37	07:37	08:28	08:28	09:44	09:45	12:50	12:52	19:41	19:44	20:15	20:19	19:23	20:33
סינגפור, סינגפור (ח)	06:58	06:59	09:28	09:29	09:59	10:00	11:02	11:03	13:34	13:35	19:09	19:11	19:33	19:35	18:52	19:44
פולין, ורשא (ק)	04:16	04:14	06:35	06:36	08:24	08:23	09:49	09:49	13:16	13:18	20:54	20:58	21:46	21:51	20:40	22:16
פרו, לימה (ח)	06:24	06:26	08:42	08:44	09:14	09:15	10:13	10:14	12:37	12:38	17:50	17:51	18:15	18:16	17:33	18:25
צרפת, ליאון (ק)	05:52	05:50	08:41	08:40	09:44	09:44	11:04	11:04	14:19	14:20	21:28	21:32	22:09	22:12	21:13	22:30
צרפת, פריז (ק)	05:48	05:47	08:31	08:28	09:47	09:47	11:09	11:09	14:30	14:31	21:53	21:57	22:36	22:41	21:39	23:01
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:45	08:16	08:17	08:48	08:49	09:51	09:53	12:26	12:28	18:07	18:09	18:31	18:33	17:50	18:42
קנדה, טורונטו (ק)	05:36	05:35	08:27	08:27	09:24	09:25	10:43	10:44	13:55	13:56	21:00	21:03	21:35	21:39	20:45	21:55
קנדה, מונטריאול (ק)	05:06	05:05	07:56	07:54	08:58	08:58	10:18	10:18	13:32	13:34	20:42	20:46	21:21	21:25	20:27	21:42
קפריסין, לרנקה (ק)	05:32	05:31	08:22	08:22	09:06	09:06	10:20	10:21	13:20	13:22	19:57	20:00	20:29	20:32	19:42	20:45
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:21	04:18	06:55	06:56	08:36	08:35	10:04	10:04	13:38	13:40	21:30	21:35	22:30	22:36	21:16	23:08
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:48	03:45	06:28	06:30	08:06	08:05	09:35	09:35	13:12	13:13	21:14	21:19	22:14	22:21	21:01	22:56
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:26	04:25	07:13	07:11	08:21	08:21	09:42	09:42	13:00	13:01	20:15	20:18	20:57	21:01	20:00	21:20
שוויץ, ציריך (ק)	05:30	05:29	08:17	08:15	09:26	09:25	10:47	10:47	14:04	14:06	21:25	21:29	22:02	22:07	21:10	22:25
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:50	08:29	08:29	09:01	09:02	10:08	10:09	12:49	12:51	18:44	18:46	19:09	19:11	18:28	19:21

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – *P.O.B* 373 *Kfar Chabad* 60840 *Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00736
07/06/2020

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים